नालन्दा-देवनागरी-पालि-गन्थमालाय

सुत्तपिटके

संयुत्तनिकायपालि

(२-३. निदानवग्गोखन्धवग्गो च)

पधानसंसोधको

भिक्खु जगदीसकस्सपो

बिहारराजकीयेन पालिपकासनमण्डलेन

२५०३ पकासिता वि० २०१६

Nālandā-Devanāgarī-Pāli-Series

THE
SAṂYUTTA NIKĀYA
(2-3. NIDĀNAVAGGA & KHANDHAVAGGA')

General Editor

BHIKKHU J. KASHYAP

PĀLI PUBLICATION BOARD

B. E. 2503 (BIHAR GOVERNMENT) V. E. 2016

1959

GENERAL PREFACE

The teaching of the prophets is generally distorted by the beliefs of the world and the interpretations of the priests If we wish to ascertain what the founders of great religions taught, we have to get back to the original sources

Buddhism in all its forms goes back to the life and teaching of the Buddha While the austerities practised by him till he attained enlightenment appeal to the Hīnayāna, the Pāli, or the Southern school, his life of service and compassion for 45 years after the attainment of enlightenment is the authority for the Mahāyāna, the Sanskrit or the Northern school

The religious quest springs from the consciousness of the imperfection and suffering of the world The questions which worried Tolstoy in the fiftieth year of his life disturb all thinking men "What is life ? Why should I live ? Why should I do anything ? Is there any meaning in life that can overcome inevitable death" ? Nijinzky summed up the whole problem in his *Diary* when he wrote "The whole life of my wife and of all mankind is death ". How can we be saved from the body of this death ? This is the problem of religion

The Buddha traces suffering to selfish desire Suffering is the result of tension between a living creature's essential impulse to try to make itself into the centre of the universe and its essential dependence on the rest of creation Craving is that which binds the individual to the creative process The individual with selfish desire becomes the slave of the universe We can overcome suffering only if we get rid of trsnā or tanhā To attempt to get rid of suffering through the various devices of self-deception is not to cease to suffer but to suffer in a different way

The Buddha formulates the eight-fold path of morality which helps us to eliminate selfish desire and overcome suffering When the Upanisads declare, "That thou art", *tat tvam asi*, it is not a mere statement of fact. It is a call to action.

Make thyself that which thou know thou canst be Whereas the Hindu mind believes in a permanent element in the individual which can stand firm and unshaken in the midst of change, the Buddhist stresses the dynamic character of the self No change is possible with an unchanging consciousness We can achieve the possibilities in us by the exertion of the will rather than by the play of the intellect Religion is not a creed, but a vital process It is no use railing against God or destiny when we are ourselves the authors of our disgrace If few are chosen, it is because few choose to be chosen The Buddha laid stress on the creative feeedom of man The Buddha did not encourage dependence on the supernatural He could not conceive of a being capable of creating a world for the express purpose of its creatures praising him The ten veramanīs or prohibitions or abstinences called *daśaśīla* or *daśaśikṣāpada* which the novices in the path of Buddhism utter are given in these words "I take upon myself the abstinence, (1) from destroying life, (2) from taking what is not given, (3) from leading an unchaste life, (4) from speaking untruth, (5) from giving myself to intoxicating drugs, (6) from eating at irregular hours, (7) from seeing musical and dancing performances and other shows and pageants, (8) from wearing garlands, perfumes, unguents and other bodily decorations, (9) from using high couches and seats, (10) from accepting gifts of gold and silver " The first five are the Buddhist *pañcaśīla*

> Pānātipātā veramanī sikkhāpadam samādiyāmi
> Adinnādānā veramanī sikkhāpadam samādiyāmi
> Kāmesu micchācārā veramanī sikkhāpadam samādiyāmi
> Musāvādā veramanī sikkhāpadam samādiyāmi
> Surā-merayamajja-pamādatthānā
> veramanī sikkhāpadam samādiyāmi

Conflicts in the world are conflicts in the human soul enlarged If men were at peace within themselves, the other conflicts between nations would inevitably cease By practising the Buddha's pañcaśīla we will develop patience, courage, love and unselfishness. The Buddha teaches us that even in an

age of anxiety and violence, it is possible to gain and maintain inner harmony, which is not at the mercy of outward circumstance

Nirvānam paramam sukham Nirvāna is the highest bliss It is not a negative state of annihilation but a positive state of joy, consciousness grown from an unhappy to a beatific one The Buddha does not tell us that man is but a bubble on the turbulent surface of nature and that he has no destiny save to undergo dissolution The Hindu affirms that man can realise his identity with Brahman, the ground of all being, the Buddhist says that man can live in a transfigured world where *samsāra* and *nirvāna* are one In *Mahā-saccaka Sutta*, the Buddha himself is reported to have described the supreme triumph of reaching the goal of his quest as follows

> "When this knowledge, this insight had arisen within me, my heart was set free from intoxication of lusts, set free from the intoxication of becomings, set free from the intoxication of ignorance In me, thus emancipated, there arose the certainty of that emancipation And I come to know "Rebirth is at an end The higher life has been fulfilled What had to be done has been accomplished After this present life there is no further for this or that This last insight did I attain to in the last watch of the night Ignorance was beaten down, insight arose, darkness was destroyed, the light came, inasmuch as I was there strenuous, earnest, master of myself" Thus ended the struggle of six long years

The Buddha is said to be a physician Even as the physician strives to restore to health a sick man, the Buddha tries to restore us to our normal condition If our leaders become normal, we may be able to replace the present social order in which division, falsehood and violence prevail, by a new one in which humanity, truth and brotherhood will reign

On the occasion of the 2,500th anniversary of the Buddha's parinirvāna, the Government of India decided to publish standard versions in Devanāgarī script of the complete Pāli

and the Sanskrit texts of the two schools, Southern and Northern, in the hope that some of the readers of these books may be impelled to love the good, to practise altruism and hold their spirit aloof from the desires and ambitions of the world

S Radhakrishnan

General Editor's Preface

In this Volume we are publishing the second and the third Chapters of the Samyutta Nikāya, namely—Nidāna-Vagga and Khandha-Vagga As we have already given an introduction to these in the first Volume of the book, it is not necessary to write any thing more about it

The present edition has been prepared on the basis of the following versions of the text —Burmese—Chattha-Sangāyana publication, 1954, Sinhalese—edited by Rev Bandaramulle Amaraseeha Mahāthera, 1926, Siamese—Mahāmakuta Government publication, 1926, Roman—edited by M Leon Feer (P T S 1888, 1890)

** ** **

Our learned Editor Sri Birbal Sharma, M A and his associates have worked very hard in preparing the Press Copy and in seeing it through the press

Varanasi

7 9 59

Bhikkhu J Kashyap

सम्पादकीय

इस भाग में सयुत्तनिकाय के अगले दो वग—निदानवग्ग और खन्धवग्ग—प्रकाशित किये जा रहे हैं। इनका परिचय पहले भाग की भूमिका मे ही दे दिया है। उसके विषय मे यहाँ कुछ लिखना आवश्यक नही है।

यह सस्करण निम्नलिखित ग्रन्थो के आधार पर तैयार किया गया है—बर्मी-सस्करण, छट्ठ-सङ्गायन प्रकाशन (१९५४), स्यामी-सस्करण, महामुकुट राजकीय प्रकाशन (१९२६), सिंहल-सस्करण, भिक्षु बन्दरमूल्ले अमरसीह महाथेर द्वारा सम्पादित (१९२६), रोमन-सस्करण, श्री एम० लियोन फियर द्वारा सम्पादित (पालि टेक्स्ट सोसाइटी, १८८८, १८९०)।

** ** **

पाण्डुलिपि तैयार करने तथा अवधि के भीतर मुद्रण समाप्त कर लेने मे हमारे विद्वान् सम्पादक श्री बीरबल शर्मा, एम० ए० और उनकी मण्डली ने बडा परिश्रम किया है।

वाराणसी
७-९-५९

भिक्षु ज० काश्यप

THE PĀLI ALPHABET IN DEVANĀGARĪ AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

अ a	आ ā	इ i	ई ī	उ u	ऊ ū	ए e	ओ o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

क ka	ख kha	ग ga	घ gha	ङ na
च ca	छ cha	ज ja	झ, झ jha	ञ ña
ट ṭa	ठ tha	ड da	ढ dha	ण na
त ta	थ tha	द da	ध dha	न na
प pa	फ pha	ब ba	भ bha	म ma
य ya	र ra	ल la	व va	स sa
		ह ha	ळ la	अ am

VOWELS IN COMBINATION

क ka का kā कि ki की kī कु ku कू kū के ke को ko
ख kha खा khā खि khi खी khī खु khu खू khū खे khe खो kho

CONJUNCT–CONSONANTS

क्क kka	ञ्च ñca	द्व dva	म्ब mba
क्ख kkha	ञ्छ ñcha	ध्य dhya	म्भ mbha
क्य kya	ञ्ज ñja	ध्व dhva	म्म mma
क्रि kri	ञ्झ, ञ्भ ñjha	न्त nta	म्य mya
क्ल kla	ट्ट ट्ट tta	न्त्व ntva	म्ह mha
क्व kva	ट्ठ, ट्ठ ttha	न्थ ntha	य्य yya
ख्य khya	ड्ड, ड्ड dda	न्द nda	य्ह yha
ख्व khva	ड्ढ, ड्ढ ddha	न्द्र ndra	ल्ल lla
ग्ग gga	ण्ट nta	न्ध ndha	ल्य lya
ग्घ ggha	ण्ठ ntha	न्न nna	ल्ह lha
ग्य gya	ण्ड nda	न्य nya	व्ह vha
ग्र gra	ण्ण nna	न्ह nha	स्त sta
ङ्क nka	ण्ह nha	प्प ppa	स्त्र stra
ङ्ख nkha	त्त tta	प्फ ppha	स्न sna
ङ्ग, ङग nga	त्थ ttha	प्य pya	स्य sya
ङ्घ ngha	त्व tva	प्ल pla	स्स ssa
च्च cca	त्य tya	ब्ब bba	स्म sma
च्छ ccha	त्र tra	ब्भ bbha	स्व sva
ज्ज jja	द्द, द्द dda	ब्य bya	ह्म hma
ज्झ, ज्भ jjha	द्ध ddha	ब्र bra	ह्व hva
ञ्ञ ñña	द्य dya	म्प mpa	ळ्ह lha
ञ्ह ñha	द्र dra	म्फ mpha	

ा=ā, ि=i, ी=ī, ु=u, ू=ū, े=e, ो=o

१	२	३	४	५	६	७	८	९	०
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

---o---

संयुत्तनिकायपालि

(२ निदानवग्गो)

सूची

३ खन्धवग्गो

सुत्तपिटके

संयुत्तनिकायो

(निदानवग्गो)

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

संयुत्तनिकायपालि

निदानवग्गो

१२. निदानसंयुत्तं

१ पटिच्चसमुप्पादसुत्त

१ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "भिक्खवो" ति । "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच – "पटिच्चसमुप्पाद वो, भिक्खवे, देसेस्सामि[1], त सुणाथ, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी" ति । "एव, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच – B 243, R vol II,1

"कतमो च, भिक्खवे, पटिच्चसमुप्पादो ? अविज्जापच्चया, भिक्खवे, सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाण, विञ्ञाणपच्चया नामरूप, नामरूपपच्चया सळायतन, सळायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादान, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अय वुच्चति, भिक्खवे, पटिच्चसमुप्पादो[2] ।

"अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो, विञ्ञाणनिरोधा नामरूपनिरोधो, नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो, सळायतननिरोधा फस्सनिरोधो, फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो, वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो, तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो, B 244, R 2

---

१ देसिस्सामि – सी०, स्या०, रो० । २ समुप्पादो – रो० ।

जातिनिरोधा जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती'' ति ।

२ इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासित अभिनन्दु ति ।

---

२ विभङ्गसुत्त

३ सावत्थिय विहरति । "पटिच्चसमुप्पाद वो, भिक्खवे, देसेस्सामि विभजिस्सामि । त सुणाथ, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी'' ति । "एव, भन्ते'' ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच –

"कतमो च, भिक्खवे, पटिच्चसमुप्पादो ? अविज्जापच्चया, भिक्खवे, सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाण, विञ्ञाणपच्चया नामरूप, नामरूपपच्चया सळायतन, सळायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादान, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"कतम च भिक्खवे, जरामरण ? या तेस तेस सत्तान तम्हि तम्हि सत्तनिकाये जरा जीरणता खण्डिच्च पालिच्च वलित्तचता आयुनो
R 3 सहानि इन्द्रियान परिपाको, अय वुच्चति जरा । या[1] तेस तेस सत्तान तम्हा तम्हा सत्तनिकाया चुति चवनता भेदो अन्तरधान मच्चु मरण कालकिरिया खन्धान भेदो कळेवरस्स निक्खेपो जीवितिन्द्रियस्स[2] उपच्छेदो[2], इद वुच्चति मरण । इति अय च जरा, इद च मरण । इद वुच्चति, भिक्खवे, जरामरण ।

"कतमा च, भिक्खवे, जाति ? या तेस तेस सत्तान तम्हि तम्हि सत्तनिकाये जाति सञ्जाति ओक्कन्ति निब्बत्ति[3] अभिनिब्बत्ति खन्धान पातुभावो आयतनान पटिलाभो । अय वुच्चति, भिक्खवे, जाति ।

B 245 "कतमो च, भिक्खवे, भवो ? तयो मे, भिक्खवे, भवा – कामभवो, रूपभवो, अरूपभवो । अय वुच्चति, भिक्खवे, भवो ।

---

१ य – सी०, रो० । २-२ सी०, रो०, म० पोत्थकेसु नत्थि । ३ सी०, रो०, म० पोत्थकेसु नत्थि ।

"कतम च, भिक्खवे, उपादान ? चत्तारिमानि, भिक्खवे, उपादानानि – कामुपादान, दिट्ठुपादान, सीलब्बतुपादान, अत्तवादुपादान । इद वुच्चति, भिक्खवे, उपादान ।

"कतमा च, भिक्खवे, तण्हा ? छयिमे, भिक्खवे, तण्हाकाया – रूपतण्हा, सद्दतण्हा, गन्धतण्हा, रसतण्हा, फोट्ठब्बतण्हा, धम्मतण्हा । अय वुच्चति, भिक्खवे, तण्हा ।

"कतमा च, भिक्खवे, वेदना ? छयिमे, भिक्खवे, वेदनाकाया – चक्खुसम्फस्सजा वेदना, सोतसम्फस्सजा वेदना, घाणसम्फस्सजा वेदना, जिव्हासम्फस्सजा वेदना, कायसम्फस्सजा वेदना, मनोसम्फस्सजा वेदना । अय वुच्चति, भिक्खवे, वेदना ।

"कतमो च, भिक्खवे, फस्सो ? छयिमे, भिक्खवे, फस्सकाया – चक्खुसम्फस्सो, सोतसम्फस्सो, घाणसम्फस्सो, जिव्हासम्फस्सो, कायसम्फस्सो, मनोसम्फस्सो । अय वुच्चति, भिक्खवे, फस्सो ।

"कतम च, भिक्खवे, सळायतन ? चक्खायतन, सोतायतन, घाणायतन, जिव्हायतन, कायायतन, मनायतन – इद वुच्चति, भिक्खवे, सळायतन ।

"कतम च, भिक्खवे, नामरूप ? वेदना, सञ्ञा, चेतना, फस्सो, मनसिकारो – इद वुच्चति नाम । चत्तारो च महाभूता, चतुन्न च महाभूतान उपादायरूप । इद वुच्चति रूप । इति इद च नाम, इद च रूप । इद वुच्चति, भिक्खवे, नामरूप । R 4

"कतम च, भिक्खवे, विञ्ञाण ? छयिमे, भिक्खवे, विञ्ञाणकाया – चक्खुविञ्ञाण, सोतविञ्ञाण, घाणविञ्ञाण, जिव्हाविञ्ञाण, कायविञ्ञाण, मनोविञ्ञाण । इद वुच्चति, भिक्खवे, विञ्ञाण ।

"कतमे च, भिक्खवे, सङ्खारा ? तयोमे, भिक्खवे, सङ्खारा – कायसङ्खारो, वचीसङ्खारो, चित्तसङ्खारो । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, सङ्खारा ।

"कतमा च, भिक्खवे, अविज्जा ? य खो, भिक्खवे, दुक्खे अञ्ञाण, दुक्खसमुदये अञ्ञाण, दुक्खनिरोधे अञ्ञाण, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय अञ्ञाण । अय वुच्चति, भिक्खवे, अविज्जा ।

"इति खो, भिक्खवे, अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया B 246
विञ्ञाण पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

---

३ पटिपदासुत्त

४ सावत्थियं विहरति । मिच्छापटिपद च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि सम्मापटिपद च । त सुणाथ, साधुक मनसिकरोथ, भासिस्सामी" ति । "एव भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच –

"कतमा च, भिक्खवे, मिच्छापटिपदा ? अविज्जापच्चया, भिक्खवे, सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाण पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, मिच्छापटिपदा ।

R 5 "कतमा च, भिक्खवे, सम्मापटिपदा ? अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सम्मापटिपदा" ति ।

---

४ विपस्सीसुत्त

५ सावत्थियं विहरति । "विपस्सिस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पुब्बेव सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव[1] सतो एतदहोसि – 'किच्छ वताय लोको आपन्नो जायति च जीयति च मीयति च चवति च उपपज्जति च । अथ च पनिमस्स दुक्खस्स निस्सरण नप्पजानाति जरामरणस्स । कुदास्सु[2] नाम इमस्स दुक्खस्स निस्सरण पञ्ञायिस्सति जरामरणस्सा' ति ?

"अथ खो भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति जरामरण होति, किपच्चया जरामरण' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'जातिया खो सति जरामरण होति, जातिपच्चया[3] जरामरण' ति ।

B 247 "अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि –'किम्हि

---

१ बोधिसत्तस्स – रो० । २ कुदस्सु – स्या०, रो० । ३ जातिप्पच्चया – सी० ।

नु खो सति जाति होति, किंपच्चया जाती' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो– 'भवे खो सति जाति होति, भवपच्चया जाती' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति भवो होति, किंपच्चया भवो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो– 'उपादाने खो सति भवो होति, उपादानपच्चया भवो' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति उपादानं होति, किंपच्चया उपादानं' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय R 6 अभिसमयो–'तण्हाय खो सति उपादानं होति, तण्हापच्चया उपादानं' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति तण्हा होति, किंपच्चया तण्हा' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'वेदनाय खो सति तण्हा होति, वेदनापच्चया तण्हा' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति वेदना होति, किंपच्चया वेदना' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'फस्से खो सति वेदना होति, फस्सपच्चया वेदना' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति फस्सो होति, किंपच्चया फस्सो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'सळायतने खो सति फस्सो होति, सळायतनपच्चया फस्सो' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – B 248 'किम्हि नु खो सति सळायतनं होति, किंपच्चया सळायतनं' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'नामरूपे खो सति सळायतनं होति, नामरूपपच्चया सळायतनं' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति नामरूपं होति, किंपच्चया नामरूपं' ति ? अथ खो,

भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'विञ्ञाणे खो सति नामरूपं होति, विञ्ञाणपच्चया नामरूपं' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति विञ्ञाणं होति, किंपच्चया विञ्ञाणं' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'सङ्खारेसु खो सति विञ्ञाणं होति, सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं' ति ।

R 7 "अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति सङ्खारा होन्ति, किंपच्चया सङ्खारा' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'अविज्जाय खो सति सङ्खारा होन्ति, अविज्जापच्चया सङ्खारा' ति ।

"इति हिदं अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । 'समुदयो, समुदयो' ति खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि, ञाणं उदपादि, पञ्ञा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति जरामरणं न होति, किस्स निरोधा जरामरणनिरोधो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो –'जातिया खो असति जरामरणं न होति, जातिनिरोधा जरामरणनिरोधो' ति ।

B 249 "अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति जाति न होति, किस्स निरोधा जातिनिरोधो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'भवे खो असति जाति न होति, भवनिरोधा जातिनिरोधो' ति[१] ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति भवो न होति, किस्स निरोधा भवनिरोधो' ति ?

१ होति – रो० ।

अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स-बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'उपादाने खो असति भवो न होति, उपादान-निरोधा भवनिरोधो' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति उपादानं न होति, किस्स निरोधा उपादाननिरोधो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'तण्हाय खो असति उपादानं न होति, तण्हा-निरोधा उपादाननिरोधो' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – R 8 'किम्हि नु खो असति तण्हा न होति, किस्स निरोधा तण्हानिरोधो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'वेदनाय खो असति तण्हा न होति, वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति वेदना न होति, किस्स निरोधा वेदनानिरोधो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'फस्से खो असति वेदना न होति, फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति फस्सो न होति, किस्स निरोधा फस्सनिरोधो' ति ? अथ खो भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु B 250 पञ्ञाय अभिसमयो – 'सळायतने खो असति फस्सो न होति, सळायतन-निरोधा फस्सनिरोधो' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति सळायतनं न होति, किस्स निरोधा सळायतन-निरोधो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'नामरूपे खो असति सळायतनं न होति, नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति नामरूपं न होति, किस्स निरोधा नामरूपनिरोधो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा

अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'विञ्ञाणे खो असति नामरूप न होति, विञ्ञाणनिरोधा नामरूपनिरोधो' ति ।

"अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति विञ्ञाण न होति, किस्स निरोधा विञ्ञाण-निरोधो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'सङ्खारेसु खो असति विञ्ञाण न होति, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो' ति ।

R 9 "अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति सङ्खारा न होन्ति, किस्स निरोधा सङ्खारनिरोधो' ति ? अथ खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'अविज्जाय खो असति सङ्खारा न होन्ति, अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो' ति ।

"इति हिद अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती ति । 'निरोधो, निरोधो' ति खो, भिक्खवे, विपस्सिस्स बोधिसत्तस्स पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खु उदपादि, ञाण उदपादि, पञ्ञा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि" ।

(सत्तन्न पि बुद्धान एव वित्थारेतब्बो ।)

---

५ सिखीसुत्तं

६ सिखिस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

B 251 पे० ।

---

६ वेस्सभूसुत्तं

७ वेस्सभुस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पे० ।

---

७ ककुसन्धसुत्तं

८ ककुसन्धस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पे० ।

---

८ कोणागमनसुत्त

९ कोणागमनस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पे० ।

---

९ कस्सपसुत्त

१० कस्सपस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पे० ।

---

१० गोतमसुत्त

११ "पुब्बेव मे, भिक्खवे, सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधि- R 10
सत्तस्सेव सतो एतदहोसि – 'किच्छं वतायं लोको आपन्नो जायति च जीयति[1] च मीयति च चवति च उपपज्जति च, अथ च पनिमस्स दुक्खस्स निस्सरणं नप्पजानाति जरामरणस्स । कुदास्सु[2] नाम इमस्स दुक्खस्स निस्सरणं पञ्ञायिस्सति जरामरणस्सा' ति ?

"तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति जरामरणं होति, किंपच्चया जरामरण'ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'जातिया खो सति जरामरणं होति, जातिपच्चया जरामरणं' ति ।

"तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति जाति होति पे० भवो उपादानं तण्हा वेदना फस्सो सळायतनं नामरूपं विञ्ञाणं सङ्खारा होन्ति, किंपच्चया सङ्खारा' ति ?
तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – B 252
'अविज्जाय खो सति सङ्खारा होन्ति, अविज्जापच्चया सङ्खारा' ति ।

"इति हिदं अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । 'समुदयो, समुदयो' ति खो मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि, ञाणं उदपादि, पञ्ञा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादि ।

"तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि –'किम्हि नु खो असति जरामरणं न होति, किस्स निरोधा जरामरणनिरोधो' ति ? तस्स मय्हं

---

१ जिय्यति – स्या० । २ कुदस्सु – स्या०, रो० ।

भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'जातिया खो असति जरामरण न होति, जातिनिरोधा जरामरणनिरोधो' ति ।

R 11 तस्स मय्ह[1], भिक्खवे, एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति जाति न होति पे० भवो उपादान तण्हा वेदना फस्सो सळायतन नामरूप विञ्ञाण सङ्खारा न होन्ति, किस्स निरोधा सङ्खारनिरोधो' ति ? तस्स मय्ह, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'अविज्जाय खो असति सङ्खारा न होन्ति, अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो' ति ।

"इति हिद अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । 'निरोधो, निरोधो' ति खो मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खु उदपादि, ञाण उदपादि, पञ्ञा उदपादि, विज्जा उदपादि, आलोको उदपादी" ति ।

बुद्धवग्गो पठमो ।

तस्सुद्दान

देसना विभङ्गपटिपदा[2] च, विपस्सी सिखी च वेस्सभू[3] ।
ककुसन्धो कोणागमनो[4] कस्सपो, महासक्यमुनि[5] च गोतमो[6] ति ।।

---

११ आहारसुत्त

B 253 ११. एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । "चत्तारोमे, भिक्खवे, आहारा भूतान वा सत्तान ठितिया सम्भवेसीन वा अनुग्गहाय । कतमे चत्तारो ? कबळीकारो[7] आहारो[7] ओळारिको वा सुखुमो वा, फस्सो दुतियो, मनोसञ्चेतना ततिया[8], विञ्ञाण चतुत्थ । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो आहारा भूतान वा सत्तान ठितिया सम्भवेसीन वा अनुग्गहाय ।

R 12 "इमे खो[9], भिक्खवे, चत्तारो आहारा किनिदाना किसमुदया किजातिका किपभवा ? इमे चत्तारो आहारा तण्हानिदाना तण्हासमुदया

---

१ मय्हे – सी० । २ विभङ्ग पटिपदा – सी०, रो०, विभङ्ग पटिपद – स्या० । ३ वेस्सभु – रो० । ४ कोनागमनो – सी०, रो० । ५ महयसो सक्यमुनि – सी०, महासक्यमुनी – स्या० । ६ गोतम – रो० । ७–७ कवळीकारो आहारो – स्या०, कबळिङ्कारहारो – सी०, कबलिङ्कारो आहारो – रो० । ८ ततियो – रो० । ९ च – स्या०, रो०, म० पोत्थकेसु नत्थि ।

तण्हाजातिका तण्हापभवा[1]। तण्हा चाय, भिक्खवे, किनिदाना किसमुदया किजातिका किपभवा? तण्हा वेदनानिदाना वेदनासमुदया वेदनाजातिका वेदनापभवा। वेदना चाय, भिक्खवे, किनिदाना किसमुदया किजातिका किपभवा? वेदना फस्सनिदाना फस्ससमुदया फस्सजातिका फस्सपभवा। फस्सो चाय, भिक्खवे, किनिदानो किसमुदयो किजातिको किपभवो? फस्सो सळायतननिदानो सळायतनसमुदयो सळायतनजातिको सळायतनपभवो। सळायतन चिद, भिक्खवे, किनिदान किसमुदय किजातिक किपभव? सळायतन नामरूपनिदान नामरूपसमुदय नामरूपजातिक नामरूपपभव। नामरूप चिद, भिक्खवे, किनिदान किसमुदय किजातिक किपभव? नामरूप विञ्ञाणनिदान विञ्ञाणसमुदय विञ्ञाणजातिक विञ्ञाणपभव। विञ्ञाण चिद, भिक्खवे, किनिदान किसमुदय किजातिक किपभव? विञ्ञाण सङ्खारनिदान सङ्खारसमुदय सङ्खारजातिक सङ्खारपभव। सङ्खारा चिमे, भिक्खवे, किनिदाना किसमुदया किजातिका किपभवा? सङ्खारा अविज्जानिदाना अविज्जासमुदया अविज्जाजातिका अविज्जापभवा।

"इति खो, भिक्खवे, अविज्जापच्चया सङ्खारा; सङ्खारपच्चया विञ्ञाण पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति। अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति। B 254

१२ मोळियफग्गुनसुत्त

१३ सावत्थिय विहरति। "चत्तारोमे, भिक्खवे, आहारा भूतान वा सत्तान ठितिया सम्भवेसीन वा अनुग्गहाय। कतमे चत्तारो? कबळीकारो आहारो ओळारिको वा सुखुमो वा, फस्सो दुतियो, मनोसञ्चेतना ततिया, विञ्ञाण चतुत्थ। इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो आहारा भूतान वा सत्तान ठितिया सम्भवेसीन वा अनुग्गहाया" ति। R 13

एव वुत्ते, आयस्मा मोळियफग्गुनो[2] भगवन्त एतदवोच–"को नु खो, भन्ते विञ्ञाणाहार आहारेती" ति?

१ तण्हाप्पभवा–सी०। २ मोलियफग्गुनो–स्या०, रो०।

"नो कल्लो पञ्हो," ति भगवा अवोच "'आहारेती' ति अह न वदामि। 'आहारेती' ति चाह वदेय्य, तत्रस्स कल्लो पञ्हो – 'को नु खो, भन्ते, आहारेती' ति। एव चाह न वदामि। एव म अवदन्त यो एव पुच्छेय्य – 'किस्स नु खो, भन्ते, विञ्ञाणाहारो' ति, एस कल्लो पञ्हो। तत्र कल्ल वेय्याकरण– 'विञ्ञाणाहारो आयति पुनब्भवाभिनिब्बत्तिया पच्चयो, तस्मि भूते सति सळायतन, सळायतनपच्चया फस्सो'" ति।

"को नु खो, भन्ते, फुसती" ति ?

"नो कल्लो पञ्हो," ति भगवा अवोच "'फुसती' ति अह न वदामि। 'फुसती' ति चाह वदेय्य, तत्रस्स कल्लो पञ्हो – 'को नु खो, भन्ते, 'फुसती' ति ? एव चाह न वदामि। एव म अवदन्त यो एव पुच्छेय्य– 'किपच्चया नु खो, भन्ते, फस्सो' ति, एस कल्लो पञ्हो। तत्र कल्ल वेय्याकरण – 'सळायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना'" ति।

"को नु खो, भन्ते, वेदयती[१]" ति ?

"नो कल्लो पञ्हो," ति भगवा अवोच "'वेदयती' ति अह न वदामि। 'वेदयती' ति चाह वदेय्य, तत्रस्स कल्लो पञ्हो – 'को नु खो, भन्ते, वेदयती' ति ? एव चाह न वदामि। एव म अवदन्त यो एव पुच्छेय्य – 'किपच्चया नु खो, भन्ते, वेदना' ति, एस कल्लो पञ्हो। तत्र कल्ल वेय्याकरण – 'फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा'" ति।

B 255 "को नु खो, भन्ते, तसती[२]" ति ?

"नो कल्लो पञ्हो," ति भगवा अवोच "'तसती' ति अह न
R 14 वदामि। 'तसती' ति चाह वदेय्य, तत्रस्स कल्लो पञ्हो–'को नु खो, भन्ते, तसती' ति ? एव चाह न वदामि। एव म अवदन्त यो एव पुच्छेय्य – 'किपच्चया नु खो, भन्ते, तण्हा' ति, एस कल्लो पञ्हो। तत्र कल्ल वेय्याकरण – 'वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादान'" ति।

"को नु खो, भन्ते, उपादियती" ति ?

"नो कल्लो पञ्हो," ति भगवा अवोच "'उपादियती' ति अह न वदामि। 'उपादियती' ति चाह वदेय्य, तत्रस्स कल्लो पञ्हो – 'को नु खो, भन्ते, उपादियती' ति ? एव चाह न वदामि। एव म अवदन्त यो एव पुच्छेय्य – 'किपच्चया नु खो, भन्ते, उपादान' ति, एस कल्लो पञ्हो। तत्र कल्ल वेय्याकरण – 'तण्हापच्चया उपादान, उपादान-

१ वेदियती – सी०, रो०। २ तण्हीयती – सी०, स्या०।

पच्चया भवो ति पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"छन्न त्वेव, फग्गुन, फस्सायतनान असेसविरागनिरोधा फस्सनिरोधो, फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो, वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो, तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

---

१३ समणब्राह्मणसुत्त

१४ सावत्थिय विहरति । "ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरण नप्पजानन्ति, जरामरणसमुदय नप्पजानन्ति, जरामरणनिरोध नप्पजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपद नप्पजानन्ति, जाति पे० भव उपादान तण्ह वेदन फस्स सळायतन नामरूप विञ्ञाण सङ्खारे नप्पजानन्ति, सङ्खारसमुदय नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोध नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपद नप्पजानन्ति, R 15
न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा समणसम्मता ब्राह्मणेसु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते आयस्मन्तो सामञ्ञत्थ वा ब्रह्मञ्ञत्थ[1] वा दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज B 256
विहरन्ति ।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरण पजानन्ति, जरामरणसमुदय पजानन्ति, जरामरणनिरोध पजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपद पजानन्ति, जाति पे० भव उपादान तण्ह वेदन फस्स सळायतन नामरूप विञ्ञाण सङ्खारे पजानन्ति, सङ्खारसमुदय पजानन्ति, सङ्खारनिरोध पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपद पजानन्ति, ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेसु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्ञत्थ च ब्रह्मञ्ञत्थ च दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति ।

---

१ ब्राह्मञ्ञत्थ – स्या० ।

१४ दुतियसमणब्राह्मणसुत्त

१५ सावत्थियं विहरति । "ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमे धम्मे नप्पजानन्ति, इमेसं धम्मानं समुदयं नप्पजानन्ति, इमेसं धम्मानं निरोधं नप्पजानन्ति, इमेसं धम्मानं निरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति, कतमे धम्मे नप्पजानन्ति, कतमेसं धम्मानं समुदयं नप्पजानन्ति, कतमेसं धम्मानं निरोधं नप्पजानन्ति, कतमेसं धम्मानं निरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति ?

"जरामरणं नप्पजानन्ति, जरामरणसमुदयं नप्पजानन्ति, जरामरणनिरोधं नप्पजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति, जातिं पे० भवं उपादानं तण्हं वेदनं फस्सं सळायतनं नामरूपं विञ्ञाणं सङ्खारे नप्पजानन्ति, सङ्खारसमुदयं नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोधं नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति । इमे धम्मे नप्पजानन्ति, इमेसं धम्मानं समुदयं नप्पजानन्ति,
R 16 इमेसं धम्मानं निरोधं नप्पजानन्ति, इमेसं धम्मानं निरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति । न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा समणसम्मता ब्राह्मणेसु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते आयस्मन्तो सामञ्ञत्थं वा ब्रह्मञ्ञत्थं वा दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

B 257 "ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमं धम्मं पजानन्ति, इमेसं धम्मानं समुदयं पजानन्ति, इमेसं धम्मानं निरोधं पजानन्ति, इमेसं धम्मानं निरोधगामिनिं पटिपदं पजानन्ति, कतमे धम्मे पजानन्ति, कतमेसं धम्मानं समुदयं पजानन्ति, कतमेसं धम्मानं निरोधं पजानन्ति, कतमेसं धम्मानं निरोधगामिनिं पटिपदं पजानन्ति ?

"जरामरणं पजानन्ति, जरामरणसमुदयं पजानन्ति, जरामरणनिरोधं पजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनिं पटिपदं पजानन्ति, जातिं पे० भवं उपादानं तण्हं वेदनं फस्सं सळायतनं नामरूपं विञ्ञाणं सङ्खारे पजानन्ति, सङ्खारसमुदयं पजानन्ति, सङ्खारनिरोधं पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपदं पजानन्ति । इमे धम्मे पजानन्ति, इमेसं धम्मानं समुदयं पजानन्ति, इमेसं धम्मानं निरोधं पजानन्ति, इमेसं धम्मानं निरोधगामिनिं पटिपदं पजानन्ति । ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चेव समणसम्मता, ब्राह्मणेसु च

ब्राह्मणसम्मता । ते च पनायस्मन्तो सामञ्ञत्थ च ब्रह्मञ्ञत्थ च दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती'' ति ।

---

१५ कच्चानगोत्तसुत्त

१६ सावत्थिय विहरति । अथ खो आयस्मा कच्चानगोत्तो येन R 17
भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा कच्चानगोत्तो भगवन्त एतदवोच – "'सम्मादिट्ठि सम्मादिट्ठी' ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, सम्मादिट्ठि होती'' ति ?

"द्वयनिस्सितो ख्वाय[1], कच्चान, लोको येभुय्येन – अत्थित चेव नत्थित च । लोकसमुदय खो, कच्चान, यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सतो या लोके नत्थिता सा न होति । लोकनिरोध खो, कच्चान, यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सतो या लोके अत्थिता सा न होति । उपयुपादानाभिनिवेसविनिबन्धो[2] ख्वाय, कच्चान, लोको येभुय्येन । त चाय उपयुपादान चेतसो अधिट्ठान अभिनिवेसानुसय न उपेति न उपादियति
नाधिट्ठाति – 'अत्ता मे' ति । 'दुक्खमेव उप्पज्जमान उप्पज्जति, दुक्ख B 258
निरुज्झमान निरुज्झती' ति न कङ्खति न विचिकिच्छति अपरपच्चया ञाणमेवस्स एत्थ होति । एत्तावता खो, कच्चान, सम्मादिट्ठि होति ।

"'सब्बमत्थी' ति खो, कच्चान, अयमेको अन्तो । 'सब्बे नत्थी' ति अय दुतियो अन्तो । एते ते, कच्चान, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्म देसेति – 'अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाण पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती' ति ।

---

१६ धम्मकथिकसुत्त

१७ सावत्थिय । अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा तेनुप- R 18
सङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि ।

---

१ खोय – सी०, स्या० । २ उपायुपादानाभिनिवेसविनिबन्धो – स्या०, रो० ।

एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "'धम्मकथिको धम्मकथिको' ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, धम्मकथिको होती" ति ?

"जरामरणस्स चे भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्म देसेति, 'धम्मकथिको भिक्खू' ति अल वचनाय । जरामरणस्स चे भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, 'धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू' ति अल वचनाय । जरामरणस्स चे भिक्खु निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति, 'दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू' ति अल वचनाय ।

"जातिया चे भिक्खु पे० भवस्स चे भिक्खु उपादानस्स चे भिक्खु तण्हाय चे भिक्खु वेदनाय चे भिक्खु फस्सस्स चे भिक्खु सळायतनस्स चे भिक्खु नामरूपस्स चे भिक्खु विञ्ञाणस्स चे भिक्खु सङ्खारान चे भिक्खु अविज्जाय चे भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्म देसेति, 'धम्मकथिको भिक्खू' ति अल वचनाय । अविज्जाय चे भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, 'धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू' ति अल वचनाय । अविज्जाय चे भिक्खु निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति, 'दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू' ति अल वचनाया" ति ।

---

१७ अचेलकस्सपसुत्त

B 259 १८ एव मे सुत । एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने
R 19 कलन्दकनिवापे । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगह[1] पिण्डाय पाविसि । अद्दसा खो अचेलो कस्सपो भगवन्त दूरतो व आगच्छन्त । दिस्वान येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय[2] वीतिसारेत्वा एकमन्त अट्ठासि । एकमन्त ठितो खो अचेलो कस्सपो भगवन्त एतदवोच – "पुच्छेय्याम मय भवन्त गोतम कञ्चिदेव[3] देस, सचे नो भव गोतमो ओकास करोति पञ्हस्स वेय्याकरणाया" ति ।

"अकालो खो ताव, कस्सप, पञ्हस्स, अन्तरघर पविट्ठम्हा" ति ।

---

१ राजगहे – स्या० । २ साराणीय – सी०, स्या०, रो० । ३ किञ्चिदेव – रो० ।

दुतिय पि खो अचेलो कस्सपो भगवन्त एतदवोच "पुच्छेय्याम मय भवन्त गोतम कञ्चिदेव देस, सचे नो भव गोतमो ओकास करोति पञ्हस्स वेय्याकरणाया" ति ।

"अकालो खो ताव, कस्सप, पञ्हस्स अन्तरघर पविट्ठम्हा" ति ।

ततिय पि खो अचेलो कस्सपो पे० अन्तरघर पविट्ठम्हा ति । एव वुत्ते, अचेलो कस्सपो भगवन्त एतदवोच –"न खो पन मय भगवन्त गोतम बहुदेव पुच्छितुकामा" ति ।

"पुच्छ, कस्सप, यदाकङ्खसी" ति ।

"कि नु खो, भो गोतम, सयकत दुक्ख" ति ? "मा हेव, कस्सपा" ति भगवा अवोच । "कि पन, भो गोतम, परकत[1] दुक्ख" ति ? "मा हेव, कस्सपा" ति भगवा अवोच । "कि नु खो, भो गोतम, सयकत च परकत च दुक्ख" ति ? "मा हेव, कस्सपा" ति भगवा अवोच । "कि पन भो R 20
गोतम, असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न दुक्ख" ति ? "मा हेव, कस्सपा" ति भगवा अवोच ।

"कि नु खो, भो गोतम, नत्थि दुक्ख" ति ?

"न खो, कस्सप, नत्थि दुक्ख । अत्थि खो, कस्सप, दुक्ख" ति ।

"तेन हि भव गोतमो दुक्ख न जानाति न पस्सती" ति ।

"न ख्वाहं, कस्सप, दुक्ख न जानामि न पस्सामि । जानामि ख्वाह, कस्सप, दुक्ख, पस्सामि ख्वाह, कस्सप, दुक्ख" ति ।

"कि नु खो, भो गोतम, 'सयकत दुक्ख' ति इति पुट्ठो समानो 'मा हेव, कस्सपा' ति वदेसि । 'कि पन, भो गोतम, परकत दुक्ख' ति इति पुट्ठो समानो 'मा हेव, कस्सपा' ति वदसि । 'कि नु खो, भो गोतम, B 260
सयकत च परकत च दुक्ख' ति इति पुट्ठो समानो 'मा हेव, कस्सपा' ति वदेसि । 'कि पन, भो गोतम, असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न दुक्ख' ति इति पुट्ठो समानो 'मा हेव, कस्सपा' ति वदेसि । 'कि नु खो, भो गोतम, नत्थि दुक्ख ति इति पुट्ठो समानो 'न खो, कस्सप, नत्थि दुक्ख, अत्थि खो, कस्सप, दुक्ख' ति वदेसि । 'तेन हि भव गोतमो दुक्ख न जानाति न पस्सती' ति इति पुट्ठो समानो 'न ख्वाह, कस्सप, दुक्ख न जानामि न पस्सामि, जानामि ख्वाह, कस्सप, दुक्ख, पस्सामि ख्वाह,

१ परकत – स्या० ।

कस्सप, दुक्ख' ति वदेसि । आचिक्खतु च मे, भन्ते, भगवा दुक्ख । देसेतु च मे भन्ते भगवा दुक्ख'' ति ।

'"सो करोति सो पटिसवेदयती[1]' ति खो, कस्सप, आदितो सतो 'सयकत दुक्ख' ति इति वद सस्सत एत परेति । 'अञ्ञो करोति अञ्ञो पटिसवेदयती' ति खो, कस्सप, वेदनाभितुन्नस्स सतो 'परकत दुक्ख' ति इति वद उच्छेद एत परेति । एते ते, कस्सप, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्म देसेति – 'अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाण पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स
R 21 समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती''' ति ।

एव वुत्ते, अचेलो कस्सपो भगवन्त एतदवोच – "अभिक्कन्त, भन्ते, अभिक्कन्त, भन्ते ! सेय्यथापि, भन्ते, निक्कुज्जित वा उक्कुजेय्य पे० चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती[2] ति, एवमेव भगवता अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाह, भन्ते, भगवन्त सरण गच्छामि धम्म च भिक्खुसङ्घ च । लभेय्याह, भन्ते, भगवतो सन्तिके पब्बज्ज, लभेय्य उपसम्पद'' ति ।

"यो खो, कस्सप, अञ्ञातित्थियपुब्बो इमस्मि धम्मविनये आकङ्खति पब्बज्ज, आकङ्खति उपसम्पद, सो चत्तारो मासे परिवसति । चतुन्न मासान अच्चयेन परिवुत्थपरिवास[3] आरद्धचित्ता भिक्खू[4] पब्बाजेन्ति उपसम्पादेन्ति भिक्खुभावाय । अपि च मया पुग्गलवेमत्तता विदिता[5]'' ति ।

B 261 "सचे, भन्ते, अञ्ञातित्थियपुब्बो[6] इमस्मि धम्मविनये आकङ्खति[7] पब्बज्ज, आकङ्खति उपसम्पद, चत्तारो मासे परिवसति, चतुन्न मासान अच्चयेन परिवुत्थपरिवास आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्ति उपसम्पादेन्ति भिक्खुभावाय, अह चत्तारि वस्सानि परिवसिस्सामि, चतुन्न वस्सान अच्चयेन परिवुत्थपरिवास आरद्धचित्ता भिक्खू पब्बाजेन्तु उपसम्पादेन्तु भिक्खुभावाया'' ति ।

अलत्थ खो अचेलो कस्सपो भगवतो सन्तिके पब्बज्ज, अलत्थ

---

१ पटिसवेदियती – सी०, रो० । २ दक्खिन्ती – सी०, रो० । ३ म० पोत्थके नत्थि । ४ भिक्खू आकङ्खमाना – सी०, रो० । ५ विनीता – स्या० । ६ अञ्ञातित्थियपुब्बा – सी०, स्या० । ७ आकङ्खन्ता – सी०, स्या० ।

उपसम्पद । अचिरूपसम्पन्नो च पनायस्मा कस्सपो एको वूपकट्ठो अप्प-
मत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता R 22
सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर – ब्रह्मचरिय-
परियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि । "खीणा जाति वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया" ति अब्भञ्ञासि । अञ्ञतरो च पनायस्मा कस्सपो अरहत अहोसी ति ।

---

१८ तिम्बरुकसुत्तं

१९ सावत्थिय विहरति । अथ खो तिम्बरुको[1] परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो तिम्बरुको परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच –

"कि नु खो, भो गोतम, सयकत सुखदुक्ख" ति ? "मा हेव, तिम्बरुका" ति भगवा अवोच । "कि पन, भो गोतम, परकत[2] सुखदुक्ख" ति ? "मा हेव, तिम्बरुका" ति भगवा अवोच । "कि नु खो, भो गोतम, सयकत च परकत च सुखदुक्ख" ति ? "मा हेव, तिम्बरुका" ति भगवा अवोच । "कि पन, भो गोतम, असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न सुखदुक्ख' ति ? "मा हेव, तिम्बरुका" ति भगवा अवोच ।

"कि नु खो, भो गोतम, नत्थि सुखदुक्ख" ति ?

"न खो, तिम्बरुक, नत्थि सुखदुक्ख, अत्थि खो, तिम्बरुक, सुखदुक्ख" ति ।

"तेन हि भव गोतमो सुखदुक्ख न जानाति न पस्सती" ति ।

"न ख्वाह, तिम्बरुक, सुखदुक्ख न जानामि न पस्सामि । जानामि ख्वाह, तिम्बरुक, सुखदुक्ख, पस्सामि ख्वाह, तिम्बरुक, सुखदुक्ख" ति ।

"'कि नु खो, भो गोतम, सयकत सुखदुक्ख' ति इति पुट्ठो समानो B 262
'मा हेव, तिम्बरुका' ति वदेसि । 'कि[4] पन, भो गोतम, परकत सुखदुक्ख' ति
इति पुट्ठो समानो 'मा हेव, तिम्बरुका' ति वदेसि । 'कि नु खो, भो गोतम, R 23
सयकत च परकत च सुखदुक्ख' ति इति पुट्ठो समानो 'मा हेव, तिम्बरुका'

---

१ तिम्बरुक्खो – स्या० । २ परकत – सी०, स्या० । ३ दुक्खसुख – रो० । ४–४ रो० पोत्थके नत्थि ।

ति वदेसि । 'कि पन, भो गोतम, असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न सुखदुक्ख' ति इति पुट्ठो समानो 'मा हेव, तिम्बरुका' ति वदेसि । 'कि नु खो, भो गोतम, नत्थि सुखदुक्ख' ति इति पुट्ठो समानो 'न खो, तिम्बरुक, नत्थि सुखदुक्ख, अत्थि खो, तिम्बरुक, सुखदुक्ख' ति वदेसि । 'तेन हि भव गोतमो सुखदुक्ख न जानाति न पस्सती' ति इति पुट्ठो समानो 'न ख्वाह, तिम्बरुक, सुखदुक्ख न जानामि न पस्सामि, जानामि ख्वाह, तिम्बरुक, सुखदुक्ख, पस्सामि ख्वाह, तिम्बरुक, सुखदुक्ख' ति वदेसि । आचिक्खतु च मे भव गोतमो सुखदुक्ख । देसेतु च मे भव गोतमो सुखदुक्ख''' ति ।

'''सा वेदना सो वेदयती[1]' ति खो, तिम्बरुक, आदितो सतो 'सयकत सुखदुक्ख' ति एवम्पाह[2] न वदामि 'अञ्ञा वेदना अञ्ञो वेदयती' ति खो, तिम्बरुक, वेदनाभितुन्नस्स सतो 'परकत सुखदुक्ख' ति एवम्पाह न वदामि । एते ते, तिम्बरुक, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्म देसेति – 'अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाण पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती''' ति ।

एव वुत्ते, तिम्बरुको परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच – "अभिक्कन्त, भो गोतम पे० एसाह भवन्त[3] गोतम सरण गच्छामि धम्म च भिक्खुसङ्घ च । उपासक म भव गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत" ति ।

---

१९ बालपण्डितसुत्त

२० सावत्थिय विहरति । "अविज्जानीवरणस्स, भिक्खवे,
R 24 बालस्स तण्हाय सम्पयुत्तस्स[4] एवमय कायो समुदागतो । इति अय चेव
B 263 कायो बहिद्धा च नामरूप, इत्थेत द्वय, द्वय पटिच्च फस्सो सळेवायतनानि येहि फुट्ठो बालो सुखदुक्ख पटिसवेदयति एतेस वा अञ्ञतरेन ।

"अविज्जानीवरणस्स, भिक्खवे, पण्डितस्स तण्हाय सम्पयुत्तस्स

---

१ वेदियती – सी०, रो० । २ एवञ्चाह – स्या० । ३ भन्ते भगवन्त – सी०, भन्ते भवन्त – स्या० । ४ सयुत्तस्स – स्या० ।

एवमय कायो समुदागतो । इति अय चेव कायो बहिद्धा च नामरूप, इत्थेत द्वय, द्वय पटिच्च फस्सो सळेवायतनानि, येहि फुट्ठो पण्डितो सुखदुक्ख पटिसवेदयति एतेस वा अञ्ञतरेन ।

"तत्र, भिक्खवे, को विसेसो को अधिप्पयासो[1] कि नानाकरण पण्डितस्स बालेना" ति ? "भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा, भगवन्नेत्तिका, भगवम्पटिसरणा[2] । साधु वत, भन्ते[3], भगवन्तञ्ञेव[4] पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती" ति ।

"तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी" ति । "एव, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच – "याय च, भिक्खवे, अविज्जाय निवुतस्स बालस्स याय च तण्हाय सम्पयुत्तस्स अय कायो समुदागतो, सा चेव अविज्जा बालस्स अप्पहीना सा च तण्हा अपरिक्खीणा । त किस्स हेतु ? न, भिक्खवे, बालो अचरि ब्रह्मचरिय सम्मा दुक्खक्खयाय । तस्मा बालो कायस्स भेदा कायूपगो होति, सो कायूपगो समानो न परिमुच्चति जातिया जरामरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । न परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामि ।

"याय च, भिक्खवे, अविज्जाय निवुतस्स पण्डितस्स याय च तण्हाय सम्पयुत्तस्स अय कायो समुदागतो, सा चेव अविज्जा पण्डितस्स पहीना, सा च तण्हा परिक्खीणा । त किस्स हेतु ? अचरि, भिक्खवे, पण्डितो ब्रह्मचरिय सम्मा दुक्खक्खयाय । तस्मा पण्डितो कायस्स भेदा R 25
न कायूपगो होति । सो अकायूपगो समानो परिमुच्चति जातिया जरामरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामि । अय खो, भिक्खवे, विसेसो, अय अधिप्पयासो, इद B 264
नानाकरण पण्डितस्स बालेन यदिद ब्रह्मचरियवासो" ति ।

---

२०. पच्चयसुत्त

२१. सावत्थिय विहरति । "पटिच्चसमुप्पाद च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि पटिच्चसमुप्पन्ने च धम्मे । त सुणाथ, साधुक मनसि करोथ,

---

१. अधिप्पायो – सी०, रो०, अधिप्पायसो – स्या० । २. भगवपतिसरणा – रो० । ३. मे भन्ते – स्या० । ४. भगवन्तयेव – स्या०, रो०, म० ।

भासिस्सामी'' ति । ''एव, भन्ते'' ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच –

''कतमो च, भिक्खवे, पटिच्चसमुप्पादो ? जातिपच्चया, भिक्खवे, जरामरण । उप्पादा[1] वा तथागतान अनुप्पादा[2] वा तथागतान, ठिता व सा धातु धम्मट्ठितता धम्मनियामता इदप्पच्चयता । त तथागतो अभिसम्बुज्झति अभिसमेति । अभिसम्बुज्झित्वा अभिसमेत्वा आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति[3] पट्ठपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति । 'पस्सथा' ति चाह – 'जातिपच्चया, भिक्खवे, जरामरण' ।

''भवपच्चया, भिक्खवे, जाति पे० उपादानपच्चया, भिक्खवे, भवो तण्हापच्चया, भिक्खवे, उपादान वेदनापच्चया, भिक्खवे, तण्हा फस्सपच्चया, भिक्खवे, वेदना सळायतनपच्चया, भिक्खवे, फस्सो नामरूपपच्चया, भिक्खवे, सळायतन विञ्ञाणपच्चया, भिक्खवे, नामरूप सङ्खारपच्चया, भिक्खवे, विञ्ञाण अविज्जापच्चया, भिक्खवे, सङ्खारा । उप्पादा वा तथागतान अनुप्पादा वा तथागतान, ठिता व सा धातु धम्मट्ठितता धम्मनियामता इदप्पच्चयता । त
R 26 तथागतो अभिसम्बुज्झति अभिसमेति । अभिसम्बुज्झित्वा अभिसमेत्वा आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति पट्ठपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति । 'पस्सथा,' ति चाह 'अविज्जापच्चया, भिक्खवे, सङ्खारा' । इति खो, भिक्खवे, या तत्र तथता अवितथता अनञ्ञथता इदप्पच्चयता – अय वुच्चति, भिक्खवे, पटिच्चसमुप्पादो ।

''कतमे च, भिक्खवे, पटिच्चसमुप्पन्ना धम्मा ? जरामरण, भिक्खवे, अनिच्च सङ्खत पटिच्चसमुप्पन्न खयधम्म वयधम्म विरागधम्म निरोधधम्म । जाति, भिक्खवे, अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा विरागधम्मा निरोधधम्मा । भवो, भिक्खवे, अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो खयधम्मो वयधम्मो विरागधम्मो निरोधधम्मो । उपादान भिक्खवे पे० तण्हा, भिक्खवे वेदना, भिक्खवे फस्सो,
B 265 भिक्खवे सळायतन, भिक्खवे नामरूप, भिक्खवे विञ्ञाण, भिक्खवे सङ्खारा, भिक्खवे अविज्जा, भिक्खवे, अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा विरागधम्मा निरोधधम्मा । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे पटिच्चसमुप्पन्ना धम्मा ।

१ उप्पादे – सी० । २ अनुप्पादे – सी० । ३ पञ्ञापेति – स्या० ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स 'अय च पटिच्चसमुप्पादो, इमे च पटिच्चसमुपन्ना धम्मा' यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय सुदिट्ठा होन्ति, सो वत पुब्बन्त वा पटिधाविस्सति –'अहोसि नु खो[1] अह[1] अतीतमद्धान, ननु खो अहोसि अतीतमद्धान, कि नु खो अहोसि अतीतमद्धान, कथ नु खो अहोसि अतीतमद्धान, कि हुत्वा कि अहोसि नु खो अह अतीतमद्धान' ति, अपरन्त वा उपधाविस्सति– 'भविस्सामि नु खो अह अनागतमद्धान, ननु खो भविस्सामि अनागतमद्धान, कि नु खो भविस्सामि अनागतमद्धान, R 27 कथ नु खो भविस्सामि अनागतमद्धान, कि हुत्वा कि भविस्सामि नु खो अह अनागतमद्धान' ति, एतरहि वा पच्चुप्पन्न अद्धान अज्झत्त कथङ्कथी भविस्सति – 'अह नु खोस्मि, नो[2] नु खोस्मि, कि नु खोस्मि, कथ नु खोस्मि, अय नु खो सत्तो कुतो आगतो, सो कुहि गमिस्सती' ति – नेत ठान विज्जति । त किस्स हेतु ? तथाहि, भिक्खवे, अरियसावकस्स अय च पटिच्चसमुप्पादो इमे च पटिच्चसमुप्पन्ना[3] धम्मा यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय सुदिट्ठा" ति ।

आहारवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्दान

आहार[4] फग्गुनो[4] चेव, द्वे च[5] समणब्राह्मणा ।
कच्चानगोत्तो[6] धम्मकथिक[7], अचेल[8] तिम्बरुकेन[8] च ।
बालपण्डिततो चेव, दसमो पच्चयेन चा ति ॥

———o——— —

२१ दसबलसुत्त

२२ सावत्थिय विहरति । "दसबलसमन्नागतो, भिक्खवे, तथागतो चतूहि च वेसारज्जेहि समन्नागतो आसभ ठान पटिजानाति, परिसासु सीहनाद नदति, ब्रह्मचक्क पवत्तेति – इति रूप इति रूपस्स B 266, R 28 समुदयो इति रूपस्स अत्थङ्गमो[10], इति वेदना इति वेदनाय समुदयो इति

१–१ ख्वाह – रो० । २ न – रो० । ३ समुप्पन्ना – रो० । ४–४ आहारफग्गुनो – सी०, आहारफग्गुन – स्या० । ५ रो० पोत्थके नत्थि । ६ कच्चानगोत्त – म०, कच्चानगोत्त – स्या० । ७ धम्मकथी – सी० । ८–८ अचेलतिम्बरुकेन – सी०, अचेल तिम्बरुक्खेन – स्या० । ९ बालपण्डित – स्या०, बालेन पण्डितो – रो० । १० अत्थगमो – सी० ।

वेदनाय अत्थङ्गमो, इति सञ्ञा इति सञ्ञाय समुदयो इति सञ्ञाय अत्थङ्गमो, इति सङ्खारा इति सङ्खारान समुदयो इति सङ्खारान अत्थङ्गमो, इति विञ्ञाण इति विञ्ञाणस्स समुदयो इति विञ्ञाणस्स अत्थङ्गमो । इति इमस्मि सति इद होति, इमस्सुप्पादा इद उप्पज्जति । इमस्मि असति इद न होति, इमस्स निरोधा इद निरुज्झति । यदिद अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाण पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

---

२२ दुतियदसबलसुत्त

२३ सावत्थिय विहरति । "दसबलसमन्नागतो, भिक्खवे, तथागतो चतूहि च वेसारज्जेहि समन्नागतो आसभ ठान पटिजानाति, परिसासु सीहनाद नदति, ब्रह्मचक्क पवत्तेति – 'इति रूप इति रूपस्स समुदयो इति रूपस्स अत्थङ्गमो, इति वेदना इति वेदनाय समुदयो इति वेदनाय अत्थङ्गमो, इति सञ्ञा इति सञ्ञाय समुदयो इति सञ्ञाय अत्थङ्गमो, इति सङ्खारा इति सङ्खारान समुदयो इति सङ्खारान अत्थङ्गमो, इति विञ्ञाण इति विञ्ञाणस्स समुदयो इति विञ्ञाणस्स अत्थङ्गमो । इति इमस्मि सति इद होति इमस्सुप्पादा इद उप्पज्जति, इमस्मि असति इद न होति इमस्स निरोधा इद निरुज्झति । यदिद अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाण पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति' ।

"एव स्वाक्खातो, भिक्खवे, मया धम्मो उत्तानो विवटो पकासितो छिन्नपिलोतिको । एव स्वाक्खाते खो, भिक्खवे, मया धम्मे उत्ताने विवटे पकासिते छिन्नपिलोतिके अलमेव सद्धापब्बजितेन कुलपुत्तेन
7 विरिय आरभितु –'काम तचो च न्हारू[1] च अट्ठि च अवसिस्सतु, सरीरे उपसुस्सतु मसलोहित । य त पुरिसथामेन पुरिसविरियेन पुरिसपरक्कमेन पत्तब्ब न त अपापुणित्वा विरियस्स सण्ठान भविस्सती' ति ।

---

[1] नहारु – सी०,स्या०, नहारू – रो० ।

"दुक्ख, भिक्खवे, कुसीतो विहरति वोकिण्णो पापकेहि अकुसलेहि धम्मेहि, महन्त च सदत्थ परिहापेति, आरद्धविरियो च खो, भिक्खवे, सुख विहरति पविवित्तो पापकेहि अकुसलेहि धम्मेहि, महन्त च सदत्थ परिपूरेति । न, भिक्खवे, हीनेन अग्गस्स पत्ति होति । अग्गेन च खो, भिक्खवे, अग्गस्स पत्ति होति । मण्डपेय्यमिद, भिक्खवे, ब्रह्मचरिय, सत्था[1] सम्मुखीभूतो । तस्मातिह, भिक्खवे, विरिय आरभथ अप्पत्तस्स पत्तिया, अनधिगतस्स अधिगमाय, असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । 'एव नो अय अम्हाक पब्बज्जा अवञ्झा[2] भविस्सति सफला सउद्रया । येस[3] च[3] मय परिभुञ्जाम चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्ज-परिक्खार[4] तेस ते[5] कारा अम्हेसु महप्फला भविस्सन्ति महानिससा' ति – एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब । अत्तत्थ वा हि, भिक्खवे, सम्पस्समानेन अलमेव अप्पमादेन सम्पादेतु, परत्थ वा हि, भिक्खवे, सम्पस्समानेन अलमेव अप्पमादेन सम्पादेतु, उभयत्थ वा हि, भिक्खवे, सम्पस्समानेन अलमेव अप्पमादेन सम्पादेतु" ति । R 29

---

२३ उपनिससुत्त

२४ सावत्थिय विहरति । "जानतो अह, भिक्खवे, पस्सतो आसवान खय वदामि, नो अजानतो नो अपस्सतो । किञ्च, भिक्खवे, जानतो कि पस्सतो आसवान खयो होति ? इति रूप इति रूपस्स समुदयो इति रूपस्स अत्थङ्गमो[6], इति वेदना पे० इति सञ्ञा इति सङ्खारा इति विञ्ञाण इति विञ्ञाणस्स समुदयो इति विञ्ञाणस्स अत्थङ्गमो ति । एव खो, भिक्खवे, जानतो एव पस्सतो आसवान खयो होति ।

"य पिस्स त, भिक्खवे, खयस्मि खयेञाण त पि सउपनिस वदामि नो अनुपनिस । का च, भिक्खवे, खयेञाणस्स उपनिसा ? 'विमुत्ती' तिस्स वचनीय । विमुत्ति पाह[7], भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस । का च, भिक्खवे, विमुत्तिया उपनिसा ? 'विरागो' तिस्स वचनीय । विराग पाह, भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस । R 30 B 268

---

१ सत्थुस्स – सी० । २ अवकता – स्या० । ३–३ येस – सी०, स्या, येस हि – रो० । ४ ० पच्चय ० – रो० । ५ वो – रो० । ६ अत्थगमो – सी० । ७ पह सी०, स्या०, रो० ।

का च, भिक्खवे, विरागस्स उपनिसा ? 'निब्बिदा' तिस्स वचनीय । निब्बिद पाह् भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस । का च, भिक्खवे, निब्बिदाय उपनिसा ? 'यथाभूतञाणदस्सन' तिस्स वचनीय । यथाभूतञाणदस्सन पाह्, भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस । का च, भिक्खवे, यथाभूतञाणदस्सनस्स उपनिसा ? 'समाधी' तिस्स वचनीय । समाधि पाह्, भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस ।

"का च, भिक्खवे, समाधिस्स उपनिसा ? 'सुख' तिस्स वचनीय । सुख पाह्, भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस । का च, भिक्खवे, सुखस्स उपनिसा ? 'पस्सद्धी' तिस्स वचनीय । पस्सद्धि पाह्, भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस । का च, भिक्खवे, पस्सद्धिया उपनिसा ? 'पीती' तिस्स वचनीय । पीति पाह्, भिक्खवे, सउपनिम वदामि, नो अनुपनिस । का च, भिक्खवे, पीतिया उपनिसा ? 'पामोज्ज[1]' तिस्स वचनीय । पामोज्ज पाह्, भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस । का च, भिक्खवे, पामोज्जस्स उपनिसा ? 'सद्धा' तिस्स वचनीय । सद्ध पाह्, भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस ।

"का च, भिक्खवे, सद्धाय उपनिसा ? 'दुक्ख' तिस्स वचनीय । दुक्ख पाह्, भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस । का च, भिक्खवे, दुक्खस्स उपनिसा ? 'जाती' तिस्स वचनीय । जाति पाह्, भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस । का च, भिक्खवे, जातिया उपनिसा ? 'भवो' तिस्स वचनीय । भव पाह्, भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस । का च, भिक्खवे, भवस्स उपनिमा ? 'उपादान' तिस्स वचनीय । उपादान पाह्, भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस । का च, भिक्खवे, उपादानस्स उपनिसा ? 'तण्हा' तिस्स वचनीय । तण्ह पाह्, भिक्खवे, सउपनिस वदामि नो अनुपनिस ।

"का च, भिक्खवे, तण्हाय उपनिसा ? 'वेदना' तिस्स वचनीय . पे० 'फस्सो' तिस्स वचनीय 'सळायतन' तिस्स वचनीय 'नामरूप' तिस्स वचनीय 'विञ्ञाण' तिस्स वचनीय 'सङ्खारा' तिस्स वचनीय । सङ्खारे पाह्, भिक्खवे, सउपनिसे वदामि नो अनुपनिसे । का च, भिक्खवे, सङ्खारान उपनिसा ? 'अविज्जा' तिस्स वचनीय ।

"इति खो, भिक्खवे, अविज्जूपनिसा सङ्खारा, सङ्खारूपनिस

१ पामुज्ज – सी०, स्या०, रो० ।

विञ्ञाण, विञ्ञाणूपनिस नामरूप, नामरूपूपनिस सळायतन, सळायतनूपनिसो फस्सो, फस्सूपनिसा वेदना, वेदनूपनिसा तण्हा, तण्हूपनिस उपादान, उपादानूपनिसो भवो, भवूपनिसा जाति, जातूपनिस दुक्ख, दुक्खूपनिसा सद्धा, सद्धूपनिस पामोज्ज, पामोज्जूपनिसा पीति, पीतूपनिसा पस्सद्धि, पस्सद्धूपनिस सुख, सुखूपनिसो समाधि, समाधूपनिस यथाभूतञाणदस्सन, यथाभूतञाणदस्सनूपनिमा निब्बिदा, निब्बिदूपनिसो R 32 विरागो, विरागूपनिसा विमुत्ति, विमुत्तूपनिस खयेञाण ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, उपरिपब्बते थुल्लफुसितके[1] देवे वस्सन्ते त उदक यथानिन्न पवत्तमान पब्बतकन्दरपदरसाखा परिपूरेति । पब्बतकन्दरपदरसाखापरिपूरा कुसोब्भे[2] परिपूरेन्ति । कुसोब्भा परिपूरा महासोब्भे परिपूरेन्ति । महासोब्भा परिपूरा कुन्नदियो परिपूरेन्ति । कुन्नदियो परिपूरा महानदियो परिपूरेन्ति । महानदियो परिपूरा[3] महासमुद्द[4] परिपूरेन्ति ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, अविज्जूपनिसा सङ्खारा, सङ्खारूपनिस विञ्ञाण, विञ्ञाणूपनिस नामरूप, नामरूपूपनिस सळायतन, सळायतनूपनिसो फस्सो, फस्सूपनिसा वेदना, वेदनूपनिसा तण्हा, तण्हूपनिस उपादान, उपादानूपनिसो भवो, भवूपनिसा जाति, जातूपनिस दुक्ख, दुक्खूपनिसा सद्धा, सद्धूपनिस पामोज्ज, पामोज्जूपनिसा पीति, पीतूपनिसा पस्सद्धि, पस्सद्धूपनिस सुख, सुखूपनिसो समाधि, समाधूपनिस यथाभूतञाणदस्सन, यथाभूतञाणदस्सनूपनिसा निब्बिदा, निब्बिदूपनिसो विरागो, विरागूपनिसा विमुत्ति, विमुत्तूपनिस खयेञाण" ति ।

---

२४ अञ्ञातित्थियसुत्तं

२५ राजगहे विहरति वेळुवने । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगह पिण्डाय पाविसि । अथ खो आयस्मतो सारिपुत्तस्स एतदहोसि – "अतिप्पगो खो ताव राजगहे पिण्डाय चरितु । यन्नूनाह येन अञ्ञातित्थियान परिब्बाजकान आरामो तेनुपसङ्कमेय्य" ति ।

---

१ फुल्लफुसितके – रो० । २ कुस्सुब्भे – सी०, स्या०, कुसुब्भ – रो० । ३ परिपूरायो – सी० । ४ महासमुद्द सागर – सी०, रो० ।

70, 33 अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन अञ्ञतित्थियान परिब्बाजकान आरामो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा तेहि अञ्ञतित्थियेहि परिब्बाजकेहि सद्धि सम्मोदि। सम्मोदनीय कथ सारणीय[1] वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्त निसिन्न खो आयस्मन्त सारिपुत्त ते अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका एतदवोचु –

"सन्तावुसो, सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत दुक्ख पञ्ञापेन्ति[2]। सन्ति पनावुसो सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा परकत[3] दुक्ख पञ्ञापेन्ति। सन्तावुसो सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत च परकत च दुक्ख पञ्ञापेन्ति। सन्ति पनावुसो सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न दुक्ख पञ्ञापेन्ति। इध पनावुसो सारिपुत्त, समणो गोतमो किवादी किमक्खायी? कथ ब्याकरमाना[4] च मय वुत्तवादिनो चेव समणस्स गोतमस्स अस्साम, न च समण गोतम अभूतेन अब्भाचिक्खेय्याम, धम्मस्स चानुधम्म ब्याकरेय्याम, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्ह ठान आगच्छेय्या" ति?

"पटिच्चसमुप्पन्न खो, आवुसो, दुक्ख वुत्त भगवता। कि पटिच्च? फस्स पटिच्च। इति वद वुत्तवादी चेव भगवतो अस्स, न च भगवन्त अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स चानुधम्म ब्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्ह ठान आगच्छेय्य।

"तत्रावुसो, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत दुक्ख पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया[5]। ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा परकत दुक्ख पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया। ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत च परकत च दुक्ख पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया।
4 ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न दुक्ख पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया।

"तत्रावुसो, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत दुक्ख पञ्ञापेन्ति, ते वत अञ्ञत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती[6] ति नेत ठान विज्जति। ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा परकत दुक्ख पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र
71 फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती ति नेत ठान विज्जति। ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत च परकत च दुक्ख पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र फस्सा

---

१ साराणीय – सी०, स्या०, रो०। २ पञ्ञपेन्ति – म०। ३ परकत – सी०, स्या०। ४ ब्याकरमाना – रो०। ५ फस्सप्पच्चया – सी०। ६ पटिसवेदयन्ती – स्या०।

पटिसवेदिस्सन्ती ति नेत ठान विज्जति । ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयकार अपरकार[1] अधिच्चसमुप्पन्न दुक्ख पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती ति नेत ठान विज्जती" ति ।

अस्सोसि खो आयस्मा आनन्दो आयस्मतो सारिपुत्तस्स तेहि अञ्ञतित्थियेहि परिब्बाजकेहि सद्धि इम[2] कथासल्लाप । अथ खो आयस्मा आनन्दो राजगहे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्त पिण्डपातपटिक्कन्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो यावतको आयस्मतो सारिपुत्तस्स तेहि अञ्ञातित्थियेहि परिब्बाजकेहि सद्धि अहोसि कथासल्लापो त सब्ब भगवतो आरोचेसि ।

"साधु साधु, आनन्द, यथा त सारिपुत्तो सम्मा ब्याकरमानो ब्याकरेय्य । पटिच्चसमुप्पन्न खो, आनन्द, दुक्ख वुत्त मया । कि पटिच्च ? फस्स पटिच्च । इति वद वुत्तवादी चेव मे अस्स, न च म अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य[3], धम्मस्स चानुधम्म[3] ब्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्ह ठान आगच्छेय्य ।

"तत्रानन्द, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत दुक्ख पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया । ये पि ते पे० ये पि ते पे० ये पि ते R 35
समणब्राह्मणा कम्मवादा असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न दुक्ख पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया ।

"तत्रानन्द, ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत दुक्ख पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती ति नेत ठान विज्जति । ये पि ते पे० ये पि ते पे० ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न दुक्ख पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती ति नेत ठान विज्जति ।

"एकमिदाह, आनन्द, समय इधेव राजगहे विहरामि वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ ख्वाह, आनन्द, पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगह पिण्डाय पाविसि । तस्स मय्ह, आनन्द, एतदहोसि— 'अतिप्पगो खो ताव राजगहे पिण्डाय चरितु । यन्नूनाह येन अञ्ञा- B 272
तित्थियान परिब्बाजकान आरामो तेनुपसङ्कमेय्य' ति ।

"अथ ख्वाह, आनन्द, येन अञ्ञातित्थियान परिब्बाजकान

१ रो० पोत्थके नत्थि । २ रो० पोत्थके नत्थि । ३–३ रो० पोत्थके नत्थि ।

आरामो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा तेहि अञ्ञतित्थियेहि परिब्बाजकेहि सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो म, आनन्द, ते अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका एतदवोचु –

'सन्तावुसो गोतम, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत दुक्ख पञ्ञापेन्ति । सन्ति पनावुसो गोतम, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा परकत दुक्ख पञ्ञापेन्ति । सन्तावुसो गोतम, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत च परकत च दुक्ख पञ्ञापेन्ति । सन्ति पनावुसो गोतम, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न दुक्ख पञ्ञापेन्ति । इध नो आयस्मा गोतमो किवादी किमक्खायी ? कथ ब्याकरमाना च मय वुत्तवादिनो चेव आयस्मतो गोतमस्स अस्साम, न च
36 आयस्मन्त गोतम अभूतेन अब्भाचिक्खेय्याम, धम्मस्स चानुधम्म ब्याकरेय्याम, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्ह ठान आगच्छेय्या' ति ?

"एव वुत्ताह, आनन्द, ते अञ्ञतित्थिये परिब्बाजके एतदवोच – 'पटिच्चसमुप्पन्न खो, आवुसो, दुक्ख वुत्त मया । कि पटिच्च ? फस्स पटिच्च । इति वद वुत्तवादी चेव मे अस्स, न च म अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स चानुधम्म ब्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्ह ठान आगच्छेय्या' ति ।

"तत्रावुसो, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत दुक्ख पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया । ये पि ते पे० ये पि ते पे० ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न दुक्ख पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया ।

"तत्रावुसो, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत दुक्ख पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती ति नेत ठान विज्जति । ये पि ते पे० ये पि ते पे० ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न दुक्ख पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती ति नेत ठान विज्जती" ति ।

273 "अच्छरिय भन्ते, अब्भुत[1] भन्ते ! यत्र हि नाम एकेन पदेन सब्बो अत्थो वुत्तो भविस्सति । सिया नु खो, भन्ते, एसेवत्थो वित्थारेन वुच्चमानो गम्भीरो चेव अस्स गम्भीरावभासो चा" ति ?

---

१ अब्भूत – स्या०, रो० ।

"तेनहानन्द, तञ्ञेवेत्थ पटिभातू" ति । "सचे म, भन्ते, एव पुच्छेय्यु – 'जरामरण, आवुसो आनन्द, किनिदान किसमुदय किजातिक किपभव' ति, एव पुट्ठोह[1], भन्ते, एव ब्याकरेय्य – 'जरामरण खो, आवुसो, जातिनिदान जातिसमुदय जातिजातिक जातिपभव' ति । एव पुट्ठोह, भन्ते, एव ब्याकरेय्य ।

"सचे म, भन्ते, एव पुच्छेय्यु – 'जाति पनावुसो आनन्द, किनिदाना किसमुदया किजातिका किपभवा' ति, एव पुट्ठोह, भन्ते, एव ब्याकरेय्य – 'जाति खो, आवुसो, भवनिदाना भवसमुदया भवजातिका भवप्पभवा' ति । एव पुट्ठोह, भन्ते, एव ब्याकरेय्य ।

सचे म, भन्ते, एव पुच्छेय्यु –'भवो पनावुसो आनन्द, किनिदानो किसमुदयो किजातिको किपभवो' ति, एव पुट्ठोह, भन्ते, एव ब्याकरेय्य– 'भवो खो, आवुसो, उपादाननिदानो उपादानसमुदयो उपादानजातिको उपादानप्पभवो' ति । एव पुट्ठोह, भन्ते, एव ब्याकरेय्य ।

"सचे म, भन्ते, एव पुच्छेय्यु – उपादान पनावुसो पे० तण्हा पनावुसो पे० वेदना पनावुसो पे० सचे म, भन्ते, एव पुच्छेय्यु – 'फस्सो पनावुसो आनन्द, किनिदानो किसमुदयो किजातिको किपभवो' ति, एव पुट्ठोह, भन्ते, एव ब्याकरेय्य– 'फस्सो खो, आवुसो, सळायतननिदानो सळायतनसमुदयो सळायतनजातिको सळायतनप्पभवो' ति । 'छन्न त्वेव, आवुसो, फस्सायतनान असेसविरागनिरोधा फस्सनिरोधो, फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो, वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो, तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती' ति । एव पुट्ठोह, भन्ते, एव ब्याकरेय्य" ति ।

---

२५ भूमिजसुत्त

२६ सावत्थिय विहरति । अथ खो आयस्मा भूमिजो सायन्हसमय[2] पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ B 274 R 38

१ पुट्ठाह – सी०, रो० । २ सायण्हसमय – सी०, स्या०, रो० ।

सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा भूमिजो आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच –

"सन्तावुसो सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकतं सुखदुक्खं पञ्ञापेन्ति । सन्ति पनावुसो सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा परंकतं सुखदुक्खं पञ्ञापेन्ति । सन्तावुसो[1] सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकतं च परंकतं च सुखदुक्खं पञ्ञापेन्ति । सन्ति पनावुसो सारिपुत्त, एके समणब्राह्मणा कम्मवादा असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं सुखदुक्खं पञ्ञापेन्ति । इध नो, आवुसो सारिपुत्त, भगवा किंवादी किमक्खायी कथं ब्याकरमाना च मयं वुत्तवादिनो चेव भगवतो अस्साम, न च भगवन्तं अभूतेन अब्भाचिक्खेय्याम, धम्मस्स चानुधम्मं ब्याकरेय्याम, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्हं ठानं आगच्छेय्या" ति ?

"पटिच्चसमुप्पन्नं खो, आवुसो, सुखदुक्खं वुत्तं भगवता । किं पटिच्च ? फस्सं पटिच्च । इति वदं वुत्तवादी चेव भगवतो अस्स, न च भगवन्तं अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स चानुधम्मं ब्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्हं ठानं आगच्छेय्य ।

"तत्रावुसो, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकतं सुखदुक्खं पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया[2]। ये पि ते पे० ये पि ते पे० ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं सुखदुक्खं पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया ।

"तत्रावुसो, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयंकतं सुखदुक्खं पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं
39 विज्जति । ये पि ते पे० ये पि ते पे० ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयंकारं अपरंकारं अधिच्चसमुप्पन्नं सुखदुक्खं पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र फस्सा पटिसंवेदिस्सन्ती ति नेतं ठानं विज्जती" ति ।

275 अस्सोसि खो आयस्मा आनन्दो आयस्मतो सारिपुत्तस्स आयस्मता भूमिजेन सद्धिं इमं कथासल्लापं । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो यावतको आयस्मतो सारिपुत्तस्स

१ सन्ति पनावुसो – सी०, रो० । २ फस्सप्पच्चया – सी० ।

आयस्मता भूमिजेन सद्धि अहोसि कथासल्लापो त सब्ब भगवतो आरोचेसि ।

"साधु साधु, आनन्द, यथा त सारिपुत्तो सम्मा ब्याकरमाना[1] ब्याकरेय्य । पटिच्चसमुप्पन्न खो, आनन्द, सुखदुक्ख वुत्त मया । कि पटिच्च ? फस्स पटिच्च । इति वद वुत्तवादी चेव मे अस्स, न च म अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स चानुधम्म ब्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्ह ठान आगच्छेय्य ।

"तत्रानन्द, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत सुखदुक्ख पञ्ञापेन्ति[2] तदपि फस्सपच्चया । ये पि ते पे० ये पि ते पे० ये पि ते समणब्राह्मणा कम्मवादा असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न सुखदुक्ख पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया ।

"तत्रानन्द, ये ते समणब्राह्मणा कम्मवादा सयकत सुखदुक्ख पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती ति नेत ठान विज्जति । ये पि ते पे० ये पि ते पे० ये पि ते समणब्राह्मणा-कम्मवादा असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न सुखदुक्ख पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती ति नेत ठान विज्जति ।

"काये वा हानन्द, सति कायसञ्चेतनाहेतु उप्पज्जति अज्झत्त R 40 सुखदुक्ख । वाचाय वा हानन्द, सति वचीसञ्चेतनाहेतु उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख । मने वा हानन्द, सति मनोसञ्चेतनाहेतु उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख अविज्जापच्चया च ।

"साम वा त, आनन्द, कायसङ्खार अभिसङ्खरोति, यपच्चयास्स[3] त उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख । परे[4] वा त[4], आनन्द, कायसङ्खार अभिसङ्खरोन्ति, यपच्चयास्स त उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख । सम्पजानो वा त, आनन्द, कायसङ्खार अभिसङ्खरोति यपच्चयास्स त उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख । असम्पजानो वा त, आनन्द, कायसङ्खार अभिसङ्खरोति B 276 यपच्चयास्स त उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख ।

"साम वा त, आनन्द, वचीसङ्खार अभिसङ्खरोति यपच्चयास्स त उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख । परे वा त, आनन्द, वचीसङ्खार अभिसङ्खरोन्ति यपच्चयास्स त उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख । सम्पजानो

१ ब्याकरमानो – सी०, रो० । २ पञ्ञपेन्ति – म० । ३ य पच्चयाय – स्या० । ४–४ परे वास्स त – सी०, रो०, परे वायत – स्या० ।

वा त, आनन्द पे० असम्पजानो वा त, आनन्द, वचीसङ्खार अभिसङ्खरोति यपच्चयास्स त उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख ।

"साम वा त, आनन्द, मनोसङ्खार अभिसङ्खरोति यपच्चयास्स उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख । परे वा त, आनन्द, मनोसङ्खार अभिसङ्खरोन्ति यपच्चयास्स त उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख । सम्पजानो वा त, आनन्द पे० असम्पजानो वा त, आनन्द, मनोसङ्खार अभिसङ्खरोति यपच्चयास्स त उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख ।

"इमेसु, आनन्द, धम्मेसु[1] अविज्जा अनुपतिता । अविज्जाय त्वेव, आनन्द, असेसविरागनिरोधा सो कायो न होति यपच्चयास्स त उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख । सा वाचा न होति यपच्चयास्स त उप्पज्जति अज्झत्त
41 सुखदुक्ख । सो मनो न होति यपच्चयास्स त उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख । खेत्त त[2] न होति पे० वत्थु त न होति पे० आयतन त न होति पे० अधिकरण त न होति यपच्चयास्स त उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख" ति ।

---

२६ उपवाणसुत्त

२७ सावत्थिय विहरति । अथ खो आयस्मा उपवाणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा उपवाणो भगवन्त एतदवोच –

"सन्ति पन, भन्ते, एके समणब्राह्मणा सयकत दुक्ख पञ्ञापेन्ति[3]। सन्ति पन[4], भन्ते, एके समणब्राह्मणा परकत दुक्ख पञ्ञापेन्ति । सन्ति पन, भन्ते, एके समणब्राह्मणा सयकत च परकत च दुक्ख पञ्ञापेन्ति । सन्ति पन, भन्ते, एके समणब्राह्मणा असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न दुक्ख पञ्ञापेन्ति । इध नो, भन्ते, भगवा किवादी किमक्खायी कथ ब्याकरमाना च मय वुत्तवादिनो चेव भगवतो अस्साम,
277 न च भगवन्त अभूतेन अब्भाचिक्खेय्याम, धम्मस्स चानुधम्म ब्याकरेय्याम, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्ह ठान आगच्छेय्या" ति ?

"पटिच्चसमुप्पन्न खो, उपवाण, दुक्ख वुत्त मया । कि पटिच्च ?

---

१ छसु – रो० । २ वा – स्या० । ३ पञ्ञपेन्ति – म० । ४ सी० पोत्थके नत्थि ।

फस्स पटिच्च । इति वद वुत्तवादी चेव मे अस्स, न च म अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स चानुधम्म ब्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको वादानुपातो गारय्ह ठान आगच्छेय्य ।

"तत्र, उपवाण, ये ते समणब्राह्मणा सयकत दुक्ख पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया । ये पि ते पे० ये पि ते पे० ये पि ते समणब्राह्मणा असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न दुक्ख पञ्ञापेन्ति तदपि फस्सपच्चया ।

"तत्र, उपवाण, ये ते समणब्राह्मणा सयकत दुक्ख पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती[1] ति नेत ठान विज्जति । ये पि ते पे० ये पि ते पे० ये पि ते समणब्राह्मणा असयकार अपरकार अधिच्चसमुप्पन्न दुक्ख पञ्ञापेन्ति ते वत अञ्ञत्र फस्सा पटिसवेदिस्सन्ती ति नेत ठान विज्जती" ति । R 42

---

२७ पच्चयसुत्त

२८ सावत्थिय विहरति । "अविज्जापच्चया, भिक्खवे, सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाण पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"कतम च, भिक्खवे, जरामरण ? या तेस तेस सत्तान तम्हि तम्हि सत्तनिकाये जरा जीरणता खण्डिच्च पालिच्च वलित्तचता आयुनो सहानि इन्द्रियान परिपाको – अय वुच्चति जरा । या तेस तेस सत्तान तम्हा तम्हा सत्तनिकाया चुति चवनता भेदो अन्तरधान मच्चु मरण कालकिरिया खन्धान भेदो कळेवरस्स निक्खेपो जीवितिन्द्रियस्स[2] उपच्छेदो[2], इद वुच्चति मरण । इति अय च जरा इद च मरण । इद वुच्चति, भिक्खवे, जरामरण । जातिसमुदया जरामरणसमुदयो, जातिनिरोधा जरामरणनिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो जरामरणनिरोधगामिनी पटिपदा । सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि ।

"कतमा[3] च, भिक्खवे, जाति पे० कतमो च, भिक्खवे, भवो कतम च, भिक्खवे, उपादान कतमा च, भिक्खवे, तण्हा B 278 R 43

---

१ पटिसवेदयन्ती – स्या० । २–२ सी०, रो०, म० पोत्थकेसु नत्थि । ३ कतमो – रो० ।

कतमा च, भिक्खवे, वेदना कतमो च, भिक्खवे, फस्सो कतम च, भिक्खवे, सळायतन कतम च, भिक्खवे, नामरूप कतम च, भिक्खवे, विञ्ञाण ।

"कतमे[1] च, भिक्खवे, सङ्खारा ? तयोमे, भिक्खवे, सङ्खारा– कायसङ्खारो, वचीसङ्खारो, चित्तसङ्खारो । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, सङ्खारा । अविज्जासमुदया सङ्खारसमुदयो, अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सङ्खारनिरोधगामिनी पटिपदा । सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको एव पच्चय पजानाति, एव पच्चयसमुदय पजानाति, एव पच्चयनिरोध पजानाति, एव पच्चयनिरोधगामिनि पटिपद पजानाति । अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको दिट्ठिसम्पन्नो इति पि, दस्सनसम्पन्नो इति पि, आगतो इम सद्धम्म इति पि, पस्सति इम सद्धम्म इति पि, सेक्खेन[2] ञाणेन समन्नागतो इति पि, सेक्खाय विज्जाय समन्नागतो इति पि, धम्मसोत समापन्नो इति पि, अरियो निब्बेधिकपञ्ञो इति पि, अमतद्वार आहच्च तिट्ठति इति पी" ति ।

---

२८ भिक्खुसुत्त

२९ सावत्थिय विहरति । तत्र खो पे० इध, भिक्खवे, भिक्खु जरामरण पजानाति, जरामरणसमुदय पजानाति, जरामरणनिरोध पजानाति, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपद पजानाति, जाति पजानाति
44 पे० भव पजानाति उपादान पजानाति तण्ह पजानाति वेदन पजानाति फस्स पजानाति सळायतन पजानाति नामरूप पजानाति विञ्ञाण पजानाति सङ्खारे पजानाति सङ्खारसमुदय पजानाति सङ्खारनिरोध पजानाति सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपद पजानाति ।

"कतम च, भिक्खवे, जरामरण ? या तेस तेस सत्तान तम्हि तम्हि सत्तनिकाये जरा जीरणता खण्डिच्च पालिच्च वलित्तचता आयुनो सहानि इन्द्रियान परिपाको – अय वुच्चति जरा । या तेस तेस सत्तान

---

१ कतमा – रो० । २ सेखेन – सी०, रो० ।

तम्हा[1] तम्हा[1] सत्तनिकाया[2] चुति चवनता भेदो अन्तरधान मच्चु मरण कालकिरिया खन्धान भेदो कळेवरस्स निक्खेपो जीवितिन्द्रियस्स[3] उपच्छेदो[3], इद वुच्चति मरण । इति अय च जरा इद च मरण । इद B 279 वुच्चति, भिक्खवे, जरामरण । जातिसमुदया जरामरणसमुदयो, जातिनिरोधा जरामरणनिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो जरामरणनिरोधगामिनी पटिपदा । सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि ।

"कतमा च, भिक्खवे, जाति पे० कतमो च, भिक्खवे, भवो कतम च, भिक्खवे, उपादान कतमा च, भिक्खवे, तण्हा वेदना फस्सो सळायतन नामरूप विञ्ञाण ।

"कतमे च, भिक्खवे, सङ्खारा ? तयोमे, भिक्खवे, सङ्खारा – कायसङ्खारो, वचीसङ्खारो, चित्तसङ्खारो ।. इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, सङ्खारा । अविज्जासमुदया सङ्खारसमुदयो, अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सङ्खारनिरोधगामिनी पटिपदा । सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि ।

"यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु एव जरामरण पजानाति, एव जरामरणसमुदय पजानाति, एव जरामरणनिरोध पजानाति, एव जरामरणनिरोधगामिनि पटिपद पजानाति, एव जाति पजानाति पे० भव उपादान तण्ह वेदन फस्स सळायतन नामरूप विञ्ञाण सङ्खारे सङ्खारसमुदय सङ्खारनिरोध एव सङ्खारनिरोधगामिनिं पटिपद पजानाति । R 45 अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु दिट्ठिसम्पन्नो इति पि, दस्सनसम्पन्नो इति पि, आगतो इम सद्धम्म इति पि, पस्सति इम सद्धम्म इति पि, सेक्खेन[4] ञाणेन समन्नागतो इति पि[4], सेक्खाय विज्जाय समन्नागतो इति पि, धम्मसोत समापन्नो इति पि, अरियो निब्बेधिकपञ्ञो इति पि, अमतद्वार आहच्च तिट्ठति इति पी" ति ।

---

२९ समणब्राह्मणसुत्त

३० सावत्थिय विहरति । तत्र खो पे० ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरण न परिजानन्ति, जरामरणसमुदय न

१–१ तम्हि तम्हि – रो० । २ सत्तनिकाये – रो० । ३–३ सी०, रो०, म० पोत्थकेसु नत्थि । ४–४ रो० पोत्थके नत्थि ।

परिजानन्ति, जरामरणनिरोध न परिजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपद न परिजानन्ति, जाति न परिजानन्ति पे० भव उपादान तण्ह वेदन फस्स सळायतन नामरूप विञ्ञाण सङ्खारे सङ्खारसमुदय सङ्खारनिरोध सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपद न परिजानन्ति। न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा समण- 30 सम्मता[1] ब्राह्मणेसु वा ब्राह्मणसम्मता[2]। न च पनेते आयस्मन्तो सामञ्ञत्थ वा ब्रह्मञ्ञत्थ[3] वा दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरण परिजानन्ति, जरामरणसमुदय परिजानन्ति, जरामरणनिरोध परिजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपद परिजानन्ति, जाति परिजानन्ति पे० भव उपादान तण्ह वेदन फस्स सळायतन नाम- 16 रूप विञ्ञाण सङ्खारे परिजानन्ति, सङ्खारसमुदय परिजानन्ति, सङ्खारनिरोध परिजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपद परिजानन्ति। ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेसु च ब्राह्मणसम्मता। ते च पनायस्मन्तो सामञ्ञत्थ च ब्रह्मञ्ञत्थ च दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति।

---

३० दुतियसमणब्राह्मणसुत्त

३१ सावत्थिय विहरति। "तत्र खो पे० ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरण नप्पजानन्ति, जरामरणसमुदय नप्पजानन्ति, जरामरणनिरोध नप्पजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपद नप्पजानन्ति ते वत जरामरण समतिक्कम्म ठस्सन्ती ति नेत ठान विज्जति। जाति नप्पजानन्ति पे० भव उपादान तण्ह वेदन फस्स सळायतन नामरूप विञ्ञाण सङ्खारे नप्पजानन्ति, सङ्खारसमुदय नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोध नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपद नप्पजानन्ति ते वत सङ्खारे समतिक्कम्म ठस्सन्ती ति नेत ठान विज्जति।

---

१ समणा सम्मता – रो०। २ ब्राह्मणा सम्मता – रो०। ३ ब्राह्मञ्ञत्थ – स्या०, रो०।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरण पजानन्ति, जरामरणसमुदय पजानन्ति, जरामरणनिरोध पजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपद पजानन्ति ते वत जरामरण समतिक्कम्म ठस्सन्ती ति ठानमेत विज्जति। जाति पजानन्ति पे० भव उपादान तण्ह वेदन फस्स सळायतन नामरूप विञ्ञाण सङ्खारे पजानन्ति, सङ्खारसमुदय पजानन्ति, सङ्खारनिरोध पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपद पजानन्ति। ते वत सङ्खारे समतिक्कम्म ठस्सन्ती ति ठानमेत विज्जती" ति।

दसबलवग्गो ततियो।

तस्सुद्दान

द्वे दसबला उपनिसा च, अञ्ञतित्थियभूमिजो[1]। B 281, R 47
उपवाणो पच्चयो भिक्खु, द्वे च समणब्राह्मणा ति॥

———o———

३१ भूतसुत्त

३२ एक समय भगवा सावत्थिय विहरति। तत्र खो भगवा आयस्मन्त सारिपुत्त आमन्तेसि – "वुत्तमिद, सारिपुत्त, पारायने[2] अजितपञ्हे –

'ये च सङ्खातधम्मासे, ये च सेक्खा[3] पुथू इध।
तेस मे निपको इरिय, पुट्ठो पब्रूहि[4] मारिसा' ति॥

"इमस्स नु खो, सारिपुत्त, सङ्खित्तेन भासितस्स कथ वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति? एव वुत्ते, आयस्मा सारिपुत्तो तुण्ही अहोसि। दुतिय पि खो भगवा आयस्मन्त सारिपुत्त आमन्तेसि पे० दुतिय पि खो आयस्मा सारिपुत्तो तुण्ही अहोसि। ततिय पि खो भगवा आयस्मन्त सारिपुत्त आमन्तेसि – "वुत्तमिद, सारिपुत्त, पारायने अजितपञ्हे –

'ये च सङ्खातधम्मासे, ये च सेक्खा पुथू इध।
तेस मे निपको इरिय, पुट्ठो पब्रूहि मारिसा' ति॥

"इमस्स नु खो, सारिपुत्त, सङ्खित्तेन भासितस्स कथ वित्थारेन R 48

१ अञ्ञतित्थिया भूमिज – रो०। २ परायने – रो०। ३ सेखा – सी०, रो०। ४ च ब्रूहि – स्या०, मे ब्रूहि – रो०।

अत्थो दट्ठब्बो" ति ? ततियं पि खो आयस्मा सारिपुत्तो तुण्ही अहोसि ।

"भूतमिदं ति, सारिपुत्त, पस्ससी" ति ?

"भूतमिदं ति, भन्ते, यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । भूतमिदं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा भूतस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । तदाहारसम्भवं[1] ति यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । तदाहारसम्भवं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा आहारसम्भवस्स निब्बि-
82 दाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । तदाहारनिरोधा यं भूतं तं निरोधधम्मं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । तदाहारनिरोधा यं भूतं तं निरोधधम्मं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा निरोधधम्मस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । एवं खो, भन्ते, सेक्खो होति ।

"कथं च, भन्ते, सङ्खातधम्मो होति ? भूतमिदं ति, भन्ते, यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । भूतमिदं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा भूतस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति । तदाहारसम्भवं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । तदाहारसम्भवं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा आहारसम्भवस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति । तदाहारनिरोधा यं भूतं तं निरोधधम्मं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । तदाहारनिरोधा यं भूतं तं निरोधधम्मं ति
49 यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा निरोधधम्मस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति । एवं खो, भन्ते, सङ्खातधम्मो होति । इति खो, भन्ते, यं तं वुत्तं पारायने अजितपञ्हे –

'ये च सङ्खातधम्मासे, ये च सेक्खा पुथू इध ।
तेसं मे निपको इरियं, पुट्ठो पब्रूहि मारिसा' ति ।।

"इमस्स ख्वाहं, भन्ते, सङ्खित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थं आजानामी" ति ।

"साधु साधु, सारिपुत्त, भूतमिदं ति, सारिपुत्त, यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । भूतमिदं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा भूतस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । तदाहारसम्भवं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । तदाहारसम्भवं ति यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा आहारसम्भवस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो

१ तदाहारासम्भवं – स्या० ।

होति । तदाहारनिरोधा य भूत त निरोधधम्म ति यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । तदाहारनिरोधा य भूत त निरोधधम्म ति यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा निरोधधम्मस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । एव खो, सारिपुत्त, सेक्खो होति ।

"कथ च, सारिपुत्त, सङ्खातधम्मो होति ? भूतमिद ति, सारिपुत्त, यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । भूतमिद ति यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा भूतस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो B 283 होति । तदाहारसम्भव ति यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । तदाहारसम्भव ति यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा आहारसम्भवस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति । तदाहारनिरोधा य भूत त निरोधधम्म ति यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । तदाहारनिरोधा य भूत त निरोधधम्म ति यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा निरोधधम्मस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति । एव खो, सारिपुत्त, R 50 सङ्खातधम्मो होति । इति खो, सारिपुत्त, य त वुत्त पारायने अजितपञ्हे—

'ये च सङ्खातधम्मासे, ये च सेक्खा पुथू इध ।
तेस मे निपको इरिय, पुट्ठो पब्रूहि मारिसा' ति ।।

"इमस्स खो सारिपुत्त सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति ।

---

३२ कळारसुत्त

३३ सावत्थिय विहरति । अथ खो कळारखत्तियो भिक्खु येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय[1] वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो कळारखत्तियो भिक्खु आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोच – "मोळियफग्गुनो,[2] आवुसो सारिपुत्त, भिक्खु सिक्ख पच्चक्खाय हीनायावत्तो ति । न हि नून सो आयस्मा इमस्मि धम्मविनये अस्सासमलत्था ति । तेन हायस्मा सारिपुत्तो इमस्मि धम्मविनये अस्सास पत्तो" ति ?

---

१ सारणीय – सी०, स्या०, रो० । २ मोलियफग्गुनो – स्या०, रो० ।

"न ख्वाह, आवुसो, कङ्खामी" ति ।

"आयतिं, पनावुसो" ति ?

"न ख्वाहं, आवुसो, विचिकिच्छामी" ति ।

अथ खो कळारखत्तियो भिक्खु उट्ठायासना येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो कळारखत्तियो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "आयस्मता, भन्ते, सारिपुत्तेन अञ्ञा ब्याकता[1] – 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानामी" ति ।

अथ खो भगवा अञ्ञतरं भिक्खुं आमन्तेसि – "एहि त्वं, भिक्खु, मम वचनेन सारिपुत्तं आमन्तेहि – 'सत्था तं, आवुसो सारिपुत्त, आमन्तेती'" ति ।

"एवं, भन्ते" ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच – "सत्था तं, आवुसो सारिपुत्त, आमन्तेती" ति ।

"एवं, आवुसो" ति खो आयस्मा सारिपुत्तो तस्स भिक्खुनो पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं सारिपुत्तं भगवा एतदवोच – "सच्चं किर तया, सारिपुत्त, अञ्ञा ब्याकता – 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानामी" ति ?

"न खो, भन्ते, एतेहि पदेहि एतेहि ब्यञ्जनेहि[2] अत्थो[3] वुत्तो" ति ।

"येन केनचि पि, सारिपुत्त, परियायेन कुलपुत्तो अञ्ञं ब्याकरोति, अथ खो ब्याकतं ब्याकततो दट्ठब्बं" ति ।

"ननु अहं पि, भन्ते, एवं वदामि – 'न खो, भन्ते, एतेहि पदेहि एतेहि ब्यञ्जनेहि अत्थो वुत्तो'" ति ।

"सचे तं, सारिपुत्त, एवं पुच्छेय्युं – 'कथं जानता पन तया, आवुसो सारिपुत्त, कथं पस्सता अञ्ञा ब्याकता – खीणा जाति वुसितं ब्रह्मचरियं कतं करणीयं नापरं इत्थत्ताया ति पजानामी' ति । एवं पुट्ठो त्वं, सारिपुत्त, किन्ति ब्याकरेय्यासी" ति ?

१ ब्याकता – रो० । २ ब्यञ्जनेहि – रो० । ३ अत्थो च – सी०, स्या० ।

"सचे म, भन्ते, एव पुच्छेय्यु – 'कथ जानता पन तया, आवुसो सारिपुत्त, कथ पस्सता अञ्ञा ब्याकता – खीणा जाति वुसित ब्रह्मचरिय R 52 कत करणीय नापर इत्थत्ताया ति पजानामी' ति, एव पुट्ठोह[1], भन्ते, एव ब्याकरेय्य – 'यनिदाना, आवुसो, जाति, तस्स निदानस्स खया खीणस्मि खीणम्ही[2] ति[2] विदित । खीणम्ही[3] ति विदित्वा – खीणाजाति वुसित ब्रह्मचरिय कत करणीय नापर इत्थत्ताया ति पजानामी' ति । एव पुट्ठोह, भन्ते, एव ब्याकरेय्य" ति ।

"सचे पन त, सारिपुत्त, एव पुच्छेय्यु – 'जाति पनावुसो सारिपुत्त, किनिदाना किसमुदया किजातिका किपभवा' ति ? एव पुट्ठो त, सारिपुत्त, किन्ति ब्याकरेय्यासी" ति ?

"सचे म, भन्ते, एव पुच्छेय्यु – 'जाति पनावुसो सारिपुत्त, किनिदाना किसमुदया किजातिका किपभवा' ति ? एव पुट्ठोह, भन्ते, एव ब्याकरेय्य – 'जाति खो, आवुसो, भवनिदाना भवसमुदया भवजातिका B 285 भवप्पभवा' ति । एव पुट्ठोह, भन्ते, एव ब्याकरेय्य" ति ।

"सचे पन त, सारिपुत्त, एव पुच्छेय्यु – 'भवो पनावुसो सारिपुत्त, किनिदानो किसमुदयो किजातिको किपभवो' ति ? एव पुट्ठो त्व, सारिपुत्त, किन्ति ब्याकरेय्यासी" ति ?

"सचे म, भन्ते, एव पुच्छेय्यु – 'भवो पनावुसो सारिपुत्त, कि निदानो किसमुदयो किजातिको किपभवो' ति ? एव पुट्ठोह, भन्ते, एव ब्याकरेय्य – 'भवो खो, आवुसो, उपादाननिदानो उपादानसमुदयो उपादानजातिको उपादानप्पभवो' ति । एव पुट्ठोह, भन्ते, एव ब्याकरेय्य" ति ।

"सचे पन त, सारिपुत्त, एव पुच्छेय्यु – 'उपादान पनावुसो पे० सचे पन त, सारिपुत्त, एव पुच्छेय्यु – 'तण्हा पनावुसो सारिपुत्त, किनिदाना किसमुदया किजातिका किपभवा' ति । एव पुट्ठो त्व, सारिपुत्त, किन्ति ब्याकरेय्यासी" ति ?

"सचे म, भन्ते, एव पुच्छेय्यु – 'तण्हा पनावुसो सारिपुत्त, किनिदाना किसमुदया किजातिका किपभवा' ति ? एव पुट्ठोह, भन्ते, एव R 53 एव ब्याकरेय्य – 'तण्हा खो, आवुसो, वेदनानिदाना वेदनासमुदया वेदनाजातिका वेदनापभवा' ति । एव पुट्ठोह, भन्ते, एव ब्याकरेय्य" ति ।

१ पुट्ठाह – रो० । २–२ खीणमिति – सी०, स्या०, रो० । ३–३ खीणस्मि खीणमिति – रो० ।

"सचे पन तं, सारिपुत्त, एवं पुच्छेय्युं – 'कथं जानतो पन ते, आवुसो सारिपुत्त, कथं पस्सतो या वेदनासु नन्दी सा न उपट्ठासी' ति । एवं पुट्ठो त्वं, सारिपुत्त, किन्ति ब्याकरेय्यासी" ति ?

"सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं – 'कथं जानतो पन ते, आवुसो सारिपुत्त, कथं पस्सतो या वेदनासु नन्दी सा न उपट्ठासी' ति एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं – 'तिस्सो खो इमा, आवुसो, वेदना । कतमा तिस्सो ? सुखा वेदना, दुक्खा वेदना, अदुक्खमसुखा वेदना । इमा खो, आवुसो, तिस्सो वेदना अनिच्चा । यदनिच्चं तं दुक्खं ति विदितं, या वेदनासु नन्दी सा न उपट्ठासी' ति । एवं, पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं" ति ।

"साधु साधु, सारिपुत्त । अयं पि खो, सारिपुत्त, परियायो, एतस्सेव अत्थस्स[1] सङ्खित्तेन वेय्याकरणाय – 'यं किञ्चि वेदयितं तं दुक्खस्मिं' ति ।

286 "सचे पन तं, सारिपुत्त, एवं पुच्छेय्युं – 'कथं विमोक्खा पन तया, आवुसो सारिपुत्त, अञ्ञा ब्याकता – खीणा जाति वुसितं ब्रह्मचरियं कतं करणीयं नापरं इत्थत्ताया ति पजानामी' ति ? एवं पुट्ठो त्वं, सारिपुत्त, किन्ति ब्याकरेय्यासी" ति ?

"सचे मं, भन्ते, एवं पुच्छेय्युं – 'कथं विमोक्खा पन तया, आवुसो सारिपुत्त, अञ्ञा ब्याकता – खीणा जाति वुसितं ब्रह्मचरियं कतं करणीयं नापरं इत्थत्ताया ति पजानामी' ति एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं –
54 'अज्झत्तं विमोक्खा ख्वाहं, आवुसो, सब्बुपादानक्खया तथा सतो विहरामि यथा सतं विहरन्तं आसवा नानुस्सवन्ति, अत्तानं च नावजानामी' ति । एवं पुट्ठोहं, भन्ते, एवं ब्याकरेय्यं" ति ।

"साधु साधु, सारिपुत्त । अयं पि खो सारिपुत्त, परियायो एतस्सेव अत्थस्स सङ्खित्तेन वेय्याकरणाय – ये आसवा समणेन वुत्ता तेस्वाहं न कङ्खामि, ते मे पहीना[2] ति न विचिकिच्छामी" ति । इदमवोच भगवा । इदं वत्वा[3] सुगतो उट्ठायासना विहारं पाविसि ।

तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो अचिरपक्कन्तस्स भगवतो भिक्खू आमन्तेसि – "पुब्बे अप्पटिसंविदितं मं, आवुसो, भगवा पठमं पञ्हं अपुच्छि, तस्स मे अहोसि दन्धायितत्तं । यतो च खो मे, आवुसो, भगवा

१ रो॰ पोत्थके नत्थि । २ पहीना – सी॰ । ३ वत्वान – सी॰ ।

पठम पञ्ह अनुमोदि, तस्स मय्ह, आवुसो एतदहोसि – 'दिवस चे पि म भगवा एतमत्थ पुच्छेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि, दिवस[1] पाह[1] भगवतो एतमत्थ ब्याकरेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि। रत्ति चे पि म भगवा एतमत्थ पुच्छेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि, रत्ति पाह भगवतो एतमत्थ ब्याकरेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि। रत्तिन्दिव चे पि म भगवा एतमत्थ पुच्छेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि, रत्तिन्दिव पाह भगवतो एतमत्थ ब्याकरेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि। द्वे रत्तिन्दिवानि चे पि म R 55
भगवा एतमत्थ पुच्छेय्य पे० द्वे रत्तिन्दिवानि पाह भगवतो एतमत्थ ब्याकरेय्य पे० तीणि[2] रत्तिन्दिवानि चे पि म भगवा एतमत्थ पुच्छेय्य पे० तीणि रत्तिन्दिवानि पाह भगवतो एतमत्थ ब्याकरेय्य पे० चत्तारि रत्तिन्दिवानि चे पि म भगवा एतमत्थ पुच्छेय्य पे० चत्तारि रत्तिन्दिवानि पाह भगवतो एतमत्थ ब्याकरेय्य पे० पञ्च रत्तिन्दिवानि B 287
चे पि म भगवा एतमत्थ पुच्छेय्य पे० पञ्च रत्तिन्दिवानि पाह भगवतो एतमत्थ ब्याकरेय्य पे० छ रत्तिन्दिवानि चे पि म भगवा एतमत्थ पुच्छेय्य पे० छ रत्तिन्दिवानि पाह भगवतो एतमत्थ ब्याकरेय्य पे० सत्त रत्तिन्दिवानि चे पि म भगवा एतमत्थ पुच्छेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि, सत्त रत्तिन्दिवानि पाह भगवतो एतमत्थ अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेही" ति।

अथ खो कळारखत्तियो भिक्खु उट्ठायासना येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्त निसिन्नो खो कळारखत्तियो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "आयस्मता, भन्ते, सारिपुत्तेन सीहनादो नदितो – 'पुब्बे अप्पटिसविदित म, आवुसो, भगवा पठम पञ्ह अपुच्छि[3], तस्स मे अहोसि दन्धायितत्त। यतो च खो मे, आवुसो, भगवा पठम पञ्ह अनुमोदि, तस्स मय्ह, आवुसो, एतदहोसि – 'दिवस चे पि म भगवा एतमत्थ पुच्छेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि, दिवस पाह भगवतो एतमत्थ ब्याकरेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि, रत्ति चे पि पे०

---

१ – १ दिवसपोह – सी, दिवस पह – स्या०, रो०। २ तीनि – रो०। ३ आपुच्छि – रो०।

रत्तिन्दिव चे पि म भगवा पे० द्वे रत्तिन्दिवानि चे पि म भगवा पे० तीणि चत्तारि पञ्च छ सत्त रत्तिन्दिवानि चे पि म भगवा
56 एतमत्थ पुच्छेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि, सत्त रत्तिन्दिवानि पाह भगवतो एतमत्थ ब्याकरेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेही" ति ।

"सा हि, भिक्खु, सारिपुत्तस्स धम्मधातु सुप्पटिविद्धा यस्सा धम्मधातुया सुप्पटिविद्धत्ता दिवस चे पाह सारिपुत्त एतमत्थ पुच्छेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि, दिवस पि मे सारिपुत्तो एतमत्थ ब्याकरेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि । रत्ति चे पाह सारिपुत्त एतमत्थ पुच्छेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि, रत्ति पि मे सारिपुत्तो एतमत्थ ब्याकरेय्य पे० रत्तिन्दिव[1] चे पाह सारिपुत्त एतमत्थ पुच्छेय्य, रत्तिन्दिव पि मे सारिपुत्तो एतमत्थ ब्याकरेय्य द्वे रत्तिन्दिवानि चे पाह सारिपुत्त एतमत्थ पुच्छेय्य, द्वे रत्तिन्दिवानि पि मे सारिपुत्तो एतमत्थ ब्याकरेय्य तीणि रत्तिन्दिवानि चे पाह सारिपुत्त एतमत्थ पुच्छेय्य, तीणि रत्तिन्दिवानि
88 पि मे सारिपुत्तो एतमत्थ ब्याकरेय्य चत्तारि रत्तिन्दिवानि चे पाह सारिपुत्त एतमत्थ पुच्छेय्य, चत्तारि रत्तिन्दिवानि पि मे सारिपुत्तो एतमत्थ ब्याकरेय्य पञ्च रत्तिन्दिवानि चे पाह सारिपुत्त एतमत्थ पुच्छेय्य, पञ्च रत्तिन्दिवानि पि मे सारिपुत्तो एतमत्थ ब्याकरेय्य छ रत्तिन्दिवानि चे पाह सारिपुत्त एतमत्थ पुच्छेय्य, छ रत्तिन्दिवानि पि मे सारिपुत्तो एतमत्थ ब्याकरेय्य सत्त रत्तिन्दिवानि चे पाह सारिपुत्त एतमत्थ पुच्छेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेहि, सत्त रत्तिन्दिवानि पि मे सारिपुत्तो एतमत्थ ब्याकरेय्य अञ्ञमञ्ञेहि पदेहि अञ्ञमञ्ञेहि परियायेही" ति ।

---

३३ ञाणवत्थुसुत्त

३४ सावत्थियं । "चतुचत्तारीस वो, भिक्खवे, ञाणवत्थूनि देसेस्सामि, तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ, भासिस्सामी" ति । "एवं, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच –

---

१ रत्तिदिवानि – रो० । २ चतुचत्ताळीस – सी०, स्या० ।

"ये पि हि केचि अनागतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरण अभिजानिस्सन्ति, जरामरणसमुदय अभिजानिस्सन्ति, जरामरणनिरोध अभिजानिस्सन्ति, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपद अभिजानिस्सन्ति, सब्बे ते एवमेव अभिजानिस्सन्ति, सेय्यथापाह एतरही ति। इदमस्स अन्वये ञाण।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमानि द्वे ञाणानि परिसुद्धानि होन्ति परियोदातानि – धम्मे ञाण च अन्वये ञाण च। अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको दिट्ठिसम्पन्नो इति पि, दस्सनसम्पन्नो इति पि, आगतो इम सद्धम्म इति पि, पस्सति इम सद्धम्म इति पि, सेक्खेन[1] ञाणेन समन्नागतो इति पि, सेक्खाय विज्जाय समन्नागतो इति पि, धम्मसोत समापन्नो इति पि, अरियो निब्बेधिकपञ्ञो इति पि, अमतद्वार आहच्च तिट्ठति इति पी ति।

"कतमा च, भिक्खवे, जाति पे० कतमो च, भिक्खवे, भवो
कतम च, भिक्खवे, उपादान कतमा च, भिक्खवे तण्हा
कतमा च, भिक्खवे, वेदना कतमो च, भिक्खवे, फस्सो कतम च,
290 भिक्खवे, सळायतन कतम च भिक्खवे, नामरूप कतम च, भिक्खव
59 विञ्ञाण कतमे च, भिक्खवे, सङ्खारा? तयोमे, भिक्खवे, सङ्खारा–
कायसङ्खारो, वचीसङ्खारो, चित्तसङ्खारो ति। इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे,
सङ्खारा।

"अविज्जासमुदया सङ्खारसमुदयो, अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो, अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सङ्खारनिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको एव सङ्खारे पजानाति, एव सङ्खारसमुदय पजानाति, एव सङ्खारनिरोध पजानाति, एव सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपद पजानाति, इदमस्स धम्मे ञाण। सो इमिना धम्मेन दिट्ठेन विदितेन अकालिकेन पत्तेन परियोगाळ्हेन अतीतानागतेन य नेति।

"ये खो केचि अतीतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा सङ्खारे अब्भञ्ञसु, सङ्खारसमुदय अब्भञ्ञसु, सङ्खारनिरोध अब्भञ्ञसु, सङ्खार-

---

१ सेखेन – सी०, रो०।

निरोधगामिनि पटिपद अब्भञ्ञसु, सब्बे ते एवमेव[1] अब्भञ्ञसु, सेय्यथा-पाह एतरहि ।

"ये हि[2] पि[2] केचि अनागतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा सङ्खारे अभिजानिस्सन्ति, सङ्खारसमुदय अभिजानिस्सन्ति, सङ्खारनिरोध अभि-जानिस्सन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपद अभिजानिस्सन्ति, सब्बे ते एवमेव अभिजानिस्सन्ति, सेय्यथापाह एतरहि । इदमस्स अन्वये ञाण ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमानि द्वे ञाणानि परि-सुद्धानि होन्ति परियोदातानि – धम्मे ञाण च अन्वये ञाण च । अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको दिट्ठिसम्पन्नो इति पि, दस्सनसम्पन्नो इति पि, आगतो इम सद्धम्म इति पि, पस्सति इम सद्धम्म इति पि, सेक्खेन ञाणेन समन्नागतो इति पि, सेक्खाय विज्जाय समन्नागतो इति पि, धम्मसोत समापन्नो इति पि, अरियो निब्बेधिकपञ्ञो इति पि, अमत-द्वार आहच्च तिट्ठति इति पी" ति ।

---

३४ दुतियञाणवत्थुसुत्त

३५ सावत्थिय विहरति । "सत्तसत्तरि[3] वो, भिक्खवे, ञाण-वत्थूनि देसेस्सामि । त सुणाथ, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी" ति॰। "एव, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच –

"कतमानि, भिक्खवे, सत्तसत्तरि ञाणवत्थूनि ? जातिपच्चया जरामरण ति ञाण, असति जातिया नत्थि जरामरण ति ञाण, अतीत पि अद्धान जातिपच्चया जरामरण ति ञाण, असति जातिया नत्थि जरामरण ति ञाण, अनागत पि अद्धान जातिपच्चया[4] जरामरण ति ञाण, असति जातिया नत्थि जरामरण ति ञाण, यम्पिस्स त धम्म-ट्ठितिञाण तम्पि खयधम्म वयधम्म विरागधम्म निरोधधम्म ति ञाण । B 291, R 60

"भवपच्चया[5] जाती ति ञाण पे॰ उपादानच्चया भवो ति ञाण तण्हापच्चया उपादान ति ञाण वेदनापच्चया तण्हा ति ञाण फस्सपच्चया वेदना ति ञाण सळायतनपच्चया फस्सो ति ञाण नामरूपपच्चया सळायतन ति ञाण विञ्ञाणपच्चया नाम-रूप ति ञाण सङ्खारपच्चया विञ्ञाण ति ञाण, अविज्जापच्चया सङ्खारा ति ञाण, असति अविज्जाय नत्थि सङ्खारा ति ञाण, अतीत

---

१ एवमेव – सी॰, रो॰ । २–२ पि हि – सी॰, स्या॰, रो॰ । ३ सत्तसत्तरि – सी॰ । ४ जातिप्पच्चया – सी॰ । ५ भवप्पच्चया – सी॰ ।

पि अद्धान अविज्जापच्चया सङ्खारा ति ञाण, असति अविज्जाय नत्थि सङ्खारा ति ञाण, अनागत पि अद्धान अविज्जापच्चया सङ्खारा ति ञाण, असति अविज्जाय नत्थि सङ्खारा ति ञाण, यम्पिस्स त धम्मट्ठितिञाण तम्पि खयधम्म वयधम्म विरागधम्म निरोधधम्म ति ञाण। इमानि वुच्चन्ति, भिक्खवे, सत्तसत्तरि ञाणवत्थूनी'' ति।

---

३५ अविज्जापच्चयसुत्त

३६ सावत्थियं विहरति। "अविज्जापच्चया, भिक्खवे, सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाण पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होती'' ति। एव वुत्ते, अञ्ञतरो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "कतम नु खो, भन्ते, जरामरण, कस्स च पनिद जरामरण'' ति?

R. 61 "नो कल्लो पञ्हो,'' ति भगवा अवोच, "कतम जरामरण, कस्स च पनिद जरामरण' ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, 'अञ्ञ जरामरण अञ्ञस्स च पनिद जरामरण' ति, इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, उभयमेत एकत्थ ब्यञ्जनमेव[1] नान। त जीव त सरीर ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति। अञ्ञ जीव अञ्ञ सरीर ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति। एते ते, भिक्खु, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्म देसेति – 'जातिपच्चया जरामरण''' ति।

"कतमा नु खो भन्ते, जाति, कस्स च पनाय जाती'' ति?

"नो कल्लो पञ्हो,'' ति भगवा अवोच, "'कतमा जाति, कस्स
B 292 च पनाय जाती' ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, 'अञ्ञा जाति अञ्ञस्स च पनाय जाती' ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, उभयमेत एकत्थ ब्यञ्जनमेव नान। त जीव त सरीर ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति[2] ब्रह्मचरियवासो न होति। अञ्ञ जीव अञ्ञ सरीर ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति। एते ते, भिक्खु, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्म देसेति – 'भवपच्चया जाती''' ति।

"कतमो नु खो, भन्ते, भवो, कस्स च पनाय भवो'' ति ?

"नो कल्लो पञ्हो'', ति भगवा अवोच, "'कतमो भवो, कस्स च पनाय भवो' ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, 'अञ्ञो भवो अञ्ञस्स च पनाय भवो' ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, उभयमेत एकत्थ ब्यञ्जनमेव

---

१ ब्यञ्जनमेव – रो०। २ रो० पोत्थके नत्थि।

नान । त जीव त सरीर ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति, अञ्ञ जीव अञ्ञ सरीर ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति । एते ते, भिक्खु, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्म देसेति – 'उपादानपच्चया भवो' ति पे० तण्हापच्चया उपादान ति वेदनापच्चया तण्हा ति फस्सपच्चया वेदना ति सळायतनपच्चया फस्सो ति नामरूपच्चया सळायतन ति विञ्ञाणपच्चया नामरूप ति सङ्खारपच्चया विञ्ञाण'' ति । R 62

"कतमे नु खो, भन्ते, सङ्खारा, कस्स च पनिमे सङ्खारा" ति ?

"नो कल्लो पञ्हो," ति भगवा अवोच, "'कतमे सङ्खारा कस्स च पनिमे सङ्खारा' ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, 'अञ्ञे सङ्खारा अञ्ञस्स च पनिमे सङ्खारा' ति इति वा, भिक्खु, यो वदेय्य, उभयमेत एकत्थ ब्यञ्जनमेव नान । त जीव त सरीर ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति, अञ्ञ जीव अञ्ञ सरीर ति वा, भिक्खु, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति । एते ते, भिक्खु, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्म देसेति – 'अविज्जापच्चया सङ्खारा' ति ।

"अविज्जाय त्वेव, भिक्खु, असेसविरागनिरोधा यानिस्स तानि विसूकायिकानि[१] विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि । 'कतम जरामरण, कस्स च पनिद जरामरण' इति वा, 'अञ्ञ जरामरण, अञ्ञस्स च पनिद जरामरण' इति वा, 'त जीव त सरीर' इति वा, 'अञ्ञ जीव अञ्ञ सरीर' इति वा सब्बानिस्स तानि पहीनानि[२] भवन्ति उच्छिन्नमूलानि तालावत्थुकतानि अनभावङ्कतानि आयति अनुप्पादधम्मानि ।

"अविज्जाय त्वेव, भिक्खु, असेसविरागनिरोधा यानिस्स तानि विसूकायिकानि विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि । 'कतमा जाति, कस्स च पनाय जाति' इति वा, 'अञ्ञा जाति, अञ्ञस्स च पनाय जाति' इति वा, 'त जीव त सरीर' इति वा, 'अञ्ञ जीव अञ्ञ सरीर' इति वा सब्बानिस्स तानि पहीनानि भवन्ति उच्छिन्नमूलानि तालावत्थुकतानि अनभावङ्कतानि आयति अनुप्पादधम्मानि । B 293

"अविज्जाय त्वेव, भिक्खु, असेसविरागनिरोधा यानिस्स तानि विसूकायिकानि विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि ।

१ विसूकायितानि – सी०, स्या०, रो० ।　२ पहीणानि – मो० ।　३ अनभाव गतानि – स्या० ।

कतमो भवो पे० कतम उपादान कतमा तण्हा कतमा वेदना कतमो फस्सो कतम सळायतन कतम नामरूप कतम विञ्ञाण पे० ।

"अविज्जाय त्वेव, भिक्खु, असेसविरागनिरोधा यानिस्स तानि विसूकायिकानि विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि । 'कतमे सङ्खारा, कस्स च पनिमे सङ्खारा' इति वा, 'अञ्ञे सङ्खारा, अञ्ञस्स च पनिमे सङ्खारा' इति वा, 'त जीव त सरीर' इति वा, 'अञ्ञ जीव, अञ्ञ सरीर' इति वा सब्बानिस्स तानि पहीनानि भवन्ति उच्छिन्नमूलानि तालावत्थुकतानि अनभावङ्कतानि आयति अनुप्पादधम्मानी" ति ।

---

३६ दुतियअविज्जापच्चयसुत्त

३७ सावत्थिय विहरति । "अविज्जापच्चया, भिक्खवे,सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाण पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"'कतम जरामरण, कस्स च पनिद जरामरण' ति इति वा, भिक्खवे, यो वदेय्य, 'अञ्ञ जरामरण, अञ्ञस्स च पनिद जरामरण' ति इति वा, भिक्खवे, यो वदेय्य, उभयमेत एकत्थ ब्यञ्जनमेव नान । 'त जीव त सरीर' इति वा, भिक्खवे, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति । 'अञ्ञ जीव अञ्ञ सरीर' इति वा, भिक्खवे, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति । एते ते, भिक्खवे, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्म देसेति – 'जातिपच्चया जरामरण' ति ।

"कतमा जाति पे० कतमो भवो कतम उपादान कतमा तण्हा कतमा वेदना कतमो फस्सो कतम सळायतन कतम नामरूप कतम विञ्ञाण कतमे सङ्खारा, कस्स च पनिमे सङ्खारा ति इति वा, भिक्खवे, यो वदेय्य, 'अञ्ञे सङ्खारा अञ्ञस्स च पनिमे सङ्खारा' ति इति वा, भिक्खवे, यो वदेय्य, उभयमेत एकत्थ ब्यञ्जनमेव नान । 'त जीव त सरीर' इति वा, भिक्खवे, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति । 'अञ्ञ जीव अञ्ञ सरीर' इति वा, भिक्खवे, दिट्ठिया सति ब्रह्मचरियवासो न होति । एते ते, भिक्खवे, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्म देसेति – 'अविज्जापच्चया सङ्खारा' ति ।

"अविज्जाय त्वेव, भिक्खवे, असेसविरागनिरोधा यानिस्स तानि विसूकायिकानि विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि । 'कतम जरामरण, कस्स च पनिद जरामरण' इति वा, 'अञ्ञ जरामरण, अञ्ञस्स च पनिद जरामरण' इति वा, 'त जीव त सरीर' इति वा, 'अञ्ञ जीव, अञ्ञ सरीर' इति वा सब्बानिस्स तानि पहीनानि भवन्ति उच्छिन्नमूलानि तालावत्थुकतानि अनभावङ्कतानि आयति अनुप्पादधम्मानि ।

"अविज्जाय त्वेव, भिक्खवे, असेसविरागनिरोधा यानिस्स तानि विसूकायिकानि विसेवितानि विप्फन्दितानि कानिचि कानिचि । कतमा जाति पे० कतमो भवो कतम उपादान कतमा तण्हा कतमा वेदना कतमो फस्सो कतम सळायतन कतम नामरूप कतम विञ्ञाण 'कतमे सङ्खारा, कस्स च पनिमे सङ्खारा' इति वा, 'अञ्ञे सङ्खारा, अञ्ञस्स च पनिमे सङ्खारा' इति वा, 'त जीव त सरीर' इति वा, 'अञ्ञ जीव अञ्ञ सरीर' इति वा सब्बानिस्स तानि पहीनानि भवन्ति उच्छिन्नमूलानि तालावत्थुकतानि अनभावङ्कतानि आयति अनुप्पादधम्मानी" ति ।

---

३७ नतुम्हसुत्त

३८ सावत्थिय विहरति । "नाय, भिक्खवे, कायो तुम्हाक न पि अञ्ञेस । पुराणमिद, भिक्खवे, कम्म अभिसङ्खत अभिसञ्चेतयित R 65
वेदनिय[1] दट्ठब्ब ।

"तत्र खो, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको पटिच्चसमुप्पादञ्ञेव B 295
साधुक योनिसो मनसि करोति – 'इति इमस्मि सति इद होति, इमस्सुप्पादा इद उप्पज्जति, इमस्मि असति इद न होति, इमस्स निरोधा इद निरुज्झति, यदिद – अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाण पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

---

१ वेदयित – सी०, वेदनीय – स्या० ।

३८ चेतनासुत्त

३९ सावत्थियं विहरति। "यं च, भिक्खवे, चेतेति यं च पकप्पेति यं च अनुसेति, आरम्मणमेतं होति विञ्ञाणस्स ठितिया। आरम्मणे सति पतिट्ठा विञ्ञाणस्स होति। तस्मिं पतिट्ठिते विञ्ञाणे विरूळ्हे आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति होति। आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्तिया सति आयतिं जाति जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति। एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति।

"नो चे, भिक्खवे, चेतेति नो चे पकप्पेति अथ चे अनुसेति, आरम्मणमेतं होति विञ्ञाणस्स ठितिया। आरम्मणे सति पतिट्ठा विञ्ञाणस्स होति। तस्मिं पतिट्ठिते विञ्ञाणे विरूळ्हे आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति होति। आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्तिया सति आयतिं जातिजरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति। एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति।

"यतो च खो, भिक्खवे, नो चेव चेतेति नो च पकप्पेति नो च अनुसेति, आरम्मणमेतं न होति विञ्ञाणस्स ठितिया। आरम्मणे असति पतिट्ठा विञ्ञाणस्स न होति। तदप्पतिट्ठिते विञ्ञाणे अविरूळ्हे आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति न होति। आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्तिया असति आयतिं जातिजरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति। एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति।

---

३९ दुतियचेतनासुत्त

४० सावत्थियं विहरति। "यं च, भिक्खवे, चेतेति यं च पकप्पेति यं च अनुसेति, आरम्मणमेतं होति विञ्ञाणस्स ठितिया। आरम्मणे सति पतिट्ठा विञ्ञाणस्स होति। तस्मिं पतिट्ठिते विञ्ञाणे विरूळ्हे नामरूपस्स अवक्कन्ति होति। नामरूपपच्चया सळायतनं, सळायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना पे० तण्हा उपादानं भवो जाति जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति। एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति।

"नो चे, भिक्खवे, चेतेति नो चे पकप्पेति अथ चे अनुसेति, आरम्मणमेतं होति विञ्ञाणस्स ठितिया। आरम्मणे सति पतिट्ठा

विञ्ञाणस्स होति । तस्मि पतिट्ठिते विञ्ञाणे विरूळ्हे नामरूपस्स अवक्कन्ति होति । नामरूपपच्चया सळायतन पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"यतो च खो, भिक्खवे, नो चेव चेतेति नो च पकप्पेति नो च अनुसेति, आरम्मणमेत न होति विञ्ञाणस्स ठितिया । आरम्मणे असति पतिट्ठा विञ्ञाणस्स न होति । तदप्पतिट्ठिते विञ्ञाणे अविरूळ्हे नामरूपस्स अवक्कन्ति न होति । नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

---

४० ततियचेतनासुत्त

४१ सावत्थियं विहरति । "य च, भिक्खवे, चेतेति य च पक- R 67
प्पेति य च अनुसेति आरम्मणमेत होति विञ्ञाणस्स ठितिया । आरम्मणे सति पतिट्ठा विञ्ञाणस्स होति । तस्मि पतिट्ठिते विञ्ञाणे विरूळ्हे नति होति । नतिया सति आगतिगति होति । आगतिगतिया सति चुतूपपातो होति । चुतूपपाते सति आयति जातिजरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"नो चे, भिक्खवे, चेतेति नो चे पकप्पेति अथ चे अनुसेति, आरम्मणमेत होति विञ्ञाणस्स ठितिया । आरम्मणे सति पतिट्ठा विञ्ञाणस्स होति । तस्मि पतिट्ठिते विञ्ञाणे विरूळ्हे नति होति ।
नतिया सति आगतिगति होति । आगतिगतिया सति चुतूपपातो होति । B 297
चुतूपपाते सति आयति जातिजरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"यतो च खो, भिक्खवे, नो चेव चेतेति नो च पकप्पेति नो च अनुसेति, आरम्मणमेत न होति विञ्ञाणस्स ठितिया । आरम्मणे असति पतिट्ठा विञ्ञाणस्स न होति । तदप्पतिट्ठिते विञ्ञाणे अविरूळ्हे नति न होति । नतिया असति आगतिगति न होति । आगतिगतिया असति चुतूपपातो न होति । चुतूपपाते असति आयति जाति जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

कळारखत्तियवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्दान

भूतमिद कळार च, दुवे[1] च ञाणवत्थूनि[2] ।
B अविज्जापच्चया च द्वे, नतुम्हा चेतना तयो ति ।।

———o———

४१ पञ्चवेरभयसुत्त

४२ सावत्थिय विहरति । अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो अनाथपिण्डिक गहपति भगवा एतदवोच –

"यतो खो, गहपति, अरियसावकस्स पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति, चतूहि च सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति, अरियो चस्स ञायो पञ्ञाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो, सो आकङ्खमानो अत्तना व अत्तान ब्याकरेय्य[3] –'खीणनिरयोम्हि खीणतिरच्छानयोनि[4] खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो' ति ।

3 "कतमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति ? य, गहपति, पाणातिपाती पाणातिपातपच्चया दिट्ठधम्मिक पि भय वेर पसवति, सम्परायिक पि भय वेर पसवति, चेतसिक पि दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयति, पाणातिपाता पटिविरतस्स एव त भय वेर वूपसन्त होति ।

"य, गहपति, अदिन्नादायी अदिन्नादानपच्चया दिट्ठधम्मिक पि भय वेर पसवति, सम्परायिक पि भय वेर पसवति, चेतसिक पि दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयति, अदिन्नादाना पटिविरतस्स एव त भय वेर वूपसन्त होति ।

"य, गहपति, कामेसुमिच्छाचारी कामेसुमिच्छाचारपच्चया दिट्ठधम्मिक पि भय वेर पसवति, सम्परायिक पि भय वेर पसवति, चेतसिक पि दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतस्स एव त भय वेर वूपसन्त होति ।

---

१ द्वे – स्या०, रो० । २ ञाणवत्थुनि – स्या० । ३ ब्याकरेय्य – रो० । ४ ०योनियो – सी०, स्या०, रो० ।

"य, गहपति, मुसावादी मुसावादपच्चया दिट्ठधम्मिक पि भय वेर पसवति, सम्परायिक पि भय वेर पसवति, चेतसिक पि दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयति, मुसावादा पटिविरतस्स एव त भय वेर वूपसन्त होति ।

"य, गहपति, सुरामेरयमज्जपमादट्ठायी सुरामेरयमज्जपमादट्ठानपच्चया दिट्ठधम्मिक पि भय वेर पसवति, सम्परायिक पि भय वेर पसवति, चेतसिक पि दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयति, सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतस्स एव त भय वेर वूपसन्त होति । इमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति ।

"कतमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति ? इध, गहपति, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति – 'इति पि सो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा' ति ।

"धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति – 'स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको[1] पच्चत्त वेदितब्बो विञ्ञूही' ति ।

"सङ्घे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति – 'सुप्पटिपन्नो[2] भगवतो सावकसङ्घो, उजुप्पटिपन्नो[3] भगवतो सावकसङ्घो, ञायप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, सामीचिप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, यदिद चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ठ पुरिसपुग्गला, एस भगवतो सावकसङ्घो आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अञ्जलिकरणीयो अनुत्तर पुञ्ञक्खेत्त लोकस्सा' ति ।

B 299

R 70

"अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति अखण्डेहि अच्छिद्देहि असबलेहि अकम्मासेहि भुजिस्सेहि विञ्ञुप्पसत्थेहि[4] अपरामट्ठेहि समाधिसवत्तनिकेहि । इमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति ।

"कतमो चस्स अरियो ञायो पञ्ञाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो ? इध, गहपति, अरियसावको पटिच्चसमुप्पादञ्ञेव साधुक योनिसो मनसि करोति – 'इति इमस्मि सति इद होति, इमस्मि असति

१ ओपनयिको – सी०, स्या०, रो० । २ सुपटिपन्नो – सी०, स्या०, रो० । ३ उजुपटिपन्नो – सी०, स्या०, रो० । ४ विञ्ञूपसत्थेहि – स्या०, विञ्ञूपसट्ठेहि – रो० ।

इद न होति, इमस्सुप्पादा इद उप्पज्जति, इमस्स निरोधा इद निरुज्झति । यदिद अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाण पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । अयमस्स अरियो ञायो पञ्ञाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो ।

"यतो[1] खो, गहपति, अरियसावकस्स इमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति, इमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति, अय चस्स अरियो ञायो पञ्ञाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो, सो आकङ्खमानो अत्तना व अत्तान ब्याकरेय्य[2] – 'खीणनिरयोम्हि खीणतिरच्छानयोनि[3] खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो'" ति ।

---

४२ दुतियपञ्चवेरभयसुत्त

71 ४३ सावत्थिय विहरति । "यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति, चतूहि च सोतापत्ति-
300 यङ्गेहि समन्नागतो होति, अरियो चस्स ञायो पञ्ञाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो, सो आकङ्खमानो अत्तना व अत्तान ब्याकरेय्य – 'खीणनिरयोम्हि पे० अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो' ति ।

"कतमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति ? य, भिक्खवे, पाणातिपाती पे० य, भिक्खवे, अदिन्नादायी पे० य, भिक्खवे, कामेसुमिच्छाचारी य, भिक्खवे, मुसावादी य, भिक्खवे, सुरामेरयमज्जपमादट्ठायी पे० इमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति ।

"कतमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति ? इध, भिक्खवे, अरियसावको बुद्धे पे० धम्मे सङ्घे अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति । इमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति ।

---

१ यतो च – सी०, रो० । २ ब्याकरेय्य – रो० । ३ ० योनियो – सी०, स्या०, रो० ।

"कतमो चस्स अरियो ञायो पञ्ञाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो ? इध, भिक्खवे, अरियसावको पटिच्चसमुप्पादञ्ञेव साधुक योनिसो मनसि करोति पे० अयमस्स अरियो ञायो पञ्ञाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति, इमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति, अय चस्स अरियो ञायो पञ्ञाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो, सो आकङ्खमानो अत्तना व अत्तान ब्याकरेय्य – 'खीणनिरयोम्हि खीणतिरच्छानयोनि खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो, सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो'" ति ।

---

४३ दुक्खसुत्त

४४ सावत्थिय विहरति । "दुक्खस्स, भिक्खवे, समुदय च R 72 अत्थङ्गम[१] च देसेस्सामि[२] । त सुणाथ, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी" ति । "एव, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच –

"कतमो च, भिक्खवे, दुक्खस्स समुदयो ? चक्खु च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्ञाण । तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा । अय खो, भिक्खवे, दुक्खस्स समुदयो ।

"सोत च पटिच्च सद्दे च उप्पज्जति सोतविञ्ञाण पे० B 301 घान च पटिच्च गन्धे च पे० जिव्ह च पटिच्च रसे च पे० काय च पटिच्च फोट्ठब्बे च पे० मन च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्ञाण । तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा । अय खो, भिक्खवे, दुक्खस्स समुदयो ।

"कतमो च, भिक्खवे, दुक्खस्स अत्थङ्गमो ? चक्खु च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्ञाण । तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु-

---

१ अत्थगम – सी० । २ देसिस्सामि – सी०, रो० ।

पायासा निरुज्झन्ति। एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति। अथ खो, भिक्खवे, दुक्खस्स अत्थङ्गमो।

"सोत च पटिच्च सद्दे च उप्पज्जति सोतविञ्ञाण पे० घान च पटिच्च गन्धे च पे० जिव्हं च पटिच्च रसे च पे० काय च पटिच्च फोट्ठब्बे च पे० मन च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्ञाण। तिण्ण सङ्गति फस्सो। फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा। तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा
73 जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति। एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति। अथ खो, भिक्खवे, दुक्खस्स अत्थङ्गमो" ति।

---

४४ लोकसुत्त

४५ सावत्थिय विहरति। "लोकस्स, भिक्खवे, समुदय च अत्थङ्गम च देसेस्सामि। त सुणाथ, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी" ति। "एव, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु। भगवा एतदवोच –

"कतमो च, भिक्खवे, लोकस्स समुदयो? चक्खु च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्ञाण। तिण्ण सङ्गति फस्सो। फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादान, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति। अथ खो, भिक्खवे, लोकस्स समुदयो।

302 "सोत च पटिच्च सद्दे च पे० घान च पटिच्च गन्धे च जिव्हं च पटिच्च रसे च काय च पटिच्च फोट्ठब्बे च मन च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्ञाण। तिण्ण सङ्गति फस्सो। फस्सपच्चया वेदना पे० जातिपच्चया जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति। अथ खो, भिक्खवे, लोकस्स समुदयो।

"कतमो च, भिक्खवे, लोकस्स अत्थङ्गमो? चक्खु च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्ञाण। तिण्ण सङ्गति फस्सो। फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा। तस्सा येव तण्हाय असेसविराग-

निरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । अय खो, भिक्खवे, लोकस्स अत्थङ्गमो ।

"सोत च पटिच्च सद्दे च पे० घान च पटिच्च गन्धे च R 74
जिव्हं च पटिच्च रसे च काय च पटिच्च फोट्ठब्बे च मन च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्ञाण । तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । अय खो, भिक्खवे, लोकस्स अत्थङ्गमो" ति ।

---

४५ ञातिकसुत्त

४६ एव मे सुत । एक समय भगवा ञातिके विहरति गिञ्जकावसथे । अथ खो भगवा रहोगतो पटिसल्लानो[1] इम धम्मपरियाय अभासि –

"चक्खु च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्ञाण । तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादान पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"सोत च पटिच्च सद्दे च पे० घान च पटिच्च गन्धे च जिव्हं च पटिच्च रसे च काय च पटिच्च फोट्ठब्बे च मन च पटिच्च धम्मे च उप्पज्जति मनोविञ्ञाण । तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादान पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"चक्खु च पटिच्च रूपे च उप्पज्जति चक्खुविञ्ञाण । तिण्ण B 303
सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा । तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

"सोत च पटिच्च सद्दे च पे० मन च पटिच्च धम्मे च R 75
उप्पज्जति मनोविञ्ञाण । तिण्ण सङ्गति फस्सो । फस्सपच्चया

---

१ पटिसल्लीणो – सी०, पटिसल्लीनो – स्या०, रो० ।

वेदना, वेदनापच्चया तण्हा। तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति।

४७ तेन खो पन समयेन अञ्ञतरो भिक्खु भगवतो उपस्सुति[1] ठितो होति। अद्दसा खो भगवा त भिक्खु उपस्सुति ठित। दिस्वान त भिक्खु एतदवोच – "अस्सोसि नो त्व, भिक्खु, इम धम्मपरियाय"ति ?

"एव, भन्ते" ति।

"उग्गण्हाहि त्व, भिक्खु, इम धम्मपरियाय, परियापुणाहि त्व, भिक्खु, इम धम्मपरियाय, धारेहि[2] त्व, भिक्खु, इम धम्मपरियाय[2]। अत्थसहितो[3] अय, भिक्खु, धम्मपरियायो आदिब्रह्मचरियको" ति।

---

४६ अञ्ञतरब्राह्मणसुत्त

४८ सावत्थिय विहरति। अथ खो अञ्ञतरो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि। सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्त निसिन्नो खो सो ब्राह्मणो भगवन्त एतदवोच –

"कि नु खो, भो गोतम, सो करोति सो पटिसवेदयती[4]" ति ?

"'सो करोति सो पटिसवेदयती' ति खो, ब्राह्मण, अयमेको अन्तो"।

76 "कि पन, भो गोतम, अञ्ञो करोति, अञ्ञो पटिसवेदयती" ति ?

"अञ्ञो करोति, अञ्ञो पटिसवेदयती" ति खो, ब्राह्मण, अयं दुतियो अन्तो। एते ते, ब्राह्मण, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्म देसेति – 'अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाण पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति।
304 अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा
पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति।

---

१ उपस्सुतिं – सी०, रो०। २–२ रो० पोत्थके नत्थि। ३ अत्थसञ्हितो – सी० स्या०। ४ पटिसवेदियती – सी०, पतिसवेदियती – रो०।

एव वुत्ते, सो ब्राह्मणो भगवन्त एतदवोच – "अभिक्कन्त, भो गोतम पे० उपासक म भव गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत" ति ।

---

४७ जाणुस्सोणिसुत्त

४९ सावत्थिय विहरति । अथ खो जाणुस्सोणि[1] ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि पे० एकमन्त निसिन्नो खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो भगवन्त एतदवोच –

"कि नु खो, भो, गोतम, सब्बमत्थी" ति ?

"'सब्बमत्थी' ति खो, ब्राह्मणो, अयमेको अन्तो" ।

"कि पन, भो गोतम, सब्ब नत्थी" ति ? "'सब्ब नत्थी' ति खो, ब्राह्मण, अय दुतियो अन्तो । एते ते, ब्राह्मण, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्म देसेति – 'अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाण पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती'" ति ।

एव वुत्ते, जाणुस्सोणि[2] ब्राह्मणो भगवन्त एतदवोच – "अभिक्कन्त भो गोतम पे० पाणुपेत सरण गत" ति । R 77

---

४८ लोकायतिकसुत्त

५० सावत्थिय विहरति । अथ खो लोकायतिको ब्राह्मणो येन भगवा पे० एकमन्त निसिन्नो खो लोकायतिको ब्राह्मणो भगवन्त एतदवोच –

"किं नु खो, भो गोतम, सब्बमत्थी" ति ?

"'सब्बमत्थी' ति खो, ब्राह्मण, जेट्ठमेत लोकायत" ।

"कि पन, भो गोतम, सब्ब नत्थी" ति ? B 305

"'सब्ब नत्थी' ति खो, ब्राह्मण, दुतियमेत लोकायत" ।

"कि नु खो, भो गोतम, सब्बमेकत्त" ति ?

---

१ जानुस्सोणि – रो० । २ सो जानुस्सोणि – रो० ।

"'सब्बमेकत्त' ति खो, ब्राह्मण, ततियमेत लोकायत" ।

"कि पन, भो गोतम, सब्ब पुथुत्त" ति ?

"'सब्ब पुथुत्त' ति खो, ब्राह्मण, चतुत्थमेत लोकायत । एते ते ब्राह्मण, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्म देसेति – 'अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाण पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

एव वुत्ते, लोकायतिको ब्राह्मणो भगवन्त एतदवोच – "अभिक्कन्त, भो गोतम पे० अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत" ति ।

---

४९ अरियसावकसुत्त

R 78 ५१ सावत्थिय विहरति । "न, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स एव होति – 'कि नु खो किस्मि सति कि होति, किस्सुप्पादा कि उप्पज्जति ? किस्मि[1] सति सङ्खारा होन्ति, किस्मि सति विञ्ञाण होति[1], किस्मि सति नामरूप होति, किस्मि सति सळायतन होति, किस्मि सति फस्सो होति, किस्मि सति वेदना होति, किस्मि सति तण्हा होति, किस्मि सति उपादान होति, किस्मि सति भवो होति, किस्मि सति जाति होति, किस्मि सति जरामरण होती' ति ?

"अथ खो, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स अपरप्पच्चया[2] ञाणमेवेत्थ होति – 'इमस्मि सति इद होति, इमस्सुप्पादा इद उप्पज्जति । अविज्जाय सति सङ्खारा होन्ति, सङ्खारेसु सति विञ्ञाण
B 306 होति, विञ्ञाणे सति नामरूप होति, नामरूपे सति सळायतन होति, सळायतने सति फस्सो होति, फस्से सति वेदना होति, वेदनाय सति तण्हा होति, तण्हाय सति उपादान होति, उपादाने सति भवो होति, भवे सति जाति होति, जातिया सति जरामरण होती' ति । सो एव पजानाति – 'एवमय लोको समुदयती' ति ।

"न, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स एव होति – 'कि नु खो किस्मि असति कि न होति, किस्स निरोधा कि निरुज्झति ? किस्मि

१–१ स्या० पोत्थके नत्थि । २ अपरपच्चया – रो० ।

असति सङ्खारा न होन्ति, किस्मि असति विञ्ञाण न होति, किस्मि असति नामरूप न होति, किस्मि असति सळायतन न होति, किस्मि असति फस्सो न होति, किस्मि असति वेदना न होति, किस्मि असति तण्हा न होति, किस्मि असति उपादान न होति, किस्मि असति भवो न होति, किस्मि असति जाति न होति, किस्मि असति जरामरण न होती' ति ?

"अथ खो, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स अपरप्पच्चया ञाणमेवेत्थ होति – 'इमस्मि असति इद न होति, इमस्स निरोधा इद निरुज्झति । अविज्जाय असति सङ्खारा न होन्ति, सङ्खारेसु असति विञ्ञाण न होति, विञ्ञाणे असति नामरूप न होति, नामरूपे असति सळायतन न होति पे० भवो न होति जाति न होति जातिया असति जरामरण न होती' ति । सो एव पजानाति – 'एवमय लोको निरुज्झती' ति ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको एव लोकस्स समुदय च R 79
अत्थङ्गम च यथाभूत पजानाति, अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको दिट्ठिसम्पन्नो इति पि पे० अमतद्वार आहच्च तिट्ठति इति पी" ति ।

---

५० दुतियअरियसावकसुत्त

५२ सावत्थिय विहरति । "न, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स एव होति – 'कि नु खो किस्मि सति कि होति, किस्सुप्पादा कि उप्पज्जति ? किस्मि सति सङ्खारा होन्ति, किस्मि सति विञ्ञाण होति, किस्मि सति नामरूप होति, किस्मि सति सळायतन होति,
किस्मि सति फस्सो होति, किस्मि सति वेदना होति, किस्मि सति तण्हा B 307
होति, किस्मि सति उपादान होति, किस्मि सति भवो होति, किस्मि सति जाति होति, किस्मि सति जरामरण होती' ति ?

"अथ खो, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स अपरप्पच्चया ञाणमेवेत्थ होति – 'इमस्मि सति इद होति, इमस्सुप्पादा इद उप्पज्जति । अविज्जाय सति सङ्खारा होन्ति, सङ्खारेसु सति विञ्ञाण होति, विञ्ञाणे सति नामरूप होति, नामरूपे सति सळायतन होति, सळायतने सति फस्सो होति, फस्से सति वेदना होति, वेदनाय सति

तण्हा होति, तण्हाय सति उपादान होति, उपादाने सति भवो होति; भवे सति जाति होति, जातिया सति जरामरण होती' ति । सो एव पजानाति[1] – 'एवमय लोको समुदयती' ति ।

"न, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स एव होति – 'किं नु खो किस्मि असति कि न होति, किस्स निरोधा कि निरुज्झति ? किस्मि असति सङ्खारा न होन्ति, किस्मि असति विञ्ञाण न होति, किस्मि असति नामरूप न होति, किस्मि असति सळायतन न होति, किस्मि असति फस्सो न होति, किस्मि असति वेदना न होति, किस्मि असति तण्हा न होति पे० उपादान भवो जाति किस्मि असति जरामरण न होती' ति ?

"अथ खो, भिक्खवे, सुतवतो अरियसावकस्स अपरप्पच्चया ञाणमेवेत्थ होति – 'इमस्मि असति इद न होति, इमस्स निरोधा इद
80 निरुज्झति । अविज्जाय असति सङ्खारा न होन्ति, सङ्खारेसु असति
विञ्ञाण न होति, विञ्ञाणे असति नामरूप न होति, नामरूपे असति सळायतन न होति पे० जातिया असति जरामरण न होती' ति । सो एव पजानाति – 'एवमय लोको निरुज्झती' ति ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको एव लोकस्स समुदय च अत्थङ्गम च यथाभूत पजानाति, अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको दिट्ठिसम्पन्नो इति पि, दस्सनसम्पन्नो[2] इति पि, आगतो इम सद्धम्म इति पि[2], पस्सति इम सद्धम्म इति पि, सेक्खेन[3] ञाणेन समन्नागतो इति पि,
308 सेक्खाय विज्जाय समन्नागतो इति पि, धम्मसोत समापन्नो इति पि,
अरियो निब्बेधिकपञ्ञो इति पि, अमतद्वार आहच्च तिट्ठति इति पी" ति ।

गहपतिवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्दान

द्वे पञ्चवेरभया वुत्ता, दुक्ख लोको च ञातिक ।
अञ्ञातर जाणुस्सोणि च, लोकायतिकेन अट्ठम ।
द्वे अरियसावका वुत्ता, वग्गो तेन पवुच्चती ति ॥

———०———

१ जानाति – रो० । २–२ रो० पोत्थके नत्थि । ३ सेखेन – सी०, रो० ।

५१ परिवीमंसनसुत्त

५३ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि –"भिक्खवो" ति । "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच –

"कित्तावता नु खो, भिक्खवे, भिक्खू परिवीमसमानो परिवीमसेय्य सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाया" ति ?

"भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटि- R 81
सरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्त[1] येव[1] पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती" ति ।

"तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी" ति ।

"एव, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच –

"इध, भिक्खवे, भिक्खु परिवीमसमानो परिवीमसति – 'य खो इद अनेकविध नानप्पकारक दुक्ख लोके उप्पज्जति जरामरण, इद नु खो दुक्ख किनिदान किसमुदय किजातिक किपभव ? किस्मि सति जरामरण होति, किस्मि असति जरामरण न होती' ति ? सो परिवीमसमानो एव पजानाति – 'य खो इद अनेकविध नानप्पकारक दुक्ख लोके उप्पज्जति जरामरण, इद खो दुक्ख जातिनिदान जाति- B 309
समुदय जातिजातिक जातिप्पभव । जातिया सति जरामरण होति, जातिया असति जरामरण न होती' ति ।

"सो जरामरण च पजानाति, जरामरणसमुदय च पजानाति, जरामरणनिरोध च पजानाति, या च जरामरणनिरोधसारुप्पगामिनी पटिपदा त च पजानाति, तथा पटिपन्नो च होति अनुधम्मचारी, अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाय पटिपन्नो जरामरणनिरोधाय ।

"अथापर परिवीमसमानो परिवीमसति– 'जाति पनाय किनिदाना किसमुदया किजातिका किपभवा, किस्मि सति जाति होति,

१–१ भगवन्तञ्ञेव – सी०, स्या० ।

किस्मि असति जाति न होती' ति ? सो परिवीमसमानो एव पजानाति– 'जाति भवनिदाना भवसमुदया भवजातिका भवप्पभवा, भवे सति जाति होति, भवे असति जाति न होती' ति ।

“सो जाति च पजानाति, जातिसमुदय च पजानाति, जातिनिरोध च पजानाति, या च जातिनिरोधसारुप्पगामिनी पटिपदा त च पजानाति, तथा पटिपन्नो च होति अनुधम्मचारी, अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाय पटिपन्नो जातिनिरोधाय ।

“अथापर परिवीमसमानो परिवीमसति –'भवो पनाय किनिदानो पे० उपादान पनिद किनिदान तण्हा पनाय किनिदाना वेदना फस्सो सळायतन पनिद किनिदान नामरूप पनिद विञ्ञाण पनिद सङ्खारा पनिमे किनिदाना किसमुदया किजातिका किपभवा, किस्मि सति सङ्खारा होन्ति, किस्मि असति सङ्खारा न होन्ती' ति ? सो परिवीमसमानो एव पजानाति – 'सङ्खारा अविज्जा-
2 निदाना अविज्जासमुदया अविज्जाजातिका अविज्जापभवा, अविज्जाय सति सङ्खारा होन्ति, अविज्जाय असति सङ्खारा न होन्ती' ति ।

“सो सङ्खारे च पजानाति, सङ्खारसमुदय च पजानाति, सङ्खारनिरोध च पजानाति, या च सङ्खारनिरोधसारुप्पगामिनी पटिपदा त च पजानाति, तथा पटिपन्नो च होति अनुधम्मचारी, अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाय पटिपन्नो सङ्खारनिरोधाय ।

10 “अविज्जागतो य, भिक्खवे, पुरिसपुग्गलो पुञ्ञ चे सङ्खार अभिसङ्खरोति, पुञ्ञूपग होति विञ्ञाण । अपुञ्ञ चे सङ्खार अभिसङ्खरोति, अपुञ्ञूपग होति विञ्ञाण । आनेञ्ज[1] चे[1] सङ्खार अभिसङ्खरोति आनेञ्जूपग होति विञ्ञाण । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो अविज्जा पहीना[2] होति विज्जा उप्पन्ना, सो अविज्जाविरागा विज्जुप्पादा नेव पुञ्ञाभिसङ्खार अभिसङ्खरोति न अपुञ्ञाभिसङ्खार अभिसङ्खरोति न आनेञ्जाभिसङ्खार अभिसङ्खरोति । अनभिसङ्खरोन्तो अनभिसञ्चेतयन्तो न किञ्चि लोके उपादियति, अनुपादिय न परितस्सति, अपरितस्स पच्चत्तञ्ञेव परिनिब्बायति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाति ।

१–१ आनञ्जञ्च – सी० । २ पहीणा – सी० ।

"सो सुखं चे वेदनं वेदयति[1], सा अनिच्चा ति पजानाति, अनज्झोसिता ति पजानाति, अनभिनन्दिता ति पजानाति। दुक्खं चे वेदनं वेदयति, सा अनिच्चा ति पजानाति, अनज्झोसिता ति पजानाति, अनभिनन्दिता ति पजानाति। अदुक्खमसुखं चे वेदनं वेदयति, सा अनिच्चा ति पजानाति, अनज्झोसिता ति पजानाति, अनभिनन्दिता ति पजानाति। सो सुखं चे वेदनं वेदयति, विसयुत्तो नं[2] वेदयति। दुक्खं चे वेदनं वेदयति, विसयुत्तो नं वेदयति। अदुक्खमसुखं चे वेदनं वेदयति, विसयुत्तो नं वेदयति।

R 83

"सो कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी ति पजानाति, जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी ति पजानाति। कायस्स भेदा उद्धं जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीतीभविस्सन्ति[3], सरीरानि अवसिस्सन्ती ति पजानाति।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो कुम्भकारपाका उण्हं कुम्भं उद्धरित्वा समे भूमिभागे पटिसिस्सेय्य[4]। तत्र याय उस्मा सा तत्थेव वूपसमेय्य, कपल्लानि अवसिस्सेय्युं। एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी ति पजानाति, जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी ति पजानाति। कायस्स भेदा उद्धं जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीतीभविस्सन्ति, सरीरानि अवसिस्सन्ती[5] ति पजानाति।

B 311

"तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, अपि नु खो खीणासवो भिक्खु पुञ्ञाभिसङ्खारं वा अभिसङ्खरेय्य अपुञ्ञाभिसङ्खारं वा अभिसङ्खरेय्य आनेञ्जाभिसङ्खारं वा अभिसङ्खरेय्या" ति?

"नो हेतं, भन्ते"।

"सब्बसो वा पन सङ्खारेसु असति, सङ्खारनिरोधा अपि नु खो विञ्ञाणं पञ्ञापेथा" ति?

"नो हेतं, भन्ते"।

---

१ वेदियति – सी०। २ तं वेदनं – सी०, रो०। ३ सीतिभविस्सन्ति – रो०। ४ पतिविसेय्य – सी, पतिट्ठपेय्य – स्या०, रो०। ५ अवसिसिस्सन्ती – स्या०।

"सब्बसो वा पन विञ्ञाणे असति, विञ्ञाणनिरोधा अपि नु खो नामरूप पञ्ञायेथा" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"सब्बसो वा पन नामरूपे असति, नामरूपनिरोधा अपि नु खो सळायतन पञ्ञायेथा" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"सब्बसो वा पन सळायतने असति, सळायतननिरोधा अपि नु खो फस्सो पञ्ञायेथा" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

R 84 "सब्बसो वा पन फस्से असति, फस्सनिरोधा अपि नु खो वेदना पञ्ञायेथा" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"सब्बसो वा पन वेदनाय असति, वेदनानिरोधा अपि नु खो तण्हा पञ्ञायेथा" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"सब्बसो वा पन तण्हाय असति, तण्हानिरोधा अपि नु खो उपादान पञ्ञायेथा" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"सब्बसो वा पन उपादाने असति, उपादाननिरोधा अपि नु खो भवो पञ्ञायेथा" ति ।

"नो हेत, भन्ते" ।

"सब्बसो वा पन भवे असति, भवनिरोधा अपि नु खो जाति पञ्ञायेथा" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"सब्बसो वा पन जातिया असति, जातिनिरोधा अपि नु खो जरामरण पञ्ञायेथा" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"साधु साधु, भिक्खवे, एवमेत, भिक्खवे, नेत अञ्ञथा । सद्दहथ मे त, भिक्खवे, अधिमुच्चथ[1], निक्कङ्खा एत्थ होथ निब्बिचिकिच्छा । एसेवन्तो दुक्खस्सा" ति ।

---

१ अधिमुञ्चथ – स्या० ।

५२ उपादानसुत्त

५४ सावत्थिय विहरति । "उपादानियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु स्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया[1] उपादान, पादानपच्चया[2] भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया[3] जरामरण ोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स क्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, दसन्न वा कट्ठवाहान वीसाय वा कट्ठवाहान B 312, R 85 तसाय वा कट्ठवाहान चत्तारीसाय[4] वा कट्ठवाहान महाअग्गिक्खन्धो लेय्य, तत्र पुरिसो कालेन काल सुक्खानि चेव तिणानि पक्खिपेय्य, क्खानि च गोमयानि पक्खिपेय्य, सुक्खानि च कट्ठानि पक्खिपेय्य । व हि सो, भिक्खवे, महाअग्गिक्खन्धो तदाहारो तदुपादानो चिर घमद्धान जलेय्य[5] । एवमेव खो, भिक्खवे, उपादानियेसु धम्मेसु अस्सा-ानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादान पे० वमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"उपादानियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो ण्हा निरुज्झति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा वनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरण सोक-रिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्ख खन्धस्स निरोधो होति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, दसन्न वा कट्ठवाहान वीसाय वा तिसाय ा चत्तारीसाय वा कट्ठवाहान महाअग्गिक्खन्धो जलेय्य, तत्र पुरिसो ा कालेन काल सुक्खानि चेव तिणानि पक्खिपेय्य, न सुक्खानि च ोमयानि पक्खिपेय्य, न सुक्खानि च कट्ठानि[6] पक्खिपेय्य । एव हि सो भिक्खवे, महाअग्गिक्खन्धो पुरिमस्स च उपादानस्स परियादाना ञ्ञस्स च अनुपहारा अनाहारो निब्बायेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, पादानियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति, तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स क्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

---

१ तण्हाप्पच्चया – सी० । २ उपादानप्पच्चया – सी० । ३ जातिप्पच्चया – सी० । चत्ताळिसाय – सी० । ५ जालेय्य – सी० । ६ सुक्खानि च कट्ठानि – सी०, रो० । अनुपाहारा – रो० ।

५३ सयोजनसुत्त

86 ५५ मावत्थिय विहरति । "सयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादान, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा मम्भवन्ति। एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति।

13 "सेय्यथापि, भिक्खवे, तेल च पटिच्च वट्टि च पटिच्च तेलप्पदीपो झायेय्य, तत्र पुरिसो कालेन काल तेल आसिञ्चेय्य वट्टि उपसहरेय्य[1]। एव हि सो, भिक्खवे, तेलप्पदीपो तदाहारो तदुपादानो चिर दीघमद्धान जलेय्य। एवमेव खो, भिक्खवे, सयोजनियेसु धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति। तण्हापच्चया उपादान, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"सयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, तेल च पटिच्च वट्टि च पटिच्च तेलप्पदीपो झायेय्य, तत्र पुरिसो न कालेन काल तेल आसिञ्चेय्य न वट्टि उपसहरेय्य । एव हि सो, भिक्खवे, तेलप्पदीपो पुरिमस्स च उपादानस्स परियादाना अञ्ञस्स च अनुपहारा अनाहारो निब्बायेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, सयोजनियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

---

५४ दुतियसयोजनसुत्त

7 ५६ सावत्थिय विहरति । "सेय्यथापि, भिक्खवे, तेल च पटिच्च वट्टि च पटिच्च तेलप्पदीपो झायेय्य, तत्र पुरिसो कालेन काल

---

१ उपहरेय्य – सी० ।

तेल आसिञ्चेय्य[1] वट्टिं उपसहरेय्य। एव हि सो, भिक्खवे, तेलप्पदीपो तदाहारो तदुपादानो चिर दीघमद्धान जलेय्य। एवमेव खो, भिक्खवे, सयोजनियेसु धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादान पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, तेल च पटिच्च वट्टिं च पटिच्च तेलप्पदीपो झायेय्य, तत्र पुरिसो[2] न कालेन काल तेल आसिञ्चेय्य न वट्टिं उपसहरेय्य। एव हि सो, भिक्खवे, तेलप्पदीपो पुरिमस्स च उपादानस्स परियादाना अञ्ञस्स च अनुपहारा अनाहारो निब्बायेय्य। एवमेव खो, भिक्खवे, सयोजनियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति। तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति।

B 314

---

५५ महारुक्खसुत्त

५७ सावत्थिय विहरति। "उपादानियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति। तण्हापच्चया उपादान, उपादानपच्चया भवो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो। तस्स यानि चेव मूलानि अधोगमानि यानि च तिरियङ्गमानि सब्बानि तानि उद्ध ओज अभिहरन्ति। एव हि सो, भिक्खवे, महारुक्खो तदाहारो तदुपादानो चिर दीघमद्धान तिट्ठेय्य। एवमेव खो, भिक्खवे, उपादानियेसु धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति। तण्हापच्चया उपादान पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो[3] होति।

"उपादानियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति। तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति।

R 88

"सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो। अथ पुरिसो आगच्छेय्य कुद्दालपिटक[4] आदाय, सो त रुक्ख मूले छिन्देय्य, मूल[5] छिन्दित्वा[5]

---

१ अभिसिञ्चेय्य – सी०। २ रो० पोत्थके नत्थि। ३ निरोधो – रो०। ४ कुदालपिटक – इति पि। ५-५ मूले छेत्वा – सी०, स्या०, मलेन त्वा – रो०।

पलिखणेय्य[1], पलिखणित्वा मूलानि उद्धरेय्य अन्तमसो उसीरनाळिमत्तानि[2]पि। सो त रुक्ख खण्डाखण्डिक छिन्देय्य, खण्डाखण्डिक छिन्दित्वा फालेय्य[3], फालेत्वा सकलिक सकलिक करेय्य, सकलिक सकलिक करित्वा वातातपे विसोसेय्य, वातातपे विसोसेत्वा अग्गिना डहेय्य, अग्गिना डहेत्वा मसि करेय्य, मसि करित्वा महावाते वा ओफुणेय्य[4] नदिया वा
315 सीघसोताय पवाहेय्य। एव हि सो, भिक्खवे, महारुक्खो उच्छिन्नमूलो अस्स तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो[5] आयति अनुप्पादधम्मो। एवमेव खो, भिक्खवे, उपादानियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति। तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति।

---

५६ दुतियमहारुक्खसुत्तं

५८ सावत्थिय विहरति। "सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो। तस्स यानि चेव मूलानि अधोगमानि यानि च तिरियङ्गमानि सब्बानि तानि उद्ध ओज अभिहरन्ति। एव हि सो, भिक्खवे, महारुक्खो तदाहारो तदुपादानो चिर दीघमद्धान तिट्ठेय्य। एवमेव खो, भिक्खवे, उपादानियेसु धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति।
89 तण्हापच्चया उपादान पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो। अथ पुरिसो आगच्छेय्य कुद्दालपिटक आदाय। सो त रुक्ख मूले छिन्देय्य, मूले छेत्वा पलिखणेय्य, पलिखणित्वा मूलानि उद्धरेय्य पे० नदिया वा सीघसोताय पवाहेय्य। एव हि सो, भिक्खवे, महारुक्खो उच्छिन्नमूलो अस्स तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आयति अनुप्पादधम्मो। एवमेव खो, भिक्खवे, उपादानियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति। तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति।

---

१ पलि खणेय्य – रो०। २ उसीरनालमत्तानि – सी०। ३ फाळेय्य – सी०। ४ ओपुनेय्य – सी० रो०। ५ अनभावकतो – सी०, रो०, अनभावङ्गतो – स्या०।

५७ तरुणरुक्खसुत्त

५९ सावत्थियं विहरति । "सयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादान पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, तरुणो रुक्खो । तस्स पुरिसो कालेन काल मूलानि पलिमज्जेय्य[1], कालेन काल पसु ददेय्य, कालेन काल उदक ददेय्य । एव हि सो, भिक्खवे, तरुणो रुक्खो तदाहारो तदुपादानो वुद्धि[2] विरूळ्हि वेपुल्ल आपज्जेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, सयोजनियेसु धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादान पे० एवमेवतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । B 316

"सयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, तरुणो रुक्खो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य R 90
कुद्दालपिटक आदाय पे० नदिया वा सीघसोताय पवाहेय्य । एव हि सो, भिक्खवे, तरुणो रुक्खो उच्छिन्नमूलो अस्स तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आयति अनुप्पादधम्मो । एवमेव खो, भिक्खवे, सयोजनियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

---

५८ नामरूपसुत्त

६० सावत्थियं विहरति । "सयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो नामरूपस्स अवक्कन्ति होति । नामरूपपच्चया सळायतन पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । तस्स यानि चेव मूलानि अधोगमानि यानि च तिरियङ्गमानि सब्बानि तानि उद्ध ओज अभिहरन्ति । एव हि सो, भिक्खवे, महारुक्खो तदाहारो तदुपादानो चिर

---

१ फलिसञ्ञेय्य – सी०, पलिसज्जेय्य – स्या०, रो० । २ वुड्ढि – स्या० ।

दीघमद्धानं तिट्ठेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो नामरूपस्स अवक्कन्ति होति पे० ।

"संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो
91 नामरूपस्स अवक्कन्ति न होति । नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

117 "सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य कुद्दालपिटकं आदाय पे० आयतिं अनुप्पादधम्मो । एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो नामरूपस्स अवक्कन्ति न होति । नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

---

५९. विञ्ञाणसुत्तं

६१. सावत्थियं विहरति । "संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो विञ्ञाणस्स अवक्कन्ति होति । विञ्ञाण-पच्चया नामरूपं पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । तस्स यानि चेव मूलानि पे० एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेसु अस्सादानु-पस्सिनो[1] विहरतो विञ्ञाणस्स अवक्कन्ति होति पे० ।

"संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो विञ्ञाणस्स अवक्कन्ति न होति । विञ्ञाणनिरोधा नामरूपनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खन्धस्स निरोधो होति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, महारुक्खो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य कुद्दालपिटकं आदाय प० आयतिं अनुप्पादधम्मो । एवमेव खो, भिक्खवे, संयोजनियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो विञ्ञाणस्स अवक्कन्ति न होति । विञ्ञाणस्स निरोधा नामरूप-निरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

---

१ आदीनवानुपस्सिनो – रो० ।

६० निदानसुत्त

६२ एक समय भगवा कुरूसु विहरति कम्मासधम्म[1] नाम कुरून निगमो । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच – "अच्छरिय, भन्ते, अब्भुत[2], भन्ते ! याव गम्भीरो चाय, भन्ते, पटिच्चसमुप्पादो गम्भीरावभासो च, अथ च पन मे उत्तानकुत्तानको विय खायती" ति । R 92

"मा हेव, आनन्द, मा हेव, आनन्द ! गम्भीरो चाय, आनन्द, पटिच्चसमुप्पादो गम्भीरावभासो च । एतस्स, आनन्द, धम्मस्स अननुबोधा अप्पटिवेधा एवमय पजा तन्ताकुलकजाता कुलगण्ठिकजाता[3] मुञ्जबब्बजभूता[4] अपाय दुग्गति विनिपात ससार नातिवत्तति । B 318

"उपादानियेसु, आनन्द, धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादान, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"सेय्यथापि, आनन्द, महारुक्खो । तस्स यानि चेव मूलानि अधोगमानि यानि च तिरियङ्गमानि सब्बानि तानि उद्ध ओज अभिहरन्ति । एव हि सो, आनन्द, महारुक्खो तदाहारो तदुपादानो चिर दीघमद्धान तिट्ठेय्य । एवमेव खो, आनन्द, उपादानियेसु धम्मेसु अस्सादानुपस्सिनो विहरतो तण्हा पवड्ढति । तण्हापच्चया उपादान, R 93 उपादानपच्चया भवो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"उपादानियेसु, आनन्द, धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति । तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

"सेय्यथापि, आनन्द, महारुक्खो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य कुद्दालपिटक आदाय । सो त रुक्ख मूले छिन्देय्य, मूले छेत्वा पलि-

---

१ कम्मासदम्म – स्या०, रो०, कम्मास्सदम्म – सी० । २ अब्भूत – सी०, स्या० । ३ गुळगुण्ठीकजाता – सी०, गुळिगन्धिकजाता – रो०, गुळिगुण्ठिकजाता – स्या० । ४ मुञ्जपब्बजभूता – म०, स्या०, मुञ्जपब्बजाभूता – रो० ।

खणेय्य, पलिखणित्वा मूलानि उद्धरेय्य अन्तमसो उसीरनाळिमत्तानि पि। सो त रुक्ख खण्डाखण्डिक छिन्देय्य। खण्डाखण्डिक छिन्दित्वा फालेय्य, फालेत्वा सकलिक सकलिक करेय्य, सकलिक सकलिक करित्वा वातातपे विसोसेय्य, वातातपे विसोसेत्वा अग्गिना डहेय्य, अग्गिना डहेत्वा मसि करेय्य, मसि करित्वा महावाते वा ओफुणेय्य[1], नदिया वा सीघसोताय पवाहेय्य। एव हि सो, आनन्द, महारुक्खो उच्छिन्नमूलो अस्स
9 तालावत्थुकतो अनभावङ्कतो आयतिं अनुप्पादधम्मो। एवमेव खो, आनन्द, उपादानियेसु धम्मेसु आदीनवानुपस्सिनो विहरतो तण्हा निरुज्झति। तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति। एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति।

दुक्खवग्गो[2] छट्ठो।

तस्सुद्दान

परिवीमसनुपादान[3], द्वे च सयोजनानि च।
महारुक्खेन द्वे वुत्ता, तरुणेन च सत्तम।
नामरूप च विञ्ञाण, निदानेन च ते दसा ति॥

---

६१ अस्सुतवासुत्त

4 ६३ एव मे सुत। एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे।

"अस्सुतवा, भिक्खवे, पुथुज्जनो इमस्मि चातुमहाभूतिकस्मि[4] कायस्मि निब्बिन्देय्य पि विरज्जेय्य पि विमुच्चेय्य पि। त किस्स हेतु? दिस्सति, भिक्खवे, इमस्स चातुमहाभूतिकस्स कायस्स आचयो पि अपचयो पि आदान पि निक्खेपन[5] पि। तस्मा तत्रास्सुतवा पुथुज्जनो निब्बिन्देय्य पि विरज्जेय्य पि विमुच्चेय्य पि।

"य च खो एत, भिक्खवे, वुच्चति चित्त इति पि, मनो इति पि विञ्ञाण इति पि, तत्रास्सुतवा[6] पुथुज्जनो नाल निब्बिन्दितु नाल

१ ओफुनेय्य – स्या०, रो०, ओपुनेय्य – सी०। २ रुक्खवग्गो – रो०। ३ परिविमसानुपादान – सी०। ४ चातुम्महाभूतिकस्मि – सी०, स्या०। ५ निक्खेप – सी०। ६ तत्रस्सुतवा – रो०।

विरज्जितु नाल विमुच्चितु । त किस्स हेतु ? दीघरत्त हेत, भिक्खवे, अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स अज्झोसित ममायित परामट्ठ – ‘एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता’ ति । तस्मा तत्रास्सुतवा पुथुज्जनो नाल निब्बिन्दितु नाल विरज्जितु नाल विमुच्चितु ।

“वर, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो इम चातुमहाभूतिक काय B 320 अत्ततो उपगच्छेय्य, न त्वेव चित्त । त किस्स हेतु ? दिस्सनाय, भिक्खवे, चातुमहाभूतिको कायो एक पि वस्स तिट्ठमानो द्वे पि वस्सानि तिट्ठमानो तीणि पि वस्सानि तिट्ठमानो चत्तारि पि वस्सानि तिट्ठमानो पञ्च पि वस्सानि तिट्ठमानो दस पि वस्सानि तिट्ठमानो वीसति पि वस्सानि तिट्ठमानो तिस पि वस्सानि तिट्ठमानो चत्तारीस पि वस्सानि तिट्ठमानो पञ्ञास पि वस्सानि तिट्ठमानो वस्ससत पि तिट्ठमानो, भिय्यो पि तिट्ठमानो । R 95

“य च खो एत, भिक्खवे, वुच्चति चित्त इति पि, मनो इति पि, विञ्ञाण इति पि, त रत्तिया च दिवसस्स च अञ्ञदेव उप्पज्जति अञ्ञ निरुज्झति । सेय्यथापि, भिक्खवे, मक्कटो अरञ्ञे पवने चरमानो साख गण्हति, त मुञ्चित्वा अञ्ञ गण्हति, त मुञ्चित्वा अञ्ञ गण्हति, एवमेव खो, भिक्खवे, यमिद वुच्चति चित्त इति पि, मनो इति पि, विञ्ञाण इति पि, त रत्तिया च दिवसस्स च अञ्ञदेव उप्पज्जति अञ्ञ निरुज्झति ।

“तत्र, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको पटिच्चसमुप्पाद येव साधुक योनिसो मनसि करोति – ‘इति इमस्मि सति इद होति, इमस्सुप्पादा इद उप्पज्जति, इमस्मि असति इद न होति, इमस्स निरोधा इद निरुज्झति – यदिद अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाण पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती’ ति ।

“एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्ञाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति, निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । ‘खीणा

जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

---

६२ दुतियअस्सुतवासुत्त

६४ सावत्थिय विहरति । "अस्सुतवा, भिक्खवे, पुथुज्जनो इमस्मि चातुमहाभूतिकस्मि कायस्मि निब्बिन्देय्य पि विरज्जेय्य पि विमुच्चेय्य पि । त किस्स हेतु ? दिस्सति, भिक्खवे, इमस्स चातुमहाभूतिकस्स (3 321, 96) कायस्स आचयो पि अपचयो पि आदान पि निक्खेपन पि । तस्मा तत्रास्सुतवा पुथुज्जनो निब्बिन्देय्य पि विरज्जेय्य पि विमुच्चेय्य पि । य च खो एत, भिक्खवे, वुच्चति चित्त इति पि, मनो इति पि, विञ्ञाण इति पि, तत्रास्सुतवा पुथुज्जनो नाल निब्बिन्दितु नाल विरज्जितु नाल विमुच्चितु । त किस्स हेतु ? दीघरत्त हेत, भिक्खवे, अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स अज्झोसित ममायित परामट्ठ – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति । तस्मा तत्रास्सुतवा पुथुज्जनो नाल निब्बिन्दितु नाल विरज्जितु नाल विमुच्चितु ।

"वर, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो इम चातुमहाभूतिक काय अत्ततो उपगच्छेय्य, न त्वेव चित्त । त किस्स हेतु ? दिस्सताय, भिक्खवे, चातुमहाभूतिको कायो एक पि वस्स तिट्ठमानो द्वे पि वस्सानि तिट्ठमानो तीणि पि वस्सानि तिट्ठमानो चत्तारि पि वस्सानि तिट्ठमानो पञ्च पि वस्सानि तिट्ठमानो दस पि वस्सानि तिट्ठमानो वीसति[1] पि वस्सानि तिट्ठमानो तिस पि वस्सानि तिट्ठमानो चत्तारीस पि वस्सानि तिट्ठमानो पञ्ञास पि वस्सानि तिट्ठमानो वस्ससत पि तिट्ठमानो, भिय्यो पि तिट्ठमानो । य च खो एत, भिक्खवे, वुच्चति चित्त इति पि, मनो इति पि, विञ्ञाण इति पि, त रत्तिया च दिवसस्स च अञ्ञदेव उप्पज्जति अञ्ञ निरुज्झति ।

"तत्र, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको पटिच्चसमुप्पाद येव साधुक योनिसो मनसि करोति – 'इति इमस्मि सति इद होति, इमस्सुप्पादा इद उप्पज्जति, इमस्मि असति इद न होति, इमस्स निरोधा इद निरुज्झती' ति । सुखवेदनिय, भिक्खवे, फस्स पटिच्च उप्पज्जति सुखवेदना । तस्सेव सुखवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा य तज्ज वेदयितं

---

१ वीस – स्या० ।

सुखवेदनिय फस्स पटिच्च उप्पन्ना सुखवेदना[1] सा निरुज्झति सा वूपसम्मति। दुक्खवेदनिय, भिक्खवे, फस्स पटिच्च उप्पज्जति दुक्खवेदना। तस्सेव दुक्खवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा य तज्ज वेदयित दुक्खवेदनिय R 97 फस्स पटिच्च उप्पन्ना दुक्खवेदना सा निरुज्झति सा वूपसम्मति। अदुक्खमसुखवेदनिय, भिक्खवे, फस्स पटिच्च उप्पज्जति अदुक्खमसुखवेदना। तस्सेव अदुक्खमसुखवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा य तज्ज वेदयित अदुक्खमसुखवेदनिय फस्स पटिच्च उप्पन्ना अदुक्खमसुखवेदना सा निरुज्झति सा वूपसम्मति[2]।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, द्विन्न कट्ठान सङ्घट्टनसमोधाना[3] उस्मा B. 322 जायति तेजो अभिनिब्बत्तति। तेस येव द्विन्न कट्ठान नानाकतविनिब्भोगा[4] या तज्जा उस्मा सा निरुज्झति सा वूपसम्मति, एवमेव खो, भिक्खवे, सुखवेदनिय फस्स पटिच्च उप्पज्जति सुखवेदना। तस्सेव सुखवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा य तज्ज वेदयित सुखवेदनिय फस्स पटिच्च उप्पन्ना सुखवेदना सा निरुज्झति सा वूपसम्मति पे० दुक्खवेदनिय फस्स पटिच्च। अदुक्खमसुखवेदनिय फस्स पटिच्च उप्पज्जति अदुक्खमसुखवेदना। तस्सेव अदुक्खमसुखवेदनियस्स फस्सस्स निरोधा य तज्ज वेदयित अदुक्खमसुखवेदनिय फस्स पटिच्च उप्पन्ना अदुक्खमसुखवेदना सा निरुज्झति सा वूपसम्मति।

"एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको फस्से पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्ञाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति, निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति। 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति।

---

६३ पुत्तमंससुत्त

६५ सावत्थिय। "चत्तारोमे, भिक्खवे, आहारा भूतान वा R 98 सत्तान ठितिया सम्भवेसीन वा अनुग्गहाय। कतमे चत्तारो? कबळीकारो[5] आहारो ओळारिको वा सुखुमो वा, फस्सो दुतियो, मनो-

१ सुखा वेदना – सी०, स्या०, रो०। २ वूपसमति – स्या०। ३ सवट्टसमोधाना – सी०, रो०, सङ्घट्टसमोधाना – स्या०। ४ नानाभावा विनिक्खेपा – सी०, रो०। ५ कबळिंकारो – सी०, कबलिंकारो – रो०।

सञ्चेतना ततिया, विञ्ञाण चतुत्थ । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो आहारा भूतान वा सत्तान ठितिया सम्भवेसीन वा अनुग्गहाय ।

"कथ च, भिक्खवे, कबळीकारो आहारो दट्ठब्बो ? सेय्यथापि, भिक्खवे, द्वे जायम्पतिका[1] परित्त सम्बल आदाय कन्तारमग्ग पटिपज्जेय्यु । तेसमस्स एकपुत्तको पियो मनापो । अथ खो तेस, भिक्खवे, द्विन्न जायम्पतिकान कन्तारगतान या परित्ता सम्बलमत्ता सा परिक्खय परियादान गच्छेय्य । सिया च नेस कन्तारावसेसो अनतिण्णो[2] । अथ खो तेस, भिक्खवे द्विन्न जायम्पतिकान एवमस्स – 'अम्हाक खो या परित्ता
323 सम्बलमत्ता सा परिक्खीण परियादिण्णा[3] । अत्थि चाय कन्तारावसेसो अनितिण्णो । यन्नून मय इम एकपुत्तक पिय मनाप वधित्वा वल्लूर च सोण्डिक च करित्वा पुत्तमसानि खादन्ता[4] एव त[4] कन्तारावसेस नित्थरेय्याम, मा सब्बेव तयो विनस्सिम्हा[5]' ति । अथ खो ते, भिक्खवे, द्वे जायम्पतिका त एकपुत्तक पिय मनाप वधित्वा वल्लूर च सोण्डिक च करित्वा पुत्तमसानि खादन्ता एव त कन्तारावसेस नित्थरेय्यु, ते पुत्तमसानि चेव खादेय्यु, उरे च पटिपिसेय्यु[6] – 'कह, एकपुत्तक, कह, एकपुत्तका' ति ।

"त किं मञ्ञथ, भिक्खवे, अपि नु ते दवाय वा आहार
99 आहारेय्यु, मदाय वा आहार आहारेय्यु, मण्डनाय वा आहार आहारेय्यु, विभूसनाय वा आहार आहारेय्यु" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"ननु ते, भिक्खवे, यावदेव कन्तारस्स नित्थरणत्थाय आहार आहारेय्यु" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"एवमेव ख्वाह, भिक्खवे, कबळीकारो आहारो दट्ठब्बो ति वदामि । कबळीकारे, भिक्खवे, आहारे परिञ्ञाते पञ्चकामगुणिको रागो परिञ्ञातो होति । पञ्चकामगुणिके रागे परिञ्ञाते नत्थि त सयोजन येन सयोजनेन सयुत्तो अरियसावको पुन इम लोक आगच्छेय्य ।

"कथ च, भिक्खवे, फस्साहारो दट्ठब्बो ? सेय्यथापि, भिक्खवे,

१- जयम्पतिका – सी०, रो०, जायपतिका – स्या० । २ अनिथिण्णो – स्या०, रो० । ३ परियादिन्ना – स्या० । ४-४ द्वे पि म – सी० । ५ विनस्सम्हा – सी० स्या० । ६ पतिपिसेय्यु – सी०, स्या०, रो० ।

गावी निच्चम्मा कुड्ड[1] चे निस्साय तिट्ठेय्य । ये कुड्डनिस्सिता पाणा ते न खादेय्यु । रुक्ख चे निस्साय तिट्ठेय्य, ये रुक्खनिस्सिता पाणा ते न खादेय्यु । उदक चे निस्साय तिट्ठेय्य, ये उदकनिस्सिता पाणा ते न खादेय्यु । आकास चे निस्साय तिट्ठेय्य, ये आकासनिस्सिता पाणा ते न खादेय्यु । य यदेव हि सा, भिक्खवे, गावी निच्चम्मा निस्साय तिट्ठेय्य, ये तन्निस्सिता[2] पाणा ते न खादेय्यु । एवमेव ख्वाह, भिक्खवे, फस्साहारो दट्ठब्बो ति वदामि । फस्से, भिक्खवे, आहारे परिञ्ञाते तिस्सो वेदना परिञ्ञाता होन्ति । तीसु वेदनासु परिञ्ञातासु अरियसावकस्स नत्थि किञ्चि उत्तरिकरणीय[3] ति वदामि ।

"कथ च, भिक्खवे, मनोसञ्चेतनाहारो दट्ठब्बो ? सेय्यथापि, B 324
भिक्खवे, अङ्गारकासु साधिकपोरिसा पुण्णा अङ्गारान वीतच्चिकान वीतधूमान । अथ पुरिसो आगच्छेय्य जीवितुकामो अमरितुकामो सुखकामो दुक्खप्पटिकूलो[4] । तमेन द्वे बलवन्तो पुरिसा नानाबाहासु गहेत्वा त अङ्गारकासु उपकड्ढेय्यु । अथ खो, भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स आरकावस्स चेतना आरका पत्थना आरका पणिधि । त किस्स हेतु ? एव हि, R 100
भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स होति – 'इम चाह अङ्गारकासु पपतिस्सामि, ततोनिदान मरण वा निगच्छामि मरणमत्त वा दुक्ख' ति । एवमेव ख्वाह, भिक्खवे, 'मनोसञ्चेतनाहारो दट्ठब्बो' ति वदामि । मनोसञ्चेतनाय, भिक्खवे, आहारे परिञ्ञाते तिस्सो तण्हा परिञ्ञाता होन्ति । तीसु तण्हासु परिञ्ञातासु अरियसावकस्स नत्थि किञ्चि उत्तरिकरणीय ति वदामि ।

"कथ च, भिक्खवे, विञ्ञाणाहारो दट्ठब्बो ? सेय्यथापि, भिक्खवे, चोर आगुचारि गहेत्वा रञ्ञो दस्सेय्यु – 'अय ते, देव, चोरो आगुचारी, इमस्स य इच्छसि त दण्ड पणेही' ति । तमेन राजा एव वदेय्य – 'गच्छथ, भो, इम पुरिस पुब्बण्हसमय सत्तिसतेन हनथा' ति । तमेन पुब्बण्हसमय सत्तिसतेन हनेय्यु[5] । अथ राजा मज्झन्हिकसमय[6] एव वदेय्य –'अम्भो, कथ सो पुरिसो' ति ?

'तथेव, देव, जीवती' ति ।

---

१ कुट्ट – म० । २ तन्निस्सिता तन्निस्सिता – स्या०, रो० । ३ उत्तरिं करणीय – सी०, रो० । ४ दुक्खपटिकूलो – सी०, रो० । ५ हरेय्यु – रो० । ६ मज्झन्तिकसमय – सी०, स्या०, मज्झन्तिक समय – रो० ।

"तमेन राजा एवं वदेय्य – 'गच्छथ भो तं पुरिसं मज्झन्हिकसमयं सत्तिसतेन हनथा' ति । तमेनं मज्झन्हिकसमयं सत्तिसतेन हनेय्युं । अथ राजा सायन्हसमयं[1] एवं वदेय्य – 'अम्भो, कथं सो पुरिसो' ति ?

'तथेव, देव, जीवती' ति ।

"तमेन राजा एवं वदेय्य[2] – 'गच्छथ, भो, तं पुरिसं सायन्हसमयं सत्तिसतेन हनथा' ति । तमेनं सायन्हसमयं सत्तिसतेन हनेय्युं । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, अपि नु सो पुरिसो दिवसं तीहि सत्तिसतेहि हञ्ञमानो ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदियेथा" ति ?

"एकिस्सा पि, भन्ते, सत्तिया हञ्ञमानो ततोनिदानं दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदियेथ, को पन वादो तीहि सत्तिसतेहि हञ्ञमानो" ति !

"एवमेव ख्वाहं, भिक्खवे, विञ्ञाणाहारो दट्ठब्बो ति वदामि । विञ्ञाणे, भिक्खवे, आहारे परिञ्ञाते नामरूपं परिञ्ञातं होति, नामरूपे परिञ्ञाते अरियसावकस्स नत्थि किञ्चि उत्तरिकरणीयं ति वदामी" ति ।

---

६४ अत्थिरागसुत्तं

६६ सावत्थियं विहरति । "चत्तारोमे, भिक्खवे, आहारा भूतानं वा सत्तानं ठितिया सम्भवेसीनं वा अनुग्गहाय । कतमे चत्तारो ? कबळीकारो[3] आहारो ओळारिको वा सुखुमो वा, फस्सो दुतियो, मनोसञ्चेतना ततिया, विञ्ञाणं चतुत्थं । इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो आहारा भूतानं वा सत्तानं ठितिया सम्भवेसीनं वा अनुग्गहाय ।

"कबळीकारे चे, भिक्खवे, आहारे अत्थि रागो अत्थि नन्दी[4] अत्थि तण्हा, पतिट्ठितं तत्थ विञ्ञाणं विरूळ्हं । यत्थ पतिट्ठितं विञ्ञाणं विरूळ्हं, अत्थि तत्थ नामरूपस्स अवक्कन्ति । यत्थ अत्थि नामरूपस्स अवक्कन्ति, अत्थि तत्थ सङ्खारानं वुद्धि[5] । यत्थ अत्थि सङ्खारानं वुद्धि, अत्थि तत्थ आयतिं पुनब्भवाभिनिब्बत्ति । यत्थ अत्थि आयतिं पुनब्भ-

---

१ सायण्हसमयं – सी०, स्या०, रो० । २ वदेय्युं म० । ३ कबळिंकारो – रो०, कबळिंकारो – सी० । ४ नन्दि – सी०, स्या०, रो० । ५ वुड्ढि – सी०, स्या० ।

अत्थि आयति जातिजरामरण, ससोक त, भिक्खवे, सदर सउपायास ति वदामि ।

"कबळीकारे चे, भिक्खवे, आहारे नत्थि रागो नत्थि नन्दी नत्थि तण्हा, अप्पतिट्ठित तत्थ विञ्ञाण अविरूळ्ह । यत्थ अप्पतिट्ठित विञ्ञाण अविरूळ्ह, नत्थि तत्थ नामरूपस्स अवक्कन्ति । यत्थ नत्थि नामरूपस्स अवक्कन्ति, नत्थि तत्थ सङ्खारान वुद्धि । यत्थ नत्थि सङ्खारान वुद्धि, नत्थि तत्थ आयति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति । यत्थ नत्थि आयति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति, नत्थि तत्थ आयति जातिजरामरण । यत्थ नत्थि आयति जातिजरामरण, असोक त, भिक्खवे, अदर[1] अनुपायासे ति वदामि ।

3 "फस्से चे, भिक्खवे, आहारे पे० मनोसञ्चेतनाय चे, भिक्खवे, आहारे विञ्ञाणे चे, भिक्खवे, आहारे नत्थि रागो नत्थि नन्दी नत्थि तण्हा, अप्पतिट्ठित तत्थ विञ्ञाण अविरूळ्ह । यत्थ अप्पतिट्ठित विञ्ञाण अविरूळ्ह, नत्थि तत्थ नामरूपस्स अवक्कन्ति । यत्थ नत्थि नामरूपस्स अवक्कन्ति, नत्थि तत्थ सङ्खारान वुद्धि । यत्थ नत्थि सङ्खारान वुद्धि, नत्थि तत्थ आयति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति । यत्थ नत्थि आयति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति, नत्थि तत्थ आयति जातिजरामरण । यत्थ नत्थि आयति जातिजरामरण, असोक त, भिक्खवे, अदर अनुपायास ति वदामि ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागार वा कूटागारसाल[2] वा उत्तराय वा दक्खिणाय वा पाचीनाय वा वातपाना सुरिये उग्गच्छन्ते वातपानेन रस्मि पविसित्वा क्वास्स[3] पतिट्ठिता" ति ?

"पच्छिमाय, भन्ते, भित्तिय" ति ।

"पच्छिमा चे, भिक्खवे, भित्ति नास्स क्वास्स पतिट्ठिता" ति ?

"पठविय, भन्ते" ति ।

7 "पठवी चे, भिक्खवे, नास्स क्वास्स पतिट्ठिता" ति ? "आपस्मि, भन्ते" ति । "आपो चे, भिक्खवे, नास्स क्वास्स पतिट्ठिता" ति ?

"अपतिट्ठिता, भन्ते" ति ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, कबळीकारे चे आहारे नत्थि रागो नत्थि नन्दी नत्थि तण्हा पे० ।

१ अरज – सी०, स्या० । २ कूटागारसाला – सी०, स्या०, रो० । ३ क्वस्स – रो० ।

"फस्से चे, भिक्खवे, आहारे मनोसञ्चेतनाय चे, भिक्खवे, आहारे विञ्ञाणे चे, भिक्खवे, आहारे नत्थि रागो नत्थि नन्दी नत्थि तण्हा, अप्पतिट्ठित तत्थ विञ्ञाण अविरूळ्ह । यत्थ अप्पतिट्ठित विञ्ञाण अविरूळ्ह, नत्थि तत्थ नामरूपस्स अवक्कन्ति । यत्थ नत्थि नामरूपस्स अवक्कन्ति, नत्थि तत्थ सङ्खारान वुद्धि । यत्थ नत्थि सङ्खारान वुद्धि, नत्थि तत्थ आयति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति । यत्थ नत्थि आयति पुनब्भवाभिनिब्बत्ति, नत्थि तत्थ आयति जातिजरामरण । R 104
यत्थ नत्थि आयति जातिजरामरण असोक त, भिक्खवे, अदर अनुपायास ति वदामी" ति ।

---

६५ नगरसुत्त

६७ सावत्थिय विहरति । "पुब्बे मे, भिक्खवे, सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि – 'किच्छा[1] वताय लोको आपन्नो जायति च जीयति[2] च मीयति[3] च चवति च उपपज्जति[4] च । अथ च पनिमस्स दुक्खस्स निस्सरण नप्पजानाति जरामरणस्स । कुदास्सु नाम इमस्स दुक्खस्स निस्सरण पञ्ञायिस्सति जरामरणस्सा' ति ? तस्स मय्ह, भिक्खवे, एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति जरामरण होति, किपच्चया जरामरण ति ? तस्स मय्ह, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'जातिया खो सति जरामरण होति, जातिपच्चया जरामरण' ति ।

"तस्स मय्ह, भिक्खवे, एतदहोसि – 'किम्हि नु खो सति जाति होति पे० भवो होति उपादान होति तण्हा होति वेदना होति फस्सो होति सळायतन होति नामरूप होति किपच्चया नामरूप' ति ? तस्स मय्ह, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहुपञ्ञाय अभिसमयो[5] – 'विञ्ञाणे खो सति नामरूप होति, विञ्ञाणपच्चया नामरूप' ति । तस्स मय्ह, भिक्खवे, एतदहोसि– 'किम्हि नु खो सति विञ्ञाण होति, किपच्चया विञ्ञाण' ति ? तस्स मय्ह, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो– 'नामरूपे खो सति विञ्ञाण होति, नामरूपपच्चया विञ्ञाण' ति ।

---

१ किच्छ – सी०, स्या०, रो० । २ जिय्यति – स्या० । ३ मिय्यति – स्या० । ४ उप्पज्जति – सी० । ५ आभिसमयो – रो० ।

28 "तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – पच्चुदावत्तति खो इदं विञ्ञाणं नामरूपम्हा न[1] परं[1] गच्छति । एत्तावता जायेथ वा जीयेथ वा मीयेथ वा चवेथ वा उपपज्जेथ वा, यदिदं नामरूपपच्चया विञ्ञाणं, विञ्ञाणपच्चया नामरूपं, नामरूपपच्चया सळायतनं, सळायतन-
05 पच्चया फस्सो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । 'समुदयो, समुदयो' ति खो मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि ञाणं उदपादि पञ्ञा उदपादि विज्जा उदपादि आलोको उदपादि ।

"तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति, जरामरणं न होति, किस्स निरोधा जरामरणनिरोधो' ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'जातिया खो असति, जरामरणं न होति, जातिनिरोधा जातिजरामरणनिरोधो' ति । तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति जाति न होति पे० भवो न होति उपादानं न होति तण्हा न होति वेदना न होति फस्सो न होति सळायतनं न होति नामरूपं न होति । किस्स निरोधा नामरूपनिरोधो' ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'विञ्ञाणे खो असति, नामरूपं न होति, विञ्ञाणनिरोधा नामरूपनिरोधो' ति ।

"तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – 'किम्हि नु खो असति विञ्ञाणं न होति, किस्स निरोधा विञ्ञाणनिरोधो' ति ? तस्स मय्हं, भिक्खवे, योनिसो मनसिकारा अहु पञ्ञाय अभिसमयो – 'नामरूपे खो असति, विञ्ञाणं न होति, नामरूपनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो' ति ।

"तस्स मय्हं, भिक्खवे, एतदहोसि – अधिगतो खो म्यायं मग्गो बोधाय यदिदं – नामरूपनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो, विञ्ञाणनिरोधा नामरूपनिरोधो, नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो, सळायतननिरोधा फस्सनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति । 'निरोधो, निरोधो' ति खो मे, भिक्खवे, पुब्बे अननुस्सुतेसु धम्मेसु चक्खुं उदपादि ञाणं उदपादि पञ्ञा उदपादि विज्जा उदपादि आलोको उदपादि ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो अरञ्ञे पवने चरमानो पस्सेय्य

१-१ नापरं – सी०, रो० ।

पुराण मग्ग पुराणञ्जस पुब्बकेहि मनुस्सेहि अनुयात । सो तमनु- B 329
गच्छेय्य । तमनुगच्छन्तो पस्सेय्य पुराण नगर पुराण राजधानि पुब्ब- R 106
केहि मनुस्सेहि अज्झावुत्थ[1] आरामसम्पन्न वनसम्पन्न पोक्खरणीसम्पन्न उद्धापवन्त[2] रमणीय । अथ खो सो, भिक्खवे, पुरिसो रञ्ञो वा राजमहामत्तस्स वा आरोचेय्य – 'यग्घे, भन्ते, जानेय्यासि – अह अद्दस अरञ्ञे पवने चरमानो पुराण मग्ग पुराणञ्जस पुब्बकेहि मनुस्सेहि अनुयात तमनुगच्छि । तमनुगच्छन्तो अद्दस पुराण नगर पुराण राजधानि पुब्बकेहि मनुस्सेहि अज्झावुत्थ आरामसम्पन्न वनसम्पन्न पोक्खरणीसम्पन्न[3] उद्धापवन्त रमणीय । त, भन्ते, नगर मापेही' ति । अथ खो सो, भिक्खवे, राजा वा राजमहामत्तो वा त नगर मापेय्य । तदस्स नगर अपरेन समयेन इद्ध चेव फीत च बाहुजञ्ञ[4] आकिण्णमनुस्स वुद्धिवेपुल्लप्पत्त । एवमेव ख्वाह, भिक्खवे, अद्दस पुराण मग्ग पुराणञ्जस पुब्बकेहि सम्मासम्बुद्धेहि अनुयात ।

"कतमो च सो, भिक्खवे, पुराणमग्गो पुराणञ्जसो पुब्बकेहि सम्मासम्बुद्धेहि अनुयातो ? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । अय खो सो, भिक्खवे, पुराणमग्गो पुराणञ्जसो पुब्बकेहि सम्मासम्बुद्धेहि अनुयातो, तमनुगच्छि[5], तमनुगच्छन्तो जरामरण अब्भञ्ञासि, जरामरणसमुदय अब्भञ्ञासि, जरामरणनिरोध अब्भञ्ञासि, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपद अब्भञ्ञासि । तमनुगच्छि, तमनुगच्छन्तो जाति अब्भञ्ञासि पे० भव अब्भञ्ञासि उपादान अब्भञ्ञासि तण्ह अब्भञ्ञासि . वेदन अब्भञ्ञासि फस्स अब्भञ्ञासि सळायतन अब्भञ्ञासि नामरूप अब्भञ्ञासि विञ्ञाण अब्भञ्ञासि । तमनुगच्छि, तमनुगच्छन्तो सङ्खारे अब्भञ्ञासि, सङ्खारसमुदय अब्भञ्ञासि, सङ्खारनिरोध अब्भञ्ञासि, सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपद अब्भञ्ञासि ।
तदभिञ्ञाय आचिक्खि भिक्खून भिक्खुनीन उपासकान उपासिकान । R 107
तयिद, भिक्खवे, ब्रह्मचरिय इद्ध चेव फीत च वित्थारिक बाहुजञ्ञ पुथुभूत याव देवमनुस्सेहि सुप्पकासित" ति ।

---

१ अज्झावुट्ठ – म० । २ उद्दापवन्त – सी०, स्या०, रो० । ३ पोक्खरणिसम्पन्न – स्या०, रो० । ४ बहुजञ्ञ – स्या०, बहुजन – रो० । ५ सो० – सी०, स्या० ।

६६ सम्मससुत्त

६८ एव मे सुत । एक समय भगवा कुरूसु विहरति कम्मासदम्म नाम कुरून निगमो । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि–"भिक्खवो" ति । "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच – "सम्मसथ नो तुम्हे, भिक्खवे, अन्तर[1] सम्मस" ति[1] । एव वुत्ते, अञ्ञतरो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "अह खो, भन्ते, सम्मसामि अन्तर सम्मस" ति ।

"यथा कथ पन त्व, भिक्खु, सम्मससि अन्तर सम्मस" ति ?

अथ खो सो भिक्खु ब्याकासि[2] । यथा सो भिक्खु ब्याकासि न सो भिक्खु भगवतो चित्त आराधेसि ।

एव वुत्ते, आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच – "एतस्स, भगवा, कालो, एतस्स, सुगत, कालो, य भगवा अन्तर सम्मस भासेय्य । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती" ति ।

"तेन हानन्द, सुणाथ, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी" ति ।

"एव, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच –

"इध, भिक्खवे, भिक्खु सम्मसमानो सम्मसति अन्तर सम्मस[3] – 'य खो इद अनेकविध नानप्पकारक दुक्ख लोके उप्पज्जति जरामरण । इद खो दुक्ख किनिदान किसमुदय किजातिक किपभव, किस्मि सति जरामरण होति, किस्मि असति जरामरण न होती' ति ? सो सम्मसमानो एव जानाति – 'य खो इद अनेकविध नानप्पकारक दुक्ख लोके उप्पज्जति जरामरण । इद खो दुक्ख उपधिनिदान उपधिसमुदय उपधिजातिक उपधिपभव, उपधिस्मि सति जरामरण होति, उपधिस्मि असति जरामरण न होती' ति । सो जरामरण च पजानाति जरामरणसमुदय च पजानाति जरामरणनिरोध च पजानाति या च जरामरणनिरोधसारुप्पगामिनी पटिपदा त च पजानाति । तथापटिपन्नो च होति अनुधम्मचारी । अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाय पटिपन्नो जरामरणनिरोधाय ।

"अथापर सम्मसमानो सम्मसति अन्तर सम्मस – 'उपधि पनाय

१–१ अन्तरा सम्मसन ति – सी० । २ ब्याकासि – सी०, स्या०, रो० । ३ सम्मसन – सी० ।

किनिदानो किसमुदयो किजातिको किपभवो, किस्मि सति उपधि होति, किस्मि असति उपधि न होती' ति । सो सम्मसमानो एव जानाति – 'उपधि तण्हानिदानो तण्हासमुदयो तण्हाजातिको तण्हापभवो, तण्हाय सति उपधि होति, तण्हाय असति उपधि न होती' ति । सो उपधि च पजानाति उपधिसमुदय च पजानाति उपधिनिरोध च पजानाति या च B 331 उपधिनिरोधसारुप्पगामिनी पटिपदा त च पजानाति । तथा पटिपन्नो च होति अनुधम्मचारी । अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु सब्बसो सम्मा दुक्खक्खयाय पटिपन्नो उपधिनिरोधाय ।

"अथापर सम्मसमानो सम्मसति अन्तर सम्मस–'तण्हा पनाय कत्थ उप्पज्जमाना उप्पज्जति, कत्थ निविसमाना[1] निविसती[1]' ति ? सो सम्मसमानो एव जानाति – य खो लोके पियरूप सातरूप एत्थेसा तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जनि, एत्थ निविसमाना निविसति । किञ्च लोके पियरूप सातरूप ? चक्खु लोके पियरूप, सातरूप । एत्थेसा तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति, एत्थ निविसमाना निविसति । सोत लोके पियरूप सातरूप पे० घान लोके पियरूप सातरूप जिव्हा लोके पियरूप R 109 सातरूप कायो लोके पियरूप सातरूप मनो लोके पियरूप सातरूप एत्थेसा तण्हा उप्पज्जमाना उप्पज्जति एत्थ निविसमाना निविसति ।

"ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा य लोके पियरूप सातरूप त निच्चतो अद्दक्खु सुखतो अद्दक्खु अत्ततो अद्दक्खु आरोग्यतो अद्दक्खु खेमतो अद्दक्खु । ते तण्ह वड्ढेसु । ये तण्ह वड्ढेसु ते उपधि वड्ढेसु । ये उपधि वड्ढेसु ते दुक्ख वड्ढेसु । ये दुक्ख वड्ढेसु ते न परिमुच्चिसु जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, न परिमुच्चिसु दुक्खस्मा ति वदामि ।

"ये पि हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा य लोके पियरूप सातरूप त निच्चतो दक्खिस्सन्ति[2] सुखतो दक्खिस्सन्ति अत्ततो दक्खिस्सन्ति आरोग्यतो दक्खिस्सन्ति खेमतो दक्खिस्सन्ति । ते तण्हं वड्ढिस्सन्ति । ये तण्ह वड्ढिस्सन्ति ते उपधि वड्ढिस्सन्ति । ये उपधि वड्ढिस्सन्ति ते दुक्ख वड्ढिस्सन्ति । ये दुक्ख वड्ढिस्सन्ति ते न परिमुच्चिस्सन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, न परिमुच्चिस्सन्ति दुक्खस्मा ति वदामि ।

१–१ निवीसमाना निवीसती – स्या० । २ दक्खिन्ति – सी०, रो०

"ये पि हि केचि, भिक्खवे, एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा य लोके पियरूप सातरूप त निच्चतो पस्सन्ति सुखतो पस्सन्ति अत्ततो पस्सन्ति आरोग्यतो पस्सन्ति खेमतो पस्सन्ति । ते तण्ह वड्ढेन्ति । ये तण्ह वड्ढेन्ति ते उपधि वड्ढेन्ति । ये उपधि वड्ढेन्ति ते दुक्ख वड्ढेन्ति । ये दुक्ख वड्ढेन्ति ते न परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, न परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा ति वदामि ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, आपानीयकसो[१] वण्णसम्पन्नो गधसम्पन्नो रससम्पन्नो[२] । सो च खो विसेन ससट्ठो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य घम्माभितत्तो घम्मपरेतो[३] किलन्तो तसितो पिपासितो । तमेन एव वदेय्यु – 'अय ते, अम्भो पुरिस, आपानीयकसो वण्णसम्पन्नो गन्धसम्पन्नो रस सम्पन्नो, सो च खो विसेन ससट्ठो । सचे आकङ्खसि पिव[४] । पिवतो हि खो त छादेस्सति वण्णेन पि गन्धेन पि रसेन पि, पिवित्वा च पन ततोनिदान मरण वा निगच्छसि मरणमत्त वा दुक्ख' ति । सो त आपानीयकस सहसा अप्पटिसङ्खा पिवेय्य, नप्पटिनिस्सज्जेय्य । सो ततोनिदान मरण वा निगच्छेय्य मरणमत्त वा दुक्ख । एवमेव खो, भिक्खवे, ये हि केचि अतीतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा य लोके पियरूप पे० अनागतमद्धान पे० एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा य लोके पियरूप सातरूप त निच्चतो पस्सन्ति सुखतो पस्सन्ति अत्ततो पस्सन्ति आरोग्यतो पस्सन्ति खेमतो पस्सन्ति, ते तण्ह वड्ढेन्ति । ये तण्ह वड्ढेन्ति ते उपधि वड्ढेन्ति । ये उपधि-वड्ढेन्ति ते दुक्ख वड्ढेन्ति । ये दुक्ख वड्ढेन्ति ते न परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, न परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा ति वदामि ।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा य लोके पियरूप सातरूप त अनिच्चतो अद्दक्खु दुक्खतो अद्दक्खु अनत्ततो अद्दक्खु रोगतो अद्दक्खु भयतो अद्दक्खु, ते तण्ह पजहिसु । ये तण्ह पजहिसु ते उपधि पजहिसु । ये उपधि पजहिसु ते दुक्ख पजहिसु । ये दुक्ख पजहिसु ते परिमुच्चिसु जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुच्चिसु दुक्खस्मा ति वदामि ।

---

१ आपानियकसो – सी०, स्या०, रो० । २ रो० पोत्थके नत्थि । ३ घम्मापरेतो – रो० । ४ पिवेय्यासि – सी० ।

"ये पि हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा R 111 य लोके पियरूप सातरूप त अनिच्चतो दक्खिस्सन्ति दुक्खतो दक्खिस्सन्ति अनत्ततो दक्खिस्सन्ति रोगतो दक्खिस्सन्ति भयतो दक्खिस्सन्ति, ते तण्ह B 333 पजहिस्सन्ति । ये तण्ह पजहिस्सन्ति पे० परिमुच्चिस्सन्ति दुक्खस्मा ति वदामि ।

"ये पि हि केचि, भिक्खवे, एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा य लोके पियरूप सातरूप त अनिच्चतो पस्सन्ति दुक्खतो पस्सन्ति अनत्ततो पस्सन्ति रोगतो पस्सन्ति भयतो पस्सन्ति, ते तण्ह पजहन्ति । ये तण्ह पजहन्ति ते उपधि पजहन्ति । ये उपधि पजहन्ति ते दुक्ख पजहन्ति । ये दुक्ख पजहन्ति ते परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा ति वदामि ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, आपानीयकसो वण्णसम्पन्नो गन्धसम्पन्नो रससम्पन्नो । सो च खो विसेन ससट्ठो । अथ पुरिसो आगच्छेय्य घम्माभितत्तो घम्मपरेतो किलन्तो तसितो पिपासितो । तमेन एव वदेय्यु – 'अय ते, अम्भो पुरिस, आपानीयकसो वण्णसम्पन्नो गन्धसम्पन्नो रससम्पन्नो सो च खो विसेन ससट्ठो । सचे आकङ्खसि पिव । पिवतो हि खो त छादेस्सति वण्णेन पि गन्धेन पि रसेन पि, पिवित्वा च पन ततोनिदानं मरण वा निगच्छसि मरणमत्त वा दुक्ख' ति । अथ खो, भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स एवमस्स – 'सक्का खो मे अय सुरापिपासिता पानीयेन वा विनेतु दधिमण्डकेन वा विनेतु भट्ठलोणिकाय[1] वा विनेतु लोणसोवीरकेन[2] वा विनेतु, न त्वेवाह त पिवेय्य य मम अस्स दीघरत्त अहिताय[3] दुक्खाया[3]' ति । सो त आपानीयकस पटिसङ्खा न पिवेय्य, पटिनिस्सज्जेय्य । सो R 112 ततोनिदान न मरण वा निगच्छेय्य मरणमत्त वा दुक्ख । एवमेव खो, भिक्खवे, ये हि केचि अतीतमद्धान समणा वा ब्राह्मणा वा य लोके पियरूप सातरूप त अनिच्चतो अद्दक्खु दुक्खतो अद्दक्खु अनत्ततो[4] अद्दक्खु रोगतो अद्दक्खु भयतो अद्दक्खु, ते तण्ह पजहिसु । ये तण्ह पजहिसु ते उपधि पजहिसु । ये उपधि पजहिसु ते दुक्ख पजहिसु । ये दुक्ख पजहिसु ते परिमुच्चिसु जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुच्चिसु दुक्खस्मा ति वदामि ।

---

१ मत्थलोणिकाय – सी०, रो०, मट्ठलोणिकाय – स्या० । २ लोणसोविरकेन – स्या० । ३–३ हिताय सुखाया – म० । ४ अत्ततो – सी० ।

134 "ये पि हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धान पे० एतरहि समणा वा ब्राह्मणा वा य लोके पियरूप सातरूप त अनिच्चतो पस्सन्ति दुक्खतो पस्सन्ति अनत्ततो पस्सन्ति रोगतो पस्सन्ति भयतो पस्सन्ति, ते तण्ह पजहन्ति । ये तण्ह पजहन्ति ते उपधि पजहन्ति । ये उपधि पजहन्ति ते दुक्ख पजहन्ति । ये दुक्ख पजहन्ति ते परिमुच्चन्ति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुच्चन्ति दुक्खस्मा ति वदामी" ति ।

---

६७ नळकलापीसुत्त

६८ एक समय आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाकोट्ठिको[1] बाराणसिय विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । अथ खो आयस्मा महाकोट्ठिको सायन्हसमय[2] पटिसल्लाना[3] वुट्ठितो येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय[4] वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा महाकोट्ठिको आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोच – "कि नु खो, आवुसो सारि-
113 पुत्त, सयङ्कत जरामरण, परङ्कत जरामरण, सयङ्कत च परङ्कत च जरामरण, उदाहु असयङ्कार अपरङ्कार अधिच्चसमुप्पन्न जरामरण" ति ?

"न खो, आवुसो कोट्ठिक, सयङ्कत जरामरण, न परङ्कत जरामरण, न सयङ्कत च परङ्कत च जरामरण, नापि असयङ्कार अपरङ्कार अधिच्चसमुप्पन्न जरामरण । अपि च, जातिपच्चया जरामरण" ति ।

"कि नु खो, आवुसो सारिपुत्त, सयङ्कता जाति, परङ्कता जाति, सयङ्कता च परङ्कता च जाति, उदाहु असयङ्कारा अपरङ्कारा अधिच्चसमुप्पन्ना जाती" ति ?

"न खो, आवुसो कोट्ठिक, सयङ्कता जाति, न परङ्कता जाति, न सयङ्कता च परङ्कता च जाति, नापि असयङ्कारा अपरङ्कारा अधिच्चसमुप्पन्ना जाति । अपि च, भवपच्चया जाती" ति ।

"कि नु खो, आवुसो सारिपुत्त, सयङ्कतो भवो पे० सयङ्कत उपादान सयङ्कता तण्हा सयङ्कता वेदना सयङ्कतो फस्सो . सयङ्कत सळायतन सयङ्कत नामरूप, परङ्कत नामरूप, सयङ्कत च

---

१ महाकोट्ठितो – सी०, स्या०, रो० । २ सायण्हसमय – सी०, स्या०, रो० । ३ पटिसल्लाणा – सी० । ४ साराणीय – सी०, स्या० ।

परङ्कत च नामरूप, उदाहु असयङ्कार अपरङ्कार अधिच्चसमुप्पन्न नामरूप" ति ? B 35

"न खो, आवुसो कोट्ठिक, सयङ्कत नामरूप, न परङ्कत नामरूप, न सयङ्कत च परङ्कत च नामरूप, नापि असयङ्कार अपरङ्कार, अधिच्चसमुप्पन्न नामरूप। अपि च, विञ्ञाणपच्चया नामरूप" ति।

"किं नु खो, आवुसो सारिपुत्त, सयङ्कत विञ्ञाण, परङ्कत विञ्ञाण, सयङ्कत च परङ्कत च विञ्ञाण, उदाहु असयङ्कार अपरङ्कार अधिच्चसमुप्पन्न विञ्ञाण" ति ?

"न खो, आवुसो कोट्ठिक, सयङ्कत विञ्ञाण, न परङ्कत विञ्ञाण न सयङ्कत च परङ्कत च विञ्ञाण, नापि असयङ्कार अपरङ्कार अधिच्चसमुप्पन्न विञ्ञाण। अपि च, नामरूपपच्चया विञ्ञाण" ति।

"इदानेव खो मय आयस्मतो सारिपुत्तस्स भासित एव आजानाम – 'न ख्वावुसो कोट्ठिक, सयङ्कत नामरूप, न परङ्कत नामरूप, न सयङ्कत च परङ्कत च नामरूप, नापि असयङ्कार अपरङ्कार अधिच्चसमुप्पन्न नामरूप। अपि च, विञ्ञाणपच्चया नामरूप' ति। R 114

"इदानेव च पन मय आयस्मतो सारिपुत्तस्स भासित एव आजानाम – 'न ख्वावुसो कोट्ठिक, सयङ्कत विञ्ञाण, न परङ्कत विञ्ञाण, न सयङ्कत च परङ्कत च विञ्ञाण, नापि असयङ्कार अपरङ्कार अधिच्चसमुप्पन्न विञ्ञाण। अपि च, नामरूपपच्चया विञ्ञाण'" ति।

"यथा कथ पनावुसो सारिपुत्त, इमस्स भासितस्स अत्थो दट्ठब्बो" ति ?

"तेन हावुसो, उपम ते करिस्सामि। उपमाय पिधेकच्चे विञ्ञू पुरिसा भासितस्स अत्थ जानन्ति[1]। सेय्यथापि, आवुसो, द्वे नळकलापियो अञ्ञमञ्ञ निस्साय तिट्ठेय्यु। एवमेव खो, आवुसो, नामरूपपच्चया विञ्ञाण, विञ्ञाणपच्चया नामरूप, नामरूपपच्चया सळायतन, सळायतनपच्चया फस्सो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति। तासं चे, आवुसो, नळकलापीन एक आकड्ढेय्य, एका पपतेय्य, अपर चे आकड्ढेय्य, अपरा पपतेय्य। एवमेव खो, आवुसो, नामरूपनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो, विञ्ञाणनिरोधा नामरूपनिरोधो, नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो, सळाय-

---

१ आजानन्ति – सी०, स्या०, रो०।

तननिरोधा फस्सनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती" ति ।

B 336 "अच्छरियं, आवुसो सारिपुत्त, अब्भुतं, आवुसो सारिपुत्त! यावसुभासितं चिदं आयस्मता सारिपुत्तेन । इदं च पन मयं आयस्मतो सारिपुत्तस्स भासितं इमेहि छत्तिसाय वत्थूहि अनुमोदाम–

'जरामरणस्स चे, आवुसो, भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरो-
R 115 धाय धम्मं देसेति, धम्मकथिको भिक्खू ति अलं वचनाय । जरामरणस्स चे, आवुसो, भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू ति अलं वचनाय । जरामरणस्स चे, आवुसो, भिक्खु निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति, दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू ति अलं वचनाय । जातिया चे भवस्स चे उपादानस्स चे तण्हाय चे फस्सस्स चे सळायतनस्स चे नामरूपस्स चे विञ्ञाणस्स चे सङ्खारानं चे अविज्जाय चे, आवुसो, भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्मं देसेति, धम्मकथिको भिक्खू ति अलं वचनाय । अविज्जाय चे, आवुसो, भिक्खु निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू ति अलं वचनाय । अविज्जाय चे, आवुसो, भिक्खु निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो होति, दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू ति अलं वचनाया" ति ।

---

८. कोसम्बिसुत्तं

७०. एकं समयं आयस्मा च मुसिलो[1] आयस्मा च पविट्ठो[2] आयस्मा च नारदो आयस्मा च आनन्दो कोसम्बियं विहरन्ति घोसितारामे । अथ खो आयस्मा पविट्ठो आयस्मन्तं मुसिलं एतदवोच – "अञ्ञत्रेव, आवुसो मुसिल, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अत्थायस्मतो मुसिलस्स पच्चत्तमेव ञाणं – 'जातिपच्चया जरामरणं'" ति ?

"अञ्ञत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अहमेतं जानामि अहमेतं पस्सामि – 'जातिपच्चया जरामरणं'" ति ।

---

१ मूसिलो – सी०, मुसीलो – रो० । २ सविट्ठो – सी०, रो० ।

“अञ्ञत्रेव, आवुसो मुसिल, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र R 116 अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अत्थायस्मतो मुसिलस्स पच्चत्तमेव ञाण – ‘भवपच्चया जाती’ ति B 337 पे० उपादानपच्चया भवो ति तण्हापच्चया उपादान ति वेदनापच्चया तण्हा ति फस्सपच्चया वेदना ति सळायतनपच्चया फस्सो ति नामरूपपच्चया सळायतन ति विञ्ञाणपच्चया नामरूप ति सङ्खारपच्चया विञ्ञाण ति. अविज्जापच्चया सङ्खारा” ति ?

“अञ्ञत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अहमेत जानामि अहमेत पस्सामि – ‘अविज्जापच्चया सङ्खारा’” ति ।

“अञ्ञत्रेव, आवुसो मुसिल, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अत्थायस्मतो मुसिलस्स पच्चत्तमेव ञाण – ‘जातिनिरोधा जरामरणनिरोधो’” ति ?

“अञ्ञत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अहमेत जानामि अहमेत पस्सामि – ‘जातिनिरोधा जरामरणनिरोधो’” ति ।

“अञ्ञत्रेव, आवुसो मुसिल, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अत्थायस्मतो मुसिलस्स पच्चत्तमेव ञाण – ‘भवनिरोधा जातिनिरोधो’ ति पे० उपादाननिरोधा भवनिरोधो ति तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो ति वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो ति फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो ति सळायतननिरोधा फस्सनिरोधो ति नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो ति विञ्ञाणनिरोधा नामरूपनिरोधो ति सङ्खारनिरोधा R 117 विञ्ञाणनिरोधो ति अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो” ति ?

“अञ्ञत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अहमेत जानामि अहमेत पस्सामि – ‘अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो’” ति ।

“अञ्ञत्रेव, आवुसो मुसिल, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र

अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अत्थायस्मतो मुसिलस्स पच्चत्तमेव ञाण – 'भवनिरोधो निब्बान''' ति ?

"अञ्ञत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र 3 अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अहमेत जानामि अहमेत पस्सामि – 'भवनिरोधो निब्बान''' ति ।

"तेन हायस्मा मुसिलो अरह खीणासवो" ति ?

एव वुत्ते, आयस्मा मुसिलो तुण्ही अहोसि । अथ खो आयस्मा नारदो आयस्मन्त पविट्ठ एतदवोच – "साधावुसो पविट्ठ, अह एत पञ्ह लभेय्य । म एत पञ्ह पुच्छ । अह ते एत पञ्ह ब्याकरिस्सामी[1]" ति ।

"लभतायस्मा नारदो एत पञ्ह । पुच्छामह आयस्मन्त नारद एत पञ्ह । ब्याकरोतु च मे आयस्मा नारदो एत पञ्ह ।

"अञ्ञत्रेव, आवुसो नारद, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अत्थायस्मतो नारदस्स पच्चत्तमेव ञाण – 'जातिपच्चया जरामरण''' ति ?

"अञ्ञत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अहमेत जानामि अहमेत पस्सामि – 'जातिपच्चया जरामरण''' ति ।

"अञ्ञत्रेव, आवुसो नारद, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अत्थायस्मतो नारदस्स पच्चत्तमेव ञाण–भवपच्चया जाति पे० अविज्जापच्चया सङ्खारा" ति ?

"अञ्ञत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानखन्तिया अहमेत जानामि अहमेत पस्सामि – 'अविज्जापच्चया सङ्खारा''' ति ।

"अञ्ञत्रेव, आवुसो नारद, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अत्थायस्मतो नारदस्स पच्चत्तमेव ञाण – 'जातिनिरोधा जरामरणनिरोधो''' ति ?

"अञ्ञत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र

---

१ ब्याकरिस्सामी – सी०, रो० ।

अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अहमेत जानामि अहमेत पस्सामि – 'जातिनिरोधा जरामरण-निरोधो'" ति ।

"अञ्ञत्रेव, आवुसो नारद, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अत्थायस्मतो नारदस्स पच्चत्तमेव ञाण – 'भवनिरोधा जातिनिरोधो' B 339
ति पे० अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो" ति ?

"अञ्ञत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अहमेत जानामि अहमेत पस्सामि – 'अविज्जानिरोधा सङ्खार-निरोधो'" ति ।

"अञ्ञत्रेव आवुसो नारद, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अत्थायस्मतो नारदस्स पच्चत्तमेव ञाण – 'भवनिरोधो निब्बान'" ति ?

"अञ्ञत्रेव, आवुसो पविट्ठ, सद्धाय अञ्ञत्र रुचिया अञ्ञत्र अनुस्सवा अञ्ञत्र आकारपरिवितक्का अञ्ञत्र दिट्ठिनिज्झानक्खन्तिया अहमेत जानामि अहमेत पस्सामि – 'भवनिरोधो निब्बान'" ति ।

"तेन हायस्मा नारदो अरह खीणासवो" ति ?

"'भवनिरोधो निब्बान' ति खो मे, आवुसो, यथाभूत सम्मप्प- R 118
ञ्ञाय सुदिट्ठ, न चम्हि अरह खीणासवो । सेय्यथापि, आवुसो, कन्तारमग्गे उदपानो । तत्र नेवस्स रज्जु न उदकवारको । अथ पुरिसो आगच्छेय्य घम्माभितत्तो घम्मपरेतो किलन्तो तसितो पिपासितो, सो त उदपान ओलोकेय्य । तस्स 'उदक' ति हि खो ञाण अस्स न च कायेन फुसित्वा विहरेय्य । एवमेव खो, आवुसो, 'भवनिरोधो निब्बान' ति यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय सुदिट्ठ, न चम्हि अरह खीणासवो" ति ।

एव वुत्ते, आयस्मा आनन्दो आयस्मन्त पविट्ठ एतदवोच – "एववादी त्व, आवुसो पविट्ठ, आयस्मन्त नारद किं वदेसी" ति ?

"एववादाह, आवुसो आनन्द, आयस्मन्त नारद न किञ्चि वदामि अञ्ञत्र कल्याणा अञ्ञत्र कुसला" ति ।

---

६९ उपयन्तिसुत्त

७१ एव मे सुत। एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे पे० महासमुद्दो, भिक्खवे, उपयन्तो महानदियो उपयापेति, महानदियो उपयन्तियो कुन्नदियो उपयापेन्ति, कुन्नदियो उपयन्तियो महासोब्भे उपयापेन्ति, महासोब्भा उपयन्ता कुसोब्भे उपयापेन्ति। एवमेव खो, भिक्खवे, अविज्जा उपयन्ती सङ्खारे उपयापेति, सङ्खारा उपयन्ता विञ्ञाण उपयापेन्ति, विञ्ञाण उपयन्त नामरूप उपयापेति, नामरूप उपयन्त सळायतन उपयापेति, सळायतन उपयन्त फस्स उपयापेति, फस्सो उपयन्तो वेदन उपयापेति, वेदना उपयन्ती तण्ह उपयापेति, तण्हा उपयन्ती उपादान उपयापेति, उपादान उपयन्त भव उपयापेति, भवो उपयन्तो जाति उपयापेति, जाति उपयन्ती जरामरण उपयापेति।

"महासमुद्दो, भिक्खवे, अपयन्तो महानदियो अपयापेति, महानदियो अपयन्तियो कुन्नदियो अपयापेन्ति, कुन्नदियो अपयन्तियो महासोब्भे अपयापेन्ति, महासोब्भा अपयन्ता कुसोब्भे अपयापेन्ति। एवमेव खो, भिक्खवे, अविज्जा अपयन्ती सङ्खारे अपयापेति, सङ्खारा अपयन्ता विञ्ञाण अपयापेन्ति, विञ्ञाण अपयन्त नामरूप अपयापेति, नामरूप अपयन्त सळायतन अपयापेति, सळायन अपयन्त फस्स अपयापेति, फस्सो अपयन्तो वेदन अपयापेति, वेदना अपयन्ती तण्ह अपयापेति, तण्हा अपयन्ती उपादान अपयापेति, उपादान अपयन्त भव अपयापेति, भवो अपयन्तो जाति अपयापेति, जाति अपयन्ती जरामरण अपयापेती" ति।

---

७० सुसिमपरिब्बाजकसुत्त

७२ एव मे सुत। एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे। तेन खो पन समयेन भगवा सक्कतो होति गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो लाभी चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारान। भिक्खुसङ्घो पि सक्कतो होति गरुकतो मानितो पूजितो अपचितो लाभी चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारान। अञ्ञातित्थिया पन परिब्बाजका असक्कता होन्ति अगरुकता अमानिता अपूजिता अनपचिता, न लाभिनो चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारान।

७३ तेन खो पन समयेन सुसिमो[१] परिब्बाजको राजगहे पटि- B 341
वसति महतिया परिब्बाजकपरिसाय सद्धिं । अथ खो सुसिमस्स परि- R 120
ब्बाजकस्स परिसा सुसिम परिब्बाजक एतदवोचु – "एहि त्व, आवुसो
सुसिम, समणे गोतमे ब्रह्मचरिय चर । त्व धम्म परियापुणित्वा अम्हे
वाचेय्यासि[२] । त मय धम्म परियापुणित्वा गिहीन भासिस्साम । एव
मय पि सक्कता भविस्साम गरुकता मानिता पूजिता अपचिता लाभिनो
चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारान" ति । "एव-
मावुसो" ति खो सुसिमो परिब्बाजको सकाय परिसाय पटिस्सुणित्वा[३]
येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता आनन्देन
सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय[४] वीतिसारेत्वा एकमन्त
निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो सुसिमो परिब्बाजको आयस्मन्त आनन्द
एतदवोच – "इच्छामह, आवुसो आनन्द, इमस्मि धम्मविनये ब्रह्मचरिय
चरितु" ति ।

७४ अथ खो आयस्मा आनन्दो सुसिम परिब्बाजक आदाय येन
भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त
निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच –
"अय, भन्ते, सुसिमो परिब्बाजको एवमाह – 'इच्छामह, आवुसो आनन्द,
इमस्मि धम्मविनये ब्रह्मचरिय चरितु" ति ।

"तेन हानन्द, सुसिम पब्बाजेथा" ति ।

अलत्थ खो सुसिमो परिब्बाजको भगवतो सन्तिके पब्बज्ज,
अलत्थ उपसम्पद ।

७५ तेन खो पन समयेन सम्बहुलेहि[५] भिक्खूहि भगवतो सन्तिके
अञ्ञा ब्याकता होति – "खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय,
नापर इत्थत्ताया ति पजानामा" ति । अस्सोसि खो आयस्मा सुसिमो–
"सम्बहुलेहि किर भिक्खूहि भगवतो सन्तिके अञ्ञा ब्याकता – 'खीणा R 121
जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानामा"
ति । अथ खो आयस्मा सुसिमो येन ते भिक्खू तेनुपसङ्कमि, उपसङ्क-
मित्वा तेहि भिक्खूहि सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय वीति-
सारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा सुसिमो ते

१ सुसीमो – सी०, रो० । २ वाचेस्ससि – सी०, रो० । ३ पटिस्सुत्वा – सी०, स्या० । ४ साराणीय – सी० स्या०, रो० । ५ सम्बहुलेहि किर – स्या० ।

भिक्खू एतदवोच – "सच्च किरायस्मन्तेहि भगवतो सन्तिके अञ्ञा ब्याकता – 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानामा" ति ?

"एवमावुसो" ति ।

"अपि पन[1] तुम्हे आयस्मन्तो एव जानन्ता एव पस्सन्ता अनेकविहित इद्धिविध पच्चनुभोथ – एको पि हुत्वा बहुधा होथ, बहुधा पि हुत्वा एको होथ, आविभाव, तिरोभाव, तिरोकुड्ड[2] तिरोपाकार तिरोपब्बत असज्जमाना गच्छथ, सेय्यथापि आकासे, पठविया पि उम्मुज्जनिमुज्ज करोथ, सेय्यथापि उदके, उदके पि अभिज्जमाने गच्छथ, सेय्यथापि पठविय, आकासे पि पल्लङ्केन कमथ, सेय्यथापि पक्खी सकुणो, इमे पि चन्दिमसुरिये एवमहिद्धिके एवमहानुभावे पाणिना परिमसथ परिमज्जथ, याव ब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तेथा" ति ?

"नो हेत, आवुसो" ।

"अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो एव जानन्ता एव पस्सन्ता दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय[3] उभो सद्दे सुणाथ दिब्बे च मानुसे च ये दूरे सन्तिके चा" ति ?

"नो हेत, आवुसो" ।

"अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो एव जानन्ता एव पस्सन्ता परसत्तान परपुग्गलान चेतसा चेतो परिच्च पजानाथ– सराग वा चित्त सराग चित्त ति पजानाथ, वीतराग वा चित्त वीतराग चित्त ति पजानाथ, सदोस वा चित्त सदोस[4] चित्त ति पजानाथ, वीतदोस[5] वा चित्त वीतदोस चित्त ति पजानाथ[5], समोह वा चित्त समोह चित्त ति पजानाथ, वीतमोह वा चित्त वीतमोह चित्त ति पजानाथ, सङ्खित्त वा चित्त सङ्खित्त चित्त ति पजानाथ विक्खित्त वा चित्त विक्खित्त चित्त ति पजानाथ, महग्गत वा चित्त महग्गत चित्त ति पजानाथ, अमहग्गत वा चित्त अमहग्गत चित्त ति पजानाथ, सउत्तर वा चित्त सउत्तर चित्त ति पजानाथ, अनुत्तर वा चित्त अनुत्तर चित्त ति पजानाथ, समाहित वा चित्त समाहित चित्त ति पजानाथ, असमाहित वा चित्त असमाहित चित्त ति पजानाथ, विमुत्त वा चित्त विमुत्त चित्त ति पजानाथ, अविमुत्त वा चित्त अविमुत्त चित्त ति पजानाथा" ति ?

१ नु – सी०, स्या० । २ तिरोकुट्ट – म० । ३ अतिक्कन्तमानुसकाय – सी०, रो० । ४ वीतदोस – रो० । ५–५ रो० पोत्थके नत्थि ।

"नो हेत, आवुसो" ।

"अपि पन[1] तुम्हे आयस्मन्तो एव जानन्ता एव पस्सन्ता अनेक-हेत पुब्बेनिवास अनुस्सरथ, सेय्यथीद – एक पि जाति द्वे पि जातियो सो पि जातियो चतस्सो पि जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो ा[2] पि जातियो तिस पि जातियो चत्तारीस[3] पि जातियो पञ्ञास पि तेयो जातिसत पि जातिसहस्स पि जातिसतसहस्स पि, अनेके पि ट्टकप्पे अनेके पि विवट्टकप्पे अनेके पि सवट्टविवट्टकप्पे – 'अमुत्रासि नामो एवगोत्तो एववण्णो एवमाहारो एवसुखदुक्खपटिसवेदी एव-ुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादि, तत्रापासि एवनामो एव-ो एववण्णो एवमाहारो एवसुखदुक्खपटिसवेदी एवमायुपरियन्तो, ततो चुतो इधूपपन्नो' ति । इति साकार सउद्देस अनेकविहित निवास अनुस्सरथा" ति ?

"नो हेत, आवुसो" ।

"अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो एव जानन्ता एव पस्सन्ता ेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सथ चवमाने ज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे पजानाथ – 'इमे वत भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता R 123 दुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन समन्नागता, अरियान उप-का मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा पर ा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपन्ना, इमे वा पन भोन्तो कायसुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन ागता, अरियान अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमा-ते कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपन्ना' ति, इति न चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सथ चवमाने ज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे पजानाथा" ति ?

"नो हेत, आवुसो" ।

"अपि पन तुम्हे आयस्मन्तो एव जानन्ता एव पस्सन्ता ये त सन्ता क्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते कायेन फुसित्वा[4] विहरथा" ति ?

---

१ नु – सी०, स्या० । २ वीसति – सी० । ३ चत्ताळीस – सी०, स्या० । स्सित्वा – सी० ।

"नो हेत, आवुसो" ।

344 "एत्थ दानि आयस्मन्तो इद च वेय्याकरण इमेस च धम्मान असमापत्ति, इद नो, आवुसो, कथ" ति ?

"पञ्ञाविमुत्ता खो मय, आवुसो सुसिमा" ति ।

"न ख्वाह इमस्स आयस्मन्तान सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानामि । साधु मे आयस्मन्तो तथा भासन्तु यथाह इमस्स आयस्मन्तान सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानेय्य" ति ।

124 "आजानेय्यासि वा त्व, आवुसो सुसिम, न वा त्व आजानेय्यासि अथ खो पञ्ञाविमुत्ता मय" ति ।

७६ अथ खो आयस्मा सुसिमो उट्ठायासना येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा सुसिमो यावतको तेहि भिक्खूहि सद्धि अहोसि कथासल्लापो त सब्ब भगवतो आरोचेसि ।

"पुब्बे खो, सुसिम, धम्मट्ठितिञाण, पच्छा निब्बाने[1] ञाण" ति ।

"न ख्वाह, भन्ते, इमस्स भगवता[2] सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानामि । साधु मे, भन्ते, भगवा तथा भासतु यथाह इमस्स भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानेय्य" ति ।

"आजानेय्यासि वा त्व, सुसिम, न वा त्व आजानेय्यासि, अथ खो धम्मट्ठितिञाण पुब्बे, पच्छा निब्बाने ञाण । त किं मञ्ञसि, सुसिम, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"वेदना निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"य पनानिच्च, दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

---

१ निब्बाणे – सी०, रो० । २ भगवतो – रो० ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता''' ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"सञ्ञा निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" । पे० ।

"सङ्खारा निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता''' ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" । R 125

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ? B 345

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता''' ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"तस्मातिह, सुसिम, य किञ्चि रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्ब रूप नेत मम नेसोहमस्मि न मेसो अत्ता ति, एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । या काचि वेदना अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिका वा सुखुमा वा हीना वा पणीता वा या दूरे सन्तिके वा, सब्बा वेदना नेत मम नेसोहमस्मि न मेसो अत्ता ति, एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । या काचि सञ्ञा पे० ये केचि सङ्खारा अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिका वा सुखुमा वा हीना वा पणीता वा ये दूरे सन्तिके वा, सब्बे सङ्खारा नेत मम नेसोहमस्मि न मेसो अत्ता ति, एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । य किञ्चि विञ्ञाण अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा

पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्ब विञ्ञाण नेत मम नेसोहमस्मि न मेसो अत्ता ति, एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब ।

"एव पस्स, सुसिम, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दिति, सञ्ञाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाति ।

"'जातिपच्चया जरामरण' ति, सुसिम, पस्ससी" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"'भवपच्चया जाती' ति, सुसिम, पस्ससी" ति ?

"एव, भन्ते' ।

"'उपादानपच्चया भवो' ति, सुसिम, पस्ससी" ति ?

"एव, भन्ते" ।

126 "'तण्हापच्चया उपादान' ति, सुसिम, पस्ससी" ति ?

"एव, भन्ते' ।

"वेदनापच्चया तण्हा ति फस्सपच्चया वेदना ति सळायतनपच्चया फस्सो ति नामरूपपच्चया सळायतन ति विञ्ञाणपच्चया नामरूप ति सङ्खारपच्चया विञ्ञाण ति अविज्जापच्चया सङ्खारा ति, सुसिम, पस्ससी" ति ?

"एव, भन्ते" ।

346 "'जातिनिरोधा जरामरणनिरोधो' ति, सुसिम, पस्ससी" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"'भवनिरोधा जातिनिरोधो' ति सुसिम, पस्ससी" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"उपादाननिरोधा भवनिरोधो ति तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो ति वेदनानिरोधा तण्हानिरोधो ति फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो ति सळायतननिरोधा फस्सनिरोधो ति नामरूपनिरोधा सळायतननिरोधो ति विञ्ञाणनिरोधा नामरूपनिरोधो ति सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो ति अविज्जानिरोधा सङ्खारनिरोधो ति, सुसिम, पस्ससी" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"अपि पन त्व, सुसिम, एव जानन्तो एव पस्सन्तो अनेकविहित इद्धिविध पच्चनुभोसि – एको पि हुत्वा बहुधा होसि, बहुधा पि हुत्वा एको होसि, आविभाव, तिरोभाव, तिरोकुड्डु तिरोपाकार तिरोपब्बत असज्जमानो गच्छसि, सेय्यथापि आकासे, पठविया पि उम्मुज्ज-निमुज्ज करोसि, सेय्यथापि उदके, उदके पि अभिज्जमानो[१] गच्छसि, सेय्यथापि पठविय, आकासे पि पल्लङ्केन कमसि, सेय्यथापि पक्खी सकुणो, इमे पि चन्दिमसुरिये एवमहिद्धिके एवमहानुभावे पाणिना परिमससि परिमज्जसि, याव ब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तेसी" ति ?

"नो हेत,भन्ते" ।

"अपि पन त्व, सुसिम, एव जानन्तो एव पस्सन्तो दिब्बाय सोत-धातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय उभो सद्दे सुणसि[२] दिब्बे च मानुसे च ये दूरे सन्तिके चा" ति ?

"नो हेत, भन्ते" । R 127

"अपि पन त्व, सुसिम, एव जानन्तो एव पस्सन्तो परसत्तान परपुग्गलान चेतसा चेतो परिच्च पजानासि – सराग वा चित्त सराग चित्त ति पजानासि पे० विमुत्त वा चित्त विमुत्त चित्त ति पजा-नासी" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"अपि पन त्व, सुसिम, एव जानन्तो एव पस्सन्तो अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरसि, सेय्यथीद – एक पि जाति पे० इति साकार सउद्देस अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरसी" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"अपि पन त्व, सुसिम, एव जानन्तो एव पस्सन्तो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्ससि चवमाने पे० यथाकम्मूपगे सत्ते पजानासी" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"अपि पन त्व, सुसिम, एव जानन्तो एव पस्सन्तो ये ते सन्ता B 347 विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे, आरुप्पा ते कायेन फुसित्वा विहरसी" ति ?

---

१ अभेज्जनानो – सी०, अभिज्जमाने – स्या०, रो० । २ सुणासि – सी०, स्या०, रो० ।

"नो हेत, भन्ते" ।

"एत्थ दानि, सुसिम, इद च वेय्याकरण इमेस च धम्मान असमापत्ति, इद नो, सुसिम, कथ" ति ?

अथ खो आयस्मा सुसिमो भगवतो पादेसु सिरसा निपतित्वा भगवन्त एतदवोच – "अच्चयो म, भन्ते, अच्चगमा यथाबाल यथामूळ्ह यथाअकुसल, य्वाह[1] एव स्वाक्खाते धम्मविनये धम्मत्थेनको पब्बजितको । तस्स मे, भन्ते, भगवा अच्चय अच्चयतो पटिग्गण्हातु आयति सवराया" ति ।

"तग्घ त्व, सुसिम, अच्चयो अच्चगमा यथाबाल यथामूळ्ह यथाअकुसल, यो त्व एव स्वाक्खाते धम्मविनये धम्मत्थेनको पब्बजितो ।
128 सेय्यथापि, सुसिम, चोर आगुचारि गहेत्वा रञ्ञो दस्सेय्यु – 'अय ते, देव, चोरो आगुचारी, इमस्स य इच्छसि त दण्ड पणेही' ति । तमेन राजा एव वदेय्य – 'गच्छथ, भो, इम पुरिस दळ्हाय रज्जुया पच्छाबाह गाळ्हबन्धन बन्धित्वा खुरमुण्ड[2] करित्वा[3] खरस्सरेन पणवेन रथियाय रथिय सिङ्घाटकेन सिङ्घाटक परिनेत्वा दक्खिणेन द्वारेन निक्खामेत्वा दक्खिणतो नगरस्स सीस छिन्दथा' ति । तमेन रञ्ञो पुरिसा दळ्हाय रज्जुया पच्छाबाह गाळ्हबन्धन बन्धित्वा खुरमुण्ड करित्वा खरस्सरेन पणवेन रथियाय रथिय सिङ्घाटकेन सिङ्घाटक परिनेत्वा दक्खिणेन द्वारेन निक्खामेत्वा दक्खिणतो नगरस्स सीस छिन्देय्यु । त कि मञ्ञसि, सुसिम, अपि नु सो पुरिसो ततोनिदान दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदियेथा" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"य खो सो, सुसिम, पुरिसो ततोनिदान दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदियेथ । या[4] एव स्वाक्खाते धम्मविनये धम्मत्थेनकस्स पब्बज्जा, अय ततो दुक्खविपाकतरा च कटुकविपाकतरा च, अपि च विनिपाताय सवत्तति । यतो च खो त्व, सुसिम, अच्चय अच्चयतो दिस्वा यथाधम्म
3 348 पटिकरोसि त ते मय पटिग्गण्हाम । वुद्धि हेसा, सुसिम, अरियस्स विनये यो अच्चय अच्चयतो दिस्वा यथाधम्म पटिकरोति, आयति च सवर आपज्जती" ति ।

महावग्गो सत्तमो ।

---

१ स्वाह – रो० । २ खुरमुण्डक – सी० । ३ कारित्वा – रो० । ४ याच – सी०, याव – स्या० ।

तस्सुद्दान

द्व अस्सुतवता वुत्ता, पुत्तमसन चापर ।
अत्थिरागो च नगर,[1]सम्मस नळकलापिय ।
कोसम्बी उपयन्ति च, दसमो सुसिमेन[2] चा ति[2] ।।

———o———

७१ जरामरणसुत्त

७७ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति R 129
जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे पे० ।

"ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरण नप्पजानन्ति, जरामरणसमुदय नप्पजानन्ति, जरामरनिरोध नप्पजानन्ति, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपद नप्पजानन्ति, न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा समणसम्मता ब्राह्मणेसु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते आयस्मन्तो सामञ्ञत्थ वा ब्रह्मञ्ञत्थ वा दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा जरामरण पजानन्ति पे० पटिपद पजानन्ति, ते खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेसु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्ञत्थ च ब्रह्मञ्ञत्थ च दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति ।

(सुत्तन्तो एको)

———

७२–८१ जातिसुत्तादिदसक

७८ सावत्थिय विहरति । जाति नप्पजानन्ति प० । B 349
७९ भव नप्पजानन्ति पे० ।
८० उपादान नप्पजानन्ति पे० ।
८१ तण्ह नप्पजानन्ति पे० ।
८२ वेदन नप्पजानन्ति पे० ।
८३ फस्स नप्पजानन्ति पे० ।
८४ सळायतन नप्पजानन्ति पे० ।
८५ नामरूप नप्पजानन्ति पे० ।
८६ विञ्ञाण नप्पजानन्ति पे० ।

---

१ नळकालापिय – रो० । २–२ वुत्तो सुसीमेना ति – सी०, वुत्तो सुसिमेना ति – स्या० ।

८७ "सङ्खारे नप्पजानन्ति, सङ्खारसमुदय नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोध नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपद नप्पजानन्ति पे० पजानन्ति पे० सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति ।

समणब्राह्मणवग्गो अट्ठमो ।

तस्सुद्दान

पच्चयेकादस वुत्ता, चतुसच्चविभज्जना ।
समणब्राह्मणवग्गो, निदाने[1] भवति अट्ठमो[2] ।।

वग्गुद्दान

बुद्धो आहारो[3] दसबलो[3], कळारो[4] गहपतिपञ्चमो[4] ।
दुक्खवग्गो[5] महावग्गो, अट्ठमो[6] समणब्राह्मणो ति ।।

———o———

८२ सत्थुसुत्त

८८ सावत्थिय विहरति । "जरामरण, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूत जरामरणे यथाभूत ञाणाय सत्था परियेसितब्बो, जरामरणसमुदय अजानता अपस्सता यथाभूत जरामरणसमुदये यथाभूत ञाणाय सत्था परियेसितब्बो, जरामरणनिरोध अजानता अपस्सता यथाभूत जरामरणनिरोधे यथाभूत ञाणाय सत्था परियेसितब्बो, जरामरणनिरोधगामिनि पटिपद अजानता अपस्सता यथाभूत जरामरणनिरोधगामिनिया पटिपदाय यथाभूत ञाणाय सत्था परियेसितब्बो" ति ।

(सब्बेस पय्यालो एव वित्थारेतब्बो)

———o———

८३–९२ दुतियसत्थुसुत्तादिदसक

८९ जाति, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूत पे० ।

९० भव, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूत पे० ।

९१ उपादान, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूत पे० ।

९२ तण्ह, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूत पे० ।

९३ वेदन[7], भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूत पे० ।

१ निदान – स्या० । २ अट्ठम – सी०, स्या०, रो० । ३–३ आहारदसबल – सी०, आहारदसबलो – स्या०, आहार दसबल – रो० । ४–४ कळार गहपतिपञ्चम – सी०, स्या०, रो० । ५ दुक्खवग्गो – रो० । ६ अट्ठम – सी०, रो० । ७ वेदना – रो० ।

९४ फस्स, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूत पे० ।

९५ सळायतन, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूत पे० ।

९६ नामरूप, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूत पे० ।

९७ विञ्ञाण, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूत पे० ।

९८ "सङ्खारे, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूत सङ्खारेसु यथाभूत ञाणाय सत्था परियेसितब्बो, सङ्खारसमुदय अजानता अपस्सता यथाभूत सङ्खारसमुदये यथाभूत ञाणाय सत्था परियेसितब्बो, सङ्खारनिरोध अजानता अपस्सता यथाभूत सङ्खारनिरोधे यथाभूत ञाणाय सत्था परियेसितब्बो सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपद अजानता अपस्सता यथाभूत सङ्खारनिरोधगामिनिया पटिपदाय यथाभूत ञाणाय सत्था परियेसितब्बो" ति । (सब्बेस चतुसच्चिक कातब्ब)

९३–१०३ सिक्खासुत्तादिपेय्यालएकादसक

९९ "जरामरण, भिक्खवे, अजानता अपस्सता यथाभूत जरामरणे यथाभूत ञाणाय सिक्खा करणीया । B 351

(पेय्यालो । चतुसच्चिक कातब्ब)

१०० जरामरण, भिक्खवे, अजानता पे० योगो करणीयो पे० ।

१०१ जरामरण, भिक्खवे, अजानता पे० छन्दो करणीयो पे० । R 132

१०२ जरामरण, भिक्खवे, अजानता पे० उस्सोळ्ही करणीया[1] पे० ।

१०३ जरामरण, भिक्खवे, अजानता पे० अप्पटिवानी करणीया पे० ।

१०४ जरामरण, भिक्खवे, अजानता पे० आतप्प करणीय पे० ।

---

१ करणीयो – रो० ।

१०५ जरामरण, भिक्खवे, अजानता पे० विरिय[1] करणीय पे० ।

१०६. जरामरण, भिक्खवे, अजानता पे० सातच्च करणीय पे० ।

१०७ जरामरण, भिक्खवे, अजानता पे० सति करणीया पे० ।

१०८ जरामरण, भिक्खवे, अजानता पे० सम्पजञ्ञ करणीय पे० ।

१०९ जरामरण, भिक्खवे, अजानता पे० अप्पमादो करणीयो पे० ।

अन्तरपेय्यालो नवमो ।

तस्सुद्दान

सत्था सिक्खा च योगो च, छन्दो उस्सोळ्हिपञ्चमी ।
133 अप्पटिवानि यातप्प, विरिय सातच्चमुच्चति[2] ।
सति च सम्पजञ्ञ च, अप्पमादेन द्वादसा ति ।।

सुत्तन्ता अन्तरपेय्याला निट्ठिता ।

परे ते द्वादस होन्ति, सुत्ता द्वत्तिस सतानि ।
चतुसच्चेन ते वुत्ता, पेय्यालअन्तरम्हि येति ।।

अन्तरपेय्यालेसु उद्दान समत्त ।

निदानसयुत्त समत्त ।

—— ० ——

१ वीरिय – म० । २ सातच्चवुच्चति – स्या०, सातच्च वुच्चति – रो० ।

१३. अभिसमयसंयुत्तं

१ नखसिखासुत्त

१ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने B 352
अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो भगवा परित्त नखसिखाय पसु आरोपेत्वा भिक्खू आमन्तेसि – "त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर, यो वाय[1] मया परित्तो नखसिखाय पसु आरोपितो, अय वा महापठवी" ति ?

"एतदेव, भन्ते, बहुतर, यदिद महापठवी । अप्पमत्तको भगवता परित्तो नखसिखाय पसु आरोपितो । नेव सतिम कल उपेति न सहस्सिम कल उपेति न सतसहस्सिम कल उपेति महापठवि उपनिधाय भगवता परित्तो नखसिखाय पसु आरोपितो" ति ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स दिट्ठिसम्पन्नस्स पुग्गलस्स अभिसमेताविनो एतदेव बहुतर दुक्ख यदिद परिक्खीण परियादिण्ण, अप्पमत्तक अवसिट्ठ । नेव सतिम कल उपेति न सहस्सिम R 134
कल उपेति न सतसहस्सिम कल उपेति पुरिम दुक्खक्खन्ध परिक्खीण-परियादिण्ण उपनिधाय यदिद सत्तक्खत्तु परमता । एव महत्थियो खो, भिक्खवे, धम्माभिसमयो, एव महत्थियो धम्मचक्खुपटिलाभो" ति ।

---

२ पोक्खरणीसुत्त

२ सावत्थिय विहरनि । "सेय्यथापि, भिक्खवे, पोक्खरणी पञ्ञासयोजनानि[2] आयामेन पञ्ञासयोजनानि वित्थारेन पञ्ञासयोजनानि उब्बेधेन, पुण्णा उदकस्स समतित्तिका काकपेय्या । ततो पुरिसो कुसग्गेन उदक उद्धरेय्य । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर, य वा कुसग्गेन उदक उब्भत य वा पोक्खरणिया उदक" ति ?

"एतदेव, भन्ते, बहुतर, यदिद पोक्खरणिया उदक । अप्पमत्तक कुसग्गेन उदक उब्भत । नेव सतिम कल उपेति न सहस्सिम कल उपेति न सतसहस्सिम कल उपेति पोक्खरणिया उदक उपनिधाय B 353
कुसग्गेन उदक उब्भत" ति ।

---

१ चाय – सी०, स्या० रो० । २ ० रोजना – स्या० ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स दिट्ठिसम्पन्नस्स पुग्गलस्स अभिसमेताविनो एतदेव बहुतर दुक्ख यदिद परिक्खीण परियादिण्ण, अप्पमत्तक अवसिट्ठ। नेव सतिम कल उपेति न सहस्सिम कल उपेति न सतसहस्सिम कल उपेति पुरिम दुक्खक्खन्ध परिक्खीण परियादिण्ण उपनिधाय, यदिद सत्तक्खत्तु परमता। एव महत्थियो खो, भिक्खवे, धम्माभिसमयो, एव महत्थियो धम्मचक्खु पटिलाभो" ति।

---

३ सम्भेज्जउदकसुत्त

135 ३ सावत्थिय विहरति। "सेय्यथापि, भिक्खवे, यत्थिमा महानदियो ससन्दन्ति समेन्ति, सेय्यथीद – गङ्गा यमुना अचिरवती सरभू मही, ततो पुरिसो द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उद्धरेय्य। त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर, यानि वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानि य वा सम्भेज्जउदक" ति ?

"एतदेव, भन्ते, बहुतर यदिद सम्भेज्जउदक, अप्पमत्तकानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानि। नेव सतिम कल उपेन्ति न सहस्सिम कल उपेन्ति न सतसहस्सिम कल उपेन्ति सम्भेज्जउदक उपनिधाय द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानी" ति।

"एवमेव खो, भिक्खवे पे० धम्मचक्खुपटिलाभो" ति।

---

४. दुतियसम्भेज्जउदकसुत्त

४ सावत्थिय विहरति। "सेय्यथापि, भिक्खवे, यत्थिमा महानदियो ससन्दन्ति समेन्ति, सेय्यथीद – गङ्गा यमुना अचिरवती सरभू मही, त उदक परिक्खय परियादान गच्छेय्य ठपेत्वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि। त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर, य वा सम्भेज्जउदक परिक्खीण परियादिण्ण यानि वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्ठानी" ति ?

"एतदेव, भन्ते, बहुतर सम्भेज्जउदक यदिद परिक्खीण परियादिण्ण, अप्पमत्तकानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्ठानि।
354 नेव सतिम कल उपेन्ति न सहस्सिम कल उपेन्ति न सतसहस्सिम कल उपेन्ति सम्भेज्जउदक परिक्खीण परियादिण्ण उपनिधाय द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्ठानी" ति।

"एवमेव खो, भिक्खवे पे० धम्मचक्खुपटिलाभो" ति ।

५ पठवीसुत्त

५ सावत्थियं विहरति । "सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महा-पठविया सत्त कोलट्ठिमत्तियो गुळिका उपनिक्खिपेय्य । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, या वा सत्त कोलट्ठिमत्तियो गुळिका उपनिक्खित्ता या[1] वा महापठवी" ति ? R 131

"एतदेव, भन्ते, बहुतरं, यदिदं महापठवी, अप्पमत्तिका सत्त कोलट्ठिमत्तियो गुळिका उपनिक्खित्ता । नेव सतिमं कलं उपेन्ति न सहस्सिमं कलं उपेन्ति न सतसहस्सिमं कलं उपेन्ति महापठविं उपनिधाय सत्त कोलट्ठिमत्तियो गुळिका उपनिक्खित्ता" ति ।

"एवमेव खो, भिक्खवे पे० धम्मचक्खुपटिलाभो" ति ।

६ दुतियपठवीसुत्त

६ सावत्थियं विहरति । "सेय्यथापि, भिक्खवे, महापठवी परिक्खयं परियादानं गच्छेय्य, ठपेत्वा सत्त कोलट्ठिमत्तियो गुळिका । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, कतमं नु खो बहुतरं, यं वा महापठविया परिक्खीणं परियादिण्णं या वा सत्त कोलट्ठिमत्तियो गुळिका अवसिट्ठा" ति ?

"एतदेव भन्ते, बहुतरं, महापठविया, यदिदं परिक्खीणं परियादिण्णं, अप्पमत्तिका सत्त कोलट्ठिमत्तियो गुळिका अवसिट्ठा । नेव सतिमं कलं उपेन्ति न सहस्सिमं कलं उपेन्ति न सतसहस्सिमं कलं उपेन्ति महापठविया परिक्खीणं परियादिण्णं उपनिधाय सत्त कोलट्ठिमत्तियो गुळिका अवसिट्ठा" ति ।

"एवमेव खो, भिक्खवे पे० धम्मचक्खुपटिलाभो" ति ।

७ समुद्दसुत्त

७ सावत्थियं विहरति । "सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो महा-समुद्दतो[2] द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उद्धरेय्य । तं किं मञ्ञथ,

१ अयं – सी० । २ महासमुद्दा – स्या० ।

355 भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर, यानि वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि
उब्भतानि य वा महासमुद्दे उदक'' ति ?

137 ''एतदेव, भन्ते, बहुतर, यदिद महासमुद्दे उदक, अप्पमत्तकानि
द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानि। नेव सतिम कल उपेन्ति
न सहस्सिम कल उपेन्ति न सतसहस्सिम कल उपेन्ति महासमुद्दे उदक
उपनिधाय द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि उब्भतानी'' ति।

''एवमेव खो, भिक्खवे पे० धम्मचक्खुपटिलाभो'' ति।

---

८ दुतियसमुद्दसुत्त

८ सावत्थिय विहरति। ''सेय्यथापि, भिक्खवे, महासमुद्दो परिक्खय परियादान गच्छेय्य, ठपेत्वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि। त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर, य वा महासमुद्दे उदक परिक्खीण परियादिण्ण यानि वा द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्ठानी'' ति ?

''एतदेव, भन्ते, बहुतर महासमुद्दे उदक, यदिद परिक्खीण परियादिण्ण, अप्पमत्तकानि द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्ठानि। नेव सतिम कल उपेन्ति न सहस्सिम कल उपेन्ति न सतसहस्सिम कल उपेन्ति महासमुद्दे उदक परिक्खीण परियादिण्ण उपनिधाय द्वे वा तीणि वा उदकफुसितानि अवसिट्ठानी'' ति।

''एवमेव खो भिक्खवे पे० धम्मचक्खुपटिलाभो'' ति।

---

९ पब्बतसुत्त

९ सावत्थिय विहरति। ''सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो हिमवतो पब्बतराजस्स सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खिपेय्य। त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर, या वा सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता[1] यो[2] वा हिमवा[2] पब्बतराजा'' ति ?

''एतदेव, भन्ते, बहुतर यदिद हिमवा पब्बतराजा, अप्पमत्तिका
138 सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता। नेव सतिम कल
356 उपेन्ति न सहस्सिम कल उपेन्ति न सतसहस्सिम कल उपेन्ति हिमवन्त

---

१ उपनिक्खितो – सी०। २–२ हिमवा वा – सी०।

पब्बतराजान उपनिधाय सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता'' ति ।

''एवमेव खो पे० धंम्मचक्खुपटिलाभो'' ति ।

---

१० दुतियपब्बतसुत्त

१० सावत्थियं विहरति । ''सेय्यथापि, भिक्खवे, हिमवा पब्बतराजा परिक्खय परियादान गच्छेय्य, ठपेत्वा सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा । त किं मञ्ञथ, भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर, य वा हिमवतो पब्बतराजस्स परिक्खीण परियादिण्ण या वा सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा अवसिट्ठा'' ति ?

''एतदेव, भन्ते, बहुतर हिमवतो पब्बतराजस्स यदिद परिक्खीण परियादिण्ण , अप्पमत्तिका सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा अवसिट्ठा । नेव सतिम कल उपेन्ति न सहस्सिम कल उपेन्ति न सतसहस्सिम कल उपेन्ति हिमवतो पब्बतराजस्स परिक्खीण परियादिण्ण उपनिधाय सत्त सासपमत्तियो पासाणसक्खरा अवसिट्ठा'' ति ।

''एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स दिट्ठिसम्पन्नस्स पुग्गलस्स अभिसमेताविनो एतदेव बहुतर दुक्ख यदिद परिक्खीण परियादिण्ण, अप्पमत्तक अवसिट्ठ । नेव सतिम कल उपेति न सहस्सिम कल उपेति न सतसहस्सिम कल उपेति पुरिम दुक्खक्खन्ध परिक्खीण परियादिण्ण उपनिधाय यदिद सत्तक्खत्तु परमता । एव महत्थियो खो, भिक्खवे, धम्माभिसमयो, एव महत्थियो धम्मचक्खुपटिलाभो'' ति ।

---

११ ततियपब्बतसुत्तं

११ सावत्थियं विहरति । ''सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो R. 139
सिनेरुस्स पब्बतराजस्स सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खिपेय्य । त किं मञ्ञथ, भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर, या वा सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता यो[1] वा सिनेरु[1] पब्बतराजा'' ति ?

''एतदेव, भन्ते, बहुतर यदिद सिनेरु पब्बतराजा, अप्पमत्तिका सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता । नेव सतिम कल

१–१ सिनेरु वा – सी० ।

357 उपेन्ति न सहस्सिम कल उपेन्ति न सतसहस्सिम कल उपेन्ति सिनेरु पब्बतराजान उपनिधाय सत्त मुग्गमत्तियो पासाणसक्खरा उपनिक्खित्ता" ति ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स दिट्ठिसम्पन्नस्स पुग्गलस्स अधिगम उपनिधाय अञ्ञातित्थियसमणब्राह्मणपरिब्बाजकान अधिगमो नेव सतिम कल उपेति न सहस्सिम कल उपेति न सतसहस्सिम कल उपेति । एव महाधिगमो, भिक्खवे, दिट्ठिसम्पन्नो पुग्गलो, एव महाभिञ्ञो" ति ।

अभिसमयसयुत्त समत्त ।

तस्सुद्दान

नखसिखा पोक्खरणी, सम्भेज्जउदके च द्वे ।
द्वे पठवी द्वे समुद्दा, तयो च पब्बतूपमा ति ।।

———— o ————

१४. धातुसंयुत्तं

१ धातुनानत्तसुत्त

१ सावत्थिय विहरति । "धातुनानत्त वो, भिक्खवे, देसेस्सामि[१]। त सुणाथ, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी" ति । "एव, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच – B 358, R 140

"कतम च, भिक्खवे, धातुनानत्त ? चक्खुधातु रूपधातु चक्खुविञ्ञाणधातु, सोतधातु सद्दधातु सोतविञ्ञाणधातु, घानधातु गन्धधातु घानविञ्ञाणधातु, जिव्हाधातु रसधातु जिव्हाविञ्ञाणधातु, कायधातु फोट्ठब्बधातु कायविञ्ञाणधातु, मनोधातु धम्मधातु मनोविञ्ञाणधातु – इद वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्त" ति ।

---

२ फस्सनानत्तसुत्त[२]

२ सावत्थिय विहरति । "धातुनानत्त, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्त । कतम च, भिक्खवे, धातुनानत्त ? चक्खुधातु सोतधातु घानधातु जिव्हाधातु कायधातु मनोधातु – इद वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्त ।

"कथ[३] च, भिक्खवे, धातुनानत्त पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्त? चक्खुधातु, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सो । सोतधातु पटिच्च घानधातु पटिच्च जिव्हाधातु पटिच्च कायधातु पटिच्च R 141
.. मनोधातु पटिच्च उप्पज्जति मनोसम्फस्सो । एव खो, भिक्खवे, धातुनानत्त पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्त" ति ।

---

३ नोफस्सनानत्तसुत्त

३ सावत्थिय विहरति । "धातुनानत्त, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्त, नो फस्सनानत्त पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्त । कतम च, भिक्खवे, धातुनानत्त ? चक्खुधातु पे० मनोधातु – इद वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्त ।

---

१ देसिस्सामि – सी०, स्या०, रो० । २ सम्फस्स – रो० । ३ कतम – सी०, स्या०, रो० ।

359 "कतम[1] च, भिक्खवे, धातुनानत्त पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्त, नो फस्सनानत्त पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्त ?

"चक्खुधातु, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सो, नो चक्खुसम्फस्स पटिच्च उप्पज्जति चक्खुधातु पे० मनोधातु पटिच्च उप्पज्जति मनोसम्फस्सो, नो मनोसम्फस्स पटिच्च उप्पज्जति मनोधातु। एव खो, भिक्खवे, धातुनानत्त पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्त, नो फस्सनानत्त पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्त'' ति ।

---

४ वेदनानानत्तसुत्तं

४ सावत्थिय विहरति । "धातुनानत्त, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्त, फस्सनानत्त पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्त । कतम
142 च, भिक्खवे, धातुनानत्त ? चक्खुधातु पे० मनोधातु – इद वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्त ।

"कथ च, भिक्खवे, धातुनानत्त पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्त, फस्सनानत्त पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्त ? चक्खुधातु, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सो, चक्खुसम्फस्स पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सजा वेदना पे० मनोधातु पटिच्च उप्पज्जति मनोसम्फस्सो, मनोसम्फस्स पटिच्च उप्पज्जति मनोसम्फस्सजा वेदना । एव खो, भिक्खवे, धातुनानत्त पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्त, फस्सनानत्त पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्त'' ति ।

---

५ दुतियवेदनानानत्तसुत्त

५ सावत्थिय विहरति । "धातुनानत्त, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्त, फस्सनानत्त पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्त, नो वेदनानानत्त पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्त, नो फस्सनानत्त पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्त । कतम च, भिक्खवे, धातुनानत्त ? चक्खुधातु पे० मनोधातु – इद वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्त ।

"कथ च, भिक्खवे, धातुनानत्त पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्त, फस्सनानत्त पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्त, नो वेदनानानत्त पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्त, नो फस्सनानत्त पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्त?

---

१ कथ – सी०, रो० ।

“चक्खुधातु, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सो,
चक्खुसम्फस्स पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सजा वेदना, नो चक्खु-
सम्फस्सज वेदन पटिच्च उप्पज्जति चक्खुसम्फस्सो, नो चक्खुसम्फस्स R 14
पटिच्च उप्पज्जति चक्खुधातु पे० मनोधातु पटिच्च उप्पज्जति
मनोसम्फस्सो, मनोसम्फस्स पटिच्च उप्पज्जति मनोसम्फस्सजा वेदना, B 36
नो मनोसम्फस्सज वेदन पटिच्च उप्पज्जति मनोसम्फस्सो, नो मनो-
सम्फस्स पटिच्च उप्पज्जति मनोधातु । एव खो, भिक्खवे, धातुनानत्त
पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्त, फस्सनानत्त पटिच्च उप्पज्जति वेदना-
नानत्त, नो वेदनानानत्त पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत, नो फस्सनानत्त
पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्त” ति ।

---

६ बाहिरधातुनानत्तसुत्त

६ सावत्थिय विहरति । “धातुनानत्त वो, भिक्खवे, देसेस्सामि । त सुणाथ पे० कथ च, भिक्खवे, धातुनानत्त ? रूपधातु सद्दधातु गन्धधातु रसधातु फोट्ठब्बधातु धम्मधातु – इद वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्त” ति ।

---

७ सञ्ञानानत्तसुत्त

७ सावत्थिय विहरति । “धातुनानत्त, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञानानत्त, सञ्ञानानत्त पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्त, सङ्कप्पनानत्त पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्त, छन्दनानत्त पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्त, परिळाहनानत्त पटिच्च उप्पज्जति परियेसनानानत्त । कतम च, भिक्खवे, धातुनानत्त ? रूपधातु पे० धम्मधातु – इद वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्त ।

“कथ च, भिक्खवे, धातुनानत्त पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञानानत्त, R 144
सञ्ञानानत्त पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्त, सङ्कप्पनानत्त पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्त, छन्दनानत्त पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्त, परिळाहनानत्त पटिच्च उप्पज्जति परियेसनानानत्त ?

“रूपधातु, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति रूपसञ्ञा, रूपसञ्ञा पटिच्च उप्पज्जति रूपसङ्कप्पो, रूपसङ्कप्प पटिच्च उप्पज्जति रूपच्छन्दो[1],

---

१ रूपछन्दो – रो० ।

रूपच्छन्द पटिच्च उप्पज्जति रूपपरिळाहो, रूपपरिळाह पटिच्च उप्प-
ज्जति रूपपरियेसना पे० धम्मधातु पटिच्च उप्पज्जति धम्मसञ्ञा,
धम्मसञ्ञा पटिच्च उप्पज्जति धम्मसङ्कप्पो, धम्मसङ्कप्प पटिच्च उप्प-
ज्जति धम्मच्छन्दो[1], धम्मच्छन्द पटिच्च उप्पज्जति धम्मपरिळाहो, धम्म-
परिळाह पटिच्च उप्पज्जति धम्मपरियेसना ।

"एव, खो, भिक्खवे, धातुनानत्त पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञा-
नानत्त, सञ्ञानानत्त पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्त, सङ्कप्पनानत्त
361 पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्त, छन्दनानत्त पटिच्च उप्पज्जति परिळाह-
नानत्त, परिळाहनानत्त पटिच्च उप्पज्जति परियेसनानानत्त" ति ।

---

८ नोपरियेसनानानत्तसुत्त

८ सावत्थिय विहरति । "धातुनानत्त, भिक्खवे, पटिच्च उप्प-
ज्जति सञ्ञानानत्त, सञ्ञानानत्त पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्त,
सङ्कप्पनानत्त पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्त, छन्दनानत्त पटिच्च उप्प-
ज्जति परिळाहनानत्त, परिळाहनानत्त पटिच्च उप्पज्जति परियेसना-
145 नानत्त, नो परियेसनानानत्त पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्त, नो
परिळाहनानत्त पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्त, नो छन्दनानत्त पटिच्च
उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्त, नो सङ्कप्पनानत्त पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञा-
नानत्त, नो सञ्ञानानत्त पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्त । कतम च,
भिक्खवे, धातुनानत्त ? रूपधातु पे० धम्मधातु – इद वुच्चति,
भिक्खवे, धातुनानत्त ।

"कथ च, भिक्खवे, धातुनानत्त पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञा-
नानत्त, सञ्ञानानत्त पटिच्च उप्पज्जति पे० परियेसनानानत्त, नो
परियेसनानानत्त पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्त, नो परिळाहनानत्त
पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्त, नो छन्दनानत्त पटिच्च उप्पज्जति
सङ्कप्पनानत्त, नो सङ्कप्पनानत्त पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञानानत्त,
नो सञ्ञानानत्त पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्त ?

"रूपधातु, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति रूपसञ्ञा पे०
146 धम्मधातु पटिच्च उप्पज्जति धम्मसञ्ञा, धम्मसञ्ञा पटिच्च उप्पज्जति
पे० धम्मपरियेसना, नो धम्मपरियेसन पटिच्च उप्पज्जति धम्म-

---

१ धम्मछन्दो – रो० ।

ज्जति धम्मच्छन्दो, धम्मच्छन्द पटिच्च उप्पज्जति धम्मपरिळाहो, धम्म-परिळाह पटिच्च उप्पज्जति धम्मपरियेसना, धम्मपरियेसन पटिच्च उप्पज्जति धम्मलाभो ।

"एव खो, भिक्खवे, धातुनानत्त पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञा-नानत्त, सञ्ञानानत्त पटिच्च उप्पज्जति पे० परियेसनानानत्त, परियेसनानानत्त पटिच्च उप्पज्जति लाभनानत्त" ति ।

---

१० दुतियबाहिरफस्सनानत्तसुत्त

१० सावत्थिय विहरति । "धातुनानत्त, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञानानत्त, सञ्ञानानत्त पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्प-
148 नानत्त, फस्स वेदना छन्द परिळाह परियेसनानानत्त पटिच्च उप्पज्जति लाभनानत्त, नो लाभनानत्त पटिच्च उप्पज्जति परियेसना-नानत्त, नो परियेसनानानत्त पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्त, नो परिळाहनानत्त पटिच्च उप्पज्जति पे० छन्द वेदना फस्स
363 सङ्कप्प सञ्ञानानत्त, नो सञ्ञानानत्त पटिच्च उप्पज्जति धातु-नानत्त । कतम च, भिक्खवे, धातुनानत्त ? रूपधातु पे० धम्म-धातु – इद वुच्चति, भिक्खवे, धातुनानत्त ।

"कथ च, भिक्खवे, धातुनानत्त पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञा-नानत्त, सञ्ञानानत्त पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्त ? फस्स वेदना छन्द परिळाह परियेसना लाभ नो लाभनानत्त पटिच्च उप्पज्जति परियेसनानानत्त, नो परियेसनानानत्त पटिच्च उप्पज्जति परिळाह छन्द वेदना फस्स नो सङ्कप्पनानत्त पटिच्च उप्प-ज्जति सञ्ञानानत्त, नो सञ्ञानानत्त पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्त ?

"रूपधातु, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति रूपसञ्ञा पे० धम्मधातु पटिच्च उप्पज्जति धम्मसञ्ञा, धम्मसञ्ञा पटिच्च उप्प-ज्जति पे० धम्मपरियेसना, धम्मपरियेसन पटिच्च उप्पज्जति धम्म-लाभो, नो धम्मलाभ पटिच्च उप्पज्जति धम्मपरियेसना, नो धम्म-
149 परियेसन पटिच्च उप्पज्जति धम्मपरिळाहो, नो धम्मपरिळाह पटिच्च उप्पज्जति धम्मच्छन्दो, नो धम्मच्छन्द पटिच्च उप्पज्जति धम्मसम्फ-स्सजा वदना, नो धम्मफस्सज वेदन पटिच्च उप्पज्जति धम्मसम्फस्सो, नो धम्मसम्फस्स पटिच्च उप्पज्जति धम्मसङ्कप्पो, नो धम्मसङ्कप्प

पटिच्च उप्पज्जति धम्मसञ्ञा, नो धम्मसञ्ञं पटिच्च उप्पज्जति धम्मधातु ।

"एवं खो, भिक्खवे, धातुनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञानानत्तं, सञ्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति पे० सङ्कप्प फस्स वेदना छन्द परिळाह परियेसना लाभ नो लाभनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परियेसनानानत्तं, नो परियेसनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति परिळाहनानत्तं, नो परिळाहनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति छन्दनानत्तं, नो छन्दनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति वेदनानानत्तं, नो वेदनानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति फस्सनानत्तं, नो फस्सनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सङ्कप्पनानत्तं, नो सङ्कप्पनानत्तं पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञानानत्तं, नो सञ्ञानानत्तं पटिच्च उप्पज्जति धातुनानत्तं" ति ।

नानत्तवग्गो पठमो ।

तस्सुद्दानं

धातुफस्स[1] च[1] नो चेतं, वेदना अपरे दुवे ।
एतं अज्झत्तपञ्चकं, धातुसञ्ञं[2] च नो चेतं ।
फस्सस्स[3] अपरे दुवे, एतं बाहिरपञ्चकं ति ॥

———o———

११ सत्तधातुसुत्तं

११ सावत्थियं विहरति । "सत्तिमा, भिक्खवे, धातुयो । B 364 R 150
कतमा सत्त ? आभाधातु[4], सुभधातु, आकासानञ्चायतनधातु, विञ्ञाणञ्चायतनधातु, आकिञ्चञ्ञायतनधातु, नेवसञ्ञानासञ्ञायतनधातु, सञ्ञावेदयितनिरोधधातु – इमा खो, भिक्खवे, सत्त धातुयो" ति ।

एवं वुत्ते, अञ्ञतरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "या चायं, भन्ते, आभाधातु या च सुभधातु या च आकासानञ्चायतनधातु या च विञ्ञाणञ्चायतनधातु या च आकिञ्चञ्ञायतनधातु या च नेवसञ्ञानासञ्ञायतनधातु या च सञ्ञावेदयितनिरोधधातु – इमा नु खो, भन्ते, धातुयो किं पटिच्च पञ्ञायन्ती" ति ?

१–१ धातु सम्फस्स – सी०, धातु सम्फस्सञ्च – स्या०, रो० । २ धातुसञ्ञा – सी०, स्या०, रो० । ३ फस्सेन – सी०, रो० । ४ सुभाधातु – सी०, स्या० ।

"याय, भिक्खु, आभाधातु – अय धातु अन्धकार पटिच्च पञ्ञायति। याय, भिक्खु, सुभधातु – अय धातु असुभ पटिच्च पञ्ञायति। याय, भिक्खु, आकासानञ्चायतनधातु – अय धातु रूप पटिच्च पञ्ञायति। याय, भिक्खु, विञ्ञाणञ्चायतनधातु – अय धातु आकासानञ्चायतन पटिच्च पञ्ञायति। याय, भिक्खु, आकिञ्चायतनधातु – अय धातु विञ्ञाणञ्चायतन पटिच्च पञ्ञायनि। याय, भिक्खु, नेवसञ्ञानासञ्ञायतनधातु – अय धातु आकिञ्चञ्ञायतन पटिच्च पञ्ञायति। याय, भिक्खु, सञ्ञावेदयितनिरोधधातु – अय धातु निरोध पटिच्च पञ्ञायती" ति।

"या चाय, भन्ते, आभाधातु या च सुभधातु या च आकासानञ्चायतनधातु या च विञ्ञाणञ्चायतनधातु या च आकिञ्चञ्ञायतनधातु या च नेवसञ्ञानासञ्ञायतनधातु या च सञ्ञावेदयितनिरोधधातु – इमा नु खो, भन्ते, धातुयो कथ समापत्ति पत्तब्बा" ति?

"या चाय, भिक्खु, आभाधातु या च सुभधातु या च आकासा-
151 नञ्चायतनधातु या च विञ्ञाणञ्चायतनधातु या च आकिञ्चञ्ञा-
यतनधातु – इमा धातुयो सञ्ञासमापत्ति पत्तब्बा। याय, भिक्खु, नेव-
365 सञ्ञानासञ्ञायतनधातु – अय धातु सङ्खारावसेससमापत्ति पत्तब्बा।
याय, भिक्खु, सञ्ञावेदयितनिरोधधातु – अय धातु निरोधसमापत्ति
पत्तब्बा" ति।

---

१२ सनिदानसुत्त

१२ सावत्थिय विहरति। "सनिदान, भिक्खवे, उप्पज्जति कामवितक्को, नो अनिदान, सनिदान उप्पज्जति ब्यापादवितक्को[१], नो अनिदान, सनिदान उप्पज्जति विहिसावितक्को, नो अनिदान।

"कथ च, भिक्खवे, सनिदान उप्पज्जति कामवितक्को, नो अनिदान, सनिदान उप्पज्जति ब्यापादवितक्को, नो अनिदान, सनिदान उप्पज्जति विहिसावितक्को, नो अनिदान? कामधातु, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति कामसञ्ञा, कामसञ्ञ पटिच्च उप्पज्जति कामसङ्कप्पो, कामसङ्कप्प पटिच्च उप्पज्जति कामच्छन्दो, कामच्छन्द पटिच्च

---

१ व्यापादवितक्को – रो०।

उप्पज्जति कामपरिळाहो, कामपरिळाहं पटिच्च उप्पज्जति कामपरियेसना । कामपरियेसनं, भिक्खवे, परियेसमानो अस्सुतवा पुथुज्जनो तीहि ठानेहि मिच्छा पटिपज्जति – कायेन वाचाय मनसा ।

"ब्यापादधातुं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति ब्यापादसञ्ञा, ब्यापादसञ्ञं पटिच्च उप्पज्जति ब्यापादसङ्कप्पो पे० ब्यापादच्छन्दो ब्यापादपरिळाहो ब्यापादपरियेसना ब्यापादपरियेसनं, भिक्खवे, परियेसमानो अस्सुतवा पुथुज्जनो तीहि ठानेहि मिच्छा पटिपज्जति – कायेन वाचाय मनसा ।

"विहिंसाधातुं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति विहिंसासञ्ञा, विहिंसासञ्ञं पटिच्च उप्पज्जति विहिंसासङ्कप्पो पे० विहिंसाछन्दो विहिंसापरिळाहो विहिंसापरियेसना विहिंसापरियेसनं, भिक्खवे, परियेसमानो अस्सुतवा पुथुज्जनो तीहि ठानेहि मिच्छा पटि- R 152
पज्जति – कायेन वाचाय मनसा ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो आदित्तं तिणुक्कं सुक्खे तिणदाये निक्खिपेय्य, नो चे हत्थेहि च पादेहि च खिप्पमेव निब्बापेय्य । एवं हि, भिक्खवे, ये तिणकट्ठनिस्सिता पाणा ते अनयब्यसनं आपज्जेय्युं । एवमेव खो, भिक्खवे, यो हि कोचि समणो वा ब्राह्मणो वा उप्पन्नं विसम-
गतं सञ्ञं[1] न खिप्पमेव पजहति विनोदेति ब्यन्तीकरोति अनभावं B 366
गमेति सो दिट्ठे चेव धम्मे दुक्खं विहरति सविघातं सउपायासं सपरिळाहं, कायस्स च भेदा परं मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा ।

"सनिदानं, भिक्खवे, उप्पज्जति नेक्खम्मवितक्को, नो अनिदानं, सनिदानं उप्पज्जति अब्यापादवितक्को, नो अनिदानं, सनिदानं उप्पज्जति अविहिंसावितक्को, नो अनिदानं ।

"कथं च, भिक्खवे, सनिदानं उप्पज्जति नेक्खम्मवितक्को, नो अनिदानं, सनिदानं उप्पज्जति अब्यापादवितक्को, नो अनिदानं, सनिदानं उप्पज्जति अविहिंसावितक्को, नो अनिदानं ? नेक्खम्मधातुं, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति नेक्खम्मसञ्ञा, नेक्खम्मसञ्ञं पटिच्च उप्पज्जति नेक्खम्मसङ्कप्पो, नेक्खम्मसङ्कप्पं पटिच्च उप्पज्जति नेक्खम्मच्छन्दो[2], नेक्खमच्छन्दं पटिच्च उप्पज्जति नेक्खम्मपरिळाहो, नेक्खम्मपरिळाहं पटिच्च उप्पज्जति नेक्खम्मपरियेसना, नेक्खम्मपरियेसनं,

१ अकुसलसञ्ञं – सी०, स्या० । २ नेक्खम्मछन्दो – सी०, रो० ।

भिक्खवे, परियसमानो सुतवा अरियसावको तीहि ठानेहि सम्मा पटिपज्जति – कायेन वाचाय मनसा ।

"अब्यापादधातु, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति अब्यापादसञ्ञा, अब्यापादसञ्ञा पटिच्च उप्पज्जति अब्यापादसङ्कप्पो पे० अब्यापादच्छन्दो अब्यापादपरिळाहो अब्यापादपरियेसना, अब्यापादपरियेसन, भिक्खवे, परियेसमानो सुतवा अरियसावको तीहि ठानेहि सम्मा पटिपज्जति – कायेन वाचाय मनसा ।

R 153 "अविहिसाधातु, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति अविहिसासञ्ञा, अविहिसासञ्ञा पटिच्च उप्पज्जति अविहिसासङ्कप्पो, अविहिसासङ्कप्प पटिच्च उप्पज्जति अविहिसाछन्दो, अविहिसाछन्द पटिच्च उप्पज्जति अविहिसापरिळाहो, अविहिसापरिळाह पटिच्च उप्पज्जति अविहिसापरियेसना, अविहिसापरियेसन, भिक्खवे, परियेसमानो सुतवा अरियसावको तीहि ठानेहि सम्मा पटिपज्जति – कायेन वाचाय मनसा ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो आदित्त तिणुक्क सुक्खे तिणदाये निक्खिपेय्य, तमेन हत्थेहि च पादेहि च खिप्पमेव निब्बापेय्य । एव हि, भिक्खवे, ये तिणकट्ठनिस्सिता पाणा ते न अनयब्यसन आपज्जेय्यु । एवमेव खो, भिक्खवे, यो हि कोचि समणो वा ब्राह्मणो वा उप्पन्न
B 367 विसमगत सञ्ञा[1] खिप्पमेव पजहति विनोदेति ब्यन्तीकरोति अनभाव गमेति सो दिट्ठे चेव धम्मे सुख विहरति अविघात अनुपायास अपरिळाह, कायस्स च भेदा पर मरणा सुगति पाटिकङ्खा" ति ।

---

१३ गिञ्जकावसथसुत्त

१३ एक समय भगवा ञातिके विहरति गिञ्जकावसथे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "भिक्खवो" ति । "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच –

"धातु, भिक्खवे, पटिच्च उप्पज्जति सञ्ञा, उप्पज्जति दिट्ठि, उप्पज्जति वितक्को" ति । एव वुत्ते, आयस्मा कच्चानो[2] भगवन्त एतदवोच – "याय, भन्ते, दिट्ठि – 'असम्मासम्बुद्धेसु सम्मासम्बुद्धा'[3] ति, अय नु खो, भन्ते, दिट्ठि कि पटिच्च पञ्ञायती" ति ?

---

१ अकुसलसञ्ञा – पी०, स्या० । २ सद्धो कच्चानो – रो०, सन्धो कच्चानो – सी० । ३ ० सम्बद्धो – रो० ।

"महती खो एसा, कच्चान धातु यदिद अविज्जाधातु । हीन, R 15
कच्चान, धातु पटिच्च उप्पज्जति हीना सञ्ञा, हीना दिट्ठि, हीनो वितक्को, हीना चेतना, हीना पत्थना, हीनो पणिधि, हीनो पुग्गलो, हीना वाचा, हीन आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति पट्ठपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति, हीना तस्स उपपत्ती ति वदामि ।

"मज्झिम, कच्चान, धातु पटिच्च उप्पज्जति मज्झिमा सञ्ञा, मज्झिमा दिट्ठि, मज्झिमो वितक्को, मज्झिमा चेतना, मज्झिमा पत्थना, मज्झिमो पणिधि, मज्झिमो पुग्गलो, मज्झिमा वाचा, मज्झिम आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति पट्ठपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति, मज्झिमा तस्स उपपत्ती ति वदामि ।

"पणीत, कच्चान, धातु पटिच्च उप्पज्जति पणीता सञ्ञा, पणीता दिट्ठि, पणीतो वितक्को, पणीता चेतना, पणीता पत्थना, पणीतो पणिधि, पणीतो पुग्गलो, पणीता वाचा, पणीत आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति पट्ठपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति, पणीता तस्स उपपत्ती ति वदामी" ति ।

---

१४ हीनाधिमुत्तिकसुत्त

१४ सावत्थिय विहरति । "धातुसो व[1], भिक्खवे, सत्ता ससन्दन्ति B 368
समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति ।

"अतीत पि खो, भिक्खवे, अद्धान धातुसो व सत्ता ससन्दिसु समिसु । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दिसु समिसु, कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दिसु समिसु ।

"अनागत पि खो, भिक्खवे, अद्धान धातुसो व सत्ता ससन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति, कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति ।

"एतरहि पि[2] खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्न अद्धान धातुसो व सत्ता R 155
ससन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति

---

१ सी, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २ रो० पोत्थके नत्थि ।

समेन्ति, कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ती'' ति ।

---

१५ चङ्कमसुत्त

१५ एक समय भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते । तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि भगवतो अविदूरे चङ्कमति, आयस्मा पि खो महामोग्गल्लानो सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि भगवतो अविदूरे चङ्कमति, आयस्मा पि खो महाकस्सपो सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि भगवतो अविदूरे चङ्कमति, आयस्मा पि खो अनुरुद्धो सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि भगवतो अविदूरे चङ्कमति, आयस्मा पि खो पुण्णो मन्तानिपुत्तो सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि भगवतो अविदूरे चङ्कमति, आयस्मा पि खो उपालि सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि भगवतो अविदूरे चङ्कमति, आयस्मा पि खो आनन्दो सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि भगवतो अविदूरे चङ्कमति, देवदत्तो पि खो सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि भगवतो अविदूरे चङ्कमति ।

B 369 १६ अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, सारिपुत्त सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि चङ्कमन्त'' ति ?

"एव, भन्ते'' ।

"सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू महापञ्ञा । पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, मोग्गल्लान सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि चङ्कमन्त'' ति ?

"एव, भन्ते'' ।

"सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू महिद्धिका । पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, कस्सप[1] सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि चङ्कमन्त'' ति ?

R 156 "एव, भन्ते'' ।

"सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू धुतवादा । पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, अनुरुद्ध सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि चङ्कमन्त'' ति ?

"एव, भन्ते'' ।

"सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू दिब्बचक्खुका । पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, पुण्ण मन्तानिपुत्त सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि चङ्कमन्त ति ?

---

१ महाकस्सप – सी०, स्या० ।

"एव, भन्ते" ।

"सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू धम्मकथिका । पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, उपालि सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि चङ्कमन्त" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू विनयधरा । पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, आनन्द सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि चङ्कमन्त" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू बहुस्सुता । पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, देवदत्त सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि चङ्कमन्त" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"सब्बे खो एते, भिक्खवे, भिक्खू पापिच्छा । धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति । अतीत पि खो, भिक्खवे, अद्धान धातुसो व सत्ता ससन्दिसु समिसु । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दिसु समिसु, कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दिसु समिसु ।

"अनागत पि खो, भिक्खवे, अद्धान धातुसो व सत्ता ससन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति, कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति ।

"एतरहि पि खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्न अद्धान धातुसो व सत्ता R 157
ससन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ती" ति ।

---

१६ सगाथासुत्त

१७ सावत्थिय विहरति । "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता सस- B 370
न्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति । अतीत पि खो, भिक्खवे, अद्धान धातुसो व सत्ता ससन्दिसु समिसु । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दिसु समिसु । अनागत पि खो, भिक्खवे, अद्धान धातुसो व सत्ता ससन्दिस्सन्ति समे-

स्सन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति । एतरहि पि खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्न अद्धान धातुसो व सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, गूथो गूथेन ससन्दति समेति, मुत्त मुत्तेन ससन्दति समेति, खेळो खेळेन ससन्दति समेति, पुब्बो पुब्बेन ससन्दति समेति, लोहित लोहितेन ससन्दति समेति, एवमेव खो, भिक्खवे, धातुसो व सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति । अतीत पि खो अद्धान पे० अनागत पि खो अद्धान पे० एतरहि पि खो पच्चुप्पन्न अद्धान धातुसो व सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । हीनाधिमुत्तिका हीनाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति ।

158 "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति । अतीत पि खो, भिक्खवे, अद्धान धातुसो व सत्ता ससन्दिसु समिसु । कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दिसु समिसु ।

"अनागत पि खो, भिक्खवे, अद्धान पे० एतरहि पि खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्न अद्धान धातुसो व सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, खीर खीरेन ससन्दति समेति, तेल तेलेन ससन्दति समेति, सप्पि सप्पिना ससन्दति समेति, मधु मधुना ससन्दति समेति, फाणित फाणितेन ससन्दति समेति, एवमेव खो, भिक्खवे,
371 धातुसो व सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति । अतीत पि खो अद्धान अनागत पि खो अद्धान एतरहि पि खो पच्चुप्पन्न अद्धान धातुसो व सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ती" ति ।

१८ इदमवोच भगवा । इद वत्वान[1] सुगतो अथापर एतदवोच सत्था –

---

१ वत्वा – सी०, वत्वा च – रो० ।

"ससग्गा वनथो जातो, असंसग्गेन छिज्जति ।
परित्त दारुमारुय्ह, यथा सीदे महण्णवे ।।
"एव कुसीतमागम्म, साधुजीवि[1] पि सीदति ।
तस्मा त परिवज्जेय्य, कुसीत हीनविरिय ।।
"पविवित्तेहि अरियेहि, पहितत्तेहि झायीहि[2] ।
निच्च आरद्धविरियेहि, पण्डितेहि सहावसे" ति ।।

---

१७ अस्सद्धसन्दनसुत्तं

१९ सावत्थिय विहरति । "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, अहिरिका अहिरिकेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, कुसीता कुसीतेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, मुट्ठस्सतिनो मुट्ठस्सतीहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति । R 159

"अतीत पि खो, भिक्खवे, अद्धान धातुसो व सत्ता ससन्दिसु समिसु । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धि ससन्दिसु समिसु, अहिरिका अहिरिकेहि सद्धि ससन्दिसु समिसु, अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धि ससन्दिसु समिसु, अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धि ससन्दिसु समिसु, कुसीता कुसीतेहि सद्धि ससन्दिसु समिसु, मुट्ठस्सतिनो मुट्ठस्सतीहि सद्धि ससन्दिसु समिसु, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धि ससन्दिसु समिसु ।

"अनागत पि खो, भिक्खवे, अद्धान धातुसो व सत्ता ससन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धि ससन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति, अहिरिका अहिरिकेहि सद्धि ससन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति, अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धि पे० अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धि पे० कुसीता कुसीतेहि सद्धि पे० मुट्ठस्सतिनो मुट्ठस्सतीहि सद्धि पे० दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धि ससन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति । B 372 R 160

"एतरहि पि खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्न अद्धान धातुसो व सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धि ससन्दन्ति समेन्ति,

१ साधुजीवी – सी०, स्या०, रो० । २ झायिहि – सी०, झायिभि – स्या० ।
३ अनोत्तापिनो – सी०, स्या०, रो० ।

अहिरिका अहिरिकेहि सद्धिं पे० अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धिं पे० अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धिं पे० कुसीता कुसीतेहि सद्धिं पे० मुट्ठस्सतिनो मुट्ठस्सतीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति ।

"धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । सद्धा सद्धेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, हिरिमना हिरिमनेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, ओत्तप्पिनो ओत्तप्पीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, बहुस्सुता बहुस्सुतेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, आरद्धविरिया आरद्धविरियेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, उपट्ठितस्सतिनो उपट्ठितस्सतीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति । अतीतं पि खो, भिक्खवे, अद्धानं पे० अनागतं पि खो, भिक्खवे पे० एतरहि पि खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्नं अद्धानं धातुसो व सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । सद्धा सद्धेहि सद्धिं पे० पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ती" ति ।

---

१८ अस्सद्धमूलकसुत्तं

२० सावत्थियं विहरति । "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता सस-
1 न्दन्ति समेन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, अहिरिका अहिरिकेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, सद्धा सद्धेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, हिरिमना हिरिमनेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति । अतीतं पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता ससन्दिंसु समिंसु पे० अनागतं पि खो, भिक्खवे, अद्धानं धातुसो व सत्ता ससन्दिस्सन्ति समेस्सन्ति पे० ।

73 "एतरहि पि खो, भिक्खवे, पच्चुप्पन्नं अद्धानं धातुसो व सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, अहिरिका अहिरिकेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, सद्धा सद्धेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, हिरिमना हिरिमनेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ती ति ।

"धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, सद्धा सद्धेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, ओत्तप्पिनो ओत्तप्पीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति पे० । (पठमवारो विय वित्थारेतब्बो ।) R 162

"धातुसो व, भिक्खवे पे० अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, सद्धा सद्धेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, बहुस्सुता बहुस्सुतेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति पे० ।

"धातुसो व, भिक्खवे पे० अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, कुसीता कुसीतेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, सद्धा सद्धेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, आरद्धविरिया आरद्धविरियेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति पे० ।

"धातुसो व, भिक्खवे पे० अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, मुट्ठस्सतिनो मुट्ठस्सतीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, सद्धा सद्धेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, उपट्ठितस्सतिनो उपट्ठितस्सतीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ती ति पे० कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ती" ति ।

---

१९ अहिरिकमूलकसुत्त

२१ सावत्थियं विहरति । "धातुसो व पे० अहिरिका अहिरिकेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, हिरिमना हिरिमनेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, ओत्तप्पिनो ओत्तप्पीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, बहुस्सुता[1] बहुस्सुतेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति[1], पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति पे० । R 163 B 374

१-१ म० पोत्थके नत्थि ।

"अहिरिका अहिरिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, हिरिमना हिरिमनेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, बहुस्सुता बहुस्सुतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति पे० ।

"अहिरिका अहिरिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, कुसीता कुसीतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, हिरिमना हिरिमनेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, आरद्धविरिया आरद्धविरियेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति पे० ।

"अहिरिका अहिरिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, मुट्ठस्सतिनो मुट्ठस्सतीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, हिरिमना हिरिमनेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, उपट्ठितस्सतिनो उपट्ठितस्सतीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ती ति पे० कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ती" ति ।

---

२० अनोत्तप्पमूलकसुत्त

4 २२ सावत्थियं विहरति । "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति । अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, ओत्तप्पिनो ओत्तप्पीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, बहुस्सुता बहुस्सुतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति पे० ।

"अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, कुसीता कुसीतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, ओत्तप्पिनो ओत्तप्पीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, आरद्धविरिया आरद्धविरियेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति पे० ।

5 "अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, मुट्ठस्सतिनो मुट्ठस्सतीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि

सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, ओत्तप्पिनो ओत्तप्पीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, उपट्ठितस्सतिनो उपट्ठितस्सतीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ती ति पे० कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ती'' ति ।

---

२१ अप्पस्सुतमूलकसुत्त

२३ सावत्थियं विहरति । "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, कुसीता कुसीतेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, बहुस्सुता बहुस्सुतेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, आरद्धविरिया आरद्धविरियेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति पे० । R 165

"अप्पस्सुता अप्पस्सुतेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, मुट्ठस्सतिनो मुट्ठस्सतीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, बहुस्सुता बहुस्सुतेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, उपट्ठितस्सतिनो उपट्ठितस्सतीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ती ति पे० कल्याणाधिमुत्तिका कल्याणाधिमुत्तिकेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ती'' ति ।

---

२२ कुसीतमूलकसुत्त

२४ सावत्थियं विहरति । "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । कुसीता कुसीतेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, मुट्ठस्सतिनो मुट्ठस्सतीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, आरद्धविरिया आरद्धविरियेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, उपट्ठितस्सतिनो उपट्ठितस्सतीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ती ति पे० ।

(सब्बत्थ अतीतानागतपच्चुप्पन्नं कातब्बं ।)

दुतियो वग्गो ।

तस्सुद्दानं

176 *सत्तिमा[1] सनिदानं च, गिञ्जकावसथेन च।
हीनाधिमुत्ति चङ्कमं[2], सगाथा[3] अस्सद्धसत्तमं[3]*॥
166 अस्सद्धमूलका पञ्च, चत्तारो[4] अहिरिकमूलका।
अनोत्तप्पमूलका तीणि, दुवे[5] अप्पस्सुतेन च॥
कुसीतं* एककं[6] वुत्तं[7], सुत्तन्ता तीणि[8] पञ्चका[9]।
बावीसति वुत्ता सुत्ता, दुतियो वग्गो पवुच्चती ति*॥

---

२३ असमाहितसुत्तं

२५. सावत्थियं विहरति। "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति। अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, अहिरिका अहिरिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, असमाहिता असमाहितेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति।

"सद्धा सद्धेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, हिरिमना हिरिमनेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, ओत्तप्पिनो[10] ओत्तप्पीहि[10] सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, समाहिता समाहितेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ती" ति।

---

२४ दुस्सीलसुत्तं

२६. सावत्थियं विहरति। "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति। अस्सद्धा अस्सद्धेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, अहिरिका अहिरिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, अनोत्तप्पिनो अनोत्तप्पीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, दुस्सीला दुस्सीलेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, दुप्पञ्ञा दुप्पञ्ञेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति।

*-*सी० पोत्थके नत्थि। १ सत्तिम - स्या०। २ चकम्मं - रो०। ३-३ सगाथं अस्सद्ध सत्तमं - रो०, सतापारद्धसत्तमं - स्या०। ४ चत्तारि - सी०। ५ द्वे - रो०। ६ एकका - रो०। ७ वुत्ता - रो०। ८ तीनि - रो०। ९ पञ्चका ति - स्या०, पञ्चवका - रो०, *-* सी०, स्या० पोत्थकेसु नत्थि। १०-१० ओत्तापिनो ओत्तापीहि - सी०, स्या०, रो०।

"सद्धा सद्धेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, हिरिमना हिरिमनेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, ओत्तप्पिनो ओत्तप्पीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, सीलवन्तो सीलवन्तेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, पञ्ञवन्तो पञ्ञवन्तेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ती" ति । B 377, R 167

---

२५ पञ्चसिक्खापदसुत्तं

२७ सावत्थियं विहरति । "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । पाणातिपातिनो पाणातिपातीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, अदिन्नादायिनो अदिन्नादायीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, कामेसुमिच्छाचारिनो कामेसुमिच्छाचारीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, मुसावादिनो मुसावादीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, सुरामेरयमज्जप्पमादट्ठायिनो सुरामेरयमज्जप्पमादट्ठायीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति ।

"पाणातिपाता पटिविरता पाणातिपाता पटिविरतेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, अदिन्नादाना पटिविरता अदिन्नादाना पटिविरतेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरता कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, मुसावादा पटिविरता मुसावादा पटिविरतेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, सुरामेरयमज्जप्पमादट्ठाना पटिविरता सुरामेरयमज्जप्पमादट्ठाना पटिविरतेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ती" ति ।

---

२६ सत्तकम्मपथसुत्तं

२८ सावत्थियं विहरति । "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । पाणातिपातिनो पाणातिपातीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, अदिन्नादायिनो अदिन्नादायीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, कामेसुमिच्छाचारिनो कामेसुमिच्छाचारीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, मुसावादिनो मुसावादीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, पिसुणवाचा पिसुणवाचेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, फरुसवाचा फरुसवाचेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, सम्फप्पलापिनो सम्फप्पलापीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति ।

"पाणातिपाता पटिविरता पे० अदिन्नादाना पटिविरता कामेसुमिच्छाचारा पटिविरता मुसावादा पटिविरता पिसुणाय

वाचाय पटिविरता पिसुणाय वाचाय पटिविरतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, फरुसाय वाचाय पटिविरता फरुसाय वाचाय पटिविरतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, सम्फप्पलापा पटिविरता सम्फप्पलापा पटिविरतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ती" ति।

---

२७ दसकम्मपथसुत्तं

378, 168 २९ सावत्थियं विहरति। "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति। पाणातिपातिनो पाणातिपातीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, अदिन्नादायिनो पे० कामेसुमिच्छाचारिनो मुसावादिनो पिसुणवाचा फरुसवाचा सम्फप्पलापिनो सम्फप्पलापीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, अभिज्झालुनो अभिज्झालूहि[1] सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, ब्यापन्नचित्ता[2] ब्यापन्नचित्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति।

"पाणातिपाता पटिविरता पाणातिपाता पटिविरतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, अदिन्नादाना पटिविरता पे० कामेसुमिच्छाचारा पटिविरता मुसावादा पटिविरता पिसुणाय[3] वाचाय[3] फरुसाय[4] वाचाय[4] सम्फप्पलापा पटिविरता सम्फप्पलापा पटिविरतेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, अनभिज्झालुनो अनभिज्झालूहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, अब्यापन्नचित्ता अब्यापन्नचित्तेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ती" ति।

---

२८ अट्ठङ्गिकसुत्तं

३० सावत्थियं विहरति। "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता संसन्दन्ति समेन्ति। मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, मिच्छासङ्कप्पा पे० मिच्छावाचा मिच्छाकम्मन्ता मिच्छाआजीवा मिच्छावायामा मिच्छासतिनो मिच्छासमाधिनो मिच्छासमाधीहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकेहि सद्धिं संसन्दन्ति समेन्ति, सम्मासङ्कप्पा पे० सम्मावाचा

---

१ अभिज्झालुहि – सी०। २ ब्यापन्नचित्त – रो०। ३–३ पिसुणा वाचा – सी०। ४–४ फरुसा वाचा – सी०।

सम्माकम्मन्ता सम्माआजीवा सम्मावायामा सम्मासतिनो सम्मासमाधिनो सम्मासमाधीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ती" ति ।

---

२९ दसङ्गसुत्त

३१ सावत्थियं विहरति । "धातुसो व, भिक्खवे, सत्ता ससन्दन्ति समेन्ति । मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, मिच्छासङ्कप्पा पे० मिच्छावाचा मिच्छाकम्मन्ता मिच्छाआजीवा मिच्छावायामा मिच्छासतिनो मिच्छासमाधिनो B 379, R. 169
मिच्छासमाधीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, मिच्छाञाणिनो मिच्छाञाणीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, मिच्छाविमुत्तिनो मिच्छाविमुत्तीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति ।

"सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकेहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति । सम्मासङ्कप्पा पे० सम्मावाचा सम्माकम्मन्ता सम्माआजीवा सम्मावायामा सम्मासतिनो सम्मासमाधिनो सम्माञाणिनो सम्माञाणीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ति, सम्माविमुत्तिनो सम्माविमुत्तीहि सद्धिं ससन्दन्ति समेन्ती" ति ।

(सब्बत्थ अतीतानागतपच्चुप्पन्नं कातब्बं ।)

सत्तन्नं सुत्तन्तानं उद्दानं

असमाहितं[1] दुस्सीलं[2], पञ्च सिक्खापदानि च ।
सत्त कम्मपथा वुत्ता, दसकम्मपथेन च ।
छट्ठं अट्ठङ्गिको वुत्तो, दसङ्गेन[3] च सत्तमं ॥

कम्मपथवग्गो ततियो ।

---

३० चतुधातुसुत्त

३२ एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे ।

"चतस्सो इमा, भिक्खवे, धातुयो । कतमा चतस्सो ? पठवीधातु[4], आपोधातु, तेजोधातु, वायोधातु – इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो धातुयो" ति ।

---

१ असमाहितं च – स्या० । २ दुस्सील्यं – रो० । ३ दसहङ्गेन – सी०, दसहि अङ्गेन – स्या० । ४ पथवीधातु – म०, पठविधातु – सी० ।

३१ पुब्बेसम्बोधसुत्त

) ३३ सावत्थिय विहरति । "पुब्बेव[1] मे, भिक्खवे, सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि – 'को नु खो पठवीधातुया अस्सादो, को आदीनवो, कि निस्सरण, को आपोधातुया
0 अस्सादो, को आदीनवो, कि निस्सरण, को तेजोधातुया अस्सादो, को आदीनवो, कि निस्सरण, को वायोधातुया अस्सादो, को आदीनवो, कि निस्सरण' ति ?

"तस्स मय्ह, भिक्खवे, एतदहोसि – 'य खो पठवीधातु पटिच्च उप्पज्जति सुख सोमनस्स, अय पठवीधातुया अस्सादो, य[2] पठवीधातु अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा, अय पठवीधातुया आदीनवो, यो पठवीधातुया छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहान, इद पठवीधातुया निस्सरण । य आपोधातु पटिच्च पे० य तेजोधातु पटिच्च पे० य वायोधातु पटिच्च उप्पज्जति सुख सोमनस्स, अय वायोधातुया अस्सादो, य वायोधातु अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा, अय वायोधातुया आदीनवो, यो[3] वायोधातुया छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहान, इद वायोधातुया निस्सरण' ।

"यावकीवञ्चाह, भिक्खवे, इमास चतुन्न धातून एव अस्साद च अस्सादतो आदीनव च आदीनवतो निस्सरण च निस्सरणतो यथाभूत न[4] अब्भञ्ञासि[4], नेव तावाह, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तर सम्मासम्बोधि अभिसम्बुद्धो ति पच्चञ्ञासिं ।

"यतो च ख्वाह, भिक्खवे, इमास चतुन्न धातून एव अस्साद च अस्सादतो आदीनव च आदीनवतो निस्सरण च निस्सरणतो यथाभूत अब्भञ्ञासि, अथाह, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तर सम्मासम्बोधि अभिसम्बुद्धो
71 ति पच्चञ्ञासि । ञाण च पन मे दस्सन उदपादि-'अकुप्पा मे विमुत्ति[5], अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि पुनब्भवो'" ति ।

---

१ पुब्बे – रो० । २ या – सी० । ३ य – रो० । ४–४ नाब्भञ्ञासिं – सी०, स्या० । ५ चेतोविमुत्ति – सी०, रो० ।

३२ अचरिंसुत्तं

३४ सावत्थियं विहरति । "पठवीधातुयाहं, भिक्खवे, अस्साद-परियेसनं अचरिं, यो पठवीधातुया अस्सादो तदज्झगमं, यावता पठवीधातुया अस्सादो पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो । पठवीधातुयाहं, भिक्खवे, आदीनवपरियेसनं अचरिं, यो पठवीधातुया आदीनवो तदज्झगमं, यावता B 381 पठवीधातुया आदीनवो पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो । पठवीधातुयाहं, भिक्खवे, निस्सरणपरियेसनं अचरिं, यं पठवीधातुया निस्सरणं तदज्झगमं, यावता पठवीधातुया निस्सरणं पञ्ञाय मे तं सुदिट्ठं ।

"आपोधातुयाहं, भिक्खवे पे० तेजोधातुयाहं, भिक्खवे वायोधातुयाहं, भिक्खवे, अस्सादपरियेसनं अचरिं, यो वायोधातुया अस्सादो तदज्झगमं, यावता वायोधातुया अस्सादो पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो । वायोधातुयाहं, भिक्खवे, आदीनवपरियेसनं अचरिं, यो वायोधातुया आदीनवो तदज्झगमं, यावता वायोधातुया आदीनवो पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो । वायोधातुयाहं, भिक्खवे, निस्सरणपरियेसनं अचरिं, यं वायोधातुया निस्सरणं तदज्झगमं, यावता वायोधातुया निस्सरणं पञ्ञाय मे तं सुदिट्ठं ।

"यावकीवञ्चाहं, भिक्खवे, इमासं चतुन्नं धातूनं अस्सादञ्च अस्सादतो आदीनवञ्च आदीनवतो निस्सरणञ्च निस्सरणतो यथाभूतं न अब्भञ्ञासिं, नेव तावाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके R 172 सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो ति पच्चञ्ञासिं ।

"यतो च ख्वाहं, भिक्खवे, इमासं चतुन्नं धातूनं अस्सादञ्च अस्सादतो आदीनवञ्च आदीनवतो निस्सरणञ्च निस्सरणतो यथाभूतं अब्भञ्ञासिं, अथाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समण-ब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो ति पच्चञ्ञासिं । ञाणञ्च पन मे दस्सनं उदपादि – 'अकुप्पा मे विमुत्ति, अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि पुनब्भवो'" ति ।

---

३३ नोचेदसुत्तं

३५ सावत्थियं विहरति । "नो चेदं, भिक्खवे, पठवीधातुया अस्सादो अभविस्स, नयिदं सत्ता पठवीधातुया सारज्जेय्युं । यस्मा च B 382

खो, भिक्खवे, अत्थि पठवीधातुया अस्सादो, तस्मा सत्ता पठवीधातुया सारज्जन्ति । नो चेद, भिक्खवे, पठवीधातुया आदीनवो अभविस्स, नयिद सत्ता पठवीधातुया निब्बिन्देय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि पठवीधातुया आदीनवो, तस्मा सत्ता पठवीधातुया निब्बिन्दन्ति । नो चेद, भिक्खवे, पठवीधातुया निस्सरण अभविस्स, नयिद सत्ता पठवीधातुया निस्सरेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि पठवीधातुया निस्सरण, तस्मा सत्ता पठवीधातुया निस्सरन्ति ।

"नो चेद, भिक्खवे, आपोधातुया अस्सादो अभविस्स पे० नो चेद, भिक्खवे, तेजोधातुया नो चेद, भिक्खवे, वायोधातुया अस्सादो अभविस्स, नयिद सत्ता वायोधातुया सारज्जेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि वायोधातुया अस्सादो, तस्मा सत्ता वायोधातुया
173 सारज्जन्ति । नो चेद, भिक्खवे, वायोधातुया आदीनवो अभविस्स, नयिद सत्ता वायोधातुया निब्बिन्देय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि वायोधातुया आदीनवो, तस्मा सत्ता वायोधातुया निब्बिन्दन्ति । नो चेद, भिक्खवे, वायोधातुया निस्सरण अभविस्स, नयिद सत्ता वायोधातुया निस्सरेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि वायोधातुया निस्सरण, तस्मा सत्ता वायोधातुया निस्सरन्ति ।

"यावकीवञ्चिमे, भिक्खवे, सत्ता इमास चतुन्न धातून अस्साद च अस्सादतो आदीनव च आदीनवतो निस्सरण च निस्सरणतो यथाभूत न अब्भञ्ञासु, नेव ताविमे भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका समारका सब्रह्मका सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय निस्सटा[1] विसयुत्ता विप्पमुत्ता[2] विमरियादिकतेन चेतसा विहरिसु ।

"यतो च खो[3], भिक्खवे, सत्ता इमास चतुन्न धातून अस्साद च अस्सादतो आदीनव च आदीनवतो निस्सरण च निस्सरणतो यथाभूत अब्भञ्ञासु, अथ, भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका समारका सस्समण-ब्राह्मणिया पजाय[4] सदेवमनुस्साय निस्सटा विसयुत्ता विमुत्ता विमरियादिकतेन चेतसा विहरन्ती" ति ।

---

१ निस्सट्ठा – रो० । २ विप्पयुत्ता – रो० । ३ ख्विमे – स्या० । ४ पजा – सी०, स्या० ।

३४ एकन्तदुक्खसुत्त

३६ सावत्थियं विहरति । "पठवीधातु[1] चे[2] हिदं, भिक्खवे, B 383
एकन्तदुक्खा अभविस्स दुक्खानुपतिता दुक्खावक्कन्ता अनवक्कन्ता सुखेन, नयिदं सत्ता पठवीधातुया सारज्जेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, पठवीधातु सुखा सुखानुपतिता सुखावक्कन्ता अनवक्कन्ता दुक्खेन, तस्मा सत्ता पठवीधातुया सारज्जन्ति ।

"आपोधातु चे हिदं, भिक्खवे पे० तेजोधातु चे हिदं, R 174
भिक्खवे वायोधातु चे हिदं, भिक्खवे, एकन्तदुक्खा अभविस्स दुक्खानुपतिता दुक्खावक्कन्ता अनवक्कन्ता सुखेन, नयिदं सत्ता वायोधातुया सारज्जेय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, वायोधातु सुखा सुखानुपतिता सुखावक्कन्ता अनवक्कन्ता दुक्खेन, तस्मा सत्ता वायोधातुया सारज्जन्ति ।

"पठवीधातु चे हिदं, भिक्खवे, एकन्तसुखा अभविस्स सुखानुपतिता सुखावक्कन्ता अनवक्कन्ता दुक्खेन, नयिदं सत्ता पठवीधातुया निब्बिन्देय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, पठवीधातु दुक्खा दुक्खानुपतिता दुक्खावक्कन्ता अनवक्कन्ता सुखेन, तस्मा सत्ता पठवीधातुया निब्बिन्दन्ति ।

"आपोधातु चे हिदं, भिक्खवे पे० तेजोधातु चे हिदं, भिक्खवे वायोधातु चे हिदं, भिक्खवे, एकन्तसुखा अभविस्स सुखानुपतिता सुखावक्कन्ता अनवक्कन्ता दुक्खेन, नयिदं सत्ता वायोधातुया निब्बिन्देय्युं । यस्मा च खो, भिक्खवे, वायोधातु दुक्खा दुक्खानुपतिता दुक्खावक्कन्ता अनवक्कन्ता सुखेन, तस्मा सत्ता वायोधातुया निब्बिन्दन्ती" ति ।

---

३५ अभिनन्दसुत्त

३७ सावत्थियं विहरति । "यो, भिक्खवे, पठवीधातुं अभिनन्दति, दुक्खं सो अभिनन्दति । यो दुक्खं अभिनन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो आपोधातुं अभिनन्दति पे० यो तेजोधातुं यो वायोधातुं अभिनन्दति, दुक्खं सो अभिनन्दति । यो दुक्खं अभिनन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि ।

---

१ पथवीधातु–म० । २ च–सी०,स्या० ।

"यो च खो, भिक्खवे, पठवीधातु नाभिनन्दति, दुक्ख सो नाभिनन्दति। यो दुक्ख नाभिनन्दति, परिमुत्तो मो दुक्खस्मा ति वदामि। यो आपोधातु पे० यो तेजोधातु •यो वायोधातु नाभिनन्दति, दुक्ख सो नाभिनन्दति। यो दुक्ख नाभिनन्दति, परिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामी" ति।

---

३६ उप्पादसुत्त

३८ सावत्थिय विहरति। "यो, भिक्खवे, पठवीधातुया उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो रोगान ठिति जरामरणस्स पातुभावो। यो आपोधातुया पे० यो तेजोधातुया यो वायोधातुया उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो रोगान ठिति जरामरणस्स पातुभावो।

"यो च खो, भिक्खवे, पठवीधातुया निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो[1], दुक्खस्सेसो निरोधो रोगान वूपसमो जरामरणस्स अत्थङ्गमो। यो आपोधातुया पे० यो तेजोधातुया यो वायोधातुया निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो रोगान वूपसमो जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति।

---

३७ समणब्राह्मणसुत्तं

३९ सावत्थियं विहरति। "चतस्सो इमा, भिक्खवे, धातुयो। कनमा[2] चतस्सो? पठवीधातु, आपोधातु, तेजोधातु, वायोधातु। ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमास चतुन्न धातून अस्साद च
176 आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्पजानन्ति, न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा समणसम्मता ब्राह्मणेसु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते आयस्मन्तो[3] सामञ्ञत्थ वा ब्रह्मञ्ञत्थ[4] वा दिट्ठे वधम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमास चतुन्न धातून अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानन्ति,
385 ते च खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चेव समणसम्मता

१ अत्थगमो – रो०। २ कतमे – रो०। ३ आयस्मन्ता – रो०। ४ ब्राह्मञ्ञत्थ – स्या०।

ब्राह्मणेसु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्ञत्थ च ब्रह्मञ्ञत्थ च दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति ।

---

३८ दुतियसमणब्राह्मणसुत्त

४० सावत्थिय विहरति । "चतस्सो इमा, भिक्खवे, धातुयो । कतमा चतस्सो ? पठवीधातु, आपोधातु, तेजोधातु, वायोधातु । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमास चतुन्न धातून समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्पजानन्ति पे० (वित्थारेतब्ब) ।

पटिजानन्ति[1] पे० सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति ।

---

३९ ततियसमणब्राह्मणसुत्त

४१ सावत्थिय विहरति । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा पठवीधातु नप्पजानन्ति, पठवीधातुसमुदय नप्पजानन्ति, पठवीधातुनिरोध नप्पजानन्ति, पठवीधातुनिरोधगामिनि पटिपद नप्पजानन्ति पे० आपोधातु नप्पजानन्ति तेजोधातु नप्पजानन्ति R 177
वायोधातु नप्पजानन्ति, वायोधातुसमुदय नप्पजानन्ति, वायोधातुनिरोध नप्पजानन्ति, वायोधातुनिरोधगामिनि पटिपद नप्पजानन्ति, न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा समणसम्मता ब्राह्मणेसु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते आयस्मन्तो सामञ्ञत्थ[2] वा ब्रह्मञ्ञत्थ वा दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति ।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा पठवीधातु पजानन्ति, पठवीधातुसमुदय पजानन्ति, पठवीधातुनिरोध पजानन्ति, पठवीधातुनिरोधगामिनि पटिपद पजानन्ति ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा पे० आपोधातु पजानन्ति तेजोधातु पजानन्ति वायोधातु पजानन्ति, वायोधातुसमुदय पजानन्ति, वायोधातुनिरोध पजानन्ति, वायोधातुनिरोधगामिनि पटिपद पजानन्ति, ते B 386

१ पजानन्ति – म० । २ सामञ्ञत्त – रो० ।

च खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेसु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्ञत्थ च ब्रह्मञ्ञत्थ च दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति ।

चतुत्थो वग्गो ।

तस्सुद्दानं

चतस्सो पुब्बे अचरिं[1], नोचेद[2] च[3] दुक्खेन च ।
अभिनन्दं[4] च उप्पादो[5], तयो समणब्राह्मणा ति ॥

धातुसंयुत्तं समत्तं ।

———.०———

१ अचरि – सी०, स्या० । २ यो नो चेद – रो० । ३ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ४ अभिनन्दन – सी०, स्या० । ५ उप्पाद – स्या० ।

१५. अनमतग्गसंयुत्तं

१ तिणकट्ठसुत्तं

१ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने B 387, R 178
अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "भिक्खवो" ति । "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच –

"अनमतग्गोय[1] भिक्खवे, ससारो । पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनान सन्धावत ससरत । सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो य इमस्मि जम्बुदीपे तिणकट्ठसाखापलास त[2] छेत्वा[2] एकज्झ सहरित्वा चतुरङ्गुल घटिक कत्वा निक्खिपेय्य – 'अय मे माता, तस्सा मे मातु अय माता' ति, अपरियादिन्ना[3] व, भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स मातुमातरो अस्सु, अथ इमस्मि जम्बुदीपे तिणकट्ठसाखापलास परिक्खय परियादान गच्छेय्य । त किस्स हेतु ? अनमतग्गोय, भिक्खवे, ससारो । पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनान सन्धावत ससरत । एव दीघरत्त वो, भिक्खवे, दुक्ख पच्चनुभूत तिब्ब पच्चनुभूत ब्यसन पच्चनुभूत, कटसी[4] वड्ढिता । यावञ्चिद, भिक्खवे, अलमेव सब्बसङ्खारेसु निब्बिन्दितु अल विरज्जितु अल विमुच्चितु" ति ।

---

२ पठवीसुत्त

२ सावत्थिय विहरति । "अनमतग्गोय, भिक्खवे, ससारो । R 179
पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनान सन्धावत ससरत । सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो इम महापठवि कोलट्ठिमत्तं कोलट्ठिमत्त मत्तिकागुळिक करित्वा निक्खिपेय्य – 'अय मे पिता, तस्स मे पितु अय पिता' ति, अपरियादिन्ना व, भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स पितुपितरो अस्सु, अथाय महापठवी परिक्खय परियादान गच्छेय्य । B,388
त किस्स हेतु ? अनमतग्गोय, भिक्खवे, ससारो । पुब्बा कोटि न

---

१ अनमतग्गाय – रो० । २–२ तच्छेत्वा – सी०, स्या०, रो० । ३ अपरिया-दिण्णा – सी० । ४ कटसि – सी०, रो० ।

पञ्ञायति अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनान सन्धावत ससरत । एव दीघरत्त वो, भिक्खवे, दुक्ख पच्चनुभूत तिब्ब पच्चनुभूत ब्यसन[1] पच्चनुभूत, कटसी वड्ढिता । यावञ्चिद, भिक्खवे, अलमेव सब्बसङ्खारेसु निब्बिन्दितु, अल विरज्जितु, अल विमुच्चितु" ति ।

---

३ अस्सुसुत्त

३ सावत्थिय विहरति । "अनमतग्गोय, भिक्खवे, ससारो । पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनान सन्धावत ससरत । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर, य वा वो इमिना दीघेन अद्धुना सन्धावत ससरत अमनापसम्पयोगा मनापविप्पयोगा कन्दन्तान रोदन्तान[2] अस्सु पस्सन्न[3] पग्घरित, य वा चतूसु महासमुद्देसु उदक" ति ?

"यथा खो मय, भन्ते, भगवता धम्म देसित आजानाम, एतदेव, R 180 भन्ते, बहुतर य नो इमिना दीघेन अद्धुना सन्धावत ससरत अमनापसम्पयोगा मनापविप्पयोगा कन्दन्तान रोदन्तान अस्सु पस्सन्न पग्घरित, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदक" ति ।

"साधु साधु, भिक्खवे, साधु खो मे तुम्हे, भिक्खवे, एव धम्म देसित आजानाथ । एतदेव, भिक्खवे, बहुतर य वो इमिना दीघेन अद्धुना सन्धावत ससरत अमनापसम्पयोगा मनापविप्पयोगा कन्दन्तान रोदन्तान अस्सु पस्सन्न पग्घरित, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदक । दीघरत्त वो, भिक्खवे, मातुमरण पच्चनुभूत, तेस वा मातुमरण पच्चनुभोन्तान अमनापसम्पयोगा मनापविप्पयोगा कन्दन्तान रोदन्तान अस्सु पस्सन्न पग्घरित, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदक । दीघरत्त वो, भिक्खवे, पितुमरण पच्चनुभूत पे० भातुमरण पच्चनुभूत भगिनिमरण पच्चनुभूत पुत्तमरण पच्चनुभूत धीतूमरण पच्चनुभूत ञातिब्यसन पच्चनुभूत भोगब्यसन पच्चनुभूत । दीघरत्त वो, भिक्खवे, रोगब्यसन पच्चनुभूत, तेस वो रोगब्यसन पच्चनुभोन्तान अमनापसम्पयोगा मनापविप्पयोगा कन्दन्तान रोदन्तान अस्सु पस्सन्न पग्घरित, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदक । त किस्स हेतु ? अनमत-

---

१ व्यसन – सी०, रो० । २ रुदन्तान – सी० । ३ पस्सन्द – सी०, पसन्द – स्या०, पसन्न – रो० ।

ग्गोय, भिक्खवे, ससारो पे० यावञ्चिद, भिक्खवे, अलमेव सब्ब- B 389 सङ्खारेसु निब्बिन्दितु, अल विरज्जितु, अल विमुच्चितु" ति ।

---

४ खीरसुत्तं

४ सावत्थियं विहरति। "अनमतग्गोय, भिक्खवे, ससारो । पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनान सन्धावत ससरत । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर, य वा वो इमिना दीघेन अद्धुना सन्धावत ससरत मातुथञ्ञ पीत, य वा R 181 चतूसु महासमुद्देसु उदक" ति ?

"यथा खो मय, भन्ते, भगवता धम्म देसित आजानाम, एतदेव, भन्ते, बहुतर य नो इमिना दीघेन अद्धुना सन्धावत ससरत मातुथञ्ञ पीत, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदक" ति ।

"साधु साधु, भिक्खवे, साधु खो मे तुम्हे, भिक्खवे, एव धम्म देसित आजानाथ । एनदेव, भिक्खवे, बहुतर य वो इमिना दीघेन अद्धुना सन्धावत ससरत मातुथञ्ञ पीत, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदक । त किस्स हेतु ? अनमतग्गोय, भिक्खवे, ससारो पे० अल विमुच्चितु" ति ।

---

५ पब्बतसुत्त

५ सावत्थियं विहरति पे० आरामे । अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "कीवदीघो नु खो, भन्ते, कप्पो" ति ?

"दीघो खो, भिक्खु, कप्पो । सो न सुकरो सङ्खातु एत्तकानि वस्सानि इति वा, एत्तकानि वस्ससतानि इति वा, एत्तकानि वस्ससहस्सानि इति वा, एत्तकानि वस्ससतसहस्सानि इति वा" ति ।

"सक्का पन, भन्ते, उपम[1] कातु" ति ?

"सक्का, भिक्खू", ति भगवा अवोच, "सेय्यथापि, भिक्खु, महासेलो पब्बतो योजन आयामेन योजन वित्थारेन योजन उब्बेधेन अच्छिन्नो[2] असुसिरो एकग्घनो । तमेन पुरिसो वस्ससतस्स वस्ससतस्स

---

१ उपमा – रो० । २ अच्छिद्दो – सी०, स्या०, रो ।

190 अच्चयेन कासिकेन वत्थेन सकि सकि परिमज्जेय्य । खिप्पतर खो सो, भिक्खु, महासेलो पब्बतो इमिना उपक्कमेन परिक्खय परियादान गच्छेय्य, न त्वेव कप्पो । एव दीघो, भिक्खु, कप्पो । एव दीघान खो,
182 भिक्खु, कप्पान नेको कप्पो ससितो, नेक कप्पसत ससित, नेक कप्पसहस्स ससित, नेक कप्पसतसहस्स ससित । त किस्स हेतु ? अनमतग्गोय, भिक्खु, ससारो । पुब्बा कोटि पे० यावञ्चिद, भिक्खु, अलमेव सब्बसङ्खारेसु निब्बिन्दितु, अल विरज्जितु, अल विमुच्चितु" ति ।

---

६ सासपसुत्त

६ सावत्थिय विहरति । अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा पे० एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "कीवदीघो, नु खो, भन्ते, कप्पो" ति ?

"दीघो खो, भिक्खु, कप्पो । सो न सुकरो सङ्खातु एत्तकानि वस्सानि इति वा पे० एत्तकानि वस्ससतसहस्सानि इति वा" ति ।

"सक्का पन, भन्ते, उपम कातु ति" ?

"सक्का, भिक्खू," ति भगवा अवोच, "सेय्यथापि, भिक्खु, आयस नगर योजन आयामेन योजन वित्थारेन योजन उब्बेधेन, पुण्ण सासपान गुळिकाबद्ध[1] । ततो पुरिसो वस्ससतस्स वस्ससतस्स अच्चयेन एकमेक सासप उद्धरेय्य । खिप्पतर खो सो, भिक्खु महासासपरासि इमिना उपक्कमेन परिक्खय परियादान गच्छेय्य, न त्वेव कप्पो । एव दीघो खो, भिक्खु, कप्पो । एव दीघान खो, भिक्खु, कप्पान नेको कप्पो ससितो, नेक कप्पसत ससित, नेक कप्पसहस्स ससित, नेक कप्पसतसहस्स ससित । त किस्स हेतु ? अनमतग्गोय, भिक्खु, ससारो पे० अल विमुच्चितु" ति ।

---

७ सावकसुत्त

183 ७ सावत्थिय विहरति । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा पे० एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्त एतदवोचु –

"कीवबहुका[2] नु खो, भन्ते, कप्पा अब्भतीता अतिक्कन्ता" ति ?

---

१ चूळिकाबद्ध – सी०, रो० । २ किंव बहुका – रो० ।

"बहुका खो, भिक्खवे, कप्पा अब्भतीता अतिक्कन्ता । ते न सुकरा सङ्खातु –'एत्तका कप्पा इति वा, एत्तकानि कप्पसतानि इति वा, एत्तकानि कप्पसहस्सानि इति वा, एत्तकानि कप्पसतसहस्सानि इति वा'" ति । B 391

"सक्का पन, भन्ते, उपम कातु'" ति ?

"सक्का, भिक्खवे," ति भगवा अवोच, "इधस्सु, भिक्खवे, चत्तारो सावका वस्ससतायुका वस्ससतजीविनो । ते दिवसे दिवसे कप्पसतसहस्स कप्पसतसहस्स अनुस्सरेय्यु । अननुस्सरिता व, भिक्खवे, तेहि कप्पा अस्सु, अथ खो ते चत्तारो सावका वस्ससतायुका वस्ससत-जीविनो वस्ससतस्स अच्चयेन काल करेय्यु । एव बहुका खो, भिक्खवे, कप्पा अब्भतीता अतिक्कन्ता । ते न सुकरा सङ्खातु – 'एत्तका कप्पा इति वा, एत्तकानि कप्पसतानि इति वा, एत्तकानि कप्पसहस्सानि इति वा, एत्तकानि कप्पसतसहस्सानि इति वा' ति । त किस्स हेतु ? अनमतग्गोय, भिक्खवे, ससारो पे० अल विमुच्चितु" ति ।

---

८ गङ्गासुत्तं

८ राजगहे विहरति वेळुवने । अथ खो अञ्ञतरो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय[1] वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो सो ब्राह्मणो भगवन्त एतदवोच – "कीवबहुका नु खो, भो गोतम, कप्पा अब्भतीता अतिक्कन्ता" ति ?

"बहुका खो, ब्राह्मण, कप्पा अब्भतीता अतिक्कन्ता । ते न सुकरा सङ्खातु – 'एत्तका कप्पा इति वा, एत्तकानि कप्पसतानि इति वा, एत्तकानि कप्पसहस्सानि इति वा, एत्तकानि कप्पसतसहस्सानि इति वा'" ति ।

"सक्का पन, भो गोतम, उपम कातु" ति ? R 181

"सक्का, ब्राह्मणा," ति भगवा अवोच, "सेय्यथापि, ब्राह्मण, यतो चाय गङ्गा नदी पभवति यत्थ च महासमुद्द अप्पेति, या[2] एतस्मि[2] अन्तरे वालिका सा न सुकरा सङ्खातु – 'एत्तका वालिका इति वा, एत्तकानि वालिकसतानि इति वा, एत्तकानि वालिकसहस्सानि इति वा, एत्तकानि वालिकसतसहस्सानि इति वा' ति । ततो बहुतरा खो, ब्राह्मण, कप्पा अब्भतीता अतिक्कन्ता । ते न सुकरा सङ्खातु – "एत्तका

---

१ साराणीय – सी०, स्या० । २–२ या च तस्मिं – रो० ।

B 392 कप्पा इति वा, एत्तकानि कप्पसतानि इति वा, एत्तकानि कप्पसहस्सानि इति वा, एत्तकानि कप्पसतसहस्सानि इति वा' ति । त किस्स हेतु ? अनमतग्गोय, ब्राह्मण, ससारो । पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनान सन्धावत ससरत । एव दीघरत्त खो, ब्राह्मण, दुक्ख पच्चनुभूत तिब्ब पच्चनुभूत ब्यसन पच्चनुभूत, कटसी वड्ढिता । यावञ्चिद, ब्राह्मण, अलमेव सब्बसङ्खारेसु निब्बिन्दितु, अल विरज्जितु, अल विमुच्चितु" ति ।

एव वुत्ते, सो ब्राह्मणो भगवन्त एतदवोच – "अभिक्कन्त, भो गोतम, अभिक्कन्त, भो गोतम पे० उपासक म भव गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेत सरण गत" ति ।

---

९ दण्डसुत्तं

९ सावत्थिय विहरति । "अनमतग्गोय, भिक्खवे, ससारो । पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनान सन्धावत ससरत । सेय्यथापि, भिक्खवे, दण्डो उपरिवेहास खित्तो सकि पि मूलेन निपतति, सकि पि मज्झेन निपतति, सकि पि अन्तेन निपतति,
R 185 एवमेव खो, भिक्खवे, अविज्जानीवरणा सत्ता तण्हासयोजना सन्धावन्ता ससरन्ता सकि पि अस्मा लोका पर लोक गच्छन्ति, सकि पि परस्मा लोका इम लोक आगच्छन्ति । त किस्स हेतु ? अनमतग्गोय, भिक्खवे, ससारो पे० अल विमुच्चितु" ति ।

---

१० पुग्गलसुत्त

१० एक समय भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "भिक्खवो" ति । "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच –

"अनमतग्गोय, भिक्खवे, ससारो पे० एकपुग्गलस्स, भिक्खवे, कप्प सन्धावतो ससरतो सिया एव महा अट्ठिकङ्कलो[1] अट्ठिपुञ्जो अट्ठिरासि यथाय वेपुल्लो पब्बतो, सचे सहारको अस्स,
B 393 सम्भत च न विनस्सेय्य । त किस्स हेतु ? अनमतग्गोय, भिक्खवे, ससारो पे० अल विमुच्चितु" ति ।

११ इदमवोच भगवा । इद वत्वान[2] सुगतो अथापर एतदवोच सत्था –

---

१ अट्ठिकङ्खलो – सी० । २ वत्वा – सी० ।

"एकस्सेकेन कप्पेन, पुग्गलस्सट्ठिसञ्चयो ।
सिया पब्बतसमो रासि, इति वुत्त महेसिना ।।

"सो खो पनाय अक्खातो, वेपुल्लो पब्बतो महा ।
उत्तरो गिज्झकूटस्स, मगधान गिरिब्बजे[1] ।।

"यतो च[2] अरियसच्चानि, सम्मप्पञ्ञाय पस्सति ।
दुक्ख दुक्खसमुप्पाद, दुक्खस्स च अतिक्कम ।
अरिय चट्ठङ्गिक मग्ग, दुक्खूपसमगामिन ।।

"स सत्तक्खत्तुपरम, सन्धावित्वान पुग्गलो ।
दुक्खस्सन्तकरो होति, सब्बसयोजनक्खया" ति ।। R 186

पठमो वग्गो ।

तस्सुद्दानं

तिणकट्ठ च पठवी, अस्सु खीर च पब्बत ।
सासपा सावका[3] गङ्गा, दण्डो च पुग्गलेन[4] चा ति[4] ।।

———o———

११ दुग्गतसुत्त

१२ एक समय भगवा सावत्थिय विहरति । तत्र खो पे० अनमतग्गोय, भिक्खवे, ससारो । पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनान सन्धावत ससरत । य, भिक्खवे, पस्सेय्याथ दुग्गत दुरूपेत[5] निट्ठमेत्थ गन्तब्ब '– अम्हेहि पि एवरूप पच्चनुभूत इमिना दीघेन अद्धुना' ति । त किस्स हेतु पे० यावञ्चिद, भिक्खवे, अलमेव सब्बसङ्खारेसु निब्बिन्दितु अल विरज्जितु अल विमुच्चितु ति ।

———

१२ सुखितसुत्तं

१३ सावत्थिय विहरति । "अनमतग्गोय[6], भिक्खवे, ससारो B 394
पे० य, भिक्खवे, पस्सेय्याथ सुखित सुसज्जित, निट्ठमेत्थ गन्तब्ब – R 187
'अम्हेहि पि एवरूप पच्चनुभूत इमिना दीघेन अद्धुना' ति । त किस्स

———

१ गिरिब्बजो – रो० । २ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ३ सावको सावको – स्या० । ४–४ पुग्गलेना ति – स्या०, रो० । ५ दुरूपेत – स्या० । ६ अनमतग्गाय – रो० ।

हेतु ? अनमतग्गोय, भिक्खवे, ससारो । पुब्बा कोटि न पञ्ञायति पे० अल विमुच्चितु" ति ।

१३ तिसमत्तसुत्त

१४ राजगहे विहरति वेळुवने । अथ खो तिसमत्ता पावेय्यका[1] भिक्खू सब्बे आरञ्ञिका सब्बे पिण्डपातिका सब्बे पसुकूलिका सब्बे तेचीवरिका सब्बे ससयोजना येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । अथ खो भगवतो एतदहोसि – "इमे खो तिसमत्ता पावेय्यका भिक्खू सब्बे आरञ्ञिका सब्बे पिण्डपातिका सब्बे पसुकूलिका सब्बे तेचीवरिका सब्बे ससयोजना । यन्नूनाह इमेस तथा धम्म देसेय्य यथा नेस इमस्मि येव आसने अनुपादाय आसवेहि चित्तानि विमुच्चेय्यु[2]" ति । अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "भिक्खवो" ति । "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच –

"अनमतग्गोय, भिक्खवे, ससारो । पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनान सन्धावत ससरत । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर, य वा वो इमिना दीघेन अद्धुना सन्धावत ससरत सीसच्छिन्नान लोहित पस्सन्न पग्घरित, य वा चतूसु महासमुद्देसु उदक" ति ?

"यथा खो मय, भन्ते, भगवता धम्म देसित आजानाम, एतदेव,
R 188 भन्ते, बहुतर, य नो इमिना दीघेन अद्धुना सन्धावत ससरत सीसच्छिन्नान लोहित पस्सन्न पग्घरित, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदक" ति ।

"साधु साधु, भिक्खवे, साधु खो मे तुम्हे, भिक्खवे, एव धम्म देसित आजानाथ । एतदेव, भिक्खवे, बहुतर, य वो इमिना दीघेन अद्धुना सन्धावत ससरत सीसच्छिन्नान लोहित पस्सन्न[3] पग्घरित, न त्वेव
B 395 चतूसु महासमुद्देसु उदक । दीघरत्त वो, भिक्खवे, गुन्न सत गोभूतान सीसच्छिन्नान लोहित पस्सन्न पग्घरित, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदक । दीघरत्त वो, भिक्खवे, महिसान सत महिसभूतान सीसच्छिन्नान लोहित पस्सन्न पग्घरित पे० दीघरत्त वो, भिक्खवे, उरब्भान सत उरब्भ-

---

१ पाठेय्यका – इति पि । २ विमुच्चेय्य – रो० । ३ पस्सन्द – सी०, स्या० ।

भूतान पे० अजान सत अजभूतान मिगान सत मिगभूतान कुक्कुटान सत कुक्कुटभूतान सूकरान सत सूकरभूतान दीघरत्त वो, भिक्खवे, चोरा गामघाता ति गहेत्वा सीसच्छिन्नान लोहित पस्सन्न पग्घरित। दीघरत्त वो, भिक्खवे, चोरा पारिपन्थिका[1] ति गहेत्वा सीसच्छिन्नान लोहित पस्सन्न पग्घरित। दीघरत्त वो, भिक्खवे, चोरा पारदारिका ति गहेत्वा सीसच्छिन्नान लोहित पस्सन्न पग्घरित, न त्वेव चतूसु महासमुद्देसु उदक। त किस्स हेतु ? अनमतग्गोय, भिक्खवे, ससारो पे० अल विमुच्चितु" ति।

१५ इदमवोच भगवा। अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासित अभिनन्दु ति। इमस्मि च पन वेय्याकरणस्मि भञ्ञमाने तिसमत्तान R 198
पावेय्यकान भिक्खून अनुपादाय आसवेहि चित्तानि विमुच्चिसू" ति।

---

१४ मातुसुत्त

१६ सावत्थिय विहरति। "अनमतग्गोय, भिक्खवे, ससारो पे० न सो, भिक्खवे, सत्तो सुलभरूपो यो नमाताभूतपुब्बो इमिना दीघेन अद्धुना। त किस्स हेतु ? अनमतग्गोय, भिक्खवे, ससारो पे० अल विमुच्चितु" ति।

---

१५ पितुसुत्त

१७ सावत्थिय विहरति। "अनमतग्गोय, भिक्खवे, ससारो पे० न सो, भिक्खवे, सत्तो सुलभरूपो यो नपिताभूतपुब्बो पे० अल विमुच्चितु" ति।

---

१६ भातुसुत्त

१८ सावत्थिय विहरति पे० न सो, भिक्खवे, सत्तो सुलभरूपो यो नभाताभूतपुब्बो पे० अल विमुच्चितु ति।

---

१७ भगिनिसुत्त

१९ सावत्थिय विहरति पे० न सो, भिक्खवे, सत्तो B 396
सुलभरूपो यो नभगिनिभूतपुब्बो पे० अल विमुच्चितु ति।

---

१ पारिपन्थका – सी०, स्या० रो०।

१८ पुत्तसुत्त

190 २० सावत्थिय विहरति पे० न सो, भिक्खवे, सत्तो
सुलभरूपो यो नपुत्तभूतपुब्बो पे० अल विमुच्चितु ति ।

---

१९ धीतुसुत्त

२१ सावत्थिय विहरति । "अनमतग्गोय, भिक्खवे, ससारो । पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनान सन्धावत ससरत । न सो, भिक्खवे, सत्तो सुलभरूपो यो नधीताभूतपुब्बो इमिना दीघेन अद्धुना । त किस्स हेतु ? अनमतग्गोय, भिक्खवे, ससारो । पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनान सन्धावत ससरत । एव दीघरत्त वो, भिक्खवे, दुक्ख पच्चनुभूत तिब्ब[1] पच्चनुभूत ब्यसन पच्चनुभूत, कटसी वड्ढिता । यावञ्चिद, भिक्खवे, अलमेव सब्बसङ्खारेसु निब्बिन्दितु, अल विरज्जितु, अल विमुच्चितु" ति ।

---

२० वेपुल्लपब्बतसुत्त

२२ एक समय भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "भिक्खवो" ति । "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच –

"अनमतग्गोय, भिक्खवे, ससारो। पुब्बा कोटि न पञ्ञायति
अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनान सन्धावत ससरत । भूत-
पुब्ब, भिक्खवे, इमस्स वेपुल्लस्स पब्बतस्स 'पाचीनवसो' त्वेव समञ्ञा
91 उदपादि । तेन खो पन, भिक्खवे, समयेन मनुस्सान 'तिवरा' त्वेव
समञ्ञा उदपादि । तिवरान, भिक्खवे, मनुस्सान चत्तारीस[2] वस्स-
सहस्सानि आयुप्पमाण अहोसि । तिवरा, भिक्खवे,मनुस्सा पाचीनवस
97 पब्बत चतूहेन आरोहन्ति, चतूहेन ओरोहन्ति । तेन खो पन, भिक्खवे,
समयेन ककुसन्धो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो लोके उप्पन्नो होति ।
ककुसन्धस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स विधुरसञ्जीव[3]

---

१ तिप्प – स्या० । २ चत्ताळीस – सी०, स्या० । ३ विधूरसञ्जीव – सी०, स्या० ।

नाम सावकयुग अहोसि अग्ग भद्दयुग। पस्सथ, भिक्खवे, सा चेविमस्स पब्बतस्स समञ्ञा अन्तरहिता, ते च मनुस्सा कालङ्कता[1], सो च भगवा परिनिब्बुतो। एव अनिच्चा, भिक्खवे, सङ्खारा, एव अद्धुवा, भिक्खवे, सङ्खारा, एव अनस्सासिका, भिक्खवे, सङ्खारा। यावञ्चिद, भिक्खवे, अलमेव सब्बसङ्खारेसु निब्बिन्दितु, अल विरज्जितु, अल विमुच्चितु।

"भूतपुब्ब, भिक्खवे, इमस्स वेपुल्लस्स पब्बतस्स 'वङ्कको[2]' त्वेव समञ्ञा उदपादि। तेन खो पन, भिक्खवे, समयेन मनुस्सान 'रोहितस्सा' त्वेव समञ्ञा उदपादि। रोहितस्सान, भिक्खवे, मनुस्सान तिसवस्ससहस्सानि आयुप्पमाण अहोसि। रोहितस्सा, भिक्खवे, मनुस्सा वङ्कक पब्बत तीहेन आरोहन्ति, तीहेन ओरोहन्ति। तेन खो पन, भिक्खवे, समयेन कोणागमनो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो लोके उप्पन्नो होति। कोणागमनस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स भिय्योसुत्तर नाम सावकयुग अहोसि अग्ग भद्दयुग। पस्सथ, भिक्खवे, सा चेविमस्स पब्बतस्स समञ्ञा अन्तरहिता, ते च मनुस्सा कालङ्कता, सो च भगवा परिनिब्बुतो। एव अनिच्चा भिक्खवे सङ्खारा पे० R 192
अल विमुच्चितु।

"भूतपुब्ब, भिक्खवे, इमस्स वेपुल्लस्स पब्बतस्स 'सुपस्सो[3]' त्वेव समञ्ञा उदपादि। तेन खो पन, भिक्खवे, समयेन मनुस्सान 'सुप्पिया[4]' त्वेव समञ्ञा उदपादि। सुप्पियान, भिक्खवे, मनुस्सान वीसतिवस्ससहस्सानि आयुप्पमाण अहोसि। सुप्पिया, भिक्खवे, मनुस्सा सुपस्स पब्बत द्वीहेन आरोहन्ति, द्वीहेन ओरोहन्ति। तेन खो पन, भिक्खवे, समयेन कस्सपो भगवा अरह सम्मासम्बुद्धो लोके उप्पन्नो होति। कस्सपस्स, भिक्खवे, भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स तिस्सभारद्वाज नाम सावकयुग अहोसि अग्ग भद्दयुग। पस्सथ, भिक्खवे, सा चेविमस्स पब्बतस्स समञ्ञा अन्तरहिता, ते च मनुस्सा कालङ्कता, सो च भगवा परिनिब्बुतो। एव अनिच्चा, भिक्खवे, सङ्खारा, एव अद्धुवा, भिक्खवे, सङ्खारा पे० अल विमुच्चितु।

"एतरहि खो पन, भिक्खवे, इमस्स वेपुल्लस्स पब्बतस्स 'वेपुल्लो' B 398

---

१ कालकता – सी०, स्या०। २ वकतो – स्या० ३ सुफस्सो – सी०। ४ अप्पिया – सी०।

त्वेव समञ्ञा उदपादि । एतरहि खो पन, भिक्खवे, इमेस मनुस्सान ‘मागधका’ त्वेव समञ्ञा उदपादि । मागधकान, भिक्खवे, मनुस्सान अप्पक आयुप्पमाण परित्त लहुक[1], यो चिर जीवति सो वस्ससत अप्प वा भिय्यो । मागधका, भिक्खवे, मनुस्सा वेपुल्ल पब्बत मुहुत्तेन आरोहन्ति मुहुत्तेन ओरोहन्ति । एतरहि खो पनाह, भिक्खवे, अरह सम्मासम्बुद्धो लोके उप्पन्नो । मय्ह खो पन, भिक्खवे, सारिपुत्तमोग्गल्लान नाम सावकयुग अग्ग भद्दयुग । भविस्सति, भिक्खवे, सो समयो या[2] अयञ्चे-
R 193 विमस्स पब्बतस्स समञ्ञा अन्तरधायिस्सति, इमे च मनुस्सा काल करिस्सन्ति, अह च परिनिब्बायिस्सामि । एव अनिच्चा, भिक्खवे, सङ्खारा, एव अद्धुवा, भिक्खवे, सङ्खारा, एव अनस्सासिका, भिक्खवे, सङ्खारा । यावञ्चिद, भिक्खवे, अलमेव सब्बसङ्खारेसु निब्बिन्दितु, अल विरज्जितु, अल विमुच्चितु” ति ।

२३ इदमवोच भगवा । इद वत्वान[3] सुगतो अथापर एतदवोच सत्था –

“पाचीनवसो तिवरान, रोहितस्सान वङ्कको ।
सुप्पियान सुपस्सो[4] ति[4], मागधान च वेपुल्लो[5] ॥

अनिच्चा वत सङ्खारा, उप्पादवयधम्मिनो ।
उप्पज्जित्वा निरुज्झन्ति, तेस वूपसमो सुखो” ति ॥

दुतियो वग्गो ।

तस्सुद्दान

दुग्गत सुखितञ्चेव, तिस मातापितेन च ।
भाता भगिनी पुत्तो च, धीता वेपुल्लपब्बत ॥

अनमतग्गसयुत्त समत्त ।

———o———

१ लहुस – सी० । २ य – सी० । ३ वत्वा – सी० । ४–४ सुपस्साति – सी०, रो०, सुपस्सो पि – स्या० । ५ वेपुलो – स्या०, वेपुल्ल – रो० ।

परितस्सिस्साम, लद्धा च चीवर अगधिता अमुच्छिता अनज्झापन्ना आदीनवदस्साविनो निस्सरणपञ्ञा परिभुञ्जिस्साम'।

(एव सब्ब कातब्ब।)

B 400 "'सन्तुट्ठा भविस्साम इतरीतरेन पिण्डपातेन पे० सन्तुट्ठा भविस्साम इतरीतरेन सेनासनेन पे० सन्तुट्ठा भविस्साम इतरीतरेन गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारेन, इतरीतरगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारसन्तुट्ठिया च वण्णवादिनो, न च गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारहेतु अनेसन अप्पतिरूप आपज्जिस्साम अलद्धा च गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खार न परितस्सिस्साम, लद्धा च गिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खार अगधिता अमुच्छिता अनज्झापन्ना आदीनवदस्साविनो निस्सरणपञ्ञा परिभुञ्जिस्सामा' ति। एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब। कस्सपेन वा हि वो, भिक्खवे, ओवदिस्सामि यो वा पनस्स कस्सपसदिसो[१], ओवदितेहि च पन वो तथत्ताय पटिपज्जितब्ब" ति।

---

२ अनोत्तप्पीसुत्त

२ एव मे सुत। एक समय आयस्मा च महाकस्सपो आयस्मा च सारिपुत्तो बाराणसिय विहरन्ति इसिपतने मिगदाये। अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो सायन्हसमय[२] पटिसल्लाना[३] वुट्ठितो येनायस्मा महाकस्सपो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता महाकस्सपेन सद्धि सम्मोदि। सम्मोदनीय कथ सारणीय[४] वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्त महाकस्सप एतदवोच – "वुच्चति हिद, आवुसो कस्सप, अनातापी अनोत्तप्पी[५] अभब्बो सम्बोधाय अभब्बो निब्बानाय अभब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधि-
R 196 गमाय, आतापी च खो ओत्तप्पी भब्बो सम्बोधाय भब्बो निब्बानाय भब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाया ति।

"कित्तावता नु खो, आवुसो, अनातापी होति अनोत्तप्पी अभब्बो सम्बोधाय अभब्बो निब्बानाय अभब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय, कित्तावता च पनावुसो, आतापी होति ओत्तप्पी भब्बो सम्बोधाय भब्बो निब्बानाय भब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाया" ति ?

१ कस्सपादिसो – सी०, स्या०। २ सायण्हसमय – सी०। ३ पतिसल्लाणा – सी०, पतिसल्लाना – रो०। ४ साराणीय – स्या०। ५ अनोत्तापी – सी०, स्या०, रो०।

"इधावुसो, भिक्खु 'अनुप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा उप्पज्जमाना अनत्थाय सवत्तेय्यु' ति न आतप्प करोति, 'उप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा अप्पहीयमाना अनत्थाय सवत्तेय्यु' ति न आतप्प करोति, B 401
'अनुप्पन्ना मे कुसला धम्मानुप्पज्जमाना अनत्थाय सवत्तेय्यु' ति न आतप्प करोति, 'उप्पन्ना मे कुसला धम्मा निरुज्झमाना अनत्थाय सवत्तेय्यु' ति न आतप्प करोति । एव खो, आवुसो, अनातापी होति ।

"कथ चावुसो, अनोत्तप्पी होति ? इधावुसो, भिक्खु 'अनुप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा उप्पज्जमाना अनत्थाय सवत्तेय्यु' ति न ओत्तप्पति, 'उप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा अप्पहीयमाना अनत्थाय सवत्तेय्यु' ति न ओत्तप्पति, 'अनुप्पन्ना मे कुसला धम्मानुप्पज्जमाना अनत्थाय सवत्तेय्यु' ति न ओत्तप्पति, 'उप्पन्ना मे कुसला धम्मा निरुज्झमाना अनत्थाय सवत्तेय्यु' ति न ओत्तप्पति । एव खो, आवुसो, R 197
अनोत्तप्पी होति । एव खो, आवुसो, अनातापी अनोत्तप्पी अभब्बो सम्बोधाय अभब्बो निब्बानाय अभब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय ।

"कथ चावुसो, आतापी होति ? इधावुसो, भिक्खु 'अनुप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा उप्पज्जमाना अनत्थाय सवत्तेय्यु' ति आतप्प करोति, 'उप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा अप्पहीयमाना अनत्थाय सवत्तेय्यु' ति आतप्प करोति, अनुप्पन्ना मे कुसला धम्मा पे० आतप्प करोति । एव खो, आवुसो, आतापी होति ।

"कथ चावुसो, ओत्तप्पी होति ? इधावुसो, भिक्खु 'अनुप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा उप्पज्जमाना अनत्थाय सवत्तेय्यु' ति ओत्तप्पति, 'उप्पन्ना मे पापका अकुसला धम्मा अप्पहीयमाना अनत्थाय सवत्तेय्यु' ति ओत्तप्पति, 'अनुप्पन्ना मे कुसला धम्माअनुप्पज्जमाना अनत्थाय सवत्तेय्यु' ति ओत्तप्पति, 'उप्पन्ना मे कुसला धम्मा निरुज्झमाना अनत्थाय सवत्तेय्यु' ति ओत्तप्पति । एव खो, आवुसो, ओत्तप्पी होति । एव खो, आवुसो, आतापी ओत्तप्पी भब्बो सम्बोधाय भब्बो निब्बानाय भब्बो अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाया" ति ।

---

३ चन्दूपमासुत्त

३ सावत्थिय विहरति । "चन्दूपमा, भिक्खवे, कुलानि उप-

R 198 सङ्कमथ – अपकस्सेव काय, अपकस्स चित्त, निच्चनवका कुलेसु B 402 अप्पगब्भा । सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो जरुदपान वा ओलोकेय्य पब्बतविसम वा नदीविदुग्ग वा –'अपकस्सेव काय, अपकस्स चित्त, एवमेव खो, भिक्खवे, चन्दूपमा कुलानि उपसङ्कमथ – अपकस्सेव काय, अपकस्स चित्त, निच्चनवका कुलेसु अप्पगब्भा ।

"कस्सपो, भिक्खवे, चन्दूपमो कुलानि उपसङ्कमति – अपकस्सेव काय, अपकस्स चित्त, निच्चनवको कुलेसु अप्पगब्भो । त किं मञ्ञथ, भिक्खवे, कथरूपो भिक्खु अरहति कुलानि उपसङ्कमितु" ति ?

"भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटिसरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्त[1] येव[1] पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती" ति ।

अथ खो भगवा आकासे पाणि चालेसि । "सेय्यथापि, भिक्खवे, अय आकासे पाणि न सज्जति न गय्हति न बज्झति, एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुनो कुलानि उपसङ्कमतो कुलेसु चित्त न सज्जति न गय्हति न बज्झति – 'लभन्तु लाभकामा, पुञ्ञकामा करोन्तु पुञ्ञानी' ति, यथासकेन लाभेन अत्तमनो होति सुमनो, एव परेस लाभेन अत्तमनो होति सुमनो, एवरूपो खो, भिक्खवे, भिक्खु अरहति कुलानि उपसङ्कमितु ।

"कस्सपस्स, भिक्खवे, कुलानि उपसङ्कमतो कुलेसु चित्त न सज्जति न गय्हति न बज्झति – 'लभन्तु लाभकामा, पुञ्ञकामा करोन्तु पुञ्ञानी' ति, यथासकेन लाभेन अत्तमनो होति सुमनो, एव परेस लाभेन अत्तमनो होति सुमनो ।

R 199 "त किं मञ्ञथ, भिक्खवे, कथरूपस्स भिक्खुनो अपरिसुद्धा धम्मदेसना होति, कथरूपस्स भिक्खुनो परिसुद्धा धम्मदेसना होती" ति ?

"भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटिसरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्त येव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती" ति ।

"तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी" ति ।

१–१ भगवन्तञ्ञेव – सी० ।

"एव, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच –

"यो हि कोचि, भिक्खवे, भिक्खु एवचित्तो परेस धम्म देसेति – 'अहो वत मे धम्म सुणेय्यु, सुत्वा च पन धम्म पसीदेय्यु, पसन्ना च मे पसन्नाकार करेय्यु' ति, एवरूपस्स खो, भिक्खवे, भिक्खुनो B 403
अपरिसुद्धा धम्मदेसना होति ।

"यो च खो, भिक्खवे, भिक्खु एवचित्तो परेस धम्म देसेति – 'स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्त वेदितब्बो विञ्ञूही ति । अहो, वत मे धम्म सुणेय्यु, सुत्वा च पन धम्म आजानेय्यु, आजानित्वा च पन तथत्ताय पटिपज्जेय्यु' ति । इति धम्मसुधम्मत पटिच्च परेस धम्म देसेति, कारुञ्ञ पटिच्च अनुद्दय पटिच्च अनुकम्प उपादाय परेस धम्म देसेति । एवरूपस्स खो, भिक्खवे, भिक्खुनो परिसुद्धा धम्मदेसना होति ।

"कस्सपो, भिक्खवे, एवचित्तो परेस धम्म देसेति–'स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको[1] एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्त
वेदितब्बो विञ्ञूही ति । अहो, वत मे धम्म सुणेय्यु, सुत्वा च पन R 200
धम्म आजानेय्यु, आजानित्वा च पन तथत्ताय पटिपज्जेय्यु' ति । इति धम्मसुधम्मत पटिच्च परेस धम्म देसेति, कारुञ्ञ पटिच्च अनुद्दय पटिच्च अनुकम्प उपादाय परेस धम्म देसेति । कस्सपेन वा हि वो, भिक्खवे, ओवदिस्सामि यो वा पनस्स कस्सपसदिसो[2], ओवदितेहि च पन वो तथत्ताय पटिपज्जितब्ब" ति ।

---

४ कुलूपकसुत्त

४ सावत्थिय विहरति । "त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, कथरूपो भिक्खु अरहति कुलूपको होतु, कथरूपो भिक्खु न अरहति कुलूपको होतु" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० भगवा एतदवोच –

"यो हि कोचि, भिक्खवे, भिक्खु एवचित्तो कुलानि उपसङ्कमति – 'देन्तु येव मे, मा नादसु, बहुकञ्ञेव मे देन्तु, मा थोक, पणीतञ्ञेव मे देन्तु, मा लूख, सीघञ्ञेव मे देन्तु, मा दन्ध, सक्कच्चञ्ञेव

१ रो० पोत्थके नत्थि । २ कस्सपादिसो – सी०, स्या० ।

मे देन्तु, मा असक्कच्च' ति । तस्स चे, भिक्खवे, भिक्खुनो एवचित्तस्स
कुलानि उपसङ्कमतो न देन्ति, तेन भिक्खु सन्दीयति, सो ततोनिदान
दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयति[1] । थोक देन्ति, नो बहुक पे० लूख
देन्ति, नो पणीत दन्ध देन्ति, नो सीघ, तेन भिक्खु सन्दीयति[2], सो
404 ततोनिदान दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयति । असक्कच्च देन्ति, नो
201 सक्कच्च, तेन भिक्खु सन्दीयति, सो ततोनिदान दुक्ख दोमनस्स पटि-
सवेदयति । एवरूपो खो, भिक्खवे, भिक्खु न अरहति कूलूपको होतु ।

"यो च खो, भिक्खवे, भिक्खु एवचित्तो कुलानि उपसङ्कमति– 'त कुतेत्थ लब्भा परकुलेसु – देन्तु येव मे, मा नादसु, बहुकञ्ञेव मे देन्तु, मा थोक, पणीतञ्ञेव मे देन्तु, मा लूख, दीघञ्ञेव मे देन्तु, मा दन्ध, सक्कच्चञ्ञेव मे देन्तु, मा असक्कच्च' ति । तस्स चे, भिक्खवे, भिक्खुनो एवचित्तस्स कुलानि उपसङ्कमतो न देन्ति, तेन भिक्खु न सन्दीयति, सो न ततोनिदान दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयति । थोक देन्ति, नो बहुक, तेन भिक्खु न सन्दीयति, सो न ततोनिदान दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयति । लूख देन्ति, नो पणीत, तेन भिक्खु न सन्दीयति, सो न ततोनिदान दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयति । दन्ध देन्ति, नो सीघ, तेन भिक्खु न सन्दीयति, सो न ततोनिदान दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयति । असक्कच्च देन्ति, नो सक्कच्च, तेन भिक्खु न सन्दीयति, सो न ततोनिदान दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयति । एव-रूपो खो, भिक्खवे, भिक्खु अरहति कुलूपको होतु ।

"कस्सपो, भिक्खवे, एवचित्तो कुलानि उपसङ्कमति – 'त कुतेत्थ लब्भा परकुलेसु – देन्तु येव मे, मा नादसु, बहुकञ्ञेव मे देन्तु, मा थोक, पणीतञ्ञेव मे देन्तु, मा लूख, सीघञ्ञेव मे देन्तु, मा दन्ध, सक्कच्चञ्ञेव मे देन्तु, मा असक्कच्च' ति । तस्स चे, भिक्खवे, कस्सपस्स एवचित्तस्स कुलानि उपसङ्कमतो न देन्ति, तेन कस्सपो न सन्दीयति, सो न ततोनिदान दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयति । थोक देन्ति, नो बहुक, तेन कस्सपो न सन्दीयति, सो न ततोनिदान दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयति । लूख देन्ति, नो पणीत, तेन कस्सपो न सन्दीयति, सो न ततोनिदान दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयति । दन्ध देन्ति, नो सीघ, तेन कस्सपो न सन्दीयति, सो न ततोनिदान दुक्ख दोमनस्स

---

१ पटिसवेदियति – सी०, रो० । २ सन्दियति – स्या०, रो० ।

पटिसवेदयति । असक्कच्च देन्ति, नो सक्कच्च, नेन कस्सपो न सन्दीयति, सो न ततोनिदान दुक्ख दोमनस्स पटिसवेदयति । कस्सपेन R 202 वा हि वो, भिक्खवे, ओवदिस्सामि यो वा पनस्स कस्सपसदिसो । ओवदितेहि च पन वो तथत्ताय पटिपज्जितब्ब" ति ।

---

५ जिण्णसुत्त

५ एव मे सुत पे० राजगहे वेळुवने । अथ खो आयस्मा B 405 महाकस्सपो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो आयस्मन्त महाकस्सप भगवा एतदवोच – "जिण्णोसि दानि त्व, कस्सप, गरुकानि च ते इमानि साणानि पसुकूलानि निब्बसनानि । तस्मातिह त्व, कस्सप, गहपतानि[1] चेव चीवरानि धारेहि, निमन्तनानि च भुञ्जाहि, मम च सन्तिके विहराही" ति ।

"अह खो, भन्ते, दीघरत्त आरञ्ञिको[2] चेव आरञ्ञिकत्तस्स च वण्णवादी, पिण्डपातिको चेव पिण्डपातिकत्तस्स च वण्णवादी, पसुकूलिको चेव पसुकूलिकत्तस्स च वण्णवादी, तेचीवरिको चेव तेचीवरिकत्तस्स च वण्णवादी, अप्पिच्छो चेव अप्पिच्छताय च वण्णवादी, सन्तुट्ठो चेव सन्तुट्ठिया च वण्णवादी, पविवित्तो चेव पविवेकस्स च वण्णवादी, असंसट्ठो चेव असंसग्गस्स च वण्णवादी, आरद्धविरियो चेव विरियारम्भस्स च वण्णवादी" ति ।

"किं पन त्व, कस्सप, अत्थवस सम्पस्समानो दीघरत्त आरञ्ञिको चेव आरञ्ञिकत्तस्स च वण्णवादी, पिण्डपातिको चेव पे० पसुकूलिको चेव तेचीवरिको चेव अप्पिच्छो चेव सन्तुट्ठो चेव पविवित्तो चेव असंसट्ठो चेव आरद्धविरियो चेव विरियारम्भस्स च वण्णवादी" ति ?

"द्वे ख्वाह, भन्ते, अत्थवसे सम्पस्समानो दीघरत्त आरञ्ञिको चेव आरञ्ञिकत्तस्स च वण्णवादी, पिण्डपातिको चेव पे० पसु- R 203 कूलिको चेव तेचीवरिको चेव अप्पिच्छो चेव सन्तुट्ठो चेव पविवित्तो चेव असंसट्ठो चेव आरद्धविरियो चेव विरिया-

---

१ गहपतिकानि – सी० । २ आरञ्ञको – सी०, अरञ्ञको – रो० ।

रम्भस्स च वण्णवादी । अत्तनो व दिट्ठधम्मसुखविहार सम्पस्समानो पच्छिम च जनत अनुकम्पमानो – 'अप्पेव नाम पच्छिमा जनता दिट्ठानुगति आपज्जेय्यु[१]'। ये किर ते अहेसु बुद्धानुबुद्धसावका ते दीघरत्त आरञ्ञिका चेव अहेसु आरञ्ञिकत्तस्स च वण्णवादिनो पे०
B 406 पिण्डपातिका चेव अहेसु पे० पसुकूलिका चेव अहेसु तेचीवरिका चेव अहेसु अप्पिच्छा चेव अहेसु सन्तुट्ठा चेव अहेसु पविवित्ता चेव अहेसु असंसट्ठा चेव अहेसु आरद्धविरिया चेव अहेसु विरियारम्भस्स च वण्णवादिनो' ति । ते तथत्ताय पटिपज्जिस्सन्ति, तेस त भविस्सति दीघरत्त हिताय सुखाय ।

"इमे ख्वाह, भन्ते, द्वे अत्थवसे सम्पस्समानो दीघरत्त आरञ्ञिको चेव आरञ्ञिकत्तस्स च वण्णवादी, पिण्डपातिको चेव पे० पसुकूलिको चेव तेचीवरिको चेव अप्पिच्छो चेव सन्तुट्ठो चेव पविवित्तो चेव असंसट्ठो चेव आरद्धविरियो चेव विरियारम्भस्स च वण्णवादी" ति ।

"साधु साधु, कस्सप । बहुजनहिताय किर त्व, कस्सप, पटिपन्नो बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सान । तस्मातिह त्व, कस्सप, साणानि चेव पसुकूलानि धारेहि निब्बसनानि, पिण्डाय च चराहि, अरञ्ञे च विहराही" ति ।

---

६ ओवादसुत्त

६ राजगहे वेळुवने । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो आयस्मन्त महाकस्सप भगवा एतदवोच – "ओवद, कस्सप, भिक्खू, करोहि, कस्सप, भिक्खून धम्मि[२] कथ[२] ।
R 204 अह वा, कस्सप, भिक्खू ओवदेय्य त्व वा, अह वा भिक्खून धम्मि कथ करेय्य त्व वा" ति ।

"दुब्बचा खो, भन्ते, एतरहि भिक्खू, दोवचस्सकरणेहि धम्मेहि समन्नागता, अक्खमा, अप्पदक्खिणग्गाहिनो अनुसासनि । इधाह, भन्ते, अद्दस भण्ड[३] च नाम भिक्खु आनन्दस्स सद्धिविहारि अभिजिक[४] च नाम

१ आपज्जेय्य – सी०, स्या० । २–२ धम्मिकथ – रो० । ३ भण्डु – सी० । ४ आभिञ्जिकञ्च – सी०, आभिज्जिकञ्च – स्या० ।

भिक्खु अनुरुद्धस्स सद्धिविहारि अञ्ञमञ्ञ सुतेन अच्चावदन्ते – 'एहि, भिक्खु, को बहुतर भासिस्सति, को सुन्दरतर भासिस्सति, को चिरतर भासिस्सती''' ति ।

अथ खो भगवा अञ्ञतर भिक्खु आमन्तेसि – "एहि त्व, भिक्खु, मम वचनेन भण्ड च भिक्खु आनन्दस्स सद्धिविहारि अभिजिक च भिक्खु अनुरुद्धस्स सद्धिविहारि आमन्तेहि – 'सत्था आयस्मन्ते आमन्तेती'" ति । B 407

"एव, भन्ते" ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा[1] येन ते भिक्खू तेनुपसङ्कमि उपसङ्कमित्वा ते भिक्खू एतदवोच – "सत्था आयस्मन्ते आमन्तेती' ति ।

"एवमावुसो" ति खो ते भिक्खू तस्स भिक्खुनो पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ने खो ते भिक्खू भगवा एतदवोच – "सच्च किर तुम्हे, भिक्खवे, अञ्ञमञ्ञ सुतेन अच्चावदथ – 'एहि, भिक्खु, को बहुतर भासिस्सति, को सुन्दरतर भासिस्सति, को चिरतर भासिस्सती'" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"कि नु खो मे तुम्हे, भिक्खवे, एव धम्म देसित आजानाथ – 'एथ[2] तुम्हे, भिक्खवे, अञ्ञमञ्ञ सुतेन अच्चावदथ – एहि, भिक्खु, को बहुतर भासिस्सति, को सुन्दरतर भासिस्सति, को चिरतर भासिस्सती'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" । R 205

"नो चे किर मे तुम्हे, भिक्खवे, एव धम्म देसित आजानाथ, अथ कि चरहि तुम्हे, मोघपुरिसा, कि जानन्ता कि पस्सन्ता एव स्वाक्खाते धम्मविनये पब्बजिता समाना अञ्ञमञ्ञ सुतेन अच्चावदथ – 'एहि, भिक्खु, को बहुतर भासिस्सति, को सुन्दरतर भासिस्सति, को चिरतर भासिस्सती'" ति ।

अथ खो ते भिक्खू भगवतो पादेसु सिरसा निपतित्वा भगवन्त एतदवोचु – "अच्चयो नो, भन्ते, अच्चगमा[3], यथाबाले यथामूळ्हे यथाअकुसले, ये मय एव स्वाक्खाते धम्मविनये पब्बजिता समाना अञ्ञ-

१. पटिसुणित्वा – स्या० । २ एव – स्या० । ३ अच्चयमा – रो० ।

मञ्ञा सुतेन अच्चावदिम्ह – 'एहि, भिक्खु, को बहुतर भासिस्सति, को सुन्दरतर भासिस्सति, को चिरतर भासिस्सती' ति । तेस नो, भन्ते, भगवा अच्चय अच्चयतो पटिग्गण्हातु आयति सवराया'' ति ।

"तग्घ तुम्हे, भिक्खवे, अच्चयो अच्चगमा यथाबाले यथामूळ्हे यथाअकुसले, ये तुम्हे एव स्वाक्खाते धम्मविनये पब्बजिता समाना अञ्ञमञ्ञा सुतेन अच्चावदित्थ– 'एहि, भिक्खु, को बहुतर भासि-
B 408 स्सति, को सुन्दरतर भासिस्सति, को चिरतर भासिस्सती' ति । यतो च खो तुम्हे, भिक्खवे, अच्चय अच्चयतो दिस्वा यथाधम्म पटिकरोथ, त वो मय[1] पटिग्गण्हाम । वुद्धि[2] हेसा, भिक्खवे, अरियस्स विनये यो अच्चय अच्चयतो दिस्वा यथाधम्म पटिकरोति आयति च सवर आपज्जती' ति ।

---

७ दुतियओवादसुत्त

७ राजगहे विहरति वेळुवने । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो येन भगवा तेनुपसङ्कमि पे० एकमन्त निसिन्न खो आयस्मन्त महाकस्सप भगवा एतदवोच – "ओवद, कस्सप, भिक्खू, करोहि, कस्सप,
R 206 भिक्खून धम्मि कथ । अह वा, कस्सप, भिक्खू ओवदेय्य त्व वा, अह वा भिक्खून धम्मि कथ करेय्य त्व वा'' ति ।

"दुब्बचा खो, भन्ते, एतरहि भिक्खू, दोवचस्सकरणेहि धम्मेहि समन्नागता अक्खमा अप्पदक्खिणग्गाहिनो अनुसासनि । यस्स कस्सचि, भन्ते, सद्धा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, हिरी[3] नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, ओत्तप्प नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, विरिय नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, पञ्ञा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति[4], हानियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो वुद्धि ।

"सेय्यथापि, भन्ते, काळपक्खे[5] चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, हायतेव वण्णेन, हायति मण्डलेन, हायति आभाय, हायति आरोहपरिणाहेन । एवमेव खो, भन्ते, यस्स कस्सचि सद्धा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु पे० हिरी नत्थि ओत्तप्प नत्थि विरिय

---

१ मय अच्चय – सी० । २ वुड्ढि – स्या० । ३ हिरि – सी०, स्या०, रो० ।
४ आगच्छन्ति – सी० । ५ कालपक्खे – रो० ।

नत्थि पञ्ञा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, हानियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो वुद्धि ।

"'अस्सद्धो पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, परिहानमेत, 'अहिरिको पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, परिहानमेत, 'अनोत्तप्पी पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, परिहानमेत, 'कुसीतो पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, परिहानमेत, 'दुप्पञ्ञो पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, परिहानमेत, 'कोधनो पुरिसपुग्गलो B 409
ति, भन्ते, परिहानमेत, 'उपनाही पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, परिहानमेत, 'न सन्ति भिक्खू ओवादका' ति, भन्त, परिहानमेत ।

"यस्स कस्सचि, भन्ते, सद्धा अत्थि कुसलेसु धम्मेसु, हिरी अत्थि कुसलेसु धम्मेसु, ओत्तप्प अत्थि कुसलेसु धम्मेसु, विरिय अत्थि कुसलेसु धम्मेसु, पञ्ञा अत्थि कुसलेसु धम्मेसु, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वुद्धियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो परिहानि ।

"सेय्यथापि, भन्ते, जुण्हपक्खे चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वड्ढतेव वण्णेन, वड्ढति मण्डलेन, वड्ढति आभाय, वड्ढति R 207
आरोहपरिणाहेन । एवमेव खो, भन्ते, यस्स कस्सचि सद्धा अत्थि कुसलेसु धम्मेसु हिरी अत्थि पे० ओत्तप्प अत्थि विरिय अत्थि पञ्ञा अत्थि कुसलेसु धम्मेसु तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वुद्धियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो परिहानि ।

"'सद्धो पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, अपरिहानमेत, 'हिरिमा पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, अपरिहानमेत, 'ओत्तप्पी पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, अपरिहानमेत, 'आरद्धविरियो पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, अपरिहानमेत, 'पञ्ञवा पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, अपरिहानमेत, 'अक्कोधनो पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, अपरिहानमेत, 'अनुपनाही पुरिसपुग्गलो' ति, भन्ते, अपरिहानमेत, 'सन्ति भिक्खू ओवादका' ति, भन्ते, अपरिहानमेत" ति ।

"साधु साधु, कस्सप । यस्स कस्सचि, कस्सप, सद्धा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु पे० हिरी नत्थि ओत्तप्प नत्थि विरिय नत्थि पञ्ञा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, हानियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो वुद्धि ।

"सेय्यथापि, कस्सप, काळपक्खे चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो

वा आगच्छति, हायतेव वण्णेन पे० हायति आरोहपरिणाहेन। एवमेव खो, कस्सप, यस्स कस्सचि सद्धा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु पे० हिरी नत्थि ओत्तप्प नत्थि विरिय नत्थि पञ्ञा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, हानियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो वुद्धि। 'अस्सद्धो पुरिसपुग्गलो' ति, कस्सप,
410 परिहानमेत, अहिरिको पे० अनोत्तप्पी कुसीतो दुप्पञ्ञो कोधनो 'उपनाही पुरिसपुग्गलो' ति, कस्सप, परिहानमेत, 'न सन्ति भिक्खू ओवादका' ति, कस्सप, परिहानमेत।

"यस्स कस्सचि कस्सप, सद्धा अत्थि कुसलेसु धम्मेसु पे० हिरी अत्थि ओत्तप्प अत्थि विरिय अत्थि पञ्ञा अत्थि कुसलेसु धम्मेसु तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वुद्धियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो परिहानि।

208 "सेय्यथापि, कस्सप, जुण्हपक्खे चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वड्ढतेव वण्णेन, वड्ढति मण्डलेन, वड्ढति आभाय, वड्ढति आरोहपरिणाहेन। एवमेव खो, कस्सप, यस्स कस्सचि सद्धा अत्थि कुसलेसु धम्मेसु हिरी अत्थि ओत्तप्प अत्थि विरिय अत्थि पञ्ञा अत्थि कुसलेसु धम्मेसु तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वुद्धियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो परिहानि।

"'सद्धो पुरिसपुग्गलो' ति, कस्सप, अपरिहानमेत, हिरिमा पे० ओत्तप्पी आरद्धविरियो पञ्ञवा अक्कोधनो 'अनुपनाही पुरिसपुग्गलो' ति, कस्सप, अपरिहानमेत, 'सन्ति भिक्खू ओवादका' ति, कस्सप, अपरिहानमेत" ति।

---

८ ततियओवादसुत्त

८ राजगहे[1] कलन्दकनिवापे[1]। अथ खो आयस्मा महाकस्सपो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्त निसिन्न खो आयस्मन्त महाकस्सप भगवा एतदवोच – "ओवद, कस्सप, भिक्खू, करोहि, कस्सप, भिक्खून धम्मि कथ। अह वा, कस्सप, भिक्खून[2] ओवदेय्य त्व वा, अह वा भिक्खून धम्मि कथ करेय्य त्व वा" ति।

१–१ सावत्थिय अनाथपिण्डिकस्स आरामे – सी०। २ भिक्खू – सी०, स्या०।

“दुब्बचा खो, भन्ते, एतरहि भिक्खू, दोवचस्सकरणेहि धम्मेहि समन्नागता, अक्खमा, अप्पदक्खिणग्गाहिनो अनुसासनि” ति ।

“तथा हि पन, कस्सप, पुब्बे थेरा भिक्खू आरञ्ञिका चेव
अहेसु आरञ्ञिकत्तस्स च वण्णवादिनो, पिण्डपातिका चेव अहेसु
पिण्डपातिकत्तस्स च वण्णवादिनो, पमुकूलिका चेव अहेसु पमुकूलिकत्तस्स B 411
च वण्णवादिनो, तेचीवरिका चेव अहेसु तेचीवरिकत्तस्स च वण्णवादिनो,
अप्पिच्छा चेव अहेसु अप्पिच्छताय च वण्णवादिनो, सन्तुट्ठा चेव अहेसु
सन्तुट्ठिया च वण्णवादिनो, पविवित्ता चेव अहेसु पविवेकस्स च वण्ण-
वादिनो, असमट्ठा चेव अहेसु असमसग्गस्स च वण्णवादिनो, आरद्धविरिया R 209
चेव अहेसु विरियारम्भस्स च वण्णवादिनो ।

“तत्र यो होति भिक्खु आरञ्ञिको चेव आरञ्ञिकत्तस्स च वण्णवादी, पिण्डपातिको चेव पिण्डपातिकत्तस्स च वण्णवादी, पसुकूलिको चेव पसुकूलिकत्तस्स च वण्णवादी, तेचीवरिको चेव तेचीवरिकत्तस्स च वण्णवादी, अप्पिच्छो चेव अप्पिच्छताय च वण्णवादी, सन्तुट्ठो चेव सन्तुट्ठिया च वण्णवादी, पविवित्तो चेव पविवेकस्स च वण्णवादी, असससट्ठो चेव असससग्गस्स च वण्णवादी, आरद्धविरियो चेव विरियारम्भस्स च वण्णवादी, त थेरा भिक्खू आसनेन निमन्तेन्ति – ‘एहि, भिक्खु, को नामाय भिक्खु, भद्दको वताय भिक्खु, सिक्खाकामो वताय भिक्खु, एहि, भिक्खु, इद आसन निसीदाही’ ति ।

“तत्र, कस्सप, नवान भिक्खून एव होति – ‘यो किर सो होति भिक्खु आरञ्ञिको चेव आरञ्ञिकत्तस्स च वण्णवादी, पिण्डपातिको चेव पे० पसुकूलिको चेव तेचीवरिको चेव अप्पिच्छो चेव सन्तुट्ठो चेव पविवित्तो चेव असंसट्ठो चेव आरद्धविरियो चेव विरियारम्भस्स च वण्णवादी, त थेरा भिक्खू आसनेन निमन्तेन्ति – एहि, भिक्खु, को नामाय भिक्खु, भद्दको वताय भिक्खु, सिक्खाकामो वताय भिक्खु, एहि, भिक्खु, इद आसन निसीदाही’ ति । ते तथत्ताय पटिपज्जन्ति, तेस त होति दीघरत्त हिताय सुखाय ।

“एतरहि पन, कस्सप, थेरा भिक्खू न चेव आरञ्ञिका न च आरञ्ञिकत्तस्स वण्णवादिनो, न चेव पिण्डपातिका न च पिण्डपातिकत्तस्स वण्णवादिनो, न चेव पसुकूलिका न च पसुकूलिकत्तस्स वण्णवादिनो, न चेव तेचीवरिका न च तेचीवरिकत्तस्स वण्णवादिनो,

न चेव अप्पिच्छा न च अप्पिच्छताय वण्णवादिनो, न चेव सन्तुट्ठा न च सन्तुट्ठिया वण्णवादिनो, न चेव पविवित्ता न च पविवेकस्स वण्णवादिनो, R 210 न चेव असंसट्ठा न च असंसग्गस्स वण्णवादिनो, न चेव आरद्धविरिया न च विरियारम्भस्स वण्णवादिनो ।

B 412 "तत्र यो होति भिक्खु ञातो यसस्सी लाभी चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारान त थेरा भिक्खू आसनेन निमन्तेन्ति – 'एहि, भिक्खु को नामाय भिक्खु, भद्दको वताय भिक्खु, सब्रह्मचारिकामो वताय भिक्खु, एहि, भिक्खु, इद आसन निसीदाही' ति ।

"तत्र, कस्सप, नवान भिक्खून एव होति – 'यो किर सो होति भिक्खु ञातो यसस्सी लाभी चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारान त थेरा भिक्खू आसनेन निमन्तेन्ति – एहि, भिक्खु, को नामाय भिक्खु, भद्दको वताय भिक्खु, सब्रह्मचारिकामो वताय भिक्खु, एहि, भिक्खु, इद आसन निसीदाही' ति । ते तथत्ताय पटिपज्जन्ति । तेस त होति दीघरत्त अहिताय दुक्खाय । य हि त, कस्सप, सम्मा वदमानो वदेय्य – 'उपद्दुता ब्रह्मचारी ब्रह्मचारूपद्दवेन अभिपत्थना[1] ब्रह्मचारी ब्रह्मचारिअभिपत्थनेना[2]' ति, एतरहि त, कस्सप, सम्मावदमानो वदेय्य – 'उपद्दुता ब्रह्मचारी ब्रह्मचारूपद्दवेन अभिपत्थना ब्रह्मचारी ब्रह्मचारिअभिपत्थनेना'" ति ।

---

९ झानाभिञ्ञासुत्त

९ सावत्थियं विहरति । "अहं, भिक्खवे, यावदेव[3] आकङ्खामि विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार R 211 विवेकज पीतिसुख पठम[4] झान[4] उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम झान उपसम्पज्ज विहरति ।

"अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि वितक्कविचारान वूपसमा अज्झत्त सम्पसादन चेतसो एकोदिभाव अवितक्क अविचार समाधिज पीतिसुख दुतिय झान उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे,

---

१ अभिभवना – सी०, रो०, अभिवाना – स्या० । २ ब्रह्मचाराभिभवनेना – सी०, रो०, ब्रह्मचाराभिवानेना – स्या० । ३ यावदे – म० । ४–४ पठमज्झान – सी० ।

यावदेव आकङ्खति वितक्कविचारान वूपसमा पे० दुतिय झान उपसम्पज्ज विहरति ।

"अह, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरामि सतो च सम्पजानो सुख च कायेन पटिसवेदेमि, य त अरिया आचिक्खन्ति – 'उपेक्खको सतिमा सुखविहारी' ति ततिय झान उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति
पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पजानो, सुख च B 413
कायेन पटिसवेदेति, य त अरिया आचिक्खन्ति – 'उपेक्खको सतिमा सुखविहारी' ति ततिय झान उपसम्पज्ज विहरति ।

"अह, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि सुखस्स च पहाना[1] दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सान अत्थङ्गमा[2] अदुक्खमसुख उपेक्खासतिपारिसुद्धि चतुत्थ झान उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति सुखस्स च पहाना पे० चतुत्थ झान उपसम्पज्ज विहरति ।

"अह, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि सब्बसो रूपसञ्ञान समतिक्कमा पटिघसञ्ञान अत्थङ्गमा नानत्तसञ्ञान अमनसिकारा अनन्तो आकासो ति आकासानञ्चायतन उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति सब्बसो रूपसञ्ञान समतिक्कमा पे० आकासानञ्चायतन उपसम्पज्ज विहरति ।

"अह, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि सब्बसो आकासानञ्चायतन समतिक्कम्म अनन्त विञ्ञाण ति विञ्ञाणञ्चायतन उपसम्पज्ज
विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति सब्बसो आकासा- R.212
नञ्चायतन समतिक्कम्म अनन्त विञ्ञाण ति विञ्ञाणञ्चायतन उपसम्पज्ज विहरति ।

"अह, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि सब्बसो विञ्ञाणञ्चायतन समतिक्कम्म नत्थि किञ्ची ति आकिञ्चञ्ञायतन उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति पे० आकिञ्चञ्ञायतन उपसम्पज्ज विहरति ।

"अह, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि सब्बसो आकिञ्चञ्ञायतन समतिक्कम्म नेवसञ्ञानासञ्ञायतन उपसम्पज्ज विहरामि ।

---

१ पहाणा – सी० । २ अत्थगमा – सी०, रो० ।

कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति .. पे० नेवसञ्ञानासञ्ञायतन उपसम्पज्ज विहरति ।

"अह, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि सब्बसो नेवसञ्ञानासञ्ञायतन समतिक्कम्म सञ्ञावेदयितनिरोध उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे पे० सञ्ञावेदयितनिरोध उपसम्पज्ज विहरति ।

B 414 "अह, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि अनेकविहित इद्धिविध पच्चनुभोमि – एको पि हुत्वा बहुधा होमि, बहुधा पि हुत्वा एको होमि, आविभाव, तिरोभाव, तिरोकुड्ड[1] तिरोपाकार तिरोपब्बत असज्जमानो गच्छामि, सेय्यथापि आकासे, पठविया पि उम्मुज्जनिमुज्ज करोमि, सेय्यथापि उदके, उदके पि अभिज्जमाने गच्छामि, सेय्यथापि पठविय, आकासे पि पल्लङ्केन कमामि, सेय्यथापि पक्खी सकुणो, इमे पि चन्दिमसुरिये एवमहिद्धिके एवमहानुभावे पाणिना परिमसामि परिमज्जामि, याव ब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तेमि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति अनेकविहित इद्धिविध पच्चनुभोति पे० याव ब्रह्मलोका पि कायेन वस वत्तेति ।

"अह, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय[2] उभो सद्दे सुणामि, दिब्बे च मानुसे च, ये दूरे सन्तिके च । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति दिब्बाय सोतधातुया पे० दूरे सन्तिके च ।

R 213 "अह, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि परसत्तान परपुग्गलान चेतसा चेतो परिच्च पजानामि – सराग वा चित्त सराग चित्त ति पजानामि, वीतराग वा चित्त वीतराग चित्त ति पजानामि, सदोस वा चित्त पे० वीतदोस वा चित्त समोह वा चित्त वीतमोह वा चित्त सङ्खित्त वा चित्त विक्खित्त वा चित्त महग्गत वा चित्त अमहग्गत वा चित्त सउत्तर वा चित्त अनुत्तर वा चित्त समाहित वा चित्त असमाहित वा चित्त विमुत्त वा चित्त अविमुत्त वा चित्त अविमुत्त चित्त ति पजानामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति परसत्तान परपुग्गलान चेतसा चेतो परिच्च पजानाति –

१ तिरोकुट्ट – म० । २ अतिक्कन्तमानुसकाय – सी०, अतिक्कन्तमानुसकेन – रो० ।

सराग वा चित्त मराग चित्त ति पजानाति पे० अविमुत्त वा चित्त अविमुत्त चित्त ति पजानाति ।

"अह, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरामि, सेय्यथीद[1] – एक पि जाति द्वे पि जातियो तिस्सो पि जातियो चतस्सो पि जातियो पञ्च पि जातियो दस पि जातियो वीस पि जातियो तिस पि जातियो चत्तालीस[2] पि जातियो पञ्ञास पि जातियो जातिसत पि जातिसहस्स पि जातिसतसहस्स पि, अनेके पि सवट्टकप्पे अनेके पि विवट्टकप्पे अनेके पि सवट्टविवट्टकप्पे – 'अमुत्रासि एवनामो एवगोत्तो एववण्णो एवमाहारो एवमुखदुक्खप्पटिसवेदी एव- B 415 मायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादि, तत्रापासि एवनामो एवगोत्तो एववण्णो एवमाहारो एवसुखदुक्खप्पटिसवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो' ति । इति साकार सउद्देस अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरति, सेय्यथीद – एक पि जाति पे० इति साकार सउद्देस अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरति ।

"अह, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सामि चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते R 214 सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे[3] सत्ते पजानामि – 'इमे वत, भोन्तो, सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियान उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा पर मरणा अपाय दुग्गति विनिपात निरय उपपन्ना, इमे वा पन, भोन्तो, सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्नागता अरियान अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपन्ना' ति । इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सामि चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने पे० यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति ।

१ सेय्यथिद – म० । २ चत्ताळीस – सी०, स्या०, चत्तारीस – रो० । ३ यथाकम्मुपगे – रो० ।

"अह, भिक्खवे, आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्ञाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामि। कस्सपो पि, भिक्खवे, आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्ञाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती" ति।

---

१० उपस्सयसुत्त

१० एव मे सुत। एक समय आयस्मा महाकस्सपो सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। अथ खो आयस्मा आनन्दो
B 416, K 215 पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येनायस्मा महाकस्सपो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त महाकस्सप एतदवोच – "आयाम, भन्ते कस्सप, येन अञ्ञातरो भिक्खुनुपस्सयो तेनुपसङ्कमिस्सामा" ति।

"गच्छ त्व, आवुसो आनन्द, बहुकिच्चो त्व बहुकरणीयो" ति। दुतिय पि खो आयस्मा आनन्दो आयस्मन्त महाकस्सप एतदवोच – "आयाम, भन्ते कस्सप, येन अञ्ञातरो भिक्खुनुपस्सयो तेनुपसङ्कमिस्सामा" ति।

"गच्छ त्व, आवुसो आनन्द, बहुकिच्चो त्व बहुकरणीयो" ति। ततिय पि खो आयस्मा आनन्दो आयस्मन्त महाकस्सप एतदवोच – "आयाम, भन्ते कस्सप, येन अञ्ञातरो भिक्खुनुपस्सयो तेनुपसङ्कमिस्सामा" ति।

अथ खो आयस्मा महाकस्सपो पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय आयस्मता आनन्देन पच्छासमणेन येन अञ्ञातरो भिक्खुनुपस्सयो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्ञत्ते आसने निसीदि। अथ खो सम्बहुला भिक्खुनियो येनायस्मा महाकस्सपो तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त महाकस्सप अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु। एकमन्त निसिन्ना खो ता भिक्खुनियो आयस्मा महाकस्सपो धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहसेसि। अथ खो आयस्मा महाकस्सपो ता भिक्खुनियो धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा सम्पहसेत्वा उट्ठायासना पक्कामि[१]।

---

१ पक्कमि – सी०।

अथ खो थुल्लतिस्सा भिक्खुनी अनत्तमना अनत्तमनवाच निच्छारेसि – "किं पन अय्यो महाकस्सपो अय्यस्स आनन्दस्स वेदेहमुनिनो सम्मुखा धम्मं भासितब्बं मञ्ञति ! सेय्यथापि नाम सूचिवाणिजको सूचिकारस्स सन्तिके सूचिं विक्केतब्बं मञ्ञेय्य, एवमेव अय्यो महाकस्सपो अय्यस्स आनन्दस्स वेदेहमुनिनो सम्मुखा धम्मं भासितब्बं मञ्ञती" ति । R 216

अस्सोसि खो आयस्मा महाकस्सपो थुल्लतिस्साय भिक्खुनिया इमं वाचं भासमानाय । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच – "किं नु खो, आवुसो आनन्द, अहं सूचिवाणिजको, त्वं सूचिकारो, उदाहु अहं सूचिकारो, त्वं सूचिवाणिजको" ति ?

"खम[1], भन्ते कस्सप, बालो मातुगामो" ति । B 417

"आगमेहि त्वं, आवुसो आनन्द, मा ते सङ्घो उत्तरि[2] उपपरिक्खि । तं किं मञ्ञसि, आवुसो आनन्द, अपि नु त्वं भगवतो सम्मुखा भिक्खुसङ्घे उपनीतो – 'अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं झानं उपसम्पज्ज विहरामि । आनन्दो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं झानं उपसम्पज्ज विहरती'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"अहं खो, आवुसो, भगवतो सम्मुखा भिक्खुसङ्घे उपनीतो – 'अहं, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खामि विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं झानं उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, यावदेव आकङ्खति विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि पे० पठमं झानं उपसम्पज्ज विहरती' ति पे० । (नवन्नं अनुपुब्बविहारसमापत्तीनं पञ्चन्नं च अभिञ्ञानं एवं वित्थारो वेदितब्बो ।)

"तं किं मञ्ञसि, आवुसो आनन्द, अपि नु त्वं भगवतो सम्मुखा भिक्खुसङ्घे उपनीतो – 'अहं, भिक्खवे, आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पञ्ञाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामि । आनन्दो पि, भिक्खवे, आसवानं खया अनासवं R 217

१ खमथ – सी०, स्या०, रो० । २ उत्तरिं – सी०, स्या० ।

चेतोविमुत्ति पञ्ञाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती'' ति ?

"नो हेत, भन्ते'' ।

"अह खो, आवुसो, भगवतो सम्मुखा भिक्खुसङ्घे उपनीतो – 'अह, भिक्खवे, आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्ञाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामि । कस्सपो पि, भिक्खवे, आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्ञाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती' ति ।

"सत्तरतन वा, आवुसो, नाग अड्ढट्ठमरतन[1] वा तालपत्तिकाय छादेतब्ब मञ्ञेय्य, यो मे छ अभिञ्ञा छादेतब्ब मञ्ञेय्या'' ति ।

चवित्थ च पन थुल्लतिस्सा भिक्खुनी ब्रह्मचरियम्हा ति ।

---

११ चीवरसुत्त

B 418 ११ एक समय आयस्मा महाकस्सपो राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा आनन्दो दक्खिणागिरिस्मि[2] चारिक चरति महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि ।

तेन खो पन समयेन आयस्मतो आनन्दस्स तिसमत्ता सद्धिविहारिनो भिक्खू सिक्ख पच्चक्खाय हीनायावत्ता भवन्ति येभुय्येन
R 218 कुमारभूता । अथ खो आयस्मा आनन्दो दक्खिणागिरिस्मि यथाभिरन्त चारिक चरित्वा येन राजगह वेळुवन कलन्दकनिवापो येनायस्मा महाकस्सपो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त महाकस्सप अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो आयस्मन्त आनन्द आयस्मा महाकस्सपो एतदवोच –"कति नु खो, आवुसो आनन्द, अत्थवसे पटिच्च भगवता कुलेसु तिकभोजन पञ्ञत्त'' ति ?

"तयो खो, भन्ते कस्सप, अत्थवसे पटिच्च भगवता कुलेसु तिकभोजन पञ्ञत्त – दुम्मङ्कून पुग्गलान निग्गहाय पेसलान भिक्खून फासुविहाराय, मा पापिच्छा पक्ख निस्साय सङ्घ भिन्देय्यु, कुलानुद्दयताय[3] च । इमे खो, भन्ते कस्सप, तयो अत्थवसे पटिच्च भगवता कुलेसु तिकभोजन पञ्ञत्त'' ति ।

---

१ अड्ढट्ठरतन – सी० । २ दक्खिणगिरिस्मिं – म० । ३ कुलानुदयताय – स्या० ।

"अथ किञ्चरहि त्व, आवुसो आनन्द, इमेहि नवेहि भिक्खूहि इन्द्रियसु अगुत्तद्वारेहि भोजने अमत्तञ्ञूहि जागरिय अननुयुत्तेहि सद्धि चारिक चरसि ? सस्सघात मञ्ञे चरसि, कुल्पघात[1] मञ्ञे चरसि । ओलुज्जति[2] खो ते, आवुसो आनन्द, परिसा पलुज्जन्ति खो ते, आवुसो, नवप्पाया । न वाय कुमारको मत्तमञ्ञासी" ति ।

"अपि मे, भन्ते कस्सप, सिरस्मि पलितानि जातानि । अथ च पन मय अज्जा पि आयस्मतो महाकस्सपस्स कुमारकवादा न मुच्चामा" ति ।

"तथा हि पन त्व, आवुसो आनन्द, इमेहि नवेहि भिक्खूहि R 219
इन्द्रियेसु अगुत्तद्वारेहि भोजने अमत्तञ्ञूहि जागरिय अननुयुत्तेहि सद्धि चारिक चरसि, सस्सघात मञ्ञे चरसि, कुलूपघात मञ्ञे चरसि ।
ओलुज्जति खो ते, आवुसो आनन्द, परिसा, पलुज्जन्ति खो ते, आवुसो, B 419
नवप्पाया । न वाय कुमारको मत्तमञ्ञासी" ति ।

अस्सोसि खो थुल्लनन्दा भिक्खुनी – "अय्येन किर महाकस्सपेन अय्यो आनन्दो वेदेहमुनि कुमारकवादेन अपसादितो" ति ।

अथ खो थुल्लनन्दा भिक्खुनी अनत्तमना अनत्तमनवाच निच्छारेसि – "कि पन अय्यो महाकस्सपो अञ्ञतित्थियपुब्बो समानो अय्य आनन्द वेदेहमुनि कुमारकवादेन अपसादेतब्ब मञ्ञती" ति ।

अस्सोसि खो आयस्मा महाकस्सपो थुल्लनन्दाय भिक्खुनिया इम वाच भासमानाय । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो आयस्मन्त आनन्द एतदवोच – "तग्घावुसो आनन्द,थुल्लनन्दाय भिक्खुनिया सहसा अप्पटिसङ्खा वाचा भासिता । यत्वाह, आवुसो, केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजितो, नाभिजानामि अञ्ञ सत्थार उद्दिसिता[3], अञ्ञत्र तेन भगवता अरहता सम्मासम्बुद्धेन । पुब्बे मे, आवुसो, अगारिकभूतस्स सतो एतदहोसि – 'सम्बाधो घरावासो रजापथो[4], अब्भोकासो[5] पब्बज्जा । नयिद सुकर अगार अज्झावसता एकन्तपरिपुण्ण एकन्तपरिसुद्ध सङ्खलिखित ब्रह्मचरिय चरितु । यन्नूनाह केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारिय पब्बजेय्य' ति । सो ख्वाह, आवुसो,

१ कुलप्पघात – स्या० । २ उल्लुज्जति – सी० । ३ उद्दिसितु – सी०, रो० । ४, रजोपथो – सी० । ५ अज्झोकासो – स्या० ।

220 अपरेन समयेन पटपिलोतिकान सङ्घाटि कारेत्वा[१] ये लोके अरहन्तो ते उद्दिस्स केसमस्सु ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजिं । सो एवं पब्बजितो समानो अद्धानमग्गप्पटिपन्नो अद्दसं भगवन्तं अन्तरा च राजगहं अन्तरा च नाळन्दं बहुपुत्ते चेतिये निसिन्नं । दिस्वान मे एतदहोसि– 'सत्थारं च वताहं पस्सेय्यं, भगवन्तमेव पस्सेय्यं, सुगतं च वताहं पस्सेय्यं, भगवन्तमेव पस्सेय्यं, सम्मासम्बुद्धं च वताहं पस्सेय्यं, भगवन्तमेव पस्सेय्यं' ति । सो ख्वाहं, आवुसो, तत्थेव भगवतो पादेसु सिरसा निपतित्वा भगवन्तं एतदवोचं – 'सत्था
220 मे, भन्ते, भगवा, सावकोहमस्मि, सत्था मे, भन्ते, भगवा, सावकोहमस्मी' ति । एवं वुत्ते मं, आवुसो, भगवा एतदवोच – 'यो खो, कस्सप, एवं सब्बचेतसा[२] समन्नागतं सावकं अजानञ्ञेव वदेय्य जानामी ति, अपस्सञ्ञेव वदेय्य पस्सामी ति, मुद्धा पि तस्स विपतेय्य । अहं खो पन, कस्सप, जानञ्ञेव वदामि जानामी ति, पस्सञ्ञेव वदामि पस्सामी ति । तस्मातिह ते, कस्सप, एवं सिक्खितब्बं – तिब्बं मे हिरोत्तप्पं पच्चुपट्ठितं भविस्सति थेरेसु नवेसु मज्झिमेसू ति । एवं हि ते, कस्सप, सिक्खितब्बं । तस्मातिह ते, कस्सप,एवं सिक्खितब्बं – यं किञ्चि धम्मं सुणिस्सामि[३] कुसलूपसहितं सब्बं तं अट्ठिं कत्वा मनसि करित्वा सब्बचेतसा समन्नाहरित्वा ओहितसोतो धम्मं सुणिस्सामी ति । एवं हि ते, कस्सप, सिक्खितब्बं । तस्मातिह ते, कस्सप, एवं सिक्खितब्बं – सातसहगता च मे कायगतासति न विजहिस्सती ति । एवं हि ते, कस्सप, सिक्खितब्बं' ति ।

"अथ खो मं, आवुसो, भगवा इमिना ओवादेन ओवदित्वा
221 उट्ठायासना पक्कामि । सत्ताहमेव ख्वाहं आवुसो सरणो[४] रट्ठपिण्डं भुञ्जिं । अट्ठमिया[५] अञ्ञा उदपादि ।

"अथ खो, आवुसो, भगवा मग्गा ओक्कम्म येन अञ्ञतरं रुक्खमूलं तेनुपसङ्कमि । अथ ख्वाहं, आवुसो, पटपिलोतिकानं सङ्घाटिं चतुग्गुणं पञ्ञापेत्वा भगवन्तं एतदवोचं – 'इध, भन्ते, भगवा निसीदतु, यं ममस्स दीघरत्तं हिताय सुखाया' ति । निसीदि खो, आवुसो, भगवा

१ करित्वा – सी०, स्या०, रो० । २ सब्बचेतसो – स्या० । ३ सुस्सामि – सी०, रो० । ४ साणो – सी०, स्या०, रो० । ५ अथ अट्ठमिया – सी०, स्या० ।

पञ्ञत्ते आसने। निसज्ज खो म, आवुसो, भगवा एतदवोच – 'मुदुका खो त्याय, कस्सप, पटपिलोतिकान सङ्घाटी' ति।

'पटिग्गण्हातु मे, भन्ते, भगवा पटपिलोतिकान सङ्घाटि अनुकम्प उपादाया' ति।

'धारेस्ससि पन मे त्व, कस्सप, साणानि पसुकूलानि निब्बसनानी' ति।

'धारेस्सामह, भन्ते, भगवतो साणानि पसुकूलानि निब्बसनानी' ति।

"सो ख्वाह, आवुसो, पटपिलोतिकान सङ्घाटि भगवतो पादासि। अह पन भगवतो साणानि पसुकूलानि निब्बसनानि पटिपज्जि।

"य हि त, आवुसो, सम्मा वदमानो वदेय्य – 'भगवतो पुत्तो ओरसो मुखतो जातो धम्मजो धम्मनिम्मितो धम्मदायादो, पटिग्गहितानि[1] साणानि पसुकूलानि निब्बसनानी' ति, मम त सम्मा वदमानो वदेय्य – 'भगवतो पुत्तो ओरसो मुखतो जातो धम्मजो धम्मनिम्मितो धम्मदायादो, पटिग्गहितानि साणानि पसुकूलानि निब्बसनानी' ति। B 421

"अह खो, आवुसो, यावदेव आकङ्खामि विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम झान उपसम्पज्ज विहरामि। अह खो, आवुसो, यावदेव आकङ्खामि . पे० । (नवन्न अनुपुब्बविहारसमापत्तीन पञ्चन्न च अभिञ्ञान एव वित्थारो वेदितब्बो।) R 222

"अह खो, आवुसो, आसवान खया अनासव चेतोविमुत्ति पञ्ञाविमुत्ति दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरामि, सत्तरतन वा, आवुसो, नाग अड्ढट्ठमरतन[2] वा तालपत्तिकाय छादेतब्ब मञ्ञेय्य, यो मे छ अभिञ्ञा छादेतब्ब मञ्ञेय्या" ति।

चवित्थ च पन थुल्लनन्दा भिक्खुनी ब्रह्मचरियम्हा ति।

---

१२ परम्मरणसुत्त

१२ एक समय आयस्मा च महाकस्सपो आयस्मा च सारिपुत्तो बाराणसिय विहरन्ति इसिपतने मिगदाये। अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो

१ पटिग्गहेता – सी०, पतिग्गहितानि – रो०। २ अड्ढट्ठरतन – सी०।

सायन्हस्मय[1] पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा महाकस्सपो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा ग्रायस्मता महाकस्सपेन सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो ग्रायस्मा सारिपुत्तो ग्रायस्मन्त महाकस्सप एतदवोच – "कि नु खो, ग्रावुसो कस्सप, होति तथागतो पर मरणा" ति ?

"ग्रब्याकत[2] खो एत[3], ग्रावुसो, भगवता – 'होति तथागतो पर मरणा'" ति ।

"कि पनावुसो, न होति तथागतो पर मरणा" ति ?

"एव पि खो, ग्रावुसो, ग्रब्याकत भगवता – 'न होति तथागतो पर मरणा'" ति ।

223 "कि नु खो, ग्रावुसो, होति च न च होति तथागतो पर मरणा" ति ?

"ग्रब्याकत खो एत, ग्रावुसो, भगवता –' होति च न च होति तथागतो पर मरणा'" ति ।

"कि पनावुसो, नेव होति, न न होति तथागतो पर मरणा" ति?

"एव[4] पि खो, ग्रावुसो, ग्रब्याकत भगवता – 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा'" ति ।

"कस्मा चेत, ग्रावुसो, ग्रब्याकत भगवता" ति ?

3 422 "न हेत, ग्रावुसो, ग्रत्थसहित नादिब्रह्मचरियक न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न ग्रभिञ्ञाय न सम्बोधाय न निब्बानाय सवत्तति । तस्मा त ग्रब्याकत भगवता" ति ।

"ग्रथ किञ्चरहावुसो, ब्याकत भगवता" ति ?

"इद 'दुक्ख' ति खो, ग्रावुसो, ब्याकत भगवता, ग्रय 'दुक्खसमुदयो' ति ब्याकत भगवता, ग्रय 'दुक्खनिरोधो' ति ब्याकत भगवता, ग्रय 'दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा' ति ब्याकत भगवता" ति ।

"कस्मा चेत, ग्रावुसो ब्याकत भगवता" ति ?

"एत हि, ग्रावुसो, ग्रत्थसहित एत ग्रादिब्रह्मचरियक एत निब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय ग्रभिञ्ञाय सम्बोधाय निब्बानाय[5] सवत्तति । तस्मा त ब्याकत भगवता" ति ।

---

१ सायण्हसमय – सी०, स्या०, रो० । २ ग्रब्याकत – रो० । ३ रो० पोत्थके नत्थि । ४ एत – स्या० । ५ निब्बाणाय – सी० ।

१३ सद्धम्मप्पतिरूपकसुत्त

१३ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा महाकस्सपो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त
निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा महाकस्सपो भगवन्त एतद- R 224
वोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो, येन पुब्बे अप्पतरानि चेव सिक्खापदानि अहेसु बहुतरा च भिक्खू अञ्ञाय सण्ठहिमु ? को पन, भन्ते, हेतु को पच्चयो, येनेतरहि बहुतरानि चेव सिक्खापदानि अप्पतरा च भिक्खू अञ्ञाय सण्ठहन्ती" ति ?

"एव चेत, कस्सप, होति सत्तेसु हायमानेसु सद्धम्मे अन्तरधायमाने, बहुतरानि चेव सिक्खापदानि होन्ति अप्पतरा च भिक्खू अञ्ञाय सण्ठहन्ति । न ताव, कस्सप, सद्धम्मस्स अन्तरधान होति याव न सद्धम्मप्पतिरूपक लोके उप्पज्जति । यतो च खो, कस्सप, सद्धम्मप्पतिरूप लोके उप्पज्जति, अथ सद्धम्मस्स अन्तरधान होति ।

"सेय्यथापि, कस्सप, न ताव जातरूपस्स अन्तरधान होति याव न जातरूपप्पतिरूपक[1] लोके उप्पज्जति । यतो च खो, कस्सप, जातरूपप्पतिरूपक लोके उप्पज्जति, अथ खो जातरूपस्स अन्तरधान होति ।
एवमेव खो, कस्सप, न ताव सद्धम्मस्स अन्तरधान होति याव न B 423
सद्धम्मप्पतिरूपक लोके उप्पज्जति । यतो च खो, कस्सप, सद्धम्मप्पतिरूपक लोके उप्पज्जति, अथ सद्धम्मस्स अन्तरधान होति ।

"न खो, कस्सप, पठवीधातु सद्धम्म अन्तरधापेति, न आपोधातु सद्धम्म अन्तरधापेति, न तेजोधातु सद्धम्म अन्तरधापेति, न वायोधातु सद्धम्म अन्तरधापेति अथ खो इधेव ते उप्पज्जन्ति मोघपुरिसा ये इम सद्धम्म अन्तरधापेन्ति । सेय्यथापि, कस्सप, नावा आदिकेनेव ओपिलवति[2] न खो, कस्सप, एव सद्धम्मस्स अन्तरधान होति ।

"पञ्च खोमे, कस्सप, ओक्कमनिया धम्मा सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय सवत्तन्ति । कतमे पञ्च? इध, कस्सप, भिक्खू भिक्खुनियो उपासका उपासिकायो सत्थरि अगारवा विहरन्ति अप्पतिस्सा[3], धम्मे अगारवा विहरन्ति अप्पतिस्सा, सङ्घे अगारवा विहरन्ति अप्प-

---

१ जातरूपपतिरूपक – सी० रो०, जातरूपपटिरूपक – स्या० । २ ओपिलावति – स्या० । ३ अप्पटिस्सा – रो० ।

R 225 तिस्सा, सिक्खाय अगारवा विहरन्ति अप्पतिस्सा, समाधिस्मि अगारवा विहरन्ति अप्पतिस्सा – इमे खो, कस्सप, पञ्च ओक्कमनिया धम्मा सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय सवत्तन्ति ।

"पञ्च खोमे, कस्सप, धम्मा सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अन्तरधानाय सवत्तन्ति । कतमे पञ्च ? इध, कस्सप, भिक्खू भिक्खुनियो उपासका उपासिकायो सत्थरि सगारवा विहरन्ति सप्पतिस्सा, धम्मे सगारवा विहरन्ति सप्पतिस्सा, सङ्घे सगारवा विहरन्ति सप्पतिस्सा, सिक्खाय मगारवा विहरन्ति सप्पतिस्सा, समाधिस्मि सगारवा विहरन्ति सप्पतिस्सा – इमे खो, कस्सप, पञ्च धम्मा सद्धम्मस्स ठितिया अमम्मोसाय अनन्तरवानाय मवत्तन्ती" ति ।

कस्सपसयुत्त समत्त ।

तस्सुद्दान

सन्तुट्ठ च अनोत्तप्पी, चन्दूपम कुलूपक[1] ।
जिण्ण तयो च ओवादा, झानाभिञ्ञा उपस्सय ।
चीवर परम्मरण, सद्धम्मप्पतिरूपक ति ।।

———— ० ————

१ कुलूपग – सी०, रो० ।

१७. लाभसक्कारसंयुत्तं

१ दारुणसुत्त

१ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेत- B 424
वने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "भिक्खवो" ति । "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच – R 226

"दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको कटुको फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय । तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खितब्ब – 'उप्पन्न लाभसक्कारसिलोक पजहिस्साम, न च नो उप्पन्नो लाभसक्कारसिलोको चित्त परियादाय ठस्सती' ति । एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति ।

---

२ बळिससुत्त

२ सावत्थिय विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको कटुको फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय । सेय्यथापि, भिक्खवे, बाळिसिको[1] आमिसगत बळिस गम्भीरे उदकरहदे पक्खिपेय्य । तमेन अञ्ञतरो आमिसचक्खु मच्छो गिलेय्य । एव हि सो, भिक्खवे, मच्छो गिलबळिसो[2] बाळिसिकस्स अनय आपन्नो ब्यसन[3] आपन्नो यथाकामकरणीयो बाळिसिकस्स ।

"बाळिसिको ति खो, भिक्खवे मारस्सेत पापिमतो अधिवचन । बळिस ति खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोकस्सेत अधिवचन । यो हि कोचि, भिक्खवे, भिक्खु उप्पन्न लाभसक्कारसिलोक अस्सादेति निकामेति, अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु गिलबळिसो मारस्स अनय आपन्नो ब्यसन
आपन्नो यथाकामकरणीयो पापिमतो । एव दारुणो खो, भिक्खवे, B 425
लाभसक्कारसिलोको कटुको फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय । तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खितब्ब – 'उप्पन्न

---

१ बालिसिको – सी० । २ गिलितबळिसो – रो० । ३ ब्यसन – रो० ।

लाभसक्कारसिलोक पजहिस्साम, न च नो उप्पन्नो लाभसक्कारसिलोको चित्त परियादाय ठस्सती' ति । एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब'' ति ।

---

३ कुम्मसुत्त

R 227 ३ सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० अधिगमाय । भूतपुब्ब, भिक्खवे, अञ्ञतरस्मि उदकरहदे महाकुम्मकुल चिरनिवासि अहोसि । अथ खो, भिक्खवे, अञ्ञतरो कुम्मो* अञ्ञतर कुम्म एतदवोच – 'मा खो त्व, तात कुम्म, एत पदेस अगमासी' ति । अगमासि खो, भिक्खवे, सो कुम्मो त पदेस । तमेन लुद्दो पपताय विज्झि । अथ खो, भिक्खवे, सो कुम्मो येन सो कुम्मो तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो, भिक्खवे, सो कुम्मो त कुम्म दूरतो व आगच्छन्त । दिस्वान त कुम्म एतदवोच –

'कच्चि त्व, तात कुम्म, न त पदेस अगमासी' ति ?

'अगमासि ख्वाह, तात कुम्म, त पदेस' ति ।

'कच्चि पनासि, तात कुम्म, अक्खतो अनुपहतो' ति ?

'अक्खतो खोम्हि, तात कुम्म, अनुपहतो, अत्थि च मे इद सुत्तक पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्ध' ति ।

'तग्घसि, तात कुम्म, खतो, तग्घ उपहतो । एतेन हि ते, तात कुम्म, सुत्तकेन[2] पितरो च पितामहा च अनय आपन्ना ब्यसन आपन्ना । गच्छ दानि त्व, तात कुम्म, न दानि त्व अम्हाक' ति ।

"लुद्दो ति खो, भिक्खवे, मारस्सेत पापिमतो अधिवचन । पपता ति खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोकस्सेत अधिवचन । सुत्तक ति खो, भिक्खवे, नन्दिरागस्सेत अधिवचन । यो हि कोचि, भिक्खवे, भिक्खु उप्पन्न लाभसक्कारसिलोक अस्सादेति निकामेति – अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु गिद्धो[3] पपताय अनय आपन्नो ब्यसन आपन्नो यथाकामकरणीयो पापिमतो । एव दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे०
R 228 एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब'' ति ।

---

*एत्थ 'येन अञ्ञतरो कुम्मो तेनुपसङ्कमि' इति स्या० पोत्थके अधिको पाठो दिस्सति ।
२ लुद्दकेन – सी०, रो० । ३ स्या० पोत्थके नत्थि ।

४ दीघलोमिकसुत्त

B 426

४ सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० अधिगमाय । सेय्यथापि, भिक्खवे, दीघलोमिका एळका कण्टकगहनं पविसेय्य । सा तत्र तत्र सज्जेय्य, तत्र तत्र गय्हेय्य[1], तत्र तत्र बज्झेय्य, तत्र तत्र अनयब्यसनं आपज्जेय्य । एवमेव खो,भिक्खवे, इधेकच्चो भिक्खु लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतो परियादिण्णचित्तो[2] पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसति । सो तत्र तत्र सज्जति, तत्र तत्र गय्हति, तत्र तत्र बज्झति, तत्र तत्र अनयब्यसनं आपज्जति । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं' ति ।

---

५ मीळ्हकसुत्त

५ सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० अधिगमाय । सेय्यथापि, भिक्खवे, मीळ्हका[3] गूथादी गूथपूरा पुण्णा गूथस्स । पुरतो चस्स महागूथपुञ्जो । सा तेन अञ्ञा मीळ्हका अतिमञ्ञेय्य – 'अहम्हि गूथादी गूथपूरा पुण्णा गूथस्स, पुरतो च म्याय महागूथपुञ्जो' ति । एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो R 229 भिक्खु लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतो परियादिण्णचित्तो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसति । सो तत्थ भुत्तावी च होति यावदत्थो, निमन्तितो च स्वातनाय, पिण्डपातो चस्स पूरो । सो आरामं गन्त्वा भिक्खुगणस्स मज्झे[4] विकत्थति[5] – 'भुत्तावी चम्हि यावदत्थो, निमन्तितो चम्हि स्वातनाय, पिण्डपातो च म्याय पूरो, लाभी चम्हि चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं, इमे पनञ्ञे भिक्खू अप्पपुञ्ञा अप्पेसक्खा न लाभिनो चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारानं' ति । सो तेन लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतो परियादिण्णचित्तो अञ्ञे पेसले भिक्खू अतिमञ्ञति । तं हि तस्स, भिक्खवे, मोघपुरिसस्स होति दीघरत्तं अहिताय

---

१ गच्छेय्य – सी०, गण्हेय्य – स्या०, रो० । २ परियादिन्नचित्तो – स्या० । ३ एळका – सी०, कसळका – स्या०, पीळ्हका – रो० । ४ मज्झेव – स्या० । ५ विकत्थेति – सी० , विकथेति – स्या० ।

दुक्खाय । एव दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० एव हि वो[1] भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति ।

B 427
६ असनिसुत्त

६ सावत्थिय विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० अधिगमाय । क[2], भिक्खवे, असनिविचक्क आगच्छतु[3], सेख अप्पत्तमानस लाभसक्कारसिलोको अनुपापुणातु[4] ।

"असनिविचक्क ति खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोकस्सेत अधिवचन । एव दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति ।

---

७ दिद्धसुत्त

R 230 ७ सावत्थिय विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० अधिगमाय । क, भिक्खवे, दिद्धगतेन[5] विसल्लेन[5] सल्लेन विज्झतु, सेख[6] अप्पत्तमानस लाभसक्कारसिलोको अनुपापुणातु ।

"सल्ल ति खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोकस्सेत अधिवचन । एव दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति ।

---

८ सिङ्गालसुत्त

८ सावत्थिय विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० अधिगमाय । अस्सुत्थ[7] नो तुम्हे, भिक्खवे, रत्तिया
B 428 पच्चूससमय जरसिङ्गालस्स[8] वस्समानस्सा" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"एसो खो, भिक्खवे, जरसिङ्गालो उक्कण्डकेन[9] नाम रोगजातेन फुट्ठो नेव बिलगतो[10] रमति, न रुक्खमूलगतो रमति, न अज्झोकासगतो रमति, येन येन गच्छति, यत्थ यत्थ तिट्ठति, यत्थ यत्थ निसीदति,

---

१ खो – रो० । २ कि – रो० । ३ त – सी०, रो०, स्या० पोत्थके नत्थि । ४ अनुपापुणाति – रो० । ५–५ दिट्ठिगतेन – स्या० । ६ सेक्ख – स्या० । ७ अस्सुत्थ – स्या० । ८ जरसिगालस्स – सी०, स्या० । ९ उक्कण्टकेन – सी०, उक्कण्णकेन – स्या०, रो० । १० थलगतो – स्या०, सुञ्ञागारगतो – रो० ।

यत्थ यत्थ निपज्जति, तत्थ तत्थ अनयब्यसन आपज्जति । एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो भिक्खु लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतो परियादिण्णचित्तो नेव सुञ्ञागारगतो रमति, न रुक्खमूलगतो रमति, न अज्झोकासगतो रमति, येन येन गच्छति, यत्थ यत्थ तिट्ठति, यत्थ यत्थ निसीदति, यत्थ यत्थ निपज्जति, तत्थ तत्थ अनयब्यसन आपज्जति । एव दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको R 231
पे० एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति ।

९ वेरम्भसुत्त

९ सावत्थिय विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० अधिगमाय । उपरि, भिक्खवे, आकासे वेरम्भा[1] नाम वाता वायन्ति । तत्थ यो पक्खी गच्छति तमेन वेरम्भा वाता खिपन्ति । तस्स वेरम्भवातक्खित्तस्स[2] अञ्ञेनेव पादा गच्छन्ति, अञ्ञेन पक्खा गच्छन्ति, अञ्ञेन सीस गच्छति, अञ्ञेन कायो गच्छति । एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो भिक्खु लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतो परियादिण्णचित्तो पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गाम वा निगम वा पिण्डाय पविसति अरक्खितेनेव कायेन अरक्खिताय वाचाय अरक्खितेन चित्तेन, अनुपट्ठिताय सतिया, असवुतेहि इन्द्रियेहि । सो तत्थ पस्सति मातुगाम दुन्निवत्थ वा दुप्पारुत वा । तस्स मातुगाम दिस्वा दुन्निवत्थ वा दुप्पारुत वा रागो चित्त अनुद्धसेति । सो रागानुद्धसितेन चित्तेन सिक्ख पच्चक्खाय हीनायावत्तति । तस्स अञ्ञे चीवर हरन्ति, अञ्ञे पत्त हरन्ति, अञ्ञे निसीदन हरन्ति, अञ्ञे सूचिघर हरन्ति, वेरम्भवातक्खित्तस्सेव सकुणस्स । एव दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति ।

१० सगाथकसुत्त

१० सावत्थिय विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार- B 429
सिलोको पे० अधिगमाय । इधाह, भिक्खवे, एकच्च पुग्गल पस्सामि सक्कारेन अभिभूत परियादिण्णचित्त, कायस्स भेदा पर मरणा अपाय R 232

१ वेरम्बा – सी०, रो० । २ वेरम्बवाते खित्तस्स – सी०, वेरम्भवातुक्खित्तस्स – स्या०, वेरम्बवातखित्तस्स – रो० ।

दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्नं । इध पनाहं, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं पस्सामि असक्कारेन अभिभूतं परियादिण्णचित्तं, कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्नं । इध पनाहं, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं पस्सामि सक्कारेन च असक्कारेन च तदुभयेन अभिभूतं परियादिण्णचित्तं, कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्नं । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं'' ति ।

११ इदमवोच भगवा । इदं वत्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था –

''यस्स सक्करियमानस्स, असक्कारेन चूभयं ।
समाधि न विकम्पति, अप्पमाणविहारिनो[1] ॥

''तं झायिनं सातितिकं, सुखुमं दिट्ठिविपस्सकं ।
उपादानक्खयारामं, आहु सप्पुरिसो इती'' ति ॥

पठमो वग्गो ।

तस्सुद्दानं

दारुणो[2] बळिसं[3] कुम्मं, दीघलोमि[4] च मीळ्हकं[5] ।
असनि दिद्धं[6] सिङ्गालं[7], वेरम्भेन[8] सगाथकं ति ॥

---

११ सुवण्णपातिसुत्तं

B 430, R 233 १२ सावत्थियं विहरति । ''दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० अधिगमाय । इधाहं, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं एवं चेतसा चेतो परिच्च पजानामि – 'न चायमायस्मा[9] सुवण्णपातिया पि रूपियचुण्णपरिपूराय[10] हेतु सम्पजानमुसा भासेय्या' ति । तमेनं पस्सामि अपरेन समयेन लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतं परियादिण्णचित्तं सम्पजानमुसा भासन्तं । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० एवं हि वो भिक्खवे, सिक्खितब्बं'' ति ।

---

१ अप्पमादविहारिनो – रो० । २ सुद्धक – स्या० । ३ बाळिसं – सी०, बालिसं – रो० । ४ दीघलोमिं – सी०, दीघलोमं – स्या० । ५ पुनेळकं – सी०, स्या० । ६ दिट्ठि – स्या०, दिट्ठं – रो० । ७ सिगालं च – सी०, सिगालं – स्या० । ८ वेरम्बेन – सी०, रो० । ९ वायमायस्मा – स्या० । १० रूपियचुण्ण परिपुण्णाय – रो० ।

१२ रूपियपातिसुत्तं

१३ सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० इधाहं[1], भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं एवं चेतसा चेतो परिच्च पजानामि – 'न चायमायस्मा रूपियपातिया पि सुवण्णचुण्णपरिपूराय हेतु सम्पजानमुसा भासेय्या' ति । तमेनं पस्सामि अपरेन समयेन लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतं परियादिण्णचित्तं सम्पजानमुसा भासन्तं । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

१३–२० सुवण्णनिक्खसुत्तादिअट्ठकं

१४–२१ सावत्थियं विहरति । "इधाहं, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं एवं चेतसा चेतो परिच्च पजानामि – 'न चायमायस्मा सुवण्णनिक्खस्सा[2] पि हेतु पे० सुवण्णनिक्खसतस्सा पि हेतु सिङ्गीनिक्खस्सा पि हेतु सिङ्गीनिक्खसतस्सा पि हेतु पठविया पि जातरूपपरिपूराय हेतु आमिसकिञ्चिक्खहेतु पि जीवितहेतु पि जनपदकल्याणिया पि हेतु सम्पजानमुसा भासेय्या' ति । तमेनं पस्सामि अपरेन समयेन लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतं परियादिण्णचित्तं सम्पजानमुसा भासन्तं । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति । R 234

दुतियो वग्गो ।

तस्सुद्दानं

द्वे पाति[3] द्वे सुवण्णा च, सिङ्गीहि अपरे दुवे । B 431
पठवी किञ्चिक्खजीवितं, जनपदकल्याणिया दसा ति ॥

---

२१ मातुगामसुत्तं

२२ सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० न तस्स, भिक्खवे, मातुगामो एको एकस्स चित्तं परियादाय तिट्ठति यस्स लाभसक्कारसिलोको चित्तं परियादाय तिट्ठति । R 235

---

१ इदाहं – रो० । २ सुवण्णनिक्खस्स – सी०, स्या०, रो० । ३ पाती – सी०, स्या० ।

एव दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति ।

---

२२ कल्याणीसुत्त

२३ सावत्थिय विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० न तस्स, भिक्खवे, जनपदकल्याणी एका एकस्स चित्त परियादाय तिट्ठति यस्स लाभसक्कारसिलोको चित्त परियादाय तिट्ठति । एव दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति ।

---

२३ एकपुत्तकसुत्त

२४ सावत्थिय विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० सद्धा, भिक्खवे, उपासिका एकपुत्तक पिय मनाप एव सम्मा आयाचमाना आयाचेय्य – 'तादिसो, तात, भवाहि यादिसो चित्तो च गहपति हत्थको च आळवको' ति । एसा, भिक्खवे, तुला एत पमाण मम सावकान उपासकान, यदिद चित्तो च गहपति हत्थको च आळवको । सचे खो त्व, तात, अगारस्मा अनगारिय पब्बजसि, तादिसो, तात, भवाहि यादिसा[1] सारिपुत्तमोग्गल्लाना ति । एसा,
B 432 भिक्खवे, तुला एत पमाण मम सावकान भिक्खून, यदिद सारिपुत्तमोग्गल्लाना । मा च खो त्व, तात, सेख[2] अप्पत्तमानस लाभसक्कार-
R 236 सिलोको अनुपापुणातू[3] ति । त चे, भिक्खवे, भिक्खु सेख अप्पत्तमानस लाभसक्कारसिलोको अनुपापुणाति, सो तस्स होति अन्तरायाय । एव दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति ।

---

२४ एकधीतुसुत्त

२५ सावत्थिय विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० सद्धा भिक्खवे उपासिका एक धीतर पिय मनाप एव सम्मा आयाचमाना आयाचेय्य – 'तादिसा, अय्ये, भवाहि यादिसा खुज्जुत्तरा च उपासिका वेळुकण्डकिया च नन्दमाता' ति । एसा,

---

१ यादिसो – रो० । २ सेक्ख – स्या० । ३ अनुपापुणाती – स्या० ।

भिक्खवे, तुला एत पमाण मम साविकान उपासिकान, यदिद खुज्जुत्तरा च उपासिका वेळुकण्डकिया च नन्दमाता । सचे खो त्व, अय्ये, अगारस्मा अनगारिय पब्बजसि, तादिसा, अय्ये, भवाहि यादिसा खेमा च भिक्खुनी उप्पलवण्णा चा ति । एसा, भिक्खवे, तुला एत पमाण मम साविकान भिक्खुनीन, यदिद खेमा च भिक्खुनी उप्पलवण्णा च । मा च खो त्व, अय्ये, सेख अप्पत्तमानस लाभसक्कारसिलोको अनुपापुणातू ति । त चे, भिक्खवे, भिक्खुनि सेख अप्पत्तमानस लाभसक्कारसिलोको अनुपापुणाति, सो तस्सा होति अन्तरायाय । एव दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति ।

२५ समणब्राह्मणसुत्त

२६ सावत्थिय विहरति । "ये हि केचि, भिक्खवे, समणा R 237
वा ब्राह्मणा वा लाभसक्कारसिलोकस्स अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्पजानन्ति, न मे ते, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा समणसम्मता ब्राह्मणेसु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते आयस्मन्ता सामञ्ञत्थ वा ब्रह्मञ्ञत्थ वा दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति । ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा
वा ब्राह्मणा वा लाभसक्कारसिलोकस्स अस्साद च आदीनव च B 433
निस्सरण च यथाभूत पजानन्ति, ते च खो मे, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेसु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्ञत्थ च ब्रह्मञ्ञत्थ च दिट्ठेव धम्म सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति ।

२६ दुतियसमणब्राह्मणसुत्त

२७ सावत्थिय विहरति । "ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा लाभसक्कारसिलोकस्स समुदय च अत्थङ्गम[1] च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्पजानन्ति पे० पजानन्ति पे० सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति ।

१ अत्थगम – रो० ।

२७ ततियसमणब्राह्मणसुत्त

२८ सावत्थियं विहरति । "ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा लाभसक्कारसिलोकं यथाभूतं नप्पजानन्ति, लाभसक्कारसिलोकसमुदयं नप्पजानन्ति, लाभसक्कारसिलोकनिरोधं नप्पजानन्ति, लाभसक्कारसिलोकनिरोधगामिनिं पटिपदं नप्पजानन्ति पे० पजानन्ति पे० सयं अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति ।

---

२८ छविसुत्त

२९ सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार-
R 238 सिलोको । लाभसक्कारसिलोको, भिक्खवे, छविं छिन्दति, छविं छेत्वा चम्मं छिन्दति, चम्मं छेत्वा मंसं छिन्दति, मंसं छेत्वा न्हारुं[1] छिन्दति, न्हारुं छेत्वा अट्ठिं छिन्दति, अट्ठिं छेत्वा अट्ठिमिञ्जं आहच्च तिट्ठति । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० एवं हि वो भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

---

२९ रज्जुसुत्त

३० सावत्थियं विहरति । "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको । लाभसक्कारसिलोको, भिक्खवे, छविं छिन्दति, छविं छेत्वा चम्मं छिन्दति, चम्मं छेत्वा मंसं छिन्दति, मंसं छेत्वा न्हारुं छिन्दति, न्हारुं छेत्वा अट्ठिं छिन्दति, अट्ठिं छेत्वा अट्ठिमिञ्जं आहच्च तिट्ठति ।
B 434 "सेय्यथापि, भिक्खवे, बलवा पुरिसो दळ्हाय वाळरज्जुया[2] जङ्घं वेठेत्वा घंसेय्य । सा छविं छिन्देय्य, छविं छेत्वा चम्मं छिन्देय्य, चम्मं छेत्वा मंसं छिन्देय्य, मंसं छेत्वा न्हारुं छिन्देय्य, न्हारुं छेत्वा अट्ठिं छिन्देय्य, अट्ठिं छेत्वा अट्ठिमिञ्जं आहच्च तिट्ठेय्य । एवमेव खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको छविं छिन्दति, छविं छेत्वा चम्मं छिन्दति, चम्मं छेत्वा मंसं छिन्दति, मंसं छेत्वा न्हारुं छिन्दति, न्हारुं छेत्वा अट्ठिं छिन्दति, अट्ठिं छेत्वा अट्ठिमिञ्जं आहच्च तिट्ठति । एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति ।

---

१ नहारुं – स्या०, रो० । २ वालरज्जुया – रो० ।

३० भिक्खुसुत्त

३१ सावत्थिय विहरति। "यो पि[1] मो[1], भिक्खवे, भिक्खु R 239 अरह खीणासवो तस्स[2] पाह[2] लाभसक्कारमिलोको अन्तरायाय वदामी" ति। एव वुत्ते, आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच – "किस्स पन, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो लाभसक्कारसिलोको अन्तरायाया" ति ?

"या हिस्स सा, आनन्द, अकुप्पा चेतोविमुत्ति नाह तस्सा लाभसक्कारसिलोक अन्तरायाय वदामि। ये च ख्वस्स[3], आनन्द, अप्पमत्तस्स आतापिनो पहितत्तस्स विहरतो दिट्ठधम्मसुखविहारा अधिगता तेसाहमस्स लाभसक्कारमिलोक अन्तरायाय वदामि। एव दारुणो खो, आनन्द, लाभसक्कारसिलोको कटुको फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय। तस्मातिहानन्द, एव सिक्खितब्ब – 'उप्पन्न लाभसक्कारसिलोक पजहिस्साम, न च नो उप्पन्नो लाभसक्कारसिलोको चित्त परियादाय ठस्सती' ति। एव हि वो, आनन्द, सिक्खितब्ब" ति।

ततियो वग्गो।

तस्सुद्दान

मातुगामो च कल्याणी, पुत्तो च एकधीतु[4] च[4]।
समणब्राह्मणा तीणि, छवि रज्जु च भिक्खुना ति॥

———o———

३१ भिन्दिसुत्त

३२ सावत्थिय विहरति। "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कार- B 435 सिलोको। लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतो परियादिण्णचित्तो, R 240 भिक्खवे, देवदत्तो सङ्घ भिन्दि[5]। एव दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० सिक्खितब्ब" ति।

---

३२ कुसलमूलसुत्तं

३३ सावत्थिय विहरति। "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको। लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतस्स परियादिण्णचित्तस्स,

---

१–१ रो० पोत्थके नत्थि। २–२ तस्सपह – स्या०। ३ खास्स – रो०। ४–४ एकधीतिया – सी०। ५ भिन्दति – रो०।

भिक्खवे, देवदत्तस्स कुसलमूल समुच्छेदमगमा। एव दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० सिक्खितब्ब" ति।

---

३३ कुसलधम्मसुत्त

३४ सावत्थिय विहरति। "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको। लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतस्स परियादिण्णचित्तस्स, भिक्खवे, देवदत्तस्स कुसलो धम्मो समुच्छेदमगमा। एव दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० सिक्खितब्ब" ति।

---

३४ सुक्कधम्मसुत्तं

३५ सावत्थिय विहरति। "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको। लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतस्स परियादिण्णचित्तस्स, भिक्खवे, देवदत्तस्स सुक्को धम्मो समुच्छेदमगमा। एव दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० सिक्खितब्ब" ति।

---

३५ अचिरपक्कन्तसुत्त

R 241 ३६ एक समय भगवा राजगहे विहरति गिज्झकूटे पब्बते अचिरपक्कन्ते देवदत्ते। तत्र खो भगवा देवदत्त आरब्भ भिक्खू
B 436 आमन्तेसि – "अत्तवधाय, भिक्खवे, देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि, पराभवाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, कदली अत्तवधाय फल देति, पराभवाय फल देति, एवमेव खो, भिक्खवे, अत्तवधाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि, पराभवाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, वेळु अत्तवधाय फल देति, पराभवाय फल देति, एवमेव खो, भिक्खवे, अत्तवधाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि, पराभवाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, नळो अत्तवधाय फल देति, पराभवाय फल देति, एवमेव खो, भिक्खवे, अत्तवधाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि, पराभवाय देवदत्तस्स लाभसक्कारसिलोको उदपादि।

पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु, नो वुड्ढि। एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको पे० एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब'' ति।

३७ मातुसुत्त

३९ सावत्थियं विहरति। "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको कटुको फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधि-
243 गमाय। इधाहं, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं एवं चेतसा चेतो परिच्च पजानामि – 'न चायमायस्मा मातु पि हेतु सम्पजानमुसा भासेय्या' ति। तमेनं पस्सामि अपरेन समयेन लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतं परियादिण्णचित्तं सम्पजानमुसा भासन्तं। एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको कटुको फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय। तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'उप्पन्नं लाभसक्कारसिलोकं पजहिस्साम। न च नो उप्पन्नो लाभसक्कारसिलोको चित्तं परियादाय ठस्सती' ति। एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब'' ति।

३८–४३ पितुसुत्तादिछक्क

38 ४०–४५ सावत्थियं विहरति। "दारुणो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको कटुको फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय। इधाहं, भिक्खवे, एकच्चं पुग्गलं एवं चेतसा चेतो परिच्च पजानामि – 'न चायमायस्मा पितु पि हेतु पे० भातु पि हेतु भगिनिया पि हेतु पुत्तस्स पि हेतु धीतुया पि हेतु पजापतिया पि हेतु सम्पजानमुसा भासेय्या' ति। तमेनं पस्सामि अपरेन समयेन लाभसक्कारसिलोकेन अभिभूतं परियादिण्णचित्तं सम्पजानमुसा भासन्तं। एवं दारुणो खो, भिक्खवे, लाभसक्कारसिलोको कटुको फरुसो अन्तरायिको अनुत्तरस्स योगक्खेमस्स अधिगमाय। तस्मातिह,
44 भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'उप्पन्नं लाभसक्कारसिलोकं पजहिस्साम, न च नो उप्पन्नो लाभसक्कारसिलोको चित्तं परियादाय ठस्सती'' ति। एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब'' ति।

चतुत्थो वग्गो।

तस्सुद्दानं

भिन्दि मूलं दुवे धम्मा, पक्कन्तं रथं मातरि।
पिता भाता च भगिनी, पुत्तो धीता पजापती ति॥

लाभसक्कारसंयुत्तं समत्तं।

१८. राहुलसंयुत्तं

१ चक्खुसुत्त

१ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति B 439
जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा राहुलो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा राहुलो भगवन्त एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्म देसेतु, यमह भगवतो धम्म सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य" ति ।

"त कि मञ्ञसि, राहुल, चक्खु निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनु- R 245
पस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"सोत निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" । पे० ।

"घान निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"जिव्हा निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"कायो निच्चो वा अनिच्चो वा" ति ?

"अनिच्चो, भन्ते" ।

"मनो निच्चो वा अनिच्चो वा" ति ?

"अनिच्चो, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

---

१ रो० पोत्थके नत्थि ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"एव पस्स, राहुल, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति पे० सोतस्मि पि निब्बिन्दति घानस्मि पि निब्बिन्दति जिव्हाय पि निब्बिन्दति कायस्मि पि निब्बिन्दति मनस्मि पि निब्बिन्दति, निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

(एतेन पेय्यालेन दस सुत्तन्ता कातब्बा ।)

---

२ रूपसुत्त

B 440 २ सावत्थिय विहरति । "त कि मञ्ञसि, राहुल, रूपा
R 246 निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ? "अनिच्चा, भन्ते" पे० सद्दा गन्धा रसा फोट्ठब्बा धम्मा निच्चा वा अनिच्चा वा ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"एव पस्स, राहुल, सुतवा अरियसावको रूपेसु पि निब्बिन्दति सद्देसु पि निब्बिन्दति गन्धेसु पि निब्बिन्दति रसेसु पि निब्बिन्दति फोट्ठब्बेसु पि निब्बिन्दति धम्मेसु पि निब्बिन्दति, निब्बिन्द विरज्जति पे० पजानाती' ति ।

---

३ विञ्ञाणसुत्त

३ सावत्थिय विहरति । "त कि मञ्ञसि, राहुल, चक्खुविञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"सोतविञ्ञाण पे० घानविञ्ञाण जिव्हाविञ्ञाण कायविञ्ञाण मनोविञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"एव पस्स, राहुल, सुतवा अरियसावको चक्खुविञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति पे० सोतविञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति घानविञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति जिव्हाविञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति

कायविञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति मनोविञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति निब्बिन्द विरज्जति पे० पजानाती" ति ।

---

४ सम्फस्ससुत्त

४ सावत्थिय विहरति । "त कि मञ्ञसि, राहुल, चक्खुसम्फस्सो निच्चो वा अनिच्चो वा" ति ?

"अनिच्चो, भन्ते" ।

"सोतसम्फस्सो पे० घानमम्फस्सो जिव्हासम्फस्सो कायसम्फस्सो मनोसम्फस्सो निच्चो वा अनिच्चो वा" ति ?

"अनिच्चो, भन्ते" ।

"एव पस्स, राहुल, मुतवा अरियसावको चक्खुसम्फस्सस्मि पि निब्बिन्दति पे० सोतसम्फस्सस्मि पि निब्बिन्दति घानसम्फस्सस्मि पि निब्बिन्दति जिव्हासम्फस्सस्मि पि निब्बिन्दति कायसम्फस्सस्मि पि निब्बिन्दति मनोसम्फस्सस्मि पि निब्बिन्दति, निब्बिन्द R 247
विरज्जनि पे० पजानाती" ति ।

---

५ वेदनासुत्त

५ सावत्थिय विहरति । "त कि मञ्ञसि, राहुल, चक्खुसम्फस्सजा वेदना निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"सोतसम्फस्सजा वेदना पे० घानसम्फस्सजा वेदना जिव्हासम्फस्सजा वेदना कायसम्फस्सजा वेदना मनोसम्फस्सजा वेदना निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" । B 441

"एव पस्स, राहुल, सुतवा अरियसावको चक्खुसम्फस्सजाय वेदनाय पि निब्बिन्दति पे० सोत घान जिव्हा काय मनोसम्फस्सजाय वेदनाय पि निब्बिन्दति पे० पजानाती" ति ।

---

६ सञ्ञासुत्त

६ सावत्थिय विहरति । "त कि मञ्ञसि, राहुल, रूपसञ्ञा निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"सद्दसञ्ञा पे० गन्धसञ्ञा रससञ्ञा फोट्ठब्ब-सञ्ञा धम्मसञ्ञा निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"एवं पस्स, राहुल, सुतवा अरियसावको रूपसञ्ञाय पि निब्बिन्दति पे० सद्दसञ्ञाय पि निब्बिन्दति गन्धसञ्ञाय पि निब्बिन्दति रससञ्ञाय पि निब्बिन्दति फोट्ठब्बसञ्ञाय पि निब्बिन्दति धम्मसञ्ञाय पि निब्बिन्दति पे० पजानाती" ति ।

---

७ सञ्चेतनासुत्तं

७ सावत्थियं विहरति । "तं किं मञ्ञसि, राहुल, रूप-सञ्चेतना निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते' ।

R 248 "सद्दसञ्चेतना प० गन्वसञ्चेतना रससञ्चेतना फोट्ठब्बसञ्चेनना वम्मसञ्चेनना निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"एवं पस्स, राहुल, सुतवा अरियसावको रूपसञ्चेतनाय पि निब्बिन्दति पे० सद्दसञ्चेतनाय पि निब्बिन्दति गन्धसञ्चेतनाय पि निब्बिन्दति रससञ्चेतनाय पि निब्बिन्दति फोट्ठब्बसञ्चेतनाय पि निब्बिन्दति धम्मसञ्चेतनाय पि निब्बिन्दति पे० पजानाती" ति ।

---

८ तण्हासुत्तं

८ सावत्थियं विहरति । "तं किं मञ्ञसि, राहुल, रूपतण्हा निच्चा वा अनिच्चा त्रा" नि ?

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"सद्दतण्हा पे० गन्धतण्हा रसतण्हा फोट्ठब्बतण्हा धम्मतण्हा निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"एवं पस्स, राहुल, मुतवा अरियसावको रूपतण्हाय पि निब्बिन्दति पे० सद्दतण्हाय पि निब्बिन्दति गन्धतण्हाय पि

निब्बिन्दति रसतण्हाय पि निब्बिन्दति फोट्ठब्बतण्हाय पि निब्बिन्दति धम्मतण्हाय पि निब्बिन्दति पे० पजानाती" ति ।

९ धातुसुत्त

९ सावत्थियं विहरति । "तं किं मञ्ञसि, राहुल, पठवीधातु निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ? B 442

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"आपोधातु पे० तेजोधातु वायोधातु आकासधातु विञ्ञाणधातु निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते" ।

"एवं पस्सं, राहुल, सुतवा अरियसावको पठवीधातुया पि निब्बिन्दति पे० आपोधातुया पि निब्बिन्दति तेजोधातुया पि निब्बिन्दति वायोधातुया पि निब्बिन्दति आकासधातुया पि R 249 निब्बिन्दति विञ्ञाणधातुया पि निब्बिन्दति पे० पजानाती" ति ।

१० खन्धसुत्त

१० सावत्थियं विहरति । "तं किं मञ्ञसि, राहुल, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"वेदना पे० सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" ।

"एवं पस्सं, राहुल, सुतवा अरियसावको रूपस्मिं पि निब्बिन्दति पे० वेदनाय पि निब्बिन्दति सञ्ञाय पि निब्बिन्दति सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति विञ्ञाणस्मिं पि निब्बिन्दति, निब्बिन्दं विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति ञाणं होति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

पठमो वग्गो ।

तस्सुद्दानं

चक्खु रूपं च विञ्ञाणं, सम्फस्सो वेदनाय च ।
सञ्ञा सञ्चेतना तण्हा, धातु खन्धेन ते दसा ति ॥

———०———

११ चक्खुसुत्त

११ एव मे मुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति । R 250 अथ खो आयस्मा राहुलो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो B 443 आयस्मन्त राहुल भगवा एतदवोच – "त कि मञ्ञसि, राहुल, चक्खु निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च, दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"सोत पे० घान जिव्हा कायो मनो निच्चो वा अनिच्चो वा" ति ?

"अनिच्चो, भन्ते" ।

"य पनानिच्च, दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"एव पस्स, राहुल, सुतवा अरियसावको चक्खुस्मि पि निब्बिन्दति पे० सोतस्मि पि निब्बिन्दति घानस्मि पि निब्बिन्दति . जिव्हाय पि निब्बिन्दति कायस्मि पि निब्बिन्दति मनस्मि पि निब्बिन्दति, निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति, विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

(एतेन पेय्यालेन दस सुत्तन्ता कातब्बा ।)

१२–२० रूपादिसुत्तनवक

१२–२० सावत्थिय विहरति । "त कि मञ्ञसि, राहुल, R 251 रूपा निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ? "अनिच्चा, भन्ते" पे० सद्दा गन्धा रसा फोट्ठब्बा धम्मा ।

"चक्खुविञ्ञाण पे० सोतविञ्ञाण घानविञ्ञाण जिव्हाविञ्ञाण कायविञ्ञाण मनोविञ्ञाण ।

"चक्खुसम्फस्सो पे० सोतसम्फस्सो घानसम्फस्सो जिव्हासम्फस्सो कायसम्फस्सो मनोसम्फस्सो ।

"चक्खुसम्फस्सजा वेदना सोतसम्फस्सजा वेदना घानसम्फस्सजा वेदना जिव्हासम्फस्सजा वेदना कायसम्फस्सजा वेदना मनोसम्फस्सजा वेदना ।

"रूपसञ्ञा पे० सद्दसञ्ञा गन्धसञ्ञा रससञ्ञा फोट्ठब्बसञ्ञा धम्मसञ्ञा ।

"रूपसञ्चेतना पे० सद्दसञ्चेतना गन्धसञ्चेतना रसमञ्चेतना फोट्ठब्बसञ्चेतना धम्मसञ्चेतना ।

"रूपतण्हा पे० सद्दतण्हा गन्धतण्हा रसतण्हा B 444
फोट्ठब्बतण्हा धम्मतण्हा ।

"पठवीधातु पे० आपोधातु तेजोधातु वायोधातु आकासधातु विञ्ञाणधातु ।

"रूप पे० वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण R 252
निच्च वा अनिच्च वा" ति ? अनिच्च, भन्ते पे० एव पस्स राहुल पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती ति ।

---

२१ अनुसयसुत्तं

२१ सावत्थिय विहरति । अथ खो आयस्मा राहुलो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा राहुलो भगवन्त एतदवोच – "कथ नु खो, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो इमस्मि च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ती" ति ?

"य किञ्चि, राहुल, रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्ब रूप 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । या काचि वेदना पे० या काचि सञ्ञा ये केचि सङ्खारा य किञ्चि विञ्ञाण अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा

पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्ब विञ्ञाण 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । एव खो, राहुल, जानतो एव पस्सतो इमस्मि च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ती" ति ।

---

२२ अपगतसुत्त

R 253 २२ सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मा राहुलो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा राहुलो भगवन्त एतदवोच – "कथ नु

B 445 खो, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो इमस्मि च सविञ्ञाणके[1] काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानापगत मानस होति विधा समतिक्कन्त सन्त सुविमुत्त" ति ?

"य किञ्चि, राहुल, रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा सब्ब रूप 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा अनुपादा विमुत्तो होति ।

"या काचि वदना पे० या काचि सञ्ञा ये केचि सङ्खारा य किञ्चि विञ्ञाण अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्ब विञ्ञाण 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा अनुपादा विमुत्तो होति । एव खो, राहुल, जानतो एव पस्सतो इमस्मि च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानापगत मानस होति विधा समतिक्कन्त सन्त सुविमुत्त' ति ।

दुतियो वग्गो ।

तस्सुद्दान

R 254 चक्खु[2] रूप च विञ्ञाण, सम्फस्सो वेदनाय च ।
सञ्ञा[3] सञ्चेतना[4] तण्हा, धातु खन्धेन ते दस ।
अनुसय[5] अपगत चेव, वग्गो तेन पवुच्चती[6] ति ।

राहुलसयुत्त समत्त ।

— o —

१ विञ्ञाणके – रो० । २ चक्खु – सी० । ३ सञ्ञा च – स्या० । ४ चेतना – स्या० । ५ अनुसया – रो० । ६ वुच्चती – रो० ।

१९ लक्खणसंयुत्तं

१ अट्ठिसुत्त

१ एव मे सुत । एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने B 446 कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा च लक्खणो आयस्मा च महामोग्गल्लानो गिज्झकूटे पब्बते विहरन्ति । अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येनायस्मा लक्खणो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त लक्खण एतदवोच – "आयामावुसो[1] लक्खण, राजगह पिण्डाय पविसिस्सामा" ति ।

"एवमावुसो" ति खो आयस्मा लक्खणो आयस्मतो महामोग्गल्लानस्स पच्चस्सोसि । अथ खो आयस्मा महामोग्गल्लानो गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अञ्ञतरस्मि पदेसे सित पात्वाकासि । अथ खो आयस्मा लक्खणो आयस्मन्त महामोग्गल्लान एतदवोच – "को नु खो, आवुसो मोग्गल्लान, हेतु को पच्चयो सितस्स पातुकम्माया' ति ?

"अकालो खो, आवुसो लक्खण, एतस्स पञ्हस्स । भगवतो म सन्तिके एत पञ्हं पुच्छा" ति ।

अथ खो आयस्मा च लक्खणो आयस्मा च महामोग्गल्लानो R 255 राजगहे पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्त पिण्डपातपटिक्कन्ता येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा लक्खणो आयस्मन्त महामोग्गल्लान एतदवोच – "इधायस्मा महामोग्गल्लानो गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अञ्ञतरस्मि पदेसे सित पात्वाकासि । को नु खो, आवुसो मोग्गल्लान, हेतु को पच्चयो सितस्स पातुकम्माया" ति ?

"इधाह, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दस अट्ठिकसङ्खलिक[2] वेहास गच्छन्ति[3] । तमेन गिज्झा पि काका पि कुलला पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा फासुळन्तरिकाहि वितुदेन्ति वितच्छेन्ति विराजेन्ति । B 447 सा[4] सुद[4] अट्टस्सर करोति । तस्स मय्ह, आवुसो, एतदहोसि –

---

१ एहि आवुसो – स्या० । २ अट्ठिसङ्कलिक – स्या० । ३ गच्छन्त – रो० । ४–४ सास्सुद – सी० ।

"अच्छरिय वत, भो, अब्भुत वत, भो ! एवरूपो पि नाम सत्तो भविस्सति ! एवरूपो पि नाम यक्खो भविस्सति ! एवरूपो पि नाम अत्तभावपटिलाभो भविस्सती" ति॰ ! !

अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "चक्खुभूता वत, भिक्खवे, सावका विहरन्ति, ञाणभूता वत, भिक्खवे, सावका विहरन्ति, यत्र हि नाम सावको एवरूप ञस्सति वा दक्खति वा सक्खि वा करिस्सति । पुब्बेव[१] मे सो, भिक्खवे, सत्तो दिट्ठो अहोसि, अपि चाह न ब्याकासि[२] । अह[३] चेत[३] ब्याकरेय्य, परे च मे न सद्दहेय्यु । ये मे न सद्दहेय्यु, तेस त अस्स दीघरत्त अहिताय दुक्खाय । एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मि येव राजगहे गोघातको अहोसि । सो तस्स कम्मस्स विपाकेन बहूनि वस्सानि बहूनि वस्ससतानि बहूनि वस्ससहस्सानि बहूनि वस्ससतसहस्सानि निरये पच्चित्वा[४] तस्सेव कम्मस्स विपाकावसेसेन[५] एवरूप अत्तभावपटिलाभ पटिसवेदयती[६]" ति ।

(सब्बेस सुत्तन्तान एसेव पेय्यालो ।)

---

२ पेसिसुत्त

२. इधाह, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दस मसपेसि वेहास गच्छन्ति । तमेन गिज्झा पि काका[७] पि कुलला पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेन्ति विराजेन्ति । सा सुद अट्टस्सर करोति . पे० एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मि येव राजगहे गोघातको अहोसि ... पे०.. ।

---

३ पिण्डसुत्त

३ इधाह आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दस मसपिण्ड वेहास गच्छन्त । तमेन गिज्झा पि काका पि कुलला पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेन्ति विराजेन्ति । सो सुद अट्टस्सर करोति पे० एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मि येव राजगहे साकुणिको अहोसि पे० ।

---

१ पुब्बे पि – रो० । २ ब्याकासि – सी०, रो० । ३ – ३ अहमेवेत – सी० । ४ पच्चित्व – स्या० । ५ विपाकवसेन – सी० । ६ पटिसवेदियती – सी०, स्या०, रो० । ७ धङ्का – रो० ।

४ निच्छविसुत्त

४ इधाह, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दस B 448 निच्छवि पुरिस वेहास गच्छन्त । तमेन गिज्झा पि काका पि कुललापि अनुपतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेन्ति विराजेन्ति । सो सुद अट्टस्सर करोति पे० एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मि येव राजगहे ओरब्भिको अहोसि पे० ।

५ असिलोमसुत्त

५. इधाह, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दस R 257 असिलोम पुरिस वेहास गच्छन्त । तस्स ते असी उप्पतित्वा उप्पतित्वा तस्सेव काये निपतन्ति । सो[1] सुद[1] अट्टस्सर करोति पे० एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मि येव राजगहे सूकरिको अहोसि पे० ।

६ सत्तिसुत्तं

६ इधाह, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दस सत्तिलोम पुरिस वेहास गच्छन्त । तस्स ता सत्तियो उप्पतित्वा उप्पतित्वा तस्सेव काये निपतन्ति । सो सुद अट्टस्सर करोति पे० एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मि येव राजगहे मागविको अहोसि पे० ।

७ उसुलोमसुत्त

७ इधाह, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दस उसुलोम पुरिस वेहास गच्छन्त । तस्स ते उसू उप्पतित्वा उप्पतित्वा तस्सेव काये निपतन्ति । सो सुद अट्टस्सर करोति पे० एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मि येव राजगहे कारणिको अहोसि पे० ।

८ सूचिलोमसुत्त

८ इधाह, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दस सूचिलोम पुरिस वेहास गच्छन्त । तस्स ता सूचियो उप्पतित्वा उप्पतित्वा तस्सेव काये निपतन्ति । सो सुद अट्टस्सर करोति पे० एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मि येव राजगहे सूतो[2] अहोसि पे० । B 449

१–१ सोस्सुद – सी० । २ सुतो – स्या०, सूचको – रो० ।

९ दुतियसूचिलोमसुत्त

९ इधाह, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दस
R 258 सूचिलोम पुरिस वेहास गच्छन्त । तस्स ता सूचियो सीसे पविसित्वा मुखतो निक्खमन्ति, मुखे पविसित्वा[१] उरतो निक्खमन्ति, उरे पविसित्वा उदरतो निक्खमन्ति, उदरे पविसित्वा ऊरूहि[२] निक्खमन्ति, ऊरूसु पविसित्वा जङ्घाहि निक्खमन्ति, जङ्घासु पविसित्वा पादेहि निक्खमन्ति, सो सुद अट्टस्सर करोति पे० एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मि येव राजगहे सूचको अहोसि पे० ।

---

१० कुम्भण्डसुत्त

१० इधाह, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दस कुम्भण्ड पुरिस वेहास गच्छन्त । सो गच्छन्तो पि तेव[३] अण्डे खन्धे आरोपेत्वा गच्छति । निसीदन्तो पि तेस्वेव अण्डेसु निसीदति । तमेन गिज्झा पि काका पि कुलला पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेन्ति विराजेन्ति । सो सुद अट्टस्सर करोति पे० एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मि येव राजगहे गामकूटको[४] अहोसि पे० ।

पठमो वग्गो ।

तस्सुद्दान

अट्ठि पेसि उभो गावघातका[५],
पिण्डो[६] साकुणियो[६] निच्छवोरब्भि ।
असि[७] सूकरिको सत्तिमागवि[८],
उसु कारणिको[९] सूचि सारथि ।
यो च सिब्बियति[१०] सूचको हि मो,
अण्डभारि अहु गामकूटको ति ॥

---

११ ससीसकसुत्तं

B 450, R 259 ११ एव मे सुत । एक समय[११] राजगहे वेळुवने । इधाह, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दस पुरिस गूथकूपे ससीसक

---

१ पविसेत्वा – स्या० । २ उरूहि – रो० । ३ ते च – स्या० । ४ गामकूटो – सी०, स्या०, रो० । ५ गाविघातिका – सी०, गावीघातका – स्या० । ६–६ पिण्डसाकुणिय – रो० । ७ असि च – रो० । ८ सत्तिमागवी – स्या० । ९ कारणियो – रो० । १० सब्बियति – रो०, सिब्बिसति – स्या० । ११ समय भगवा – स्या० ।

निमुग्ग पे० एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मि येव राजगहे पारदारिको अहोसि पे० ।

१२ गूथखादसुत्तं

१२ इधाह, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दस पुरिसं गूथकूपे निमुग्गं उभोहि हत्थेहि गूथं खादन्तं पे० एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मि येव राजगहे दुट्ठब्राह्मणो[1] अहोसि । सो कस्सपस्स सम्मासम्बुद्धस्स पावचने भिक्खुसङ्घं भत्तेन निमन्तेत्वा दोणियो[2] गूथस्स पूरापेत्वा एतदवोच – अहो भोन्तो, यावदत्थं भुञ्जन्तु चेव हरन्तु चाति पे० ।

१३ निच्छवित्थिसुत्तं

१३ इधाह, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं निच्छविं इत्थिं वेहासं गच्छन्तिं । तमेनं गिज्झा पि काका[3] पि कुलला पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेन्ति विराजेन्ति । सा सुदं अट्टस्सरं करोति पे० एसा, भिक्खवे, इत्थी इमस्मि येव राजगहे अतिचारिनी अहोसि पे० ।

१४ मङ्गुलित्थिसुत्तं

१४ इधाह, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं R 260
इत्थिं दुग्गन्धं मङ्गुलिं वेहासं गच्छन्तिं । तमेनं गिज्झा पि काका पि कुलला पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेन्ति विराजेन्ति । सा सुदं अट्टस्सरं करोति पे० एसा, भिक्खवे, इत्थी इमस्मि येव राजगहे इक्खणिका अहोसि पे० ।

१५ ओकिलिनीसुत्तं

१५. इधाह, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दसं B 451
इत्थिं उप्पक्कं ओकिलिनिं ओकिरिनिं[4] वेहासं गच्छन्तिं । सा सुदं

१ रो० पोत्थके नत्थि । २ दोणिया – स्या०, रो० । ३ धङ्का – रो० । ४ ओकिरिणिं – सी०, स्या०, रो० ।

अट्टस्सर करोति पे० एसा, भिक्खवे, इत्थी कलिङ्गस्स[1] रञ्ञो[1] अग्गमहेसी अहोसि। सा इस्सापकता सपत्ति अङ्गारकटाहेन ओकिरि पे०।

---

१६ असीसकसुत्त

१६ इधाह, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दस असीसक कबन्ध[2] वेहास गच्छन्त। तस्स उरे अक्खीनि चेव होन्ति मुख च। तमेन गिज्झा पि काका पि कुलला पि अनुपतित्वा अनुपतित्वा वितच्छेन्ति विराजेन्ति। सो सुद अट्टस्सर करोति पे० एसो, भिक्खवे, सत्तो इमस्मि येव राजगहे हारिको नाम चोरघातको अहोसि पे०।

---

१७ पापभिक्खुसुत्त

१७ इधाह, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दस भिक्खु वेहास गच्छन्त। तस्स सङ्घाटि पि आदित्ता सम्पज्जलिता सजोतिभूता[3], पत्तो पि आदित्तो सम्पज्जलितो सजोतिभूतो, कायबन्धन
R 261 पि आदित्त सम्पज्जलित सजोतिभूत, कायो पि आदित्तो सम्पज्जलितो सजोतिभूतो। सो सुद अट्टस्सर करोति पे० एसो, भिक्खवे, भिक्खु कस्सपस्स सम्मासम्बुद्धस्स पावचने पापभिक्खु अहोसि पे०।

---

१८ पापभिक्खुनीसुत्त

१८ अद्दस भिक्खुनि वेहास गच्छन्ति। तस्सा सङ्घाटि पि आदित्ता पे० पापभिक्खुनी अहोसि पे०।

---

१९ पापसिक्खमानसुत्त

B 452 १९ अद्दस सिक्खमान वेहास गच्छन्ति। तस्सा सङ्घाटि पि आदित्ता पे० पापसिक्खमाना अहोसि पे०।

१-१ कालिङ्गस्स रञ्ञो – सी०, कलिङ्गरञ्ञो – रो०। २ कवन्ध – सी०, रो०। ३ सञ्जोतिभूता – स्या०।

२० पापसामणेरसुत्त

२० अद्दस सामणेर वेहास गच्छन्त । तस्स सङ्घाटि पि आदित्ता पे० पापसामणेरो अहोसि पे० ।

---

२१ पापसामणेरीसुत्त

२१ "इधाह, आवुसो, गिज्झकूटा पब्बता ओरोहन्तो अद्दस सामणेरि वेहास गच्छन्ति । तस्सा सङ्घाटि पि आदित्ता सम्पज्जलिता सजोतिभूता, पत्तो पि आदित्तो सम्पज्जलितो सजोतिभूतो, कायबन्धन पि आदित्त सम्पज्जलित सजोतिभूत, कायो पि आदित्तो सम्पज्जलितो सजोतिभूतो । सा सुद अट्टस्सर करोति । तस्स मय्ह, आवुसो, एतदहोसि – 'अच्छरिय वत, भो, अब्भुत वत, भो ! एवरूपो पि नाम सत्तो भविस्सति ! एवरूपो पि नाम यक्खो भविस्सति ! एवरूपो पि नाम अत्तभावपटिलाभो भविस्सती'' ति ।।

अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "चक्खुभूता वत, भिक्खवे, सावका विहरन्ति, ञाणभूता वत, भिक्खवे, सावका विहरन्ति, यत्र हि नाम सावको एवरूप ञस्सति वा दक्खति वा सक्खि वा करिस्सति । पुब्बेव मे सा, भिक्खवे, सामणेरी दिट्ठा अहोसि । अपि चाह R 262
न ब्याकासि । अह चेत ब्याकरेय्य[१], परे च मे न सद्दहेय्यु । ये मे न सद्दहेय्यु, तेस त अस्स दीघरत्त अहिताय दुक्खाय । एसा, भिक्खवे, सामणेरी कस्सपस्स सम्मासम्बुद्धस्स पावचने पापसामणेरी अहोसि । सा तस्स कम्मस्स विपाकेन बहूनि वस्सानि बहूनि वस्ससतानि बहूनि वस्ससहस्सानि बहूनि वस्ससतसहस्सानि निरये पच्चित्वा तस्सेव कम्मस्स विपाकावसेसेन[२] एवरूप अत्तभावपटिलाभ पटिसवेदयती'' ति ।

दुतियो वग्गो ।

तस्सुद्दान

कूपे निमुग्गो हि सो पारदारिको[३] । B 453
गूथखादि अहु[४] दुट्ठब्राह्मणो ।।

---

१ ब्याकरेय्य – सी०, स्या०, रो० । २ विपाकवसेन – सी० । ३ परदारिको – स्या० । ४ अथ – सी० ।

निच्छविवित्थि अतिचारिनी अहु ।
मङ्गुलित्थि[1] अहु इक्खणित्थिका[2] ॥
ओकिलिनि सपत्तङ्गारोकिरि[3] ।
सीसच्छिन्नो अहु चोरघातको ॥
भिक्खु भिक्खुनी सिक्खमाना ।
सामणेरो अथ सामणेरिका[4] ॥
कस्सपस्स विनयस्मिं[5] पब्बज्ज[6] ।
पापकम्म करिसु[7] तावदे[8] ति[8] ॥

लक्खणसंयुत्तं समत्तं ।

—— ० ——

१ मङ्गुळित्थि – सी०, स्या० । २ इक्खनित्थिया – रो० । ३ सपतिं करोति – स्या० । ४ सामणेरियो – रो० । ५ विनयस्स – सी०, स्या० । ६ पब्बजु – सी०, पब्बज्जु – रो० । ७ अकरिंसु – सी०, स्या० । ८–८ तावदे – स्या० ।

२०. ओपम्मसंयुत्त

१ [1]कूटसुत्त

१ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति B 454
जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा पे० एतद R 263
वोच – "सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारस्स या काचि गोपानसियो सब्बा ता कूटङ्गमा कूटसमोसरणा कूटसमुग्घाता सब्बा ता समुग्घात गच्छन्ति, एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि अकुसला[1] धम्मा[1] सब्बे ते अविज्जामूलका[2] अविज्जासमोसरणा अविज्जासमुग्घाता, सब्बे ते समुग्घात गच्छन्ति । तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खितब्ब –'अप्पमत्ता विहरिस्सामा' ति । एव हि वो भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति ।

---

२ नखसिखसुत्त

२ सावत्थिय विहरति । अथ खो भगवा परित्त नखसिखाय पसु आरोपेत्वा भिक्खू आमन्तेसि – "त किं मञ्ञथ भिक्खवे, कतम नु खो बहुतर, यो चाय मया परित्तो नखसिखाय पसु आरोपितो या चायं महापठवी[3]" ति ?

"एतदेव, भन्ते, बहुतर यदिद महापठवी । अप्पमत्तकोय भगवता परित्तो नखसिखाय पसु आरोपितो । सङ्ख पि न उपेति उपनिधि पि न उपेति कलभाग पि न उपेति महापठवि उपनिधाय भगवता परित्तो नखसिखाय पसु आरोपितो" ति ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, अप्पका ते सत्ता ये मनुस्सेसु पच्चाजायन्ति[4], अथ खो एतेयेव[5] बहुतरा सत्ता ये अञ्ञत्र मनुस्सेहि पच्चाजायन्ति । तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खितब्ब – 'अप्पमत्ता विहरिस्सामा' ति । एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति ।

---

३ कुलसुत्त

३ सावत्थिय विहरति । "सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि R 264
कुलानि बहुत्थिकानि अप्पपुरिसानि तानि सुप्पधसियानि होन्ति

१-१ अकुसलमूला – सी० । २ अविज्जङ्गमा – सी० । ३ महापथवी – म० ।
४ पच्छाजायन्ति – सी० । ५ एतेव – सी० ।

B 455 चोरेहि कुम्भत्थेनकेहि, एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुनो मेत्ताचेतोविमुत्ति अभाविता अबहुलीकता सो सुप्पधसियो होति अमनुस्सेहि। सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि कुलानि अप्पित्थिकानि[1] बहुपुरिसानि तानि दुप्पधसियानि होन्ति चोरेहि कुम्भत्थेनकेहि, एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुनो मेत्ताचेतोविमुत्ति भाविता बहुलीकता सो दुप्पधसियो होति अमनुस्सेहि। तस्मातिह, भिक्खवे एव सिक्खितब्ब – 'मेत्ता नो चेतोविमुत्ति भाविता भविस्सति बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा' ति। एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति।

---

४ ओक्खासुत्त

४ सावत्थिय विहरति। "यो, भिक्खवे, पुब्बण्हसमय ओक्खासत दान ददेय्य यो मज्झन्हिकसमय[2] ओक्खासत[3] दान ददेय्य, यो सायन्हसमय ओक्खासत दान ददेय्य, यो वा पुब्बण्हसमय अन्तमसो गद्दुहनमत्त पि मेत्तचित्त भावेय्य, यो वा मज्झन्हिकसमय अन्तमसो गद्दुहनमत्त पि मेत्तचित्त भावेय्य, यो वा सायन्हसमय[4] अन्तमसो गद्दुहनमत्त पि मेत्तचित्त भावेय्य, इद ततो महप्फलतर। तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खितब्ब – 'मेत्ता नो चेतोविमुत्ति भाविता भविस्सति बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा' ति। एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति।

---

५ सत्तिसुत्त

R. 265 ५ सावत्थिय विहरति। "सेय्यथापि, भिक्खवे, सत्ति तिण्हफला। अथ पुरिसो आगच्छेय्य – 'अह इम सत्ति तिण्हफल पाणिना वा मुट्ठिना वा पटिलेणिस्सामि[5] पटिकोट्टिस्सामि[6] पटिवट्टेस्सामी' ति, त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, भब्बो नु खो सो पुरिसो अमु सत्ति तिण्हफल पाणिना वा मुट्ठिना वा पटिलेणेतु पटिकोट्टेतु पटिवट्टेतु" ति ?

"नो हेत, भन्ते"।

"त किस्स हेतु" ?

---

१ अप्पत्थिकानि – सी०। २ मज्झन्तिकसमय – सी०, स्या०, रो०। ३ उक्खासत – रो०। ४ सायण्हसमय – सी०, स्या०, रो०। ५ पतिलेणिस्सामि – सी०, रो०। ६ पटिकोट्टेस्सामि – सी०, पतिकोट्टिस्सामि – रो०।

"अमु हि, भन्ते, सत्ति तिण्हफला न सुकरा पाणिना वा मुट्ठिना वा पटिलेणेतु पटिकोट्टेतु पटिवट्टेतु । यावदेव च पन सो पुरिसो किलमथस्स विघातस्स भागी अस्सा" ति ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुनो मेत्ताचेतोविमुत्ति भाविता बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा, तस्स चे अमनुस्सो चित्त खिपितब्ब मञ्ञेय्य, अथ खो स्वेव अमनुस्सो किलमथस्स विघातस्स भागी अस्स । तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खितब्ब – 'मेत्ता नो चेतोविमुत्ति भाविता भविस्सति बहुलीकता यानीकता वत्थुकता अनुट्ठिता परिचिता सुसमारद्धा' ति । एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति । B 456

---

६ धनुग्गहसुत्तं

६ सावित्थिय विहरति । "सेय्यथापि, भिक्खवे, चत्तारो दळ्हधम्मा धनुग्गहा सुसिक्खिता कतहत्था कतुपासना[१] चतुद्दिसा ठिता अस्सु । अथ पुरिसो आगच्छेय्य – 'अह इमेस चतुन्न दळ्हधम्मान धनुग्गहान सुसिक्खितान कतहत्थान कतूपासनान चतुद्दिसा कण्डे खित्ते अप्पतिट्ठिते पठविय गहेत्वा आहरिस्सामी' ति । त किं मञ्ञथ, भिक्खवे, 'जवनो पुरिसो परमेन जवेन समन्नागतो' ति अल वचनाया" ति ? R 266

"एकस्स चे पि, भन्ते, दळ्हधम्मस्स धनुग्गहस्स सुसिक्खितस्स[२] कतहत्थस्स कतूपासनस्स कण्ड खित्त अप्पतिट्ठित पठविय गहेत्वा आहरेय्य – 'जवनो पुरिसो परमेन जवेन समन्नागतो' ति अल वचनाय, को पन वादो चतुन्न दळ्हधम्मान धनुग्गहान सुसिक्खितान कतहत्थान कतूपासनान" ति ?

"यथा च, भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स जवो, यथा च चन्दिमसुरियान जवो, ततो सीघतरो । यथा च, भिक्खवे, तस्स पुरिसस्स जवो यथा च चन्दिमसुरियान जवो यथा च या देवता चन्दिमसुरियान पुरतो धावन्ति तास देवतान जवो, ततो सीघतर[३] आयुसङ्खारा खिय्यन्ति ।

---

१ कतुपासना – स्या०, रो० । २ सिक्खितस्स – सी० । ३ सीघतरो – सी०, स्या० ।

तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खितब्ब – 'अप्पमत्ता विहरिस्सामा' ति । एव हि वो भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति ।

---

७ आणिसुत्त

B 457 ७ सावत्थिय विहरति । "भूतपुब्ब, भिक्खवे, दसारहान[1]
आनको[2] नाम मुदिङ्गो अहोसि । तस्स दसारहा आनके घटिते[3] अञ्ञ
R 267 आणि ओदहिसु । अहु खो सो, भिक्खवे, समयो य आनकस्स मुदिङ्गस्स पोराण पोक्खरफलक अन्तरधायि । आणिसङ्घाटो व[4] अवसिस्सि[5] । एवमेव खो, भिक्खवे, भविस्सन्ति भिक्खू अनागतमद्धान, ये ते सुत्तन्ता तथागतभासिता गम्भीरा गम्भीरत्था लोकुत्तरा सुञ्ञतप्पटिसयुत्ता[6], तेसु भञ्ञमानेसु न सुस्सूसिस्सन्ति[7] न सोत ओदहिस्सन्ति न अञ्ञा चित्त उपट्ठापेस्सन्ति न च ते धम्मे उग्गहेतब्ब परियापुणितब्ब मञ्ञिस्सन्ति ।

"ये पन ते सुत्तन्ता कविकता कावेय्या चित्तक्खरा चित्तब्यञ्जना बाहिरका सावकभासिता, तेसु भञ्ञमानेसु सुस्सूसिस्सन्ति, सोत ओदहिस्सन्ति, अञ्ञा चित्त उपट्ठापेस्सन्ति, ते च धम्मे उग्गहेतब्ब परियापुणितब्ब मञ्ञिस्सन्ति । एवमेव तेस, भिक्खवे, सुत्तन्तान तथागतभासितान गम्भीरान गम्भीरत्थान लोकुत्तरान सुञ्ञतप्पटिसयुत्तान अन्तरधान भविस्सति । तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खितब्ब – 'ये ते सुत्तन्ता तथागतभासिता गम्भीरा गम्भीरत्था लोकुत्तरा सुञ्ञतप्पटिसयुत्ता, तेसु भञ्ञमानेसु सुस्सूसिस्साम, सोत ओदहिस्साम, अञ्ञा चित्त उपट्ठापेस्साम, ते च धम्मे उग्गहेतब्ब परियापुणितब्ब मञ्ञिस्सामा' ति । एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति ।

---

८ कलिङ्गरसुत्त

८ एव मे सुत । एक समय भगवा वेसालिय विहरति महावने कूटागारसालाय । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि "भिक्खवो" ति । "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच –

---

१ दसमातिकान – सी० । २ आणका – सी० । ३ फलिते – सी०, स्या० । ४ च – स्या० । ५ अवसिस्सि – स्या० । ६ सुञ्ञतपटिसयुत्ता – सी० । ७ सुस्सूयिस्सन्ति – सी०, सुस्सुसिस्सन्ति – स्या०, रो० ।

"कलिङ्गरूपधाना, भिक्खवे, एतरहि लिच्छवी विहरन्ति अप्प- R 268
मत्ता आतापिनो उपासनस्मिं[1]। तेसं राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहि-
पुत्तो न लभति ओतारं न लभति आरम्मणं। भविस्सन्ति, भिक्खवे, B 458
अनागतमद्धानं लिच्छवी सुखुमाला[2] मुदुतलुनहत्थपादा[3] ते मुदुकासु
सेय्यासु तुलबिम्बोहनासु[4] यावसुरियुग्गमना[5] सेय्यं कप्पिस्सन्ति[6]। तेसं
राजा मागधो अजातसत्तु वेदेहिपुत्तो लच्छति ओतारं लच्छति
आरम्मणं।

"कलिङ्गरूपधाना, भिक्खवे, एतरहि भिक्खू विहरन्ति अप्पमत्ता आतापिनो पधानस्मिं। तेसं मारो पापिमा न लभति ओतारं न लभति आरम्मणं। भविस्सन्ति, भिक्खवे, अनागतमद्धानं भिक्खू सुखुमाला मुदुतलुनहत्थपादा[7]। ते मुदुकासु सेय्यासु तुलबिम्बोहनासु[8] यावसुरियुग्गमना सेय्यं कप्पिस्सन्ति। तेसं मारो पापिमा लच्छति ओतारं लच्छति आरम्मणं। तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'कलिङ्गरूपधाना विहरिस्साम अप्पमत्ता आतापिनो पधानस्मिं' ति। एवञ्हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं" ति।

९. नागसुत्त

९. एवं मे सुतं। एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। तेन खो पन समयेन अञ्ञतरो नवो भिक्खु अतिवेलं कुलानि उपसङ्कमति। तमेनं भिक्खू एवमाहंसु – "मायस्मा अतिवेलं कुलानि उपसङ्कमी" ति। सो भिक्खु भिक्खूहि[10] वुच्चमानो एवमाह – "इमे हि नाम थेरा भिक्खू कुलानि उपसङ्कमितब्बं मञ्ञिस्सन्ति, किमङ्ग[11] पनाहं" ति?

अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु, उपसङ्क-
मित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु। एकमन्तं निसिन्ना R 269
खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं – "इध, भन्ते, अञ्ञतरो नवो भिक्खु
अतिवेलं कुलानि उपसङ्कमति। तमेनं भिक्खू एवमाहंसु – 'मायस्मा

१ पधानस्मिं – सी०। २ सुकुमाळा – सी०। ३ मुदुतलाहत्थपादा – स्या०। ४ तूलबिब्बोहनासु – म०, तूलबिम्बोहनादीसु – सी०। ५ यावसुरियस्सुग्गमना – सी०। ६ कप्पेस्सन्ति – सी०, रो०। ७ मुदुतळुणहत्थपादा – सी०। ८ थुलबिम्बोहनासु – स्या०, सुतूलबिम्बोहनासु – रो०। ९ सी०, स्या० पोत्थकेसु नत्थि। १० रो० पोत्थके नत्थि। ११ किमङ्ग – सी०।

अतिवेलं कुलानि उपसङ्कमी' ति । सो भिक्खु भिक्खूहि वुच्चमानो एवमाह– 'इमे हि नाम थेरा भिक्खू कुलानि उपसङ्कमितब्बं मञ्ञिस्सन्ति, किमङ्ग पनाहं'' ति ।

B 459 "भूतपुब्बं, भिक्खवे, अरञ्ञायतने महासरसी । तं नागा उपनिस्साय विहरन्ति । ते तं सरसिं ओगाहेत्वा सोण्डाय भिसमुळालं[1] अब्बुहेत्वा[2] सुविक्खलितं विक्खालेत्वा अकद्दमं सङ्खादित्वा[3] अज्झोहरन्ति । तेसं तं वण्णाय चेव होति बलाय च, न च ततोनिदानं मरणं वा निगच्छन्ति मरणमत्तं वा दुक्खं । तेसं येव खो पन, भिक्खवे, महानागानं अनुसिक्खमाना तरुणा भिङ्कच्छापा तं सरसिं ओगाहेत्वा सोण्डाय भिसमुळालं अब्बुहेत्वा न सुविक्खालितं विक्खालेत्वा सकद्दमं असङ्खादित्वा अज्झोहरन्ति । तेसं तं नेव वण्णाय[4] होति न बलाय । ततोनिदानं मरणं वा निगच्छन्ति मरणमत्तं वा दुक्खं ।

"एवमेव खो, भिक्खवे इध थेरा भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसन्ति । ते तत्थ धम्मं भासन्ति । तेसं गिही पसन्नाकारं करोन्ति । ते तं लाभं अगधिता अमुच्छिता अनज्झोपन्ना[5] आदीनवदस्साविनो निस्सरणपञ्ञा परिभुञ्जन्ति । तेसं तं वण्णाय चेव होति बलाय च, न च ततोनिदानं मरणं वा निगच्छन्ति मरणमत्तं वा दुक्खं । तेसं येव खो पन, भिक्खवे, थेरानं भिक्खूनं अनुसिक्खमाना नवा भिक्खू पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसन्ति । ते तत्थ धम्मं भासन्ति । तेसं गिही पसन्नाकारं करोन्ति । ते तं लाभं गधिता R 270 मुच्छिता अज्झोपन्ना अनादीनवदस्साविनो अनिस्सरणपञ्ञा परिभुञ्जन्ति । तेसं तं नेव वण्णाय होति न बलाय, ते ततोनिदानं मरणं वा निगच्छन्ति मरणमत्तं वा दुक्खं । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'अगधिता अमुच्छिता अनज्झोपन्ना आदीनवदस्साविनो निस्सरणपञ्ञा तं लाभं परिभुञ्जिस्सामा' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं'' ति ।

---

१ भिसमुलालं – सी०, रो० । २ अधोगहेत्वा – सी०, अब्भुग्गहेत्वा – स्या० । ३ सङ्खरित्वा – रो० । ४ वण्णाय चेव – सी०, रो० । ५ अनज्झापन्ना – सी०, स्या०, रो० ।

१० बिळारसुत्तं

१० सावत्थियं विहरति । तेन खो पन समयेन अञ्ञतरो भिक्खु अतिवेलं कुलेसु चारित्तं आपज्जति । तमेनं भिक्खू एवमाहंसु – "मायस्मा अतिवेलं कुलेसु चारित्तं आपज्जी" ति । सो भिक्खु भिक्खूहि वुच्चमानो न विरमति[1] । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुप- B 460
सङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं – "इध, भन्ते, अञ्ञतरो भिक्खु अतिवेलं कुलेसु चारित्तं आपज्जति । तमेनं भिक्खू एवमाहंसु – 'मायस्मा अतिवेलं कुलेसु चारित्तं आपज्जी' ति । सो भिक्खु भिक्खूहि वुच्चमानो न विरमती" ति ।

"भूतपुब्बं, भिक्खवे, बिळारो[2] सन्धिसमलसङ्कटीरे ठितो अहोसि मुदुमूसिं मग्गयमानो[3] – 'यदायं[4] मुदुमूसि गोचराय पक्कमिस्सति, तत्थेव नं गहेत्वा खादिस्सामी' ति । अथ खो सो, भिक्खवे, मुदुमूसि गोचराय पक्कामि । तमेनं बिळारो गहेत्वा सहसा सङ्खादित्वा[5] अज्झोहरि । तस्स सो मुदुमूसि अन्तं पि खादि, अन्तगुणं पि खादि । सो ततोनिदानं R 271
मरणं पि निगच्छि मरणमत्तं पि दुक्खं ।

"एवमेव खो, भिक्खवे, इधेकच्चो भिक्खु पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसति अरक्खितेनेव कायेन अरक्खिताय वाचाय अरक्खितेन चित्तेन, अनुपट्ठिताय सतिया, असंवुतेहि इन्द्रियेहि । सो तत्थ पस्सति मातुगामं दुन्निवत्थं वा दुप्पारुतं वा । तस्स मातुगामं दिस्वा दुन्निवत्थं वा दुप्पारुतं वा रागो चित्तं अनुद्धंसेति । सो रागानुद्धंसेन चित्तेन मरणं वा निगच्छति मरणमत्तं वा दुक्खं । मरणं हेतं[6], भिक्खवे, अरियस्स विनये यो सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तति । मरणमत्तं हेतं, भिक्खवे, दुक्खं यदिदं अञ्ञतरं सङ्किलिट्ठं आपत्तिं आपज्जति । यथारूपाय आपत्तिया वुट्ठानं पञ्ञायति । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं – 'रक्खितेनेव कायेन रक्खिताय वाचाय रक्खितेन चित्तेन, उपट्ठिताय सतिया, संवुतेहि इन्द्रियेहि गामं वा निगमं वा पिण्डाय पविसिस्सामा' ति । एवं हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब" न्ति ।

---

१ रमति – सी०, स्या० । २ बिळालो – सी० । ३ मग्गमानो – सी०, आगमयमानो – स्या० । ४ यत्थाय स्या० । ५ मसं खादित्वा – स्या०, सङ्खरित्वा – रो० । ६ सोतं – स्या० ।

११ सिङ्गालसुत्त

११ सावत्थिय विहरति। "अस्सुत्थ नो तुम्हे, भिक्खवे, रत्तिया पच्चूससमय जरसिङ्गालस्स[1] वस्समानस्सा[2]" ति ?

"एव, भन्ते"।

"एसो खो, भिक्खवे, जरसिङ्गालो उक्कण्डकेन[3] नाम रोगजातेन
B 461 फुट्ठो। सो येन येन इच्छति तेन तेन गच्छति, यत्थ यत्थ इच्छति
तत्थ तत्थ तिट्ठति, यत्थ यत्थ इच्छति तत्थ तत्थ निसीदति, यत्थ
R 272 यत्थ इच्छति तत्थ तत्थ निपज्जति, सीतको पि न वातो उपवायति। साधु ख्वस्स, भिक्खवे, य इधेकच्चो सक्यपुत्तियपटिञ्ञो एवरूप पि अत्तभावपटिलाभ पटिसवेदियेथ। तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खितब्ब – 'अप्पमत्ता विहरिस्सामा' ति। एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति।

---

१२ दुतियसिङ्गालसुत्त

१२ सावत्थिय विहरति। "अस्सुत्थ नो तुम्हे, भिक्खवे, रत्तिया पच्चूससमय जरसिङ्गालस्स वस्समानस्सा" ति ?

"एव, भन्ते"।

"सिया खो, भिक्खवे, तस्मि जरसिङ्गाले या काचि कतञ्ञुता कतवेदिता, न त्वेव इधेकच्चे सक्यपुत्तियपटिञ्ञे सिया[4] या[5] काचि कतञ्ञुता कतवेदिता। तस्मातिह, भिक्खवे, एव सिक्खितब्ब – 'कतञ्ञुनो भविस्साम कतवेदिनो, न[6] च नो[6] अम्हेसु अप्पक पि कत[7] नस्सिस्सती[8]' ति। एव हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्ब" ति।

ओपम्मसयुत्त समत्त।

तस्सुद्दान

कूट नखसिख कुल, ओक्खा[9] सत्ति धनुग्गहो।
आणि कलिङ्गरो नागो, बिळारो द्वे सिङ्गालका ति॥

---

१ सिगालस्स – सी०, स्या०। २ वसमानस्सा – सी०, स्या०। ३ उक्कण्णकेन – सी, स्या०, रो०। ४ पि – रो०। ५ सी०, स्या० पोत्थकेसु नत्थि। ६–६ सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि। ७ कत मा – सी०, रो०। ८ विनस्सिस्सती – स्या०। ९ उक्का – रो०।

२१ भिक्खुसंयुत्तं

१ कोलितसुत्त

१ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेत-वने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो आयस्मा महामोग्गल्लानो भिक्खू आमन्तेसि – "आवुसो भिक्खवे" ति । "आवुसो" ति खो ते भिक्खू आयस्मतो महामोग्गल्लानस्स पच्चस्सोसु । आयस्मा महा-मोग्गल्लानो एतदवोच – B 462, R 273

"इध मय्ह, आवुसो, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स[1] एव चेतसो परिवितक्को उदपादि – 'अरियो तुण्हीभावो, अरियो तुण्हीभावो ति वुच्चति । कतमो नु खो अरियो तुण्हीभावो' ति ? तस्स मय्ह आवुसो, एतदहोसि – 'इध भिक्खु वितक्कविचारान वूपसमा अज्झत्त सम्पसादन चेतसो एकोदिभाव अवितक्क अविचार समाधिज पीतिसुख दुतिय[2] झान[2] उपसम्पज्ज विहरति । अय वुच्चति अरियो तुण्हीभावो' ति । सो ख्वाह, आवुसो, वितक्कविचारान वूपसमा अज्झत्त सम्पसादन चेतसो एकोदिभाव अवितक्क अविचार समाधिज पीतिसुख दुतिय झान उपसम्पज्ज विहरि[3] । तस्स मय्ह, आवुसो, इमिना विहारेन विहरतो वितक्कसहगता सञ्ञा मनसिकारा समुदाचरन्ति ।

"अथ खो म, आवुसो, भगवा इद्धिया उपसङ्कमित्वा एतदवोच – 'मोग्गल्लान, मोग्गल्लान, मा, ब्राह्मण, अरिय तुण्हीभाव पमादो, अरिये तुण्हीभावे चित्त सण्ठपेहि, अरिये तुण्हीभावे चित्त एकोदिभाव करोहि, अरिये तुण्हीभावे चित्त समादहा' ति । सो ख्वाह, आवुसो, अपरेन समयेन वितक्कविचारान वूपसमा अज्झत्त सम्पसादन चेतसो एकोदिभाव अवितक्क अविचार समाधिज पीतिसुख दुतिय झान उप-सम्पज्ज विहरामि । य हि त, आवुसो, सम्मा वदमानो वदेय्य – R 274
'सत्थारा अनुग्गहितो सावको महाभिञ्ञत पत्तो' ति, मम त सम्मा

१ पतिसल्लीनस्स – रो०, पटिसल्लीणस्स – सी० । २–२ दुतियज्झान – सी० ।
३ विहरामि – सी०, स्या०, रो० ।

वदमानो वदेय्य – 'सत्थारा अनुग्गहितो सावको महाभिञ्ञात पत्तो'' ति ।

२ उपतिस्ससुत्त

B 463 २ सावत्थिनिदान । तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो भिक्खू आमन्तेसि – "आवुसो भिक्खवे" ति । "आवुसो" ति खो ते भिक्खू आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसु । आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच –

"इध मय्ह, आवुसो, रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एव चेतसो परिवितक्को उदपादि – 'अत्थि नु खो त किञ्चि लोकस्मि यस्स मे विपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा' ति ? तस्स मय्ह, आवुसो, एतदहोसि – 'नत्थि खो त किञ्चि लोकस्मि यस्स मे विपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा'' ति ।

एव वुत्ते, आयस्मा आनन्दो आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोच – "सत्थु पि खो ते, आवुसो सारिपुत्त, विपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा'' ति ?

"सत्थु पि खो मे, आवुसो[1], विपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा, अपि च मे एवमस्स – 'महेसक्खो वत, भो, सत्था[2] अन्तरहितो महिद्धिको महानुभावो । सचे हि भगवा चिर दीघमद्धान तिट्ठेय्य तदस्स बहुजनहिताय बहुजनसुखाय
R 275 लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सान' ति । तथा हि पनायस्मतो सारिपुत्तस्स दीघरत्त अहङ्कारममङ्कारमानानुसया सुसमूहता । तस्मा आयस्मतो सारिपुत्तस्स सत्थु पि विपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जेय्यु सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा'' ति ।

३ घटसुत्त

३ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महामोग्गल्लानो राजगहे विहरन्ति वेळुवने कलन्दकनिवापे एकविहारे । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो सायन्ह-

१. ० सारिपुत्त – रो० । २ सत्तो– सी०, स्या० ।

समय पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा महामोग्गल्लानो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता महामोग्गल्लानेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो B 464
खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्त महामोग्गल्लान एतदवोच –

"विप्पसन्नानि खो ते, आवुसो मोग्गल्लान, इन्द्रियानि, परिसुद्धो मुखवण्णो परियोदातो सन्तेन नूनायस्मा महामोग्गल्लानो अज्ज विहारेन विहासी" ति ।

"ओळारिकेन ख्वाह, आवुसो, अज्ज विहारेन विहासि । अपि च, मे अहोसि धम्मी कथा" ति ।

"केन सद्धिं पनायस्मतो महामोग्गल्लानस्स अहोसि धम्मी कथा" ति ?

"भगवता खो मे, आवुसो, सद्धिं अहोसि धम्मी कथा" ति ।

"दूरे खो, आवुसो, भगवा एतरहि सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । किन्नु खो, आयस्मा, महामोग्गल्लानो भगवन्त इद्धिया उपसङ्कमि, उदाहु भगवा आयस्मन्त महामोग्गल्लान इद्धिया उपसङ्कमी" ति ?

"न ख्वाह, आवुसो, भगवन्त इद्धिया उपसङ्कमि, न पि म R 276
भगवा इद्धिया उपसङ्कमि । अपि च, मे यावता भगवा एत्तावता दिब्बचक्खु विसुज्झि दिब्बा च सोतधातु । भगवतो पि यावताह एत्तावता दिब्बचक्खु विसुज्झि दिब्बा च सोतधातू" ति ।

"यथाकथ पनायस्मतो महामोग्गल्लानस्स भगवता सद्धिं अहोसि धम्मी कथा" ति ?

"इधाह, आवुसो, भगवन्त एतदवोच – 'आरद्धविरियो आरद्धविरियो ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, आरद्धविरियो होती' ति ? एव वुत्ते, म, आवुसो, भगवा एतदवोच – 'इध, मोग्गल्लान, भिक्खु आरद्धविरियो विहरति – काम तचो च न्हारु[1] च अट्ठी च अवसिस्सतु, सरीरे उपसुस्सतु मसलोहित, य त पुरिसथामेन पुरिसविरियेन पुरिसपरक्कमेन पत्तब्ब न त अपापुणित्वा विरियस्स सण्ठान भविस्सती ति । एव खो, मोग्गल्लान, आरद्धविरियो होती' ति । एव[2] खो मे, आवुसो, भगवता सद्धिं अहोसि धम्मी कथा" ति ।

---

१ नहारु – सी०, स्या०, रो० । २ एवमेव – रो० ।

"सेय्यथापि, आवुसो, हिमवतो पब्बतराजस्स परित्ता पासाणसक्खरा यावदेव उपनिक्खेपनमत्ताय, एवमेव खो मय आयस्मतो महामोग्गल्लानस्स यावदेव उपनिक्खेपनमत्ताय। आयस्मा हि महामोग्गल्लानो महिद्धिको महानुभावो आकङ्खमानो कप्प तिट्ठेय्या" ति।

B 465 "सेय्यथापि, आवुसो, महतिया लोणघटाय परित्ता लोणसक्खराय यावदेव उपनिक्खेपनमत्ताय, एवमेव खो मय आयस्मतो सारि-
R 277 पुत्तस्स यावदेव उपनिक्खेपनमत्ताय। आयस्मा हि सारिपुत्तो भगवता अनेकपरियायेन थोमितो वण्णितो पसत्थो –

"सारिपुत्तो व पञ्ञाय, सीलेन उपसमेन च।
योपि पारङ्गतो[1] भिक्खु, एतावपरमो[2] सिया" ति॥

इति ह ते उभो महानागा अञ्ञमञ्ञस्स सुभासित सुलपित समनुमोदिसू ति।

---

४ नवसुत्त

४ सावत्थिय विहरति। तेन खो पन समयेन अञ्ञतरो नवो भिक्खु पच्छाभत्त पिण्डपातपटिक्कन्तो विहार पविसित्वा अप्पोस्सुक्को तुण्हीभूतो सङ्कसायति, न भिक्खून वेय्यावच्च करोति चीवरकारसमये। अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु। एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्त एतदवोचु – "इध, भन्ते, अञ्ञतरो नवो भिक्खु पच्छाभत्त पिण्डपातपटिक्कन्तो विहार पविसित्वा अप्पोस्सुक्को तुण्हीभूतो सङ्कसायति, न भिक्खून वेय्यावच्च करोति चीवरकारसमये" ति।

अथ खो भगवा अञ्ञतर भिक्खु आमन्तेसि – "एहि त्व, भिक्खु, मम वचनेन त भिक्खु आमन्तेहि 'सत्था त, आवुसो, आमन्तेती'" ति।

"एव भन्ते" ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा[3] येन सो भिक्खु तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा त भिक्खु एतदवोच – "सत्था त, आवुसो, आमन्तेती" ति।

---

१ पारगतो – स्या०। २ एव सो परमो – स्या०, एसो परमो – रो०। ३ पटिसुणित्वा – स्या०।

"एवमावुसो" ति खो सो भिक्खु तस्स भिक्खुनो पटिसुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्त निसिन्न खो त भिक्खु भगवा एतदवोच – "सच्च R 278 किर त्व, भिक्खु, पच्छाभत्त पिण्डपातपटिक्कन्तो विहार पविसित्वा अप्पोसुक्को तुण्हीभूतो सङ्कसायसि, न भिक्खून वेय्यावच्च करोसि चीवरकारसमये" ति ?

"अह पि खो, भन्ते, सक किच्च करोमी" ति।

अथ खो भगवा तस्स भिक्खुनो चेतसा चेतोपरिवितक्क- B 466 मञ्ञाय भिक्खू आमन्तेसि – "मा खो तुम्हे, भिक्खवे, एतस्स भिक्खुनो उज्झायित्थ। एसो खो, भिक्खवे, भिक्खु चतुन्न झानान आभिचेत-सिकान[1] दिट्ठधम्मसुखविहारान निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिर-लाभी, यस्स[2] चत्थाय[2] कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती" ति।

५ इदमवोच भगवा। इद वत्वान[3] सुगतो अथापर एतदवोच सत्था –

"नयिद सिथिलमारब्भ, नयिद अप्पेन थामसा।
निब्बान[4] अधिगन्तब्ब, सब्बदुक्खप्पमोचन[5] ॥
अय च दहरो भिक्खु, अयमुत्तमपुरिसो[6]।
धारेति अन्तिम देह, जेत्वा मार सवाहिनि[7]" ति ॥

५ सुजातसुत्त

६ सावत्थिय विहरति। अथ खो आयस्मा सुजातो येन भगवा तेनुपसङ्कमि। अद्दसा खो भगवा आयस्मन्त सुजात दूरतो व आगच्छन्त। दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि – "उभयेनेवाय, भिक्खवे, कुलपुत्तो सोभति – य च अभिरूपो दस्सनीयो पासादिको परमाय R 279 वण्णपोक्खरताय समन्नागतो, यस्स चत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बज्जन्ति तदनुत्तर ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती" ति।

१ अभिचेतसिकान – सी०, स्या०, रो०। २–२ यस्सत्थाय – स्या०। ३ वत्वा – सी०। ४ निब्बाण – सी०। ५ सब्बगन्थप्पमोचन – सी०। ६ ० पोरिसो – सी०, स्या०। ७ सवाहिणि – सी०, सवाहन – स्या०, रो०।

७ इदमवोच भगवा पे० सत्था –

“सोभति वताय भिक्खु, उजुभूतेन चेतसा ।
विप्पयुत्तो[1] विसयुत्तो, अनुपादाय निब्बुतो ।
धारेति अन्तिम देह, जेत्वा मार सवाहिनिं” ति ।।

६ लकुण्डकभद्दियसुत्त

B 467 ८ सावत्थिय विहरति । अथ खो आयस्मा लकुण्डकभद्दियो येन भगवा तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो भगवा आयस्मन्त लकुण्डकभद्दिय दूरतो व आगच्छन्त । दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि – “पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, एत भिक्खु आगच्छन्त दुब्बण्ण दुद्दसिक ओकोटिमक भिक्खून परिभूतरूप” ति ?

“एव, भन्ते” ।

“एसो खो, भिक्खवे, भिक्खु महिद्धिको महानुभावो, न च सा समापत्ति सुलभरूपा या तेन भिक्खुना असमापन्नपुब्बा । यस्स चत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति, तदनुत्तर ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती” ति ।

९ इदमवोच भगवा पे० सत्था –

“हसा कोञ्चा मयूरा च, हत्थयो[2] पसदा[3] मिगा[3] ।
सब्बे सीहस्स भायन्ति, नत्थि कायस्मि तुल्यता ।।

“एवमेव मनुस्सेसु, दहरो चे पि पञ्ञवा ।
सो हि तत्थ महा होति, नेव बालो सरीरवा” ति ।।

७ विसाखसुत्त

R 280 १० एव मे सुत । एक समय भगवा वेसालिय विहरति महावने कूटागारसालाय । तेन खो पन समयेन आयस्मा विसाखो पञ्चालपुत्तो[4] उपट्ठानसालाय भिक्खू धम्मिया[5] कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहसेति पोरिया वाचाय विस्सट्ठाय अनेलगलाय[6] अत्थस्स विञ्ञापनिया परियापन्नाय अनिस्सिताय ।

१ विप्पमुत्तो – सी० । २ हत्थियो – सी०, स्या०, रो० । ३–३ पसट० – स्या० । ४ पञ्चालिपुत्तो – सी० । ५ धम्मिकाय – रो० । ६ अनेलगळाय – स्या०, रो०, अनेलमुगाय – सी० ।

अथ खो भगवा सायन्हसमयं[1] पटिसल्लाना वुट्ठितो येन उपट्ठानसाला तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्ञत्ते आसने निसीदि। निसज्ज खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "को नु खो, भिक्खवे, उपट्ठानसालाय भिक्खू धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति पोरिया वाचाय विस्सट्ठाय अनेलगलाय अत्थस्स विञ्ञापनिया परियापन्नाय अनिस्सिताया" ति?

"आयस्मा, भन्ते, विसाखो पञ्चालपुत्तो उपट्ठानसालाय भिक्खू धम्मिया कथाय सन्दस्सेति समादपेति समुत्तेजेति सम्पहंसेति पोरिया वाचाय विस्सट्ठाय अनेलगलाय अत्थस्स विञ्ञापनिया परियापन्नाय अनिस्सिताया" ति। B 468

अथ खो भगवा आयस्मन्तं विसाखं पञ्चालपुत्तं आमन्तेसि – "साधु साधु, विसाख, साधु खो त्वं, विसाख, भिक्खू धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि पे० अत्थस्स विञ्ञापनिया परियापन्नाय अनिस्सिताया" ति।

११ इदमवोच भगवा। इदं वत्वान[2] सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था –

"नाभासमानं[3] जानन्ति, मिस्सं बालेहि पण्डितं।
भासमानं च जानन्ति, देसेन्तं अमतं पदं॥
भासये जोतये धम्मं, पग्गण्हे इसिनं धजं।
सुभासितधजा इसयो, धम्मो हि इसिनं धजो" ति॥

८ नन्दसुत्त

१२ सावत्थियं विहरति। अथ खो आयस्मा नन्दो भगवतो मातुच्छापुत्तो आकोटितपच्चाकोटितानि चीवरानि पारुपित्वा अक्खीनि अञ्जेत्वा[4] अच्छं पत्तं गहेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं नन्दं भगवा एतदवोच – "न खो ते तं, नन्द, पतिरूपं[5] कुलपुत्तस्स सद्धा अगारस्मा अनगारियं पब्बजितस्स, यं त्वं आकोटितपच्चाकोटितानि[6] R 281

१ सायण्हसमयं – सी०, स्या०, रो०। २ वत्वा – सी०। ३ नोभासमानं – रो०, न भासमानं – सी०, नाभासमानं – स्या०। ४ अञ्जित्वा – सी०, स्या०। ५ पटिरूपं – स्या०। ६. ० पच्छा० – सी०।

चीवरानि पारुपेय्यासि, अक्खीनि च अञ्जेय्यासि । अच्छ च पत्त धारेय्यासि । एत[1] खो ते, नन्द, पतिरूप कुलपुत्तस्स सद्धा अगारस्मा अनगारिय पब्बजितस्स, य त्व आरञ्ञिको[2] च अस्ससि, पिण्डपातिको च पसुकुलिको च कामेसु च अनपेक्खो[3] विहरेय्यासी" ति ।

१३ इदमवोच भगवा पे० सत्था –

"कदाह नन्द पस्सेय्य, आरञ्ञ पसुकूलिक ।
अञ्ञातुञ्छेन[4] यापेन्त, कामेसु अनपेक्खिन" ति ।।

B 469 अथ खो आयस्मा नन्दो अपरेन समयेन आरञ्ञिको च पिण्डपातिको च पसुकूलिको च कामेसु च अनपेक्खो विहासी ति ।

---

९ तिस्ससुत्त

R 282 १४ सावत्थिय विहरति । अथ खो आयस्मा तिस्सो भगवतो पितुच्छापुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि दुक्खी दुम्मनो अस्सूनि पवत्तयमानो । अथ खो भगवा आयस्मन्त तिस्स एतदवोच – "कि नु खो त्व, तिस्स, एकमन्त निसिन्नो दुक्खी दुम्मनो अस्सूनि पवत्तयमानो" ति ?

"तथा हि पन म, भन्ते, भिक्खू समन्ता वाचायसन्नितोदकेन[5] सञ्जम्भरिमकसू" ति ।

"तथाहि पन त्व, तिस्स, वत्ता नो च वचनक्खमो, न खो ते[6] त, तिस्स, पतिरूप कुलपुत्तस्स सद्धा अगारस्मा अनगारिय पब्बजितस्स, य त्व वत्ता नो च वचनक्खमो । एत[7] खो ते, तिस्स, पतिरूप कुलपुत्तस्स सद्धा अगारस्मा अनगारिय पब्बजितस्स – 'य त्व वत्ता च अस्स[8] वचनक्खमो चा'" ति ।

१५ इदमवोच भगवा । इद वत्वान सुगतो अथापर एतदवोच सत्था –

"कि नु कुज्झसि मा कुज्झि, अक्कोधो तिस्स ते वर ।
कोधमानमक्खविनयत्थ हि, तिस्स ब्रह्मचरिय वुस्सती" ति ।।

---

१ एव – सी०, रो० । २ अरञ्ञको – सी०, रो० । ३ अनपेखो – सी० । ४ अञ्ञाभुञ्जेन – स्या० । ५ वाचासन्नितोदकेन – सी० । ६ मे – सी० । ७ एव – सी० । ८ अस्ससि – सी०, आसि – स्या० ।

१० थेरनामकसुत्त

१६ एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन अञ्ञतरो भिक्खु थेरनामको एकविहारी चेव होति एकविहारस्स च वण्णवादी । सो एको गाम पिण्डाय पविसति एको पटिक्कमति एको रहो निसीदति एको चङ्कम अधिट्ठाति । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त R 283 अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू B 470 भगवन्त एतदवोचु – "इध, भन्ते, अञ्ञतरो भिक्खु थेरनामको एकविहारी एकविहारस्स च वण्णवादी" ति ।

अथ खो भगवा अञ्ञतर भिक्खु आमन्तेसि – "एहि त्व, भिक्खु, मम वचनेन थेर भिक्खु आमन्तेहि – 'सत्था त, आवुसो थेर, आमन्तेती'" ति ।

"एव, भन्ते" ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा येनायस्मा थेरो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त थेर एतदवोच – "सत्था त, आवुसो थेर[1], आमन्तेती" ति ।

"एवमावुसो" ति खो आयस्मा थेरो तस्स भिक्खुनो पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो आयस्मन्त थेर भगवा एतदवोच – "सच्च किर त्व, थेर, एकविहारी एकविहारस्स च वण्णवादी" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"यथा कथ पन त्व, थेर, एकविहारी एकविहारस्स च वण्णवादी" ति ?

"इधाह, भन्ते, एको गाम पिण्डाय पविसामि एको पटिक्कमामि एको रहो निसीदामि एको चङ्कम अधिट्ठामि । एव ख्वाह, भन्ते, एकविहारी एकविहारस्स च वण्णवादी" ति ।

"अत्थेसो, थेर, एकविहारो नेसो नत्थी ति वदामि । अपि च, थेर, यथा एकविहारो वित्थारेन परिपुण्णो होति त सुणाहि, साधुक मनसि करोहि, भासिस्सामी" ति ।

"एव, भन्ते" ति खो पे० ।

---

१ थेर – स्या० ।

"कथ च, थेर, एकविहारो वित्थारेन परिपुण्णो होति । इध, थेर, य अतीत त पहीन[1], य अनागत त पटिनिस्सट्ठ, पच्चुप्पन्नेसु च अत्तभावपटिलाभेसु छन्दरागो सुप्पटिविनीतो । एव खो, थेर, एकविहारो वित्थारेन परिपुण्णो होती" ति ।

R 284 १७ इदमवोच भगवा । इद वत्वान सुगतो अथापर एतदवोच सत्था –

"सब्बाभिभु सब्बविदु सुमेध,
सब्बेसु धम्मेसु अनूपलित्त ।
सब्बञ्जह तण्हाक्खये[2] विमुत्त,
तमह नर एकविहारी ति ब्रूमी" ति ॥

---

११ महाकप्पिनसुत्त

B 471 १८ सावत्थिय विहरति । अथ खो आयस्मा महाकप्पिनो येन भगवा तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो भगवा आयस्मन्त महाकप्पिन दूरतो व आगच्छन्त । दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि – "पस्सथ नो तुम्हे भिक्खवे, एत भिक्खु आगच्छन्त ओदातक[3] तनुक तुङ्गनासिक" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"एसो खो, भिक्खवे, भिक्खु महिद्धिको महानुभावो । न च सा समापत्ति सुलभरूपा या तेन भिक्खुना असमापन्नपुब्बा । यस्स चत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर ब्रह्मचरिय-परियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरती" ति ।

१९ इदमवोच भगवा । इद वत्वान सुगतो अथापर एतदवोच सत्था –

"खत्तियो सेट्ठो जनेतस्मि, ये गोत्तपटिसारिनो ।
विज्जाचरणसम्पन्नो, सो सेट्ठो देवमानुसे ॥
"दिवा तपति आदिच्चो, रत्तिमाभाति चन्दिमा ।
सन्नद्धो खत्तियो तपति, झायी तपति ब्राह्मणो ।
अथ सब्बमहोरत्तिं[4], बुद्धो तपति तेजसा" ति ॥

---

१ पहीण – सी० । २ तण्हाखये – सी०, तण्हक्खये – स्या० । ३ ओदात – सी०, स्या०, रो० । ४ सब्बमहोरत्त – सी०, स्या० ।

१२ सहायकसुत्त

२० सावत्थिय विहरति । अथ खो द्वे भिक्खू सहायका आय- R 285
स्मतो महाकप्पिनस्स सद्धिविहारिनो येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु । अद्दसा खो भगवा ते भिक्खू दूरतो व आगच्छन्ते । दिस्वान भिक्खू आमन्तेसि – "पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, एते[1] भिक्खू सहायके आगच्छन्ते कप्पिनस्स[2] सद्धिविहारिनो" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"एते खो ते भिक्खू महिद्धिका महानुभावा । न च सा समापत्ति सुलभरूपा या तेहि भिक्खूहि असमापन्नपुब्बा । यस्स चत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति ।

२१ इदमवोच भगवा । इद वत्वान[3] सुगतो अथापर एतदवोच B 472
सत्था –

"सहाया वतिमे भिक्खू, चिररत्त समेतिका[4] ।
समेति नेस सद्धम्मो, धम्मे वुद्धप्पवेदिते ।।
सुविनीता कप्पिनेन, धम्मे अरियप्पवेदिते ।
धारेन्ति अन्तिम देह, जेत्वा मार सवाहिनि" ति ।।

भिक्खुसयुत्त समत्त ।

तस्सुद्दान

कोलितो उपतिस्सो[5] च, घटो चा पि पवुच्चति ।
नवो सुजातो भद्दि च, विसाखो[6] नन्दो[6] तिस्सो च । R 286
थेरनामो च कप्पिनो, सहायेन च द्वादसा ति ।।

निदानवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्दान

निदानाभिसमयधातु[7], अनमतग्गेन कस्सप ।
सक्कारराहुललक्खणो[8], ओपम्म भिक्खुना वग्गो ।।
दुतियो तेन पवुच्चती[9] ति ।।

निदानवग्गसयुत्तपालिनिट्ठिता* ।

---

१ एते द्वे – सी०, स्या० । २ महाकप्पिनस्स – सी०, स्या० । ३ वत्वा – सी० । ४ समेनिका – स्या०, रो० । ५ सारिपुत्तो – सी० । ६–६ विसाखनन्दो – स्या० । ७ अभिसमयधातुसयुत्त – सी०, स्या० । ८ लाभसक्कार० – सी० । ९ वुच्चती – सी०, रो० । *एत्थ सी०, रो० पोत्थकेसु अय गाथा दिस्सति –

दसबलसेलप्पभवा निब्बाणमहासमुद्दपरियन्ता ।
अट्ठङ्गमग्गसलिला जिनवचननदी चिर वहतू ति ।।

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

संयुत्तनिकायपालि

खन्धवग्गो

२२. खन्धसंयुत्तं

१ नकुलपितुसुत्तं

१ एव मे सुत । एक समय भगवा भग्गेसु विहरति सुसुमारगिरे[1] B vol II,1 R vol III,1
भेसकळावने[2] मिगदाये । अथ खो नकुलपिता गहपति येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो नकुलपिता गहपति भगवन्त एतदवोच –

"अहमस्मि, भन्ते, जिण्णो वुड्ढो[3] महल्लको अद्धगतो वयोअनुप्पत्तो आतुरकायो अभिक्खणातङ्को[4] । अनिच्चदस्सावी खो पनाह, भन्ते, भगवतो मनोभावनीयान च भिक्खून । ओवदतु म, भन्ते, भगवा, अनुसासतु म, भन्ते, भगवा, य ममस्स दीघरत्त हिताय सुखाया" ति ।

"एवमेत, गहपति, एवमेत, गहपति ! आतुरो हाय, गहपति, कायो अण्डभूतो[5] परियोनद्धो । यो हि, गहपति, इम काय परिहरन्तो मुहुत्त पि आरोग्य पटिजानेय्य, किमञ्ञत्र बाल्या ? तस्मातिह ते, B 2
गहपति, एव सिक्खितब्ब – 'आतुरकायस्स मे सतो चित्त अनातुर भविस्सती' ति । एव हि ते, गहपति, सिक्खितब्ब" ति ।

अथ खो नकुलपिता गहपति भगवतो भासित अभिनन्दित्वा R 2
अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त सारिपुत्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो नकुलपितर गहपति आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच – "विप्पसन्नानि खो ते, गहपति,

---

१ सुसुमारगिरे – म० । २ भेसकलावने – सी० । ३ वुद्धो – रो० । ४ अभिण्हायतङ्को – सी० । ५ अद्धभूतो – रो० ।

इन्द्रियानि, परिसुद्धो मुखवण्णो परियोदातो। अलत्थ नो अज्ज भगवतो सम्मुखा धम्मि कथ सवनाया'' ति ?

"कथ हि नो सिया, भन्ते[1] इदानाह, भन्ते, भगवता धम्मिया कथाय अमतेन अभिसित्तो'' ति।

"यथा कथ पन त्व, गहपति, भगवता धम्मिया कथाय अमतेन अभिसित्तो'' ति ?

"इधाह, भन्ते, येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्त निसिन्नो ख्वाह, भन्ते, भगवन्त एतदवोच – 'अहमस्मि, भन्ते, जिण्णो वुड्ढो महल्लको अद्धगतो वयोअनुप्पत्तो आतुरकायो अभिक्खणातङ्को। अनिच्चदस्सावी खो पनाह, भन्ते, भगवतो मनोभावनीयान च भिक्खून। ओवदतु म, भन्ते, भगवा, अनुसासतु म, भन्ते, भगवा, य ममस्स दीघरत्त हिताय सुखाया' ति।

"एव वुत्ते, म, भन्ते, भगवा एतदवोच – 'एवमेत, गहपति, एवमेत, गहपति! आतुरो हाय, गहपति, कायो अण्डभूतो परियोनद्धो। यो हि, गहपति, इम काय परिहरन्तो मुहुत्त पि आरोग्य पटिजानेय्य, किमञ्ञत्र बाल्या ? तस्मातिह ते गहपति, एव सिक्खितब्ब – आतुरकायस्स मे सतो चित्त अनातुर भविस्सती ति। एव हि ते, गहपति, सिक्खितब्ब' ति। एव ख्वाह, भन्ते, भगवता धम्मिया कथाय अमतेन अभिसित्तो'' ति।

"न हि पन त, गहपति, पटिभासि भगवन्त उत्तरि पटिपुच्छितु – 'कित्तावता नु खो, भन्ते, आतुरकायो चेव होति आतुरचित्तो च, कित्तावता
B 3 च पन आतुरकायो हि खो होति नो च आतुरचित्तो''' ति ?

R 3 "दूरतो पि खो मय, भन्ते, आगच्छेय्याम आयस्मतो सारिपुत्तस्स सन्तिके एतस्स भासितस्स अत्थमञ्ञातु। साधु वतायस्मन्त येव सारिपुत्त[2] पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो'' ति।

"तेन हि, गहपति, सुणाहि, साधुक मनसि करोहि, भासिस्सामी'' ति। "एव, भन्ते'' ति खो नकुलपिता गहपति आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसि। आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच –

"कथ च, गहपति, आतुरकायो चेव होति आतुरचित्तो च ?

---

१ किं – सी०, स्या०, रो०। २ सारीपुत्त – स्या०।

इध, गहपति, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियान अदस्सावी अरियधम्मस्स अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो सप्पुरिसान अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूप अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा रूप, रूपस्मि वा अत्तान । 'अह रूप, मम रूप' ति परियुट्ठट्ठायी होति । तस्स 'अह रूप, मम रूप' ति परियुट्ठट्ठायिनो त रूप विपरिणमति अञ्ञथा होति । तस्स रूपविपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ।

"वेदन अत्ततो समनुपस्सति, वेदनावन्त वा अत्तान, अत्तनि वा वेदन, वेदनाय वा अत्तान । 'अह वेदना, मम वेदना' ति परियुट्ठट्ठायी होति । तस्स 'अह वेदना, मम वेदना' ति परियुट्ठट्ठायिनो सा वेदना विपरिणमति अञ्ञथा होति । तस्स वेदनाविपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ।

"सञ्ञ अत्ततो समनुपस्सति, सञ्ञावन्त वा अत्तान, अत्तनि वा सञ्ञ, सञ्ञाय वा अत्तान । 'अह सञ्ञा, मम सञ्ञा' ति परियुट्ठट्ठायी होति । तस्स 'अह सञ्ञा, मम सञ्ञा' ति परियुट्ठट्ठायिनो सा सञ्ञा विपरिणमति अञ्ञथा होति । तस्स सञ्ञाविपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ।

"सङ्खारे अत्ततो समनुपस्सति, सङ्खारवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा सङ्खारे, सङ्खारेसु वा अत्तान । 'अह सङ्खारा, मम सङ्खारा' ति परियुट्ठट्ठायी होति । तस्स 'अह सङ्खारा, मम सङ्खारा' ति परियुट्ठट्ठायिनो ते सङ्खारा विपरिणमन्ति अञ्ञथा होन्ति । तस्स सङ्खारविपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा । R.4

"विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति, विञ्ञाणवन्त वा अत्तान, B.4 अत्तनि वा विञ्ञाण, विञ्ञाणस्मि वा अत्तान । 'अह विञ्ञाण, मम विञ्ञाण' ति परियुट्ठट्ठायी होति । तस्स 'अह विञ्ञाण, मम विञ्ञाण' ति परियुट्ठट्ठायिनो त विञ्ञाण विपरिणमति अञ्ञथा होति । तस्स विञ्ञाणविपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा । एव खो, गहपति, आतुरकायो चेव होति आतुरचित्तो च ।

"कथ च, गहपति, आतुरकायो हि[1] खो होति नो च आतुरचित्तो ?

१ पि – सी०, स्या०, रो० ।

इध, गहपति, सुतवा अरियसावको अरियान दस्सावी अरियधम्मस्स कोविदो अरियधम्मे सुविनीतो सप्पुरिसान दस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स कोविदो सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूप अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्त वा अत्तान, न अत्तनि वा रूप, न रूपस्मि वा अत्तान। 'अह रूप, मम रूप' ति न परियुट्ठट्ठायी होति। तस्स 'अह रूप, मम रूप' ति अपरियुट्ठट्ठायिनो त रूप विपरिणमति अञ्ञथा होति। तस्स रूपविपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा।

"न वेदन अत्ततो समनुपस्सति, न वेदनावन्त वा अत्तान, न अत्तनि वा वेदन, न वेदनाय वा अत्तान। 'अह वेदना, मम वेदना' ति न परियुट्ठट्ठायी होति। तस्स 'अह वेदना, मम वेदना' ति अपरियुट्ठट्ठायिनो सा वेदना विपरिणमति अञ्ञथा होति। तस्स वेदनाविपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा।

"न सञ्ञ अत्ततो समनुपस्सति, न सञ्ञावन्त वा अत्तान, न अत्तनि वा सञ्ञ, न सञ्ञाय वा अत्तान। 'अह सञ्ञा, मम सञ्ञा' ति न परियुट्ठट्ठायी होनि। तस्स 'अह सञ्ञा, मम सञ्ञा' ति अपरियुट्ठट्ठायिनो सा सञ्ञा विपरिणमति अञ्ञथा होति। तस्स सञ्ञाविपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा।

R 5 "न सङ्खारे अत्ततो समनुपस्सति, न सङ्खारवन्त वा अत्तान, न अत्तनि वा सङ्खारे, न सङ्खारेसु वा अत्तान। 'अह सङ्खारा, मम सङ्खारा' ति न परियुट्ठट्ठायी होति। तस्स 'अह सङ्खारा, मम सङ्खारा' ति अपरियुट्ठट्ठायिनो ते सङ्खारा विपरिणमन्ति अञ्ञथा होन्ति। तस्स सङ्खारविपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा।

B 5 "न विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति, न विञ्ञाणवन्त वा अत्तान, न अत्तनि वा विञ्ञाण, न विञ्ञाणस्मि वा अत्तान। 'अह विञ्ञाण, मम विञ्ञाण' ति न परियुट्ठट्ठायी होति। तस्स 'अह विञ्ञाण, मम विञ्ञाण' ति अपरियुट्ठट्ठायिनो त विञ्ञाण विपरिणमति अञ्ञथा होति। तस्स विञ्ञाणविपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा। एव खो, गहपति, आतुरकायो होति नो च आतुरचित्तो" ति।

२ इदमवोच आयस्मा सारिपुत्तो। अत्तमनो नकुलपिता गहपति आयस्मतो सारिपुत्तस्स भासित अभिनन्दी ति।

---

२ देवदहसुत्त

३ एव मे सुत । एक समय भगवा सक्केसु विहरति देवदह नाम सक्यान निगमो । अथ खो सम्बहुला पच्छाभूमगामिका[1] भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्त एतदवोचु – "इच्छाम मय, भन्ते, पच्छाभूम जनपद गन्तु, पच्छाभूमे जनपदे निवास कप्पेतु" ति ।

"अपलोकितो पन खो, भिक्खवे, सारिपुत्तो" ति ?

"न खो नो, भन्ते, अपलोकितो आयस्मा सारिपुत्तो" ति ।

"अपलोकेथ, भिक्खवे, सारिपुत्त । सारिपुत्तो, भिक्खवे, पण्डितो, भिक्खून अनुग्गाहको सब्रह्मचारीन" ति ।

"एव भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । तेन खो R 6
पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो भगवतो अविदूरे अञ्ञतरस्मि एळगलागुम्बे निसिन्नो होति । अथ खो ते भिक्खू भगवतो भासित अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धि सम्मोदिसु । सम्मोदनीय कथ सारणीय[2] वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोचु – "इच्छाम मय, आवुसो सारिपुत्त, पच्छाभूम जनपद गन्तु, पच्छाभूमे जनपदे निवास कप्पेतु । अपलोकितो नो सत्था" ति ।

"सन्ति हावुसो, नानावेरज्जगत भिक्खु पञ्ह पुच्छितारो – B 6
खत्तियपण्डिता पि ब्राह्मणपण्डिता पि गहपतिपण्डिता पि समणपण्डिता पि, पण्डिता हावुसो, मनुस्सा वीमसका – 'किवादी पनायस्मन्तान सत्था किमक्खायी ति, कच्चि वो आयस्मन्तान धम्मा सुस्सुता सुग्गहिता सुमनसिकता सूपधारिता सुप्पटिविद्धा पञ्ञाय, यथा ब्याकरमाना आयस्मन्तो वुत्तवादिनो चेव भगवतो अस्सथ, न च भगवन्त अभूतेन अब्भाचिक्खेय्याथ, धम्मस्स चानुधम्म ब्याकरेय्याथ, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो[3] गारय्ह ठान आगच्छेय्या" ति ?

---

१ पच्छाभूमगमिका – म०, सी० । २ साराणीय – स्या०, रो० । ३ वादानुपातो – स्या० ।

"दूरतो पि खो मय, आवुसो, आगच्छेय्याम आयस्मतो सारि पुत्तस्स सन्तिके एतस्स भासितस्स अत्थमञ्ञातु । साधु वतायस्मन्त ये सारिपुत्त पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो" ति ।

"तेन हावुसो, सुणाथ, साधुक मनसि[1] करोथ[1], भासिस्सामी" ति "एवमावुसो" ति खो ते भिक्खू आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसु आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच –

R 7 "सन्ति हावुसो, नानावेरज्जगत भिक्खु पञ्ह पुच्छितारो खत्तियपण्डिता पि पे० समणपण्डिता पि, पण्डिता हावुसो, मनुस्स वीमसका – 'किवादी पनायस्मन्तान सत्था किमक्खायी' ति ? एव पुट्ठा तुम्हे, आवुसो, एव ब्याकरेय्याथ – 'छन्दरागविनयक्खायी खो नो आवुसो, सत्था' ति ।

"एव ब्याकते पि खो, आवुसो, अस्सु येव उत्तरि पञ्ह पुच्छितारो खत्तियपण्डिता पि पे० समणपण्डिता पि, पण्डिता हावुसो, मनुस्स वीमसका – 'किस्मि पनायस्मन्तान छन्दरागविनयक्खायी सत्था' ति एव पुट्ठा तुम्हे, आवुसो, एव ब्याकरेय्याथ – 'रूपे खो, आवुसो, छन्दराग विनयक्खायी सत्था, वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारेसु विञ्ञाण छन्दरागविनयक्खायी सत्था' ति ।

"एव ब्याकते पि खो, आवुसो, अस्सु येव उत्तरि पञ्ह पुच्छितार – खत्तियपण्डिता पि पे० समणपण्डिता पि, पण्डिता हावुसो, मनुस्स वीमसका – 'कि पनायस्मन्तान आदीनव दिस्वा रूपे छन्दरागविनयक्खाय सत्था, वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारेसु विञ्ञाणे छन्दरागविनय क्खायी सत्था' ति ? एव पुट्ठा तुम्हे, आवुसो, एव ब्याकरेय्याथ – 'रू
B 7 खो, आवुसो, अविगतरागस्स अविगतछन्दस्स अविगतपेमस्स अविगत पिपासस्स अविगतपरिळाहस्स अविगततण्हस्स तस्स रूपस्स विपरिणाम ञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा । वेदना सञ्ञाय सङ्खारेसु अविगतरागस्स पे० अविगततण्हस्स ते सङ्खारान विपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोम नस्सुपायासा । विञ्ञाणे अविगतरागस्स अविगतछन्दस्स अविगतपेमस्स अविगतपिपासस्स अविगतपरिळाहस्स अविगततण्हस्स तस्स विञ्ञाणस्स विपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा

१–१ मनसिकरोथ – स्या० ।

इद खो नो, आवुसो, आदीनव दिस्वा रूपे छन्दरागविनयक्खायी सत्था, वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारेसु विञ्ञाणे छन्दरागविनयक्खायी सत्था' ति ।

"एव ब्याकते पि खो, आवुसो, अस्सु येव उत्तरि पञ्ह पुच्छि- R 8 तारो – खत्तियपण्डिता पि ब्राह्मणपण्डिता पि गहपतिपण्डिता पि समणपण्डिता पि, पण्डिता हावुसो, मनुस्सा वीमसका – 'कि पनायस्मन्तान आनिसस दिस्वा रूपे छन्दरागविनयक्खायी सत्था, वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारेसु विञ्ञाणे छन्दरागविनयक्खायी सत्था' ति ? एव पुट्ठा तुम्हे, आवुसो, एव ब्याकरेय्याथ – 'रूपे खो हावुसो, विगतरागस्स विगतछन्दस्स विगतपेमस्स विगतपिपासस्स विगतपरिळाहस्स विगततण्हस्स तस्स रूपस्स विपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा । वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारेसु विगतरागस्स विगतछन्दस्स विगतपेमस्स विगतपिपासस्स विगतपरिळाहस्स विगततण्हस्स तेस सङ्खारान विपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा । विञ्ञाणे विगतरागस्स विगतछन्दस्स विगतपेमस्स विगतपिपासस्स विगतपरिळाहस्स विगततण्हस्स तस्स विञ्ञाणस्स विपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा । इद खो नो, आवुसो, आनिसस दिस्वा रूपे छन्दरागविनयक्खायी सत्था, वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारेसु विञ्ञाणे छन्दरागविनयक्खायी सत्था' ति । अकुसले चावुसो, धम्मे उपसम्पज्ज विहरतो दिट्ठे चेव धम्मे सुखो विहारो अभविस्स अविघातो अनुपायासो अपरिळाहो, कायस्स च भेदा पर मरणा सुगति पाटिकङ्खा, नयिद भगवा अकुसलान धम्मान पहान वण्णेय्य । यस्मा च खो, आवुसो, अकुसले B 8 धम्मे उपसम्पज्ज विहरतो दिट्ठे चेव धम्मे दुक्खो विहारो सविघातो सउपायासो सपरिळाहो, कायस्स च भेदा पर मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा, तस्मा भगवा अकुसलान धम्मान पहान वण्णेति ।

"कुसले चावुसो, धम्मे उपसम्पज्ज विहरतो दिट्ठे चेव धम्मे दुक्खो विहारो अभविस्स सविघातो सउपायासो सपरिळाहो, कायस्स च भेदा R 9 पर मरणा दुग्गति पाटिकङ्खा, नयिद भगवा कुसलान धम्मान उपसम्पद वण्णेय्य । यस्मा च खो, आवुसो, कुसले धम्मे उपसम्पज्ज विहरतो दिट्ठे चेव धम्मे सुखो विहारो अविघातो अनुपायासो अपरिळाहो, कायस्स च

भेदा पर मरणा सुगति पाटिकङ्खा, तस्मा भगवा कुसलान धम्मान उपसम्पद वण्णेती" ति ।

४ इदमवोचायस्मा सारिपुत्तो । अत्तमना ते भिक्खू आयस्मतो सारिपुत्तस्स भासित अभिनन्दु ति ।

---

३ हालिद्दिकानिसुत्त

५ एव मे सुत । एक समय आयस्मा महाकच्चानो अवन्तीसु विहरति कुलघरे[1] पपाते पब्बते । अथ खो हालिद्दिकानि[2] गहपति येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्कमि उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त महाकच्चान अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो हालिद्दिकानि गहपति आयस्मन्त महाकच्चान एतदवोच – "वुत्तमिद, भन्ते, भगवता अट्ठकवग्गिये[3] मागण्डियपञ्हे[4] –

'ओक पहाय अनिकेतसारी,
गामे अकुब्ब मुनिसन्थवानि ।
कामेहि रित्तो अपुरक्खरानो,
कथ न विग्गय्ह जनेन कयिरा' ति ॥

"इमस्स नु खो, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स कथ वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति ?

B 9 "रूपधातु खो, गहपति, विञ्ञाणस्स ओको । रूपधातुरागविनिबन्ध च पन विञ्ञाण 'ओकसारी' ति वुच्चति । वेदनाधातु खो, गहपति, विञ्ञाणस्स ओको । वेदनाधातुरागविनिबन्ध च पन विञ्ञाण
R 10 'ओकसारी' ति वुच्चति । सञ्ञाधातु खो, गहपति, विञ्ञाणस्स ओको । सञ्ञाधातुरागविनिबन्ध च पन विञ्ञाण 'ओकसारी' ति वुच्चति । सङ्खारधातु खो, गहपति, विञ्ञाणस्स ओको । सङ्खारधातुरागविनिबन्ध च पन विञ्ञाण 'ओकसारी' ति वुच्चति । एव खो, गहपति, ओकसारी होति ।

"कथ च, गहपति, अनोकसारी होति ? रूपधातुया खो, गहपति यो छन्दो यो रागो या नन्दी[5] या तण्हा ये उपयुपादाना[6] चेतसो अधिट्ठाना-

---

१ कुररघरे – सी०, स्या०, रो० । २ हालिद्दकानि – सी०, हलिद्दिकानि – स्या० । ३ अट्ठकवग्गिके – रो० । ४ मागन्दिय० – सी०, रो० । ५ नन्दि – सी०, स्या०, रो० । ६ उपादायासुपादाना – सी०, उपायुपादाना – स्या०, रो० ।

भिनिवेसानुसया ते तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता[1] आयति अनुप्पादधम्मा । तस्मा तथागतो 'अनोकसारी' ति वुच्चति । वेदनाधातुया खो, गहपति, सञ्ञाधातुया खो, गहपति सङ्खारधातुया खो, गहपति विञ्ञाणधातुया खो, गहपति, यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयुपादाना चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया ते तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति अनुप्पादधम्मा । तस्मा तथागतो 'अनोकसारी' ति वुच्चति । एव खो, गहपति, अनोकसारी होति ।

"कथ च, गहपति, निकेतसारी होति ? रूपनिमित्तनिकेतविसारविनिबन्धा खो, गहपति, 'निकेतसारी' ति वुच्चति । सद्दनिमित्त पे० गन्धनिमित्त रसनिमित्त फोट्ठब्बनिमित्त धम्मनिमित्तनिकेतविसारविनिबन्धा खो, गहपति, 'निकेतसारी' ति वुच्चति । एव[2] खो, गहपति, निकेतसारी होति[2] ।

"कथ च, गहपति, अनिकेतसारी होति ? रूपनिमित्तनिकेतविसारविनिबन्धा खो, गहपति, तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयतिं अनुप्पादधम्मा । तस्मा तथागतो 'अनिकेतसारी' ति वुच्चति । सद्दनिमित्त गन्धनिमित्त रसनिमित्त फोट्ठब्बनिमित्त धम्मनिमित्तनिकेतविसारविनिबन्धा खो, गहपति, तथागतस्स पहीना उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति R 11
अनुप्पादधम्मा । तस्मा तथागतो 'अनिकेतसारी' ति वुच्चति । एव खो, B 10
गहपति, अनिकेतसारी होति ।

"कथ च, गहपति, गामे सन्थवजातो होति ? इध, गहपति, एकच्चो गिहिससट्ठो[3] विहरति सहनन्दी सहसोकी, सुखितेसु सुखितो, दुक्खितेसु दुक्खितो, उप्पन्नेसु किच्चकरणीयेसु अत्तना तेसु योग आपज्जति । एव खो, गहपति, गामे सन्थवजातो होति ।

"कथ च, गहपति, गामे न सन्थवजातो होति ? इध, गहपति, भिक्खु गिहिअससट्ठो विहरति न सहनन्दी न सहसोकी न सुखितेसु सुखितो न दुक्खितेसु दुक्खितो, उप्पन्नेसु किच्चकरणीयेसु न अत्तना तेसु योग आपज्जति । एव खो, गहपति, गामे न सन्थवजातो होति ।

१ अनभावकता – रो० । २–२ रो० पोत्थके नत्थि । ३ गिहीहि ससट्ठो – सी०, स्या०, रो० ।

"कथ च, गहपति, कामेहि अरित्तो[1] होति ? इध, गहपति, एकच्चो कामेसु अविगतरागो होति अविगतछन्दो अविगतपेमो अविगतपिपासो अविगतपरिळाहो अविगततण्हो । एव खो, गहपति, कामेहि अरित्तो होति ।

"कथ च, गहपति, कामेहि रित्तो होति ? इध, गहपति, एकच्चो कामेसु विगतरागो होति विगतछन्दो विगतपेमो विगतपिपासो विगतपरिळाहो विगततण्हो । एव खो, गहपति, कामेहि रित्तो होति ।

"कथ च, गहपति, पुरक्खरानो होति ? इध, गहपति, एकच्चस्स एव होति – 'एवरूपो सिय अनागतमद्धान, एववेदनो सिय अनागतमद्धान, एवसञ्ञो सिय अनागतमद्धान, एवसङ्खारो सिय अनागतमद्धान, एवविञ्ञाणो सिय अनागतमद्धान' ति । एव खो, गहपति, पुरक्खरानो होति ।

"कथ च, गहपति, अपुरक्खरानो होति ? इध, गहपति, एकच्चस्स न एव होति – 'एवरूपो सिय अनागतमद्धान, एववेदनो सिय अनागतमद्धान, एवसञ्ञो सिय अनागतमद्धान, एवसङ्खारो सिय
R 12 अनागतमद्धान, एवविञ्ञाणो सिय अनागतमद्धान' ति । एव खो, गहपति, अपुरक्खरानो होति ।

B 11 "कथ च, गहपति, कथ विग्गय्ह जनेन कत्ता होति ? इध, गहपति, एकच्चो एवरूपि कथ कत्ता होति – 'न त्व इम धम्मविनय आजानासि, अह इम धम्मविनय आजानामि । कि त्व इम धम्मविनय आजानिस्ससि ! मिच्छापटिपन्नो त्वमसि, अहमस्मि सम्मापटिपन्नो । पुरे वचनीय पच्छा अवच, पच्छा वचनीय पुरे अवच । सहित मे, असहित ते । अधिचिण्ण ते विपरावत्त । आरोपितो ते वादो, चर वादप्पमोक्खाय । निग्गहितोसि, निब्बेठेहि[2] वा सचे पहोसी' ति । एव खो, गहपति, कथ विग्गय्ह जनेन कत्ता होति ।

"कथ च, गहपति, कथ न विग्गय्ह जनेन कत्ता होति ? इध, गहपति, भिक्खु न एवरूपि कथ कत्ता होति – 'न त्व इम धम्मविनय आजानासि पे० निब्बेठेहि वा सचे पहोसी' ति । एव खो, गहपति, कथं न विग्गय्ह जनेन कत्ता होति ।

---

१ न रित्तो – स्या० ।　२ निब्बेधेहि – स्या० ।

"इति खो, गहपति, य त वुत्त भगवता अट्ठकवग्गिये मागण्डियपञ्हे –

'ओक पहाय, अनिकेतसारी,
गामे अकुब्ब मुनिसन्थवानि ।
कामेहि रित्तो अपुरक्खरानो[1],
कथ न विग्गय्ह जनेन कयिरा' ति ।।

"इमस्स खो, गहपति, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति ।

---

४ दुतियहालिद्दिकानिसुत्तं

६ एवं मे सुत । एक समय आयस्मा महाकच्चानो अवन्तीसु विहरति कुलघरे पपाते पब्बते । अथ खो हालिद्दिकानि गहपति येना- R 13
यस्मा महाकच्चानो पे० एकमन्त निसिन्नो खो हालिद्दिकानि गहपति आयस्मन्त महाकच्चान एतदवोच – "वुत्तमिद, भन्ते, भगवता सक्कपञ्हे– 'ये ते समणब्राह्मणा तण्हासङ्खयविमुत्ता ते अच्चन्तनिट्ठा अच्चन्तयोगक्खेमिनो अच्चन्तब्रह्मचारिनो अच्चन्तपरियोसाना सेट्ठा देवमनुस्सान' ति । इमस्स नु खो, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स कथ वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति ?

"रूपधातुया खो, गहपति, यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा B 12
ये उपयुपादाना चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया तेस खया विरागा निरोधा चागा पटिनिस्सग्गा चित्त सुविमुत्त ति वुच्चति ।

"वेदनाधातुया खो, गहपति पे० सञ्ञाधातुया खो, गहपति सङ्खारधातुया खो, गहपति विञ्ञाणधातुया खो, गहपति, यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयुपादाना चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया तेस खया विरागा निरोधा चागा पटिनिस्सग्गा चित्त सुविमुत्त ति वुच्चति ।

"इति खो, गहपति, य त वुत्त भगवता सक्कपञ्हे – 'ये ते समणब्राह्मणा तण्हासङ्खयविमुत्ता ते अच्चन्तनिट्ठा अच्चन्तयोगक्खेमिनो अच्चन्तब्रह्मचारिनो अच्चन्तपरियोसाना सेट्ठा देवमनुस्सान' ति ।

---

१ अपुरेक्खरानो – सी० ।

इमस्स खो, गहपति, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति ।

---

५ समाधिसुत्त

७ एव मे सुत पे० सावत्थिय । तत्र खो पे० एतदवोच– "समाधि, भिक्खवे, भावेथ, समाहितो, भिक्खवे, भिक्खु यथाभूत पजानाति । किञ्च यथाभूत पजानाति ? रूपस्स समुदय च अत्थङ्गम[1] च,
R 14 वेदनाय समुदय च अत्थङ्गम च, सञ्ञाय समुदय च अत्थङ्गम च, सङ्खारान समुदय च अत्थङ्गम च, विञ्ञाणस्स समुदय च अत्थङ्गम च ।

"को च, भिक्खवे, रूपस्स समुदयो, को वेदनाय समुदयो, को सञ्ञाय समुदयो, को सङ्खारान समुदयो, को विञ्ञाणस्स समुदयो ? इध, भिक्खवे, भिक्खु[2] अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति ।

"किञ्च अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति ? रूप अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति । तस्स रूप अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो उप्पज्जति नन्दी । या रूपे नन्दी तदुपादान । तस्सुपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरण सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति । एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

B 13 "वेदन अभिनन्दति पे० सञ्ञ अभिनन्दति सङ्खारे अभिनन्दति विञ्ञाण अभिनन्दति अभिवदति अज्झोसाय तिट्ठति । तस्स विञ्ञाण अभिनन्दतो अभिवदतो अज्झोसाय तिट्ठतो उप्पज्जति नन्दी । या विञ्ञाणे नन्दी तदुपादान । तस्सुपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

"अय, भिक्खवे, रूपस्स समुदयो, अय वेदनाय समुदयो, अय सञ्ञाय समुदयो, अय सङ्खारान समुदयो, अय विञ्ञाणस्स समुदयो ।

"को च, भिक्खवे, रूपस्स अत्थङ्गमो, को वेदनाय को सञ्ञाय को सङ्खारान को विञ्ञाणस्स अत्थङ्गमो ? इध, भिक्खवे, नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति ।

---

१ अत्थगम – रो० । २ रो० पोत्थके नत्थि ।

"किञ्च नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति ? रूपं नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति । तस्स रूपं अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो या रूपे नन्दी सा निरुज्झति । तस्स नन्दीनिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

"वेदनं नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति । तस्स वेदनं अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो या वेदनाय नन्दी R 15
सा निरुज्झति । तस्स नन्दीनिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

"सञ्ञं नाभिनन्दति पे० सङ्खारे नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति । तस्स सङ्खारे अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो या सङ्खारेसु नन्दी सा निरुज्झति । तस्स नन्दीनिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

"विञ्ञाणं नाभिनन्दति नाभिवदति नाज्झोसाय तिट्ठति । तस्स विञ्ञाणं अनभिनन्दतो अनभिवदतो अनज्झोसाय तिट्ठतो या विञ्ञाणे नन्दी सा निरुज्झति । तस्स नन्दीनिरोधा उपादाननिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होति ।

"अयं, भिक्खवे, रूपस्स अत्थङ्गमो, अयं वेदनाय अत्थङ्गमो, अयं B 14
सञ्ञाय अत्थङ्गमो, अयं सङ्खारानं अत्थङ्गमो, अयं विञ्ञाणस्स अत्थङ्गमो" ति ।

---

६ पटिसल्लाणसुत्तं

८ सावत्थिनिदानं । "पटिसल्लाणे, भिक्खवे, योगमापज्जथ । पटिसल्लीणो, भिक्खवे, भिक्खु यथाभूतं पजानाति । किञ्च यथाभूतं पजानाति ? रूपस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च, वेदनाय समुदयं च अत्थङ्गमं च, सञ्ञाय समुदयं च अत्थङ्गमं च, सङ्खारानं समुदयं च अत्थङ्गमं च, विञ्ञाणस्स समुदयं च अत्थङ्गमं च" । (यथा पठमसुत्ते तथा वित्थारेतब्बो ।)

---

७ उपादापरितस्सनासुत्त

६ सावत्थिनिदान । "उपादापरितस्सन[1] च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि[2] अनुपादाअपरितस्सन[3] च । त सुणाथ, साधुक मनसि करोथ,
R 16 भासिस्सामी" ति । "एव, भन्ते" ति, खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच –

"कथ च, भिक्खवे, उपादापरितस्सना होति ? इध, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियान अदस्सावी अरियधम्मस्स अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो सप्पुरिसान अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूप अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा रूप, रूपस्मि वा अत्तान । तस्स त रूप विपरिणमति अञ्ञथा होति । तस्स रूपविपरिणामञ्ञथाभावा रूपविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्ञाण होति । तस्स रूपविपरिणामानुपरिवत्तिजा[4] परितस्सना धम्मसमुप्पादा चित्त परियोदाय तिट्ठन्ति । चेतसो परियादाना उत्तासवा च होति विघातवा च अपेक्खवा च उपादाय च परितस्सति ।

"वेदन अत्ततो समनुपस्सति, वेदनावन्त वा अत्तान, अत्तनि वा वेदन, वेदनाय वा अत्तान । तस्स सा वेदना विपरिणमति अञ्ञथा होति । तस्स वेदनाविपरिणामञ्ञथाभावा वेदनाविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्ञाण होति । तस्स वेदनाविपरिणामानुपरिवत्तिजा परितस्सना धम्मसमुप्पादा चित्त परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो परियादाना उत्तासवा च होति विघातवा च अपेक्खवा च उपादाय च परितस्सति ।

B 15 "सञ्ञ अत्ततो समनुपस्सति पे० सङ्खारे अत्ततो समनुपस्सति, सङ्खारवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा सङ्खारे, सङ्खारेसु वा अत्तान । तस्स ते सङ्खारा विपरिणमन्ति अञ्ञथा होन्ति । तस्स सङ्खारविपरिणामञ्ञथाभावा सङ्खारविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्ञाण होति । तस्स सङ्खारविपरिणामानुपरिवत्तिजा परितस्सना धम्मसमुप्पादा चित्त परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो परियादाना उत्तासवा च होति विघातवा च अपेक्खवा च उपादाय च परितस्सति ।

"विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति, विञ्ञाणवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा विञ्ञाण, विञ्ञाणस्मि वा अत्तान । तस्स त विञ्ञाण

१ उपादानपरितस्सन – स्या० । २ देसिस्सामि – सी०, स्या०, रो० । ३ अनुपादान० – स्या० । ४ ०परिवत्तजा – सी०, रो० ।

विपरिणमति अञ्ञथा होति । तस्स विञ्ञाणविपरिणामञ्ञथा- R 17
भावा विञ्ञाणविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्ञाण होति । तस्स विञ्ञाणविपरिणामानुपरिवत्तिजा परितस्सना धम्मसमुप्पादा चित्त परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो परियादाना उत्तासवा च होति विघातवा च अपेक्खवा च उपादाय च परितस्सति । एव खो, भिक्खवे, उपादापरितस्सना होति ।

"कथ च, भिक्खवे, अनुपादाअपरितस्सना होति ? इध, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अरियान दस्सावी अरियधम्मस्स कोविदो अरियधम्मे सुविनीतो सप्पुरिसान दस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स कोविदो सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूप अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्त वा अत्तान, न अत्तनि वा रूप, न रूपस्मि वा अत्तान । तस्स त रूप विपरिणमति अञ्ञथा होति । तस्स रूपविपरिणामञ्ञथाभावा न रूपविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्ञाण होति । तस्स न रूपविपरिणामानुपरिवत्तिजा परितस्सना धम्मसमुप्पादा चित्त परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो अपरियादाना न चेवुत्तासवा होति न च[1] विघातवा न च अपेक्खवा अनुपादाय च न परितस्सति ।

"न वेदन अत्ततो समनुपस्सति, न वेदनावन्त वा अत्तान, न अत्तनि वा वेदन, न वेदनाय वा अत्तान । तस्स सा वेदना विपरिणमति अञ्ञथा होति । तस्स वेदनाविपरिणामञ्ञथाभावा न वेदनाविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्ञाण होति । तस्स न वेदनाविपरिणामानुपरिवत्तिजा परि-
तस्सना धम्मसमुप्पादा चित्त परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो अपरिया- B 16
दाना न चेवुत्तासवा होति न च विघातवा न च अपेक्खवा, अनुपादाय च न परितस्सति ।

"न सञ्ञ पे० न सङ्खारे अत्ततो समनुपस्सति, न सङ्खारवन्त वा अत्तान, न अत्तनि वा सङ्खारे, न सङ्खारेसु वा अत्तान । तस्स ते सङ्खारा विपरिणमन्ति अञ्ञथा होन्ति । तस्स सङ्खारविपरिणामञ्ञथाभावा न सङ्खारविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्ञाण होति । तस्स न
सङ्खारविपरिणामानुपरिवत्तिजा परितस्सना धम्मसमुप्पादा चित्त R 18
परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो अपरियादाना न चेवुत्तासवा होति न च विघातवा न च अपेक्खवा, अनुपादाय च न परितस्सति ।

---

१ रो० पोत्थके नत्थि ।

"न विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति, न विञ्ञाणवन्त वा अत्तान पे० तस्स त विञ्ञाण विपरिणमति अञ्ञथा होति । तस्स विञ्ञाणविपरिणामञ्ञथाभावा न विञ्ञाणविपरिणामानुपरिवत्ति विञ्ञाण होति । तस्स न विञ्ञाणविपरिणामानुपरिवत्तिजा परितस्सना धम्मसमुप्पादा चित्त परियादाय तिट्ठन्ति । चेतसो अपरियादाना न चेवुत्तासवा होति न च विघातवा न च अपेक्खवा अनुपादाय च न परितस्सति । एव खो, भिक्खवे, अनुपादा अपरितस्सन होती" ति ।

---

८ दुतियउपादापरितस्सनासुत्तं

१० सावत्थिनिदान । "उपादापरितस्सन च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अनुपादाअपरितस्सन च । त सुणाथ । कथ च, भिक्खवे, उपादापरितस्सना होति ? इध, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूप 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सति । तस्स त रूप विपरिणमति अञ्ञथा होति । तस्स रूपविपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा । वेदन एत मम पे० सञ्ञ एत मम सङ्खारे एत मम विञ्ञाण 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सति । तस्स त विञ्ञाण विपरिणमति अञ्ञथा होति । तस्स विञ्ञाणविपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा । एव खो, भिक्खवे, उपादापरितस्सना होति ।

R 19 "कथ च, भिक्खवे, अनुपादाअपरितस्सना होति ? इध, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूप 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति
B 17 समनुपस्सति । तस्स त रूप विपरिणमति अञ्ञथा होति । तस्स रूपविपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा । वेदन नेत मम पे० सञ्ञ नेत मम सङ्खारे नेत मम विञ्ञाण 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सति । तस्स त विञ्ञाण विपरिणमति अञ्ञथा होति । तस्स विञ्ञाणविपरिणामञ्ञथाभावा नुप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा । एव खो, भिक्खवे, अनुपादाअपरितस्सना होती" ति ।

---

९ कालत्तयअनिच्चसुत्त[1]

११ सावत्थिनिदान । "रूप, भिक्खवे, अनिच्च अतीतानागत, को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मि रूपस्मि अनपेक्खो[2] होति, अनागत रूप नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नस्स रूपस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । वेदना अनिच्चा पे० सञ्ञा अनिच्चा सङ्खारा अनिच्चा अतीतानागता, को पन वादो पच्चुप्पन्नान ! एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतेसु सङ्खारेसु अनपेक्खो होति, अनागते सङ्खारे नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नान सङ्खारान निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । विञ्ञाण अनिच्च अतीतानागत, को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मि विञ्ञाणस्मि अनपेक्खो होति, अनागत विञ्ञाण नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नस्स विञ्ञाणस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होती" ति ।

---

१० कालत्तयदुक्खसुत्त

१२ सावत्थिनिदान । "रूप, भिक्खवे, दुक्ख अतीतानागत, को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको R 20
अतीतस्मि रूपस्मि अनपेक्खो होति, अनागत रूप नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नस्स रूपस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । वेदना दुक्खा सञ्ञा दुक्खा सङ्खारा दुक्खा विञ्ञाण दुक्ख अतीतानागत, को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मि विञ्ञाणस्मि अनपेक्खो होति, अनागत विञ्ञाण नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नस्स विञ्ञाणस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होती" ति ।

---

११ कालत्तयअनत्तसुत्त

१३ सावत्थिनिदान । "रूप, भिक्खवे, अनत्ता अतीतानागत, B 18
को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मि रूपस्मि अनपेक्खो होति, अनागत रूप नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नस्स रूपस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । वेदना

---

१ अतीतानागतपच्चुप्पन्न – रो० । २ ग्रनपेखो – रो० ।

अनत्ता सञ्ञा अनत्ता सङ्खारा अनत्ता विञ्ञाण अनत्ता अतीतानागत, को पन वादो पच्चुप्पन्नस्स ! एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अतीतस्मि विञ्ञाणस्मि अनपेक्खो होति, अनागत विञ्ञाण नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नस्स विञ्ञाणस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होती" ति ।

नकुलपितुवग्गो पठमो ।

तस्सुद्दान

नकुलपिता देवदहा, द्वे पि हालिद्दिकानि च ।
R 21 समाधिपटिसल्लाणा[1], उपादापरितस्सना दुवे ।
अतीतानागतपच्चुप्पन्ना, वग्गो तेन पवुच्चति[2] ॥

—— o ——

१२ अनिच्चसुत्त

१४ एव मे सुत । सावत्थिय पे० तत्र खो "रूप, भिक्खवे, अनिच्च, वेदना अनिच्चा, सञ्ञा अनिच्चा, सङ्खारा अनिच्चा, विञ्ञाण अनिच्च । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्ञाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

१३ दुक्खसुत्त

१५ सावत्थिनिदान । "रूप, भिक्खवे, दुक्ख, वेदना दुक्खा, सञ्ञा दुक्खा, सङ्खारा दुक्खा, विञ्ञाण दुक्ख । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

१४ अनत्तसुत्त

B 19 १६ सावत्थिनिदान । "रूप, भिक्खवे, अनत्ता, वेदना अनत्ता, सञ्ञा अनत्ता, सङ्खारा अनत्ता, विञ्ञाण अनत्ता । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्ञाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विञ्ञाणस्मि पि

---

१ ० पटिसल्लाण – स्या०, ० पतिसल्लाणा – रो० । २ वुच्चति – रो० ।

निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । 'खीणा जाति वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

---

१५ यदनिच्चसुत्त

१७ सावत्थिनिदान । "रूप, भिक्खवे, अनिच्च । यदनिच्च R 22 त दुक्ख, य दुक्ख तदनत्ता, यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । वेदना अनिच्चा । यदनिच्च त दुक्ख, य दुक्ख तदनत्ता, यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । सञ्ञा अनिच्चा पे० सङ्खारा अनिच्चा विञ्ञाण अनिच्च । यदनिच्च त दुक्ख, य दुक्ख तदनत्ता, यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१६ यदुक्खसुत्त

१८ सावत्थिनिदान । "रूप, भिक्खवे, दुक्ख । य दुक्ख तदनत्ता, यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । वेदना दुक्खा सञ्ञा दुक्खा सङ्खारा दुक्खा विञ्ञाण दुक्ख । य दुक्ख तदनत्ता, यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१७ यदनत्तासुत्त

१६ सावत्थिनिदान । "रूप, भिक्खवे, अनत्ता । यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय R 23 दट्ठब्ब । वेदना अनत्ता सञ्ञा अनत्ता सङ्खारा अनत्ता विञ्ञाण अनत्ता । यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत B 20 यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । एव पस्स, भिक्खवे पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१८ सहेतुअनिच्चसुत्तं

२० सावत्थिनिदान । "रूप, भिक्खवे, अनिच्च । यो पि हेतु यो पि पच्चयो रूपस्स उप्पादाय सो पि अनिच्चो । अनिच्चसम्भूत, भिक्खवे, रूप कुतो निच्च भविस्सति ! वेदना अनिच्चा । यो पि हेतु यो पि पच्चयो वेदनाय उप्पादाय सो पि अनिच्चो । अनिच्चसम्भूता, भिक्खवे, वेदना कुतो निच्चा भविस्सति ! सञ्ञा अनिच्चा सङ्खारा अनिच्चा । यो पि हेतु यो पि पच्चयो सङ्खारान उप्पादाय सो पि अनिच्चो । अनिच्चसम्भूता, भिक्खवे, सङ्खारा कुतो निच्चा भविस्सन्ति ! विञ्ञाण अनिच्च । यो पि हेतु यो पि पच्चयो विञ्ञाणस्स उप्पादाय सो पि अनिच्चो । अनिच्चसम्भूत, भिक्खवे, विञ्ञाण कुतो निच्च भविस्सति ! एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

१९ सहेतुदुक्खसुत्त

२१ सावत्थिनिदान । "रूप, भिक्खवे, दुक्ख । यो पि हेतु यो पि पच्चयो रूपस्स उप्पादाय सो पि दुक्खो । दुक्खसम्भूत, भिक्खवे, रूप कुतो सुख भविस्सति ! वेदना दुक्खा सञ्ञा दुक्खा सङ्खारा
R 24 दुक्खा विञ्ञाण दुक्ख । यो पि हेतु यो पि पच्चयो विञ्ञाणस्स उप्पादाय सो पि दुक्खो । दुक्खसम्भूत, भिक्खवे, विञ्ञाण कुतो सुख भविस्सति ! एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

२० सहेतुअनत्तसुत्त

२२ सावत्थिनिदान । "रूप, भिक्खवे, अनत्ता । यो पि हेतु यो पि पच्चयो रूपस्स उप्पादाय सो पि अनत्ता । अनत्तसम्भूत, भिक्खवे, रूप कुतो अत्ता भविस्सति ! वेदना अनत्ता सञ्ञा अनत्ता सङ्खारा अनत्ता विञ्ञाण अनत्ता । यो पि हेतु यो पि पच्चयो विञ्ञाणस्स उप्पादाय सो पि अनत्ता । अनत्तसम्भूत, भिक्खवे, विञ्ञाण कुतो अत्ता भविस्सति ! एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

२१ आनन्दसुत्त

B 21 २३ सावत्थिय आरामे । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त

निसीदि। एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्त एतदवोच – "'निरोधो निरोधो' ति, भन्ते, वुच्चति। कतमेसान खो, भन्ते, धम्मान निरोधो[1] 'निरोधो' ति वुच्चती" ति ?

"रूप खो, आनन्द, अनिच्च सङ्खत पटिच्चसमुप्पन्न खयधम्म वयधम्म विरागधम्म निरोधधम्म। तस्स निरोधो 'निरोधो' ति वुच्चति। वेदना अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा विरागधम्मा निरोधधम्मा। तस्सा निरोधो 'निरोधो' ति वुच्चति। सञ्ञा सङ्खारा अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना खयधम्मा वयधम्मा R 25
विरागधम्मा निरोधधम्मा। तेस निरोधो 'निरोधो' ति वुच्चति। विञ्ञाण अनिच्च सङ्खत पटिच्चसमुप्पन्न खयधम्म वयधम्म विरागधम्म निरोधधम्म। तस्स निरोधो 'निरोधो' ति वुच्चति। इमेस खो, आनन्द, धम्मान निरोधो 'निरोधो' ति वुच्चती" ति।

अनिच्चवग्गो दुतियो।

तस्सुद्दान[2]

अनिच्च दुक्ख अनत्ता, यदनिच्चापरे तयो।
हेतुना पि तयो वुत्ता, आनन्देन च[3] ते दसा ति[3] ॥

---

२२ भारसुत्त

२४ सावत्थिय तत्र खो "भार च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि भारहार च भारादान[4] च[4] भारनिक्खेपन च। त सुणाथ। कतमो च, भिक्खवे, भारो ? पञ्चुपादानक्खन्धा तिस्स वचनीय। कतमे पञ्च ? रूपुपादानक्खन्धो, वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्ञुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो, विञ्ञाणुपादानक्खन्धो, अय वुच्चति, भिक्खवे, भारो। कतमो च, भिक्खवे, भारहारो ? पुग्गलो तिस्स वचनीय। य्वाय B 22
आयस्मा एवनामो एवगोत्तो, अय वुच्चति, भिक्खवे, भारहारो। कतम च, भिक्खवे, भारादान ? याय तण्हा पोनोभविका[5] नन्दीराग- R 26
सहगता तत्रतत्राभिनन्दिनी, सेय्यथीद – कामतण्हा, भवतण्हा, विभवतण्हा। इद वुच्चति, भिक्खवे, भारादान। कतम च, भिक्खवे, भारनिक्खेपन ? यो तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधो चागो पटिनिस्सग्गो मुत्ति अनालयो। इद वुच्चति, भिक्खवे, भारनिक्खेपन" ति।

---

१ निरोधा – सी०, रो०। २ तत्रुद्दान – स्या०, रो०। ३–३ पूरितो वग्गो – सी०। ४–४ स्या० पोत्थके नत्थि। ५ पोनोब्भविका – स्या०।

२५ इदमवोच भगवा । इद वत्वान[1] सुगतो अथापर एतदवोच सत्था –

"भारा हवे पञ्चक्खन्धा, भारहारो च पुग्गलो ।
भारादान दुख[2] लोके, भारनिक्खेपन सुख ।।
निक्खिपित्वा गरु भार, अञ्ञ भार अनादिय[3] ।
समूल तण्हमब्बुय्ह[4], निच्छातो परिनिब्बुतो" ति ।।

---

२३ परिञ्ञासुत्त

२६ सावत्थिनिदान । "परिञ्ञेय्ये च, भिक्खवे, धम्मे देसेस्सामि परिञ्ञ च । त सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, परिञ्ञेय्या धम्मा ? रूप, भिक्खवे, परिञ्ञेय्यो धम्मो, वेदना परिञ्ञेय्यो धम्मो, सञ्ञा परिञ्ञेय्यो धम्मो, सङ्खारा परिञ्ञेय्यो धम्मो, विञ्ञाण परिञ्ञेय्यो धम्मो । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, परिञ्ञेय्या धम्मा । कतमा च, भिक्खवे, परिञ्ञा ? यो, भिक्खवे, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो । अय वुच्चति, भिक्खवे, परिञ्ञा" ति ।

---

२४ अभिजानसुत्त

R 27 २७ सावत्थिनिदान । "रूप, भिक्खवे, अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय, वेदन अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खाय, सञ्ञ अनभिजान
B 23 सङ्खारे अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय, विञ्ञाण अनभिजान अपरिजान अविराजय अप्पजह अभब्बो दुक्खक्खयाय । रूप च खो, भिक्खवे, अभिजान परिजान विराजय पजह भब्बो दुक्खक्खयाय, वेदन अभिजान सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण अभिजान परिजान विराजय पजह भब्बो दुक्खक्खयाया" ति ।

---

२५ छन्दरागसुत्त

२८ सावत्थिनिदान । "यो, भिक्खवे, रूपस्मि छन्दरागो त पजहथ । एव त रूप पहीन भविस्सति उच्छिन्नमूल तालावत्थुकत

---

१ वत्वा – सी० । २ दुक्ख – सी०, स्या०, रो० । ३ अनादीय – रो० ।
४ तण्हमब्भुय्ह – रो० ।

अनभावङ्कत आयति अनुप्पादधम्म । यो वेदनाय छन्दरागो त पजहथ । एव सा वेदना पहीना भविस्सति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति अनुप्पादधम्मा । यो सञ्ञाय छन्दरागो त पजहथ । एव सा सञ्ञा पहीना भविस्सति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति अनुप्पादधम्मा । यो सङ्खारेसु छन्दरागो त पजहथ । एव ते सङ्खारा पहीना भविस्सन्ति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति अनुप्पादधम्मा । यो विञ्ञाणस्मि छन्दरागो त पजहथ । एव त विञ्ञाण पहीन भविस्सति उच्छिन्नमूल तालावत्थुकत अनभावङ्कत आयति अनुप्पादधम्म'' ति ।

---

२६ अस्सादसुत्त

२९ सावत्थिनिदान । ''पुब्बेव[1] मे, भिक्खवे, सम्बोधा अनभिसम्बुद्धस्स बोधिसत्तस्सेव सतो एतदहोसि – 'को नु खो रूपस्स अस्सादो, को आदीनवो, कि निस्सरण ? को वेदनाय अस्सादो, को आदीनवो, कि निस्सरण ? को सञ्ञाय अस्सादो, को आदीनवो, कि निस्सरण ? को सङ्खारान अस्सादो, को आदीनवो, कि निस्सरण ? को विञ्ञाणस्स अस्सादो, को आदीनवो, कि निस्सरण' ति ? तस्स मय्ह, भिक्खवे, R 28
एतदहोसि – 'य खो रूप पटिच्च उप्पज्जति सुख सोमनस्स, अय रूपस्स अस्सादो । य रूप अनिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, अय रूपस्स आदीनवो । यो रूपस्मि छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहान, इद रूपस्स निस्सरण । य वेदन पटिच्च उप्पज्जति सुख सोमनस्स, अय वेदनाय अस्सादो । य[2] B 24
वेदना अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा, अय वेदनाय आदीनवो । यो वेदनाय छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहान, इद वेदनाय निस्सरण । य सञ्ञ पटिच्च उप्पज्जति पे० य सङ्खारे पटिच्च उप्पज्जति सुख सोमनस्स, अय सङ्खारान अस्सादो । य सङ्खारा अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा, अय सङ्खारान आदीनवो । यो सङ्खारेसु छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहान, इद सङ्खारान निस्सरण । य विञ्ञाण पटिच्च उप्पज्जति सुख सोमनस्स, अय विञ्ञाणस्स अस्सादो । य विञ्ञाण अनिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, अय विञ्ञाणस्स आदीनवो । यो विञ्ञाणस्मि छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहान, इद विञ्ञाणस्स निस्सरण ।

---

१ पुब्बे – रो० । २ या – स्या० ।

"यावकीवञ्चाह, भिक्खवे, इमेस पञ्चन्न उपादानक्खन्धान एव अस्साद च अस्सादतो आदीनव च आदीनवतो निस्सरण च निस्सरणतो यथाभूत नाब्भञ्ञासि, नेव तावाह, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तर सम्मासम्बोधि अभिसम्बुद्धो ति पच्चञ्ञासि । यतो च ख्वाह, भिक्खवे, इमेस पञ्चन्न उपादानक्खन्धान एव अस्साद च अस्सादतो आदीनव च आदीनवतो निस्सरण च निस्सरणतो यथाभूत अब्भञ्ञासि, अथाह, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय अनुत्तर सम्मासम्बोधि अभिसम्बुद्धो ति पच्चञ्ञासि । ञाण च पन मे दस्सन उदपादि – 'अकुप्पा मे विमुत्ति'[1], अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि पुनब्भवो'' ति ।

---

२७ दुतियअस्सादसुत्तं

R 29 ३० सावत्थिनिदान । "रूपस्साह, भिक्खवे, अस्सादपरियेसन अचरि । यो रूपस्स अस्सादो तदज्झगम । यावता रूपस्स अस्सादो पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो । रूपस्साह, भिक्खवे, आदीनवपरियेसन अचरि । यो रूपस्स आदीनवो तदज्झगम । यावता रूपस्स आदीनवो पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो । रूपस्साह, भिक्खवे, निस्सरणपरियेसन अचरि । य रूपस्स निस्सरण तदज्झगम । यावता रूपस्स निस्सरण पञ्ञाय मे
B 25 त सुदिट्ठ । वेदनायाह, भिक्खवे सञ्ञायाह, भिक्खवे सङ्खारानाह, भिक्खवे विञ्ञाणस्साह, भिक्खवे, अस्सादपरियेसन अचरि । यो विञ्ञाणस्स अस्सादो तदज्झगम । यावता विञ्ञाणस्स अस्सादो पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो । विञ्ञाणस्साह, भिक्खवे, आदीनवपरियेसन अचरि । यो विञ्ञाणस्स आदीनवो तदज्झगम । यावता विञ्ञाणस्स आदीनवो पञ्ञाय मे सो सुदिट्ठो । विञ्ञाणस्साह, भिक्खवे, निस्सरणपरियेसन अचरि । य विञ्ञाणस्स निस्सरण तदज्झगम । यावता विञ्ञाणस्स निस्सरण पञ्ञाय मे त सुदिट्ठ । यावकीवञ्चाह, भिक्खवे, इमेस पञ्चन्न उपादानक्खन्धान अस्साद च अस्सादतो आदीनव च आदीनवतो निस्सरण च निस्सरणतो यथाभूत नाब्भञ्ञासि पे० .

---

१ चेतोविमुत्ति – रो० ।

अब्भञ्ञासि । ञाण च पन मे दस्सन उदपादि – 'अकुप्पा मे विमुत्ति[1], अयमन्तिमा जाति, नत्थि दानि पुनब्भवो" ति ।

---

२८ ततियअस्सादसुत्त

३१ सावत्थिनिदान । "नो चेद, भिक्खवे, रूपस्स अस्सादो अभविस्स नयिद सत्ता रूपस्मि सारज्जेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि R 30 रूपस्स अस्सादो तस्मा सत्ता रूपस्मि सारज्जन्ति । नो चेद, भिक्खवे, रूपस्स आदीनवो अभविस्स नयिद सत्ता रूपस्मि निब्बिन्देय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि रूपस्स आदीनवो तस्मा सत्ता रूपस्मि निब्बिन्दन्ति । नो चेद, भिक्खवे, रूपस्स निस्सरण अभविस्स नयिद सत्ता रूपस्मा निस्सरेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि रूपस्स निस्सरण तस्मा सत्ता रूपस्मा निस्सरन्ति । नो चेद, भिक्खवे, वेदनाय पे० नो चेद, भिक्खवे, सञ्ञाय नो चेद, भिक्खवे, सङ्खारान निस्सरण अभविस्स नयिद सत्ता सङ्खारेहि निस्सरेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि सङ्खारान निस्सरण तस्मा सत्ता सङ्खारेहि निस्सरन्ति । नो चेद, भिक्खवे, विञ्ञाणस्स अस्सादो अभविस्स नयिद सत्ता विञ्ञाणस्मि सारज्जेय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि विञ्ञाणस्स अस्सादो तस्मा सत्ता विञ्ञाणस्मि सारज्जन्ति । नो चेद, भिक्खवे, विञ्ञाणस्स आदीनवो अभविस्स नयिद सत्ता विञ्ञाणस्मि निब्बिन्देय्यु । यस्मा च खो, भिक्खवे, अत्थि विञ्ञाणस्स आदीनवो तस्मा सत्ता विञ्ञाणस्मि निब्बिन्दन्ति । नो चेद भिक्खवे, विञ्ञाणस्स निस्सरण अभविस्स नयिद सत्ता विञ्ञाणस्मा निस्सरेय्यु । यस्मा च खो भिक्खवे, अत्थि विञ्ञाणस्स निस्सरण B 26 तस्मा सत्ता विञ्ञाणस्मा निस्सरन्ति ।

"यावकीवञ्च, भिक्खवे, सत्ता[2] इमेस पञ्चन्न उपादानक्खन्धान अस्साद च अस्सादतो आदीनव च आदीनवतो निस्सरण च निस्सरणतो यथाभूत नाब्भञ्ञसु[3], नेव तावाह[4], भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका समारका सब्रह्मका सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय निस्सटा R 31 विसयुत्ता विप्पमुत्ता विमरियादीकतेन चेतसा विहरिसु । यतो च खो, भिक्खवे, सत्ता इमेस पञ्चन्न उपादानक्खन्धान अस्साद च अस्सादतो

---

१ चेतोविमुत्ति – सी०, रो० । २ रो० पोत्थके नत्थि । ३ नाब्भञ्ञिसु – सी० । ४ ताव – रो० ।

आदीनव च आदीनवतो निस्सरण च निस्सरणतो यथाभूत अब्भञ्ञासु, अथ, भिक्खवे, सत्ता सदेवका लोका समारका सब्रह्मका सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय निस्सटा विसयुत्ता विप्पमुत्ता विमरियादीकतेन चेतसा विहरन्ति" ।

२९ अभिनन्दनसुत्तं

३२ सावत्थिनिदान । "यो, भिक्खवे, रूप अभिनन्दति, दुक्ख सो अभिनन्दति । यो दुक्ख अभिनन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो वेदन अभिनन्दति यो सञ्ञ अभिनन्दति यो सङ्खारे अभिनन्दति यो विञ्ञाण अभिनन्दति, दुक्ख सो अभिनन्दति । यो दुक्ख अभिनन्दति, अपरिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो च खो, भिक्खवे, रूप नाभिनन्दति, दुक्ख सो नाभिनन्दति । यो दुक्ख नाभिनन्दति, परिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामि । यो वेदन नाभिनन्दति यो सञ्ञ नाभिनन्दति यो सङ्खारे नाभिनन्दति यो विञ्ञाण नाभिनन्दति, दुक्ख सो नाभिनन्दति । यो दुक्ख नाभिनन्दति, परिमुत्तो सो दुक्खस्मा ति वदामी" ति ।

३० उप्पादसुत्तं

३३ सावत्थिनिदान । "यो, भिक्खवे, रूपस्स उप्पादो ठिति
R 32 अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो रोगान ठिति जरामरणस्स पातुभावो । यो वेदनाय पे० यो सञ्ञाय यो सङ्खारान यो
B 27 विञ्ञाणस्स उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो रोगान ठिति जरामरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे, रूपस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो[1], दुक्खस्सेसो निरोधो रोगान वूपसमो जरामरणस्स अत्थङ्गमो । यो वेदनाय पे० यो सञ्ञाय यो सङ्खारान यो विञ्ञाणस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो रोगान वूपसमो जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति ।

३१ अघमूलसुत्त

३४ सावत्थिनिदान । "अघ च, भिक्खवे, देसेस्सामि[2] अघमूल च । त सुणाथ । कतम च भिक्खवे अघ ? रूप, भिक्खवे, अघ वेदना

१. अत्थगमो – रो० । २ देसिस्सामि – रो० ।

अघ सञ्ञा अघ सङ्खारा अघ विञ्ञाण अघ। इद वुच्चति भिक्खव, अघ। कतम च, भिक्खवे, अघमूल ? याय तण्हा पोनोभविका[1] नन्दीरागसहगता[2] तत्र तत्राभिनन्दिनी, सेय्यथीद[3] – कामतण्हा भवतण्हा विभवतण्हा। इद वुच्चति, भिक्खवे, अघमूल'' ति।

३२ पभङ्गुसुत्त

३५ सावत्थिनिदान। "पभङ्गु च, भिक्खवे, देसेस्सामि अप्पभङ्गु[4] च। त सुणाथ। किञ्च, भिक्खवे, पभङ्गु किं अप्पभङ्गु ? रूप, R 33
भिक्खवे, पभङ्गु। यो तस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो इद अप्पभङ्गु। वेदना पभङ्गु। यो तस्सा निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो इद अप्पभङ्गु सञ्ञा पभङ्गु सङ्खारा पभङ्गु। यो तेम निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो इद अप्पभङ्गु। विञ्ञाण पभङ्गु। यो तस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो इद अप्पभङ्गू'' ति।

भारवग्गो ततियो।

तस्सुद्दान[5]

भार परिञ्ञ अभिजान[6], छन्दराग चतुत्थक।
अस्सादा च तयो वुत्ता, अभिनन्दनमट्ठम।
उप्पाद अघमूल च, एकादसमो पभङ्गू ति॥

३३ नतुम्हाकसुत्त

३६ सावत्थिनिदान। "य, भिक्खवे, न तुम्हाक, त पजहथ। B 28
त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति। किञ्च, भिक्खवे, न तुम्हाक ? रूप, भिक्खवे, न तुम्हाक, त पजहथ। त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति। वेदना, न तुम्हाक, त पजहथ। सा वो पहीना हिताय सुखाय भविस्सति। सञ्ञा न तुम्हाक सङ्खारा न तुम्हाक, ते पजहथ। R 34
ते वो पहीना हिताय सुखाय भविस्सन्ति। विञ्ञाण न तुम्हाक, त पजहथ। त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, य इमस्मि जेतवने तिणकट्ठसाखापलास त जनो हरेय्य वा डहेय्य वा यथापच्चय वा करेय्य। अपि नु तुम्हाक एवमस्स – 'अम्हे जनो हरति वा डहति वा यथापच्चय वा करोती'' ति ?

१ पोनोब्भविका – रो०। २ नन्दिराग ० – सी०, स्या०, रो०। ३ सेय्यथिद – म०। ४ अपभङ्गु – रो०। ५ तत्रुद्दान – रो०। ६ परिजान – रो०।

"नो हेत, भन्ते" ।

"त किस्स हेतु" ?

"न हि नो एत, भन्ते, अत्ता वा अत्तनिय वा" ति ।

"एवमेव खो, भिक्खव, रूप न तुम्हाक, त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति । वेदना न तुम्हाक, त पजहथ । सा वो पहीना हिताय सुखाय भविस्सति । सञ्ञा न तुम्हाक सङ्खारा न तुम्हाक विञ्ञाण न तुम्हाक, त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सती" ति ।

---

३४ दुतियनतुम्हाकसुत्त

३७ सावत्थिनिदान । "य, भिक्खवे, न तुम्हाक, त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति । किञ्च, भिक्खवे, न तुम्हाक ? रूप, भिक्खवे, न तुम्हाक, त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति । वेदना न तुम्हाक सञ्ञा न तुम्हाक सङ्खारा न तुम्हाक विञ्ञाण न तुम्हाक, त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सति । य, भिक्खवे, न तुम्हाक त पजहथ । त वो पहीन हिताय सुखाय भविस्सती" ति ।

---

३५ अञ्ञतरभिक्खुसुत्तं

R 35 ३८ सावत्थिनिदान । अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि ।
B 29 एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्म देसेतु, यमह भगवतो धम्म सुत्वा एको वूपकट्ठो, अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य" ति ।

"य खो, भिक्खु, अनुसेति तेन सङ्ख गच्छति, य नानुसेति न तेन सङ्ख गच्छती" ति ।

"अञ्ञात, भगवा, अञ्ञात, सुगता" ति ।

"यथा कथ पन त्व, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानासी" ति ?

"रूप चे, भन्ते, अनुसेति तेन सङ्ख गच्छति । वेदन चे अनुसेति तेन सङ्ख गच्छति । सञ्ञ चे अनुसेति तेन सङ्ख गच्छति । सङ्खारे चे

अनुसेति तेन सङ्ख गच्छति । विञ्ञाण चे अनुसेति तेन सङ्ख गच्छति । रूप चे, भन्ते, नानुसेति न तेन सङ्ख गच्छति । वेदन चे सञ्ञ चे सङ्खारे चे विञ्ञाण चे नानुसेति न तेन सङ्ख गच्छति । इमस्स ख्वाह, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थ आजानामी" ति ।

"साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्व, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानासि । रूप चे, भिक्खु, अनुसेति तेन सङ्ख गच्छति । वेदन चे सञ्ञ चे सङ्खारे चे विञ्ञाण चे अनुसेति तेन सङ्ख गच्छति । रूप चे, भिक्खु, नानुसेति न तेन सङ्ख गच्छति । वेदन चे सञ्ञ चे सङ्खारे चे विञ्ञाण चे नानुसेति न तेन सङ्ख गच्छति । इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन, भासितस्स एव वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति ।

अथ खो सो भिक्खु भगवतो भासित अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा R 36
उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि[1] ।

अथ खो सो भिक्खु एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर – ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहासि । "खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया" ति अब्भञ्ञासि । अञ्ञतरो च पन सो भिक्खु अरहत अहोसी ति ।

---

३६ दुतियअञ्ञातरभिक्खुसुत्तं

३९ सावत्थिनिदान । अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा
प० एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "साधु मे,
भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्म देसेतु यमह भगवतो धम्म सुत्वा एको B 30
वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य" ति ।

"य खो, भिक्खु, अनुसेति त अनुमीयति, य अनुमीयति तेन सङ्ख गच्छति, य नानुसेति न त अनुमीयति[2], य नानुमीयति न तेन सङ्ख गच्छती" ति ।

"अञ्ञात, भगवा, अञ्ञात, सुगता" ति ।

---

१ पक्कमि – सी० । २ अनुमिय्यति – स्या० ।

"यथा कथ पन त्व, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानासी" ति ?

"रूप चे, भन्ते, अनुसेति त अनुमीयति, य अनुमीयति तेन सङ्ख गच्छति। वेदन चे अनुसेति सञ्ञ चे अनुसेति सङ्खारे चे अनुसेति विञ्ञाण चे अनुसेति त अनुमीयति, य अनुमीयति तेन सङ्ख गच्छति। रूप चे, भन्ते, नानुसेति न त अनुमीयति, य नानुमीयति न तेन सङ्ख गच्छति। वेदन चे नानुसेति सञ्ञ चे नानुसेति सङ्खारे चे नानु-
R 37 सेति विञ्ञाण चे नानुसेति न त अनुमीयति। य नानुमीयति न तेन सङ्ख गच्छति। इमस्स ख्वाह[1], भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थ आजानामी" ति।

"साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्व, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानासि। रूप चे, भिक्खु[2], अनुसेति त अनुमीयति। य अनुमीयति तेन सङ्ख गच्छति। वेदन चे, भिक्खु सञ्ञ चे, भिक्खु सङ्खारे चे, भिक्खु विञ्ञाण चे, भिक्खु, अनुसेति त अनुमीयति। य अनुमीयति तेन सङ्ख गच्छति। रूप चे, भिक्खु, नानुसेति न त अनुमीयति, य नानुमीयति न तेन सङ्ख गच्छति। वेदन चे नानुसेति सञ्ञ चे नानुसेति सङ्खारे चे नानुसेति विञ्ञाण चे नानुसेति न त अनुमीयति। य नानुमीयति न तेन सङ्ख गच्छति। इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति। अञ्ञतरो च पन सो भिक्खु अरहत अहोसी ति।

---

३७ आनन्दसुत्त

४० सावत्थिनिदान। अथ खो पे० एकमन्त निसिन्न खो
B 31 आयस्मन्त आनन्द भगवा एतदवोच –

"सचे त, आनन्द, एव पुच्छेय्यु – 'कतमेस, आवुसो आनन्द, धम्मान उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स[3] अञ्ञथत्त पञ्ञायती' ति। एव पुट्ठो त्व, आनन्द, किन्ति ब्याकरेय्यासी[4]" ति ?

R 38 "सचे म, भन्ते, एव पुच्छेय्यु – 'कतमेस, आवुसो आनन्द, धम्मान उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायती'

---

१ खोह – सी०, रो०। २ भिक्खवे – रो०। ३ ठितान – स्या०, रो०। ४ व्याकरेय्यासी – रो०।

ति ? एव पुट्ठोह, भन्ते, एव ब्याकरेय्य – 'रूपस्स खो, आवुसो, उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायति । वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारान विञ्ञाणस्स उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायति । इमेस खो, आवुसो, धम्मान उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायती' ति । एव पुट्ठोह, भन्ते, एव ब्याकरेय्य" ति ।

"साधु साधु, आनन्द ! रूपस्स खो, आनन्द, उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायति । वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारान विञ्ञाणस्स उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायति । इमेस खो, आनन्द, धम्मान उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायती ति । एव पुट्ठो त्व, आनन्द, एव ब्याकरेय्यासी" ति ।

---

३८ दुतियआनन्दसुत्त

४१ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्न खो आयस्मन्त आनन्द भगवा एतदवोच –

"सचे त, आनन्द, एव पुच्छेय्यु – 'कतमेस, आवुसो आनन्द, धम्मान उप्पादो पञ्ञायित्थ, वयो पञ्ञायित्थ, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायित्थ ? कतमेस धम्मान उप्पादो पञ्ञायिस्सति, वयो पञ्ञायिस्सति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायिस्सति ? कतमेस धम्मान उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायती' ति ? एव पुट्ठो त्व, आनन्द, किन्ति ब्याकरेय्यासी" ति ?

"सचे म, भन्ते, एव पुच्छेय्यु – 'कतमेस, आवुसो आनन्द, धम्मान उप्पादो पञ्ञायित्थ, वयो पञ्ञायित्थ, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायित्थ ? कतमेस धम्मान उप्पादो पञ्ञायिस्सति, वयो पञ्ञायिस्सति, B 32
ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायिस्सति ? कतमेस धम्मान उप्पादो R 39
पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायती' ति ? एव पुट्ठोह, भन्ते, एव ब्याकरेय्य – 'य खो, आवुसो, रूप अतीत निरुद्ध विपरिणत तस्स उप्पादो पञ्ञायित्थ, वयो पञ्ञायित्थ, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायित्थ । या वेदना अतीता निरुद्धा विपरिणता तस्सा उप्पादो पञ्ञायित्थ, वयो पञ्ञायित्थ, ठिताय अञ्ञथत्त पञ्ञायित्थ । या सञ्ञा ये सङ्खारा अतीता निरुद्धा विपरिणता तेस उप्पादो

पञ्ञायित्थ, वयो पञ्ञायित्थ, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायित्थ । य विञ्ञाण अतीत निरुद्ध विपरिणत तस्स उप्पादो पञ्ञायित्थ, वयो पञ्ञायित्थ, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायित्थ । इमेस खो, आवुसो, धम्मान उप्पादो पञ्ञायित्थ, वयो पञ्ञायित्थ, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायित्थ ।

'य खो, आवुसो, रूप अजात अपातुभूत तस्स उप्पादो पञ्ञायिस्सति, वयो पञ्ञायिस्सति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायिस्सति । या वेदना अजाता अपातुभूता तस्सा उप्पादो पञ्ञायिस्सति, वयो पञ्ञायिस्सति, ठिताय अञ्ञथत्त पञ्ञायिस्सति । या सञ्ञा पे० ये सङ्खारा अजाता अपातुभूता तेस उप्पादो पञ्ञायिस्सति, वयो पञ्ञायिस्सति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायिस्सति । य विञ्ञाण अजात अपातुभूत तस्स उप्पादो पञ्ञायिस्सति, वयो पञ्ञायिस्सति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायिस्सति । इमेस खो, आवुसो, धम्मान उप्पादो पञ्ञायिस्सति, वयो पञ्ञायिस्सति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायिस्सति ।

'य खो, आवुसो, रूप जात पातुभूत तस्स उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायति । या वेदना जाता पातुभूता पे० या सञ्ञा ये सङ्खारा जाता पातुभूता तेस उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायति । य विञ्ञाण जात पातुभूत तस्स उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायति । इमेस खो, आवुसो, धम्मान उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायती' ति । एव पुट्ठोह, भन्ते, एव ब्याकरेय्य" ति ।

B 33 "साधु, साधु, आनन्द ! य खो, आनन्द, रूप अतीत निरुद्ध विपरिणत तस्स उप्पादो पञ्ञायित्थ, वयो पञ्ञायित्थ, ठितस्स अञ्ञ- R 40 थत्त पञ्ञायित्थ । या वेदना या सञ्ञा ये सङ्खारा विञ्ञाण अतीत निरुद्ध विपरिणत तस्स उप्पादो पञ्ञायित्थ, वयो पञ्ञायित्थ, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायित्थ । इमेस खो, आनन्द, धम्मान उप्पादो पञ्ञायित्थ, वयो पञ्ञायित्थ, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायित्थ ।

"य खो, आनन्द, रूप अजात अपातुभूत तस्स उप्पादो पञ्ञायिस्सति, वयो पञ्ञायिस्सति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायिस्सति ।

या वेदना या सञ्ञा ये सङ्खारा य विञ्ञाण अजात अपातुभूत तस्स उप्पादो पञ्ञायिस्सति, वयो पञ्ञायिस्सति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायिस्सति । इमेस खो, आनन्द, धम्मान उप्पादो पञ्ञायिस्सति, वयो पञ्ञायिस्सति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायिस्सति ।

"य खो, आनन्द, रूप जात पातुभूत तस्स उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायति । या वेदना जाता पातुभूता या सञ्ञा ये सङ्खारा य विञ्ञाण जात पातुभूत तस्स उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायति । इमेस खो, आनन्द, धम्मान उप्पादो पञ्ञायति, वयो पञ्ञायति, ठितस्स अञ्ञथत्त पञ्ञायती ति । एव पुट्ठो त्व, आनन्द, एव ब्याकरेय्यासी" ति ।

३९ अनुधम्मसुत्त

४२ सावत्थिनिदान । "धम्मानुधम्मप्पटिपन्नस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो अयमनुधम्मो होति य रूपे निब्बिदाबहुलो[1] विहरेय्य, वेदनाय निब्बिदाबहुलो विहरेय्य, सञ्ञाय निब्बिदाबहुलो विहरेय्य, सङ्खारेसु निब्बिदाबहुलो विहरेय्य, विञ्ञाणे निब्बिदाबहुलो विहरेय्य । यो[2] रूपे निब्बिदाबहुलो विहरन्तो, वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारेसु निब्बिदाबहुलो विहरन्तो, विञ्ञाणे निब्बिदाबहुलो विहरन्तो रूप परिजानाति, वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण परिजानाति, सो रूप परिजान वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण परिजान परिमुच्चति रूपम्हा, परिमुच्चति वेदनाय, परिमुच्चति सञ्ञाय, परिमुच्चति (B 34, R 41) सङ्खारेहि, परिमुच्चति विञ्ञाणम्हा, परिमुच्चति जातिया जरामरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामी" ति ।

४० दुतियअनुधम्मसुत्तं

४३ सावत्थिनिदान । "धम्मानुधम्मप्पटिपन्नस्स[3], भिक्खवे, भिक्खुनो अयमनुधम्मो होति य रूपे अनिच्चानुपस्सी विहरेय्य पे० परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामी" ति ।

१ ० बहुल – रो० । २ सो – सी०, स्या०, रो० । ३ धम्मानुधम्मपटिपन्नस्स – सी०, स्या०, रो० ।

४१ ततियअनुधम्मसुत्तं

४४ सावत्थिनिदान । "धम्मानुधम्मप्पटिपन्नस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो अयमनुधम्मो होति य रूपे दुक्खानुपस्सी विहरेय्य पे० परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामी" ति ।

---

४२ चतुत्थअनुधम्मसुत्त

४५ सावत्थिनिदान । "धम्मानुधम्मप्पटिपन्नस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो अयमनुधम्मो होति य रूपे अनत्तानुपस्सी विहरेय्य, वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारेसु विञ्ञाणे अनत्तानुपस्सी विहरेय्य । यो[1] रूपे अनत्तानुपस्सी विहरन्तो पे० रूप परिजानाति, वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण परिजानाति, सो रूप परिजान वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण परिजान परिमुच्चति रूपम्हा, परिमुच्चति वेदनाय, परिमुच्चति सञ्ञाय, परिमुच्चति सङ्खारेहि, परिमुच्चति विञ्ञाणम्हा, परिमुच्चति जातिया जरामरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामी" ति ।

नतुम्हाकवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्दान

R 42 नतुम्हाकेन द्वे वुत्ता, भिक्खूहि अपरे दुवे ।
आनन्देन च द्वे वुत्ता, अनुधम्मेहि द्वे दुका ति ॥

---

४३ अत्तदीपसुत्त

B 35 ४६ सावत्थिनिदान । "अत्तदीपा, भिक्खवे, विहरथ अत्तसरणा अनञ्ञसरणा, धम्मदीपा धम्मसरणा अनञ्ञसरणा । अत्तदीपान, भिक्खवे, विहरत अत्तसरणान अनञ्ञसरणान, धम्मदीपान धम्मसरणान अनञ्ञसरणान योनि[2] उपपरिक्खितब्बा[3] । किजातिका सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा किपहोतिका ति ?

"किजातिका च, भिक्खवे, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा किपहोतिका ? इध, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियान अदस्सावी अरियधम्मस्स अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो सप्पुरिसान अदस्सावी

---

१ सो–सी०, स्या०, रो० । २ योनिसोव – स्या०, योनि एव – सी०, रो० ।
३ उपपरिक्खितब्बो – सी०, स्या०, रो० ।

सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूप अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा रूप, रूपस्मि वा अत्तान । तस्स त रूप विपरिणमति अञ्ञथा च होति । तस्स रूपविपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा । वेदन अत्ततो समनुपस्सति वेदनावन्त वा अत्तान, अत्तनि वा वेदन, वेदनाय वा अत्तान । तस्स सा वेदना विपरिणमति, अञ्ञथा च होति । तस्स वेदनाविपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा । सञ्ञ अत्ततो समनुपस्सति सङ्खारे अत्ततो समनुपस्सति विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति, विञ्ञाणवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा विञ्ञाण, विञ्ञाणस्मि वा अत्तान । तस्स त विञ्ञाण विपरिणमति, अञ्ञथा R 43
च होति । तस्स विञ्ञाणविपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ।

"रूपस्स त्वेव, भिक्खवे, अनिच्चत विदित्वा विपरिणाम विराग निरोध पुब्बे चेव रूप एतरहि च सब्ब रूप अनिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सतो ये सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ते पहीयन्ति । तेस पहाना[1] न परितस्सति, अपरितस्स सुख विहरति, सुखविहारी[2] भिक्खु 'तदङ्गनिब्बुतो' ति वुच्चति । वेदनाय त्वेव, भिक्खवे, अनिच्चत विदित्वा विपरिणाम विराग निरोध पुब्बे चेव वेदना एतरहि च सब्बा वेदना अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सतो ये सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सु- B 36
पायासा ते पहीयन्ति । तेस पहाना न परितस्सति, अपरितस्स सुख विहरति, सुखविहारी भिक्खु 'तदङ्गनिब्बुतो' ति वुच्चति । सञ्ञाय सङ्खारान त्वेव, भिक्खवे, अनिच्चत विदित्वा विपरिणाम विराग निरोध पुब्बे चेव सङ्खारा एतरहि च सब्बे सङ्खारा अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सतो ये सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ते पहीयन्ति । तेस पहाना न परितस्सति, अपरितस्स सुख विहरति सुखविहारी भिक्खु 'तदङ्गनिब्बुतो' ति वुच्चति । विञ्ञाणस्स त्वेव, भिक्खवे, अनिच्चत विदित्वा विपरिणाम विराग निरोध पुब्बे चेव विञ्ञाण एतरहि च सब्ब विञ्ञाण अनिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सतो

---

१ पहाणा – सी० । २

ये सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा ते पहीयन्ति । तेस पहाना न परितस्सति, अपरितस्स सुख विहरति, सुखविहारी भिक्खु 'तदङ्गनिब्बुतो' ति वुच्चती'' ति ।

---

४४ पटिपदासुत्त

R 44 ४७ सावत्थिनिदान । "सक्कायसमुदयगामिनि च वो, भिक्खवे, पटिपद देसेस्सामि[1] सक्कायनिरोधगामिनि च पटिपद । त सुणाथ । कतमा च, भिक्खवे, सक्कायसमुदयगामिनी पटिपदा ? इध, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियान अदस्सावी अरियधम्मस्स अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो, सप्पुरिसान अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूप अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा रूप, रूपस्मि वा अत्तान । वेदन अत्ततो सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति, विञ्ञाणवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा विञ्ञाण, विञ्ञाणस्मि वा अत्तान । अय वुच्चति, भिक्खवे, 'सक्कायसमुदयगामिनी पटिपदा, सक्कायसमुदयगामिनी[2] पटिपदा[2]' ति । इति हिद, भिक्खवे, वुच्चति 'दुक्खसमुदयगामिनी समनुपस्सना' ति । अयमेवेत्थ अत्थो ।

"कतमा च, भिक्खवे, सक्कायनिरोधगामिनी पटिपदा ? इध, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको अरियान दस्सावी अरियधम्मस्स कोविदो अरियधम्मे सुविनीतो, सप्पुरिसान दस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स कोविदो सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूप अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्त वा
B 37 अत्तान, न अत्तनि वा रूप, न रूपस्मि वा अत्तान । न वेदन अत्ततो न सञ्ञ न सङ्खारे न विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति, न विञ्ञाणवन्त वा अत्तान, न अत्तनि वा विञ्ञाण, न विञ्ञाणस्मि वा अत्तान । अय वुच्चति, भिक्खवे, 'सक्कायनिरोधगामिनी पटिपदा, सक्कायनिरोधगामिनी पटिपदा' ति । इति हिद, भिक्खवे, वुच्चति 'दुक्खनिरोधगामिनी समनुपस्सना' ति । अयमेवेत्थ अत्थो'' ति ।

---

४५ अनिच्चसुत्त

४८ सावत्थिनिदान । "रूप, भिक्खवे, अनिच्च । यदनिच्च
R 45 त दुक्ख, य दुक्ख तदनत्ता, यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि,

---

१ देसिस्सामि – सी०, रो० । २–२ स्या० पोत्थके नत्थि ।

४७ समनुपस्सनासुत्तं

५० सावत्थिनिदानं । "ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा अनेकविहितं अत्तानं समनुपस्समाना समनुपस्सन्ति, सब्बेते[1] पञ्चुपादानक्खन्धे समनुपस्सन्ति, एतेसं वा अञ्ञतरं । कतमे पञ्च ? इध, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियानं अदस्सावी अरियधम्मस्स अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो, सप्पुरिसानं अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूपं अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्तं वा अत्तानं, अत्तनि वा रूपं, रूपस्मिं वा अत्तानं । वेदनं सञ्ञं सङ्खारे विञ्ञाणं अत्ततो समनुपस्सति, विञ्ञाणवन्तं वा अत्तानं, अत्तनि वा विञ्ञाणं, विञ्ञाणस्मिं वा अत्तानं ।

"इति अयं चेव समनुपस्सना 'अस्मी' ति चस्स अविगतं[2] होति । 'अस्मी' ति खो पन, भिक्खवे, अविगते पञ्चन्नं इन्द्रियानं अवक्कन्ति होति – चक्खुन्द्रियस्स सोतिन्द्रियस्स घानिन्द्रियस्स जिव्हिन्द्रियस्स कायिन्द्रियस्स । अत्थि, भिक्खवे, मनो, अत्थि धम्मा, अत्थि अविज्जाधातु[3] । अविज्जासम्फस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन फुट्ठस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स 'अस्मी' ति पिस्स होति, 'अयमहमस्मी' ति पिस्स होति, 'भविस्स' ति पिस्स होति, 'न भविस्स' ति पिस्स होति, 'रूपी भविस्स' ति पिस्स होति, 'अरूपी भविस्स' ति पिस्स होति, 'सञ्ञी भविस्स' ति पिस्स होति, 'असञ्ञी भविस्स' ति पिस्स होति, 'नेवसञ्ञीनासञ्ञी भविस्स' ति पिस्स होति ।

B 39, R 47 "तिट्ठन्तेव[4] खो, भिक्खवे, तत्थेव पञ्चिन्द्रियानि । अथेत्थ सुतवतो अरियसावकस्स अविज्जा पहीयति, विज्जा उप्पज्जति । तस्स अविज्जाविरागा विज्जुप्पादा 'अस्मी' ति पिस्स न होति, 'अयमहमस्मी' ति पिस्स न होति, 'भविस्स' ति न भविस्स ति रूपी अरूपी सञ्ञी असञ्ञी नेवसञ्ञीनासञ्ञी भविस्स ति पिस्स न होती" ति ।

---

४८ खन्धसुत्तं

५१ सावत्थिनिदानं । "पञ्च, भिक्खवे, खन्धे देसेस्सामि पञ्चुपादानक्खन्धे च । तं सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, पञ्चक्खन्धा ?

---

१ सब्बे ते – सी०, स्या०, रो० । २ अधिगतं – स्या०, रो० । ३ विज्जाधातु – रो० । ४ तिट्ठन्ति – सी०, स्या०, रो० ।

य किञ्चि, भिक्खवे, रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, अय वुच्चति रूपक्खन्धो । या काचि वेदना पे० या काचि सञ्ञा ये केचि सङ्खारा अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्त[1] वा बहिद्धा वा ओळारिका वा सुखुमा वा पे० अय वुच्चति सङ्खारक्खन्धो[2] । य किञ्चि विञ्ञाण अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, अय वुच्चति विञ्ञाणक्खन्धो । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, पञ्चक्खन्धा ।

"कतमे च, भिक्खवे, पञ्चुपादनक्खन्धा ? य किञ्चि, भिक्खवे, रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्न पे० य दूरे सन्तिके वा सासव उपादानिय, अय वुच्चति रूपुपादानक्खन्धो[3] । या काचि वेदना पे० या दूरे सन्तिके वा सासवा उपादानिया, अय वुच्चति वेदनुपादानक्खन्धो । या काचि सञ्ञा पे० या दूरे सन्तिके वा सासवा उपादानिया, अय वुच्चति सञ्ञुपादानक्खन्धो । ये केचि सङ्खारा पे० सासवा उपादानिया, अय वुच्चति सङ्खारुपादानक्खन्धो । य किञ्चि विञ्ञाण R 48 अतीतानागतपच्चुप्पन्न पे० य दूरे सन्तिके वा सासव उपादानिय, अय वुच्चति विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, पञ्चुपादानक्खन्धा" ति ।

---

४९ सोणसुत्त

५२ एव मे सुत । एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ खो सोणो गहपतिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि B 40 पे० एकमन्त निसिन्न खो सोण गहपतिपुत्त भगवा एतदवोच –

"ये हि केचि, सोण, समणा वा ब्राह्मणा वा अनिच्चेन रूपेन दुक्खेन विपरिणामधम्मेन 'सेय्योहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति, 'सदिसोहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति, 'हीनोहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति, किमञ्ञत्र[4] यथाभूतस्स अदस्सना ? अनिच्चाय वेदनाय दुक्खाय विपरिणामधम्माय 'सेय्योहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति, 'सदिसोहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति, 'हीनोहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति, किमञ्ञत्र

---

१ अज्झत्ता – स्या० । २ सङ्खारक्खन्धा – रो० । ३ रूपूपादानक्खन्धो – सी०, स्या० । ४ किमञ्ञत्थ – सी० रो० ।

यथाभूतस्स अदस्सना ? अनिच्चाय सञ्ञाय अनिच्चेहि सङ्खारेहि दुक्खेहि विपरिणामधम्मेहि 'सेय्योहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति, 'सदिसोहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति, 'हीनोहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति, किमञ्ञत्र यथाभूतस्स अदस्सना ? अनिच्चेन विञ्ञाणेन दुक्खेन विपरिणामधम्मेन 'सेय्योहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति, 'सदिसोहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति, 'हीनोहमस्मी' ति वा समनुपस्सन्ति, किमञ्ञत्र यथाभूतस्स अदस्सना ?

"ये च खो केचि, सोण, समणा वा ब्राह्मणा वा अनिच्चे न रूपेन दुक्खेन विपरिणामधम्मेन 'सेय्योहमस्मी' ति पि न समनुपस्सन्ति,
R 49 'सदिसोहमस्मी' ति पि न समनुपस्सन्ति, 'हीनोहमस्मी' ति पि न समनुपस्सन्ति, किमञ्ञत्र यथाभूतस्स दस्सना ? अनिच्चाय वेदनाय अनिच्चाय सञ्ञाय अनिच्चेहि सङ्खारेहि अनिच्चेन विञ्ञाणेन दुक्खेन विपरिणामधम्मेन 'सेय्योहमस्मी' ति पि न समनुपस्सन्ति, 'सदिसोहमस्मी' ति पि न समनुपस्सन्ति, 'हीनोहमस्मी' ति पि न समनुपस्सन्ति, किमञ्ञत्र यथाभूतस्स दस्सना ?

"त कि मञ्ञसि, सोण, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते"।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते"।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म कल्ल नु त समनुपस्सितु– 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते"।

"वेदना निच्चा वा अनिच्चा वा" ति ?

"अनिच्चा, भन्ते"।

"सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते"।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते"।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"तस्मातिह, सोण, य किञ्चि रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्न B 41
अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्ब रूप 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । या काचि वेदना या काचि सञ्ञा ये केचि सङ्खारा य किञ्चि विञ्ञाण अतीतानागत-
पच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा R 50
पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्ब विञ्ञाण 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब ।

"एव पस्स, सोण, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्ञाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

---

५० दुतियसोणसुत्तं

५३ एव मे सुत । एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ खो सोणो गहपतिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो सोण गहपतिपुत्त भगवा एतदवोच –

"ये हि केचि, सोण, समणा वा ब्राह्मणा वा रूप नप्पजानन्ति, रूपसमुदय नप्पजानन्ति, रूपनिरोध नप्पजानन्ति, रूपनिरोधगामिनि पटिपद नप्पजानन्ति, वेदन नप्पजानन्ति, वेदनासमुदय नप्पजानन्ति, वेदनानिरोध नप्पजानन्ति, वेदनानिरोधगामिनि पटिपद नप्पजानन्ति, सञ्ञ नप्पजानन्ति पे० सङ्खारे नप्पजानन्ति, सङ्खारसमुदय नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोध नप्पजानन्ति, सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपद नप्पजानन्ति, विञ्ञाण नप्पजानन्ति, विञ्ञाणसमुदय नप्पजानन्ति, विञ्ञाणनिरोध नप्पजानन्ति, विञ्ञाणनिरोधगामिनि पटिपद नप्पजानन्ति, न मे ते, सोण, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा समणसम्मता ब्राह्मणेसु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते आयस्मन्तो

सामञ्ञत्थ वा ब्रह्मञ्ञत्थ वा दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति।

B 42, R 51 “ये च खो केचि, सोण, समणा वा ब्राह्मणा वा रूप पजानन्ति, रूपसमुदय पजानन्ति, रूपनिरोध पजानन्ति, रूपनिरोधगामिनि पटिपद पजानन्ति, वेदन पजानन्ति पे० सञ्ञ पजानन्ति सङ्खारे पजानन्ति विञ्ञाण पजानन्ति, विञ्ञाणसमुदय पजानन्ति, विञ्ञाणनिरोध पजानन्ति, विञ्ञाणनिरोधगामिनि पटिपद पजानन्ति, ते च खो मे, सोण, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेसु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्ञत्थ च ब्रह्मञ्ञत्थ च दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती” ति।

---

५१ नन्दिक्खयसुत्त

५४ सावत्थिनिदान। “अनिच्चञ्ञेव, भिक्खवे, भिक्खु रूप अनिच्च ति पस्सति सास्स होति सम्मादिट्ठि। सम्मा पस्स निब्बिन्दति। नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो। नन्दिरागक्खया चित्त विमुत्त सुविमुत्त ति वुच्चति। अनिच्चञ्ञेव, भिक्खवे, भिक्खु वेदन अनिच्च[1] ति पस्सति। सास्स होति सम्मादिट्ठि। सम्मा पस्स निब्बिन्दति। नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो। नन्दिरागक्खया चित्त विमुत्त सुविमुत्त ति वुच्चति। अनिच्चञ्ञेव, भिक्खवे, भिक्खु सञ्ञ अनिच्च ति पस्सति पे० अनिच्चञ्ञेव भिक्खवे, भिक्खु सङ्खारे अनिच्चा ति पस्सति। सास्स होति सम्मादिट्ठि। सम्मा पस्स निब्बिन्दति। नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो। नन्दिरागक्खया चित्त विमुत्त सुविमुत्त ति वुच्चति। अनिच्चञ्ञेव, भिक्खवे, भिक्खु विञ्ञाण अनिच्च ति पस्सति। सास्स होति सम्मादिट्ठि। सम्मा पस्स निब्बिन्दति। नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो। नन्दिरागक्खया चित्त विमुत्त सुविमुत्त ति वुच्चती” ति।

---

१ अनिच्चा – सी०, स्या०, रो०।

५२ दुतियनन्दिक्खयसुत्त

५५ सावत्थिनिदान । "रूप, भिक्खवे, योनिसो मनसि करोथ, [R 52] रूपानिच्चत च यथाभूत समनुपस्सथ । रूप, भिक्खवे, भिक्खु योनिसो मनसि करोन्तो, रूपानिच्चत च•यथाभूत समनुपस्सन्तो रूपस्मि निब्बिन्दति । नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो । नन्दि-रागक्खया चित्त विमुत्त सुविमुत्त ति वुच्चति । वेदन, भिक्खवे, योनिसो मनसि करोथ, वेदनानिच्चत यथाभूत समनुपस्सथ । वेदन, भिक्खवे, भिक्खु योनिसो मनसि करोन्तो, वेदनानिच्चत च यथाभूत [B 43] समनुपस्सन्तो वेदनाय निब्बिन्दति । नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो । नन्दिरागक्खया चित्त विमुत्त सुविमुत्त ति वुच्चति । सञ्ञ भिक्खवे सङ्खारे, भिक्खवे, योनिसो मनसि करोथ, सङ्खारानिच्चत च यथाभूत समनुपस्सथ । सङ्खारे, भिक्खवे, भिक्खु योनिसो मनसि करोन्तो, सङ्खारानिच्चत यथाभूत समनुपस्सन्तो सङ्खारेसु निब्बिन्दति । नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो । नन्दि-रागक्खया चित्त विमुत्त सुविमुत्त ति वुच्चति । विञ्ञाण, भिक्खवे, योनिसो मनसि करोथ, विञ्ञाणानिच्चत च यथाभूत समनुपस्सथ । विञ्ञाण, भिक्खवे, भिक्खु योनिसो मनसि करोन्तो, विञ्ञाणानिच्चत च यथाभूत समनुपस्सन्तो विञ्ञाणस्मि निब्बिन्दति । नन्दिक्खया रागक्खयो, रागक्खया नन्दिक्खयो । नन्दिरागक्खया चित्त विमुत्त सुविमुत्त ति वुच्चती" ति ।

अत्तदीपवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्दान

अत्तदीपा पटिपदा, द्वे च होन्ति अनिच्चता ।
समनुपस्सना खन्धा, द्वे सोणा द्वे नन्दिक्खयेन चा ति ।।

मूलपण्णासक[1] समत्त[1] ।

तस्स मूलपण्णासकस्स वग्गुद्दान

नकुलपिता अनिच्चो[2] च, भारो[3] नतुम्हाकेन[4] च । [R 53]
अत्तदीपेन पञ्ञासो[5], पठमो[6] तेन पवुच्चती[7] ति ।।

———०———

१ – १ मूलपञ्ञासक समत्त – रो०, मूलपण्णासको समत्तो – म०, स्या० । २ अनिच्चा – रो० । ३ भारेन – स्या०, रो० । ४ तुम्हाकेन – रो० । ५ पण्णासो – स्या०, पञ्ञास – सी० । ६ पठम – सी० । ७ वुच्चती – स्या०, रो० ।

५३ उपयसुत्त

५६ सावत्थिनिदान । "उपयो[1], भिक्खवे, अविमुत्तो अनुपयो विमुत्तो । रूपुपय[2] वा, भिक्खवे, विञ्ञाण तिट्ठमान तिट्ठेय्य, रूपा-
B 44 रम्मण रूपप्पतिट्ठ[3] नन्दूपसेचन[4] वुद्धि[5] विरूळ्हि[6] वेपुल्ल आपज्जेय्य । सङ्खारुपय वा, भिक्खवे, विञ्ञाण तिट्ठमान तिट्ठेय्य, सङ्खारारम्मण सङ्खारप्पतिट्ठ नन्दूपसेचन वुद्धि विरूळ्हि वेपुल्ल आपज्जेय्य ।

"यो, भिक्खवे, एव वदेय्य – 'अहमञ्ञत्र रूपा अञ्ञत्र वेदनाय अञ्ञत्र सञ्ञाय अञ्ञत्र सङ्खारेहि विञ्ञाणस्स आगति वा गति वा चुति वा उपपत्ति वा वुद्धि वा विरूळ्हि वा वेपुल्ल वा पञ्ञापेस्सामी' ति, नेत ठान विज्जति ।

"रूपधातुया चे, भिक्खवे, भिक्खुनो रागो पहीनो होति । रागस्स पहाना वोच्छिज्जतारम्मण पतिट्ठा विञ्ञाणस्स न होति । वेदनाधातुया[7] चे भिक्खवे सञ्ञाधातुया चे भिक्खवे सङ्खार-धातुया चे भिक्खवे विञ्ञाणधातुया चे, भिक्खवे, भिक्खुनो रागो पहीनो होति । रागस्स पहाना वोच्छिज्जतारम्मण पतिट्ठा विञ्ञा-
R 54 णस्स न होति । तदप्पतिट्ठित विञ्ञाण अविरूळ्ह अनभिसङ्खच्च[8] विमुत्त । विमुत्तत्ता ठित । ठितत्ता सन्तुसित । सन्तुसितत्ता न परि-तस्सति । अपरितस्स पच्चत्तञ्ञेव परिनिब्बायति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

---

५४ बीजसुत्तं

५७ सावत्थिनिदान । "पञ्चिमानि, भिक्खवे, बीजजातानि । कतमानि पञ्च ? मूलबीज, खन्धबीज, अग्गबीज, फलुबीज[9], बीज-बीजञ्ञेव पञ्चम । इमानि चस्सु, भिक्खवे, पञ्च बीजजातानि अखण्डानि अपूतिकानि अवाततपहतानि[10] सारादानि[11] सुखसयितानि, पठवी[12] च नास्स, आपो च नास्स, अपि नुमानि, भिक्खवे, पञ्च बीज-जातानि वुद्धि विरूळ्हि वेपुल्ल आपज्जेय्यु" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

---

१ उपायो – सी०, स्या०, रो० । २ रूपूपाय – सी०, स्या०, रूपुपाय – रो० । ३ रूपपतिट्ठ – रो० । ४ नन्दूपसेवन – सी०, स्या०, रो० । ५ वुड्ढि – स्या० । ६ विरूळ्हि – रो० । ७ वेदनायधातुया – रो० । ८ अनभिसङ्खारञ्च – रो० । ९ फळुबीज – सी०, फलबीज – स्या० । १० अवाततपप्पहतानि – स्या० । ११ सारा-दायिनी – सी० । १२ पथवी – म० ।

"इमानि चस्सु, भिक्खवे, पञ्च बीजजातानि अखण्डानि[1] पे० सुखसयितानि, पठवी च अस्स, आपो च अस्स, अपि नुमानि, भिक्खवे, पञ्च बीजजातानि वुद्धि विरूळ्हि वेपुल्ल आपज्जेय्यु" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, पठवीधातु, एव चतस्सो विञ्ञाणट्ठितियो दट्ठब्बा । सेय्यथापि, भिक्खवे, आपोधातु, एव नन्दिरागो दट्ठब्बो । सेय्यथापि, भिक्खवे, पञ्च बीजजातानि, एव विञ्ञाण साहार दट्ठब्ब । रूपुपय, भिक्खवे, विञ्ञाण तिट्ठमान तिट्ठेय्य, रूपारम्मण रूपप्पतिट्ठ B 45 R 55 नन्दूपसेचन वुद्धि विरूळ्हि वेपुल्ल आपजेय्य । वेदनुपय वा, भिक्खवे, विञ्ञाण तिट्ठमान तिट्ठेय्य पे० नन्दूपसेचन वुद्धि विरूळ्हि वेपुल्ल आपजेय्य । सञ्ञुपय वा पे० सङ्खारुपय वा, भिक्खवे, विञ्ञाण तिट्ठमान तिट्ठेय्य, सङ्खारारम्मण सङ्खारप्पतिट्ठ नन्दूपसेचन वुद्धि विरूळ्हि वेपुल्ल आपज्जेय्य ।

"यो, भिक्खवे, एव वदेय्य – 'अहमञ्ञत्र रूपा अञ्ञत्र वेदनाय अञ्ञत्र सञ्ञाय अञ्ञत्र सङ्खारेहि विञ्ञाणस्स आगति वा गति वा चुति वा उपपत्ति वा वुद्धि वा विरूळ्हि वा वेपुल्ल वा पञ्ञापेस्सामी' ति, नेत ठान विज्जति । रूपधातुया चेव, भिक्खवे, भिक्खुनो रागो पहीनो होति । रागस्स पहाना वोच्छिज्जतारम्मण पतिट्ठा विञ्ञाणस्स न होति । वेदनाधातुया चे सञ्ञाधातुया चे सङ्खारधातुया चे विञ्ञाणधातुया चे, भिक्खवे, भिक्खुनो रागो पहीनो होति । रागस्स पहाना वोच्छिज्जतारम्मण पतिट्ठा विञ्ञाणस्स न होति । तदप्पतिट्ठित विञ्ञाण अविरूळ्ह अनभिसङ्खच्च विमुत्त । विमुत्तत्ता ठित । ठितत्ता सन्तुसित । सन्तुसितत्ता न परितस्सति । अपरितस्स पच्चत्तञ्ञेव परिनिब्बायति । 'खीणा जाति पे० नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

---

५५ उदानसुत्तं

५८ सावत्थिनिदान । तत्र खो भगवा उदान उदानेसि – "'नो चस्स, नो च मे सिया, नाभविस्स[2], न मे भविस्सती' ति – एव अधिमुच्चमानो[3] भिक्खु छिन्देय्य ओरम्भागियानि सयोजनानी" ति । R 56

---

१ खण्डानि – सी०, रो० । २ न भविस्सति – स्या०, रो० । ३ विमुच्चमानो – सी०, स्या० ।

एव वुत्ते, अञ्ञतरो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – “यथा कथ पन, भन्ते, ‘नो चस्स[1], नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती’ ति – एव अधिमुच्चमानो भिक्खु छिन्देय्य ओरम्भागियानि सयोजनानी” ति ?

“इध, भिक्खु, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियान[2] अदस्सावी[2] पे० सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूप अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा रूप, रूपस्मि वा अत्तान । वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति, विञ्ञाणवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा विञ्ञाण, विञ्ञाणस्मि वा अत्तान ।

B 46 “सो अनिच्च रूप ‘अनिच्च रूप’ ति यथाभूत नप्पजानाति, अनिच्च वेदन ‘अनिच्चा वेदना’ ति यथाभूत नप्पजानाति, अनिच्च सञ्ञ ‘अनिच्चा सञ्ञा’ ति यथाभूत नप्पजानाति, अनिच्चे सङ्खारे ‘अनिच्चा सङ्खारा’ ति यथाभूत नप्पजानाति, अनिच्च विञ्ञाण ‘अनिच्च विञ्ञाण’ ति यथाभूत नप्पजानाति ।

“दुक्ख रूप ‘दुक्ख रूप’ ति यथाभूत नप्पजानाति दुक्ख वेदन दुक्ख सञ्ञ दुक्खे सङ्खारे दुक्ख विञ्ञाण ‘दुक्ख विञ्ञाण’ ति यथाभूत नप्पजानाति ।

“अनत्त रूप ‘अनत्ता[3] रूप’ ति यथाभूत नप्पजानाति, अनत्त वेदन ‘अनत्ता वेदना’ ति यथाभूत नप्पजानाति, अनत्त सञ्ञ ‘अनत्ता सञ्ञा’ ति यथाभूत नप्पजानाति, अनत्ते सङ्खारे ‘अनत्ता सङ्खारा’ ति यथाभूत नप्पजानाति, अनत्त विञ्ञाण ‘अनत्ता विञ्ञाण’ ति यथाभूत नप्पजानाति ।

“सङ्खत रूप ‘सङ्खत रूप’ ति यथाभूत नप्पजानाति, सङ्खत वेदन सङ्खत सञ्ञ सङ्खते सङ्खारे सङ्खत विञ्ञाण ‘सङ्खत विञ्ञाण’ ति यथाभूत नप्पजानाति । रूप विभविस्सती[4] ति यथाभूत नप्पजानाति । वेदना विभविस्सति सञ्ञा विभविस्सति सङ्खारा विभविस्सन्ति विञ्ञाण विभविस्सती ति यथाभूत नप्पजानाति ।

R 57 “सुतवा च खो, भिक्खु, अरियसावको अरियान दस्सावी अरियधम्मस्स कोविदो अरियधम्मे सुविनीतो सप्पुरिसान दस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स कोविदो सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूप अत्ततो

---

१ चस्स – रो० । २–२ अरियानमदस्सावी – रो० । ३ अनत्त – स्या० । ४ पि भविस्सती – स्या० ।

समनुपस्सति पे० न वेदन न सञ्ञ न सङ्खारे न विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति ।

"सो अनिच्च रूप 'अनिच्च रूप' ति यथाभूत पजानाति । अनिच्च वेदन अनिच्च सञ्ञ अनिच्चे सङ्खारे अनिच्च विञ्ञाण 'अनिच्च विञ्ञाण' ति यथाभूत पजानाति । दुक्ख रूप पे० दुक्ख विञ्ञाण अनत्त रूप पे० अनत्त विञ्ञाण सङ्खत रूप पे० सङ्खत विञ्ञाण 'सङ्खत विञ्ञाण' ति यथाभूत पजानाति । रूप विभविस्सती ति यथाभूत पजानाति । वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण विभविस्सती ति यथाभूत पजानाति ।

"सो रूपस्स विभवा, वेदनाय विभवा, सञ्ञाय विभवा, B 47 सङ्खारान विभवा, विञ्ञाणस्स विभवा, एव खो, भिक्खु, 'नो चस्स, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती' ति – एव अधिमुच्चमानो भिक्खु छिन्देय्य ओरम्भागियानि सयोजनानी" ति ।

"एव अधिमुच्चमानो, भन्ते, भिक्खु छिन्देय्य ओरम्भागियानि सयोजनानी ति । कथ पन, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो अनन्तरा आसवान खयो होती" ति ?

"इध, भिक्खु, अस्सुतवा पुथुज्जनो अतसिताये ठाने तास आपज्जति । तासो हेसो[1] भिक्खु अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स – 'नो चस्स, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती' ति ।

"सुतवा च खो, भिक्खु, अरियसावको अतसिताये ठाने न तास आपज्जति । न हेसो, भिक्खु, तासो सुतवतो अरियसावकस्स – 'नो चस्स, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती' ति । रूपुपय R 58 वा, भिक्खु, विञ्ञाण तिट्ठमान तिट्ठेय्य, रूपारम्मण रूपप्पतिट्ठ[2] नन्दूपसेचन[3] वुद्धि विरूळ्हि वेपुल्ल आपज्जेय्य । वेदनुपय वा, भिक्खु, सञ्ञुपय वा, भिक्खु, सङ्खारुपय वा, भिक्खु, विञ्ञाण तिट्ठमान तिट्ठेय्य, सङ्खारारम्मण सङ्खारप्पतिट्ठ नन्दूपसेचन वुद्धि विरूळ्हि वेपुल्ल आपज्जेय्य ।

"यो[4] भिक्खु एव वदेय्य – 'अहमञ्ञत्र रूपा, अञ्ञत्र वेदनाय, अञ्ञत्र सञ्ञाय, अञ्ञत्र सङ्खारेहि विञ्ञाणस्स आगति वा गति

१ हेसा – म० । २ रूपपतिट्ठ – ० । ३ नन्दूपसेवन – सी०, स्या०, रो० । ४ सो – स्या०, रो० ।

वा चुतिं वा उपपत्तिं वा वुद्धिं वा विरूळ्हिं वा वेपुल्लं वा पञ्ञापेस्सामी' ति, नेतं ठानं विज्जति ।

"रूपधातुया चे, भिक्खु, भिक्खुनो रागो पहीनो होति । रागस्स पहाना वोच्छिज्जतारम्मणं पतिट्ठा विञ्ञाणस्स न होति । वेदनाधातुया चे, भिक्खु, भिक्खुनो सञ्ञाधातुया चे, भिक्खु, भिक्खुनो सङ्खारधातुया चे, भिक्खु, भिक्खुनो विञ्ञाणधातुया चे, भिक्खु, भिक्खुनो रागो पहीनो होति । रागस्स पहाना वोच्छिज्जतारम्मणं पतिट्ठा विञ्ञाणस्स न होति । तदप्पतिट्ठितं विञ्ञाणं अविरूळ्हं अनभिसङ्खच्च विमुत्तं । विमुत्तत्ता ठितं । ठितत्ता सन्तुसितं । सन्तुसितत्ता न परितस्सति । अपरितस्सं पच्चत्तञ्ञेव परि-

B 48 निब्बायति । 'खीणा जाति पे० नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाति । एवं खो, भिक्खु, जानतो एवं पस्सतो अनन्तरा आसवानं खयो होती" ति ।

---

५६ उपादानपरिवत्तसुत्तं

५९ सावत्थिनिदानं । "पञ्चिमे, भिक्खवे, उपादानक्खन्धा ।

R 59 कतमे पञ्च ? रूपुपादानक्खन्धो[1], वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्ञुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो, विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । यावकीवञ्चाहं, भिक्खवे, इमे पञ्चुपादानक्खन्धे चतुपरिवट्टं यथाभूतं नाब्भञ्ञासिं, नेव तावाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय[2] अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो ति पच्चञ्ञासिं । यतो च ख्वाहं, भिक्खवे, इमे पञ्चुपादानक्खन्धे चतुपरिवट्टं यथाभूतं अब्भञ्ञासिं, अथाहं, भिक्खवे, सदेवके लोके पे० सदेवमनुस्साय अनुत्तरं सम्मासम्बोधिं अभिसम्बुद्धो ति पच्चञ्ञासिं ।

"कथं च चतुपरिवट्टं ? रूपं अब्भञ्ञासिं, रूपसमुदयं अब्भञ्ञासिं, रूपनिरोधं अब्भञ्ञासिं, रूपनिरोधगामिनिं पटिपदं अब्भञ्ञासिं, वेदनं सञ्ञं सङ्खारे विञ्ञाणं अब्भञ्ञासिं, विञ्ञाणसमुदयं अब्भञ्ञासिं, विञ्ञाणनिरोधं अब्भञ्ञासिं, विञ्ञाणनिरोधगामिनिं पटिपदं अब्भञ्ञासिं ।

---

१ रूपूपादानक्खन्धो – सी०, स्या० । २ देवमनुस्साय – रो० ।

"कतम च, भिक्खवे, रूप ? चत्तारो च महाभूता चतुन्न च महाभूतान उपादाय रूप, इद वुच्चति, भिक्खवे, रूप । आहारसमुदया रूपसमुदयो, आहारनिरोधा रूपनिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो रूपनिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीद[1] – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि ।

"ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एव रूप अभिञ्ञाय, एव रूपसमुदय अभिञ्ञाय, एव रूपनिरोध अभिञ्ञाय, एव रूपनिरोधगामिनि पटिपद अभिञ्ञाय रूपस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना[2] । ये सुप्पटिपन्ना ते इमस्मि धम्मविनये गाधन्ति ।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एव रूप अभिञ्ञाय पे० एव रूपनिरोधगामिनि पटिपद अभिञ्ञाय, रूपस्स निब्बिदा[3] विरागा[4] निरोधा[5] अनुपादा विमुत्ता ते सुविमुत्ता । ये सुविमुत्ता ते केवलिनो[6] । ये केवलिनो वट्ट तेस नत्थि पञ्ञापनाय ।

"कतमा च, भिक्खवे, वेदना ? छयिमे, भिक्खवे, वेदना B 49, R 60
काया – चक्खुसम्फस्सजा वेदना, सोतसम्फस्सजा वेदना, घानसम्फस्सजा वेदना, जिव्हासम्फस्सजा वेदना, कायसम्फस्सजा वेदना, मनोसम्फस्सजा वेदना । अय वुच्चति, भिक्खवे, वेदना । फस्ससमुदया वेदनासमुदयो, फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो वेदनानिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि ।

"ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एव वेदन अभिञ्ञाय, एव वेदनासमुदय अभिञ्ञाय, एव वेदनानिरोध अभिञ्ञाय, एव वेदनानिरोधगामिनि पटिपद अभिञ्ञाय वेदनाय निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना । ये सुप्पटिपन्ना ते इमस्मि धम्मविनये गाधन्ति ।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एव वेदन अभिञ्ञाय पे० एव वेदनानिरोधगामिनि पटिपद अभिञ्ञाय पे० वट्ट तेस नत्थि पञ्ञापनाय ।

"कतमा च, भिक्खवे, सञ्ञा ? छयिमे, भिक्खवे, सञ्ञाकाया – रूपसञ्ञा, सद्दसञ्ञा, गन्धसञ्ञा, रससञ्ञा, फोट्ठब्बसञ्ञा,

---

१ सेय्यथिद – म० । २ सुपटिपन्ना – सी०, स्या०, रो० । ३ निब्बिदाय – रो० । ४ विरागाय – रो० । ५ निरोधाय – रो० । ६ केवलिनो – स्या० ।

धम्मसञ्ञा । अय वुच्चति, भिक्खवे, सञ्ञा । फस्ससमुदया सञ्ञासमुदयो, फस्सनिरोधा सञ्ञानिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सञ्ञानिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीद– सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि पे० वट्ट तेस नत्थि पञ्ञापनाय ।

"कतमे[1] च, भिक्खवे, सङ्खारा ? छयिमे, भिक्खवे, चेतनाकाया– रूपसञ्चेतना, सद्दसञ्चेतना, गन्धसञ्चेतना, रससञ्चेतना, फोट्ठब्बसञ्चेतना, धम्मसञ्चेतना । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, सङ्खारा । फस्ससमुदया सङ्खारसमुदयो, फस्सनिरोधा सङ्खारनिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सङ्खारनिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि ।

"ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एव सङ्खारे अभिञ्ञाय, एव सङ्खारसमुदय अभिञ्ञाय, एव सङ्खारनिरोध अभिञ्ञाय, एव सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपद अभिञ्ञाय सङ्खारान निब्बिदाय
B 50, R 61 विरागाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना । ये सुप्पटिपन्ना ते इमस्मि धम्मविनये गाधन्ति ।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एव सङ्खारे अभिञ्ञाय, एव सङ्खारसमुदय अभिञ्ञाय, एव सङ्खारनिरोध अभिञ्ञाय, एव सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपद अभिञ्ञाय सङ्खारान निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्ता ते सुविमुत्ता । ये सुविमुत्ता ते केवलिनो । ये केवलिनो वट्ट तेस नत्थि पञ्ञापनाय ।

"कतम च, भिक्खवे, विञ्ञाण ? छयिमे, भिक्खवे, विञ्ञाणकाया – चक्खुविञ्ञाण, सोतविञ्ञाण, घानविञ्ञाण, जिव्हाविञ्ञाण, कायविञ्ञाण, मनोविञ्ञाण । इद वुच्चति, भिक्खवे, विञ्ञाण । नामरूपसमुदया विञ्ञाणसमुदयो, नामरूपनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो विञ्ञाणनिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि ।

"ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एव विञ्ञाण अभिञ्ञाय, एव विञ्ञाणसमुदय अभिञ्ञाय, एव विञ्ञाणनिरोध अभिञ्ञाय, एव विञ्ञाणनिरोधगामिनि पटिपद अभिञ्ञाय विञ्ञा-

---

१ कतमा – रो० ।

गस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना । ये सुप्पटिपन्ना ते इमस्मि धम्मविनये गाधन्ति ।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा एव विञ्ञाण अभिञ्ञाय, एव विञ्ञाणसमुदय अभिञ्ञाय, एव विञ्ञाणनिरोध अभिञ्ञाय, एव विञ्ञाणनिरोधगामिनि पटिपद अभिञ्ञाय विञ्ञाणस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्ता ते सुविमुत्ता । ये सुविमुत्ता ते केवलिनो । ये केवलिनो वट्ट तेस नत्थि पञ्ञापनाया" ति ।

---

५७ सत्तट्ठानसुत्त

६० सावत्थिनिदान । "सत्तट्ठानकुसलो, भिक्खवे, भिक्खु तिविधूपपरिक्खी इमस्मि धम्मविनये केवली वुसितवा उत्तमपुरिसो ति वुच्चति । कथ च, भिक्खवे, भिक्खु सत्तट्ठानकुसलो होति ? इध, R 62
भिक्खवे, भिक्खु रूप पजानाति, रूपसमुदय पजानाति, रूपनिरोध पजानाति, रूपनिरोधगामिनि पटिपद पजानाति, रूपस्स अस्साद पजानाति, B 51
रूपस्स आदीनव पजानाति, रूपस्स निस्सरण पजानाति, वेदन पजानाति सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण पजानाति, विञ्ञाणसमुदय पजानाति, विञ्ञाणनिरोध पजानाति, विञ्ञाणनिरोधगामिनि पटिपद पजानाति, विञ्ञाणस्स अस्साद पजानाति, विञ्ञाणस्स आदीनव पजानाति, विञ्ञाणस्स निस्सरण पजानाति ।

"कतम च, भिक्खवे, रूप ? चत्तारो च महाभूता, चतुन्न च महाभूतान उपादाय रूप – इद वुच्चति, भिक्खवे, रूप । आहारसमुदया रूपसमुदयो, आहारनिरोधा रूपनिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो रूपनिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि ।

"य रूप पटिच्च उप्पज्जति सुख सोमनस्स – अय रूपस्स अस्सादो । य रूप अनिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म – अय रूपस्स आदीनवो । यो रूपस्मि छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहान – इद रूपस्स निस्सरण ।

"ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एव रूप अभिञ्ञाय, एव रूपसमुदय अभिञ्ञाय, एव रूपनिरोध अभिञ्ञाय, एव रूपनिरोधगामिनि पटिपद अभिञ्ञाय, एव रूपस्स अस्साद अभिञ्ञाय, एव रूपस्स आदीनव अभिञ्ञाय, एव रूपस्स निस्सरण अभिञ्ञाय

रूपस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना । ये सुप्पटिपन्ना ते इमस्मि धम्मविनये गाधन्ति ।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एव रूप अभिञ्ञाय, एव रूपसमुदय अभिञ्ञाय, एव रूपनिरोध अभिञ्ञाय, एव रूपनिरोधगामिनि पटिपद अभिञ्ञाय, एव रूपस्स अस्साद अभिञ्ञाय,
R 63 एव रूपस्स आदीनव अभिञ्ञाय, एव रूपस्स निस्सरण अभिञ्ञाय रूपस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्ता ते सुविमुत्ता । ये सुविमुत्ता ते केवलिनो । ये केवलिनो वट्ट तेस नत्थि पञ्ञापनाय ।

"कतमा च, भिक्खवे, वेदना ? छयिमे, भिक्खवे, वेदनाकाया – चक्खुसम्फस्सजा वेदना पे॰ मनोसम्फस्सजा वेदना । अय वुच्चति, भिक्खवे, वेदना । फस्ससमुदया वेदनासमुदयो, फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो वेदनानिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे॰ सम्मासमाधि ।

B 52 "य वेदन पटिच्च उप्पज्जति सुख सोमनस्स – अय वेदनाय अस्सादो । या[1] वेदना अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा – अय वेदनाय आदीनवो । यो वेदनाय छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहान – इद वेदनाय निस्सरण ।

"ये हि, केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एव वेदन अभिञ्ञाय, एव वेदनासमुदय अभिञ्ञाय, एव वेदनानिरोध अभिञ्ञाय, एव वेदनानिरोधगामिनि पटिपद अभिञ्ञाय, एव वेदनाय अस्साद अभिञ्ञाय, एव वेदनाय आदीनव अभिञ्ञाय, एव वेदनाय निस्सरण अभिञ्ञाय वेदनाय निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना । ये सुप्पटिपन्ना ते इमस्मि धम्मविनये गाधन्ति ।

"ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एव वेदन अभिञ्ञाय पे॰ वट्ट तेस नत्थि पञ्ञापनाय ।

"कतमा च, भिक्खवे, सञ्ञा ? छयिमे, भिक्खवे, सञ्ञाकाया – रूपसञ्ञा, सद्दसञ्ञा, गन्धसञ्ञा, रससञ्ञा, फोट्ठब्बसञ्ञा, धम्मसञ्ञा । अय वुच्चति, भिक्खवे, सञ्ञा । फस्ससमुदया सञ्ञासमुदयो, फस्सनिरोधा सञ्ञानिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सञ्ञानिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे॰ सम्मासमाधि पे॰ वट्ट तेस नत्थि पञ्ञापनाय ।

१ य – रो॰ ।

"कतमे च, भिक्खवे, सङ्खारा ? छयिमे, भिक्खवे, चेतनाकाया – रूपसञ्चेतना पे० धम्मसञ्चेतना । इमे वुच्चन्ति भिक्खवे, सङ्खारा । फस्ससमुदया सङ्खारसमुदयो, फस्सनिरोधा सङ्खारनिरोधो । अयमेव R 64 अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो सङ्खारनिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि ।

"य सङ्खारे पटिच्च उप्पज्जति सुख सोमनस्स – अय सङ्खारान अस्सादो । ये सङ्खारा अनिच्चा दुक्खा विपरिणामधम्मा – अय सङ्खारान आदीनवो । यो सङ्खारेसु छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहान – इद सङ्खारान निस्सरण ।

"ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एव सङ्खारे अभिञ्ञाय, एव सङ्खारसमुदय अभिञ्ञाय, एव सङ्खारनिरोध अभिञ्ञाय, एव सङ्खारनिरोधगामिनि पटिपद अभिञ्ञाय पे० सङ्खारान निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना । ये B 53 सुप्पटिपन्ना ते इमस्मि धम्मविनये गाधन्ति पे० वट्ट तेस नत्थि पञ्ञापनाय ।

"कतम च, भिक्खवे, विञ्ञाण ? छयिमे, भिक्खवे, विञ्ञाणकाया – चक्खुविञ्ञाण, सोतविञ्ञाण, घानविञ्ञाण, जिव्हाविञ्ञाण, कायविञ्ञाण, मनोविञ्ञाण । इद वुच्चति, भिक्खवे, विञ्ञाण । नामरूपसमुदया विञ्ञाणसमुदयो, नामरूपनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो । अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो विञ्ञाणनिरोधगामिनी पटिपदा, सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि ।

"य विञ्ञाण पटिच्च उप्पज्जति सुख सोमनस्स – अय विञ्ञाणस्स अस्सादो । य विञ्ञाण अनिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म – अय विञ्ञाणस्स आदीनवो । यो विञ्ञाणस्मि छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहान – इद विञ्ञाणस्स निस्सरण ।

"ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एव विञ्ञाण अभिञ्ञाय, एव विञ्ञाणसमुदय अभिञ्ञाय, एव विञ्ञाणनिरोध अभिञ्ञाय, एव विञ्ञाणनिरोधगामिनि पटिपद अभिञ्ञाय, एव विञ्ञाणस्स अस्साद अभिञ्ञाय, एव विञ्ञाणस्स आदीनव अभिञ्ञाय, एव विञ्ञाणस्स निस्सरण अभिञ्ञाय विञ्ञाणस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्ना ते सुप्पटिपन्ना । ये सुप्पटिपन्ना ते इमस्मि धम्मविनये गाधन्ति ।

R. 65 "ये च खो केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा एवं विञ्ञाणं अभिञ्ञाय, एवं विञ्ञाणसमुदयं अभिञ्ञाय, एवं विञ्ञाणनिरोधं अभिञ्ञाय, एवं विञ्ञाणनिरोधगामिनिं पटिपदं अभिञ्ञाय, एवं विञ्ञाणस्स अस्सादं अभिञ्ञाय, एवं विञ्ञाणस्स आदीनवं अभिञ्ञाय, एवं विञ्ञाणस्स निस्सरणं अभिञ्ञाय विञ्ञाणस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्ता ते सुविमुत्ता। ये सुविमुत्ता ते केवलिनो। ये केवलिनो वट्टं तेसं नत्थि पञ्ञापनाय। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सत्तट्ठानकुसलो होति।

"कथं च, भिक्खवे, भिक्खु तिविधूपपरिक्खी होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु धातुसो उपपरिक्खति, आयतनसो उपपरिक्खति, B. 54 पटिच्चसमुप्पादसो उपपरिक्खति। एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु तिविधूपपरिक्खी होति। सत्तट्ठानकुसलो, भिक्खवे, भिक्खु तिविधूपपरिक्खी इमस्मिं धम्मविनये केवली वुसितवा 'उत्तमपुरिसो' ति वुच्चती" ति।

---

५८ सम्मासम्बुद्धसुत्तं

६१ सावत्थिनिदानं। "तथागतो, भिक्खवे, अरहं सम्मासम्बुद्धो रूपस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो सम्मासम्बुद्धो ति वुच्चति, भिक्खु पि, भिक्खवे, पञ्ञाविमुत्तो रूपस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो पञ्ञाविमुत्तो ति वुच्चति।

"तथागतो, भिक्खवे, अरहं सम्मासम्बुद्धो वेदनाय निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो सम्मासम्बुद्धो ति वुच्चति, भिक्खु पि, भिक्खवे, पञ्ञाविमुत्तो वेदनाय निब्बिदा पे० पञ्ञाविमुत्तो ति वुच्चति।

"तथागतो, भिक्खव, अरहं सम्मासम्बुद्धो सञ्ञाय सङ्खारानं विञ्ञाणस्स निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो सम्मासम्बुद्धो ति वुच्चति, भिक्खु पि, भिक्खवे, पञ्ञाविमुत्तो विञ्ञाणस्स R 66 निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादा विमुत्तो पञ्ञाविमुत्तो ति वुच्चति।

"तत्र खो, भिक्खवे, को विसेसो को अधिप्पयासो[1] किं नानाकरणं तथागतस्स अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पञ्ञाविमुत्तेन भिक्खुना" ति?

---

१ अधिप्पायसो – स्या०, अधिप्पायोसो – रो०।

"भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटिसरणा। साधु वत, भन्ते, भगवन्तञ्ञेव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो। भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती" ति।

"तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुक मनसि करोथ, भासिस्स-स्सामी" ति।

"एव, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु। भगवा एतदवोच –

"तथागतो, भिक्खवे, अरह सम्मासम्बुद्धो अनुप्पन्नस्स मग्गस्स उप्पादेता, असञ्जातस्स मग्गस्स सञ्जानेता[1], अनक्खातस्स मग्गस्स अक्खाता मग्गञ्ञू, मग्गविदू, मग्गकोविदो, मग्गानुगा च, भिक्खवे, एतरहि सावका विहरन्ति पच्छासमन्नागता। अय खो, भिक्खवे, विसेसो, अय अधिप्पयासो, इद नानाकरण तथागतस्स अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स पञ्ञाविमुत्तेन भिक्खुना" ति।

---

५६ अनत्तलक्खणसुत्त

६२ एक समय भगवा बाराणसिय विहरति इसिपतने मिगदाये। तत्र खो भगवा पञ्चवग्गिये भिक्खू आमन्तेसि – "भिक्खवो" ति। "भदन्ते" ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु। भगवा एतदवोच – B 55

"रूप, भिक्खवे, अनत्ता। रूप च हिद, भिक्खवे, अत्ता अभविस्स, नयिद रूप आबाधाय सवत्तेय्य, लब्भेथ च रूपे – 'एव मे रूप होतु, एव मे रूप मा अहोसी' ति। यस्मा च खो, भिक्खवे, रूप अनत्ता तस्मा रूप आबाधाय सवत्तति, न च लब्भति रूपे – 'एव मे रूप होतु, एव मे रूप मा अहोसी' ति।

"वेदना अनत्ता। वेदना च हिद, भिक्खवे, अत्ता अभविस्स, नयिद वेदना आबाधाय सवत्तेय्य, लब्भेथ च वेदनाय – 'एव मे वेदना होतु, एव मे वेदना मा अहोसी' ति। यस्मा च खो, भिक्खवे, वेदना अनत्ता तस्मा वेदना आबाधाय सवत्तति, न च लब्भति वेदनाय – 'एव मे वेदना होतु, एव मे वेदना मा अहोसी' ति। R 67

"सञ्ञा अनत्ता पे० सङ्खारा अनत्ता। सङ्खारा च हिद, भिक्खवे, अत्ता अभविस्ससु, नयिद सङ्खारा आबाधाय सवत्तेय्यु, लब्भेथ

---

१ सञ्जनेता – म०।

च सङ्खारेसु – 'एव मे सङ्खारा होन्तु, एव मे सङ्खारा मा अहेसु' ति। यस्मा च खो, भिक्खवे, सङ्खारा अनत्ता तस्मा सङ्खारा आबाधाय सवत्तन्ति, न च लब्भति सङ्खारेसु – 'एव मे सङ्खारा होन्तु, एव मे सङ्खारा मा अहेसु' ति।

"विञ्ञाण अनत्ता। विञ्ञाण च हिद, भिक्खवे, अत्ता अभविस्स, नयिद विञ्ञाण आबाधाय सवत्तेय्य, लब्भेथ च विञ्ञाणे – 'एव मे विञ्ञाण होतु, एव मे विञ्ञाण मा अहोसी' ति। यस्मा च खो, भिक्खवे, विञ्ञाण अनत्ता तस्मा विञ्ञाण आबाधाय सवत्तति, न च लब्भति विञ्ञाणे – 'एव मे विञ्ञाण होतु, एव मे विञ्ञाण मा अहोसी' ति।

"त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते"।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते"।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सित –
B 56 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते"।

"वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते"।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

R 68 "दुक्ख, भन्ते"।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति।

"नो हेत, भन्ते"।

"तस्मातिह, भिक्खवे, य किञ्चि रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्ब रूप – 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय[1] दट्ठब्ब। या काचि वेदना अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्त वा बहिद्धा वा पे० या दूरे सन्तिके वा, सब्बा वेदना –

१ सम्माप्पञ्ञाय – रो०।

'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब ।

"या काचि सञ्ञा पे० ये केचि सङ्खारा अतीतानागतपच्चुप्पन्ना अज्झत्त वा बहिद्धा वा पे० ये दूरे सन्तिके वा, सब्बे सङ्खारा – 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब ।

"य किञ्चि विञ्ञाण अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्ब विञ्ञाण – 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब ।

"एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्ञाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

६३ इदमवोच भगवा । अत्तमना पञ्चवग्गिया भिक्खू भगवतो भासित अभिनन्दु ।

इमस्मि च पन वेय्याकरणस्मि भञ्ञमाने पञ्चवग्गियान भिक्खून अनुपादाय आसवेहि चित्तानि विमुच्चिसू ति ।

---

६० महालिसुत्तं

६४ एव मे सुत । एक समय भगवा वेसालिय विहरति महावने कूटागारसालाय । अथ खो महालि लिच्छवि येन भगवा तेनुपसङ्कमि पे० एकमन्त निसिन्नो खो महालि लिच्छवि भगवन्त एतदवोच – B 57 R. 69

"पूरणो, भन्ते, कस्सपो एवमाह – 'नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो सत्तान सङ्किलेसाय, अहेतू अप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति । नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो सत्तान विसुद्धिया, अहेतू अप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ती' ति । इध, भिक्खवे, भगवा किमाहा" ति ?

"अत्थि, महालि, हेतु अत्थि पच्चयो सत्तान सङ्किलेसाय, सहेतू सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति । अत्थि, महालि, हेतु अत्थि पच्चयो सत्तान विसुद्धिया, सहेतू सप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ती" ति ।

"कतमो पन, भन्ते, हेतु कतमो पच्चयो सत्तान सङ्किलेसाय, कथ सहेतू सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ती" ति ?

"रूप च हिद, महालि, एकन्तदुक्ख अभविस्स दुक्खानुपतित दुक्खावक्कन्त अनवक्कन्त सुखेन, नयिद सत्ता रूपस्मि सारज्जेय्यु । यस्मा च खो, महालि, रूप सुख सुखानुपतित सुखावक्कन्त अनवक्कन्त दुक्खेन, तस्मा सत्ता रूपस्मि सारज्जन्ति, सारागा सयुज्जन्ति, सयोगा सङ्किलिस्सन्ति । अय खो, महालि, हेतु अय पच्चयो सत्तान सङ्किलेसाय, एव सहेतू सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति ।

"वेदना च हिद, महालि, एकन्तदुक्खा अभविस्स दुक्खानुपतिता दुक्खावक्कन्ता अनवक्कन्ता सुखेन, नयिद सत्ता वेदनाय सारज्जेय्यु । यस्मा च खो, महालि, वेदना सुखा सुखानुपतिता सुखावक्कन्ता अनवक्कन्ता दुक्खेन, तस्मा सत्ता वेदनाय सारज्जन्ति, सारागा सयुज्जन्ति, सयोगा सङ्किलिस्सन्ति । अय पि खो, महालि, हेतु अय पच्चयो सत्तान सङ्किलेसाय । एव पि सहेतू सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति ।

"सञ्ञा च हिद, महालि पे० सङ्खारा च हिद, महालि,
एकन्तदुक्खा अभविस्ससु दुक्खानुपतिता दुक्खावक्कन्ता अनवक्कन्ता
58 सुखेन, नयिद सत्ता सङ्खारेसु सारज्जेय्यु । यस्मा च खो, महालि,
70 सङ्खारा सुखा सुखानुपतिता सुखावक्कन्ता अनवक्कन्ता दुक्खेन, तस्मा
सत्ता सङ्खारेसु सारज्जन्ति, सारागा सयुज्जन्ति, सयोगा सङ्किलिस्सन्ति ।
अय पि खो, महालि, हेतु अय पच्चयो सत्तान सङ्किलेसाय । एव पि सहेत
सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति ।

"विञ्ञाण च हिद, महालि, एकन्तदुक्ख अभविस्स दुक्खानुपतित दुक्खावक्कन्त अनवक्कन्त सुखेन, नयिद सत्ता विञ्ञाणस्मि सारज्जेय्यु । यस्मा च खो, महालि, विञ्ञाण सुख सुखानुपतित सुखावक्कन्त अनवक्कन्त दुक्खेन, तस्मा सत्ता विञ्ञाणस्मि सारज्जन्ति, सारागा सयुज्जन्ति, सयोगा सङ्किलिस्सन्ति । अय पि खो, महालि, हेतु अय पच्चयो सत्तान सङ्किलेसाय । एव पि सहेतू सप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ती" ति ।

"कतमो पन, भन्ते, हेतु कतमो पच्चयो सत्तान विसुद्धिया, कथ सहेतू सप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ती" ति ?

"रूप च हिद, महालि, एकन्तसुख अभविस्स सुखानुपतित सुखावक्कन्त अनवक्कन्त दुक्खेन, नयिद सत्ता रूपस्मि निब्बिन्देय्यु । यस्मा

च खो, महालि, रूप दुक्ख दुक्खानुपतित दुक्खावक्कन्त अनवक्कन्त सुखेन, तस्मा सत्ता रूपस्मि निब्बिन्दन्ति, निब्बिन्द विरज्जन्ति, विरागा विसुज्झन्ति । अय खो, महालि, हेतु अय पच्चयो सत्तान विसुद्धिया । एव सहेतू सप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ति ।

"वेदना च हिद, महालि, एकन्तसुखा अभविस्स पे० सञ्ञा च हिद महालि पे० सङ्खारा च हिद, महालि, एकन्तसुखा अभविस्ससु पे० विञ्ञाण च हिद, महालि, एकन्तसुख अभविस्स सुखानुपतित सुखावक्कन्त अनवक्कन्त दुक्खेन, नयिद सत्ता विञ्ञाणस्मि निब्बिन्देय्यु । यस्मा च खो, महालि, विञ्ञाण दुक्ख दुक्खानुपतित दुक्खावक्कन्त अनवक्कन्त सुखेन, तस्मा सत्ता विञ्ञाणस्मि निब्बिन्दन्ति, निब्बिन्द विरज्जन्ति, विरागा विसुज्झन्ति । अय खो, महालि, R 71
हेतु अय पच्चयो सत्तान विसुद्धिया । एव पि सहेतू सप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ती" ति ।

---

६१ आदित्तसुत्त

६५ सावत्थिनिदान । "रूप, भिक्खवे, आदित्त, वेदना आदित्ता, सञ्ञा आदित्ता, सङ्खारा आदित्ता, विञ्ञाण आदित्त । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि सञ्ञाय पि सङ्खारेसु पि विञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द B 59
विरज्जति, विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

---

६२ निरुत्तिपथसुत्त

६६ सावत्थिनिदान । "तयोमे, भिक्खवे, निरुत्तिपथा अधिवचनपथा पञ्ञत्तिपथा असङ्किण्णा असङ्किण्णपुब्बा, न सङ्कीयन्ति, न सङ्कीयिस्सन्ति[1], अप्पटिकुट्ठा समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्ञूहि । कतमे तयो ?

"य, भिक्खवे, रूप अतीत निरुद्ध विपरिणत 'अहोसी' ति तस्स सङ्खा, 'अहोसी' ति तस्स समञ्ञा, 'अहोसी' ति तस्स पञ्ञत्ति, न तस्स सङ्खा 'अत्थी' ति, न तस्स सङ्खा 'भविस्सती' ति ।

---

१ सङ्कियिस्सन्ति – स्या० ।

"या वेदना अतीता निरुद्धा विपरिणता 'अहोसी' ति तस्सा सङ्खा, 'अहोसी' ति तस्सा समञ्ञा, 'अहोसी' ति तस्सा पञ्ञत्ति, न तस्सा सङ्खा 'अत्थी' ति, न तस्सा सङ्खा 'भविस्सती' ति ।

"या सञ्ञा   ये सङ्खारा अतीता निरुद्धा विपरिणता 'अहेसु' ति तेस सङ्खा, 'अहेसु' ति तेस समञ्ञा, 'अहेसु' ति तेस पञ्ञत्ति, न तेस सङ्खा 'अत्थी' ति, न तेस सङ्खा 'भविस्सन्ती' ति ।

R 72 "य विञ्ञाण अतीत निरुद्ध विपरिणत, 'अहोसी' ति तस्स सङ्खा, 'अहोसी' ति तस्स समञ्ञा, 'अहोसी' ति तस्स पञ्ञत्ति, न तस्स सङ्खा 'अत्थी' ति, न तस्स सङ्खा 'भविस्सती' ति ।

"य, भिक्खवे, रूप अजात अपातुभूत, 'भविस्सती' ति तस्स सङ्खा, 'भविस्सती' ति तस्स समञ्ञा, 'भविस्सती' ति तस्स पञ्ञत्ति, न तस्स सङ्खा 'अत्थी' ति, न तस्स सङ्खा 'अहोसी' ति ।

"या वेदना अजाता अपातुभूता, 'भविस्सती' ति तस्सा सङ्खा, 'भविस्सती' ति तस्सा समञ्ञा, 'भविस्सती' ति तस्सा पञ्ञत्ति, न तस्सा सङ्खा 'अत्थी' ति, न तस्सा सङ्खा 'अहोसी' ति ।

"या सञ्ञा   ये सङ्खारा अजाता अपातुभूता, 'भविस्सन्ती' ति तेस सङ्खा, 'भविस्सन्ती' ति तेस समञ्ञा, 'भविस्सन्ती' ति तेस पञ्ञत्ति, न तेस सङ्खा 'अत्थी' ति, न तेस सङ्खा 'अहेसु' ति ।

B 60 "य विञ्ञाण अजात अपातुभूत, 'भविस्सती' ति तस्स सङ्खा, 'भविस्सती' ति तस्स समञ्ञा, 'भविस्सती' ति तस्स पञ्ञत्ति, न तस्स सङ्खा 'अत्थी' ति, न तस्स सङ्खा 'अहोसी' ति ।

"य, भिक्खवे, रूप जात पातुभूत, 'अत्थी' ति तस्स सङ्खा, 'अत्थी' ति तस्स समञ्ञा, 'अत्थी' ति तस्स पञ्ञत्ति, न तस्स सङ्खा 'अहोसी' ति, न तस्स सङ्खा 'भविस्सती' ति ।

"या वेदना जाता पातुभूता, 'अत्थी' ति तस्सा सङ्खा, 'अत्थी' ति तस्सा समञ्ञा, 'अत्थी' ति तस्सा पञ्ञत्ति, न तस्सा सङ्खा 'अहोसी' ति, न तस्सा सङ्खा 'भविस्सती' ति ।

"या सञ्ञा   ये सङ्खारा जाता पातुभूता, 'अत्थी' ति तेस सङ्खा, 'अत्थी' ति तेस समञ्ञा, 'अत्थी' ति तेस पञ्ञत्ति, न तेस सङ्खा 'अहेसु' ति, न तेस सङ्खा, 'भविस्सन्ती' ति ।

"य विञ्ञाण जात पातुभूत, 'अत्थी' ति तस्स सङ्खा, 'अत्थी' ति तस्स समञ्ञा, 'अत्थी' ति तस्स पञ्ञत्ति, न तस्स सङ्खा 'अहोसी' ति, न तस्स सङ्खा 'भविस्सती' ति ।

"इमे खो, भिक्खवे, तयो निरुत्तिपथा अधिवचनपथा पञ्ञत्तिपथा असङ्किण्णा असङ्किण्णपुब्बा, न सङ्कीयन्ति[1], न सङ्कीयिस्सन्ति, R. 73 अप्पटिकुट्ठा समणेहि ब्राह्मणेहि विञ्ञूहि । ये पि ते, भिक्खवे, अहेसु उक्कला वस्सभञ्ञा अहेतुकवादा[2] अकिरियवादा नत्थिकवादा, ते पि मे तयो निरुत्तिपथे अधिवचनपथे पञ्ञत्तिपथे न गरहितब्ब नप्पटिक्कोसितब्ब अमञ्ञिसु[3] । त किस्स हेतु ? निन्दाघट्टनब्यारोसउपारम्भभया[4]" ति ।

मज्झिमपण्णासकस्स[5] उपयवग्गो पठमो[5] ।

तस्सुद्दान

*उपयो[6] बीज उदान[7], उपादानपरिवत्त[7] ।
सत्तट्ठान च सम्बुद्धो,पञ्चमहालि आदित्ता ।
वग्गो निरुत्तिपथेन चा ति* ।।

———o———

६३ उपादियमानसुत्त

६७ एव मे सुत । एक समय भगवा सावत्थिय विहरति B 61 जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्म देसेतु यमह भगवतो धम्म सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य" ति ।

"उपादियमानो खो, भिक्खु, बद्धो[8] मारस्स, अनुपादियमानो मुत्तो पापिमतो" ति ।

१ सङ्खियन्ति – स्या० । २ अहेतुवादा – रो० । ३ मञ्ञिसु – सी० । ४ निन्दाब्यारोसउपारम्भभया – रो०, निन्दाब्यारोस० – सी०, स्या० । ५–५ उपायवग्गो पठमो – सी०, ० उपायवग्गो पठमो – स्या०, ० उपायवग्गो पथमो – रो० । ६ उपायो – सी०, स्या०, रो० । ७–७ उपादान परिवट्ट – स्या०, रो०, उपादान परिवत्तञ्च – सी० । ८ बन्धो – सी०, स्या० ।

– एत्थ सी०, स्या० पोत्थकेसु अय गाथा दिस्सति –
उपायो बीज उपादान परिवत्तञ्च सत्तट्ठान ।
बुद्धो पञ्चवग्गि महालि आदित्तो निरुत्थिपथेन चा ति ।।

R 74 "अञ्ञात भगवा, अञ्ञात सुगता" ति ।

"यथा कथ पन त्व, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानासी" ति ?

"रूप खो, भन्ते, उपादियमानो बद्धो मारस्स, अनुपादियमानो मुत्तो पापिमतो । वेदन उपादियमानो बद्धो मारस्स, अनुपादियमानो मुत्तो पापिमतो । सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण उपादियमानो बद्धो मारस्स, अनुपादियमानो मुत्तो पापिमतो । इमस्स ख्वाह, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थ आजानामी" ति ।

"साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो एव, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानासि । रूप खो, भिक्खु, उपादियमानो बद्धो मारस्स, अनुपादियमानो मुत्तो पापिमतो । वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण उपादियमानो बद्धो मारस्स, अनुपादियमानो मुत्तो पापिमतो । इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति ।

अथ खो सो भिक्खु भगवता भासित अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि । अथ खो सो भिक्खु एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो नचिरस्सेव – यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारिय पब्बजन्ति तदनुत्तर – ब्रह्मचरियपरियोसान दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छि-
B 62 कत्वा उपसम्पज्ज विहासि[1] । "खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया" ति अब्भञ्ञासि । अञ्ञतरो च पन सो भिक्खु अरहत अहोसी ति ।

---

६४ मञ्ञमानसुत्त

६८ सावत्थिनिदान । अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु पे०
R 75 भगवन्त एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्म देसेतु पे० आतापी पहितत्तो विहरेय्य" ति ।

"मञ्ञमानो खो, भिक्खु, बद्धो मारस्स, अमञ्ञमानो मुत्तो पापिमतो" ति ।

"अञ्ञात भगवा, अञ्ञात सुगता" ति ।

---

१ विहरति – म०, स्या० ।

"यथा कथ पन त्व, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानासी" ति ?

"रूप खो, भन्ते, मञ्ञमानो बद्धो मारस्स, अमञ्ञमानो मुत्तो पापिमतो। वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण मञ्ञमानो बद्धो मारस्स, अमञ्ञमानो मुत्तो पापिमतो। इमस्स ख्वाह, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थ आजानामी" ति।

"साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्व, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानासि। रूप, भिक्खु, मञ्ञमानो बद्धो मारस्स, अमञ्ञमानो मुत्तो पापिमतो। वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण मञ्ञमानो बद्धो मारस्स, अमञ्ञमानो मुत्तो पापिमतो। इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति। अथ पे० अञ्ञतरो च पन सो भिक्खु अरहत अहोसी ति।

---

६५ अभिनन्दमानसुत्त

६९ सावत्थिनिदान। अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु पे० एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन पे० पहितत्तो विहरेय्य" ति।

"अभिनन्दमानो खो, भिक्खु, बद्धो मारस्स, अनभिनन्दमानो मुत्तो पापिमतो" ति।

"अञ्ञात भगवा, अञ्ञात सुगता" ति।

"यथा कथ पन त्व, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन B 63
अत्थ आजानासी" ति ?

"रूप खो पन, भन्ते, अभिनन्दमानो बद्धो मारस्स, अनभिनन्दमानो मुत्तो पापिमतो। वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण अभि-
नन्दमानो बद्धो मारस्स, अनभिनन्दमानो मुत्तो पापिमतो। इमस्स R 76
ख्वाह, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थ आजानामी" ति।

"साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्व, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानासि। रूप खो, भिक्खु, अभिनन्दमानो बद्धो मारस्स, अनभिनन्दमानो मुत्तो पापिमतो। वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण अभिनन्दमानो बद्धो मारस्स, अनभिनन्दमानो मुत्तो

पापिमतो । इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति । अथ पे० अञ्ञतरो च पन सो भिक्खु अरहत अहोसी ति ।

६६ अनिच्चसुत्त

७० सावत्थिनिदान । अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु पे० भगवन्त एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्म देसेतु पे० आतापी पहितत्तो विहरेय्य" ति ।

"य खो, भिक्खु, अनिच्च, तत्र ते छन्दो पहातब्बो" ति ।

"अञ्ञात भगवा, अञ्ञात सुगता" ति ।

"यथा कथ पन त्व, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानासी" ति ?

"रूप खो, भन्ते, अनिच्च, तत्र मे छन्दो पहातब्बो । वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण अनिच्च, तत्र मे छन्दो पहातब्बो । इमस्स ख्वाह, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थ आजानामी" ति ।

"साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्व, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानासि । रूप खो, भिक्खु, अनिच्च, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । वेदना अनिच्चा सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण अनिच्च, तत्र खो ते छन्दो पहातब्बो । इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति । अथ
R 77 पे० अञ्ञतरो च पन सो भिक्खु अरहत अहोसी ति ।

६७ दुक्खसुत्त

B 64 ७१ सावत्थिनिदान । अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु पे० एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्म देसेतु पे० आतापी पहितत्तो विहरेय्य" ति ।

"य खो, भिक्खु, दुक्ख, तत्र ते छन्दो पहातब्बो" ति ।

"अञ्ञात भगवा, अञ्ञात सुगता" ति ।

"यथा कथ पन त्व, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानासी" ति ?

"रूप खो, भन्ते, दुक्ख, तत्र मे छन्दो पहातब्बो । वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण दुक्ख, तत्र मे छन्दो पहातब्बो । इमस्स ख्वाह, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थ आजानामी" ति ।

"साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्व, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानासि । रूप खो भिक्खु, दुक्ख, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण दुक्ख, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति । अथ पे० अञ्ञतरो च पन सो भिक्खु अरहत अहोसी ति ।

---

६८ अनत्तसुत्त

७२ सावत्थिनिदान । अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु पे० एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्म देसेतु पे० पहितत्तो विहरेय्य" ति ।

"यो खो, भिक्खु, अनत्ता, तत्र ते छन्दो पहातब्बो" ति ।

"अञ्ञात, भगवा, अञ्ञात, सुगता" ति ।

"यथा कथ पन त्व, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन R 78
अत्थ आजानासी" ति ?

"रूप खो, भन्ते, अनत्ता, तत्र मे छन्दो पहातब्बो । वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण अनत्ता, तत्र मे छन्दो पहातब्बो । इमस्स ख्वाह, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थ आजानामी" ति ।

"साधु साधु, भिक्खु ! साधु खो त्व, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानासि । रूप खो, भिक्खु, अनत्ता, तत्र
ते छन्दो पहातब्बो । वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण अनत्ता; B 65
तत्र ते छन्दो पहातब्बो । इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति । अथ पे० अञ्ञतरो च पन सो भिक्खु अरहत अहोसी ति ।

---

६९ अनत्तनियसुत्तं

७३ सावत्थिनिदान । अथ खो पे० एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्म देसेतु पे० विहरेय्य" ति।

"य खो, भिक्खु, अनत्तनिय, तत्र ते छन्दो पहातब्बो" ति ।

"अञ्ञात, भगवा, अञ्ञात, सुगता" ति ।

"यथा कथ पन त्व, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानासी" ति ?

"रूप खो, भन्ते, अनत्तनिय, तत्र मे छन्दो पहातब्बो। वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण अनत्तनिय, तत्र मे छन्दो पहातब्बो। इमस्स ख्वाह, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थ आजानामी" ति ।

"साधु साधु, भिक्खु! साधु खो त्व, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानासि। रूप खो, भिक्खु, अनत्तनिय,
R 79 तत्र ते छन्दो पहातब्बो। वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण अनत्तनिय, तत्र ते छन्दो पहातब्बो। इमस्स खो, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो" ति। अथ पे० अञ्ञतरो च पन सो भिक्खु अरहत अहोसी ति ।

---

७० रजनीयसण्ठितसुत्त

७४ सावत्थिनिदान । अथ खो पे० एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच–"साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्म देसेतु, यमह भगवतो धम्म सुत्वा पे० विहरेय्य" ति ।

"य खो, भिक्खु, रजनीयसण्ठित, तत्र ते छन्दो पहातब्बो" ति ।

"अञ्ञात, भगवा, अञ्ञात, सुगता" ति ।

"यथा कथ पन त्व, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानासी" ति ?

"रूप खो, भन्ते, रजनीयसण्ठित, तत्र मे छन्दो पहातब्बो। वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण रजनीयसण्ठित, तत्र मे छन्दो पहातब्बो। इमस्स ख्वाह, भन्ते, भगवता सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थ आजानामी" ति ।

“साधु साधु भिक्खु ! साधु खो त्व, भिक्खु, मया सङ्खित्तेन B 66 भासितस्स वित्थारेन अत्थ आजानासि । रूप खो, भिक्खु, रजनीयसण्ठित, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण रजनीयसण्ठित, तत्र ते छन्दो पहातब्बो । इमस्स खो, भिक्खु[1], मया सङ्खित्तेन भासितस्स एव वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो” ति । अथ पे० अञ्ञतरो च पन सो भिक्खु अरहत अहोसी ति ।

---

७१ राधसुत्त

७५ सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मा राधो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त एतदवोच – “कथ नु खो, भन्ते, R 80 जानतो कथ पस्सतो इमस्मि च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ती” ति ?

“य किञ्चि, राध, रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्ब रूप – ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । या काचि वेदना या काचि सञ्ञा ये केचि सङ्खारा य किञ्चि विञ्ञाण अतीतानागतपच्चुप्पन्न पे० य दूरे सन्तिके वा, सब्ब विञ्ञाण – ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । एव खो, राध, जानतो एव पस्सतो इमस्मि च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ती” ति । अथ पे० अञ्ञतरो च पनायस्मा राधो अरहत अहोसी ति ।

---

७२ सुराधसुत्तं

७६ सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मा सुराधो भगवन्त एतदवोच – “कथ नु खो, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो इमस्मि च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानापगत मानस होति, विधा समतिक्कन्त सन्त सुविमुत्त” ति ?

“य किञ्चि, सुराध, रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्न पे० य दूरे सन्तिके वा, सब्ब रूप – ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा अनुपादाविमुत्तो होति । या काचि वेदना

---

१ भिक्खवे – रो० ।

R 81 या कचि सञ्ञा ये केचि सङ्खारा य किञ्चि विञ्ञाण अतीता-
B 67 नागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्बा वेदना सब्बा सञ्ञा सब्बे सङ्खारा सब्ब विञ्ञाण – 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा अनुपादाविमुत्तो होति । एव खो, सुराध, जानतो एव पस्सतो इमस्मि च सविञ्ञाणके काये, बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानापगत मानस होति विधा समतिक्कन्त सन्त सुविमुत्त" ति । अथ पे० अञ्ञतरो च पनायस्मा सुराधो अरहत अहोसी ति ।

अरहन्तवग्गो[1] दुतियो ।

तस्सुद्दान

उपादियमञ्ञमाना[2], अथाभिनन्दमानो[3] च[3] ।
अनिच्च दुक्ख अनत्ता च, अनत्तनीय[4] रजनीयसण्ठित[5] ।
राधसुराधेन[6] ते दसा ति[6] ॥

———o———

७३ अस्सादसुत्त

७७ सावत्थिनिदान । "अस्सुतवा, भिक्खवे, पुथुज्जनो रूपस्स अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्पजानाति । वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारान विञ्ञाणस्स अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्पजानाति । सुतवा च खो, भिक्खवे, अरियसावको रूपस्स
R 82 अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानाति । वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारान विञ्ञाणस्स अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानाती" ति ।

---

७४ समुदयसुत्तं

७८ सावत्थिनिदान । "अस्सुतवा, भिक्खवे, पुथुज्जनो रूपस्स समुदय च अत्थङ्गम[7] च अस्सादं च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्पजानाति । वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारान विञ्ञाणस्स समुदय

१ अरहत्तवग्गो – सी०, रो० । २ उपादियमञ्ञमाना – सी० । ३–३ अथोपि अभिनन्दना – सी० । ४ अनत्तनेय्य – सी०, अनत्तनिय – स्या०, रो० । ५ रजनियसण्ठितं – स्या० । ६–६ राधसुराधेन चेव द्वितियो पूरितो वग्गो – सी० । ७ अत्थगम – सी०, रो० ।

च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्प- B 68
जानाति । सुतवा च खो, भिक्खवे, अरियसावको रूपस्स समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानाति । वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारान विञ्ञाणस्स समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानाती" ति ।

---

७५ दुतियसमुदयसुत्त

७९ सावत्थिनिदान । "सुतवा, भिक्खवे, अरियसावको रूपस्स समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानाति । वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारान विञ्ञाणस्स समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानाती" ति ।

---

७६ अरहन्तसुत्त

८० सावत्थिनिदान । "रूप, भिक्खवे, अनिच्च । यदनिच्च त
दुक्ख, य दुक्ख तदनत्ता, यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो R 83
अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण अनिच्च । यदनिच्च त दुक्ख, य दुक्ख तदनत्ता, यदनत्ता त 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति वेदनाय पि सञ्ञाय पि सङ्खारेसु पि विञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाति । यावता, भिक्खवे, सत्तावासा, यावता भवग्ग, एते अग्गा एते सेट्ठा लोकस्मि यदिद अरहन्तो" ति ।

८१ इदमवोच भगवा । इद वत्वान[१] सुगतो अथापर एतदवोच सत्था –

"सुखिनो वत अरहन्तो, तण्हा तेस न विज्जति ।
अस्मिमानो समुच्छिन्नो, मोहजाल पदालित ।।

---

१ वत्वा – सी०, रो० ।

69 "अनेज[1] ते[1] अनुप्पत्ता, चित्तं तेसं अनाविलं ।
लोके अनुपलित्ता ते, ब्रह्मभूता अनासवा ॥
"पञ्चक्खन्धे परिञ्ञाय, सत्त सद्धम्मगोचरा ।
पसंसिया सप्पुरिसा, पुत्ता बुद्धस्स ओरसा ॥
"सत्तरतनसम्पन्ना, तीसु सिक्खासु सिक्खिता ।
अनुविचरन्ति महावीरा, पहीनभयभेरवा ॥
"दसहङ्गेहि सम्पन्ना, महानागा समाहिता ।
एते खो सेट्ठा लोकस्मिं, तण्हा तेसं न विज्जति ॥
"असेखञाणमुप्पन्नं[2], अन्तिमोयं समुस्सयो ।
यो सारो ब्रह्मचरियस्स, तस्मिं अपरपच्चया ॥
84 "विधासु न विकम्पन्ति, विप्पमुत्ता पुनब्भवा ।
दन्तभूमिमनुप्पत्ता, ते लोके विजिताविनो ॥
"उद्धं तिरियं अपाचीनं[3], नन्दी[4] तेसं न विज्जति ।
नदन्ति ते सीहनादं, बुद्धा लोके अनुत्तरा" ति ॥

७७ दुतियअरहन्तसुत्तं

८२ सावत्थिनिदानं । "रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं । यदनिच्चं तं दुक्खं, यं दुक्खं तदनत्ता, यदनत्ता तं 'नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्बं ।

"एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मिं पि निब्बिन्दति वेदनाय पि सञ्ञाय पि सङ्खारेसु पि विञ्ञाणस्मिं पि निब्बिन्दति । निब्बिन्दं विरज्जति, विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मिं विमुत्तमिति ञाणं होति । 'खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया' ति पजानाति । यावता, भिक्खवे, सत्तावासा, यावता भवग्गं, एते अग्गा एते सेट्ठा लोकस्मिं यदिदं अरहन्तो" ति ।

७८ सीहसुत्तं

70 ८३ सावत्थिनिदानं । "सीहो, भिक्खवे, मिगराजा सायन्हसमयं[5] आसया निक्खमति, आसया निक्खमित्वा विजम्भति, विजम्भित्वा

१-१ अनेजन्तो – रो० । २ असेक्ख० – स्या० । ३ अपाचिनं – स्या० । ४ नन्दि – सी०, स्या०, रो० । ५ सायण्ह० – सी०, स्या०, रो० ।

समन्ता चतुद्दिसा अनुविलोकेति, समन्ता चतुद्दिसा अनुविलोकेत्वा तिक्खत्तु सीहनाद नदति, तिक्खत्तु सीहनाद नदित्वा गोचराय पक्क मति। ये हि केचि, भिक्खवे, तिरच्छानगता पाणा सीहस्स मिगरञ्ञो R 85 नदतो सद्द सुणन्ति, येभुय्येन भय सवेग सन्तास आपज्जन्ति, बिल बिलासया पविसन्ति, दक दकासया पविसन्ति, वन वनासया पविसन्ति, आकास पक्खिनो भजन्ति। ये पि ते, भिक्खवे, रञ्ञो नागा गामनिगम राजधानीसु, दळ्हेहि वरत्तेहि[1] बद्धा[2], ते पि तानि बन्धनानि सञ्छि न्दित्वा सम्पदालेत्वा भीता मुत्तकरीस चजमाना[3] येन वा तेन वा पलायन्ति। एव महिद्धिको खो, भिक्खवे, सीहो मिगराजा तिरच्छानगतान पाणान एव महेसक्खो एव महानुभावो।

"एवमेव खो, भिक्खवे, यदा तथागतो लोके उप्पज्जति अरह सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सान बुद्धो भगवा। सो धम्म देसेति – 'इति रूप, इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो, इति वेदना इति सञ्ञा इति सङ्खारा इति विञ्ञाण, इति विञ्ञाणस्स समुदयो, इति विञ्ञाणस्स अत्थङ्गमो' ति। ये पि ते, भिक्खवे, देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला उच्चेसु विमानेसु चिरट्ठितिका ते पि तथागतस्स धम्मदेसन सुत्वा येभुय्येन भय सवेग सन्तास आपज्जन्ति – 'अनिच्चा व किर, भो, मय समाना निच्चम्हा ति अमञ्ञिम्ह। अद्धुवा व किर, भो, मय समाना धुवम्हा ति अमञ्ञिम्ह। असस्सता व किर, भो, मय समाना सस्सतम्हा ति अमञ्ञिम्ह। मय पि[4] किर, भो, अनिच्चा अद्धुवा असस्सता सक्कायपरियापन्ना' ति। एव महिद्धिको खो, भिक्खवे, तथागतो सदेवकस्स लोकस्स एव महेसक्खो एव महानुभावो" ति।

८४ इदमवोच भगवा पे० एतदवोच सत्था –

"यदा बुद्धो अभिञ्ञाय, धम्मचक्क पवत्तयि। R. 86
सदेवकस्स लोकस्स, सत्था अप्पटिपुग्गलो॥

"सक्काय[5] च[5] निरोध च, सक्कायस्स च सम्भव। B. 71
अरियञ्चट्ठङ्गिक मग्ग, दुक्खूपसमगामिन॥

१ योत्तेहि – रो०। २ बन्धनेहि बद्धा – सी०, बन्धनेहि बन्धा – स्या०। ३ मोचन्ता – रो०। ४ हि – रो०। ५-५ सक्कायस्स – स्या०, रो०।

"ये पि दीघायुका देवा, वण्णवन्तो यसस्सिनो ।
भीता सन्तासमापादु, सीहस्सेवितरे मिगा ।।
अवीतिवत्ता सक्काय, अनिच्चा किर भो मय ।
सुत्वा अरहतो वाक्य, विप्पमुत्तस्स तादिनो" ति ।।

---

७९ खज्जनीयसुत्तं

८५ सावत्थिनिदान । "ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा अनेकविहित पुब्बेनिवास अनुस्सरमाना अनुस्सरन्ति सब्बे ते पञ्चुपादानक्खन्धे अनुस्सरन्ति एतेस वा अञ्ञतर । कतमे पञ्च ? 'एवरूपो अहोसि अतीतमद्धान' ति – इति वा हि, भिक्खवे, अनुस्सरमानो रूपञ्ञेव अनुस्सरति । 'एववेदनो अहोसि अतीतमद्धान' ति – इति वा हि, भिक्खवे, अनुस्सरमानो वेदन येव अनुस्सरति । 'एवसञ्ञी[1] अहोसि अतीतमद्धान' ति 'एवसङ्खारो अहोसि अतीतमद्धान' ति 'एवविञ्ञाणो अहोसि अतीतमद्धान' – इति वा हि, भिक्खवे, अनुस्सरमानो विञ्ञाणमेव अनुस्सरति ।

"किञ्च, भिक्खवे, रूप वदेथ ? रुप्पती ति खो, भिक्खवे, तस्मा 'रूप' ति वुच्चति । केन रुप्पति ? सीतेन पि रुप्पति, उण्हेन पि रुप्पति, जिघच्छाय पि रुप्पति, पिपासाय पि रुप्पति, डसमकसवातातपसिरिसपसम्फस्सेन[2] पि रुप्पति, रुप्पती ति खो, भिक्खवे, तस्मा 'रूप' ति वुच्चति । किञ्च, भिक्खवे, वेदन वदेथ ? वेदयती ति खो, भिक्खवे, तस्मा 'वेदना' ति वुच्चति । किञ्च वेदयति ? सुख पि वेद-
R 87 यति, दुक्ख पि वेदयति, अदुक्खमसुख पि वेदयति, वेदयती ति खो, भिक्खवे, तस्मा 'वेदना' ति वुच्चति ।

"किञ्च, भिक्खवे, सञ्ञा वदेथ ? सञ्जानाती ति खो, भिक्खवे, तस्मा 'सञ्ञा' ति वुच्चति । किञ्च सञ्जानाति ? नील पि सञ्जानाति, पीतक पि सञ्जानाति, लोहितक पि सञ्जानाति, ओदात पि सञ्जानाति । सञ्जानाती ति खो, भिक्खवे, तस्मा 'सञ्ञा' ति वुच्चति ।

B. 72 "किञ्च, भिक्खवे, सङ्खारे वदेथ ? सङ्खतमभिसङ्खरोन्ती ति खो, भिक्खवे, तस्मा 'सङ्खारा' ति वुच्चन्ति[3] ? किञ्च सङ्खतमभिसङ्ख-

---

१ एवसञ्ञो – स्या०, म० । २ ० सरीसप ० – म०, ० सिरीसप ० – स्या० । ३ वुच्चति – म० ।

रोन्ति ? रूप रूपत्ताय सङ्खतमभिसङ्खरोन्ति, वेदन वेदनत्ताय सङ्खतमभिसङ्खरोन्ति, सञ्ञ सञ्ञत्ताय सङ्खतमभिसङ्खरोन्ति, सङ्खारे सङ्खारत्ताय सङ्खतमभिसङ्खरोन्ति, विञ्ञाण विञ्ञाणत्ताय सङ्खतमभिसङ्खरोन्ति । सङ्खतमभिसङ्खरोन्ती ति खो, भिक्खवे, तस्मा 'सङ्खारा' ति वुच्चति ।

"किञ्च, भिक्खवे, विञ्ञाण वदेथ ? विजानाती ति खो, भिक्खवे, तस्मा 'विञ्ञाण' ति वुच्चति । किञ्च विजानाति ? अम्बिल पि विजानाति, तित्तक पि विजानाति, कटुक पि विजानाति, मधुर[1] पि विजानाति, खारिक पि विजानाति, अखारिक पि विजानाति, लोणिक[2] पि विजानाति, अलोणिक पि विजानाति । विजानाती ति खो, भिक्खवे, तस्मा 'विञ्ञाण' ति वुच्चति ।

"तत्र, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति – 'अह खो एतरहि रूपेन खज्जामि । अतीतम्पाह[3] अद्धान एवमेव रूपेन खज्जि, सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नेन रूपेन खज्जामि । अहञ्चेव खो पन अनागत रूप अभिनन्देय्य, अनागतम्पाह अद्धान एवमेव रूपेन खज्जेय्य, सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नेन रूपेन खज्जामी' ति । सो इति पटिसङ्खाय अतीतस्मि रूपस्मि अनपेक्खो होति, अनागत रूप नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नस्स रूपस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति ।

"'अह खो एतरहि वेदनाय खज्जामि अतीतम्पाह अद्धान एवमेव वेदनाय खज्जि, सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नाय वेदनाय खज्जामि । R 88 अहञ्चेव खो पन अनागत वेदन अभिनन्देय्य, अनागतम्पाह अद्धान एवमेव वेदनाय खज्जेय्य, सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नाय वेदनाय खज्जामी' ति । सो इति पटिसङ्खाय अतीताय वेदनाय अनपेक्खो होति, अनागत नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नाय वेदनाय निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति ।

"'अह खो एतरहि सञ्ञाय खज्जामि पे० अह खो एतरहि सङ्खारेहि खज्जामि, अतीतम्पाह अद्धान एवमेव सङ्खारेहि खज्जि, सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नेहि सङ्खारेहि खज्जामी ति । अहञ्चेव खो पन अनागते सङ्खारे अभिनन्देय्य, अनागतम्पाह अद्धान सङ्खारेहि खज्जेय्य, B. 73 सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नेहि सङ्खारेहि खज्जामी' ति । सो इति पटि-

१ मधुक – सी०, रो० । २ लोणक – रो० । ३ अतीतम्पह – सी०, रो० ।

सङ्खाय अतीतेसु सङ्खारेसु अनपेक्खो होति, अनागते सङ्खारे नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नान सङ्खारान निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति ।

"'अह खो एतरहि विञ्ञाणेन खज्जामि अतीत पि अद्धान एवमेव विञ्ञाणेन खज्जि, सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नेन विञ्ञाणेन खज्जामि। अहञ्चेव खो पन अनागत विञ्ञाण अभिनन्देय्य, अनागतम्पाह अद्धान एवमेव विञ्ञाणेन खज्जेय्य, सेय्यथापि एतरहि पच्चुप्पन्नेन विञ्ञाणेन खज्जामी' ति । सो इति पटिसङ्खाय अतीतस्मि विञ्ञाणस्मि अनपेक्खो होति, अनागत विञ्ञाण नाभिनन्दति, पच्चुप्पन्नस्स विञ्ञाणस्स निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति ।

"त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

R. 89 "वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च, दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु– 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"तस्मातिह, भिक्खवे, य किञ्चि रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्ब रूप – 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । या काचि वेदना या काचि सञ्ञा ये केचि सङ्खारा य किञ्चि विञ्ञाण अतीतानागतपच्चुप्पन्न पे० य दूरे सन्तिके वा, सब्ब विञ्ञाण – 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब ।

एवंविमुत्तचित्तं खो, भिक्खवे, भिक्खुं सइन्दा[1] देवा[1] सब्रह्मका सपजापतिका आरका व नमस्सन्ति –

R 91 'नमो ते पुरिसाजञ्ञ, नमो ते पुरिसुत्तम ।
यस्स ते नाभिजानाम, यं पि निस्साय झायसी'' ति ।।

---

८० पिण्डोल्यसुत्तं

B 75 ८६ एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मिं निग्रोधारामे । अथ खो भगवा किस्मिञ्चिदेव पकरणे भिक्खुसङ्घं पणामेत्वा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय कपिलवत्थुं पिण्डाय पाविसि । कपिलवत्थुस्मिं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन महावनं तेनुपसङ्कमि दिवाविहाराय । महावनं अज्झोगाहेत्वा[2] बेलुवलट्ठिकाय[3] मूले दिवाविहारं निसीदि ।

अथ खो भगवतो रहोगतस्स पटिसल्लीनस्स एवं चेतसो परिवितक्को उदपादि – "मया खो भिक्खुसङ्घो पबाळ्हो । सन्तेत्थ भिक्खू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं । तेसं ममं अपस्सन्तानं सिया अञ्ञथत्तं सिया विपरिणामो । सेय्यथापि नाम वच्छस्स तरुणस्स मातरं अपस्सन्तस्स सिया अञ्ञथत्तं सिया विपरिणामो, एवमेव सन्तेत्थ भिक्खू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं तेसं ममं अपस्सन्तानं सिया अञ्ञथत्तं सिया विपरिणामो । सेय्यथापि नाम बीजानं तरुणानं उदकं अलभन्तानं सिया अञ्ञथत्तं सिया विपरिणामो, एवमेव सन्तेत्थ पे० तेसं ममं अलभन्तानं दस्सनाय सिया अञ्ञथत्तं सिया विपरिणामो । यन्नूनाहं यथेव मया पुब्बे भिक्खुसङ्घो अनुग्गहितो, एवमेव एतरहि अनुग्गण्हेय्यं भिक्खुसङ्घं'' ति ।

R 92 अथ खो ब्रह्मा सहम्पति भगवतो चेतसा चेतोपरिवितक्कमञ्ञाय – सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिञ्जितं[4] वा बाहं पसारेय्य पसारितं वा बाहं समिञ्जेय्य एवमेव – ब्रह्मलोके अन्तरहितो भगवतो पुरतो पातुरहोसि । अथ खो ब्रह्मा सहम्पति एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा येन भगवा तेनञ्जलिं पणामेत्वा भगवन्तं एतदवोच – "एवमेतं, भगवा, एवमेतं, सुगत ! भगवतो, भन्ते, भिक्खुसङ्घो पबाळ्हो । सन्तेत्थ भिक्खू

१–१ सइन्दका० – रो० । २ अज्झोगहेत्वा – स्या०, रो० । ३ बेलुवलट्ठकाय– स्या०, वेलुवलट्ठिताय – रो० । ४ सम्मिञ्जितं – सी०, स्या०, रो० ।

नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं। तेसं भगवन्तं अपस्सन्तानं सिया अञ्ञथत्तं सिया विपरिणामो। सेय्यथापि नाम वच्छस्स तरुणस्स मातरं अपस्सन्तस्स सिया अञ्ञथत्तं सिया विपरिणामो, एवमेव सन्तेत्थ भिक्खू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं तेसं B 76 भगवन्तं अपस्सन्तानं सिया अञ्ञथत्तं सिया विपरिणामो। सेय्यथापि नाम बीजानं तरुणानं उदकं अलभन्तानं सिया अञ्ञथत्तं सिया विपरिणामो, एवमेव सन्तेत्थ भिक्खू नवा अचिरपब्बजिता अधुनागता इमं धम्मविनयं तेसं भगवन्तं अलभन्तानं दस्सनाय सिया अञ्ञथत्तं सिया विपरिणामो। अभिनन्दतु, भन्ते, भगवा भिक्खुसङ्घं, अभिवदतु, भन्ते, भगवा भिक्खुसङ्घं। यथेव भगवता पुब्बे भिक्खुसङ्घो अनुग्गहितो, एवमेव एतरहि अनुग्गण्हातु भिक्खुसङ्घं" ति।

अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन[1]। अथ खो ब्रह्मा सहम्पति भगवतो अधिवासनं विदित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा तत्थेवन्तरधायि।

अथ खो भगवा सायन्हसमयं पटिसल्लाना[2] वुट्ठितो येन निग्रोधारामो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पञ्ञत्ते आसने निसीदि। निसज्ज खो भगवा तथारूपं इद्धाभिसङ्खारं अभिसङ्खासि[3] यथा ते भिक्खू* एकद्वीहिकाय*[4] सारज्जमानरूपा येनाहं तेनुपसङ्कमेय्युं। ते पि भिक्खू एकद्वीहिकाय सारज्जमानरूपा येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा R 93 भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु। एकमन्तं निसिन्ने खो ते भिक्खू भगवा एतदवोच –

"अन्तमिदं, भिक्खवे, जीविकानं यदिदं पिण्डोल्यं। अभिसापोयं[5], भिक्खवे, लोकस्मिं पिण्डोलो विचरसि पत्तपाणी ति। तं च खो एतं[6], भिक्खवे, कुलपुत्ता उपेन्ति अत्थवसिका, अत्थवसं पटिच्च, नेव राजाभिनीता न चोराभिनीता न इणट्टा[7] न भयट्टा[8] न आजीविकापकता[9], अपि च खो ओतिण्णाम्ह[10] जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायसेहि दुक्खोतिण्णा[11] दुक्खपरेता[12] अप्पेव नाम इमस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स अन्तकिरिया पञ्ञायेथा ति।

---

१ तुण्हिभावेन – रो०। २ पटिसल्लाना – सी०, स्या०। ३ अभिसङ्खारेसि – स्या०, अभिसङ्खायि–रो०। *–* सी०, स्या० पोत्थकेसु नत्थि। ४ एकविहकाय – रो०। ५ अभिसापाय – रो०। ६ एव – रो०। ७ इणट्ठा – स्या०, रो०। ८ भयट्ठा – स्या०, रो०। ९ जीविकापकता – रो०। १० ओतिणम्हि – रो०। ११ दुक्खोतिण्णो – रो०। १२ दुक्खपरेतो – रो०।

"एवं पब्बजितो चायं, भिक्खवे, कुलपुत्तो। सो च होति अभिज्झालु[1] कामेसु तिब्बसारागो ब्यापन्नचित्तो[2] पदुट्ठमनसङ्कप्पो मुट्ठस्सति असम्पजानो असमाहितो विब्भन्तचित्तो पाकतिन्द्रियो[3]। सेय्यथापि, भिक्खवे, छवालातं उभतोपदित्तं मज्झे गूथगतं नेव गामे कट्ठत्थं[4] फरति नारञ्ञे कट्ठत्थं फरति। तथूपमाहं, भिक्खवे, इमं पुग्गलं वदामि गिहिभोगा च परिहीनो सामञ्ञत्थं च न परिपूरेति।

B 77

"तयोमे, भिक्खवे, अकुसलवितक्का – कामवितक्को, ब्यापादवितक्को[5], विहिंसावितक्को। इमे च खो, भिक्खवे, तयो अकुसलवितक्का क्व[6] अपरिसेसा निरुज्झन्ति? चतूसु वा सतिपट्ठानेसु सुप्पतिट्ठितचित्तस्स विहरतो अनिमित्तं वा समाधिं भावयतो। यावञ्चिदं भिक्खवे, अलमेव अनिमित्तो समाधि भावेतुं। अनिमित्तो, भिक्खवे, समाधि भावितो बहुलीकतो महप्फलो होति महानिसंसो।

R 94

"द्वेमा, भिक्खवे, दिट्ठियो – भवदिट्ठि च विभवदिट्ठि च। तत्र खो, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति – 'अत्थि नु खो तं[7] किञ्चि लोकस्मिं यमहं उपादियमानो न वज्जवा अस्सं' ति? सो एवं पजानाति – 'नत्थि नु खो तं किञ्चि लोकस्मिं यमहं उपादियमानो न वज्जवा अस्सं*। अहं हि[8] रूपञ्ञेव उपादियमानो उपादियेय्यं वेदनञ्ञेव सञ्ञञ्ञेव सङ्खारे येव विञ्ञाणञ्ञेव उपादियमानो उपादियेय्यं तस्स मम[9] अस्स उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवेय्युं। एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो अस्सा' ति।

"तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति?

"अनिच्चं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति?

"दुक्खं, भन्ते"।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं कल्लं नु तं समनुपस्सितुं – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति?

---

१ अभिज्झालू – सी०, स्या०, अभिज्जालु – रो०। २ व्यापन्नचित्तो – रो०। ३ पाकतिन्द्रयो – सी०। ४ कट्ठत्तं – रो०। ५ व्यापादवितक्को – सी०, रो०। ६ तं – स्या०, तं क्व – सी०। ७ रो० पोत्थके नत्थि। *'सो एवं पजानाति इति सी०, स्या० पोत्थकेसु एत्थ अधिको पाठो विज्जति। ८ च – सी०, स्या०। ९ मे – सी०, स्या०, रो०।

"नो हेत, भन्ते" ।

वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण पे० तस्मातिह भिक्खवे एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती ति ।

---

८१ पालिलेय्यसुत्त

८७ एक समय भगवा कोसम्बिय विहरति घोसितारामे । अथ खो भगवा पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय कोसम्बि पिण्डाय पाविसि । कोसम्बिय पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्त पिण्डपातपटिक्कन्तो साम सेनासन ससामेत्वा पत्तचीवरमादाय अनामन्तेत्वा उपट्ठाके अन- B 78, R 95 पलोकेत्वा भिक्खुसङ्घ एको अदुतियो चारिक पक्कामि ।

अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु अचिरपक्कन्तस्स भगवतो येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त आनन्द एतदवोच – "एसावुसो[1], आनन्द, भगवा साम सेनासन ससामेत्वा पत्तचीवरमादाय अनामन्तेत्वा उपट्ठाके अनपलोकेत्वा भिक्खुसङ्घ एको अदुतियो चारिक पक्कन्तो" ति ।

"यस्मि, आवुसो, समये भगवा साम सेनासन ससामेत्वा पत्तचीवरमादाय अनामन्तेत्वा उपट्ठाके अनपलोकेत्वा भिखुसङ्घ एको अदुतियो चारिक पक्कमति[2], एको व भगवा तस्मि समये विहरितुकामो होति, न भगवा तस्मि समये केनचि अनुबन्धितब्बो होती" ति ।

अथ खो भगवा अनुपुब्बेन चारिक चरमानो येन पालिलेय्यक[3] तदवसरि । तत्र सुद भगवा पालिलेय्यके विहरति भद्दसालमूले । अथ खो सम्बहुला भिक्खू येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धि सम्मोदिसु । सम्मोदनीय कथ सारणीय[4] वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू आयस्मन्त आनन्द एतदवोचु – "चिरस्सुता[5] खो नो, आवुसो आनन्द, भगवतो सम्मुखा धम्मी कथा, इच्छाम मय, आवुसो आनन्द, भगवतो सम्मुखा धम्मि कथ सोतु" ति ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो तेहि भिक्खूहि सद्धि येन पालिलेय्यक भद्दसालमूल येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभि-

---

१ एहावुसो – सी०, स्या० । २ पक्कामि – रो० । ३ पारिलेय्यक – सी०, रो० । ४ साराणीय – सी०, स्या०, रो० । ५ चिरस्स सुता – रो० ।

वादेत्वा एकमन्त निसीदि। एकमन्त निसिन्ने खो ते भिक्खू भगवा धम्मिया
R 96 कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहसेसि । तेन खो पन
समयेन अञ्ञातरस्स भिक्खुनो एव चेतसो परिवितक्को उदपादि –
"कथ नु खो जानतो कथ पस्सतो अनन्तरा आसवान खयो होती" ति ?
अथ खो भगवा तस्स भिक्खुनो चेतसा चेतोपरिवितक्कमञ्ञाय भिक्खू
आमन्तेसि – "विचयसो देसितो, भिक्खवे, मया धम्मो, विचयसो देसिता
B 79 चत्तारो सतिपट्ठाना, विचयसो देसिता चत्तारो सम्मप्पधाना, विचयसो
देसिता चत्तारो इद्धिपादा, विचयसो देसितानि पञ्चिन्द्रियानि, विचयसो
देसितानि पञ्च बलानि, विचयसो देसिता सत्तबोज्झङ्गा[१], विचयसो
देसितो अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो । एव विचयसो देसितो, भिक्खवे, मया
धम्मो। एव विचयसो देसिते[२] खो, भिक्खवे, मया धम्मे[३] अथ च पनिधे-
कच्चस्स भिक्खुनो एव चेतसो परिवितक्को उदपादि – 'कथ नु खो
जानतो कथ पस्सतो अनन्तरा आसवान खयो होती' ति ?

"कथ च, भिक्खवे, जानतो कथ पस्सतो अनन्तरा आसवान खयो
होति ? इध भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियान अदस्सावी अरिय-
धम्मस्स अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो सप्पुरिसान अदस्सावी सप्पुरिस-
धम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूप अत्ततो समनुपस्सति ।
या खो पन सा, भिक्खवे, समनुपस्सना सङ्खारो हेसो। सो पन सङ्खारो
किनिदानो किसमुदयो किजातिको किपभवो ? अविज्जासम्फस्सजेन,
भिक्खवे, वेदयितेन फुट्ठस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स उप्पन्ना तण्हा, ततोजो
सो सङ्खारो। इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्खारो अनिच्चो सङ्खतो
पटिच्चसमुप्पन्नो। सा पि तण्हा अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना। सा
पि वेदना सो पि फस्सो अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो। सा पि
R 97 अविज्जा अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना । एव पि खो, भिक्खवे,
जानतो एव पस्सतो अनन्तरा आसवान खयो होति ।

"न हेव खो रूप अत्ततो समनुपस्सति, अपि च खो रूपवन्त
अत्तान समनुपस्सति। या खो पन सा, भिक्खवे, समनुपस्सना सङ्खारो
सो । सो पन सङ्खारो किनिदानो किसमुदयो किजातिको किपभवो ?
अविज्जासम्फस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन फुट्ठस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स
उप्पन्ना तण्हा, ततोजो सो सङ्खारो। इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्खारो

१. सत्तबोज्झङ्गानि – रो० । २ देसितो – स्या०, रो० । ३ धम्मो – स्या०, रो० ।

अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो । सा पि तण्हा सा पि वेदना सो पि फस्सो सा पि अविज्जा अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसम्मुप्पन्ना । एव पि खो, भिक्खवे, जानतो एव पस्सतो अनन्तरा आसवान खयो होति ।

"न हेव खो रूप अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्त अत्तान समनुपस्सति, अपि च खो अत्तनि रूप समनुपस्सति । या खो पन सा, भिक्खवे, B 80 समनुपस्सना सङ्खारो सो । सो पन सङ्खारो किनिदानो किसमुदयो किजातिको किपभवो ? अविज्जा सम्फस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन फुट्ठस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स उप्पन्ना तण्हा, ततोजो सो सङ्खारो । इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्खारो अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो । सा पि तण्हा सा पि वेदना सो पि फस्सो सा पि अविज्जा अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना । एव पि खो, भिक्खवे, जानतो एव पस्सतो अनन्तरा आसवान खयो होति ।

"न हेव खो रूप अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्त अत्तान समनुपस्सति, न अत्तनि रूप समनुपस्सति, अपि च खो रूपस्मि अत्तान समनुपस्सति । या खो पन सा, भिक्खवे, समनुपस्सना सङ्खारो सो । सो पन सङ्खारो किनिदानो किसमुदयो किजातिको किपभवो ? अविज्जासम्फस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन फुट्ठस्स[1] अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स उप्पन्ना तण्हा, ततोजो सो सङ्खारो । इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्खारो अनिच्चो असङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो । सा पि तण्हा सा पि वेदना R.98 सो पि फस्सो सा पि अविज्जा अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसम्मुप्पन्ना । एव पि खो, भिक्खवे, जानतो पे० आसवान खयो होति ।

"न हेव खो रूप अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्त अत्तान, न अत्तनि रूप, न रूपस्मि अत्तान समनुपस्सति, अपि च खो वेदन अत्ततो समनुपस्सति, अपि च खो वेदनावन्त अत्तान समनुपस्सति, अपि च खो अत्तनि वेदन समनुपस्सति, अपि च खो वेदनाय अत्तान समनुपस्सति, अपि च खो सञ्ञ अपि च खो सङ्खारे अत्ततो समनुपस्सति, अपि च खो सङ्खारवन्त अत्तान समनुपस्सति, अपि च खो अत्तनि सङ्खारे समनुपस्सति, अपि च खो सङ्खारेसु अत्तान समनुपस्सति, अपि च खो विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति, अपि च खो विञ्ञाणवन्त अत्तान, अपि च खो अत्तनि विञ्ञाण, अपि च खो विञ्ञाणस्मि

१ पुट्ठस्स – रो० ।

अत्तान समनुपस्सति । या खो पन सा, भिक्खवे, समनुपस्सना सङ्खारो सो । सो पन सङ्खारो किनिदानो पे० किपभवो ? अविज्जा-सम्फस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन फुट्ठस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स उप्पन्ना तण्हा, ततोजो सो सङ्खारो । इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्खारो B 81 अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो । सा पि तण्हा सा पि वेदना सो पि फस्सो सा पि अविज्जा अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना । एव खो, भिक्खवे, जानतो एव पस्सतो अनन्तरा आसवान खयो होति ।

"न हेव खो रूप अत्ततो समनुपस्सति, न वेदन अत्ततो समनुपस्सति, न सञ्ञ न सङ्खारे न विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति, अपि च खो एवदिट्ठि होति – 'सो अत्ता सो लोको, एसो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो' ति । या खो पन सा, भिक्खवे, सस्सतदिट्ठि सङ्खारो सो । सो पन सङ्खारो किनिदानो पे० एव पि, भिक्खवे, जानतो एव पस्सतो अनन्तरा आसवान खयो होति ।

R 99 "न हेव खो रूप अत्ततो समनुपस्सति, न वेदन न सञ्ञ न सङ्खारे न विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति, ना पि एवदिट्ठि होति – 'सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो' ति । अपि च खो एवदिट्ठि होति – 'नो चस्स नो च मे सिया नाभविस्स[1] न मे भविस्सती' ति । या खो पन सा, भिक्खवे, उच्छेददिट्ठि सङ्खारो सो । सो पन सङ्खारो किनिदानो किसमुदयो कि-जातिको किपभवो ? अविज्जासम्फस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन फुट्ठस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स उप्पन्ना तण्हा, ततोजो सो सङ्खारो । इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्खारो अनिच्चो पे० एव पि खो, भिक्खवे, जानतो एव पस्सतो अनन्तरा आसवान खयो होति ।

"न हेव खो रूप अत्ततो समनुपस्सति, न वेदन न सञ्ञ न सङ्खारे न विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति पे० न विञ्ञाणस्मि अत्ततो[2] समनुपस्सति, ना[3] पि एवदिट्ठि होति –'सो अत्ता सो लोको,सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो' ति, ना पि एव-दिट्ठि होति – 'नो चस्स नो च मे सिया नाभविस्स न मे भविस्सती' ति, अपि च खो कङ्खी होति विचिकिच्छी अनिट्ठङ्गतो सद्धम्मे । या खो पन सा, भिक्खवे, कङ्खिता विचिकिच्छिता अनिट्ठङ्गतता[4] सद्धम्मे सङ्खारो

१ न भविस्सामि – रो० । २ अत्तान – सी०, स्या०, रो० । ३ न – रो० ।
४. अनिट्ठङ्गता – रो० ।

सो । सो पन सङ्खारो किनिदानो किसमुदयो किजातिको किपभवो ? अविज्जासम्फस्सजेन, भिक्खवे, वेदयितेन फुट्ठस्स अस्सुतवतो पुथुज्जनस्स उप्पन्ना तण्हा, ततोजो सो सङ्खारो । इति खो, भिक्खवे, सो पि सङ्खारो अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो । सा पि तण्हा अनिच्चा सङ्खता B 82 पटिच्चसमुप्पन्ना । सा पि वेदना अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना । सो पि फस्सो अनिच्चो सङ्खतो पटिच्चसमुप्पन्नो । सा पि अविज्जा अनिच्चा सङ्खता पटिच्चसमुप्पन्ना । एव खो, भिक्खवे, जानतो एव पस्सतो अनन्तरा आसवान खयो होती'' ति ।

---

८२ पुण्णमसुत्त

८८ एक समय भगवा सावत्थिय विहरति पुब्बारामे मिगार- R 100 मातुपासादे महता भिक्खुसङ्घेन सद्धि । तेन खो पन समयेन भगवा तदहुपोसथे पन्नरसे पुण्णाय[१] पुण्णमाय रत्तिया भिक्खुसङ्घपरिवुतो अज्झोकासे निसिन्नो होति ।

अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु उट्ठायासना एकस उत्तरासङ्ग करित्वा येन भगवा तेनञ्जलि पणामेत्वा भगवन्त एतदवोच – "पुच्छेय्याहं, भन्ते, भगवन्त किञ्चिदेव देस, सचे मे भगवा ओकास करोति पञ्हस्स वेय्याकरणाया'' ति ।

"तेन हि त्व, भिक्खु, सके आसने निसीदित्वा पुच्छ यदाकङ्खसी'' ति ।

"एव, भन्ते'' ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा सके आसने निसीदित्वा भगवन्त एतदवोच – "इमे नु खो, भन्ते, पञ्चुपादानक्खन्धा, सेय्यथीद[२] – रूपुपादानक्खन्धो[३], वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्ञुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो, विञ्ञाणुपादानक्खन्धो'' ति ।

"इमे खो, भिक्खु, पञ्चुपादानक्खन्धा, सेय्यथीद – रूपुपादानक्खन्धो पे० विञ्ञाणुपादानक्खन्धो'' ति ।

"साधु, भन्ते'' ति खो सो भिक्खु भगवतो भासित अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा भगवन्त उत्तरि पञ्ह अपुच्छि –

"इमे खो पन, भन्ते, पञ्चुपादानक्खन्धा किमूलका'' ति ?

"इमे खो, भिक्खु, पञ्चुपादानक्खन्धा छन्दमूलका'' ति ।

---

१ रो० पोत्थके नत्थि । २ सेय्यथिद – म० । ३ रूपूपादानक्खन्धो – सी०, स्या० ।

"साधु पे० तञ्ञेव नु खो, भन्ते, उपादान ते पञ्चुपादानक्खन्धा उदाहु अञ्ञत्र पञ्चहि[1] उपादानक्खन्धेहि[1] उपादान" ति ?

R 101 "न खो, भिक्खु, तञ्ञेव उपादान ते पञ्चुपादानक्खन्धा ना पि अञ्ञत्र पञ्चहि उपादानक्खन्धेहि उपादान, अपि च यो तत्थ छन्दरागो त तत्थ उपादान" ति ।

"साधु, भन्ते" ति खो सो भिक्खु पे० उत्तरि पञ्ह अपुच्छि–

B. 83 "सिया पन, भन्ते, पञ्चुपादानक्खन्धेसु छन्दरागवेमत्तता" ति ?

"सिया, भिक्खू" ति भगवा अवोच, "इध, भिक्खु, एकच्चस्स एव होति – 'एवरूपो सिय अनागतमद्धान, एववेदनो सिय अनागतमद्धान, एवसञ्ञो[2] सिय अनागतमद्धान, एवसङ्खारो सिय अनागतमद्धान, एवविञ्ञाणो सिय अनागतमद्धान' ति । एव खो, भिक्खु, सिया पञ्चुपादानक्खन्धेसु छन्दरागवेमत्तता" ति ।

"साधु, भन्ते" ति खो सो भिक्खु पे० उत्तरि पञ्ह अपुच्छि–

"कित्तावता नु खो, भन्ते, खन्धान खन्धाधिवचन" ति ?

"य किञ्चि, भिक्खु, रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, अय वुच्चति रूपक्खन्धो । या काचि वेदना या काचि सञ्ञा ये केचि सङ्खारा य किञ्चि विञ्ञाण अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, अय वुच्चति विञ्ञाणक्खन्धो । एत्तावता खो, भिक्खु, खन्धान खन्धाधिवचन" ति ।

"साधु, भन्ते" ति खो सो भिक्खु पे० अपुच्छि –

"को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो रूपक्खन्धस्स पञ्ञापनाय, को हेतु को पच्चयो वेदनाक्खन्धस्स पञ्ञापनाय, को हेतु को पच्चयो सञ्ञाक्खन्धस्स पञ्ञापनाय, को हेतु को पच्चयो सङ्खारक्खन्धस्स पञ्ञापनाय, को हेतु को पच्चयो विञ्ञाणक्खन्धस्स पञ्ञापनाया" ति ?

"चत्तारो खो, भिक्खु, महाभूता हेतु चत्तारो महाभूता पच्चयो रूपक्खन्धस्स पञ्ञापनाय । फस्सो हेतु फस्सो पच्चयो वेदनाक्खन्धस्स पञ्ञापनाय । फस्सो हेतु फस्सो पच्चयो सञ्ञाक्खन्धस्स पञ्ञापनाय ।

१–१ पञ्चुपादानक्खन्धेहि – रो० । २ एवसञ्ञी – रो०, ए सञ्ञानो – सी० ।

फस्सो हेतु फस्सो पच्चयो सङ्खारक्खन्धस्स पञ्ञापनाय । नामरूप हेतु R 102 नामरूप पच्चयो विञ्ञाणक्खन्धस्स पञ्ञापनाया" ति ।

"साधु, भन्ते" ति खो सो भिक्खु पे० अपुच्छि –

"कथ नु खो, भन्ते, सक्कायदिट्ठि होती" ति ?

"इध, भिक्खु, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियान अदस्सावी अरियधम्मस्स अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो सप्पुरिसान अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूप अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा रूप, रूपस्मि वा अत्तान, वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति, विञ्ञाणवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा विञ्ञाण, विञ्ञाणस्मि वा अत्तान । एव B 84 खो, भिक्खु, सक्कायदिट्ठि होती" ति ।

"साधु, भन्ते" ति खो सो भिक्खु पे० अपुच्छि –

"कथ पन, भन्ते, सक्कायदिट्ठि न होती" ति ?

"इध, भिक्खु, सुतवा अरियसावको अरियान दस्सावी अरियधम्मस्स कोविदो अरियधम्मे सुविनीतो सप्पुरिसान दस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स कोविदो सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूप अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्तवा अत्तान, न अत्तनि वा रूप, न रूपस्मि वा अत्तान, न वेदन न सञ्ञ न सङ्खारे न विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति, न विञ्ञाणवन्त वा अत्तान, न अत्तनि वा विञ्ञाण, न विञ्ञाणस्मि वा अत्तान । एव खो, भिक्खु, सक्कायदिट्ठि न होती" ति ।

"साधु, भन्ते" ति खो सो भिक्खु पे० अपुच्छि –

"को नु खो, भन्ते, रूपस्स अस्सादो को आदीनवो कि निस्सरण, को वेदनाय को सञ्ञाय को सङ्खारान को विञ्ञाणस्स अस्सादो को आदीनवो कि निस्सरण" ति ?

"य खो, भिक्खु, रूप पटिच्च उप्पज्जति सुख सोमनस्स – अय रूपस्स अस्सादो । य रूप अनिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म – अय रूपस्स आदीनवो । यो रूपस्मि छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहान[1] – इद रूपस्स निस्सरण । य वेदन पटिच्च य सञ्ञ पटिच्च ये[2] सङ्खारे पटिच्च R. 103 य निस्सरण पटिच्च उप्पज्जति सुख सोमनस्स – अय विञ्ञाणस्स अस्सादो । य विञ्ञाण अनिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म – अय

१ छन्दरागपहान – रो० । २ – स्या० ।

विञ्ञाणस्स आदीनवो। यो विञ्ञाणस्मि छन्दरागविनयो छन्दरागप्पहान – इद विञ्ञाणस्स निस्सरण" ति।

"साधु, भन्ते" ति खो सो भिक्खु भगवतो भासित अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा भगवन्त उत्तरि पञ्ह अपुच्छि[1] –

"कथ नु खो, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो इमस्मि च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ती" ति ?

"य किञ्चि, भिक्खु, रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्ब रूप – 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत
85 सम्मप्पञ्ञाय पस्सति। या काचि वेदना या काचि सञ्ञा ये केचि सङ्खारा य किञ्चि विञ्ञाण अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्ब विञ्ञाण –'नेत मम, नेसोहमस्मि,न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सति। एव खो, भिक्खु, जानतो एव पस्सतो इमस्मि च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ती" ति।

तेन खो पन समयेन अञ्ञतरस्स भिक्खुनो एव चेतसो परिवितक्को उदपादि – "इति किर सो रूप अनत्ता, वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण अनत्ता, अनत्तकतानि कम्मानि कथमत्तान[2] फुसिस्सन्ती" ति।

अथ खो भगवा तस्स भिक्खुनो चेतसा चेतो परिवितक्कमञ्ञाय भिक्खू आमन्तेसि –

"ठान खो पनेत, भिक्खवे, विज्जति य इधेकच्चो मोघपुरिसो अविद्वा[3] अविज्जागतो तण्हाधिपतेय्येन[4] चेतसा सत्थुसासन अतिधावितब्ब मञ्ञेय्य। इति किर, भो, रूप अनत्ता, वेदना सञ्ञा सङ्खारा
R 104 विञ्ञाण अनत्ता। अनत्तकतानि कम्मानि कथमत्तान फुसिस्सन्ती ति ? पटिपुच्छाविनीता खो मे तुम्हे, भिक्खवे, तत्र तत्र तेसु तेसु धम्मेसु। त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते"।

१ आपुच्छि – सी०। २ कतमत्तान – रो०, कम्मत्तान – स्या०। ३ स्या० पोत्थके नत्थि। ४ तण्हाधिगतेन – सी०, स्या०।

"वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु– 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"तस्मातिह पे० एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती ति ।

"द्वे खन्धा तञ्ञेव सिय, अधिवचन च हेतुना ।
सक्कायेन[1] दुवे वुत्ता, अस्सादविञ्ञाणकेन च ।
एते दसविधा वुत्ता, होति भिक्खु पुच्छाया" ति ।।

खज्जनीयवग्गो ततियो ।

तस्सुद्दान

अस्सादो द्वे समुदया, अरहन्तेहि अपरे द्वे । B 86
सीहो[2] खज्जनी[3] पिण्डोल्य[3], पालिलेय्येन[4] पुण्णमा ति ।।

---

८३ आनन्दसुत्त

८६ सावत्थिनिदान । तत्र खो आयस्मा आनन्दो भिक्खू R 105
आमन्तेसि – "आवुसो, भिक्खवे[5]" ति । "आवुसो" ति खो ते भिक्खू आयस्मतो आनन्दस्स पच्चस्सोसु । आयस्मा आनन्दो एतदवोच –

"पुण्णो नाम, आवुसो, आयस्मा मन्ताणिपुत्तो[6] अम्हाक नवकान सत बहूपकारो होति । सो अम्हे इमिना ओवादेन ओवदति – 'उपादाय, आवुसो आनन्द, अस्मी ति होति, नो अनुपादाय । किञ्च उपादाय अस्मी ति होति, नो अनुपादाय ? रूप उपादाय अस्मी ति होति, नो अनुपादाय । वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण उपादाय अस्मी ति होति, नो अनुपादाय । सेय्यथापि, आवुसो आनन्द, इत्थी वा पुरिसो वा दहरो युवा

---

१ सत्तायेन – रो० । २ सीहा – रो० । ३–३ खज्जनिपिण्डोल्यो – सी०; खज्जनिपिण्डोल्य – स्या०, खज्जनि पिण्डोल्य – रो० । ४ पारिलेय्येन – सी०, रो० । ५ भिक्खवो – सी०, रो० । ६ मन्तानिपुत्तो – सी०, रो०, मन्तानीपुत्तो – स्या० ।

मण्डनकजातिको[१] आदासे वा परिसुद्धे परियोदाते अच्छे वा उदकपत्ते सक मुखनिमित्त पच्चवेक्खमानो उपादाय पस्सेय्य, नो अनुपादाय, एवमेव खो, आवुसो आनन्द, रूप उपादाय अस्मी ति होति, नो अनुपादाय । वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण उपादाय अस्मी ति होति, नो अनुपादाय । त कि मञ्ञसि, आवुसो आनन्द, रूप निच्च वा अनिच्च वा' ति ?

'अनिच्च, आवुसो' ।

'वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा' ति ?

'अनिच्च, आवुसो' ।

'तस्मातिह पे० एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति

106 पजानाती' ति । पुण्णो नाम आवुसो आयस्मा मन्ताणिपुत्तो अम्हाक

87 नवकान सत बहूपकारो होति । सो अम्हे इमिना ओवादेन ओवदति । इद[२] च[२] पन मे आयस्मतो पुण्णस्स मन्ताणिपुत्तस्स धम्मदेसन सुत्वा धम्मो अभिसमितो[३]'' ति ।

---

८४ तिस्ससुत्त

९० सावत्थिनिदान । तेन खो पन समयेन आयस्मा तिस्सो भगवतो पितुच्छापुत्तो सम्बहुलान भिक्खून एवमारोचेति – "अपि मे, आवुसो, मधुरकजातो विय कायो, दिसा पि मे न पक्खायन्ति, धम्मा पि म न[४] पटिभन्ति[४], थीनमिद्ध[५] च मे चित्त परियादाय तिट्ठति, अनभिरतो च ब्रह्मचरिय चरामि, होति च मे धम्मेसु विचिकिच्छा'' ति ।

अथ खो सम्बहुला भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्त एतदवोचु – "आयस्मा, भन्ते, तिस्सो भगवतो पितुच्छापुत्तो सम्बहुलान भिक्खून एवमारोचेति – 'अपि मे, आवुसो, मधुरकजातो विय कायो, दिसा पि मे न पक्खायन्ति, धम्मा पि म न पटिभन्ति, थीनमिद्ध च मे चित्त परियादाय तिट्ठति, अनभिरतो च ब्रह्मचरिय चरामि, होति च मे धम्मेसु विचिकिच्छा'' ति ।

---

१ मण्डनकजातियो – सी० । २–२ इम – स्या० । ३ अभिसमेतो – सी०, रो० । ४–४ नप्पटिभन्ति – सी०, स्या० । ५ थिनमिद्ध – म० ।

अथ खो भगवा अञ्ञतर भिक्खु आमन्तेसि – "एहि त्व, भिक्खु, मम वचनेन तिस्स भिक्खु आमन्तेही ति – 'सत्था[1] त, आवुसो तिस्स, आमन्तेती'" ति[1] ।

"एव, भन्ते" ति खो सो भिक्खु भगवतो पटिस्सुत्वा येनायस्मा तिस्सो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त तिस्स एतदवोच – "सत्था त, आवुसो तिस्स, आमन्तेती" ति ।

"एवमावुसो" ति खो आयस्मा तिस्सो तस्स भिक्खुनो पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो आयस्मन्त तिस्स भगवा एतदवोच –

"सच्च किर त्व, तिस्स, सम्बहुलान भिक्खून एवमारोचेसि – R 107 'अपि मे, आवुसो, मधुरकजातो विय कायो पे० होति च मे धम्मेसु विचिकिच्छा'" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"त कि मञ्ञसि, तिस्स, रूपे अविगतरागस्स[2] अविगतच्छन्दस्स[3] अविगतपेमस्स अविगतपिपासस्स अविगतपरिळाहस्स[4] अविगततण्हस्स तस्स रूपस्स विपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"साधु साधु, तिस्स ! एव हेत, तिस्स, होति । यथा त रूपे B 88 अविगतरागस्स वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारेसु अविगतरागस्स पे० तेस सङ्खारान विपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"साधु साधु, तिस्स ! एव हेत, तिस्स, होति । यथा त सङ्खारेसु अविगतरागस्स, विञ्ञाणे अविगतरागस्स अविगतच्छन्दस्स अविगतपेमस्स अविगतपिपासस्स अविगतपरिळाहस्स अविगततण्हस्स तस्स विञ्ञाणस्स विपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा" ति ?

१–१ म० पोत्थके नत्थि । २ अवीतरागस्स – स्या० । ३ अविगतछन्दस्स – सी०, रो०, अवीतच्छन्दस्स – स्या० । ४ अविगतपरिलाहस्स – सी०, अवीतपरिळाहस्स – स्या० ।

"एव, भन्ते" ।

"साधु साधु, तिस्स ! एव हेत, तिस्स, होति यथा त विञ्ञाणे अविगतरागस्स । त कि मञ्ञसि, तिस्स, रूपे विगतरागस्स विगतच्छन्दस्स विगतपेमस्स विगतपिपासस्स विगतपरिळाहस्स विगततण्हस्स तस्स रूपस्स विपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"साधु साधु, तिस्स ! एव हेत, तिस्स, होति । यथा त रूपे विगतरागस्स वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारेसु विगतरागस्स विञ्ञाणे
R 108 विगतरागस्स विगतच्छन्दस्स विगतपेमस्स विगतपिपासस्स विगतपरिळाहस्स विगततण्हस्स तस्स विञ्ञाणस्स विपरिणामञ्ञथाभावा उप्पज्जन्ति सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"साधु साधु, तिस्स ! एव हेत, तिस्स, होति यथा त विञ्ञाणे विगतरागस्स । त किं मञ्ञसि, तिस्स, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"तस्मातिह पे० एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाति ।

"सेय्यथापि[1], तिस्स, द्वे पुरिसा – एको पुरिसो अमग्गकुसलो, एको पुरिसो मग्गकुसलो । तमेन सो अमग्गकुसलो पुरिसो अमु मग्गकुसल पुरिस मग्ग पुच्छेय्य । सो एव वदेय्य – 'एहि[2], भो[2] पुरिस, अय मग्गो । तेन मुहुत्त गच्छ । तेन मुहुत्त गन्त्वा दक्खिस्ससि द्वेधापथ[3], तत्थ वाम मुञ्चित्वा दक्खिण गण्हाहि[4] । तेन मुहुत्त गच्छ । तेन मुहुत्त गन्त्वा दक्खिस्ससि तिब्ब वनसण्ड । तेन मुहुत्त गच्छ । तेन मुहुत्त गन्त्वा
B 89 दक्खिस्ससि महन्त निन्न पल्लल । तेन मुहुत्त गच्छ । तेन मुहुत्त गन्त्वा दक्खिस्ससि सोब्भ पपात । तेन मुहुत्त गच्छ । तेन मुहुत्त गन्त्वा दक्खिस्ससि सम भूमिभाग रमणीय' ति ।

१ सेय्यथापस्सु – सी०, सेय्यथापस्स – रो० । २–२ अम्भो – सी०, एव भो – स्या०, रो० । ३ द्विधापथ – सी०, रो० । ४ गण्ह – स्या० ।

"उपमा खो म्याय, तिस्स, कता अत्थस्स विञ्ञापनाय। अय चेवेत्थ[1] अत्थो – 'पुरिसो अमग्गकुसलो' ति खो, तिस्स, पुथुज्जनस्सेत अधिवचन। 'पुरिसो मग्गकुसलो' ति खो, तिस्स, तथागतस्सेत अधिवचन अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स। 'द्वेधापथो' ति खो, तिस्स, विचिकिच्छायेत अधिवचन। 'वामो[2] मग्गो[2]' ति खो, तिस्स, अट्ठङ्गिकस्सेत मिच्छामग्गस्स अधिवचन, सेय्यथीद – मिच्छादिट्ठिया पे० मिच्छासमाधिस्स। R 109 'दक्खिणो मग्गो' ति खो, तिस्स, अरियस्सेत अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स अधिवचन, सेय्यथीद[3] – सम्मादिट्ठिया पे० सम्मासमाधिस्स। 'तिब्बो वनसण्डो' ति खो, तिस्स, अविज्जायेत अधिवचन। 'महन्त निन्न पल्लल' ति खो, तिस्स, कामानमेत अधिवचन। 'सोब्भो पपातो' ति खो, तिस्स, कोधूपायासस्सेत अधिवचन। 'समो भूमिभागो रमणीयो' ति खो, तिस्स, निब्बानस्सेत अधिवचन। अभिरम, तिस्स, अभिरम, तिस्स! अहमोवादेन अहमनुग्गहेन[4] अहमनुसासनिया" ति।

९१ इदमवोच भगवा। अत्तमनो आयस्मा तिस्सो भगवतो भासित अभिनन्दी ति।

---

८५ यमकसुत्त

९२ एक समय आयस्मा सारिपुत्तो सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। तेन खो पन समयेन यमकस्स नाम भिक्खुनो एवरूप पापक दिट्ठिगत उप्पन्न होति – "तथाह भगवता धम्म देसित आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति पर मरणा" ति।

अस्सोसु खो सम्बहुला भिक्खू यमकस्स किर नाम भिक्खुनो एवरूप पापक दिट्ठिगत उप्पन्न होति – "तथाह भगवता धम्म देसित आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति पर मरणा" ति। अथ खो ते भिक्खू येनायस्मा यमको तेनुपसङ्कमिसु, B 90 उपसङ्कमित्वा आयस्मता यमकेन सद्धि सम्मोदिसु। सम्मोदनीय कथ सारणीय[5] वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदिसु। एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू आयस्मन्त यमक एतदवोचु –

---

१ चेत्थ – सी०। २–२ वाममग्गो – रो०। ३ सेय्यथिद – म०। ४ अह धम्मानुग्गहेन – सी०। ५ साराणीय – सी०, स्या०, रो०।

“सच्च किर ते, आवुसो यमक, एवरूप पापक दिट्ठिगत उप्पन्न –
110 ‘तथाह भगवता धम्म देसित आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति पर मरणा’” ति ?

“एव ख्वाह, आवुसो, भगवता धम्म देसित आजानामि – ‘खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति पर मरणा’” ति ।

“मा, आवुसो यमक, एव अवच, मा भगवन्त अब्भाचिक्खि । न हि साधु भगवतो अब्भाचिक्खन[1] । न हि भगवा एव वदेय्य – ‘खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति पर मरणा’” ति ।

एव पि खो आयस्मा यमको तेहि भिक्खूहि वुच्चमानो तथेव[2] त पापक दिट्ठिगत[2] थामसा परामासा अभिनिविस्स[3] वोहरति– “तथाह भगवता धम्म देसित आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति पर मरणा” ति ।

यतो खो ते भिक्खू नासक्खिसु आयस्मन्त यमक एतस्मा पापका दिट्ठिगता विवेचेतु, अथ खो ते भिक्खू उट्ठायासना येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोचु – “यमकस्स नाम, आवुसो सारिपुत्त, भिक्खुनो एवरूप पापक दिट्ठिगत उप्पन्न – ‘तथाह भगवता धम्म देसित आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति पर मरणा’ ति । साधायस्मा सारिपुत्तो येन यमको भिक्खु तेनुपसङ्कमतु अनुकम्प उपादाया” ति ।

अधिवासेसि खो आयस्मा सारिपुत्तो तुण्हीभावेन । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो सायन्हसमय[4] पटिसल्लाना[5] वुट्ठितो येनायस्मा यमको तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता यमकेन सद्धि सम्मोदि पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्त यमक एतदवोच – “सच्च किर ते, आवुसो यमक, एवरूप पापक दिट्ठिगत उप्पन्न – ‘तथाह
111 भगवता धम्म देसित आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति पर मरणा’” ति ?

91 “एव ख्वाह, आवुसो, भगवता धम्म देसित आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति पर मरणा” ति ।

---

१ अब्भक्खान – सी०, स्या०, रो० । २–२ रो० पोत्थके नत्थि । ३ अभिनिविस्स – स्या० । ४ सायण्हसमय – सी०, स्या०, रो० । ५ पटिसल्लाणा – सी०, स्या०, रो० ।

"तं किं मञ्ञसि, आवुसो यमक, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, आवुसो"।

"वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, आवुसो"।

"तस्मातिह पे० एवं पस्सं पे० नापरं इत्थत्ताया ति पजानाति।

"तं किं मञ्ञसि, आवुसो यमक, रूपं तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेतं, आवुसो"।

"वेदनं तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेतं, आवुसो"।

"सञ्ञं सङ्खारे विञ्ञाणं तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेतं, आवुसो"।

"तं किं मञ्ञसि, आवुसो यमक, रूपस्मिं तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेतं, आवुसो"।

"अञ्ञत्र रूपा तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेतं, आवुसो"।

"वेदनाय अञ्ञत्र वेदनाय पे० सञ्ञाय अञ्ञत्र सञ्ञाय सङ्खारेसु अञ्ञत्र सङ्खारेहि विञ्ञाणस्मिं तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेतं, आवुसो"।

"अञ्ञत्र विञ्ञाणा तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेतं, आवुसो"।

"तं किं मञ्ञसि, आवुसो यमक, रूपं[1] वेदनं[2] सञ्ञं[3] सङ्खारे[4] विञ्ञाणं तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेतं, आवुसो"।

१ रूपा – रो०। २ वेदना – स्या०, रो०। ३ सञ्ञा – स्या०, रो०। ४ सङ्खारा – स्या०, रो०।

R 112 "त कि मञ्ञासि, आवुसो यमक, अय सो अरूपी अवेदनो असञ्ञी असङ्खारो अविञ्ञाणो तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेत, आवुसो"।

"एत्थ च ते, आवुसो यमक, दिट्ठेव धम्मे सच्चतो थेततो[1] तथागतो अनुपलब्भियमानो, कल्ल नु ते त वेय्याकरण – 'तथाह भगवता धम्म देसित आजानामि यथा खीणासवो भिक्खु कायस्स भेदा उच्छिज्जति विनस्सति, न होति पर मरणा'" ति।

"अहु खो मे त, आवुसो सारिपुत्त, पुब्बे अविद्दसुनो पापक दिट्ठिगत, इद च पनायस्मतो सारिपुत्तस्स धम्मदेसन सुत्वा त चेव पापक दिट्ठिगत पहीन, धम्मो च मे अभिसमितो" ति।

B 92 "सचे त आवुसो यमक, एव पुच्छेय्यु – 'यो सो, आवुसो यमक, भिक्खु अरह खीणासवो सो कायस्स भेदा पर मरणा कि होती' ति ? एव पुट्ठो त्व, आवुसो यमक, किन्ति ब्याकरेय्यासी[2]" ति ?

"सचे म, आवुसो, एव पुच्छेय्यु – 'यो सो, आवुसो यमक, भिक्खु अरह खीणासवो सो कायस्स भेदा पर मरणा कि होती' ति ? एव पुट्ठोह, आवुसो, एव ब्याकरेय्य – 'रूप खो, आवुसो, अनिच्च। यदनिच्च त दुक्ख, य दुक्ख त निरुद्ध तदत्थङ्गत[3]। वेदना सञ्ञा सङ्खारा . विञ्ञाण अनिच्च। यदनिच्च त दुक्ख, य दुक्ख त निरुद्ध तदत्थङ्गत' ति। एव पुट्ठोह, आवुसो, एव ब्याकरेय्य" ति।

"साधु साधु, आवुसो यमक! तेन हावुसो, यमक, उपम ते करिस्सामि एतस्सेव अत्थस्स भिय्योसोमत्ताय ञाणाय। सेय्यथापि, आवुसो यमक, गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अड्ढो महद्धनो महाभोगो, सो च आरक्खसम्पन्नो। तस्स कोचिदेव पुरिसो उप्पज्जेय्य अनत्थकामो
R 113 अहितकामो अयोगक्खेमकामो जीविता वोरोपेतुकामो। तस्स एवमस्स – 'अय खो गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अड्ढो महद्धनो महाभोगो, सो च आरक्खसम्पन्नो, नाय[4] सुकरो[4] पसय्ह जीविता वोरोपेतु। यन्नूनाह अनुपखज्ज जीविता वोरोपेय्य' ति। सो त गहपति वा गहपतिपुत्त वा उपसङ्कमित्वा एव वदेय्य – 'उपट्ठहेय्य त, भन्ते' ति। तमेन सो गहपति वा गहपतिपुत्तो वा उपट्ठापेय्य। सो उपट्ठहेय्य पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती

१ तथतो – स्या०। २ ब्याकरेय्यासी – रो०। ३ तदत्थगत – सी०, रो०। ४–४ न ब्यासुकरो – सी०, न ह्याय सुकरो – स्या०।

किङ्कारपटिस्सावी[1] मनापचारी पियवादी। तस्स सो गहपति वा गहपतिपुत्तो मित्ततो पि न सद्दहेय्य[2], सुहज्जतो पि न सद्दहेय्य, तस्मि च विस्सास आपज्जेय्य। यदा खो, आवुसो, तस्स पुरिसस्स एवमस्स – 'सविस्सत्थो[3] खो म्याय गहपति वा गहपतिपुत्तो वा' ति अथ न रहोगत विदित्वा तिण्हेन सत्थेन जीविता वोरोपेय्य।

"त कि मञ्ञसि, आवुसो यमक, यदा हि[4] सो पुरिसो अमु गहपति वा गहपतिपुत्त वा उपसङ्कमित्वा एव आह – 'उपट्ठहेय्य त, भन्ते' ति, तदा पि सो वधको व। वधक च पन सन्त न अञ्ञासि – 'वधको मे' ति। यदा पि सो उपट्ठहति[5] पुब्बुट्ठायी पच्छानिपाती किङ्कारपटिस्सावी मनापचारी पियवादी, तदा पि सो वधको व। वधक च पन सन्त न अञ्ञासि B 93 – 'वधको मे' ति। यदा पि न रहोगत विदित्वा तिण्हेन सत्थेन जीविता वोरोपेति, तदा पि सो वधको व। वधक च पन सन्त न अञ्ञासि – 'वधको मे'" ति।

"एवमावुसो" ति।

"एवमेव खो, आवुसो, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियान अदस्सावी अरियधम्मस्स अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो सप्पुरिसान अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूप अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा रूप, रूपस्मि वा अत्तान। वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति, विञ्ञाणवन्त R 114 वा अत्तान, अत्तनि वा विञ्ञाण, विञ्ञाणस्मि वा अत्तान।

"सो अनिच्च रूप 'अनिच्च रूप' ति यथाभूत नप्पजानाति। अनिच्च वेदन 'अनिच्चा वेदना' ति यथाभूत नप्पजानाति। अनिच्च सञ्ञ 'अनिच्चा सञ्ञा' ति यथाभूत नप्पजानाति। अनिच्चे सङ्खारे 'अनिच्चा सङ्खारा' ति यथाभूत नप्पजानाति। अनिच्च विञ्ञाण 'अनिच्च विञ्ञाण' ति यथाभूत नप्पजानाति।

"दुक्ख रूप 'दुक्ख रूप' ति यथाभूत नप्पजानाति। दुक्ख वेदन दुक्ख सञ्ञ दुक्खे सङ्खारे दुक्ख विञ्ञाण 'दुक्ख विञ्ञाण' ति यथाभूत नप्पजानाति।

"अनत्त रूप 'अनत्त[6] रूप' ति यथाभूत नप्पजानाति। अनत्त

१ किंकारपटिसावी – स्या०, किंकारपतिस्सावी – रो०। २ दहेय्य – स्या०, रो०। ३ सविस्सट्ठो – स्या०। ४ पि – सी०, स्या०, रो०। ५ उपट्ठाति – सी०, स्या०, रो०। ६ अनत्ता – म०।

वेदन अनत्त सञ्ञ अनत्ते सङ्खारे अनत्त विञ्ञाण 'अनत्त विञ्ञाण' ति यथाभूत नप्पजानाति ।

"सङ्खत रूप 'सङ्खत रूप' ति यथाभूत नप्पजानाति । सङ्खत वेदन सङ्खत सञ्ञ सङ्खते सङ्खारे सङ्खत विञ्ञाण 'सङ्खत विञ्ञाण' ति यथाभूत नप्पजानाति ।

"वधक रूप 'वधक रूप' ति यथाभूत नप्पजानाति । वधक वेदन 'वधका वेदना' ति वधक सञ्ञ 'वधका सञ्ञा' ति वधके सङ्खारे 'वधका सङ्खारा' ति यथाभूत नप्पजानाति । वधक विञ्ञाण 'वधक विञ्ञाण' ति यथाभूत नप्पजानाति ।

"सो रूप उपेति उपादियति अधिट्ठाति 'अत्ता मे' ति । वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण उपेति उपादियति अधिट्ठाति 'अत्ता मे' ति । तस्सिमे पञ्चुपादानक्खन्धा उपेता उपादिन्ना[1] दीघरत्त अहिताय दुक्खाय सवत्तन्ति ।

B 94 "सुतवा च खो, आवुसो, अरियसावको अरियान दस्सावी पे० सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूप अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्त अत्तान[2], न अत्तनि रूप[3], न रूपस्मि अत्तान । न वेदन न सञ्ञ न सङ्खारे न विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति, न विञ्ञाणवन्त अत्तान, न अत्तनि विञ्ञाण, न विञ्ञाणस्मि अत्तान ।

R 115 "सो अनिच्च रूप 'अनिच्च रूप' ति यथाभूत पजानाति । अनिच्च वेदन अनिच्च सञ्ञ अनिच्चे सङ्खारे अनिच्च विञ्ञाण 'अनिच्च विञ्ञाण' ति यथाभूत पजानाति ।

"दुक्ख रूप 'दुक्ख रूप' ति यथाभूत पजानाति । दुक्ख वेदन .. दुक्ख सञ्ञ दुक्खे सङ्खारे दुक्ख विञ्ञाण 'दुक्ख विञ्ञाण' ति यथाभूत पजानाति ।

"अनत्त रूप 'अनत्त[4] रूप' ति यथाभूत पजानाति । अनत्त वेदन अनत्त सञ्ञ अनत्ते सङ्खारे अनत्त विञ्ञाण 'अनत्त[5] विञ्ञाण' ति यथाभूत पजानाति ।

"सङ्खत रूप 'सङ्खत रूप' ति यथाभूत पजानाति । सङ्खत वेदन

---

१ उपादिण्णा – सी०, रो० । २ वा अत्तान – सी०, स्या० । ३ वा रूप – सी०, स्या० । ४ अनत्ता – म० । ५ अनत्ता – रो० ।

सङ्खत सञ्ञ सङ्खते सङ्खारे सङ्खत विञ्ञाण 'सङ्खत विञ्ञाण' ति यथाभूत पजानाति ।

"वधक रूप 'वधक रूप' ति यथाभूत पजानाति । वधक वेदन वधक सञ्ञ वधके सङ्खारे 'वधका सङ्खारा' ति यथाभूत पजानाति । वधक विञ्ञाण 'वधक विञ्ञाण' ति यथाभूत पजानाति ।

"सो रूप न उपेति न उपादियति नाधिट्ठाति 'अत्ता मे' ति । वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण न उपेति न उपादियति नाधिट्ठाति 'अत्ता मे' ति । तस्सिमे पञ्चुपादानक्खन्धा[1] अनुपेता अनुपादिन्ना[2] दीघरत्त हिताय सुखाय सवत्तन्ती" ति ।

"एवमेत[3], आवुसो सारिपुत्त, होति[4] येस आयस्मन्तान तादिसा सब्रह्मचारिनो अनुकम्पका अत्थकामा ओवादका अनुसासका । इद च पन मे आयस्मतो सारिपुत्तस्स धम्मदेसन सुत्वा अनुपादाय आसवेहि चित्त विमुत्त" ति* ।

---

८६ अनुराधसुत्त

९३ एव मे सुत । एक समय भगवा वेसालिय विहरति महा- R 116
वने कूटागारसालाय । तेन खो पन समयेन आयस्मा अनुराधो भगवतो
अविदूरे अरञ्ञकुटिकाय विहरति । अथ खो सम्बहुला अञ्ञतित्थिया B 95
परिब्बाजका येन आयस्मा अनुराधो तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा आयस्मता अनुराधेन सद्धि सम्मोदिसु । सम्मोदनीय कथ सारणीय वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदिसु । एकमन्त निसिन्ना खो ते अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका आयस्मन्त अनुराध एतदवोचु – "यो सो, आवुसो अनुराध, तथागतो उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो त तथागतो इमेसु चतूसु[5] ठानेसु पञ्ञापयमानो पञ्ञापेति[6]–'होति तथागतो पर मरणा' ति वा, 'न होति तथागतो पर मरणा' ति वा, 'होति च न च होति तथागतो पर मरणा' ति वा, 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति वा" ति ?

एव वुत्ते, अनुराधो ते अञ्ञतित्थिये परिब्बाजके एतदवोच – "यो सो आवुसो तथागतो उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो त

---

१ उपादानक्खन्धो – रो० । २ अनुपादिण्णा–रो० । ३ एवञ्हेत–स्या०, एव हि ते–सी०, रो० । ४ होन्ति – रो० । *'इदमवोच आयस्मा सारिपुत्तो अत्तमनो आयस्मा, यमको आयस्मतो सारिपुत्तस्स भासित अभिनन्दी' ति इति अधिको पाठो सी०, रो० पोत्थकेसु अत्थि । ५ चतूसु पि–सी० । ६ पञ्ञापेति–स्या० ।

तथागतो अञ्ञत्र इमेहि चतूहि ठानेहि पञ्ञापयमानो पञ्ञापेति – ‘होति तथागतो पर मरणा’ ति वा, ‘न होति तथागतो पर मरणा’ ति वा, ‘होति च न च होति तथागतो पर मरणा’ ति वा, ‘नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा’ ति वा’’ ति ।

एव वुत्ते, अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका आयस्मन्त अनुराध एतदवोचु – ‘‘सो चाय भिक्खु नवो भविस्सति अचिरपब्बजितो, थेरो वा पन बालो अब्यत्तो[1]’’ ति ।

अथ खो अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका आयस्मन्त अनुराध नववादेन च बालवादेन च अपसादेत्वा उट्ठायासना पक्कमिसु ।

R 117 अथ खो आयस्मतो अनुराधस्स अचिरपक्कन्तेसु तेसु अञ्ञतित्थियेसु परिब्बाजकेसु एतदहोसि – ‘‘सचे खो म ते अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका उत्तरि पञ्ह[2] पुच्छेय्यु, कथ ब्याकरमानो नु[3] ख्वाह तेस अञ्ञतित्थियान परिब्बाजकान वुत्तवादी चेव भगवतो अस्स, न च भगवन्त अभूतेन अब्भाचिक्खेय्य, धम्मस्स चानुधम्म ब्याकरेय्य[4], न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो[5] गारय्ह ठान आगच्छेय्या’’ ति ?

अथ खो आयस्मा अनुराधो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा अनुराधो भगवन्त एतदवोच – ‘‘इधाह, भन्ते, भगवतो अविदूरे अरञ्ञकुटिकाय विहरामि ।
B 96 अथ खो, भन्ते, सम्बहुला अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका येनाह तेनुपसङ्कमिसु पे० म एतदवोचु – ‘यो सो, आवुसो अनुराध, तथागतो उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो त तथागतो इमेसु चतूसु ठानेसु पञ्ञापयमानो पञ्ञापेति – होति तथागतो पर मरणा ति वा, न होति होति च न च होति, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा’ ति ? एव वुत्ताह, भन्ते, ते अञ्ञतित्थिये परिब्बाजके एतदवोच पे० ।

R 118 ‘‘तस्स मय्ह, भन्ते, अचिरपक्कन्तेसु तेसु अञ्ञतित्थियेसु परिब्बाजकेसु एतदहोसि – ‘सचे खो म ते अञ्ञतित्थिया परिब्बाजका उत्तरि पञ्ह पुच्छेय्यु, कथ ब्याकरमानो नु ख्वाह तेस अञ्ञतित्थियान परिब्बाजकान वुत्तवादी चेव भगवतो अस्स, न च भगवन्त अभूतेन[6] अब्भा-

१ अब्यत्तो – सी०, रो० । २ स्या० पोत्थके नत्थि । ३ न – स्या० ।
४ ब्याकरेय्य – रो० । ५ वादानुपातो – सी०, स्या०, रो० । ६ रो० पोत्थके नत्थि ।

चिक्खेय्य, धम्मस्स चानुधम्म ब्याकरेय्य, न च कोचि सहधम्मिको वादानुवादो गारय्ह ठान आगच्छेय्या" ति ?

"त कि मञ्ञसि, अनुराध, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च भन्ते" पे० तस्मातिह प० एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाति ।

"त कि मञ्ञसि, अनुराध, रूप तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"त कि मञ्ञसि, अनुराध, रूपस्मि तथागतो ति समनु- B 97
पस्ससी" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"अञ्ञत्र रूपा तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"वेदनाय पे० अञ्ञत्र वेदनाय पे० सञ्ञाय अञ्ञत्र सञ्ञाय सङ्खारेसु अञ्ञत्र सङ्खारेहि विञ्ञाणस्मि अञ्ञत्र विञ्ञाणा तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"त कि मञ्ञसि, अनुराध, रूप वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"त कि मञ्ञसि, अनुराध, अय सो अरूपी अवेदनो असञ्ञी असङ्खारो अविञ्ञाणो तथागतो ति समनुपस्ससी" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"एत्थ च ते, अनुराध, दिट्ठेव धम्मे सच्चतो थेततो[1] तथागतो अनुपलब्भियमानो कल्लं नु तं तं वेय्याकरणं – 'यो सो, आवुसो, तथागतो उत्तमपुरिसो परमपुरिसो परमपत्तिपत्तो तं तथागतो अञ्ञत्र इमेहि
R 119 चतूहि ठानेहि पञ्ञापयमानो पञ्ञापेति – होति तथागतो परं मरणा ति वा, न होति... होति च न च होति, नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"साधु साधु, अनुराध ! पुब्बे चाहं, अनुराध, एतरहि च दुक्खं चेव पञ्ञापेमि दुक्खस्स च निरोधं" ति ।

---

८७. वक्कलिसुत्तं

९४. एकं समयं भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तेन खो पन समयेन आयस्मा वक्कलि कुम्भकारनिवेसने विहरति आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो । अथ खो आयस्मा वक्कलि उपट्ठाके आमन्तेसि – "एथ तुम्हे, आवुसो, येन भगवा तेनुपसङ्कमथ, उपसङ्कमित्वा मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दथ – 'वक्कलि, भन्ते, भिक्खु आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो, सो भगवतो पादे सिरसा वन्दती' ति । एवं च वदेथ – 'साधु किर, भन्ते, भगवा येन वक्कलि भिक्खु तेनुपसङ्कमतु, अनुकम्पं उपादाया'" ति ।

"एवमावुसो" ति खो ते भिक्खू आयस्मतो वक्कलिस्स पटि-
B 98 स्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं – "वक्कलि, भन्ते, भिक्खु आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो । सो भगवतो पादे सिरसा वन्दति, एवं च पन वदेति – 'साधु किर, भन्ते, भगवा येन वक्कलि भिक्खु तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया'" ति ।

अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन । अथ खो भगवा निवासेत्वा
R 120 पत्तचीवरमादाय येनायस्मा वक्कलि तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो आयस्मा वक्कलि भगवन्तं दूरतो व आगच्छन्तं । दिस्वान मञ्चके समधोसि[2] । अथ खो भगवा आयस्मन्तं वक्कलिं एतदवोच – "अलं, वक्कलि, मा त्वं

---

१ तथतो – स्या० । २ समद्धोसि – सी०, समञ्चोपि – स्या० ।

मञ्चके समधोसि । सन्तिमानि आसनानि पञ्ञत्तानि, तत्थाहं निसीदिस्सामी" ति । निसीदि भगवा पञ्ञत्ते आसने । निसज्ज खो भगवा आयस्मन्तं वक्कलिं एतदवोच – "कच्चि ते, वक्कलि, खमनीयं कच्चि यापनीयं कच्चि दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति, नो अभिक्कमन्ति, पटिक्कमोसानं पञ्ञायति, नो अभिक्कमो" ति ?

"न मे, भन्ते, खमनीयं न यापनीयं, बाळ्हा मे दुक्खा वेदना अभिक्कमन्ति, नो पटिक्कमन्ति, अभिक्कमोसानं पञ्ञायति, नो पटिक्कमो" ति ।

"कच्चि ते, वक्कलि, न किञ्चि कुक्कुच्चं न कोचि विप्पटिसारो" ति ?

"तग्घ मे, भन्ते, अनप्पकं कुक्कुच्चं अनप्पको विप्पटिसारो" ति ।

"कच्चि पन तं, वक्कलि, अत्ता सीलतो न उपवदती" ति ?

"न खो मं, भन्ते, अत्ता सीलतो उपवदती" ति ।

"नो चे किर तं, वक्कलि, अत्ता सीलतो उपवदति, अथ किञ्च ते कुक्कुच्चं को च विप्पटिसारो" ति ?

"चिरपटिकाहं, भन्ते, भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्कमितुकामो, नत्थि च मे कायस्मिं तावतिका बलमत्ता यावताहं[1] भगवन्तं दस्सनाय उपसङ्कमेय्य" ति ।

"अलं, वक्कलि, किं ते इमिना पूतिकायेन दिट्ठेन ? यो खो, वक्कलि, धम्मं पस्सति सो मं पस्सति, यो मं पस्सति सो धम्मं पस्सति । धम्मं हि, वक्कलि, पस्सन्तो मं पस्सति, मं पस्सन्तो धम्मं पस्सति । तं किं मञ्ञसि, वक्कलि, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" । R 121

"यं पनानिच्चं दुक्खं वा तं सुखं वा" ति ?

"दुक्खं, भन्ते" ।

"यं पनानिच्चं दुक्खं विपरिणामधम्मं कल्लं नु तं समनुपस्सितुं B 99 – 'एतं मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

---

१ याहं–सी०, यायाहं–रो० ।

"अनिच्च, भन्ते" पे० एसो मे अत्ता ति।

"नो हेत, भन्ते"। "तस्मातिह पे० एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति।

अथ खो भगवा आयस्मन्त वक्कलि इमिना ओवादेन ओवदित्वा उट्ठायासना येन गिज्झकूटो पब्बतो तेन पक्कामि[1]। अथ खो आयस्मा वक्कलि अचिरपक्कन्तस्स भगवतो उपट्ठाके आमन्तेसि – "एथ म, आवुसो, मञ्चक आरोपेत्वा येन इसिगिलिपस्स[2] काळसिला तेनुपसङ्कमथ। कथ हि नाम मादिसो अन्तरघरे काल कत्तब्ब मञ्ञेय्या" ति ?

"एवमावुसो" ति खो ते भिक्खू आयस्मतो वक्कलिस्स पटिस्सुत्वा आयस्मन्त वक्कलि मञ्चक आरोपेत्वा येन इसिगिलिपस्स काळसिला तेनुपसङ्कमिसु। अथ खो भगवा त च रत्ति त च दिवावसेस गिज्झकूटे पब्बते विहासि। अथ खो द्वे देवतायो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा केवलकप्प गिज्झकूट ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु पे० एकमन्त अट्ठसु। एकमन्त ठिता खो एका देवता भगवन्त एतदवोच – "वक्कलि, भन्ते, भिक्खु विमोक्खाय चेतेती" ति। अपरा देवता भगवन्त एतदवोच – "सो हि नून, भन्ते, सुविमुत्तो विमुच्चिस्सती" ति।

९५ इदमवोचु ता देवतायो। इद वत्वा भगवन्त अभिवादेत्वा पदक्खिण कत्वा तत्थेवन्तरधायिसु।

अथ खो भगवा तस्सा रत्तिया अच्चयेन भिक्खू आमन्तेसि – "एथ तुम्हे, भिक्खवे, येन वक्कलि भिक्खु तेनुपसङ्कमथ, उपसङ्कमित्वा
R 122
वक्कलि भिक्खु एव वदेथ – 'सुणावुसो त्व, वक्कलि, भगवतो वचन द्विन्न च देवतान। इम, आवुसो, रत्ति द्वे देवतायो अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णा केवलकप्प गिज्झकूट ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त अट्ठसु। एकमन्त ठिता खो, आवुसो, एका देवता भगवन्त एतदवोच – वक्कलि, भन्ते, भिक्खु विमोक्खाय चेतेती ति। अपरा देवता भगवन्त एतदवोच – सो हि नून, भन्ते, सुविमुत्तो विमुच्चिस्सती ति। भगवा च त, आवुसो वक्कलि, एवमाह – मा भायि, वक्कलि, मा भायि, वक्कलि! अपापक ते मरण भविस्सति, अपापिका कालकिरिया'" ति।

---

१ पक्कमि – सी०, स्या०। २ इसिगिलिस्स – सी०।

"एव, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पटिस्सुत्वा येनायस्मा वक्कलि तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त वक्कलि एतदवोचु – "सुणावुसो वक्कलि, भगवतो वचन द्विन्न च देवतान" ति । B 100

अथ खो आयस्मा वक्कलि उपट्ठाके आमन्तेसि – "एथ म, आवुसो, मञ्चका ओरोपेथ । कथ हि नाम मादिसो उच्चे आसने निसीदित्वा तस्स भगवतो सासन सोतब्ब मञ्ञेय्या" ति ।

"एवमावुसो" ति खो ते भिक्खू आयस्मतो वक्कलिस्स पटिस्सुत्वा आयस्मन्त वक्कलि मञ्चका ओरोपेसु । "इम, आवुसो, रत्ति द्वे देवतायो अभिक्कन्ताय रत्तिया पे० एकमन्त अट्ठसु । एकमन्त ठिता खो, आवुसो, एका देवता भगवन्त एतदवोच – 'वक्कलि, भन्ते, भिक्खु विमोक्खाय चेतेती' ति । अपरा देवता भगवन्त एतदवोच – 'सो हि नून, भन्ते[1], सुविमुत्तो विमुच्चिस्सती' ति । भगवा च त, आवुसो वक्कलि, एवमाह – 'मा भायि, वक्कलि, मा भायि, वक्कलि ! अपापक ते मरण भविस्सति, अपापिका कालकिरिया'" ति ।

"तेन हावुसो, मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दथ – 'वक्कलि, भन्ते, भिक्खु आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो । सो भगवतो पादे सिरसा वन्दती' ति । एव च वदेथ[2] – 'रूप अनिच्च । ताह, भन्ते, न कङ्खामि । यदनिच्च त दुक्ख ति न विचिकिच्छामि । यदनिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म नत्थि मे तत्थ छन्दो वा रागो वा पेम वा ति न विचिकिच्छामि । वेदना अनिच्चा । ताह, भन्ते, न कङ्खामि । यदनिच्च R 123 त दुक्ख ति न विचिकिच्छामि । यदनिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, नत्थि मे तत्थ छन्दो वा रागो वा पेम वा ति न विचिकिच्छामि । सञ्ञा सङ्खारा अनिच्चा । ताह, भन्ते, न कङ्खामि । यदनिच्च त दुक्ख ति न विचिकिच्छामि । यदनिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, नत्थि मे तत्थ छन्दो वा रागो वा पेम वा ति न विचिकिच्छामि । विञ्ञाण अनिच्च । ताह, भन्ते, न कङ्खामि । यदनिच्च त दुक्ख ति न विचिकिच्छामि । यदनिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, नत्थि मे तत्थ छन्दो वा रागो वा पेम वा ति न विचिकिच्छामी'" ति ।

"एवमावुसो" ति खो ते भिक्खू आयस्मतो वक्कलिस्स पटिस्सुत्वा पक्कमिसु । अथ खो आयस्मा वक्कलि अचिरपक्कन्तेसु तेसु

---

१ सो भन्ते – सी०, स्या० । २ वदेति – सी०, स्या०, रो० ।

भिक्खूसु सत्थ आहरेसि[1]। अथ खो ते भिक्खू येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु, उपसङ्कमित्वा एकमन्त निसीदिसु। एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्त एतदवोचु – "वक्कलि, भन्ते, भिक्खु आबाधिको दुक्खितो बाळ्ह- B 101 गिलानो, सो भगवतो पादे सिरसा वन्दति, एव च वदेति – 'रूप अनिच्च। ताह, भन्ते, न कङ्खामि। यदनिच्च त दुक्ख ति न विचिकिच्छामि। यदनिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, नत्थि मे तत्थ छन्दो वा रागो वा पेम वा ति न विचिकिच्छामि। वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण अनिच्च। ताह, भन्ते, न कङ्खामि। यदनिच्च त दुक्ख ति न विचिकिच्छामि। 'यदनिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, नत्थि मे तत्थ छन्दो वा रागो वा पेम वा ति न विचिकिच्छामी'" ति।

अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "आयाम, भिक्खवे, येन इसिगिलिपस्स काळसिला तेनुपसङ्कमिस्साम, यत्थ वक्कलिना कुलपुत्तेन सत्थमाहरित" ति। "एव, भन्ते" ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु। अथ खो भगवा सम्बहुलेहि भिक्खूहि सद्धि येन इसिगिलिपस्स काळसिला तेनुपसङ्कमि। अद्दसा खो भगवा आयस्मन्त वक्कलि दूरतो व मञ्चके विवत्तक्खन्ध सेमान[2]।

R 124 तेन खो पन समयेन धूमायितत्त तिमिरायितत्त गच्छतेव पुरिम दिस, गच्छति पच्छिम दिस, गच्छति उत्तर दिस, गच्छति दक्खिण दिस, गच्छति उद्ध दिस[3], गच्छति अधो दिस[3], गच्छति अनुदिस। अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "पस्सथ नो तुम्हे, भिक्खवे, एत[4] धूमायितत्त तिमिरायितत्त गच्छतेव पुरिम दिस पे० गच्छति अनुदिस" ति।

"एव, भन्ते"।

"एसो खो, भिक्खवे, मारो पापिमा वक्कलिस्स कुलपुत्तस्स विञ्ञाण समन्वेसति[5] – 'कत्थ वक्कलिस्स कुलपुत्तस्स विञ्ञाण पतिट्ठित' ति? अप्पतिट्ठितेन च, भिक्खवे, विञ्ञाणेन वक्कलि कुलपुत्तो परिनिब्बुतो" ति।

---

८८ अस्सजिसुत्त

९६ एक समय भगवा राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे। तेन खो पन समयेन आयस्मा अस्सजि कस्सपकारामे विहरति आबाधिको

१ आहारेसि – सी०। २ सेय्यमान – स्या०। ३ सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि। ४ एव – स्या०। ५ समन्नेसति – रो०।

दुक्खितो बाळ्हगिलानो। अथ खो आयस्मा अस्सजि उपट्ठाके आमन्तेसि– "एथ तुम्हे, आवुसो, येन भगवा तेनुपसङ्कमथ, उपसङ्कमित्वा मम वचनेन भगवतो पादे सिरसा वन्दथ – 'अस्सजि, भन्ते, भिक्खु आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो। सो भगवतो पादे सिरसा वन्दती' ति। एव च वदेथ – 'साधु किर, भन्ते, भगवा येन अस्सजि भिक्खु तेनुपसङ्कमतु अनुकम्प B 102
उपादाया'' ति।

"एवमावुसो" ति खो ते भिक्खू आयस्मतो अस्सजिस्स पटिस्सुत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिसु, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदिसु। एकमन्त निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्त एतदवोचु – "अस्सजि, भन्ते, भिक्खु आबाधिको पे० साधु किर, भन्ते, भगवा येन अस्सजि भिक्खु तेनुपसङ्कमतु अनुकम्प उपादाया" ति।

अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन। अथ खो भगवा सायन्हसमय[1] R 125
पटिसल्लाना[2] वुट्ठितो येनायस्मा अस्सजि तेनुपसङ्कमि। अद्दसा खो आयस्मा अस्सजि भगवन्त दूरतो व आगच्छन्त। दिस्वान मञ्चके समधोसि[3]। अथ खो भगवा आयस्मन्त अस्सजि एतदवोच – "अल, अस्सजि, मा त्व मञ्चके समधोसि। सन्तिमानि आसनानि पञ्ञत्तानि, तत्थाह निसीदिस्सामी" ति। निसीदि भगवा पञ्ञत्ते आसने। निसज्ज खो भगवा आयस्मन्त अस्सजि एतदवोच – "कच्चि ते, अस्सजि, खमनीय[4] कच्चि यापनीय पे० पटिक्कमोसान पञ्ञायति नो अभिक्कमो" ति ?

"न मे, भन्ते, खमनीय पे० अभिक्कमोसान पञ्ञायति नो पटिक्कमो" ति।

"कच्चि ते, अस्सजि, न किञ्चि कुक्कुच्च न कोचि विप्पटिसारो" ति ?

"तग्घ मे, भन्ते, अनप्पक कुक्कुच्च अनप्पको विप्पटिसारो" ति।

"कच्चि पन त, अस्सजि, अत्ता सीलतो न उपवदती" ति ?

"न खो म, भन्ते, अत्ता सीलतो उपवदती" ति।

"नो चे किर त, अस्सजि, अत्ता सीलतो उपवदति, अथ किञ्च ते कुक्कुच्च को च विप्पटिसारो" ति ?

"पुब्बे ख्वाह, भन्ते, गेलञ्ञे पस्सम्भेत्वा पस्सम्भेत्वा[5] काय-

१ सायण्हसमय – सी०, स्या०, रो०। २ पटिसल्लाणा – सी०, स्या०, रो०। ३ समञ्चोसि – सी०, समञ्चोपि – स्या०। ४ खमनिय – रो०। ५ सी०, स्या० पोत्थकेसु नत्थि।

सङ्खारे विहरामि[1], सोहं[2] समाधिं नप्पटिलभामि । तस्स मय्हं, भन्ते, तं समाधिं अप्पटिलभतो एवं होति – 'नो[3] चस्साहं[3] परिहायामी''' ति ।

"ये ते, अस्सजि, समणब्राह्मणा समाधिसारका समाधिसामञ्ञा तेसं तं समाधिं अप्पटिलभतं एवं होति – 'नो चस्सु मयं परिहायामा' ति । तं किं मञ्ञसि, अस्सजि, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" पे० विञ्ञाणं पे० तस्मातिह
126 पे० एवं पस्सं पे० नापरं इत्थत्ताया ति पजानाति । सो सुखं
चे वेदनं वेदयति[4], सा 'अनिच्चा' ति पजानाति । 'अनज्झोसिता' ति
103 पजानाति । 'अनभिनन्दिता' ति पजानाति । दुक्खं चे वेदनं वेदयति, सा 'अनिच्चा' ति पजानाति । 'अनज्झोसिता' ति पजानाति । 'अनभिनन्दिता' ति पजानाति । अदुक्खमसुखं चे वेदनं वेदयति, सा 'अनिच्चा' ति पजानाति पे० 'अनभिनन्दिता' ति पजानाति । सो सुखं चे वेदनं वेदयति, विसयुत्तो नं वेदयति, दुक्खं चे वेदनं वेदयति, विसयुत्तो नं वेदयति, अदुक्खमसुखं चे वेदनं वेदयति, विसयुत्तो नं वेदयति । सो कायपरियन्तिकं चे वेदनं वेदयमानो 'कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी' ति पजानाति । जीवितपरियन्तिकं चे वेदनं वेदयमानो 'जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी' ति पजानाति । 'कायस्स भेदा उद्धं जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीतीभविस्सन्ती' ति पजानाति ।

"सेय्यथापि, अस्सजि, तेलं च पटिच्च वट्टिं च पटिच्च तेलप्पदीपो[5] झायेय्य, तस्सेव तेलस्स च वट्टिया च परियादाना अनाहारो निब्बायेय्य । एवमेव खो, अस्सजि, भिक्खु कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो 'कायपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी' ति पजानाति । जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयमानो 'जीवितपरियन्तिकं वेदनं वेदयामी' ति पजानाति । 'कायस्स भेदा उद्धं जीवितपरियादाना इधेव सब्बवेदयितानि अनभिनन्दितानि सीतीभविस्सन्ती' ति पजानाती" ति ।

८९ खेमकसुत्तं

९७ एकं समयं सम्बहुला थेरा भिक्खू कोसम्बियं विहरन्ति घोसितारामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा खेमको बदरिकारामे

१ विप्पटिसारी विहरामि – सी०, रो० । २ सोतं – रो० । ३–३ नो नो च ख्वाहं – रो०, नो च ख्वाहं – सी०, स्या० । ४ वेदियति – सी०, रो० । ५ तेलपदीपो – रो० ।

विहरति आबाधिको दुक्खितो बाळ्हगिलानो । अथ खो थेरा भिक्खू R 127 सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठिता आयस्मन्तं दासकं आमन्तेसुं – "एहि त्वं, आवुसो दासक, येन खेमको भिक्खु तेनुपसङ्कम, उपसङ्कमित्वा खेमकं भिक्खुं एवं वदेहि – 'थेरा तं, आवुसो खेमक, एवमाहंसु – कच्चि ते, आवुसो, खमनीयं कच्चि यापनीयं कच्चि दुक्खा वेदना पटिक्कमन्ति नो अभिक्कमन्ति, पटिक्कमोसानं पञ्ञायति नो अभिक्कमो'" ति ?

"एवमावुसो" ति खो आयस्मा दासको थेरानं भिक्खूनं पटिस्सुत्वा येनायस्मा खेमको तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं खेमकं एतदवोच – "थेरा तं, आवुसो खेमक, एवमाहंसु – 'कच्चि ते, आवुसो, B 104 खमनीयं पे० नो अभिक्कमो'" ति ?

"न मे, आवुसो, खमनीयं न यापनीयं पे० अभिक्कमोसानं पञ्ञायति नो पटिक्कमो" ति ।

अथ खो आयस्मा दासको येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा थेरे भिक्खू एतदवोच – "खेमको, आवुसो, भिक्खु एवमाह – 'न मे, आवुसो, खमनीयं पे० अभिक्कमोसानं पञ्ञायति नो पटिक्कमो'" ति ।

"एहि त्वं, आवुसो दासक, येन खेमको भिक्खु तेनुपसङ्कम, उपसङ्कमित्वा खेमकं भिक्खुं एवं वदेहि – 'थेरा तं, आवुसो खेमक, एवमाहंसु – पञ्चिमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता भगवता, सेय्यथीदं – रूपुपादानक्खन्धो[1], वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्ञुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो, विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । इमेसु आयस्मा खेमको पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु किञ्चि अत्तं वा अत्तनियं वा समनुपस्सती'" ति ?

"एवमावुसो" ति खो आयस्मा दासको थेरानं भिक्खूनं पटिस्सुत्वा येनायस्मा खेमको तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पे० थेरा तं, आवुसो खेमक, एवमाहंसु – "पञ्चिमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता भगवता, सेय्यथीदं – रूपुपादानक्खन्धो पे० विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । इमेसु आयस्मा खेमको पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु किञ्चि अत्तं[2] वा अत्तनियं वा समनुपस्सती" ति ?

"पञ्चिमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता भगवता, सेय्यथीदं R 128 – रूपुपादानक्खन्धो पे० विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । इमेसु ख्वाहं[3],

---

१ रूपूपादानक्खन्धो – सी०, स्या० । २ अत्तानं – रो० । ३ खोहं – सी० ।

आवुसो, पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु न किञ्चि अत्त वा अत्तनिय वा समनुपस्सामी" ति ।

अथ खो आयस्मा दासको येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा थेरे भिक्खू एतदवोच – "खेमको, आवुसो, भिक्खु एवमाह– 'पञ्चिमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता भगवता, सेय्यथीद – रूपुपादानक्खन्धो पे० विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । इमेसु ख्वाह, आवुसो, पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु न किञ्चि अत्त वा अत्तनिय वा समनुपस्सामी'" ति ।

"एहि त्व, आवुसो दासक, येन खेमको भिक्खु तेनुपसङ्कम, उपसङ्कमित्वा खेमक भिक्खु एव वदेहि – 'थेरा त, आवुसो खेमक एवमाहसु – पञ्चिमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता भगवता, सेय्यथीद – रूपुपादानक्खन्धो पे० विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । नो चे किरायस्मा खेमको इमेसु पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु किञ्चि अत्त वा अत्तनिय ना समनुपस्सति । तेनहायस्मा[1] खेमको अरह खीणासवो'" ति ।

"एवमावुसो" ति खो आयस्मा दासको थेरान भिक्खून पटिस्सुत्वा येनायस्मा खेमको पे० थेरा त, आवुसो खेमक, एवमाहसु – "पञ्चिमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता भगवता, सेय्यथीद – रूपुपादानक्खन्धो पे० विञ्ञाणुपादानक्खन्धो, नो चे किरायस्मा खेमको इमेसु पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु किञ्चि अत्त वा अत्तनिय वा समनुपस्सति, तेनहायस्मा खेमको अरह खीणासवो" ति ।

"पञ्चिमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता भगवता, सेय्यथीद – रूपुपादानक्खन्धो पे० विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । इमेसु ख्वाह, आवुसो, पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु न किञ्चि अत्त वा अत्तनिय वा समनुपस्सामि, न चम्हि अरह खीणासवो, अपि च मे, आवुसो, पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु 'अस्मी' ति अधिगत, 'अयमहमस्मी' ति न च समनुपस्सामी" ति ।

अथ खो आयस्मा दासको येन थेरा भिक्खू पे० थेरे भिक्खू एतदवोच – "खेमको, आवुसो, भिक्खु एवमाह – 'पञ्चिमे, आवुसो, उपादानक्खन्धा वुत्ता भगवता, सेय्यथीद – रूपुपादानक्खन्धो पे० विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । इमेसु ख्वाह, आवुसो, पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु न किञ्चि अत्त वा अत्तनिय वा समनुपस्सामि, न चम्हि अरह खीणासवो,

---

१ तेनायस्मा – रो० ।

अपि च मे, आवुसो, पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु 'अस्मी' ति अधिगत, 'अयमहमस्मी' ति न च समनुपस्सामी" ति ।

"एहि त्व, आवुसो दासक, येन खेमको भिक्खु तेनुपसङ्कम, उपसङ्कमित्वा खेमक भिक्खु एव वदेहि – 'थेरा त, आवुसो खेमक, एवमाहसु – यमेत, आवुसो खेमक, अस्मी ति वदेसि, किमेत अस्मी ति वदेसि ? रूप अस्मी ति वदेसि, अञ्ञत्र रूपा अस्मी ति वदेसि, वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण अस्मी नि वदेसि, अञ्ञत्र विञ्ञाणा अस्मी ति वदेसि । यमेत, आवुसो खेमक, अस्मी ति वदेसि । किमेत अस्मी ति वदेसी" ति ?

"एवमावुसो" ति खो आयस्मा दासको थेरान भिक्खून पटिस्सुत्वा येनायस्मा खेमको तेनुपसङ्कमि पे० । B 106

"अल, आवुसो दासक, कि इमाय सन्धावनिकाय ! आहरावुसो, दण्ड, अहमेव येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्कमिस्सामी" ति ।

अथ खो आयस्मा खेमको दण्डमोलुब्भ[1] येन थेरा भिक्खू तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा थेरेहि भिक्खूहि सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय[2] वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो R 130 आयस्मन्त खेमक थेरा भिक्खू एतदवोचु – "यमेत, आवुसो खेमक, 'अस्मी' ति वदेसि, किमेत 'अस्मी' ति वदेसि ? रूप 'अस्मी' ति वदेसि, अञ्ञत्र रूपा 'अस्मी' ति वदेसि ? वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण 'अस्मी' ति वदेसि, अञ्ञत्र विञ्ञाणा 'अस्मी' ति वदेसि ? यमेत, आवुसो खेमक, 'अस्मी' ति वदेसि, किमेत 'अस्मी' ति वदेसी" ति ?

"न ख्वाह, आवुसो, रूप 'अस्मी' ति वदामि, न पि अञ्ञत्र रूपा 'अस्मी' ति वदामि । न वेदन न सञ्ञ न सङ्खारे न विञ्ञाण 'अस्मी' ति वदामि, न पि अञ्ञत्र विञ्ञाणा 'अस्मी' ति वदामि । अपि च मे, आवुसो, पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु 'अस्मी' ति अधिगत 'अयमहमस्मी' ति न च समनुपस्सामि ।

"सेय्यथापि, आवुसो, उप्पलस्स वा पदुमस्स वा पुण्डरीकस्स वा गन्धो । यो नु खो एव वदेय्य – 'पत्तस्स गन्धो' ति वा[3] 'वण्णस्स गन्धो' ति[4] वा[4] 'किञ्जक्खस्स गन्धो' ति वा सम्मा नु खो सो वदमानो वदेय्या" ति ?

१ दण्डमोलम्भ – स्या०, दण्डमोलुम्भ – रो० । २ साराणीय – सी०, स्या०, रो० । ३ रो० पोत्थके नत्थि । ४–४ पि – रो० ।

"नो हेतं, आवुसो" ।

"यथा कथं, पनावुसो, सम्मा ब्याकरमानो[1] ब्याकरेय्या[2]" ति ?

"'पुप्फस्स गन्धो' ति खो, आवुसो, सम्मा ब्याकरमानो ब्याकरेय्या" ति ।

"एवमेव ख्वाहं, आवुसो, न रूपं 'अस्मी' ति वदामि, न पि अञ्ञत्र रूपा 'अस्मी' ति वदामि । न वेदनं न सञ्ञं न सङ्खारे न विञ्ञाणं 'अस्मी' ति वदामि, न पि अञ्ञत्र विञ्ञाणा 'अस्मी' ति वदामि । अपि च मे, आवुसो, पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु 'अस्मी' ति अधिगतं 'अयमहमस्मी' ति न च समनुपस्सामि । किञ्चापि, आवुसो, अरियसावकस्स पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि पहीनानि भवन्ति, अथ ख्वस्स होति – 'यो च पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु अनुसहगतो अस्मी ति मानो, अस्मी ति छन्दो, अस्मी ति अनुसयो असमूहतो सो अपरेन समयेन पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु उदयब्बयानुपस्सी विहरति – इति रूपं, इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो[3], इति वेदना इति सञ्ञा इति सङ्खारा इति विञ्ञाणं, इति विञ्ञाणस्स समुदयो, इति विञ्ञाणस्स अत्थङ्गमो' ति । तस्सिमेसु पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु उदयब्बयानुपस्सिनो विहरतो यो पिस्स होति पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु अनुसहगतो 'अस्मी' ति, मानो 'अस्मी' ति, छन्दो 'अस्मी' ति अनुसयो असमूहतो सो पि समुग्घातं गच्छति ।

"सेय्यथापि, आवुसो, वत्थं संकिलिट्ठं मलग्गहितं । तमेनं सामिका रजकस्स अनुप्पदज्जुं[4] । तमेनं रजको ऊसे वा खारे वा गोमये वा सम्मद्दित्वा[5] अच्छे उदके विक्खालेति । किञ्चापि तं होति वत्थं परिसुद्धं परियोदातं, अथ ख्वस्स होति यो च अनुसहगतो ऊसगन्धो वा खारगन्धो वा गोमयगन्धो वा असमूहतो । तमेनं रजको सामिकानं देति । तमेनं सामिका गन्धपरिभाविते करण्डके निक्खिपन्ति । यो पिस्स होति अनुसहगतो ऊसगन्धो वा खारगन्धो वा गोमयगन्धो वा असमूहतो सो पि समुग्घातं गच्छति । एवमेव खो, आवुसो, किञ्चापि अरियसावकस्स पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि पहीनानि भवन्ति, अथ ख्वस्स होति यो[6] च पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु अनुसहगतो 'अस्मी' ति, मानो 'अस्मी' ति,

---

१ ब्याकरमानो – रो० । २ ब्याकरेय्या – रो० । ३ अत्थगमो – सी०, रो० । ४ अनुपदज्जु – म० । ५ समम्मद्दित्वा – रो० । ६ येव – स्या०, सी० ।

छन्दो 'अस्मी' ति अनुसयो असमूहतो। सो अपरेन समयेन पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु उदयब्बयानुपस्सी विहरति। 'इति रूप, इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो। इति वेदना इति सञ्ञा इति सङ्खारा इति विञ्ञाण, इति विञ्ञाणस्स समुदयो, इति विञ्ञाणस्स अत्थङ्गमो' ति तस्स इमेसु पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु उदयब्बयानुपस्सिनो विहरतो यो पिस्स होति पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु अनुसहगतो 'अस्मी' ति, मानो 'अस्मी' ति, छन्दो 'अस्मी' ति अनुसयो असमूहतो सो पि समुग्घात गच्छती" ति।

एव वुत्ते, थेरा भिक्खू आयस्मन्त खेमक एतदवोचु – "न खो मय आयस्मन्त खेमक विहेसापेखा पुच्छिम्ह[1], अपि चायस्मा खेमको R 132
पहोसि[2] तस्स भगवतो सासन वित्थारेन आचिक्खितु देसेतु पञ्ञापेतु[3] B 108
पट्ठपेतु विवरितु विभजितु उत्तानीकातु। तयिद[4] आयस्मता खेमकेन तस्स भगवतो सासन वित्थारेन आचिक्खित देसित पञ्ञापित पट्ठपित विवरित[5] विभजित[6] उत्तानीकत" ति।

९८ इदमवोच आयस्मा खेमको। अत्तमना थेरा भिक्खू आयस्मतो खेमकस्स भासित अभिनन्दु। इमस्मि च पन वेय्याकरणस्मि भञ्ञमाने सट्ठिमत्तान थेरान भिक्खून अनुपादाय आसवेहि चित्तानि विमुच्चिसु[7], आयस्मतो खेमकस्स चा ति।

---

९० छन्नसुत्त

९९ एक समय सम्बहुला थेरा भिक्खू बाराणसिय विहरन्ति इसिपतने मिगदाये। अथ खो आयस्मा छन्नो सायन्हसमय पटिसल्लाना वुट्ठितो अवापुरण[8] आदाय विहारेन विहार उपसङ्कमित्वा थेरे भिक्खू एतदवोच – "ओवदन्तु म आयस्मन्तो थेरा, अनुसासन्तु म आयस्मन्तो थेरा, करोन्तु मे आयस्मन्तो[9] थेरा धम्मि कथ, यथाह धम्म पस्सेय्य" ति।

एव वुत्ते, थेरा भिक्खू आयस्मन्त छन्न एतदवोचु – "रूप खो, आवुसो छन्न, अनिच्च, वेदना अनिच्चा, सञ्ञा अनिच्चा, सङ्खारा अनिच्चा, विञ्ञाण अनिच्च। रूप अनत्ता, वेदना सञ्ञा

---

१ आपुच्छिम्हा – सी०, अपुच्छिम्हा – स्या०। २ पहोति – सी०, स्या०, रो०। ३ पञ्ञापेतु – स्या०। ४ यदिद – स्या०। ५ विवट – रो०। ६ विभत्त – सी०, रो०। ७ मुञ्चिसु – रो०। ८ अपापुरण – सी०, स्या०। ९ आयस्मन्ता – सी०, रो०।

सङ्खारा विञ्ञाण अनत्ता । सब्बे सङ्खारा अनिच्चा, सब्बे धम्मा अनत्ता" ति ।

अथ खो आयस्मतो छन्नस्स एतदहोसि – "मय्ह पि खो एत[1] एव होति – 'रूप अनिच्च, वेदना ॰ सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण R 133 अनिच्च , रूप अनत्ता, वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण अनत्ता, सब्बे सङ्खारा अनिच्चा, सब्बे धम्मा अनत्ता' ति । अथ च पन मे सब्बसङ्खारसमथे सब्बूपधिपटिनिस्सग्गे तण्हाक्खये विरागे निरोधे निब्बाने चित्त न पक्खन्दति नप्पसीदति न सन्तिट्ठति नाधिमुच्चति । परितस्सना उपादान उप्पज्जति, पच्चुदावत्तति मानस – 'अथ खो चरहि मे अत्ता' ति ? न खो पनेव धम्म पस्सतो होति । को नु खो मे तथा धम्म देसेय्य यथाह धम्म पस्सेय्य" ति ।

अथ खो आयस्मतो छन्नस्स एतदहोसि – "अय खो आयस्मा B 109 आनन्दो कोसम्बिय विहरति घोसितारामे सत्थु चेव सवण्णितो सम्भावितो च विञ्ञून सब्रह्मचारीन, पहोति च मम आयस्मा आनन्दो तथा धम्म देसेतु यथाह धम्म पस्सेय्य, अत्थि च मे आयस्मन्ते आनन्दे तावतिका विस्सट्ठि । यन्नूनाह येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमेय्य" ति ।

अथ खो आयस्मा छन्नो सेनासन ससामेत्वा पत्तचीवरमादाय येन कोसम्बी घोसितारामो येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धि सम्मोदि पे॰ एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा छन्नो आयस्मन्त आनन्द एतदवोच – "एकमिदाह, आवुसो आनन्द, समय बाराणसिय विहरामि इसिपतने मिगदाये । अथ ख्वाह, आवुसो, सायन्हसमय पटिसल्लाना वुट्ठितो अवापुरण[2] आदाय विहारेन विहार उपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा थेरे भिक्खू एतदवोच – 'ओवदन्तु म आयस्मन्तो थेरा, अनुसासन्तु[3] म आयस्मन्तो थेरा, करोन्तु मे आयस्मन्तो थेरा[3] धम्मि कथ यथाह धम्म पस्सेय्य' ति । एव वुत्ते म, आवुसो, थेरा भिक्खू एतदवोचु – 'रूप खो, आवुसो छन्न, अनिच्च, वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण अनिच्च , रूप अनत्ता पे॰ विञ्ञाण अनत्ता सब्बे सङ्खारा अनिच्चा, सब्बे धम्मा अनत्ता' ति ।

134 "तस्स मय्ह, आवुसो, एतदहोसि – 'मय्ह पि खो एत एव होति – रूप अनिच्च पे॰ विञ्ञाण अनिच्च, रूप अनत्ता, वेदना

---

१ स्या॰ पोत्थके नत्थि । २ अपापुरण – सी॰, स्या॰, अवापूरण – रो॰ । ३–३ रो॰ पोत्थके नत्थि ।

सब्बमत्थी ति खो, कच्चान, अयमेको अन्तो । सब्ब नत्थी ति अय दुतियो अन्तो । एते ते, कच्चान, उभो अन्ते अनुपगम्म मज्झेन तथागतो धम्म देसेति – अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाण पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति । अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो पे० एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती'' ति ।

"एवमेत, आवुसो आनन्द, होति येस आयस्मन्तान तादिसा सब्रह्मचारयो[1] अनुकम्पका अत्थकामा ओवादका अनुसासका । इद च पन मे आयस्मतो आनन्दस्स धम्मदेसन सुत्वा धम्मो अभिसमितो[2]'' ति ।

---

९१ राहुलसुत्त

111 १०० सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मा राहुलो येन भगवा
136 तेनुपसङ्कमि पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा राहुलो भगवन्त एतदवोच – "कथ नु खो, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो इमस्मि च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया[3] न होन्ती'' ति ?

"य किञ्चि, राहुल, रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा[4] बहिद्धा वा[4] ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्ब रूप 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । या काचि वेदना या काचि सञ्ञा ये केचि सङ्खारा य किञ्चि विञ्ञाण अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा पे० सब्ब विञ्ञाण 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । एव खो, राहुल, जानतो एव पस्सतो इमस्मि च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ती'' ति ।

---

९२ दुतियराहुलसुत्त

१०१ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा राहुलो भगवन्त एतदवोच – "कथ नु खो, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो इमस्मि च

---

१ सब्रह्मचारियो – रो० । २ अभिसमेतो – सी०, रो० । ३ अहङ्कारममिङ्कार० – सी० । ४ व – रो० ।

सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानापगत मानस होति विधासमतिक्कन्त सन्त सुविमुत्त'' ति ?

“य किञ्चि, राहुल, रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा पे० य दूरे सन्तिके वा, सब्ब रूप ‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा अनुपादा[1] विमुत्तो[1] होति । या काचि वेदना या काचि सञ्ञा ये केचि सङ्खारा य किञ्चि विञ्ञाण अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्ब विञ्ञाण
‘नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता’ ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय R 137
दिस्वा अनुपादा विमुत्तो होति । एव खो, राहुल, जानतो एव पस्सतो B 112
इमस्मि च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानापगत मानस होति विधा समतिक्कन्त सन्त सुविमुत्त'' ति ।

थेरवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्दान

आनन्दो तिस्सो यमको, अनुराधो च वक्कलि ।
अस्सजि[2] खेमको छन्नो, राहुला[3] अपरे दुवे[4] ।।

---

९३ नदीसुत्त

१०२ सावत्थिनिदान । “सेय्यथापि, भिक्खवे, नदी पब्बतेय्या ओहारिनी[5] दूरङ्गमा सीघसोता । तस्सा उभोसु[6] तीरेसु[6] कासा चे पि जाता अस्सु, ते न अज्झोलम्बेय्यु, कुसा चे पि जाता अस्सु, ते न अज्झोलम्बेय्यु, बब्बजा[7] चे पि जाता अस्सु, ते न अज्झोलम्बेय्यु, बीरणा चे पि जाता अस्सु, ते न अज्झोलम्बेय्यु , रुक्खा चे पि जाता अस्सु, ते न अज्झोलम्बेय्यु । तस्सा पुरिसो सोतेन वुय्हमानो कासे चे पि गण्हेय्य, ते पलुज्जेय्यु । सो ततोनिदान अनयब्यसन[8] आपज्जेय्य । कुसे चे पि गण्हेय्य, बब्बजे चे पि गण्हेय्य, बीरणे चे पि गण्हेय्य, रुक्खे चे पि गण्हेय्य
ते पलुज्जेय्यु । सो ततोनिदान अनयब्यसन आपज्जेय्य । एवमेव R 138
खो, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियान अदस्सावी अरियधम्मस्स

१–१ अनुपादाविमुत्तो – म० । २ अस्सजी – रो० । ३ राहुलो – रो० । ४ दुवे ति – सी०, द्वे – स्या० । ५ ओहारिणी – स्या०, रो० । ६–६ उभतो तीरे – सी०, उभतो तीरेसु – स्या० । ७ पब्बजा – स्या०, म० । ८ अनयव्यसन – सी०, रो० ।

अकोविदो अरियधम्मे अविनीतो, सप्पुरिसान अदस्सावी सप्पुरिसधम्मस्स अकोविदो[1] सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूप अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा रूप, रूपस्मि वा अत्तान । तस्स त रूप पलुज्जति । सो ततोनिदान अनयब्यसन आपज्जति । वेदन सञ्ञ सङ्खारे
113 विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति, विञ्ञाणवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा विञ्ञाण, विञ्ञाणस्मि वा अत्तान । तस्स त विञ्ञाण पलुज्जति । सो ततोनिदान अनयब्यसन आपज्जति । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा'' ति ?

"अनिच्च भन्ते'' ।

"वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा'' ति ?

"अनिच्च भन्ते'' ।

"तस्मातिह पे० एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती'' ति ।

---

९४ पुप्फसुत्त

१०३[2] सावत्थिनिदान । "नाह, भिक्खवे, लोकेन विवदामि, लोको व[2] मया विवदति । न, भिक्खवे, धम्मवादी केनचि लोकस्मि विवदति । य, भिक्खवे, नत्थिसम्मत लोके पण्डितान, अह पि त 'नत्थी' ति वदामि । य, भिक्खवे, अत्थिसम्मत लोके पण्डितान, अह पि त 'अत्थी' ति वदामि । किञ्च, भिक्खवे, नत्थिसम्मत लोके पण्डितान, यमह 'नत्थी' ति
139 वदामि ? रूप, भिक्खवे, निच्च धुव सस्सत अविपरिणामधम्म नत्थिसम्मत लोके पण्डितान, अह पि त 'नत्थी' ति वदामि । वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च धुव सस्सत अविपरिणामधम्म नत्थिसम्मत लोके पण्डितान, अह पि त 'नत्थी' ति वदामि । इद खो, भिक्खवे, नत्थिसम्मत लोके पण्डितान, अह[3] पि त 'नत्थी'[3] ति वदामि ।

"किञ्च, भिक्खवे, अत्थिसम्मत लोके पण्डितान, यमह 'अत्थी' ति वदामि ? रूप, भिक्खवे, अनिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म अत्थिसम्मत लोके पण्डितान, अह पि त 'अत्थी' ति वदामि । वेदना अनिच्चा पे०

---

१ एत्थ रो० पोत्थके 'सप्पुरिसधम्मे अकोविद।' इति अधिको पाठ। दिस्सति । २ च खो भिक्खवे – सी०, स्या०, च – रो० । ३–३ यमह पि नत्थी – रो०, यमह नत्थी – सी०, स्या० ।

विञ्ञाण अनिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म अत्थिसम्मत लोके पण्डितान, अह पि त 'अत्थी' ति वदामि । इद खो, भिक्खवे, अत्थिसम्मत लोके पण्डितान, अह पि त 'अत्थी' ति वदामि ।

"अत्थि, भिक्खवे, लोके लोकधम्मो, त[1] तथागतो अभिसम्बुज्झति अभिसमेति, अभिसम्बुज्झित्वा अभिसमेत्वा त[2] आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति[3] पट्ठपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति ।

"किञ्च, भिक्खवे, लोके लोकधम्मो, त तथागतो अभिसम्बुज्झति अभिसमेति, अभिसम्बुज्झित्वा अभिसमेत्वा आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति पट्ठपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति ? रूप, भिक्खवे, लोके लोकधम्मो त तथागतो अभिसम्बुज्झति अभिसमेति । अभिसम्बुज्झित्वा B 114 अभिसमेत्वा आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति पट्ठपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति ।

"यो, भिक्खवे, तथागतेन एव आचिक्खियमाने देसियमाने पञ्ञापियमाने पट्ठपियमाने विवरियमाने विभजियमाने उत्तानीकरियमाने[4] R 140 न जानाति न पस्सति तमहं, भिक्खवे, बाल पुथुज्जन अन्ध अचक्खुक अजानन्त अपस्सन्त किन्ति करोमि ! वेदना, भिक्खवे, लोके लोकधम्मो पे० सञ्ञा, भिक्खवे सङ्खारा, भिक्खवे विञ्ञाण, भिक्खवे, लोके लोकधम्मो, त तथागतो अभिसम्बुज्झति अभिसमेति, अभिसम्बुज्झित्वा अभिसमेत्वा आचिक्खति देसेति पञ्ञापेति पट्ठपेति विवरति विभजति उत्तानीकरोति ।

"यो, भिक्खवे, तथागतेन एव आचिक्खियमाने देसियमाने पञ्ञापियमाने पट्ठपियमाने विवरियमाने विभजियमाने उत्तानीकरियमाने न जानाति न पस्सति तमहं, भिक्खवे, बाल पुथुज्जन अन्ध अचक्खुक अजानन्त अपस्सन्त किन्ति करोमि !

"सेय्यथापि, भिक्खवे, उप्पल वा पदुम वा पुण्डरीक वा उदके जात उदके सवड्ढ[5] उदका अच्चुग्गम्म ठाति अनुपलित्त उदकेन, एवमेव खो, भिक्खवे, तथागतो लोके जातो लोके सवड्ढो लोक अभिभुय्य विहरति अनुपलित्तो लोकेना" ति ।

---

१ म – सी०, रो० । २ सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । ३ पञ्ञापेति – म० । ४ उत्तानीकयिरमाने – सी०, रो० । ५ सवद्ध – सी०, रो० ।

९५ फेणपिण्डूपमसुत्तं

१०४ एकं समयं भगवा अयुज्झायं[1] विहरति गङ्गाय नदिया तीरे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि – "सेय्यथापि, भिक्खवे, अयं गङ्गा नदी महन्तं फेणपिण्डं आवहेय्य । तमेनं चक्खुमा पुरिसो पस्सेय्य निज्झायेय्य योनिसो उपपरिक्खेय्य । तस्स तं पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रित्तकञ्ञेव खायेय्य, तुच्छकञ्ञेव खायेय्य, असारकञ्ञेव खायेय्य । किं हि सिया, भिक्खवे, फेणपिण्डे[2] सारो ? एवमेव खो, भिक्खवे, यं किञ्चि रूपं अतीतानागतपच्चुप्पन्नं पे० यं दूरे सन्तिके वा तं भिक्खु पस्सति निज्झायति योनिसो उपपरिक्खति । तस्स तं[3] पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रित्तकञ्ञेव खायति तुच्छकञ्ञेव खायति, असारकञ्ञेव खायति । किं हि सिया, भिक्खवे, रूपे सारो ?

"सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये थुल्लफुसितके देवे वस्सन्ते उदके उदकबुब्बुलं[4] उप्पज्जति चेव निरुज्झति च । तमेनं चक्खुमा पुरिसो पस्सेय्य निज्झायेय्य योनिसो उपपरिक्खेय्य । तस्स तं पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रित्तकञ्ञेव खायेय्य, तुच्छकञ्ञेव खायेय्य, असारकञ्ञेव खायेय्य । किं हि सिया, भिक्खवे, उदकबुब्बुले सारो ? एवमेव खो, भिक्खवे, या काचि वेदना अतीतानागतपच्चुप्पन्ना पे० या दूरे सन्तिके वा तं भिक्खु पस्सति निज्झायति योनिसो उपपरिक्खति । तस्स तं पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रित्तकञ्ञेव खायति, तुच्छकञ्ञेव खायति, असारकञ्ञेव खायति । किं हि सिया, भिक्खवे, वेदनाय सारो ?

"सेय्यथापि, भिक्खवे, गिम्हानं पच्छिमे मासे ठिते मज्झन्हिके[5] काले मरीचिका[6] फन्दति[7] । तमेनं चक्खुमा पुरिसो पस्सेय्य निज्झायेय्य योनिसो उपपरिक्खेय्य । तस्स तं पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रित्तकञ्ञेव खायेय्य, तुच्छकञ्ञेव खायेय्य पे० किं हि सिया, भिक्खवे, मरीचिकाय सारो ? एवमेव खो, भिक्खवे, या काचि सञ्ञा पे० ।

---

१ अयोज्झाय – सी०, रो० । २ फेणपिण्डस्स – सी० । ३ स्या० पोत्थके नत्थि । ४ उदकपुब्बुळं – स्या०, म०, उदकबुब्बुळं – रो० । ५ मज्झन्तिके – सी०, स्या०, रो० । ६ मरीचि – सी०, स्या० । ७ रो० पोत्थके नत्थि ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, पुरिसो सारत्थिको सारगवेसी[1] सारपरियेसन चरमानो तिण्ह कुठारि[2] आदाय वन पविसेय्य । सो तत्थ पस्सेय्य महन्त कदलिक्खन्ध उजु नव अकुक्कुकजात[3] । तमेन मूले छिन्देय्य, मूले छेत्वा अग्गे छिन्देय्य, अग्गे छेत्वा पत्तवट्टि विनिब्भुजेय्य । सो तस्स[4] पत्तवट्टि विनिब्भुजन्तो फेग्गु पि नाधिगच्छेय्य, कुतो सार ! तमेन चक्खुमा पुरिसो पस्सेय्य निज्झायेय्य योनिसो उपपरिक्खेय्य । तस्स त पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रित्तकञ्ञेव खायेय्य, तुच्छकञ्ञेव R 142 खायेय्य, असारकञ्ञेव खायेय्य । कि हि सिया, भिक्खवे, कदलिक्खन्धे सारो ? एवमेव खो, भिक्खवे, ये केचि सङ्खारा अतीतानागतपच्चुप्पन्ना पे० ये दूरे सन्तिके वा त भिक्खु पस्सति निज्झायति योनिसो उप- B 116 परिक्खति । तस्स त पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रित्तकञ्ञेव खायति, तुच्छकञ्ञेव खायति, असारकञ्ञेव खायति । कि हि सिया, भिक्खवे, सङ्खारेसु सारो ?

“सेय्यथापि, भिक्खवे, मायाकारो वा मायाकारन्तेवासी वा चातुम्महापथे[5] माय विदसेय्य । तमेन चक्खुमा पुरिसो पस्सेय्य निज्झायेय्य योनिसो उपपरिक्खेय्य । तस्स त पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रित्तकञ्ञेव खायेय्य, तुच्छकञ्ञेव खायेय्य, असारकञ्ञेव खायेय्य । कि हि सिया, भिक्खवे, मायाय सारो ? एवमेव खो, भिक्खवे, य किञ्चि विञ्ञाण अतीतानागतपच्चुप्पन्न पे० य दूरे सन्तिके वा, त भिक्खु पस्सति निज्झायति योनिसो उपपरिक्खति । तस्स त पस्सतो निज्झायतो योनिसो उपपरिक्खतो रित्तकञ्ञेव खायति, तुच्छकञ्ञेव खायति, असारकञ्ञेव खायति । किं हि सिया, भिक्खवे, विञ्ञाणे सारो ?

“एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा-अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति वेदनाय पि सञ्ञाय पि सङ्खारेसु पि विञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाति” ।

१०५ इदमवोच भगवा । इद वत्वान[6] सुगतो अथापर एतदवोच सत्था –

१ सारगवेसि – रो० । २ कुधारि – स्या० । ३ अक्कुसजात – सी०, अकुक्कजात – रो० । ४ तत्थ – सी० । ५ चतुमहापथे – म०, महापथे – रो० । ६ वत्वा – सी० ।

"फेणपिण्डूपम रूप, वेदना बुब्बुलूपमा[1] ।
मरीचिकूपमा सञ्ञा, सङ्खारा कदलूपमा ।
मायूपमञ्च विञ्ञाण, देसितादिच्चबन्धुना[2] ।।

"यथा यथा निज्झायति, योनिसो उपपरिक्खति ।
रित्तक तुच्छक होति, यो न पस्सति योनिसो ।।

"इमञ्च[3] काय आरब्भ[4], भूरिपञ्ञेन देसित ।
पहान[5] तिण्ण धम्मान, रूप पस्सथ छड्डित ।।

"आयु उस्मा च विञ्ञाण, यदा काय जहन्तिम ।
अपविद्धो[6] तदा सेति, परभत्त अचेतन ।।

"एतादिसाय सन्तानो, मायाय बाललापिनी ।
वधको एस[7] अक्खातो, सारो एत्थ न विज्जति ।।

"एव खन्धे अवेक्खेय्य, भिक्खु आरद्धविरियो ।
दिवा वा यदि वा रत्ति, सम्पजानो पटिस्सतो ।।

"जहेय्य[8] सब्बसयोग, करेय्य सरणत्तनो ।
चरेय्यादित्तसीसो व, पत्थय अच्चुत पद" ति ।।

---

९६ गोमयपिण्डसुत्त

१०६ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "अत्थि नु खो, भन्ते, किञ्चि रूप य रूप निच्च धुव सस्सत अविपरिणामधम्म सस्सतिसम तथेव ठस्सति ? अत्थि नु खो, भन्ते, काचि वेदना या वेदना निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा सस्सतिसम तथेव ठस्सति ? अत्थि नु खो, भन्ते, काचि सञ्ञा या सञ्ञा पे० अत्थि नु खो, भन्ते, केचि सङ्खारा ये सङ्खारा निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा सस्सतिसम तथेव ठस्सन्ति ? अत्थि नु खो, भन्ते, किञ्चि विञ्ञाण, य विञ्ञाण निच्च धुव सस्सत अविपरिणामधम्म सस्सतिसम तथेव ठस्सती" ति ?

"नत्थि खो, भिक्खु, किञ्चि रूप, य रूप निच्च धुव सस्सत अविपरिणामधम्म सस्सतिसम तथेव ठस्सति । नत्थि खो, भिक्खु, काचि

---

१ बुब्बुळूपमा – रो०, पुब्बुळूपमा – स्या०, म० । २ दीपिता० – सी०, रो० । ३ यो इम – सी० । ४ गारय्ह – सी० । ५ पहाना – रो० । ६ अपविट्ठो – स्या० । ७ एसो – सी०, रो०, एक्को – स्या० । ८ पजहे – सी०, स्या० ।

वेदना काचि सञ्ञा केचि सङ्खारा किञ्चि विञ्ञाणं, यं विञ्ञाणं निच्चं धुवं सस्सतं अविपरिणामधम्मं सस्सतिसमं तथेव ठस्सती'' ति ।

अथ खो भगवा परित्तं गोमयपिण्डं पाणिना गहेत्वा तं भिक्खुं एतदवोच – ''एत्तको पि खो, भिक्खु, अत्तभावपटिलाभो नत्थि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो सस्सतिसमं तथेव ठस्सति । एत्तको चे पि, भिक्खु, अत्तभावपटिलाभो अभविस्स निच्चो धुवो सस्सतो अवि- B 118 परिणामधम्मो, नयिदं ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायेथ सम्मा दुक्खक्खयाय । यस्मा च खो, भिक्खु, एत्तको पि अत्तभावपटिलाभो नत्थि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो, तस्मा ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायति सम्मा दुक्खक्खयाय ।

''भूतपुब्बाहं, भिक्खु, राजा अहोसिं खत्तियो मुद्धावसित्तो । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्ञो सतो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स चतुरासीति नगर-सहस्सानि अहेसुं कुसावती नाम राजधानिप्पमुखानि[१] । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्ञो सतो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स चतुरासीति पासादसहस्सानि अहेसुं धम्मपासादप्पमुखानि[२] । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्ञो सतो खत्ति-यस्स मुद्धावसित्तस्स चतुरासीति कूटागारसहस्सानि अहेसुं महाब्यूहकूटा-गारप्पमुखानि । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्ञो सतो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स चतुरासीति पल्लङ्कसहस्सानि अहेसुं दन्तमयानि सारमयानि सोवण्ण-मयानि रूपियमयानि[३] गोणकत्थतानि पटिकत्थतानि पटलिकत्थतानि कदलिमिगपवरपच्चत्थरणानि सउत्तरच्छदानि[४] उभतोलोहितकूप- R.145 धानानि । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्ञो सतो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स चतुरासीति नागसहस्सानि अहेसुं सोवण्णालङ्कारानि सोवण्णद्धजानि[५] हेमजालपटिच्छन्नानि उपोसथनागराजप्पमुखानि । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्ञो सतो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स चतुरासीति अस्ससहस्सानि अहेसुं सोवण्णालङ्कारानि सोवण्णद्धजानि हेमजालपटिच्छन्नानि वलाहकअस्स-राजप्पमुखानि । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्ञो सतो खत्तियस्स मुद्धावसि-त्तस्स चतुरासीति रथसहस्सानि अहेसुं सोवण्णालङ्कारानि सोवण्णद्धजानि हेमजालपटिच्छन्नानि वेजयन्तरथप्पमुखानि । तस्स मय्हं, भिक्खु, रञ्ञो

१ कुसावतीनामराजधानिपमुखानि – रो० । २ धम्मपासादपमुखानि – रो० । ३ म० पोत्थके नत्थि । ४ सउत्तरच्छदनानि – रो० । ५ सोवण्णधजानि – स्या०, रो० ।

सतो खत्तियस्स मुद्धावसित्तस्स चतुरासीति मणिसहस्सानि अहेसु मणि-रतनप्पमुखानि। तस्स मय्हं, भिक्खु पे० चतुरासीति इत्थिसहस्सानि अहेसु सुभद्दादेविप्पमुखानि[1]। तस्स मय्हं, भिक्खु पे० चतुरासीति खत्तियसहस्सानि अहेसु अनुयन्तानि[2] परिणायकरतनप्पमुखानि। तस्स मय्हं, भिक्खु पे० चतुरासीति धेनुसहस्सानि अहेसु दुकूलसन्दानानि[3] कंसूपधारणानि[4]। तस्स मय्हं, भिक्खु पे० चतुरासीति वत्थकोटि-
B. 119 सहस्सानि अहेसु खोमसुखुमानि कोसेय्यसुखुमानि कम्बलसुखुमानि कप्पासिकसुखुमानि। तस्स मय्हं, भिक्खु पे० चतुरासीति थालिपाक-सहस्सानि अहेसु, सायं पातं भत्ताभिहारो अभिहरियित्थ।

"तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया नगरसहस्सानं एकञ्ञेव तं नगरं होति यमहं तेन समयेन अज्झावसामि – कुसावती राजधानी।
R. 146 तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया पासादसहस्सानं एको येव सो पासादो होति यमहं तेन समयेन अज्झावसामि – धम्मो पासादो। तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया कूटागारसहस्सानं एकञ्ञेव तं कूटागारं होति यमहं तेन समयेन अज्झावसामि – महाब्यूहं कूटागारं। तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया पल्लङ्कसहस्सानं एको येव सो पल्लङ्को होति यमहं तेन समयेन परिभुञ्जामि – दन्तमयो वा सारमयो वा सोवण्ण-मयो वा रूपियमयो वा। तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया नागसह-स्सानं एको येव सो नागो होति यमहं तेन समयेन अभिरुहामि[5] – उपोसथो नागराजा। तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया अस्ससहस्सानं एको येव सो अस्सो होति यमहं तेन समयेन अभिरुहामि – वलाहको[6] अस्सराजा। तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया रथसहस्सानं एको येव सो रथो होति यमहं तेन समयेन अभिरुहामि – वेजयन्तो रथो। तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया इत्थिसहस्सानं एका येव सा इत्थी होति या मं तेन समयेन पच्चुपट्ठाति – खत्तियानी[7] वा वेलामिका[8] वा। तेसं खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया वत्थकोटिसहस्सानं एकञ्ञेव तं वत्थयुगं होति यमहं तेन समयेन परिदहामि – खोमसुखुमं वा कोसेय्यसुखुमं वा कम्बल-

१ भद्दा० – स्या०। २ अनुयुत्तानि – सी०। ३ दुकूलसन्दनानि – सी०, दुकुलसन्दनानि – स्या०, रो०। ४ कंसूपधरणानि – स्या०, कंसुप० – रो०। ५ अभिरूहामि – स्या०, रो०। ६ बलाहो – स्या०। ७ खत्तिया – सी, स्या०, खत्तियानि – रो०। ८ वेलमिका – रो०।

सुखुम वा कप्पासिकसुखुम वा । तेस खो पन, भिक्खु, चतुरासीतिया थालिपाकसहस्सान एको येव सो थालिपाको होति यतो नाळिकोदन-परम भुञ्जामि तदुपिय[1] च सूपेय्य[2] । इति खो, भिक्खु, सब्बे ते सङ्खारा अतीता निरुद्धा विपरिणता । एव अनिच्चा खो, भिक्खु, सङ्खारा । एव अद्धुवा[3] खो, भिक्खु, सङ्खारा[4] । एव अनस्सासिका खो, भिक्खु, सङ्खारा । यावञ्चिद, भिक्खु, अलमेव सब्बसङ्खारेसु निब्बिन्दितु, अल विरज्जितु, अल विमुच्चितु'' ति । R 147

---

६७ नखसिखासुत्त

१०७ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "अत्थि नु खो, भन्ते, किञ्चि रूप य रूप निच्च धुव सस्सत अविपरिणामधम्म सस्सतिसम तथेव ठस्सति ? अत्थि नु खो, भन्ते, काचि वेदना या वेदना निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा सस्सतिसम तथेव ठस्सति ? अत्थि नु खो, भन्ते, काचि सञ्ञा पे० केचि सङ्खारा, ये सङ्खारा निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा सस्सतिसम तथेव ठस्सन्ति ? अत्थि नु खो, भन्ते, किञ्चि विञ्ञाण, य विञ्ञाण निच्च धुव सस्सत अविपरिणामधम्म सस्सतिसम तथेव ठस्सती'' ति ? B 120

"नत्थि खो, भिक्खु, किञ्चि रूप, य रूप निच्च धुव सस्सत अविपरिणामधम्म सस्सतिसम तथेव ठस्सति । नत्थि खो, भिक्खु, काचि वेदना काचि सञ्ञा केचि सङ्खारा पे० किञ्चि विञ्ञाण, य विञ्ञाण निच्च धुव सस्सत अविपरिणामधम्म सस्सतिसम तथेव ठस्सती'' ति ।

अथ खो भगवा परित्त नखसिखाय पसु आरोपेत्वा त भिक्खु एतदवोच – "एत्तक पि खो, भिक्खु, रूप नत्थि निच्च धुव सस्सत अवि-परिणामधम्म सस्सतिसम तथेव ठस्सति । एत्तक चे[5] पि[5], भिक्खु, रूप अभविस्स निच्च धुव सस्सत अविपरिणामधम्म नयिद ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायेथ सम्मा दुक्खक्खयाय । यस्मा च खो, भिक्खु, एत्तक पि रूप

---

१ तदूपिय – रो० । २ सुपेय्य – रो०, सूपब्यञ्जन – स्या० । ३ अधुवा – रो० । ४ सब्बे सङ्खारा – स्या० । ५–५ पि चे – सी०, स्या० ।

नत्थि निच्च धुव सस्सत अविपरिणामधम्म, तस्मा ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायति सम्मा दुक्खक्खयाय ।

"एत्तका[1] पि खो, भिक्खु, वेदना नत्थि निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा सस्सतिसम तथेव ठस्सति । एत्तका चे पि, भिक्खु, वेदना अभविस्स निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा, नयिद ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायेथ सम्मा दुक्खक्खयाय । यस्मा च खो, भिक्खु, एत्तका पि वेदना नत्थि निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा, तस्मा ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायति सम्मा दुक्खक्खयाय ।

"एत्तका पि खो, भिक्खु, सञ्ञा नत्थि पे० एत्तका पि खो, भिक्खु, सङ्खारा नत्थि निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा सस्सतिसम तथेव ठस्सन्ति । एत्तका चे पि, भिक्खु, सङ्खारा अभविस्ससु निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा, नयिद ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायेथ सम्मा दुक्खक्खयाय । यस्मा च खो, भिक्खु, एत्तका पि सङ्खारा नत्थि
21 निच्चा धुवा सस्सता अविपरिणामधम्मा, तस्मा ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायति सम्मा दुक्खक्खयाय ।

"एत्तक पि खो, भिक्खु, विञ्ञाण नत्थि निच्च धुव सस्सत अविपरिणामधम्म सस्सतिसम तथेव ठस्सति । एत्तक पि खो, भिक्खु, विञ्ञाण अभविस्स निच्च धुव सस्सत अविपरिणामधम्म, नयिद ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायेथ सम्मा दुक्खक्खयाय । यस्मा च खो, भिक्खु, एत्तक पि विञ्ञाण नत्थि निच्च धुव सस्सत अविपरिणामधम्म, तस्मा ब्रह्मचरियवासो पञ्ञायति सम्मा दुक्खक्खयाय ।

"त कि मञ्ञसि, भिक्खु, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

19 "अनिच्च भन्ते" पे० तस्मातिह एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती ति ।

---

९८ सुद्धिकसुत्त

१०८ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "अत्थि नु खो, भन्ते, किञ्चि रूप, य रूप निच्च धुव

१ एत्तिका – रो० ।

सस्सत अविपरिणामधम्म सस्सतिसम तथेव ठस्सति ? अत्थि नु खो, भन्ते, काचि वेदना पे० काचि सञ्ञा केचि सङ्खारा किञ्चि विञ्ञाण, य विञ्ञाण निच्च धुव सस्सत अविपरिणामधम्म सस्सतिसम तथेव ठस्सती'' ति ?

"नत्थि खो, भिक्खु, किञ्चि रूप य रूप निच्च धुव सस्सत अविपरिणामधम्म सस्सतिसम तथेव ठस्सति । नत्थि खो, भिक्खु, काचि वेदना पे० काचि सञ्ञा केचि सङ्खारा किञ्चि विञ्ञाण, य विञ्ञाण निच्च धुव सस्सत अविपरिणामधम्म सस्सतिसम तथेव ठस्सती'' ति ।

---

९९ गद्दुलबद्धसुत्त

१०९ सावत्थिनिदान । "अनमतग्गोय[1], भिक्खवे, ससारो । पुब्बा[2] कोटि[2] न पञ्ञायति अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनान सन्धावत ससरत । होति सो, भिक्खवे, समयो य महासमुद्दो उस्सुस्सति विसुस्सति न भवति, न त्वेवाह, भिक्खवे, अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनान सन्धावत ससरत दुक्खस्स अन्तकिरिय वदामि । होति सो, भिक्खवे, समयो य सिनेरु पब्बतराजा डय्हति[3] विनस्सति न भवति, B 122
न त्वेवाह, भिक्खवे, अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनान सन्धावत ससरत दुक्खस्स अन्तकिरिय वदामि । होति सो, भिक्खवे, समयो य महापठवी[4] डय्हति विनस्सति न भवति, न त्वेवाह, भिक्खवे, अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनान सन्धावत ससरत दुक्खस्स अन्तकिरिय वदामि । R 150

"सेय्यथापि, भिक्खवे, सा गद्दुलबद्धो[5] दळ्हे खीले वा थम्भे वा उपनिबद्धो[6] तमेव खील वा थम्भ वा अनुपरिधावति अनुपरिवत्तति, एवमेव खो, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियान अदस्सावी पे० सप्पुरिसधम्मे अविनीतो रूप अत्ततो समनुपस्सति पे० वेदन अत्ततो समनुपस्सति सञ्ञ अत्ततो समनुपस्सति सङ्खारे अत्ततो समनुपस्सति विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति, विञ्ञाणवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा विञ्ञाण, विञ्ञाणस्मि वा अत्तान । सो रूपञ्ञेव अनुपरिधावति अनुपरिवत्तति, वेदनञ्ञेव पे० सञ्ञञ्ञेव सङ्खारे

---

१ अनमतग्गाय – स्या०, रो० । २–२ पुब्बकोटि – रो० । ३ उडय्हति – सी० । ४ महापथवी – म० । ५ गद्दूलबन्धो – स्या० । ६ उपनिबन्धो – स्या० ।

येव विञ्ञाणञ्ञेव अनुपरिधावति अनुपरिवत्तति । सो रूप अनुपरिधाव अनुपरिवत्त, वेदन पे० सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण अनुपरिधाव अनुपरिवत्त न परिमुन्चति रूपम्हा, न परिमुच्चति वेदनाय, न परिमुच्चति सञ्ञाय, न षरिमुच्चति सङ्खारेहि, न परिमुच्चति विञ्ञाणम्हा, न परिमुच्चति जातिया जरामरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । 'न परिमुच्चति दुक्खस्मा' ति वदामि ।

"सुतवा च खो, भिक्खवे, अरियसावको अरियान दस्सावी पे० सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो, न रूप अत्ततो समनुपस्सति पे० न वेदन न सञ्ञ न सङ्खारे न विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति, न विञ्ञाणवन्त वा अत्तान, न अत्तनि वा विञ्ञाण, न विञ्ञाणस्मि वा अत्तान । सो रूप नानुपरिधावति नानुपरिवत्तति, वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण नानुपरिधावति नानुपरिवत्तति । सो रूप अननुपरिधाव अननुपरिवत्त, वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण अननुपरिधाव अननुपरिवत्त परिमुच्चति रूपम्हा, परिमुच्चति वेदनाय, परिमुच्चति सञ्ञाय, परिमुच्चति सङ्खारेहि, परिमुच्चति विञ्ञाणम्हा, परिमुच्चति जातिया जरामरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । 'परिमुच्चति दुक्खस्मा' ति वदामी" ति ।

---

१०० दुतियगद्दुलबद्धसुत्त

B 123, R 151 ११० सावत्थिनिदान । "अनमत्तग्गोय, भिक्खवे, ससारो । पुब्बा कोटि न पञ्ञायति अविज्जानीवरणान सत्तान तण्हासयोजनान सन्धावत ससरत । सेय्यथापि, भिक्खवे, सा गद्दुलबद्धो[1] दळ्हे खीले वा थम्भे वा उपनिबद्धो । सो गच्छति चे पि तमेव खील वा थम्भ वा उपगच्छति[2], तिट्ठति चे पि तमेव खील वा थम्भ वा उपतिट्ठति, निसीदति चे पि तमेव खील वा थम्भ वा उपनिसीदति, निपज्जति चे पि तमेव खील वा थम्भ वा उपनिपज्जति । एवमेव खो, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूप 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सति । वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सति । सो गच्छति चे पि इमे पञ्चुपादानक्खन्धे उपगच्छति,

---

१ गद्दूलबन्धो – स्या० । २ उपनिगच्छति – सी० ।

तिट्ठति चे पि इमे[1] पञ्चुपादानक्खन्धे उपतिट्ठति, निसीदति चे पि इमे पञ्चुपादानक्खन्धे उपनिसीदति, निपज्जति चे पि इमे पञ्चुपादानक्खन्धे उपनिपज्जति । तस्मातिह, भिक्खवे, अभिक्खण सक चित्त पच्चवेक्खितब्ब – 'दीघरत्तमिद चित्त सङ्किलिट्ठ रागेन दोसेन मोहेना' ति । चित्तसङ्किलेसा, भिक्खवे, सत्ता सङ्किलिस्सन्ति, चित्तवोदाना सत्ता विसुज्झन्ति ।

"दिट्ठ वो, भिक्खवे, चरण नाम चित्त" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"त पि खो, भिक्खवे, चरण नाम चित्त चित्तेनेव चिन्तित[2] । तेन पि खो, भिक्खवे, चरणेन चित्तेन चित्तञ्ञेव चित्ततर । तस्मातिह, भिक्खवे, अभिक्खण सक चित्त पच्चवेक्खितब्ब – 'दीघरत्तमिद चित्त सङ्किलिट्ठ रागेन दोसेन मोहेना' ति । चित्तसङ्किलेसा, भिक्खवे, सत्ता सङ्किलिस्सन्ति, चित्तवोदाना सत्ता विसुज्झन्ति ।

"नाह, भिक्खवे, अञ्ञ एकनिकाय पि समनुपस्सामि एव R 152
चित्त । यथयिद, भिक्खवे, तिरच्छानगता पाणा, ते पि खो, भिक्खवे, तिरच्छानगता पाणा चित्तेनेव चित्तिता, ते हि पि खो, भिक्खवे, तिरच्छानगतेहि पाणेहि चित्तञ्ञेव चित्ततर । तस्मातिह, भिक्खवे, अभिक्खण सक चित्त पच्चवेक्खितब्ब – 'दीघरत्तमिद चित्त सङ्किलिट्ठ रागेन दोसेन मोहेना' ति । चित्तसङ्किलेसा, भिक्खवे, सत्ता सङ्किलिस्सन्ति, चित्तवोदाना सत्ता विसुज्झन्ति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, रजको वा चित्तकारको वा रजनाय वा B 124
लाखाय वा हलिद्दिया वा नीलिया वा मञ्जिट्ठाय[3] वा सुपरिमट्ठे[4] फलके वा भित्तिया वा दुस्सपट्टे[5] वा इत्थिरूप[6] वा पुरिसरूप वा अभिनिम्मिनेय्य सब्बङ्गपच्चङ्गि[7], एवमेव[8] खो, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूपञ्ञेव अभिनिब्बत्तेन्तो अभिनिब्बत्तेति । वेदनञ्ञेव सञ्ञञ्ञेव सङ्खारे येव विञ्ञाणञ्ञेव अभिनिब्बत्तेन्तो अभिनिब्बत्तेति । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

---

१ इमेव – सी०, स्या० । २ चिन्तित – सी०, स्या०, रो० । ३ मञ्जेट्ठाय – सी०, स्या०, मञ्जेट्ठिया – रो० । ४ सुपरिमट्ठे – सी०, स्या० । ५ दुस्सपटे – स्या० । ६ इत्थीरूप – सी०, स्या० । ७ सब्बङ्गपच्चङ्ग – सी०, स्या० । ८ एव – स्या० ।

"वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण पे० तस्मातिह, भिक्खवे, पे० एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१०१ वासिजटसुत्त

१११ सावत्थिनिदान । "जानतो अह, भिक्खवे, पस्सतो आसवान खय वदामि, नो अजानतो नो[1] अपस्सतो। किञ्च, भिक्खवे, जानतो कि पस्सतो आसवान खयो होति ? 'इति रूप, इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो[2], इति वेदना पे० इति सञ्ञा इति सङ्खारा
153 इति विञ्ञाण, इति विञ्ञाणस्स समुदयो, इति विञ्ञाणस्स अत्थङ्गमो' ति – एव खो, भिक्खवे, जानतो एव पस्सतो आसवान खयो होति ।

"भावनानुयोग अननुयुत्तस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो विहरतो किञ्चापि एव इच्छा उप्पज्जेय्य – 'अहो वत मे अनुपादाय आसवेहि चित्त विमुच्चेय्या' ति, अथ ख्वस्स नेव अनुपादाय आसवेहि चित्त विमुच्चति । त किस्स हेतु ? 'अभावितत्ता' तिस्स वचनीय । किस्स अभावितत्ता ? अभावितत्ता चतुन्न सतिपट्ठानान, अभावितत्ता चतुन्न सम्मप्पधानान, अभावितत्ता चतुन्न इद्धिपादान, अभावितत्ता पञ्चन्न इन्द्रियान, अभावितत्ता पञ्चन्न बलान, अभावितत्ता सत्तन्न बोज्झङ्गान, अभावितत्ता अरियस्स अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ठ वा दस वा द्वादस वा । तानस्सु कुक्कुटिया न सम्मा अधिसयितानि, न सम्मा परिसेदितानि, न सम्मा परिभावितानि । किञ्चापि तस्सा कुक्कुटिया एव
125 इच्छा उप्पज्जेय्य – 'अहो, वत मे कुक्कुटपोतका पादनखसिखाय वा मुखतुण्डकेन वा अण्डकोस पदालेत्वा सोत्थिना अभिनिब्भिज्जेय्यु' ति, अथ खो अभब्बा व ते कुक्कुटपोतका पादनखसिखाय वा मुखतुण्डकेन वा अण्डकोस पदालेत्वा सोत्थिना अभिनिब्भिज्जितु । त किस्स हेतु ? तथा हि पन, भिक्खवे, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ठ वा दस वा द्वादस वा, तानि[3] कुक्कुटिया न सम्मा अधिसयितानि, न सम्मा परिसेदितानि, न सम्मा परिभावितानि । एवमेव खो, भिक्खवे, भावनानुयोग अननुयुत्तस्स भिक्खुनो विहरतो किञ्चापि एव इच्छा उप्पज्जेय्य – 'अहो, वत मे

---

१ रो० पोत्थके नत्थि। २ अत्थगमो – सी०, रो० । ३ तानस्सु – स्या० ।

अनुपादाय आसवेहि चित्त विमुच्चेय्या' ति, अथ ख्वस्स नेव अनुपादाय आसवेहि चित्त विमुच्चति । त किस्स हेतु ? 'अभावितत्ता' तिस्स वचनीय । किस्स अभावितत्ता ? अभावितत्ता चतुन्न सतिपट्ठानान पे० अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स ।

"भावनानुयोग अनुयुत्तस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो विहरतो R 154 किञ्चापि न एव इच्छा उप्पज्जेय्य – 'अहो वत मे अनुपादाय आसवेहि चित्त विमुच्चेय्या' ति, अथ ख्वस्स अनुपादाय आसवेहि चित्त विमुच्चति । त किस्स हेतु ? 'भावितत्ता' तिस्स वचनीय । किस्स भावितत्ता ? भावितत्ता चतुन्न सतिपट्ठानान, भावितत्ता चतुन्न सम्मप्पधानान, भावितत्ता चतुन्न इद्धिपादान, भावितत्ता पञ्चन्न इन्द्रियान, भावितत्ता पञ्चन्न बलान, भावितत्ता सत्तन्न बोज्झङ्गान, भावितत्ता अरियस्स अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ठ वा दस वा द्वादस वा, तानस्सु कुक्कुटिया सम्मा अधिसयितानि, सम्मा परिसेदितानि, सम्मा परिभावितानि । किञ्चापि तस्सा कुक्कुटिया न एव इच्छा उप्पज्जेय्य– 'अहो वत मे कुक्कुटपोतका पादनखसिखाय वा मुखतुण्डकेन वा अण्डकोस पदालेत्वा सोत्थिना अभिनिब्भिज्जेय्यु' ति, अथ खो भब्बा व ते कुक्कुटपोतका पादनखसिखाय वा मुखतुण्डकेन वा अण्डकोस पदालेत्वा सोत्थिना अभिनिब्भिज्जितु । त किस्स हेतु ? तथा हि पन, भिक्खवे, कुक्कुटिया अण्डानि अट्ठ वा दस वा द्वादस वा, तानस्सु[1] कुक्कुटिया सम्मा अधिसयितानि, सम्मा परिसेदितानि, सम्मा परिभावितानि । एवमेव खो, भिक्खवे, भावनानुयोग अनुयुत्तस्स भिक्खुनो विहरतो किञ्चापि न एव इच्छा उप्पज्जेय्य – 'अहो वत मे अनुपादाय आसवेहि चित्त विमुच्चेय्या' ति, अथ ख्वस्स अनुपादाय आसवेहि चित्त विमुच्चति । त किस्स हेतु ? 'भावितत्ता' तिस्स वचनीय । किस्स भावितत्ता ? भावितत्ता चतुन्न B 126 सतिपट्ठानान पे० भावितत्ता अरियस्स अट्ठङ्गिकस्स मग्गस्स ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, पलगण्डस्स[2] वा पलगण्डन्तेवासिस्स वा वासिजटे दिस्सन्ते अङ्गुलिपदानि[3] दिस्सन्ति अङ्गुट्ठपद[4] । नो च ख्वस्स एव[5] ञाण होति – 'एत्तक वत[6] मे अज्ज वासिजटस्स खीण, एत्तक हिय्यो[7],

१ तानि – रो० । २ फलगण्डस्स – रो०, फलभण्डस्स – स्या० । ३ अङ्गुलिपादानि – सी० । ४ अङ्गुट्ठपदानो – स्या०, अङ्गुट्ठपादा – सी०, रो० । ५ एवमस्स – स्या० । ६ वा – सी०, स्या० । ७ हीय्यो – सी० ।

R 155 एत्तक परे ति[1]। एवमेव खो, भिक्खवे, भावनानुयोग अनुयुत्तस्स भिक्खुनो विहरतो किञ्चापि न एव ञाण होति – 'एत्तक वत मे अज्ज आसवान खीण, एत्तक हिय्यो, एत्तक परे' ति, अथ ख्वस्स खीणे खीणन्त्वेव[2] ञाण होति। सेय्यथापि, भिक्खवे, सामुद्दिकाय[3] नावाय वेत्तबन्धनबन्धाय वस्समासानि[4] उदके परियादाय हेमन्तिकेन थल उक्खित्ताय वातातपपरेतानि वेत्तबन्धनानि[5] तानि पावुसकेन मेघेन अभिप्पवुट्ठानि[6] अप्पकसिरेनेव पटिप्पस्सम्भन्ति पूतिकानि भवन्ति, एवमेव खो, भिक्खवे, भावनानुयोग अनुयुत्तस्स भिक्खुनो विहरतो अप्पकसिरेनेव सयोजनानि पटिप्पस्सम्भन्ति पूतिकानि भवन्ती" ति।

---

१०२ अनिच्चसञ्ञासुत्त

११२ सावत्थिनिदान। "अनिच्चसञ्ञा, भिक्खवे, भाविता बहुलीकता सब्ब कामराग परियादियति, सब्ब रूपराग परियादियति, सब्ब भवराग परियादियति, सब्ब अविज्ज परियादियति, सब्ब अस्मिमान[7] समूहनति।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये कस्सको[8] महानङ्गलेन कस्सन्तो[9] सब्बानि मूलसन्तानकानि सम्पदालेन्तो कसति[10], एवमेव खो भिक्खवे, अनिच्चसञ्ञा भाविता बहुलीकता सब्ब कामराग परियादियति, सब्ब रूपराग परियादियति, सब्ब भवराग परियादियति, सब्ब अविज्ज परियादियति, सब्ब अस्मिमान समूहनति।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, बब्बजलायको[11] बब्बज[12] लायित्वा अग्गे गहेत्वा ओधुनाति निद्धुनाति निच्छोटेति[13], एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ञा भाविता बहुलीकता सब्ब कामराग परियादियति पे० सब्ब अस्मिमान समूहनति।

B 127, R 156 "सेय्यथापि, भिक्खवे, अम्बपिण्डिया वण्टच्छिन्नाय[14] यानि तत्थ[15] अम्बानि वण्टपटिबन्धानि[16] सब्बानि तानि तदन्वयानि[17] भवन्ति,

---

१ 'अथ ख्वस्स खीणा खीणन्तेव ञाण होति' इति अधिको पाठो सी०, स्या०, रो० पोत्थकेसु दिस्सति। २ खीणन्तेव – सी०, स्या०, रो०। ३ समुद्दिकाय – रो०। ४ छम्मासानि – सी०, स्या०, रो०। ५ बन्धनानि – सी०, रो०। ६ अभिप्पवट्ठानि – रो०। ७ अस्मिमान परियादियति – सी०, रो०। ८ कसको – रो०। ९ कसन्तो – रो०, म०। १० कसति – म०, रो०। ११ पब्बजलायको – स्या०, रो०, म०। १२ पब्बज – स्या०, रो०, म०। १३ निप्फोटेति – सी०, स्या०, निच्छोदेति – रो०। १४ वण्डच्छिन्नाय – स्या०। १५ तत्र – सी०, स्या०, रो०। १६ वण्टुपनिबद्धानि – सी०, वण्डप्पटिबद्धानि – स्या०, वण्टपटिबद्धानि – रो०। १७ तन्वयानि – स्या०।

एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ञा भाविता पे० सब्ब अस्मिमान समूहनति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारस्स या काचि गोपानसियो सब्बा ता कूटङ्गमा कूटनिन्ना कूटसमोसरणा, कूट तास अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ञा भाविता पे० सब्ब अस्मिमान समूहनति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि मूलगन्धा काळानुसारिगन्धो[१] तेस अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ञा पे० सब्ब अस्मिमान समूहनति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि सारगन्धा, लोहितचन्दन तेस अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ञा पे० सब्ब अस्मिमान समूहनति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि पुप्फगन्धा, वस्सिक तेस अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ञा पे० सब्ब अस्मिमान समूहनति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि कुट्टराजानो[२] सब्बेते रञ्ञो चक्कवत्तिस्स अनुयन्ता[३] भवन्ति, राजा तेस चक्कवत्ति अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ञा पे० सब्ब अस्मिमान समूहनति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, या काचि तारकरूपान पभा सब्बा ता चन्दिमप्पभाय कल नाग्घन्ति सोळसि[४], चन्दप्पभा तास अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ञा पे० सब्ब अस्मिमान समूहनति ।

"सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये विद्धे[५] विगतवलाहके देवे आदिच्चो नभ अब्भुस्सक्कमानो[६] सब्ब आकासगत तमगत अभिविहच्च भासते च तपते च विरोचते[७] च, एवमेव खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ञा भाविता बहुलीकता सब्ब कामराग परियादियति, सब्ब रूपराग परियादियति, सब्ब भवराग परियादियति, सब्ब अविज्ज परियादियति, सब्ब अस्मिमान समूहनति ।

"कथ भाविता च, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ञा कथ बहुलीकता सब्ब कामराग परियादियति पे० सब्ब अस्मिमान समूहनति ? R 157

१ कालानुसारी – सी०, काळानुसारी – रो०, स्या० । २ कुड्ड० – सी०, रो०, कुट्ठ० – स्या० । ३ अनुयुत्ता – सी० । ४ सोळसिं – रो० । ५ विसुद्धे – स्या० । ६ अब्भुस्सुक्कमानो – रो० । ७ विरोचति – सी०, रो० ।

B 128 'इति रूप, इति रूपस्स समुदयो, इति रूपस्स अत्थङ्गमो, इति वेदना इति सञ्ञा इति सङ्खारा इति विञ्ञाण, इति विञ्ञाणस्स समुदयो, इति विञ्ञाणस्स अत्थङ्गमो' ति – एव भाविता खो, भिक्खवे, अनिच्चसञ्ञा एव बहुलीकता सब्ब कामराग परियादियति, सब्ब रूपराग परियादियति, सब्ब भवराग परियादियति, सब्ब अविज्ज परियादियति, सब्ब अस्मिमान समूहनती" ति ।

पुप्फवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्दान

नदी[1] पुप्फ च फेण च, गोम य च नखासिख[2] ।
सुद्धिक[3] द्वे च गद्दुला[4], वासीजट[5] अनिच्चता[5] ति ।।

मज्झिमपण्णासको समत्तो ।

तस्स मज्झिमपण्णासकस्स वग्गुद्दान

उपयो[6] अरहन्तो च, खज्जनी[7] थेरसव्हय[8] ।
पुप्फवग्गेन पण्णास, दुतियो तेन वुच्चती[9] ति ।।

---

१०३ अन्तसुत्त

११३ सावत्थिनिदान । "चत्तारोमे, भिक्खवे, अन्ता । कतमे R 158 चत्तारो ? सक्कायन्तो, सक्कायसमुदयन्तो, सक्कायनिरोधन्तो, सक्कायनिरोधगामिनिप्पटिपदन्तो[10] । कतमो च, भिक्खवे, सक्कायन्तो ? पञ्चुपादानक्खन्धा तिस्स वचनीय । कतमे पञ्च ? सेय्यथीद[11] – रूपुपादानक्खन्धो, वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्ञुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो, विञ्ञाणुपादानक्खन्धो – अय वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायन्तो । कतमो च, भिक्खवे, सक्कायसमुदयन्तो ? याय तण्हा पोनोभविका[12] नन्दिरागसहगता तत्रतत्राभिनन्दिनी, सेय्यथीद – कामतण्हा, भवतण्हा, B 129 विभवतण्हा । अय वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायसमुदयन्तो । कतमो च, भिक्खवे, सक्कायनिरोधन्तो ? यो तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधो

१ नदि – स्या० । २ नखसिख – सी०, स्या० । ३ सामुद्दक – सी०, स्या० । ४ गद्दूला – स्या० । ५-५ नावसञ्ञाय ते दसा – सी०, स्या० । ६ उपायो – सी०, स्या०, रो० । ७ खज्जनि – सी०, स्या० । ८ थेरसम्भय – रो० । ९ पवुच्चति – सी०, स्या०, वुच्चति – रो० । १० ०गामिनीपटिपदन्तो – स्या०, ०गामिनिपतिपदन्तो – रो० । ११ सेय्यथिद – म० । १२ पोनोब्भविका – स्या०, पोनब्भविका – रो० ।

चागो पटिनिस्सग्गो मुत्ति अनालयो – अय वुच्चति, भिक्खवे, सक्काय-निरोधन्तो। कतमो च, भिक्खवे, सक्कायनिरोधगामिनिप्पटिपदन्तो ? अय-मेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो। सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मा-समाधि। अय वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायनिरोधगामिनिप्पटिपदन्तो। इमे खो, भिक्खवे, चत्तारो अन्ता" ति।

---

१०४ दुक्खसुत्त

११४ सावत्थिनिदान। "दुक्ख च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि[1] दुक्खसमुदय च दुक्खनिरोध च दुक्खनिरोधगामिनि पटिपद च। त सुणाथ। कतम च, भिक्खवे, दुक्ख ? 'पञ्चुपादानक्खन्धा' तिस्स वचनीय। कतमे पञ्च ? सेय्यथीद – रूपुपादानक्खन्धो पे० विञ्ञाणुपादानक्खन्धो। इद वुच्चति, भिक्खवे, दुक्ख। कतमो च, भिक्खवे, दुक्खसमुदयो ? याय तण्हा पोनोभविका पे० विभवतण्हा– अय वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खसमुदयो। कतमो च, भिक्खवे, दुक्खनिरोधो ? यो तस्सा येव तण्हाय असेसविरागनिरोधो चागो पटिनिस्सग्गो मुत्ति अना-लयो – अय वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खनिरोधो। कतमा च, भिक्खवे, R 159
दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा ? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो। सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि। अय वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा" ति।

---

१०५ सक्कायसुत्त

११५ सावत्थिनिदान। "सक्काय च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि सक्कायसमुदय च सक्कायनिरोध च सक्कायनिरोधगामिनि च पटिपद। त सुणाथ। कतमो च, भिक्खवे, सक्कायो ? 'पञ्चुपादानक्खन्धा' तिस्स वचनीय। कतमे पञ्च ? सेय्यथीद – रूपुपादानक्खन्धो, वेदनु-पादानक्खन्धो, सञ्ञुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो, विञ्ञाणु-पादानक्खन्धो। अय वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायो। कतमो च, भिक्खवे, सक्कायसमुदयो ? याय तण्हा पोनोभविका पे० अय वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायसमुदयो। कतमो च, भिक्खवे, सक्कायनिरोधो ? यो तस्सा येव तण्हाय पे० अय वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायनिरोधो। B, 130

---

१ देसिस्सामि – सी०, स्या०, रो०।

कतमा च, भिक्खवे, सक्कायनिरोधगामिनी पटिपदा ? अयमेव अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो । सेय्यथीद – सम्मादिट्ठि पे० सम्मासमाधि । अय वुच्चति, भिक्खवे, सक्कायनिरोधगामिनी पटिपदा'' ति ।

१०६ परिञ्ञेय्यसुत्त

११६ सावत्थिनिदान । ''परिञ्ञेय्ये च, भिक्खवे, धम्मे देसेस्सामि परिञ्ञ च परिञ्ञाताविं च पुग्गल । त सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, परिञ्ञेय्या धम्मा ? रूप, भिक्खवे, परिञ्ञेय्यो धम्मो । वेदना पे० सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण परिञ्ञेय्यो धम्मो । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, परिञ्ञेय्या धम्मा । कतमा च, भिक्खवे, परिञ्ञा ? रागक्खयो, दोसक्खयो, मोहक्खयो – अय वुच्चति, भिक्खवे, परिञ्ञा । कतमो च, भिक्खवे, परिञ्ञातावी पुग्गलो ? 'अरहा' तिस्स वचनीय । य्वाय[1] आयस्मा एवनामो एवगोत्तो – अय वुच्चति, भिक्खवे, परिञ्ञातावी पुग्गलो'' ति ।

१०७ समणसुत्त

११७ सावत्थिनिदान । ''पञ्चिमे, भिक्खवे, उपादानक्खन्धा । कतमे पञ्च ? सेय्यथीद – रूपुपादानक्खन्धो पे० विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेस पञ्चन्न उपादानक्खन्धान अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्पजानन्ति पे० पजानन्ति, सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती'' ति ।

१०८ दुतियसमणसुत्त

११८ सावत्थिनिदान । ''पञ्चिमे, भिक्खवे, उपादानक्खन्धा । कतमे पञ्च ? सेय्यथीद – रूपुपादानक्खन्धो, वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्ञुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो, विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । ये हि केचि, भिक्खवे, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेस पञ्चन्न उपादानक्खन्धान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्प-

१ योय – सी०, रो०, यो अय – स्या० ।

जानन्ति पे० पजानन्ति, सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति ।

---

१०९ सोतापन्नसुत्त

११९ सावत्थिनिदान । "पञ्चिमे, भिक्खवे, उपादानक्खन्धा । B
कतमे पञ्च ? सेय्यथीद – रूपुपादानक्खन्धो पे० विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । यतो खो, भिक्खवे, अरियसावको इमेस पञ्चन्न उपादानक्खन्धान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च R
यथाभूत पजानाति । अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो" ति ।

---

११० अरहन्तसुत्त

१२० सावत्थिनिदान । "पञ्चिमे, भिक्खवे, उपादानक्खन्धा । कतमे पञ्च ? सेय्यथीद – रूपुपादानक्खन्धो पे० विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खु[1] इमेस पञ्चन्न उपादानक्खन्धान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत विदित्वा अनुपादाविमुत्तो होति । अय वुच्चति, भिक्खवे, भिक्खु अरह खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहितभारो अनुप्पत्तसदत्थो परिक्खीणभवसयोजनो सम्मदञ्ञाविमुत्तो" ति ।

---

१११ छन्दप्पहानसुत्त

१२१ सावत्थिनिदान । "रूपे, भिक्खवे, यो छन्दो यो रागो या नन्दी[2] या तण्हा, त पजहथ । एव त रूप पहीन भविस्सति उच्छिन्नमूल तालावत्थुकत अनभावङ्कत[3] आयति अनुप्पादधम्म । वेदनाय पे० सञ्ञाय सङ्खारेसु विञ्ञाणे यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा, त पजहथ । एव त विञ्ञाण पहीन भविस्सति उच्छिन्नमूल तालावत्थुकत अनभावङ्कत आयति अनुप्पादधम्म" ति ।

---

१ स्या० पोत्थके नत्थि । २ नन्दि – स्या०, रो० । ३ अनभावकत – सी०, रो० ।

११२ दुतियछन्दप्पहानसुत्त

१२२ सावत्थिनिदान । "रूपे, भिक्खवे, यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयुपादाना[1] चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया, ते
2 पजहथ । एव त रूप पहीन भविस्सति उच्छिन्नमूल पे० वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारेसु यो छन्दो पे० एव ते सङ्खारा पहीना
2 भविस्सन्ति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयति अनुप्पादधम्मा । विञ्ञाणे यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयुपादाना चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया, ते पजहथ । एव त विञ्ञाण पहीन भविस्सति उच्छिन्नमूल तालावत्थुकत अनभावङ्कत आयति अनुपादधम्म" ति ।

अन्तवग्गो पठमो ।

तस्सुद्दान

अन्तो[2] दुक्ख च सक्कायो, परिञ्ञेय्या समणा दुवे[3] ।
सोतापन्नो अरहा[4] च, दुवे च[5] छन्दप्पहाना ति[5] ॥

---

११३ अविज्जासुत्त

१२३. सावत्थिनिदान । अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि पे० एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच– "'अविज्जा अविज्जा' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमा नु खो, भन्ते, अविज्जा, कित्तावता च अविज्जागतो होती" ति ?

"इध, भिक्खु, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूप नप्पजानाति, रूपसमुदय नप्पजानाति, रूपनिरोध नप्पजानाति, रूपनिरोधगामिनि पटिपद नप्पजानाति, वेदन नप्पजानाति, सञ्ञ सङ्खारे नप्पजानाति पे०
63 विञ्ञाणनिरोधगामिनि पटिपद नप्पजानाति । अय वुच्चति, भिक्खु, अविज्जा । एत्तावता च अविज्जागतो होती" ति ।

---

११४ विज्जासुत्त

१२४ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "'विज्जा विज्जा' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमा नु खो, भन्ते, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती" ति ?

---

१ उपायुपादाना – सी०, स्या०, रो० । २ अन्ते – रो० । ३ द्वे – रो० । ४ अरहं – रो० । ५–५ छन्दरागिया ति – सी०, च छन्दरागियो ति – रो०, च छन्दप्पहीनाति – स्या० ।

"इध, भिक्खु, सुतवा अरियसावको रूप पजानाति, रूपसमुदय पजानाति, रूपनिरोध पजानाति, रूपनिरोधगामिनि पटिपद पजानाति। वेदन सञ्ञ सङ्खारे पजानाति पे० विञ्ञाणनिरोधगामिनि पटिपद पजानाति। अय वुच्चति, भिक्खु, विज्जा। एत्तावता च विज्जागतो होती" ति।

---

११५ धम्मकथिकसुत्त

१२५ सावत्थिनिदान। एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु B भगवन्त एतदवोच – "'धम्मकथिको धम्मकथिको' ति, भन्ते, वुच्चति। कित्तावता नु खो, भन्ते, धम्मकथिको होती" ति ?

"रूपस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्म देसेति 'धम्मकथिको भिक्खू' ति अल वचनाय। रूपस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, 'धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू' ति अल वचनाय। रूपस्स चे, भिक्खु, निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादाविमुत्तो होति, 'दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो[1] भिक्खू' ति अल वचनाय। वेदनाय चे भिक्खु पे० सञ्ञाय चे भिक्खु सङ्खारान चे भिक्खु विञ्ञाणस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्म देसेति, 'धम्मकथिको भिक्खू' ति अल वचनाय। विञ्ञाणस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, 'धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू' ति अल वचनाय। विञ्ञाणस्स चे, भिक्खु, निब्बिदा विरागा F निरोधा अनुपादाविमुत्तो होति, 'दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू' ति अल वचनाया" ति।

---

११६ दुतियधम्मकथिकसुत्त

१२६ सावत्थिनिदान। एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "'धम्मकथिको धम्मकथिको' ति, भन्ते, वुच्चति। कित्तावता नु खो, भन्ते, धम्मकथिको होति, कित्तावता धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो होति, कित्तावता दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो होती" ति ?

"रूपस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्म देसेति, 'धम्मकथिको भिक्खू' ति अल वचनाय। रूपस्स चे, भिक्खु,

---

१ दिट्ठधम्मे० – रो०, दिट्ठधम्मनिब्बाणप्पत्तो – सी०।

निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, 'धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू' ति अल वचनाय । रूपस्स चे, भिक्खु, निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादाविमुत्तो होति, 'दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू' ति अल वचनाय । वेदनाय चे भिक्खु पे० सञ्ञाय चे भिक्खु सङ्खारान चे भिक्खु विञ्ञाणस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय धम्म देसेति, 'धम्मकथिको भिक्खू' ति अल वचनाय । विञ्ञाणस्स चे, भिक्खु, निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति, 'धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो भिक्खू'
134 ति अल वचनाय । विञ्ञाणस्स चे, भिक्खु, निब्बिदा विरागा निरोधा अनुपादाविमुत्तो होति, 'दिट्ठधम्मनिब्बानप्पत्तो भिक्खू' ति अल वचनाया" ति ।

---

११७ बन्धनसुत्तं

१२७ सावत्थिनिदान । "इध भिक्खवे अस्सुतवा पुथुज्जनो अरियान अदस्सावी पे० सप्पुरिसधम्मे[1] अविनीतो रूप अत्ततो समनुपस्सति, रूपवन्त वा अत्तान, अत्तनि वा रूप, रूपस्मि वा अत्तान । अय वुच्चति, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूपबन्धनबद्धो सन्तरबाहिरबन्धनबद्धो[2] अतीरदस्सी अपारदस्सी, बद्धो जीयति[3] बद्धो मीयति[4] बद्धो
165 अस्मा लोका पर लोक गच्छति । वेदन अत्ततो समनुपस्सति पे० वेदनाय वा अत्तान । अय वुच्चति, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो वेदनाबन्धनबद्धो सन्तरबाहिरबन्धनबद्धो अतीरदस्सी अपारदस्सी, बद्धो जीयति बद्धो मीयति बद्धो अस्मा लोका पर लोक गच्छति । सञ्ञा सङ्खारे विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति पे० अय वुच्चति, भिक्खवे, अस्सुतवा पुथुज्जनो विञ्ञाणबन्धनबद्धो सन्तरबाहिरबन्धनबद्धो अतीरदस्सी अपारदस्सी, बद्धो जीयति बद्धो मीयति बद्धो अस्मा लोका पर लोक गच्छति ।

"सुतवा च खो, भिक्खवे, अरियसावको अरियान दस्सावी पे० सप्पुरिसधम्मे सुविनीतो न रूप अत्ततो समनुपस्सति, न रूपवन्त वा अत्तान, न अत्तनि वा रूप, न रूपस्मि वा अत्तान । अय वुच्चति, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको न रूपबन्धनबद्धो, न सन्तरबाहिरबन्धन-

---

१ ० धम्मेसु – रो० । २ सान्तर ० – सी०, रो०, सान्तरबाहिरबन्धनबन्धो – स्या० । ३ जिय्यति – स्या०, जायति – सी०, रो० । ४ मिय्यति – स्या० ।

बद्धो, तीरदस्सी, पारदस्सी, 'परिमुत्तो सो दुक्खस्मा' ति वदामि । न वेदन अत्ततो पे० न सञ्ञ अत्ततो पे० न सङ्खारे अत्ततो पे० न विञ्ञाण अत्ततो समनुपस्सति पे० अय वुच्चति, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको न विञ्ञाणबन्धनबद्धो, न सन्तरबाहिरबन्धनबद्धो, तीरदस्सी, पारदस्सी, 'परिमुत्तो सो दुक्खस्मा' ति वदामी" ति ।

---

११८ परिपुच्छितसुत्त

१२८ सावत्थिनिदान । "त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सथा" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"साधु, भिक्खवे ! रूप, भिक्खवे, 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । B. 135

"वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सथा" ति ? R 166

"नो हेत, भन्ते" ।

"साधु भिक्खवे ! विञ्ञाण, भिक्खवे, 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब पे० एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

११९ दुतियपरिपुच्छितसुत्त

१२९ सावत्थिनिदान । "त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, 'रूप नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सथा" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"साधु भिक्खवे ! रूप, भिक्खवे, 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति समनुपस्सथा" ति ?

"एव, भन्ते" ।

"साधु भिक्खवे ! विञ्ञाण, भिक्खवे, 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । एव पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१२० संयोजनियसुत्तं

१३० सावत्थिनिदानं। "संयोजनिये च, भिक्खवे, धम्मे देसेस्सामी संयोजनं च। तं सुणाथ। कतमे च, भिक्खवे, संयोजनिया धम्मा, कतमं संयोजनं ? रूपं, भिक्खवे, संयोजनियो धम्मो, यो तत्थ छन्दरागो, तं तत्थ संयोजनं। वेदना पे० सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाणं संयोजनियो धम्मो, यो तत्थ छन्दरागो, तं तत्थ संयोजनं। इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, संयोजनिया धम्मा, इदं संयोजनं" ति।

१२१ उपादानियसुत्तं

१३१ सावत्थिनिदानं। "उपादानिये च[1], भिक्खवे, धम्मे देसेस्सामि उपादानं च। तं सुणाथ। कतमे च, भिक्खवे, उपादानिया धम्मा, कतमं उपादानं ? रूपं, भिक्खवे, उपादानियो धम्मो, यो तत्थ छन्दरागो, तं तत्थ उपादानं। वेदना पे० सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाणं उपादानियो धम्मो, यो तत्थ छन्दरागो, तं तत्थ उपादानं। इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, उपादानिया धम्मा, इदं उपादानं" ति।

१२२ सीलवन्तसुत्तं

१३२ एकं समयं आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाकोट्ठिको[2] बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये। अथ खो आयस्मा महाकोट्ठिको सायन्हसमयं[3] पटिसल्लाना[4] वुट्ठितो येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि पे० एतदवोच – "सीलवतावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना कतमे धम्मा योनिसो मनसिकातब्बा" ति ?

"सीलवतावुसो कोट्ठिक, भिक्खुना पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुञ्ञतो अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा। कतमे पञ्च ? सेय्यथीदं – रूपुपादानक्खन्धो, वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्ञुपादानक्खन्धो, सङ्खारुपादानक्खन्धो, विञ्ञाणुपादानक्खन्धो। सीलवतावुसो कोट्ठिक, भिक्खुना इमे पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुञ्ञतो अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा।

१ चे – रो०। २ महाकोट्ठितो – सी०, स्या०, रो०। ३ सायण्हसमयं – सी०, स्या०, रो०। ४ पटिसल्लाणा – सी०, स्या०, रो०।

ठान खो पनेत, आवुसो, विज्जति य सीलवा भिक्खु इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो पे० अनत्ततो योनिसो मनसि करोन्तो सोतापत्तिफल सच्छिकरेय्या'' ति । R. 1

"सोतापन्नेन पनावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा'' ति ?

"सोतापन्नेन पि खो, आवुसो कोट्ठिक, भिक्खुना इमे पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो पे० अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । ठान खो पनेत, आवुसो, विज्जति य सोतापन्नो भिक्खु इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो पे० अनत्ततो योनिसो मनसि करोन्तो सकदागामिफल सच्छिकरेय्या'' ति ।

"सकदागामिना पनावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा'' ति ?

"सकदागामिना पि खो, आवुसो कोट्ठिक, भिक्खुना इमे पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो पे० अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । ठान खो पनेत, आवुसो, विज्जति य सकदागामी[1] भिक्खु इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो पे० अनत्ततो योनिसो मनसि करोन्तो अनागामिफल सच्छिकरेय्या'' ति ।

"अनागामिना पनावुसो सारिपुत्त[2], भिक्खुना कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा'' ति ? B 1

"अनागामिना पि खो, आवुसो कोट्ठिक, भिक्खुना इमे पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो पे० अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । ठान खो पनेत, आवुसो, विज्जति य अनागामी[3] भिक्खु इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो पे० अनत्ततो योनिसो मनसि करोन्तो अरहत्त[4] सच्छिकरेय्या'' ति ।

"अरहता पनावुसो सारिपुत्त, कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा'' ति ?

"अरहता पि खो, आवुसो कोट्ठिक, इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुञ्ञतो अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । नत्थि, ख्वावुसो,

१ सकदागामि – रो० । २ सारीपुत्त – स्या० । ३ अनागामि – रो० । ४ अरहत्तफल – रो० ।

अरहतो उत्तरि करणीयं कतस्स वा पतिचयो[1], अपि च इमे धम्मा भाविता बहुलीकता दिट्ठधम्मसुखविहाराय चेव संवत्तन्ति सतिसम्पजञ्ञाय चा" ति ।

१२३ सुतवन्तसुत्तं

१३३ एकं समयं आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाकोट्ठिको बाराणसियं विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । अथ खो आयस्मा महाकोट्ठिको सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पे० एतदवोच –

"सुतवतावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा" ति ?

"सुतवतावुसो कोट्ठिक, भिक्खुना पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो पे० अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । कतमे पञ्च ? सेय्यथीदं – रूपुपादानक्खन्धो पे० विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । सुतवतावुसो कोट्ठिक, भिक्खुना इमे पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो पे० अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । ठानं खो पनेतं, आवुसो, विज्जति – यं सुतवा भिक्खु इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो पे० अनत्ततो योनिसो मनसि करोन्तो सोतापत्तिफलं सच्छिकरेय्या" ति ।

"सोतापन्नेन पनावुसो सारिपुत्त, भिक्खुना कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा" ति ?

"सोतापन्नेन पि खो आवुसो कोट्ठिक, भिक्खुना इमे पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो पे० अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । ठानं खो पनेतं, आवुसो, विज्जति यं सोतापन्नो भिक्खु इमे पञ्चुपादानक्खन्धे अनिच्चतो पे० अनत्ततो योनिसो मनसि करोन्तो सकदागामिफलं पे० अनागामिफलं पे० अरहत्तफलं सच्छिकरेय्या" ति ।

"अरहता पनावुसो सारिपुत्त, कतमे धम्मा योनिसो मनसि कातब्बा" ति ?

"अरहता पि ख्वावुसो कोट्ठिक, इमे पञ्चुपादानक्खन्धा अनिच्चतो दुक्खतो रोगतो गण्डतो सल्लतो अघतो आबाधतो परतो पलोकतो सुञ्ञतो अनत्ततो योनिसो मनसि कातब्बा । नत्थि ख्वावुसो,

१ पटिच्चयो – स्या०, रो० ।

अरहतो उत्तरि करणीय, कतस्स वा पतिचयो, अपि च खो इमे धम्मा भाविता बहुलीकता दिट्ठधम्मसुखविहाराय चेव सवत्तन्ति सतिसम्पजञ्ञाय चा'' ति ।

१२४ कप्पसुत्त

१३४ सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मा कप्पो येन भगवा तेनुपसङ्कमि पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा कप्पो भगवन्त एतदवोच – "कथ नु खो, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो इमस्मि च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ती'' ति ?

"य किञ्चि, कप्प, रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्ब रूप 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । या काचि वेदना पे० या काचि सञ्ञा ये केचि सङ्खारा य किञ्चि विञ्ञाण अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्ब विञ्ञाण 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय पस्सति । एव खो, कप्प, जानतो एव पस्सतो इमस्मि च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानानुसया न होन्ती'' ति ।

१२५ दुतियकप्पसुत्त

१३५ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा कप्पो भगवन्त एतदवोच – "कथ नु खो, भन्ते, जानतो कथ पस्सतो इमस्मि च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानापगत[1] मानस होति विधा समतिक्कन्त सन्त सुविमुत्त'' ति ?

"य किञ्चि, कप्प, रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्न पे० सब्ब रूप 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा अनुपादाविमुत्तो होति । या काचि वेदना या काचि सञ्ञा ये केचि सङ्खारा य किञ्चि विञ्ञाण अतीतानागतपच्चु-

१ अहिङ्कारममिङ्कार० – सी० ।

प्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्ब विञ्ञाण 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दिस्वा अनुपादाविमुत्तो होति । एव खो, कप्प, जानतो एव पस्सतो इमस्मि च सविञ्ञाणके काये बहिद्धा च सब्बनिमित्तेसु अहङ्कारममङ्कारमानापगत मानस होति विधा समतिक्कन्त सन्त सुविमुत्त" ति ।

धम्मकथिकवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्दान

अविज्जा[1] विज्जा[1] द्वे कथिका, बन्धना परिपुच्छता[2] दुवे[3] ।
सयोजन उपादान, सील सुतवा द्वे च कप्पेना ति ।।

———o———

१२६ समुदयधम्मसुत्त

71 १३६ सावत्थिनिदान । अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पे० एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "'अविज्जा अविज्जा' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमा नु खो, भन्ते, अविज्जा, कित्तावता च अविज्जागतो होती" ति ?

140 "इध, भिक्खु, अस्सुतवा पुथुज्जनो समुदयधम्म रूप 'समुदयधम्म रूप' ति यथाभूत[4] नप्पजानाति[4], वयधम्म रूप 'वयधम्म रूप' ति यथाभूत नप्पजानाति, समुदयवयधम्म रूप 'समुदयवयधम्म रूप' ति यथाभूत नप्पजानाति । समुदयधम्म वेदन 'समुदयधम्मा वेदना' ति यथाभूत नप्पजानाति, वयधम्म वेदन 'वयधम्मा वेदना' ति यथाभूत नप्पजानाति, समुदयवयधम्म वेदन 'समुदयवयधम्मा वेदना' ति यथाभूत नप्पजानाति । समुदयधम्म सञ्ञ पे० समुदयधम्मे सङ्खारे 'समुदयधम्मा सङ्खारा' ति यथाभूत नप्पजानाति, वयधम्मे सङ्खारे 'वयधम्मा सङ्खारा' ति यथाभूत नप्पजानाति, समुदयवयधम्मे सङ्खारे 'समुदयवयधम्मा सङ्खारा' ति यथाभूत नप्पजानाति । समुदयधम्म विञ्ञाण 'समुदयधम्म विञ्ञाण' ति यथाभूत नप्पजानाति, वयधम्म विञ्ञाण 'वयधम्म विञ्ञाण' ति यथाभूत नप्पजानाति, समुदयवयधम्म

१–१ द्वे भिक्खू – सी० । २ परिमुच्छिता – सी०, स्या०, रो० । ३ द्वे – स्या० । ४–४ यथाधम्म न पजानाति – रो० ।

विञ्ञाण 'समुदयवयधम्म विञ्ञाण' ति यथाभूत नप्पजानाति । अय वुच्चति, भिक्खु, अविज्जा, एत्तावता च अविज्जागतो होती" ति ।

एव वुत्ते, सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "'विज्जा विज्जा' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमा नु खो, भन्ते, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती" ति ?

"इध, भिक्खु, सुतवा अरियसावको समुदयधम्म रूप 'समुदयधम्म रूप' ति यथाभूत पजानाति, वयधम्म रूप 'वयधम्म रूप' ति यथाभूत पजानाति, समुदयवयधम्म रूप 'समुदयवयधम्म रूप' ति यथा- R 1
भूत पजानाति । समुदयधम्म वेदन 'समुदयधम्मा वेदना' ति यथाभूत पजानाति, वयधम्म वेदन 'वयधम्मा वेदना' ति यथाभूत पजानाति, समुदयवयधम्म वेदन 'समुदयवयधम्मा वेदना' ति यथाभूत पजानाति । समुदयधम्म सञ्ञ समुदयधम्मे सङ्खारे 'समुदयधम्मा सङ्खारा' ति यथाभूत पजानाति, वयधम्मे सङ्खारे 'वयधम्मा सङ्खारा' ति यथाभूत पजानाति, समुदयवयधम्मे सङ्खारे 'समुदयवयधम्मा सङ्खारा' ति यथाभूत पजानाति । समुदयधम्म विञ्ञाण 'समुदयधम्म विञ्ञाण' ति यथाभूत पजानाति, वयधम्म विञ्ञाण 'वयधम्म विञ्ञाण' ति यथाभूत पजानाति, समुदयवयधम्म विञ्ञाण 'समुदयवयधम्म विञ्ञाण' ति यथाभूत पजानाति । अय वुच्चति, भिक्खु, विज्जा , एत्तावता च विज्जागतो होती" ति ।

---

१२७ दुतियसमुदयधम्मसुत्तं

१३७ एक समय आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महा- B 1
कोट्ठिको बाराणसिय विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । अथ खो आयस्मा महाकोट्ठिको सायन्हसमय पटिसल्लाना[1] वुट्ठितो पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा महाकोट्ठिको आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोच – "'अविज्जा अविज्जा' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, अविज्जा, कित्तावता च अविज्जागतो होती" ति ?

"इधावुसो अस्सुतवा पुथुज्जनो समुदयधम्म रूप 'समुदयधम्म रूप' ति यथाभूत नप्पजानाति, वयधम्म रूप पे० 'समुदयवयधम्म रूप' ति यथाभूत नप्पजानाति । समुदयधम्म वेदन पे० वयधम्म

---

१ पतिसल्लाणा – रो०, पटिसल्लाणा – सा०, स्या० ।

वेदन पे० 'समुदयवयधम्मा वेदना' ति यथाभूत नप्पजानाति । समुदयधम्म सञ्ञ पे० समुदयधम्मे सङ्खारे पे० वयधम्मे सङ्खारे पे० समुदयवयधम्मे सङ्खारे 'समुदयवयधम्मा सङ्खारा' ति यथाभूत नप्पजानाति । समुदयधम्म विञ्ञाण पे० समुदयवयधम्म विञ्ञाण 'समुदयवयधम्म विञ्ञाण' ति यथाभूत नप्पजानाति । अय वुच्चति, आवुसो, अविज्जा, एत्तावता च अविज्जागतो होती'' ति ।

---

१२८ ततियसमुदयधम्मसुत्त

173 १३८ एक समय आयस्मा च सारिपुत्तो आयस्मा च महाकोट्ठिको बाराणसिय विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा महाकोट्ठिको आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोच – "'विज्जा विज्जा' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती'' ति ?

"इधावुसो, सुतवा अरियसावको समुदयधम्म रूप 'समुदयधम्म रूप' ति यथाभूत पजानाति, वयधम्म रूप पे० समुदयवयधम्म रूप 'समुदयवयधम्म रूप' ति यथाभूत पजानाति, समुदयधम्म वेदन पे० समुदयवयधम्मा वेदना समुदयधम्म सञ्ञ पे० समुदयधम्मे सङ्खारे वयधम्मे सङ्खारे समुदयवयधम्मे सङ्खारे 'समुदयवयधम्मा सङ्खारा' ति यथाभूत पजानाति । समुदयधम्म विञ्ञाण वयधम्म विञ्ञाण समुदयवयधम्म विञ्ञाण 'समुदयवयधम्म विञ्ञाण' ति यथाभूत पजानाति । अय वुच्चतावुसो, विज्जा, एत्तावता च विज्जागतो होती'' ति ।

---

१२९ अस्सादसुत्त

142 १३९ बाराणसिय विहरन्ति इसिपतने मिगदाये पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा महाकोट्ठिको आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोच – "'अविज्जा अविज्जा' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, अविज्जा, कित्तावता च अविज्जागतो होती'' ति ?

"इधावुसो अस्सुतवा पुथुज्जनो रूपस्स अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्पजानाति । वेदनाय पे० सञ्ञाय सङ्खारान विञ्ञाणस्स अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत

नप्पजानाति । अय वुच्चतावुसो, अविज्जा , एत्तावता च अविज्जागतो होती" ति ।

---

१३० दुतियअस्सादसुत्त

१४० बाराणसिय विहरन्ति इसिपतने मिगदाये पे० । R
"'विज्जा विज्जा' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती" ति ?

"इधावुसो, सुतवा अरियसावको रूपस्स अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानाति । वेदनाय पे० सञ्ञाय सङ्खारान विञ्ञाणस्स अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानाति । अय वुच्चतावुसो, विज्जा , एत्तावता च विज्जागतो होती" ति ।

---

१३१ समुदयसुत्तं

१४१ बाराणसिय विहरन्ति इसिपतने मिगदाये पे० । "'अविज्जा अविज्जा' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, अविज्जा, कित्तावता च अविज्जागतो होती" ति ?

"इधावुसो, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूपस्स समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्पजानाति । वेदनाय पे० सञ्ञाय सङ्खारान विञ्ञाणस्स समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्पजानाति । अय वुच्चतावुसो, अविज्जा , एत्तावता च अविज्जागतो होती" ति ।

---

१३२ दुतियसमुदयसुत्तं

१४२ बाराणसिय विहरन्ति इसिपतने मिगदाये पे० B 1
एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा महाकोट्ठिको आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोच – "'विज्जा विज्जा' ति, आवुसो सारिपुत्त, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती" ति ?

"इधावुसो, सुतवा अरियसावको रूपस्स समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानाति । वेदनाय पे० सञ्ञाय सङ्खारान विञ्ञाणस्स समुदय च अत्थङ्गम च

अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानाति । अय वुच्चतावुसो, विज्जा, एत्तावता च विज्जागतो होती'' ति ।

---

१३३ कोट्ठिकसुत्त

175 १४३ बाराणसिय विहरन्ति इसिपतने मिगदाये । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो सायन्हसमय पे० एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्त महाकोट्ठिक एतदवोच – "'अविज्जा अविज्जा' ति, आवुसो कोट्ठिक, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, अविज्जा, कित्तावता च अविज्जागतो होती'' ति ?

"इधावुसो, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूपस्स अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्पजानाति । वेदनाय पे० सञ्ञाय सङ्खारान विञ्ञाणस्स अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्पजानाति । अय वुच्चतावुसो, अविज्जा, एत्तावता च अविज्जागतो होती'' ति ।

एव वुत्ते, आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्त महाकोट्ठिक एतदवोच – "'विज्जा विज्जा' ति, आवुसो कोट्ठिक, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती'' ति ?

"इधावुसो सुतवा अरियसावको रूपस्स अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानाति । वेदनाय पे० सञ्ञाय सङ्खारान विञ्ञाणस्स अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानाति । अय वुच्चतावुसो, विज्जा, एत्तावता च विज्जागतो होती'' ति ।

---

१३४ दुतियकोट्ठिकसुत्त

144 १४४ बाराणसिय विहरन्ति इसिपतने मिगदाये पे० । "'अविज्जा अविज्जा' ति, आवुसो कोट्ठिक, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, अविज्जा, कित्तावता च अविज्जागतो होती'' ति ?

"इधावुसो, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूपस्स समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्पजानाति । वेदनाय पे० सञ्ञाय सङ्खारान विञ्ञाणस्स समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्पजानाति । अय
176 वुच्चतावुसो, अविज्जा, एत्तावता च अविज्जागतो होती'' ति ।

एव वुत्ते, आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्त महाकोट्ठिक एतदवोच – "'विज्जा विज्जा' ति, आवुसो कोट्ठिक, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती" ति ?

"इधावुसो, सुतवा अरियसावको रूपस्स समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानाति । वेदनाय पे० सञ्ञाय सङ्खारान विञ्ञाणस्स समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानाति । अय वुच्चतावुसो, विज्जा[1], एत्तावता च[1] विज्जागतो होती" ति ।

---

१३५ ततियकोट्ठिकसुत्त

१४५ तञ्ञेव निदान । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्त महाकोट्ठिक एतदवोच – "'अविज्जा अविज्जा' ति, आवुसो कोट्ठिक, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, अविज्जा, कित्तावता च अविज्जागतो होती" ति ?

"इधावुसो, अस्सुतवा पुथुज्जनो रूप नप्पजानाति, रूपसमुदय नप्पजानाति, रूपनिरोध नप्पजानाति, रूपनिरोधगामिनि पटिपद नप्पजानाति । वेदन नप्पजानाति सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण नप्पजानाति, विञ्ञाणसमुदय नप्पजानाति, विञ्ञाणनिरोध नप्पजानाति, विञ्ञाणनिरोधगामिनि पटिपद नप्पजानाति । अय वुच्चतावुसो, अविज्जा, एत्तावता च अविज्जागतो होती" ति ।

एव वुत्ते, आयस्मा सारिपुत्तो आयस्मन्त महाकोट्ठिक एतद- B 14
वोच – "'विज्जा विज्जा' ति, आवुसो कोट्ठिक, वुच्चति । कतमा नु खो, आवुसो, विज्जा, कित्तावता च विज्जागतो होती" ति ?

"इधावुसो, सुतवा अरियसावको रूप पजानाति, रूपसमुदय R 17
पजानाति, रूपनिरोध पजानाति, रूपनिरोधगामिनि पटिपद पजानाति । वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण पजानाति, विञ्ञाणसमुदय पजानाति, विञ्ञाणनिरोध पजानाति, विञ्ञाणनिरोधगामिनि पटिपद पजानाति । अय वुच्चतावुसो, विज्जा, एत्तावता च विज्जागतो होती" ति ।

अविज्जावग्गो ततियो ।

१–१ रो० पोत्थके नत्थि ।

तस्सुद्दान

समुदयधम्मे[1] तीणि, अस्सादो[2] अपरे दुवे ।
समुदये[3] च[3] द्वे वुत्ता, कोट्ठिके[4] अपरे तयो ति ।।

———o———

१३६ कुक्कुळसुत्तं

१४६ सावत्थिनिदान । "रूप, भिक्खवे, कुक्कुळ[5], वेदना कुक्कुळा, सञ्ञा कुक्कुळा, सङ्खारा कुक्कुळा, विञ्ञाण कुक्कुळ । एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्ञाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

———

१३७ अनिच्चसुत्त

१४७ सावत्थिनिदान । "य[6], भिक्खवे, अनिच्च, तत्र वो छन्दो
178 पहातब्बो । किञ्च, भिक्खवे, अनिच्च ? रूप, भिक्खवे, अनिच्च, तत्र वो छन्दो पहातब्बो । वेदना अनिच्चा पे० सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण अनिच्च, तत्र वो छन्दो पहातब्बो । य, भिक्खवे, अनिच्च, तत्र वो छन्दो पहातब्बो" ति ।

———

१३८ दुतियअनिच्चसुत्त

146 १४८ सावत्थिनिदान । "य, भिक्खवे, अनिच्च, तत्र वो रागो पहातब्बो । किञ्च, भिक्खवे, अनिच्च ? रूप, भिक्खवे, अनिच्च, तत्र वो रागो पहातब्बो । वेदना अनिच्चा सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण अनिच्च, तत्र वो रागो पहातब्बो । य, भिक्खवे, अनिच्च, तत्र वो रागो पहातब्बो" ति ।

———

१ ० धम्मेन – सी०, स्या०, रो० । २ अस्सादा – सी०, अस्सादे च – स्या०, अस्साद – रो० । ३–३ समुदयेन – सी०, रो० । ४ कोट्ठिते – स्या०, कोट्ठितेन सी०, रो० । ५ कुक्कुल – सी० । ६ य हि – सी० ।

अनत्ता, तत्र वो रागो पहातब्बो। यो, भिक्खवे, अनत्ता, तत्र वो रागो पहातब्बो" ति।

१४५ ततियअनत्तसुत्त

१५५ सावत्थिनिदान। "यो, भिक्खवे, अनत्ता, तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो। को च, भिक्खवे, अनत्ता? रूप, भिक्खवे, अनत्ता, तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो। वेदना अनत्ता सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण अनत्ता, तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो। यो, भिक्खवे, अनत्ता, तत्र वो छन्दरागो पहातब्बो" ति।

१४६ निब्बिदाबहुलसुत्त

१५६ सावत्थिनिदान। "सद्धापब्बजितस्स, भिक्खवे, कुलपुत्तस्स अयमनुधम्मो होति – य रूपे निब्बिदाबहुलो[1] विहरेय्य। वेदनाय पे० सञ्ञाय सङ्खारेसु विञ्ञाणे निब्बिदाबहुलो विहरेय्य। यो रूपे निब्बिदाबहुलो विहरन्तो, वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारेसु विञ्ञाणे निब्बिदाबहुलो विहरन्तो रूप परिजानाति। वेदन सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण परिजानाति। सो रूप परिजान वेदन परिजान सञ्ञ परिजान सङ्खारे परिजान विञ्ञाण परिजान परिमुच्चति रूपम्हा, परिमुच्चति वेदनाय, परिमुच्चति सञ्ञाय, परिमुच्चति सङ्खारेहि, परिमुच्चति विञ्ञाणम्हा, परिमुच्चति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, 'परिमुच्चति दुक्खस्मा' ति वदामी" ति।

१४७ अनिच्चानुपस्सीसुत्त

१५७ सावत्थिनिदान। "सद्धापब्बजितस्स, भिक्खवे, कुलपुत्तस्स अयमनुधम्मो होति – य रूपे अनिच्चानुपस्सी विहरेय्य। वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारेसु विञ्ञाणे अनिच्चानुपस्सी विहरेय्य। पे० परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामी" ति।

१ निब्बिदाबहुल – सी०, स्या०, रो०।

१४८ दुक्खानुपस्सीसुत्त

१५८ सावत्थिनिदान । "सद्धापब्बजितस्स, भिक्खवे, कुल- B
पुत्तस्स अयमनुधम्मो होति – य रूपे दुक्खानुपस्सी विहरेय्य । वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारेसु विञ्ञाणे दुक्खानुपस्सी विहरेय्य पे० परिमुच्चति दुक्खस्मा ति वदामी" ति । R

१४९ अनत्तानुपस्सीसुत्त

१५९ सावत्थिनिदान । "सद्धापब्बजितस्स, भिक्खवे, कुलपुत्तस्स अयमनुधम्मो होति – य रूपे अनत्तानुपस्सी विहरेय्य । वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारेसु विञ्ञाणे अनत्तानुपस्सी विहरेय्य । अनत्तानुपस्सी विहरन्तो वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारेसु विञ्ञाणे अनत्तानुपस्सी विहरन्तो रूप परिजानाति । वेदन पे० सञ्ञ सङ्खारे विञ्ञाण परिजानाति । सो रूप परिजान वेदन परिजान सञ्ञ परिजान सङ्खारे परिजान विञ्ञाण परिजान परिमुच्चति रूपम्हा, परिमुच्चति वेदनाय, परिमुच्चति सञ्ञाय, परिमुच्चति सङ्खारेहि, परिमुच्चति विञ्ञाणम्हा, परिमुच्चति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि, 'परिमुच्चति दुक्खस्मा' ति वदामी" ति ।

कुक्कुळवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्दान

कुक्कुळा तयो अनिच्चेन, दुक्खेन अपरे तयो ।
अनत्तेन तयो वुत्ता, कुलपुत्तेन द्वे दुका[१] ति ॥

———o———

१५० अज्झत्तसुत्त

१६० सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० । R

"रूपे खो, भिक्खवे, सति रूप उपादाय उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख । वेदनाय सति पे० सञ्ञाय सति सङ्खारेसु सति . B

१ दुक्खा – सी०, स्या०, रो० ।

विञ्ञाणे सति विञ्ञाण उपादाय उप्पज्जति अज्झत्त सुखदुक्ख । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा'' ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा'' ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय उप्पज्जेय्य अज्झत्त सुखदुक्ख'' ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"वेदना पे० सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा'' ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च, दुक्ख वा त सुख वा'' ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय उप्पज्जेय्य अज्झत्त सुखदुक्ख'' ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती'' ति ।

---

१५१ एतंममसुत्त

१६१ सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सती'' ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूप अभिनिविस्स पे० विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाण अभिनिविस्स – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति समनुपस्सति । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा'' ति ?

"अनिच्च, भन्ते" पे० विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय -एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता ति समनुपस्सेय्या ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च भन्ते" पे० विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय – एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता ति समनुपस्सेय्या ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१५२ सोअत्तासुत्त[1]

१६२ सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति– 'सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो'" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूप अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो' ति । वेदनाय पे० सञ्ञाय सङ्खारेसु विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाण B अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च R भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो" ति । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च, दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य–'सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

---

१ एसो अत्ता – रो० ।

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, अपि नु न अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – 'सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१५३ नोचमेसियासुत्त

१६३ सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'नो चस्स, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती''' ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूप अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति –'नो चस्स, नो च मे सिया, नाभविस्स[1], न मे भविस्सती'
4 ति । वेदनाय सति सञ्ञाय सति सङ्खारेसु सति विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाण अभिनिविस्स, एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'नो चस्स, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती' ति । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च, दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – 'नो चस्स, नो च मे सिया, नाभविस्स[2], न मे भविस्सती" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च, दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

---

१ न भविस्सति – सी०, स्या०, न भविस्सामि – रो० । २ न भविस्सामि – सी०, रो० ।

“दुक्ख, भन्ते” ।

“य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – ‘नो चस्स, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“एव पस्स पे० नाफर इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

---

१५४ मिच्छादिट्ठिसुत्त

१६४ सावत्थिनिदान । “किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि B 1 उपादाय, कि अभिनिविस्स मिच्छादिट्ठि उप्पज्जती” ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

“रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूप अभिनिविस्स मिच्छादिट्ठि उप्पज्जति । वेदनाय सति सञ्ञाय सति सङ्खारेसु सति विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाण अभिनिविस्स मिच्छादिट्ठि उप्पज्जति । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा” ति ?

“अनिच्च, भन्ते” ।

“य पनानिच्च पे० अपि नु त अनुपादाय मिच्छादिट्ठि उप्पज्जेय्या” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा” ति ?

“अनिच्च, भन्ते” । R

“य पनानिच्च, दुक्ख वा त सुख वा” ति ?

“दुक्ख, भन्ते ”।

“य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय मिन्छादिट्ठि उप्पज्जेय्या” ति ?

“नो हेत, भन्ते” ।

“एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती” ति ।

---

१५५ सक्कायदिट्ठिसुत्तं

१६५ सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स सक्कायदिट्ठि उप्पज्जती" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूप अभिनिविस्स सक्कायदिट्ठि उप्पज्जति । वेदनाय सति सञ्ञाय सति सङ्खारेसु सति विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाण अभिनिविस्स सक्कायदिट्ठि उप्पज्जति । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च पे० अपि नु त अनुपादाय सक्कायदिट्ठि उप्पज्जेय्या" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च पे० अपि नु त अनुपादाय सक्कायदिट्ठि उप्पज्जेय्या" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१५६ अत्तानुदिट्ठिसुत्त

१६६ सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स अत्तानुदिट्ठि उप्पज्जती" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूप अभिनिविस्स
86 अत्तानुदिट्ठि उप्पज्जति । वेदनाय सति सञ्ञाय सति सङ्खारेसु
सति विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाण अभिनिविस्स
52 अत्तानुदिट्ठि उप्पज्जति । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा
अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च पे० अपि नु त अनुपादाय अत्तानुदिट्ठि उप्पज्जेय्या" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च पे० अपि नु त अनुपादाय अत्तानुदिट्ठि उप्पज्जेय्या" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१५७ अभिनिवेससुत्त

१६७ सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स उप्पज्जन्ति सयोजनाभिनिवेसविनिबन्धा[1]" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूप अभिनिविस्स उप्पज्जन्ति सयोजनाभिनिवेसविनिबन्धा । वेदनाय सति सञ्ञाय सति सङ्खारेसु सति विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाण अभिनिविस्स उप्पज्जन्ति सयोजनाभिनिवेसविनिबन्धा । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च पे० अपि नु त अनुपादाय उप्पज्जेय्यु सयोजनाभिनिवेसविनिबन्धा" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१५८ दुतियअभिनिवेससुत्त

१६८ सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स उप्पज्जन्ति सयोजनाभिनवेसविनिबन्धाज्झोसाना" ति ? R 1

१ सञ्ञोजनविनिवेसविनिबद्धा – सी०, सञ्ञोजनाभि० – स्या० ।

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूप अभिनिविस्स उप्पज्जन्ति सयोजनाभिनिवेसविनिबन्धाज्झोसाना । वेदनाय सति सञ्ञाय सति सङ्खारेसु सति विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाण अभिनिविस्स उप्पज्जन्ति सयोजनाभिनिवेसविनिबन्धाज्झोसाना । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च पे० अपि नु त अनुपादाय उप्पज्जेय्यु सयोजनाभिनिवेसविनिबन्धाज्झोसाना" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"एव परस पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१५९ आनन्दसुत्त

153 १६९ सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा पे० भगवन्त एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्म देसेतु, यमह भगवतो धम्म सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य" ति ।

"त कि मञ्ञसि, आनन्द, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च, दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च, दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति । R 188

दिट्ठिवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्दान

अज्झत्तिक एतमम, सोअत्ता[१] नोचमेसिया ।
मिच्छासक्कायत्तानु द्वे[२], अभिनिवेसा आनन्देना ति[२] ।।

उपरिपण्णासको[३] समत्तो ।

तस्स उपरिपण्णासकस्स वग्गुद्दान

अन्तो[४] धम्मकथिका विज्जा[४], कुक्कुळ[५] दिट्ठिपञ्चम ।
ततियो पण्णासको[६] वुत्तो, निपातो ति[७] पवुच्चती[८] ति ।।

खन्धसयुत्त[९] समत्त[९] ।

———— ० ————

१ एसो अत्ता – सी०, स्या०, रो० । २–२ विनिवेसा अपरे द्वे, आनन्देन पूरितो वग्गो ति – सी०, स्या० । ३ चुल्लपण्णासको – सी०, स्या० रो० । ४–४ अन्त विज्जा समुदय च – रो० । ५ फुक्कुलो – सी०, कुक्कुल – रो० । ६ पञ्ञासको – सी०, स्या०, रो० । ७ तेन – सी० । ८ वुच्चती – सी० । ८–९ खन्धवग्गस्स निपातके तिपञ्ञासक समत्त – सी० ।

२३. राधसंयुत्तं

१ मारसुत्त

१ सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मा राधो येन भगवा
19 तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्त एतदवोच –

"'मारो मारो' ति, भन्ते, वुच्चति[1] । कित्तावता नु खो, भन्ते, मारो" ति ?

"रूपे खो, राध, सति मारो वा अस्स मारेता वा यो वा पन मीयति[2] । तस्मातिह त्व, राध, रूप मारो ति पस्स, मारेता ति पस्स, मीयती ति पस्स, रोगो ति पस्स, गण्डो ति पस्स, सल्ल ति पस्स, अघ ति पस्स, अघभूत ति पस्स । ये न एव पस्सन्ति ते सम्मा पस्सन्ति । वेदनाय सति पे० सञ्ञाय सति सङ्खारेसु सति विञ्ञाणे सति मारो वा अस्स मारेता वा यो वा पन मीयति । तस्मातिह त्व, राध, विञ्ञाण मारो ति पस्स, मारेता ति पस्स, मीयती ति पस्स, रोगो ति पस्स, गण्डो ति पस्स, सल्ल ति पस्स, अघ ति पस्स, अघभूत ति पस्स । ये न एव पस्सन्ति ते सम्मा पस्सन्ती" ति ।

"सम्मादस्सन पन, भन्ते, किमत्थिय" ति ?

"सम्मादस्सन खो, राध, निब्बिदत्थ" ।

"निब्बिदा पन, भन्ते, किमत्थिया" ति ?

"निब्बिदा खो, राध, विरागत्था" ।

"विरागो पन, भन्ते, किमत्थियो" ति ?

"विरागो खो, राध, विमुत्तत्थो" ।

"विमुत्ति पन, भन्ते, किमत्थिया" ति ?

"विमुत्ति खो, राध, निब्बानत्था" ।

"निब्बान पन, भन्ते, किमत्थिय" ति ?

"अच्चयासि[3], राध, पञ्ह, नासक्खि पञ्हस्स परियन्त गहेतु ।

---

१ वुच्चती ति – सी०, स्या० । २ मिय्यति – स्या० । ३ अच्चसरा – सी०, स्या०, अस्स – रो० ।

निब्बानोगध हि, राध, ब्रह्मचरियं वुस्सति, निब्बानपरायनं[१] निब्बानपरियोसानं" ति ।

---

२ सत्तसुत्तं

२ सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच – "'सत्तो सत्तो' ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, R
भन्ते, सत्तो ति वुच्चती" ति ? B

"रूपे खो, राध, यो छन्दो यो रागो या नन्दी[२] या तण्हा तत्र सत्तो तत्र विसत्तो, तस्मा सत्तो ति वुच्चति । वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारेसु विञ्ञाणे यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा तत्र सत्तो तत्र विसत्तो, तस्मा सत्तो ति वुच्चति ।

"सेय्यथापि, राध, कुमारका वा कुमारिकायो[३] वा पस्वागारकेहि[४] कीळन्ति[५] । यावकीवञ्च तेसु पस्वागारकेसु अविगतरागा[६] होन्ति अविगतच्छन्दा[७] अविगतपेमा अविगतपिपासा अविगतपरिळाहा[८] अविगततण्हा ताव तानि पस्वागारकानि अल्लीयन्ति[९] केळायन्ति धनायन्ति[१०] ममायन्ति । यतो च खो[११], राध, कुमारका वा कुमारिकायो वा तेसु पस्वागारकेसु विगतरागा होन्ति विगतच्छन्दा विगतपेमा विगतपिपासा विगतपरिळाहा विगततण्हा, अथ खो तानि पस्वागारकानि हत्थेहि च पादेहि च विकिरन्ति विधमन्ति विद्धंसेन्ति विकीळनियं[१२] करोन्ति । एवमेव खो, राध, तुम्हे पि रूपं विकिरथ[१३] विधमथ विद्धंसेथ विकीळनियं करोथ तण्हाक्खयाय पटिपज्जथ । वेदनं विकिरथ विधमथ विद्धंसेथ विकीळनियं करोथ तण्हाक्खयाय पटिपज्जथ । सञ्ञं सङ्खारे विकिरथ विधमथ विद्धंसेथ विकीळनियं करोथ तण्हाक्खयाय पटिपज्जथ । विञ्ञाणं विकिरथ विधमथ विद्धंसेथ विकीळनियं करोथ तण्हाक्खयाय पटिपज्जथ । तण्हाक्खयो हि, राध, निब्बानं" ति ।

---

३ भवनेत्तिसुत्तं

३ सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्तं एतदवोच – "'भवनेत्तिनिरोधो[१४] भवनेत्तिनिरोधो[१४]' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमा नु खो, भन्ते, भवनेत्ति, कतमो भवनेत्तिनिरोधो" ति ?

---

१ स्या० पोत्थके नत्थि । २ नन्दि – सी०, स्या०, रो० । ३ कुमारियो – सी०, रो० । ४ पेस्वागारकेसु – सी० । ५ कीळन्ता – सी०, स्या० । ६ अवीतरागा – सी०, स्या०, रो० । ७ अवीतच्छन्दा – स्या० । ८ ० परिलाहा – सी० । ९ आलयन्ति – स्या०, रो० । १० मनायन्ति – रो०, सी० । ११ खो ते – सी० । १२ विकीळनिक – सी०, स्या०, रो० । १३ विकिरेय्य – सी० । १४–१४ भवनेत्ति भवनेत्ती – सी०, स्या०, भवनेत्ति ० – रो० ।

"रूपे खो, राध, यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयुपादाना चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया – अय वुच्चति भवनेत्ति । तेस निरोधो[1] भवनेत्तिनिरोधो । वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारेसु विञ्ञाणे यो छन्दो पे० अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया – अय वुच्चति भवनेत्ति । तेस निरोधो भवनेत्तिनिरोधो" ति ।

---

४ परिञ्ञेय्यसुत्त

४ सावत्थिनिदान । आयस्मा राधो येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्न खो आयस्मन्त राध भगवा एतदवोच – "परिञ्ञेय्ये च, राध, धम्मे देसेस्सामि परिञ्ञ च परिञ्ञाताविं पुग्गल च । त सुणाहि[2], साधुक मनसि करोहि, भासिस्सामी" ति ।

"एव, भन्ते" ति खो आयस्मा राधो भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच – "कतमे च, राध, परिञ्ञेय्या धम्मा ? रूप खो, राध, परिञ्ञेय्यो धम्मो, वेदना परिञ्ञेय्यो धम्मो, सञ्ञा परिञ्ञेय्यो धम्मो, सङ्खारा परिञ्ञेय्यो धम्मो, विञ्ञाण परिञ्ञेय्यो धम्मो । इमे वुच्चन्ति, राध, परिञ्ञेय्या धम्मा । कतमा च, राध, परिञ्ञा ? यो खो, राध, रागक्खयो दोसक्खयो मोहक्खयो – अय वुच्चति, राध, परिञ्ञा । कतमो च, राध, परिञ्ञातावी पुग्गलो ? 'अरहा' तिस्स वचनीय । य्वाय[3] आयस्मा एवनामो एवगोत्तो – अय वुच्चति, राध, परिञ्ञातावी पुग्गलो" ति ।

---

५ समणसुत्तं

५ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्न खो आयस्मन्त राध भगवा एतदवोच – "पञ्चिमे, राध, उपादानक्खन्धा । कतमे पञ्च ? रूपुपादानक्खन्धो[4], वेदनुपादानक्खन्धो, सञ्ञुपादानक्खन्धो[4], सङ्खारुपादानक्खन्धो,[5] विञ्ञाणुपादानक्खन्धो[5] । ये हि केचि, राध, समणा वा
192 ब्राह्मणा वा इमेस पञ्चन्न उपादानक्खन्धान अस्साद च आदीनव च

---

१ निरोधा – सी०, स्या०, रो० । २ सुणोहि – सी०, रो० । ३ योय – सी०, रो०, स्वाय – स्या० । ४-४ रूपू० वेदनू० सञ्ञू० – सी०, स्या०, रो० । ५-५ सङ्खारू० विञ्ञाणू० – स्या० ।

निस्सरण च यथाभूत नप्पजानन्ति । न मे ते, राध, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु वा समणसम्मता ब्राह्मणेसु वा ब्राह्मणसम्मता, न च पन ते आयस्मन्तो सामञ्ञत्थ वा ब्रह्मञ्ञत्थ वा दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ति । ये च खो केचि, राध, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेस पञ्चन्न उपादानक्खन्धान अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानन्ति, ते खो मे, राध, समणा वा ब्राह्मणा वा समणेसु चेव समणसम्मता ब्राह्मणेसु च ब्राह्मणसम्मता, ते च पनायस्मन्तो सामञ्ञत्थ च ब्रह्मञ्ञत्थ च दिट्ठेव धम्मे सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति । B

६ दुतियसमणसुत्त

६ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्न खो आयस्मन्त राध भगवा एतदवोच – "पञ्चिमे, राध, उपादानक्खन्धा । कतमे पञ्च ? रूपुपादानक्खन्धो पे० विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । ये हि केचि, राध, समणा वा ब्राह्मणा वा इमेस पञ्चन्न उपादानक्खन्धान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत नप्पजानन्ति पे० सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरन्ती" ति ।

७ सोतापन्नसुत्त

७ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्न खो आयस्मन्त राध भगवा एतदवोच – "पञ्चिमे, राध, उपादानक्खन्धा । कतमे पञ्च ? रूपुपादानक्खन्धो पे० विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । यतो खो, राध, R अरियसावको इमेस पञ्चन्न उपादानक्खन्धान समुदय च अत्थङ्गम च अस्साद च आदीनव च निस्सरण च यथाभूत पजानाति – अय वुच्चति, राध, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो" ति

८ अरहन्तसुत्त

८ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्न खो आयस्मन्त राध भगवा एतदवोच – "पञ्चिमे, राध, उपादानक्खन्धा । कतमे पञ्च ? रूपुपादानक्खन्धो पे० विञ्ञाणुपादानक्खन्धो । यतो खो, राध,

भिक्खु इमेसं पञ्चन्नं उपादानक्खन्धानं समुदयं च अत्थङ्गमं च अस्सादं
। आदीनवं च निस्सरणं च यथाभूतं विदित्वा अनुपादाविमुत्तो होति –
अयं वुच्चति भिक्खु[1] अरहं खीणासवो वुसितवा कतकरणीयो ओहित-
भारो अनुप्पत्तसदत्थो परिक्खीणभवसंयोजनो सम्मदञ्ञाविमुत्तो'' ति ।

९ छन्दरागसुत्तं

९ सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राधं भगवा एतदवोच – "रूपे खो, राध, यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा, तं पजहथ । एवं तं रूपं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावङ्कतं[2] आयतिं अनुप्पादधम्मं । वेदनाय यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा, तं पजहथ । एवं सा वेदना पहीना भविस्सति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयतिं अनुप्पादधम्मा । सञ्ञाय सङ्खारेसु यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा, तं पजहथ । एवं ते सङ्खारा पहीना भविस्सन्ति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयतिं अनुप्पादधम्मा । विञ्ञाणे यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा, तं पजहथ । एवं तं विञ्ञाणं पहीनं भविस्सति पे० अनुप्पाद-धम्मं'' ति ।

१० दुतियछन्दरागसुत्तं

१० सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राधं भगवा एतदवोच – "रूपे खो, राध, यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयुपादाना[3] चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया, ते पजहथ । एवं तं रूपं पहीनं भविस्सति उच्छिन्नमूलं तालावत्थुकतं अनभावङ्कतं आयतिं अनुप्पादधम्मं । वेदनाय यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयु-पादाना चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया, ते पजहथ । एवं सा वेदना पहीना भविस्सति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता आयतिं अनुप्पादधम्मा । सञ्ञाय सङ्खारेसु यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उपयुपादाना चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया, ते पजहथ । एवं ते सङ्खारा पहीना भविस्सन्ति उच्छिन्नमूला तालावत्थुकता अनभावङ्कता

१ राधभिक्खु – सी०, स्या० । २ अनभावकतं – सी०, रो० । ३ उपायुपादाना – सी०, स्या०, रो० ।

आयति अनुप्पादधम्मा । विञ्ञाणे यो छन्दो यो रागो या नन्दी या तण्हा ये उयुपादाना चेतसो अधिट्ठानाभिनिवेसानुसया, ते पजहथ । एव त विञ्ञाण पहीन भविस्सति उच्छिन्नमूल तालावत्थुकत अनभावङ्कत आयति अनुप्पादधम्म" ति ।

पठमो वग्गो ।

तस्सुद्दान

मारो सत्तो भवनेत्ति, परिञ्ञेय्या समणा दुवे ।
सोतापन्नो अरहा च, छन्दरागापरे[1] दुवे[1] ति ।।

---

११ मारसुत्त

११ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्त एतदवोच – "'मारो मारो' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, मारो" ति ?

"रूप खो, राध, मारो, वेदना मारो, सञ्ञा मारो, सङ्खारा मारो, विञ्ञाण मारो । एव पस्स, राध, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्ञाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती" ति ।

---

१२ मारधम्मसुत्तं

१२ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्त एतदवोच – "'मारधम्मो मारधम्मो' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, मारधम्मो" ति ?

"रूप खो, राध, मारधम्मो, वेदना मारधम्मो, सञ्ञा मारधम्मो, सङ्खारा मारधम्मो, विञ्ञाण मारधम्मो । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१ छन्दरागिया ति – सी० ।

१३ अनिच्चसुत्त

१३ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्त एतदवोच – "'अनिच्च अनिच्च' ति, भन्ते, वुच्चति । कतम नु खो, भन्ते, अनिच्च" ति ?

"रूप खो, राध, अनिच्च, वेदना अनिच्चा, सञ्ञा अनिच्चा, सङ्खारा अनिच्चा, विञ्ञाण अनिच्च । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१४ अनिच्चधम्मसुत्तं

१४ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्त एतदवोच – "'अनिच्चधम्मो अनिच्चधम्मो' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, अनिच्चधम्मो" ति ?

196 "रूप खो, राध, अनिच्चधम्मो, वेदना अनिच्चधम्मो, सञ्ञा अनिच्चधम्मो, सङ्खारा अनिच्चधम्मो, विञ्ञाण अनिच्चधम्मो । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१५ दुक्खसुत्तं

160 १५ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्त एतदवोच – "'दुक्ख दुक्ख' ति, भन्ते, वुच्चति । कतम नु खो, भन्ते, दुक्ख" ति ?

"रूप खो, राध, दुक्ख, वेदना दुक्खा, सञ्ञा दुक्खा, सङ्खारा दुक्खा, विञ्ञाण दुक्ख । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१६ दुक्खधम्मसुत्त

१६ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्त एतदवोच – "'दुक्खधम्मो दुक्खधम्मो' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, दुक्खधम्मो" ति ?

197 "रूप खो, राध, दुक्खधम्मो, वेदना दुक्खधम्मो, सञ्ञा दुक्खधम्मो, सङ्खारा दुक्खधम्मो, विञ्ञाण दुक्खधम्मो । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

१७ अनत्तसुत्त

१७ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्त एतदवोच – "'अनत्ता अनत्ता' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, अनत्ता" ति ?

"रूप खो, राध, अनत्ता, वेदना अनत्ता, सञ्ञा अनत्ता, सङ्खारा अनत्ता, विञ्ञाण अनत्ता । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

१८ अनत्तधम्मसुत्तं

१८ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्त एतदवोच – "'अनत्तधम्मो अनत्तधम्मो' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, अनत्तधम्मो" ति ?

"रूप खो, राध, अनत्तधम्मो, वेदना अनत्तधम्मो, सञ्ञा अनत्तधम्मो, सङ्खारा अनत्तधम्मो, विञ्ञाण अनत्तधम्मो । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

१९ खयधम्मसुत्त

१९ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्त एतदवोच – "'खयधम्मो खयधम्मो' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, खयधम्मो" ति ?

"रूप खो, राध, खयधम्मो, वेदना खयधम्मो, सञ्ञा खयधम्मो, सङ्खारा खयधम्मो, विञ्ञाण खयधम्मो । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

२० वयधम्मसुत्तं

२० सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्त एतदवोच – "'वयधम्मो वयधम्मो' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, वयधम्मो" ति ?

"रूप खो, राध, वयधम्मो, वेदना वयधम्मो, सञ्ञा वयधम्मो, सङ्खारा वयधम्मो, विञ्ञाण वयधम्मो । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

२१ समुदयधम्मसुत्त

२१ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्त एतदवोच – "'समुदयधम्मो समुदयधम्मो' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, समुदयधम्मो" ति ?

"रूप खो, राध, समुदयधम्मो, वेदना समुदयधम्मो, सञ्ञा समुदयधम्मो, सङ्खारा समुदयधम्मो, विञ्ञाण समुदयधम्मो । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

---

२२ निरोधम्मसुत्त

२२ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा राधो
3 एतदवोच – "'निरोधधम्मो निरोधधम्मो' ति, भन्ते, वुच्चति । कतमो नु खो, भन्ते, निरोधधम्मो" ति ?

"रूप खो, राध, निरोधधम्मो, वेदना निरोधधम्मो, सञ्ञा निरोधधम्मो, सङ्खारा निरोधधम्मो, विञ्ञाण निरोधधम्मो । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती" ति ।

दुतियो वग्गो ।

तस्सुद्दान

मारो च मारधम्मो च, अनिच्चेन[1] अपरे[2] दुवे[3] ।
दुक्खेन[4] च दुवे[5] वुत्तो, अनत्तेन[5] तथेव[6] च[6] ।
खयवयसमुदय,[7] निरोधधम्मेन द्वादसा ति ॥

२३–३३ मारादिसुत्तएकादसक

2 २३ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो आयस्मा राधो भगवन्त एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्म देसेतु यमह भगवतो धम्म सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य" ति ।

"यो खो, राध, मारो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । को च, राध, मारो ? रूप खो, राध, मारो,

---

१ अनिच्चेहि – सी०, स्या०, रो० । २ परे – रो० । ३ द्वे – सी० । ४ दुक्खेहि – स्या०, रो० । ५ द्वे – सी०, स्या०, रो० । ५ अनत्तेहि – सी०, स्या०, रो० । ६–६ अपरे द्वे – सी० । ७ खयधम्मो वयधम्मो समुदयधम्मो – सी० ।

तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । वेदना मारो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो पे० सञ्ञा मारो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो पे० सङ्खारा मारो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो पे० विञ्ञाण मारो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो पे० यो खो, राध, मारो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो'' ति ।

२४ यो खो, राध, मारधम्मो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो पे० ।

२५ य खो, राध, अनिच्च पे० ।

२६ यो खो, राध, अनिच्चधम्मो पे० ।

२७ य खो, राध, दुक्ख पे० ।

२८ यो खो, राध, दुक्खधम्मो पे० ।

२९ यो खो, राध, अनत्ता पे० ।

३० यो खो, राध, अनत्तधम्मो पे० ।

३१ यो खो, राध, खयधम्मो पे० ।

३२ यो खो, राध, वयधम्मो पे० ।

३३ यो खो, राध, समुदयधम्मो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो पे० ।

---

३४ निरोधधम्मसुत्त

३४ सावत्थिनिदान । एकमन्त[1] निसिन्नो खो[1] आयस्मा राधो भगवन्त एतदवोच – "साधु मे, भन्ते, भगवा सङ्खित्तेन धम्म देसेतु यमह भगवतो धम्म सुत्वा एको वूपकट्ठो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरेय्य'' ति ।

"यो खो, राध, निरोधधम्मो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । को च, राध, निरोधधम्मो ? रूप खो, राध, निरोधधम्मो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो पे० वेदना निरोधधम्मो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो पे० सञ्ञा निरोधधम्मो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो पे० सङ्खारा निरोधधम्मो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो पे० विञ्ञाण निरोधधम्मो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो पे० यो खो, राध,

---

१–१ म० पोत्थके नत्थि ।

निरोधधम्मो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो" ति ।

मायाचनवग्गो ततियो ।

तस्सुद्दानं

मारो च मारधम्मो च, अनिच्चेन अपरे दुवे[1] ।
दुक्खेन[2] च[3] दुवे वुत्ता, अनत्तेन[4] तथेव[5] च[5] ।
खयवयसमुदय[6], निरोधधम्मेन द्वादसा ति ॥

३५–४५ मारादिसुत्तएकादसक

३५ सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राधं भगवा एतदवोच – "यो खो, राध, मारो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो । को च, राध, मारो ? रूपं खो, राध, मारो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो पे० विञ्ञाणं मारो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो पे० यो खो, राध, मारो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो" ति ।

३६ यो खो, राध, मारधम्मो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो पे० ।

३७ यं खो, राध, अनिच्चं पे० ।

३८ यो खो, राध, अनिच्चधम्मो पे०

३९ यं खो, राध, दुक्खं पे० ।

४० यो खो, राध, दुक्खधम्मो पे० ।

४१ यो खो, राध, अनत्ता पे० ।

४२ यो खो, राध, अनत्तधम्मो पे० ।

४३ यो खो, राध, खयधम्मो पे० ।

४४ यो खो, राध, वयधम्मो पे० ।

४५ यो खो, राध, समुदयधम्मो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो पे० ।

---

१ द्वे–सी० । २ दुक्खेहि–स्या०, रो० । ३ स्या० पोत्थके नत्थि । ४ अनत्तेहि –सी०, स्या०, रो० । ५–५ अपरेद्वे – सी०, स्या०, रो० । ६ खयधम्मो वयधम्मो समुदयधम्मो–सी० ।

४६ निरोधधम्मसुत्तं

४६ सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं राधं भगवा एतदवोच – "यो खो, राध, निरोधधम्मो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो॰। को च, राध, निरोधधम्मो ? रूपं खो, राध, निरोधधम्मो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो। वेदना पे॰ सञ्ञा पे॰ सङ्खारा पे॰ विञ्ञाणं निरोधधम्मो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो। यो खो, राध, निरोधधम्मो, तत्र ते छन्दो पहातब्बो, रागो पहातब्बो, छन्दरागो पहातब्बो" ति ।

उपनिसिन्नवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्दानं

मारो च मारधम्मो च, अनिच्चेन[1] अपरे दुवे[2] ।
दुक्खेन[3] च[4] दुवे[5] वुत्ता, अनत्तेन[6] तथेव च[6] ।
खयवयसमुदयं[7], निरोधधम्मेन द्वादसा ति ॥

राधसंयुत्तं समत्तं ।

———:o———

१ अनिच्चा – रो॰, अनिच्चेहि – स्या॰ । २ द्वे – रो॰ । ३ दुक्ख – रो॰, दुक्खेहि – स्या॰ । ४ स्या॰ पोत्थके नत्थि । ५ द्वे – सी॰, स्या॰, रो॰ । ६–६ अनत्तेहि अट्ठमं – रो॰, अनत्तेहि अपरे द्वे – सी॰, स्या॰ । ७ खयधम्मो वयधम्मो च समुदयधम्मो – सी॰ ।

२४. दिट्ठिसंयुत्तं

१ वातसुत्तं

१ एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने । भगवा एतदवोच – "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया[1] उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता'' ति ?

"भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवन्नेत्तिका भगवम्पटिसरणा । साधु वत, भन्ते, भगवन्तञ्ञेव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो । भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती'' ति ।

"तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुक मनसि करोथ, भासिस्सामी'' ति ।

"एव, भन्ते'' ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसु । भगवा एतदवोच –

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूप अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता' ति । वेदनाय सति पे० सञ्ञाय सति सङ्खारेसु सति विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाण अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता' ति । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा'' ति ?

"अनिच्च, भन्ते''

"य पनानिच्च, दुक्ख वा त सुख वा'' ति ?

"दुक्ख, भन्ते'' ।

"य पनानिच्च, दुक्ख विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – 'न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भि-

---

१ चन्दिमसूरिया – रो०, म० ।

नियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठा-येट्ठिता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" । R 20

"वेदना निच्चा वा अनिच्चा वा ति ? सञ्ञा सङ्खारा वेञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय एव देट्ठि उप्पज्जेय्य – 'न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो वेजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठा-येट्ठिता'" ति ? B 16

"नो हेत, भन्ते" ।

"यम्पिद दिट्ठ सुत मुत विञ्ञात पत्त परियेसित अनुविचरित नसा त पि निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – 'न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भि-नियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठा-यिट्ठिता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च[1] ठानेसु कङ्खा हीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति, दुक्खसमुदये पिस्स कङ्खा हीना होति, दुक्खनिरोधे पिस्स कङ्खा पहीना होति, दुक्खनिरोध-गामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधि-परायनो" ति ।

---

१ छसु – सी०, स्या०, रो० ।

२ एतंममसुत्तं

२ सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'' ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

4 "रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूप अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति –'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति । वेदनाय सति पे० सञ्ञाय सति सङ्खारेसु सति विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाण अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता' ति । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा'' ति ?

"अनिच्च, भन्ते'' पे० वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा ति ?

"अनिच्च, भन्ते'' पे० अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता ति ?

"नो हेत, भन्ते'' ।

"यम्पिद दिट्ठ सुत मुत विञ्ञात पत्त परियेसित अनुविचरित मनसा त पि निच्च वा अनिच्च वा'' ति ?

"अनिच्च, भन्ते'' ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा'' ति ?

"दुक्ख, भन्ते'' ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'' ति ?

"नो हेत, भन्ते'' ।

68 "यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति पे० दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो'' ति ।

---

३ सोअत्तासुत्त

३ सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो'' ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० । R 2

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूप अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो' ति । वेदनाय सति पे० सञ्ञाय सति सङ्खारेसु सति विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाण अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो' ति । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च भन्ते" पे० अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – सो अत्ता पे० अविपरिणामधम्मो ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च भन्ते" पे० अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – सो अत्ता पे० अविपरिणामधम्मो ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"यम्पिद दिट्ठ सुत मुत विञ्ञात पत्त परियेसित अनुविचरित मनसा त पि निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च भन्ते" पे० अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – सो अत्ता सो लोको, सो पेच्च भविस्सामि निच्चो धुवो सस्सतो अविपरिणामधम्मो ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति पे० दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो" ति ।

---

४ नोचमेसियासुत्त

४ सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'नो चस्स, नो च मे सिया, नाभविस्स[1], न मे भविस्सती'" ति ? B

१ न भविस्सामि – सी०, रो०, न भविस्सति – स्या० ।

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूप अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'नो चस्स, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती' ति। वेदनाय सति सञ्ञाय सति सङ्खारेसु सति विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाण अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'नो चस्स, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती' ति। त किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" पे० अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नो चस्स, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती ति ?

"नो हेत, भन्ते"।

"वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" पे० अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नो चस्स, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती" ति ?

"नो हेत, भन्ते"।

"यम्पिद दिट्ठ सुत मुत विञ्ञात पत्त परियेसित अनुविचरित मनसा त पि निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" पे० अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य– नो चस्स, नो च मे सिया, नाभविस्स, न मे भविस्सती ति ?

"नो हेत, भन्ते"।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च[1] ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति पे० दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो" ति।

---

५ नत्थिदिन्नसुत्त

५ सावत्थिनिदान। "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'नत्थि दिन्न नत्थि यिट्ठ नत्थि हुत नत्थि सुकतदुक्कटान[2] कम्मान फल विपाको, नत्थि अय लोको नत्थि परो लोको नत्थि माता नत्थि पिता नत्थि सत्ता ओपपातिका, नत्थि

---

१ छसु – सी०, स्या०, रो०। २ सुकटदुक्कटान – सी०, रो०।

लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना ये इम च लोक पर च लोक सय अभिञ्ञा सच्छिकत्वा पवेदेन्ति । चातुम्महाभूतिको अय पुरिसो यदा काल करोति पठवी[1] पठवीकाय अनुपेति अनुपगच्छति, आपो आपोकाय अनुपेति अनुपगच्छति, तेजो तेजोकाय अनुपेति अनुपगच्छति, वायो वायोकाय अनुपेति अनुपगच्छति । आकास इन्द्रियानि सङ्कमन्ति । आसन्दिपञ्चमा पुरिसा मत आदाय गच्छन्ति । याव आळाहना[2] पदानि पञ्ञायन्ति । कापोतकानि अट्ठीनि भवन्ति । भस्सन्ता[3] आहुतियो । दत्तुपञ्ञत्त[4] यदिद[4] दान[5] । तेस तुच्छ मुसा विलापो ये केचि अत्थिकवाद वदन्ति । बाले च पण्डिते च कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति न होन्ति पर मरणा''' ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूप अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'नत्थि दिन्न, नत्थि यिट्ठ पे० कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति न होन्ति पर मरणा' ति । वेदनाय सति पे० सञ्ञाय सति सङ्खारेसु सति विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाण अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'नत्थि दिन्न नत्थि यिट्ठ पे० कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति न होन्ति पर मरणा' ति । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" पे० अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नत्थि दिन्न नत्थि यिट्ठ पे० कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति न होन्ति पर मरणा ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" पे० अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नत्थि दिन्न नत्थि यिट्ठ पे० कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति न होन्ति पर मरणा ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

---

१ पथवी – म० । २ आहळना – स्या० । ३ भस्मन्ता – सी०, रो० । ४–४ दत्तुपञ्ञत्तमिद – सी०, स्या०, रो० । ५ दान नाम – सी०, स्या०, रो० ।

"यम्पिद दिट्ठ सुत मुत विञ्ञात पत्त परियेसित अनुविचरित मनसा त पि निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" पे० अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नत्थि दिन्न नत्थि यिट्ठ पे० ये केचि अत्थिकवाद वदन्ति, बाले च पण्डिते च कायस्स भेदा उच्छिज्जन्ति विनस्सन्ति न होन्ति पर मरणा ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति पे० दुक्खनिरोध-
71 गामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधि-परायनो" ति ।

६ करोतोसुत्त

६ सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'करोतो[1] कारयतो[2] छिन्दतो छेदापयतो पचतो[3] पाचापयतो[3] सोचतो[4] सोचापयतो[5] किलमतो[6] किलमापयतो[7] फन्दतो[8] फन्दापयतो[8] पाणमतिपातापयतो[9] अदिन्न आदियतो सन्धि छिन्दतो निल्लोप हरतो एकागारिक करोतो[10] परिपन्थे तिट्ठतो परदार गच्छतो मुसा भणतो करोतो न करीयति[11] पाप । खुरपरियन्तेन चे पि चक्केन यो इमिस्सा पठविया[12] पाणे एकमसखल एकमसपुञ्ज करेय्य, नत्थि ततोनिदान पाप,
19 नत्थि पापस्स आगमो । दक्खिण चे पि गङ्गाय तीर गच्छेय्य, हनन्तो घातेन्तो छिन्दन्तो छेदापेन्तो पचन्तो[13] पाचेन्तो,[14] नत्थि ततोनिदान पाप, नत्थि पापस्स आगमो । उत्तर चे पि गङ्गाय तीर गच्छेय्य, ददन्तो दापेन्तो

१ करतो – सी०, स्या०, रो० । २ कारापयतो – सी० । ३–३ वधतो वधापयतो – रो०, पचतो पाचयतो – सी०, पचतो पचापयतो – स्या० । ४ सोचयतो – सी० । ५ सोचयतो – रो० । ६ किलमयतो – सी० । ७ किलमपायतो – रो० । ८–८ बन्धतो बन्धापयतो – सी० । ९ पाणमतिपातयतो – रो०, म०, पाणमतिमापयतो – सी०, रो० । १० करोन्तो – रो० । ११ करियति – स्या०, रो०, करिय्यति – सी० । १२ पथविया – म० । १३ पचेन्तो – सी० । १४ पचापेन्तो – स्या० ।

यजन्तो यजापेन्तो[1], नत्थि ततोनिदान पुञ्ञ, नत्थि पुञ्ञस्स आगमो। दानेन दमेन सयमेन सच्चवज्जेन[2] नत्थि पुञ्ञ, नत्थि पुञ्ञस्स आगमो" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूप अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'करोतो कारयतो पे० नत्थि पुञ्ञ नत्थि पुञ्ञस्स आगमो' ति । वेदनाय सति पे० सञ्ञाय सति सङ्खारेसु सति विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाण अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'करोतो कारयतो पे० नत्थि पुञ्ञ नत्थि पुञ्ञस्स आगमो' ति । त किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" पे० अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – करोतो पे० नत्थि पुञ्ञ नत्थि पुञ्ञस्स आगमो ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ।

"अनिच्च, भन्ते" पे० अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – करोतो कारयतो पे० नत्थि पुञ्ञ नत्थि पुञ्ञस्स आगमो ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"यम्पिद दिट्ठ सुत मुत विञ्ञात पत्त परियेसित अनुविचरित मनसा त पि निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" पे० अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – करोतो कारयतो पे० नत्थि पुञ्ञ नत्थि पुञ्ञस्स आगमो ति ? B

"नो हेत, भन्ते" ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति पे० दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो" ति ।

---

१ याजेन्तो – सी०, रो० । २ सच्चवाचेन – सी० ।

७ हेतुसुत्तं

७ सावत्थिनिदानं। "किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो सत्तानं सङ्किलेसाय। अहेतू[1] अप्पच्चया सत्ता सङ्किलिस्सन्ति। नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो सत्तानं विसुद्धिया। अहेतू अप्पच्चया सत्ता विसुज्झन्ति। नत्थि बलं नत्थि विरियं[2] नत्थि पुरिसथामो नत्थि पुरिसपरक्कमो। सब्बे सत्ता सब्बे पाणा सब्बे भूता सब्बे जीवा अवसा अबला अविरिया नियतिसङ्गतिभावपरिणता छस्वेवाभिजातीसु सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ती'" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'नत्थि हेतु, नत्थि पच्चयो पे० सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ती' ति। वेदनाय सति पे० सञ्ञाय सति सङ्खारेसु सति विञ्ञाणे सति, विञ्ञाणं उपादाय, विञ्ञाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो पे० सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ती' ति। तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" पे० विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो पे० सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ती ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

"वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाणं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" पे० अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो पे० सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ती ति ?

"नो हेतं, भन्ते"।

"यम्पिदं दिट्ठं सुतं मुतं विञ्ञातं पत्तं परियेसितं अनुविचरितं मनसा तं पि निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" पे० अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नत्थि हेतु नत्थि पच्चयो पे० सुखदुक्खं पटिसंवेदेन्ती ति ?

१ अहेतु – सी०, रो०। २ वीरियं – म०।

"नो हेत, भन्ते" ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च[1] ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति पे० दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो" ति ।

८ महादिट्ठिसुत्त

८ सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'सत्तिमे काया अकटा, अकटविधा, अनिम्मिता, अनिम्माता[2], वञ्झा, कूटट्ठा, एसिकट्ठायिट्ठिता, ते न इञ्जन्ति, न विपरिणमन्ति, न अञ्ञमञ्ञ ब्याबाधेन्ति, नाल अञ्ञमञ्ञस्स सुखाय वा दुक्खाय वा सुखदुक्खाय वा। कतमे सत्त ? पठवीकायो[3], आपोकायो, तेजोकायो, वायोकायो, सुखे, दुक्खे, जीवे सत्तमे[4]। इमे सत्त काया अकटा, अकटविधा, अनिम्मिता, अनिम्माता, वञ्झा, कूटट्ठा एसिकट्ठायिट्ठिता, ते न इञ्जन्ति, न विपरिणमन्ति, न अञ्ञमञ्ञ ब्याबाधेन्ति, नाल अञ्ञमञ्ञस्स सुखाय वा दुक्खाय वा सुखदुक्खाय वा । यो पि तिण्हेन सत्थेन सीस छिन्दति न सो[5] पि [5]कञ्चि[6] जीविता वोरोपेति, सत्तन्न त्वेव कायानमन्तरेन सत्थ विवरमनुपविसति । चुद्दस खो पनिमानि योनिपमुखसतसहस्सानि सट्ठि च सतानि छ च सतानि पञ्च च कम्मुनो सतानि पञ्च च कम्मानि, तीणि[7] च कम्मानि, कम्मे च अड्ढकम्मे च द्वट्ठिपटिपदा, द्वट्ठन्तरकप्पा, छळाभिजातियो, अट्ठपुरिसभूमियो, एकूनपञ्ञासि आजीवकसते[8], एकूनपञ्ञास परिब्बाजकसते, एकूनपञ्ञास नागवाससते[9], वीसे इन्द्रियसते, तिसे निरयसते, छत्तिसरजोधातुयो, सत्त सञ्ञीगब्भा, सत्त असञ्ञीगब्भा, सत्त निगण्ठिगब्भा, सत्त देवा[10], सत्त मानुसा, सत्त पेसाचा, सत्त सरा, सत्त पवुटा[11], सत्त पपाता, सत्त च पपातसतानि, सत्त सुपिना, सत्त सुपिनसतानि, चुल्लासीति महाकप्पिनो[12] सतसहस्सानि यानि[13] बाले च पण्डिते च सन्धावित्वा ससरित्वा दुक्खस्सन्त करिस्सन्ति । तत्थ नत्थि इमिनाह सीलेन वा वतेन वा तपेन वा

१ छसु – सी०, स्या०, रो० । २ अनिम्मितविधा – स्या० । ३ पथवीकायो – म० । ४ सत्तिमे – सी०, स्या०, रो० । ५–५ को चि – सी०, स्या०, रो० । ६ किञ्चि – सी०, स्या०, त – रो० । ७ तीनि – रो० । ८ आजीवसते – सी०, स्या० । ९ नागावाससते – सी० । १० दिब्बा – सी०, रो०, स्या० । ११ पवुधा – रो० । १२ महाकप्पुनो – सी०, रो० । १३ सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि ।

ब्रह्मचरियेन वा अपरिपक्क वा कम्म परिपाचेस्सामि, परिपक्क वा कम्म फुस्स फुस्स ब्यन्तीकरिस्सामी[१] ति हेव नत्थि दोणमिते सुखदुक्खे परियन्तकते[२] ससारे, नत्थि हायनवड्ढने[३], नत्थि उक्कसावकसे। सेय्यथापि नाम सुत्तगुळे खित्ते निब्बेठियमानमेव पलेति, एवमेव[४] बाले च पण्डिते च निब्बेठियमाना सुखदुक्ख पलेन्ती''' ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूप अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'सत्तिमे काया अकटा अकटविधा पे० सुखदुक्ख पलेन्ती' ति। वेदनाय सति पे० सञ्ञाय सति सङ्खारेसु सति विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाण अभिनिविस्स एव दिट्ठि उपज्जति – 'सत्तिमे काया अकटा अकटविधा पे० सुखदुक्ख पलेन्ती' ति। त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा'' ति ?

"अनिच्च, भन्ते'' पे० य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – सत्तिमे काया अकटा अकटविधा पे० सुखदुक्ख पलेन्ती ति ?

213 "नो हेत, भन्ते'' ।

"यम्पिद दिट्ठ सुत मुत विञ्ञात पत्त परियेसित अनुविचरित मनसा त पि निच्च वा अनिच्च वा'' ति ?

"अनिच्च, भन्ते'' पे० अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – सत्तिमे काया अकटा अकटविधा पे० निब्बेठियमाना सुखदुक्ख पलेन्ती ति ?

"नो हेत, भन्ते'' ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे[५] पिस्स[५] कङ्खा पहीना होति पे० दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो'' ति।

९ सस्सतदिट्ठिसुत्त

९ सावत्थिनिदान। "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'सस्सतो लोको''' ति ?

१ ब्यन्तीकरिस्सामी – रो०। २ परियन्तकटे – सी०। ३ हापनवड्ढने – सी०। ४ एवमे – सी०। ५–५ दुक्खपिस्स – रो०।

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूप अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'सस्सतो लोको' ति। वेदनाय सति पे० सङ्खारेसु सति विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाण अभिनिविस्स E एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'सस्सतो लोको' ति । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" पे० विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – सस्सतो लोको ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" पे० अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – सस्सतो लोको ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"यम्पिद दिट्ठ सुत मुत विञ्ञात पत्त परियेसित अनुविचरित मनसा त पि निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय R एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – 'सस्सतो लोको'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति पे० दुक्खनिरोध-गामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधि-परायनो" ति ।

---

१० असस्सतदिट्ठिसुत्त

१० सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खव, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'असस्सतो लोको'" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति पे० विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" पे० अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – असस्सतो लोको ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"यम्पिद दिट्ठ सुत मुत विञ्ञात पत्त परियेसित अनुविचरित मनसा त पि निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" पे० अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – असस्सतो लोको ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"यतो खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति पे० दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो, नियतो सम्बोधिपरायनो" ति ।

---

११ अन्तवासुत्तं

176 ११ सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'अन्तवा लोको'" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० नियतो सम्बोधिपरायनो ति ।

---

१२ अनन्तवासुत्त

215 १२ सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'अनन्तवा लोको'" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० नियतो सम्बोधिपरायनो[1] ति ।

---

१ सम्परायनो – रो० ।

१३ तजीवतंसरीरसुत्त

१३ सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'त जीव त सरीर''' ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० नियतो सम्बोधि-परायनो ति ।

---

१४ अञ्ञंजीवअञ्ञसरीरसुत्त

१४ सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'अञ्ञ जीव अञ्ञ सरीर''' ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० नियतो सम्बोधि-परायनो ति ।

---

१५ होतितथागतोसुत्तं

१५ सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'होति तथागतो पर मरणा''' ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० नियतो सम्बोधि-परायनो ति ।

१६ नहोतितथागतोसुत्त

१६ सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'न होति तथागतो पर मरणा''' ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० नियतो सम्बोधि-परायनो ति ।

---

१७ होतिचनचहोतितथागतोसुत्त

१७ सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि B
उपादाय, किं अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'होति च न च होति R
तथागतो पर मरणा,'' ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० नियतो सम्बोधिपरायनो ति ।

१८ नेवहोतिननहोतितथागतोसुत्त

१८ सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा" ति ?

भगवम्मलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूप अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – नेव होति, न न होति तथागतो पर मरणा ति पे० । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" पे० विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"यम्पिद दिट्ठ सुत मुत विञ्ञात पत्त परियेसित अनुविचरित मनसा त पि निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"यतो च[1] खो, भिक्खवे, अरियसावकस्स इमेसु च[1] ठानेसु कङ्खा पहीना होति, दुक्खे पिस्स कङ्खा पहीना होति, दुक्खसमुदये पिस्स कङ्खा पहीना होति, दुक्खनिरोधे पिस्स कङ्खा पहीना होति, दुक्खनिरोधगामिनिया पटिपदाय पिस्स कङ्खा पहीना होति – अय वुच्चति, भिक्खवे, अरियसावको सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो" ति ।

सोतापत्तिवग्गो[2] ।

अट्ठारसवेय्याकरण निट्ठित्त[3] ।

---

१ सी०, म० पोत्थकेसु नत्थि । २ छसु – सी०, स्या०, रो० । ३–३ सोतापन्नो (सोतापन्ना – सी०) अरियसावकाभवयोनि अट्ठारससुत्त त निट्ठित – सी०, रो० ।

यिट्ठिता' ति । वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" पे० विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – न वाता वायन्ति पे० एसिकट्ठायिट्ठिता ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्ख उपादाय, दुक्ख अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – 'न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता'' ति ।

---

179 **२०–३५ (पुरिमवग्गे विय अट्ठारस वेय्याकरणानि वित्थारेतब्बानी ति ।)**

---

३६ नेवहोतिनहोतिसुत्त

३६ सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा'' ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूप अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति । वेदनाय सति सञ्ञाय सति सङ्खारेसु सति विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाण अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा' ति । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" पे० विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्ख उपादाय, दुक्ख अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा'' ति ।

"वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

---

१ उप्पज्जति – सी०, स्या०, रो० ।

"अनिच्चं, भन्ते" पे० विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

"इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्खं उपादाय दुक्खं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा'" ति ।

---

३७ रूपीअत्तासुत्त

३७ सावत्थिनिदानं । "किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'रूपी अत्ता होति R 2 अरोगो परं मरणा'" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूपं उपादाय, रूपं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'रूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा' ति । वेदनाय सति पे० सञ्ञाय सति सङ्खारेसु सति विञ्ञाणे सति, विञ्ञाणं उपादाय, विञ्ञाणं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'रूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा' ति । तं किं मञ्ञथ, भिक्खवे, B रूपं निच्चं वा अनिच्चं वा" ति ?

"अनिच्चं, भन्ते" पे० विपरिणामधम्मं, अपि नु तं अनुपादाय एवं दिट्ठि उप्पज्जेय्य – रूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा ति ?

"नो हेतं, भन्ते" ।

इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्खं उपादाय, दुक्खं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – रूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा ति ? वेदना पे० ।

"नो हेतं, भन्ते" ।

"इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्खं उपादाय, दुक्खं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'रूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा'" ति ।

---

३८ अरूपीअत्तासुत्त

३८ सावत्थिनिदानं । "किस्मिं नु खो, भिक्खवे, सति, किं उपादाय, किं अभिनिविस्स एवं दिट्ठि उप्पज्जति – 'अरूपी अत्ता होति अरोगो परं मरणा'" ति ? (पेय्यालो)

---

३९ रूपीचअरूपीचअत्तासुत्तं

३९ सावत्थिनिदान। "रूपी च अरूपी च अत्ता होति अरोगो पर मरणा" ति।

४० नेवरूपीनारूपीअत्तासुत्त

४० "नेव रूपी नारूपी अत्ता होति अरोगो पर मरणा" ति।

४१ एकन्तसुखीसुत्त

४१ "एकन्तसुखी अत्ता होति अरोगो पर मरणा" ति।

४२ एकन्तदुक्खीसुत्त

220 ४२ "एकन्तदुक्खी अत्ता होति अरोगो पर मरणा" ति।

४३ सुखदुक्खीसुत्तं

४३ "सुखदुक्खी अत्ता होति अरोगो पर मरणा" ति।

४४ अदुक्खमसुखीसुत्त

81 ४४ "अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो पर मरणा" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूप अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो पर मरणा' ति। वेदनाय सति सञ्ञाय सति सङ्खारेसु सति विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाण अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो पर मरणा' ति। त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" पे० विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य[1] – अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो पर मरणा ति ?

"नो हेत, भन्ते"।

---

१ उप्पज्जति – सी०।

"इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्ख उपादाय, दुक्ख अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'अदुक्खमसुखी अत्ता होति, अरोगो पर मरणा' ति । वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा'' ति ?

"अनिच्च, भन्ते'' पे० विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो पर मरणा ति ?

"नो हेत, भन्ते'' ।

"इति खो, भिक्खवे, दुक्खे सति, दुक्ख उपादाय, दुक्ख अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो पर मरणा''' ति । (दुतियपेय्यालो)

दुतियगमनवग्गो ।

तस्सुद्दान

वात एत[1] मम[1], सो अत्ता नो च मे सिया ।
नत्थि करोतो हेतु[2] च[2], महादिट्ठेन अट्ठम ।।

सस्सतो असस्सतो चेव, अन्तानन्तवा[3] च वुच्चति । R
त जीव अञ्ञ जीव च, तथागतेन चत्तारो ।।

रूपी अत्ता होति अरूपी च अत्ता होति ।
रूपी च अरूपी च अत्ता होति ।।

नेव रूपी नारूपी अत्ता होति ।
एकन्तसुखी अत्ता होति ।।

एकन्तदुक्खी अत्ता होति ।
सुखदुक्खी अत्ता होति ।।

अदुक्खमसुखी अत्ता होति ।
अरोगो पर मरणा ति ।
इमे छब्बीसति सुत्ता, दुतियवारेन देसिता ।।

———— ० ————

४५ नवातसुत्त

४५ सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'न वाता वायन्ति, B

१ एतम्मम – रो०, एत मम – सी० । २ हेतुयो – सी०, हेतुया – रो० ।
३ अन्तानन्ता व – सी०, अन्तानन्ता च – रो० । * एत्थ स्या० पोत्थके उद्दानपाठो नत्थि ।

न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता'" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूप अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – न वाता वायन्ति पे० वेदनाय सति सञ्ञाय सति सङ्खारेसु सति विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाण अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – न वाता वायन्ति पे० एसिकट्ठायिट्ठिता ति । त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" पे० विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – न वाता वायन्ति पे० एसिकट्ठायिट्ठिता ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"इति खो, भिक्खवे, यदनिच्च त दुक्ख । तस्मि सति, तदुपादाय, एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'न वाता वायन्ति, न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता' ति। वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" पे० विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – न वाता वायन्ति पे० एसिकट्ठायिट्ठिता ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"इति खो, भिक्खवे, यदनिच्च त दुक्ख । तस्मि सति, तदुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जति – न वाता वायन्ति पे० एसिकट्ठायिट्ठिता" ति ।

४६–६९ (दुतियवग्गे विय चतुवीसति सुत्तानि पूरेतब्बानि)

---

७० अदुक्खमसुखीसुत्त

७० सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि
222 उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो पर मरणा'" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूप अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो पर मरणा' ति। वेदनाय सति पे० सञ्ञाय सति सङ्खारेसु सति B विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाण अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'अदुक्खमसुखी अत्ता होति, अरोगो पर मरणा' ति। त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा'' ति ?

"अनिच्च, भन्ते'' पे० विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो पर मरणा ति ?

"नो हेत, भन्ते''।

"इति खो, भिक्खवे, यदनिच्च त दुक्ख। तस्मि सति, तदुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जति –'अदुक्खमसुखी अत्ता होति, अरोगो पर मरणा' ति। वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा'' ति ?

"अनिच्च, भन्ते'' पे० विपरिणामधम्म, अपि नु त अनुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जेय्य – अदुक्खमसुखी अत्ता होति, अरोगो पर मरणा ति ?

"नो हेत, भन्ते''।

"इति खो, भिक्खवे, यदनिच्च त दुक्ख। तस्मि सति तदुपादाय एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो पर मरणा''' ति। (ततियपेय्यालो)

ततियगमनवग्गो।

———— ० ————

७१ नवातसुत्तं

७१ सावत्थिनिदान। "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'न वाता वायन्ति, R न नज्जो सन्दन्ति, न गब्भिनियो विजायन्ति, न चन्दिमसुरिया उदेन्ति वा अपेन्ति वा एसिकट्ठायिट्ठिता'' ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे०।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूप अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'न वाता वायन्ति पे० एसिकट्ठायिट्ठिता' ति। वेदनाय सति पे० सञ्ञाय सति सङ्खारेसु सति विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाण अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'न वाता वायन्ति पे० एसिकट्ठायिट्ठिता' ति। त कि मञ्ञथ, भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा'' ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च, दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 184 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"वेदना सञ्ञा सङ्खारा विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च, दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"तस्मातिह, भिक्खवे, य किञ्चि रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा, ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्ब रूप – 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । या काचि वेदना या काचि सञ्ञा ये केचि सङ्खारा य किञ्चि विञ्ञाण अतीतानागत-पच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्ब विञ्ञाण – 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । एव पस्स पे० नापर इत्थत्ताया ति पजानाती"ति ।

७२–९५ (दुतियवग्गे विय चतुवीसति सुत्तानि पूरेतब्बानि)

---

९६ अदुक्खमसुखीसुत्त

९६ सावत्थिनिदान । "किस्मि नु खो, भिक्खवे, सति, कि उपादाय, कि अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'अदुक्खमसुखी अत्ता होति, अरोगो पर मरणा'" ति ?

भगवम्मूलका नो, भन्ते, धम्मा पे० ।

"रूपे खो, भिक्खवे, सति, रूप उपादाय, रूप अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'अदुक्खमसुखी अत्ता होति, अरोगो पर मरणा' ति । वेदनाय सति   सञ्ञाय सति   सङ्खारेसु सति   विञ्ञाणे सति, विञ्ञाण उपादाय, विञ्ञाण अभिनिविस्स एव दिट्ठि उप्पज्जति – 'अदुक्खमसुखी अत्ता होति अरोगो पर मरणा' ति । त कि मञ्ञथ, R भिक्खवे, रूप निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च, दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनुपस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"वेदना   सञ्ञा   सङ्खारा   विञ्ञाण निच्च वा अनिच्च वा" ति ?

"अनिच्च, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख वा त सुख वा" ति ?

"दुक्ख, भन्ते" ।

"य पनानिच्च दुक्ख विपरिणामधम्म, कल्ल नु त समनु- B पस्सितु – 'एत मम, एसोहमस्मि, एसो मे अत्ता'" ति ?

"नो हेत, भन्ते" ।

"तस्मातिह, भिक्खवे, य किञ्चि रूप अतीतानागतपच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्ब रूप – 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब । या काचि वेदना   या काचि सञ्ञा   ये केचि सङ्खारा   य किञ्चि विञ्ञाण अतीतानागत-पच्चुप्पन्न अज्झत्त वा बहिद्धा वा ओळारिक वा सुखुम वा हीन वा पणीत वा य दूरे सन्तिके वा, सब्ब विञ्ञाण – 'नेत मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ता' ति एवमेत यथाभूत सम्मप्पञ्ञाय दट्ठब्ब ।

"एव पस्स, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको रूपस्मि पि निब्बिन्दति, वेदनाय पि निब्बिन्दति, सञ्ञाय पि निब्बिन्दति, सङ्खारेसु पि निब्बिन्दति, विञ्ञाणस्मि पि निब्बिन्दति । निब्बिन्द विरज्जति, विरागा

विमुच्चति । विमुत्तस्मि विमुत्तमिति ञाण होति । 'खीणा जाति, वुसित ब्रह्मचरिय, कत करणीय, नापर इत्थत्ताया' ति पजानाती'' ति ।

चतुत्थगमनवग्गो ।

पुरिमगमने[1] अट्ठारस वेय्याकरणा ।
दुतियगमने छब्बीस वित्थारेतब्बानि ।।
ततियगमने छब्बीस वित्थारेतब्बानि ।
चतुत्थगमने छब्बीस वित्थारेतब्बानि[1] ।।

दिट्ठिसयुत्त समत्त

———— ० ————

१–१ एत्थ सी० पोत्थके तस्सुद्दान विज्जति ।

२५ ओक्कन्तसंयुत्तं

१ चक्खुसुत्तं

१ सावत्थिनिदान। "चक्खु, भिक्खवे, अनिच्च विपरिणामि[1] B 18 R 22
अञ्ञथाभावि, सोत अनिच्च विपरिणामि अञ्ञथाभावि, घान अनिच्च विपरिणामि अञ्ञथाभावि, जिव्हा अनिच्चा विपरिणामी अञ्ञथाभावी, कायो अनिच्चो विपरिणामि अञ्ञथाभावि, मनो अनिच्चो विपरिणामी अञ्ञथाभावी। यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एव सद्दहति अधिमुच्चति – अय वुच्चति सद्धानुसारी, ओक्कन्तो सम्मत्त-नियाम, सप्पुरिसभूमि ओक्कन्तो, वीतिवत्तो पुथुज्जनभूमि, अभब्बो त कम्म कातु य कम्म कत्वा निरय वा तिरच्छानयोनि वा पेत्तिविसय वा उपपज्जेय्य[2], अभब्बो च[3] ताव काल कातु याव न सोतापत्तिफल सच्छिकरोति।

"यस्स खो, भिक्खवे, इमे धम्मा एव पञ्ञाय मत्तसो निज्झान खमन्ति, अय वुच्चति –'धम्मानुसारी, ओक्कन्तो सम्मत्तनियाम, सप्पुरिस-भूमि ओक्कन्तो, वीतिवत्तो पुथुज्जनभूमि, अभब्बो त कम्म कातु य कम्म कत्वा निरय वा तिरच्छानयोनि वा पेत्तिविसय वा उपपज्जेय्य, अभब्बो च ताव काल कातु याव न सोतापत्तिफल सच्छिकरोति। यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एव पजानाति[4] एव पस्सति, अय वुच्चति –'सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो' ति।

---

२. रूपसुत्त

२ सावत्थिनिदान। "रूपा, भिक्खवे, अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्ञथाभाविनो, सद्दा अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्ञथाभाविनो, गन्धा अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्ञथाभाविनो, रसा अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्ञथाभाविनो, फोट्ठब्बा अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्ञथाभाविनो, धम्मा अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्ञथाभाविनो।
यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एव सद्दहति अधिमुच्चति, अय वुच्चति –सद्धानु- R 2
सारी, ओक्कन्तो सम्मत्तनियाम, सप्पुरिसभूमि ओक्कन्तो, वीतिवत्तो

---

१ विपरिणामि–सी०,स्या०,रो०। २ उप्पज्जेय्य–सी०,रो०। ३ व–स्या०। ४ जानाति–सी०,स्या० रो०।

पुथुज्जनभूमि, अभब्बो त कम्म कातु य कम्म कत्वा निरय वा तिरच्छानयोनि वा पेत्तिविसय वा उपपज्जेय्य, अभब्बो च ताव काल कातु याव न सोतापत्तिफल सच्छिकरोति ।

"यस्स खो, भिक्खवे, इमे धम्मा एव पञ्ञाय मत्तसो निज्झान खमन्ति, अय वुच्चति – 'धम्मानुसारी, ओक्कन्तो सम्मत्तनियाम, सप्पुरिसभूमि ओक्कन्तो, वीतिवत्तो पुथुज्जनभूमि, अभब्बो त कम्म कातु य कम्म कत्वा निरय वा तिरच्छानयोनि वा पेत्तिविसय वा उपपज्जेय्य, अभब्बो च ताव काल कातु याव न सोतापत्तिफल सच्छिकरोति । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एव पजानाति एव पस्सति, अय वुच्चति –'सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो'' ति ।

---

३ विञ्ञाणसुत्तं

३ सावत्थिनिदान । "चक्खुविञ्ञाण, भिक्खवे, अनिच्च विपरिणामि अञ्ञथाभावि, सोतविञ्ञाण घानविञ्ञाण जिव्हाविञ्ञाण कायविञ्ञाण मनोविञ्ञाण अनिच्च विपरिणामि अञ्ञथाभावि । यो भिक्खवे पे० सम्बोधिपरायनो'' ति ।

---

४ सम्फस्ससुत्त

४. सावत्थिनिदान । "चक्खुसम्फस्सो, भिक्खवे, अनिच्चो विपरिणामी अञ्ञथाभावी, सोतसम्फस्सो घानसम्फस्सो जिव्हासम्फस्सो कायसम्फस्सो मनोसम्फस्सो अनिच्चो विपरिणामी अञ्ञथाभावी । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एव सद्दहति अधिमुच्चति, अय वुच्चति 'सद्धानुसारी पे० सम्बोधिपरायनो'' ति ।

---

५ सम्फस्सजासुत्त

५ सावत्थिनिदान । "चक्खुसम्फस्सजा, भिक्खवे, वेदना अनिच्चा विपरिणामी अञ्ञथाभावी, सोतसम्फस्सजा वेदना पे० घानसम्फस्सजा वेदना पे० जिव्हासम्फस्सजा वेदना पे० कायसम्फस्सजा वेदना पे० मनोसम्फस्सजा वेदना अनिच्चा विपरिणामी अञ्ञथाभावी । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एव सद्दहति अधिमुच्चति, अय वुच्चति 'सद्धानुसारी पे० सम्बोधिपरायनो'' ति ।

---

६ रूपसञ्ञासुत्त

६ सावत्थिनिदान । "रूपसञ्ञा, भिक्खवे, अनिच्चा विपरिणामी अञ्ञथाभावी, सद्दसञ्ञा गन्धसञ्ञा रससञ्ञा फोट्ठब्बसञ्ञा धम्मसञ्ञा अनिच्चा विपरिणामी अञ्ञथाभावी । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एव सद्दहति अधिमुच्चति, अयं वुच्चति 'सद्धानुसारी पे० सम्बोधिपरायनो'" ति ।

---

७ रूपसञ्चेतनासुत्त

७ सावत्थिनिदान । "रूपसञ्चेतना, भिक्खवे, अनिच्चा विपरिणामी अञ्ञथाभावी, सद्दसञ्चेतना गन्धसञ्चेतना रससञ्चेतना फोट्ठब्बसञ्चेतना धम्मसञ्चेतना अनिच्चा विपरिणामी अञ्ञथाभावी । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एव सद्दहति अधिमुच्चति, अयं वुच्चति 'सद्धानुसारी पे० सम्बोधिपरायनो'" ति ।

---

८ रूपतण्हासुत्त

८ सावत्थिनिदान । "रूपतण्हा, भिक्खवे, अनिच्चा विपरिणामी अञ्ञथाभावी, सद्दतण्हा गन्धतण्हा रसतण्हा फोट्ठब्बतण्हा धम्मतण्हा अनिच्चा विपरिणामी अञ्ञथाभावी । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एव सद्दहति अधिमुच्चति, अयं वुच्चति 'सद्धानुसारी पे० सम्बोधिपरायनो'" ति ।

---

९ पठवीधातुसुत्त

९ सावत्थिनिदान । "पठवीधातु, भिक्खवे, अनिच्चा विपरिणामी अञ्ञथाभावी, आपोधातु तेजोधातु वायोधातु आकासधातु विञ्ञाणधातु[1] अनिच्चा विपरिणामी अञ्ञथाभावी । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एव सद्दहति अधिमुच्चति, अयं वुच्चति 'सद्धानुसारी पे० सम्बोधिपरायनो'" ति ।

---

१० खन्धसुत्त

१० सावत्थिनिदान । "रूपं, भिक्खवे, अनिच्चं विपरिणामि अञ्ञथाभावि, वेदना अनिच्चा विपरिणामी अञ्ञथाभावी, सञ्ञा

१ रो० पोत्थके नत्थि ।

सङ्खारा अनिच्चा विपरिणामिनो अञ्ञथाभाविनो, विञ्ञाण
39 अनिच्च विपरिणामि अञ्ञथाभावि । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एव
28 सद्दहति अधिमुच्चति, अय वुच्चति सद्धानुसारी, ओक्कन्तो सम्मत्त-
नियाम, सप्पुरिसभूमि ओक्कन्तो, वीतिवत्तो पुथुज्जनभूमि, अभब्बो त कम्म कातु य कम्म कत्वा निरय वा तिरच्छानयोनि वा पेत्तिविसय वा उपपज्जेय्य, अभब्बो च ताव काल कातु याव न सोतापत्तिफल सच्छिकरोति । यस्स खो, भिक्खवे, इमे धम्मा[1] एव पञ्ञाय मत्तसो निज्झान खमन्ति, अय वुच्चति धम्मानुसारी, ओक्कन्तो सम्मत्तनियाम, सप्पुरिसभूमि ओक्कन्तो, वीतिवत्तो पुथुज्जनभूमि, अभब्बो त कम्म कातु य कम्म कत्वा निरय वा तिरच्छानयोनि वा पेत्तिविसय वा उपपज्जेय्य, अभब्बो च ताव काल कातु याव न सोतापत्तिफल सच्छिकरोति । यो, भिक्खवे, इमे धम्मे एव पजानाति एव पस्सति, अय वुच्चति 'सोतापन्नो अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायनो'" ति ।

ओक्कन्तसयुत्त समत्त ।

तस्सुद्दान

चक्खु-रूप च विञ्ञाण, फस्सो च वेदनाय च ।
सञ्ञा च चेतना तण्हा, धातु[2] खन्धेन[2] ते दसा ति ॥

—— ० ——

१ धम्मे–सी०,रो० । २–२ धातुक्खन्धेन – सी० ।

२६. उप्पादसंयुत्तं

१ चक्खुसुत्तं

१ सावत्थिनिदानं । "यो खो, भिक्खवे, चक्खुस्स उप्पादो B 19
ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगानं ठिति, जरामरणस्स पातुभावो । यो सोतस्स उप्पादो ठिति पे० यो घानस्स उप्पादो ठिति यो जिव्हाय उप्पादो ठिति यो कायस्स उप्पादो ठिति यो मनस्स उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो R 22
उप्पादो, रोगानं ठिति, जरामरणस्स पातुभावो । यो च, भिक्खवे, चक्खुस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो[1], दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो । यो सोतस्स निरोधो पे० यो घानस्स निरोधो यो जिव्हाय निरोधो यो कायस्स निरोधो यो मनस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति ।

२ रूपसुत्तं

२ सावत्थिनिदानं । "यो खो, भिक्खवे, रूपानं उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगानं ठिति, जरामरणस्स पातुभावो । यो सद्दानं यो गन्धानं यो रसानं यो फोट्ठब्बानं यो धम्मानं उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगानं ठिति, जरामरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे, रूपानं निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो । यो सद्दानं यो गन्धानं यो रसानं यो फोट्ठब्बानं यो धम्मानं निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगानं वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति ।

३ विञ्ञाणसुत्तं

३ सावत्थिनिदानं । "यो खो, भिक्खवे, चक्खुविञ्ञाणस्स B 19
उप्पादो ठिति पे० जरामरणस्स पातुभावो पे० यो मनोविञ्ञाणस्स उप्पादो ठिति पे० जरामरणस्स पातुभावो । यो च

१ अत्थगमो – सी०, ेि० ।

खो, भिक्खवे, चक्खुविञ्ञाणस्स निरोधो पे० जरामरणस्स अत्थङ्गमो पे० यो मनोविञ्ञाणस्स निरोधो पे० जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति ।

४ सम्फस्ससुत्त

४ सावत्थिनिदान । "यो खो, भिक्खवे, चक्खुसम्फस्सस्स उप्पादो ठिति पे० जरामरणस्स पातुभावो पे० यो मनोसम्फस्सस्स उप्पादो ठिति पे० जरामरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे, चक्खुसम्फस्सस्स निरोधो पे० जरामरणस्स अत्थङ्गमो पे० यो मनोसम्फस्सस्स निरोधो पे० जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति ।

५ सम्फस्सजसुत्त

५ सावत्थिनिदान । "यो खो, भिक्खवे, चक्खुसम्फस्सजाय वेदनाय उप्पादो ठिति पे० जरामरणस्स पातुभावो पे० यो मनोसम्फस्सजाय वेदनाय उप्पादो ठिति पे० जरामरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे, चक्खुसम्फस्सजाय वेदनाय निरोधो वूपसमो पे० जरामरणस्स अत्थङ्गमो पे० यो मनोसम्फस्सजाय वेदनाय निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगान वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति ।

६ सञ्ञासुत्त

६ सावत्थिनिदान । "यो खो, भिक्खवे, रूपसञ्ञाय उप्पादो ठिति पे० जरामरणस्स पातुभावो पे० यो धम्मसञ्ञाय उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगान ठिति, जरामरणस्स पातुभावो । यो च खो, भिक्खवे, रूपसञ्ञाय निरोधो पे० जरामरणस्स अत्थङ्गमो पे० यो धम्मसञ्ञाय निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगान वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति ।

७ सञ्चेतनासुत्त

७ सावत्थिनिदान। "यो खो, भिक्खवे, रूपसञ्चेतनाय उप्पादो B 1
ठिति पे० जरामरणस्स पातुभावो पे० यो धम्मसञ्चेतनाय उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगान ठिति, जरामरणस्स पातुभावो। यो च खो, भिक्खवे, रूपसञ्चेतनाय निरोधो पे० जरामरणस्स अत्थङ्गमो पे० यो धम्मसञ्चेतनाय निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगान वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति।

---

८ तण्हासुत्त

८ सावत्थिनिदान। "यो खो, भिक्खवे, रूपतण्हाय उप्पादो ठिति पे० जरामरणस्स पातुभावो पे० यो धम्मतण्हाय उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगान ठिति, जरामरणस्स पातुभावो। यो च खो, भिक्खवे, रूपतण्हाय निरोधो पे० R 2:
जरामरणस्स अत्थङ्गमो पे० यो धम्मतण्हाय निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगान वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति।

---

९ धातुसुत्त

९ सावत्थिनिदान। "यो खो, भिक्खवे, पठवीधातुया उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो पे० जरामरणस्स पातुभावो, यो आपोधातुया यो तेजोधातुया यो वायोधातुया यो आकासधातुया यो विञ्ञाणधातुया उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगान ठिति, जरामरणस्स पातुभावो। यो च खो, भिक्खवे, पठवीधातुया निरोधो पे० जरामरणस्स अत्थङ्गमो, यो आपोधातुया निरोधो यो तेजोधातुया निरोधो यो वायोधातुया निरोधो यो आकासधातुया निरोधो यो विञ्ञाणधातुया निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगान वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति।

---

१० खन्धसुत्त

१० सावत्थिनिदान । "यो खो, भिक्खवे, रूपस्स उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगान ठिति, जरामरणस्स पातुभावो। यो वेदनाय यो सञ्ञाय यो सङ्खारान यो विञ्ञाणस्स उप्पादो ठिति अभिनिब्बत्ति पातुभावो, दुक्खस्सेसो उप्पादो, रोगान ठिति, जरामरणस्स पातुभावो। यो च खो, भिक्खवे, रूपस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो, दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगान वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो। यो वेदनाय यो सञ्ञाय यो सङ्खारान यो विञ्ञाणस्स निरोधो वूपसमो अत्थङ्गमो दुक्खस्सेसो निरोधो, रोगान वूपसमो, जरामरणस्स अत्थङ्गमो" ति ।

उप्पादसंयुत्त समत्त ।

तस्सुद्दान

चक्खु रूप च विञ्ञाण, फस्सो च वेदनाय च ।
सञ्ञा च चेतना तण्हा, धातु खन्धेन ते दसा ति ॥

—— ० ——

२७ किलेससंयुत्तं

१ चक्खुसुत्तं

१. सावत्थिनिदानं । "यो, भिक्खवे, चक्खुस्मिं छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सोतस्मिं छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो घानस्मिं छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो जिव्हाय छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो कायस्मिं छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो मनस्मिं छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो इमेसु छसु ठानेसु चेतसो उपक्किलेसो पहीनो होति, नेक्खम्मनिन्नं चस्स चित्तं होति । नेक्खम्मपरिभावितं चित्तं कम्मनियं खायति अभिञ्ञा सच्छिकरणीयेसु[1] धम्मेसू" ति । B 19 R 23

---

२ रूपसुत्तं

२. सावत्थिनिदानं । "यो, भिक्खवे, रूपेसु छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सद्देसु ... यो गन्धेसु ... यो रसेसु ... यो फोट्ठब्बेसु ... यो धम्मेसु छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो इमेसु छसु ठानेसु चेतसो उपक्किलेसो पहीनो होति, नेक्खम्मनिन्नं चस्स चित्तं होति । नेक्खम्मपरिभावितं चित्तं कम्मनियं[2] खायति अभिञ्ञा सच्छिकरणीयेसु धम्मेसू" ति ।

---

३ विञ्ञाणसुत्तं

३. सावत्थिनिदानं । "यो, भिक्खवे, चक्खुविञ्ञाणस्मिं छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सोतविञ्ञाणस्मिं ... यो घानविञ्ञाणस्मिं ... यो जिव्हाविञ्ञाणस्मिं ... यो कायविञ्ञाणस्मिं ... यो मनोविञ्ञाणस्मिं छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो इमेसु छसु ठानेसु चेतसो उपक्किलेसो पहीनो होति,
नेक्खम्मनिन्नं चस्स चित्तं होति । नेक्खम्मपरिभावितं चित्तं कम्मनियं R 2
खायति अभिञ्ञा सच्छिकरणीयेसु धम्मेसू" ति ।

---

१ सच्छिकरणियेसु – रो० । २ कम्मनीयं – सी० ।

४ सम्फस्ससुत्त

5 ४ सावत्थिनिदान । "यो, भिक्खवे, चक्खुसम्फस्सस्मि छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सोतसम्फस्सस्मि यो घानसम्फस्सस्मि यो जिव्हासम्फस्सस्मि यो कायसम्फस्सस्मि यो मनोसम्फस्सस्मि छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो पे० अभिञ्ञा सच्छिकरणीयेसु धम्मेसू" ति ।

---

५ सम्फस्सजसुत्त

५ सावत्थिनिदान । "यो, भिक्खवे, चक्खुसम्फस्सजाय वेदनाय छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सोतसम्फस्सजाय वेदनाय यो घानसम्फस्सजाय वेदनाय यो जिव्हासम्फस्सजाय वेदनाय यो कायसम्फस्सजाय वेदनाय यो मनोसम्फस्सजाय वेदनाय छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो पे० अभिञ्ञा सच्छिकरणीयेसु धम्मेसू" ति ।

---

६ सञ्ञासुत्त

६ सावत्थिनिदान । "यो, भिक्खवे, रूपसञ्ञाय छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सद्दसञ्ञाय यो गन्धसञ्ञाय यो रससञ्ञाय यो फोट्ठब्बसञ्ञाय यो धम्मसञ्ञाय छन्दरागो चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो पे० अभिञ्ञा सच्छिकरणीयेसु धम्मेसू" ति ।

---

७ सञ्चेतनासुत्तं

७ सावत्थिनिदान । "यो, भिक्खवे, रूपसञ्चेतनाय छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सद्दसञ्चेतनाय यो गन्धसञ्चेतनाय
234 यो रससञ्चेतनाय यो फोट्ठब्बसञ्चेतनाय यो धम्मसञ्चेतनाय छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो पे० अभिञ्ञा सच्छिकरणीयेसु धम्मेसू" ति ।

---

८ तण्हासुत्त

196 ८ सावत्थिनिदान । "यो, भिक्खवे, रूपतण्हाय छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो सद्दतण्हाय यो गन्धतण्हाय यो

रसतण्हाय यो फोट्ठब्बतण्हाय यो धम्मतण्हाय छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो पे० अभिञ्ञा सच्छिकरणीयेसु धम्मेसू" ति ।

९ धातुसुत्तं

९ सावत्थिनिदानं । "यो, भिक्खवे, पठवीधातुया[1] छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यो आपोधातुया यो तेजोधातुया यो वायोधातुया यो आकासधातुया यो विञ्ञाणधातुया छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो इमेसु छसु ठानेसु चेतसो उपक्किलेसो पहीनो होति, नेक्खम्मनिन्नं चस्स चित्तं होति । नेक्खम्मपरिभावितं चित्तं कम्मनियं खायति अभिञ्ञा सच्छिकरणीयेसु धम्मेसू" ति ।

१० खन्धसुत्तं

१० सावत्थिनिदानं । "यो, भिक्खवे, रूपस्मिं छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो पे० यो विञ्ञाणस्मिं छन्दरागो, चित्तस्सेसो उपक्किलेसो । यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो इमेसु पञ्चसु ठानेसु चेतसो उपक्किलेसो पहीनो होति, नेक्खम्मनिन्नं चस्स चित्तं होति । नेक्खम्मपरिभावितं चित्तं कम्मनियं खायति अभिञ्ञा सच्छिकरणीयेसु धम्मेसू" ति ।

किलेससंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्दानं

चक्खु रूपं च विञ्ञाणं, फस्सो च वेदनाय च । R 2
सञ्ञा च चेतना तण्हा, धातु खन्धेन ते दसा ति ॥

--- o ---

१ पथवीधातुया – सी०, म० ।

२८. सारिपुत्तसंयुत्तं

१ विवेकजसुत्त

97 १ एक समय आयस्मा सारिपुत्तो[1] सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थि पिण्डाय पाविसि । सावत्थिय[2] पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्त पिण्डपातपटिक्कन्तो येन अन्धवन तेनुपसङ्कमि दिवाविहाराय । अन्धवन अज्झोगाहेत्वा[3] अञ्ञातरस्मि रुक्खमूले दिवाविहार निसीदि ।

अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो सायन्हसमय[4] पटिसल्लाना[5] वुट्ठितो येन जेतवन अनाथपिण्डिकस्स आरामो तेनुपसङ्कमि । अद्दसा खो आयस्मा आनन्दो आयस्मन्त सारिपुत्त दूरतो व आगच्छन्त । दिस्वान आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोच – "विप्पसन्नानि खो ते, आवुसो सारिपुत्त, इन्द्रियानि, परिसुद्धो मुखवण्णो परियोदातो । कतमेनायस्मा सारिपुत्तो अज्ज विहारेन विहासी" ति ?

"इधाह, आवुसो, विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्क सविचार विवेकज पीतिसुख पठम[6] झान[6] उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्ह, आवुसो, न एव होति – 'अह पठम झान समापज्जामी' ति वा 'अह पठम झान समापन्नो' ति वा 'अह पठमा झाना वुट्ठितो' ति वा" ति ।

36 "तथा हि पनायस्मतो सारिपुत्तस्स दीघरत्त अहङ्कारममङ्कारमानानुसया सुसमूहता । तस्मा आयस्मतो सारिपुत्तस्स न एव होति – 'अह पठम झान समापज्जामी' ति वा 'अह पठम झान समापन्नो' ति वा 'अह पठमा झाना वुट्ठितो' ति वा" ति ।

---

२ अवितक्कसुत्त

२ सावत्थिनिदान । अद्दसा खो आयस्मा आनन्दो पे० आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोच – "विप्पसन्नानि खो ते, आवुसो सारिपुत्त,

---

१ सारीपुत्तो – स्या० । २ सावत्थि – सी०, रो० । ३ अज्झोगहेत्वा – सी०, रो० । ४ सायण्हसमय – सी०, स्या०, रो० । ५ पतिसल्लाणा – सी०, पटिसल्लाणा – स्या०, रो० । ६–६ पठमज्झान – सी०, रो० ।

इन्द्रियानि, परिसुद्धो मुखवण्णो परियोदातो । कतमेनायस्मा सारिपुत्तो अज्ज विहारेन विहासी'' ति ?

"इधाह, आवुसो, वितक्कविचारान वूपसमा अज्झत्त सम्पसादन चेतसो एकोदिभाव अवितक्क अविचार समाधिज पीतिसुख दुतिय झान उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्ह, आवुसो, न एव होति – 'अह दुतिय झान समापज्जामी' ति वा 'अह दुतिय झान समापन्नो' ति वा 'अह दुतिया झाना वुट्ठितो' ति वा'' ति । B 198

"तथा हि पनायस्मतो सारिपुत्तस्स दीघरत्त अहङ्कारममङ्कारमानानुसया सुसमूहता । तस्मा आयस्मतो सारिपुत्तस्स न एव होति – 'अह दुतिय झान समापज्जामी' ति वा 'अह दुतिय झान समापन्नो' ति वा 'अह दुतिया झाना वुट्ठितो' ति वा'' ति ।

---

३ पीतिसुत्त

३ सावत्थिनिदान । अद्दसा खो आयस्मा आनन्दो पे० "विप्पसन्नानि खो ते, आवुसो सारिपुत्त, इन्द्रियानि, परिसुद्धो मुखवण्णो परियोदातो । कतमेनायस्मा सारिपुत्तो अज्ज विहारेन विहासी'' ति ?

"इधाह, आवुसो, पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहासि[1] सतो च सम्पजानो सुख च कायेन पटिसवेदेमि, य त अरिया आचिक्खन्ति 'उपेक्खको सतिमा सुखविहारी' ति ततिय[2] झान[2] उपसम्पज्ज विहरामि । R 237
तस्स मय्ह आवुसो न एव होति – 'अह ततिय झान समापज्जामी' ति वा 'अह ततिय झान समापन्नो' ति वा 'अह ततिया झाना वुट्ठितो' ति वा'' ति ।

"तथा हि पनायस्मतो सारिपुत्तस्स दीघरत्त अहङ्कारममङ्कारमानानुसया सुसमूहता । तस्मा आयस्मतो सारिपुत्तस्स न एव होति – 'अह ततिय झान समापज्जामी' ति वा 'अह ततिय झान समापन्नो' ति वा 'अह ततिया झाना वुट्ठितो' ति वा'' ति ।

---

४ उपेक्खासुत्तं

४ सावत्थिनिदान । अद्दसा खो आयस्मा आनन्दो पे० "विप्पसन्नानि खो ते, आवुसो सारिपुत्त, इन्द्रियानि, परिसुद्धो मुखवण्णो परियोदातो । कतमेनायस्मा सारिपुत्तो अज्ज विहारेन विहासी'' ति ?

---

१ विहरामि – सी०, स्या०, रो० । २–२ ततियज्झान – सी०, रो०

"इधाह, आवुसो, सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सान अत्थङ्गमा अदुक्खमसुख उपेक्खासतिपारिसुद्धि
199 चतुत्थ झान उपसम्पज्ज विहरामि। तस्स मय्ह, आवुसो, न एव होति – 'अह चतुत्थ झान समापज्जामी' ति वा 'अह चतुत्थ झान समापन्नो' ति वा 'अह चतुत्था झाना वुट्ठितो' ति वा" ति ।

"तथा हि पनायस्मतो सारिपुत्तस्स दीघरत्त अहङ्कारममङ्कार-मानानुसया सुसमूहता । तस्मा आयस्मतो सारिपुत्तस्स न एव होति – 'अह चतुत्थ झान समापज्जामी' ति वा 'अह चतुत्थ झान समापन्नो' ति वा 'अह चतुत्था झाना वुट्ठितो' ति वा" ति ।

---

५ आकासानञ्चायतनसुत्त

५ सावत्थिनिदान । अद्दसा खो आयस्मा आनन्दो पे० इधाह, आवुसो, सब्बसो रूपसञ्ञान समतिक्कमा पटिघसञ्ञान अत्थङ्गमा नानत्तसञ्ञान अमनसिकारा अनन्तो आकासो ति आकासानञ्चायतन उपसम्पज्ज विहरामि पे० वुट्ठितो ति वा ति ।

---

६ विञ्ञाणञ्चायतनसुत्त

६ सावत्थिनिदान । अद्दसा खो आयस्मा आनन्दो पे० इधाह, आवुसो, सब्बसो आकासानञ्चायतन समतिक्कम्म विञ्ञाण-ञ्चायतन[1] उपसम्पज्ज विहरामि पे० वुट्ठितो ति वा ति ।

---

७ आकिञ्चञ्ञायतनसुत्त

७ सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो पे० इधाह, आवुसो, सब्बसो विञ्ञाणञ्चायतन समतिक्कम्म, नत्थि किञ्ची ति आकिञ्चञ्ञायतन उपसम्पज्ज विहरामि . पे० वुट्ठितो ति वा ति ।

---

८ नेवसञ्ञानासञ्ञायतनसुत्त

238 ८ सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो पे० इधाह, आवुसो[2], आकिञ्चञ्ञायतन समतिक्कम्म नेवसञ्ञानासञ्ञा-यतन उपसम्पज्ज विहरामि पे० वुट्ठितो ति वा ति ।

---

१ अनन्त ० – सी०, स्या०, रो० । २ आवुसा सब्बसो – सी०, रो० ।

९ निरोधसमापत्तिसुत्त

९ सावत्थिनिदान । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो पे० "इधाहं, आवुसो, सब्बसो नेवसञ्ञानासञ्ञायतन समतिक्कम्म सञ्ञावेदयितनिरोध उपसम्पज्ज विहरामि । तस्स मय्हं, आवुसो, न एव होति – B 'अहं सञ्ञावेदयितनिरोध समापज्जामी' ति वा 'अहं सञ्ञावेदयितनिरोध समापन्नो' ति वा 'अहं सञ्ञावेदयितनिरोधा वुट्ठितो' ति वा" ति ।

"तथा हि पनायस्मतो सारिपुत्तस्स दीघरत्त अहङ्कारममङ्कारमानानुसया सुसमूहता । तस्मा आयस्मतो सारिपुत्तस्स न एव होति – 'अहं सञ्ञावेदयितनिरोध समापज्जामी' ति वा 'अहं सञ्ञावेदयितनिरोध समापन्नो' ति वा 'अहं सञ्ञा वेदयितनिरोधा वुट्ठितो' ति वा" ति ।

---

१० सूचिमुखीसुत्तं

१० एक समय आयस्मा सारिपुत्तो राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो पुब्बण्हसमय निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय राजगहे[1] पिण्डाय पाविसि । राजगहे सपदान पिण्डाय चरित्वा त पिण्डपात अञ्ञातर कुट्टमूल[2] निस्साय परिभुञ्जति[3] । अथ खो सूचिमुखी[4] परिब्बाजिका[5] येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा आयस्मन्त सारिपुत्त एतदवोच –

"किं नु खो, समण, अधोमुखो भुञ्जसी" ति ?
"न ख्वाहं, भगिनि, अधोमुखो भुञ्जामी" ति ।
"तेन हि, समण, उब्भमुखो भुञ्जसी" ति ?
"न ख्वाहं, भगिनि, उब्भमुखो भुञ्जामी" ति ।
"तेन हि, समण, दिसामुखो भुञ्जसी" ति ? R 2
"न ख्वाहं, भगिनि, दिसामुखो भुञ्जामी" ति ।
"तेन हि, समण, विदिसामुखो भुञ्जसी" ति ?
"न ख्वाहं, भगिनि, विदिसामुखो भुञ्जामी" ति ।

---

१ राजगहं – सी०, स्या० । २ कुट्टमूल – म०, कुड्ड – रो० । ३ भुञ्जति – स्या० । ४ सुचिमुखी – म०, रो० । ५ परिब्बाजका – स्या० ।

"'किं नु, समण, अधोमुखो भुञ्जसी' ति इति पुट्ठो समानो 'न ख्वाहं, भगिनि, अधोमुखो भुञ्जामी' ति वदेसि। 'तेन हि, समण, उब्भमुखो भुञ्जसी' ति इति पुट्ठो समानो 'न ख्वाहं, भगिनि, उब्भमुखो भुञ्जामी' ति वदेसि। 'तेन हि, समण, दिसामुखो भुञ्जसी' ति इति पुट्ठो समानो 'न ख्वाहं, भगिनि, दिसामुखो भुञ्जामी' ति वदेसि। 'तेन हि, समण, विदिसामुखो भुञ्जसी' ति इति पुट्ठो समानो 'न ख्वाहं, भगिनि, विदिसामुखो भुञ्जामी' ति वदेसि। कथञ्चरहि, समण, भुञ्जसी" ति ?

"ये हि केचि, भगिनि, समणब्राह्मणा वत्थुविज्जातिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीविकं कप्पेन्ति, इमे वुच्चन्ति, भगिनि, समणब्राह्मणा 'अधोमुखा भुञ्जन्ती' ति। ये हि केचि, भगिनि, समणब्राह्मणा नक्खत्तविज्जातिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीविकं कप्पेन्ति, इमे वुच्चन्ति, भगिनि, समणब्राह्मणा 'उब्भमुखा भुञ्जन्ती' ति। ये हि केचि, भगिनि, समणब्राह्मणा दूतेय्यपहिणगमनानुयोगाय[1] मिच्छाजीवेन जीविकं कप्पेन्ति, इमे वुच्चन्ति, भगिनि, समणब्राह्मणा 'दिसामुखा भुञ्जन्ती' ति। ये हि केचि, भगिनि, समणब्राह्मणा अङ्गविज्जातिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीविकं कप्पेन्ति, इमे वुच्चन्ति, भगिनि, समणब्राह्मणा 'विदिसामुखा भुञ्जन्ती' ति।

"सो ख्वाहं, भगिनि, न वत्थुविज्जातिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीविकं कप्पेमि, न नक्खत्तविज्जातिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीविकं कप्पेमि, न दूतेय्यपहिणगमनानुयोगाय मिच्छाजीवेन जीविकं कप्पेमि, न अङ्गविज्जातिरच्छानविज्जाय मिच्छाजीवेन जीविकं कप्पेमि। धम्मेन भिक्खं परियेसामि, धम्मेन भिक्खं परियेसित्वा भुञ्जामी" ति।

अथ खो सूचिमुखी परिब्बाजिका राजगहे रथियाय रथियं सिङ्घाटकेन सिङ्घाटकं उपसङ्कमित्वा एवमारोचेसि – "धम्मिकं समणा सक्यपुत्तिया आहारं आहारेन्ति, अनवज्जं समणा सक्यपुत्तिया आहारं आहारेन्ति। देथ समणानं सक्यपुत्तियानं पिण्डं" ति।

सारिपुत्तसंयुत्तं समत्तं।

१. ० पहीनगमनानुयोगा – सी०, ० पहीणगमनानुयोगा – रो०, ० यागा – स्या०।

तस्सुद्दानं

*विवेकजं[1] अवितक्कं[2], पीति उपेक्खा[3] चतुत्थकं[3] ।
आकासञ्चेव विञ्ञाणं, आकिञ्च नेवसञ्ञिना ।
निरोधो[4] नवमो[4] वुत्तो, दमं सूचिमुखी चा ति* ।।

———— ० ————

१ विवेक – स्या०, रो० । २ ० च – स्या०, रो० । ३–३ उपेखा च आकास – सी० ।
४–४ निरोधेनगहे – रो० ।

– एत्थ सी० पोत्थके अयं गाथा दिस्सति –

विवेकज अवितक्क पीति उपेखा च आकास ।
विञ्ञाणञ्चेव आकिञ्चञ्ञा
नेवसञ्ञा च निरोधो सूचिमुखी चा ति ।।

२९. नागसंयुत्तं

१ सुद्धिकसुत्त

202 १ सावत्थिनिदान। "चतस्सो इमा, भिक्खवे, नागयोनियो। कतमा चतस्सो? अण्डजा नागा, जलाबुजा नागा, ससेदजा नागा, ओपपातिका[1] नागा – इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो नागयोनियो" ति।

---

२ पणीततरसुत्त

२ सावत्थिनिदान। "चतस्सो इमा, भिक्खवे, नागयोनियो। कतमा चतस्सो? अण्डजा नागा, जलाबुजा नागा, ससेदजा नागा,
241 ओपपातिका नागा। तत्र, भिक्खवे, अण्डजेहि नागेहि जलाबुजा च ससेदजा च ओपपातिका च नागा पणीततरा। तत्र, भिक्खवे, अण्डजेहि च जलाबुजेहि च नागेहि ससेदजा च ओपपातिका च नागा पणीततरा। तत्र, भिक्खवे, अण्डजेहि च जलाबुजेहि च ससेदजेहि च नागेहि ओपपातिका नागा पणीततरा। इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो नागयोनियो" ति।

---

३ उपोसथसुत्त

३ एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे। अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त[2] अभिवादेत्वा[2] एकमन्त निसीदि। एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे अण्डजा नागा उपोसथ उपवसन्ति वोस्सट्ठकाया च भवन्ती" ति?

"इध, भिक्खु, एकच्चान अण्डजान नागान एव होति – 'मय खो पुब्बे कायेन द्वयकारिनो अहुम्ह, वाचाय द्वयकारिनो, मनसा द्वयकारिनो। ते मय कायेन द्वयकारिनो, वाचाय द्वयकारिनो, मनसा द्वयकारिनो, कायस्स भेदा पर मरणा अण्डजान नागान सहब्यत[3] उपपन्ना। सचज्ज मय कायेन सुचरित चरेय्याम, वाचाय सुचरित चरेय्याम, मनसा सुचरित चरेय्याम,

---

१ उपपातिका – स्या०। २–२ म० पोत्थके नत्थि। ३ सहब्यत – सी०, रो०।

एव मय कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जेय्याम । B 20
हन्द मय एतरहि कायेन सुचरित चराम, वाचाय सुचरित चराम, मनसा सुचरित चरामा' ति । अय खो, भिक्खु, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चे अण्डजा नागा उपोसथ उपवसन्ति वोस्सट्ठकाया च भवन्ती'' ति ।

४ दुतियउपोसथसुत्त

४ सावत्थिनिदान । अथ खो अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा R 24
पे० एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे जलाबुजा नागा उपोसथ उपवसन्ति वोस्सट्ठकाया च भवन्ती'' ति ? (सब्ब वित्थारेतब्ब)

"अय खो, भिक्खु, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चे जलाबुजा नागा उपोसथ उपवसन्ति वोस्सट्ठकाया च भवन्ती'' ति ।

५ ततियउपोसथसुत्त

५ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे ससेदजा नागा उपोसथ उपवसन्ति वोस्सट्ठकाया च भवन्ती'' ति ?

(सब्ब वित्थारेतब्ब)

"अय खो, भिक्खु, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चे ससेदजा नागा उपोसथ उपवसन्ति वोस्सट्ठकाया च भवन्ती'' ति ।

६ चतुत्थउपोसथसुत्तं

६ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे ओपपातिका नागा उपोसथ उपवसन्ति वोस्सट्ठकाया च भवन्ती'' ति ?

"इध, भिक्खु, एकच्चान ओपपातिकान नागान एव होति – 'मय खो पुब्बे कायेन द्वयकारिनो अहुम्ह, वाचाय द्वयकारिनो, मनसा द्वयकारिनो । ते मय कायेन द्वयकारिनो, वाचाय द्वयकारिनो, मनसा द्वयकारिनो कायस्स भेदा पर मरणा ओपपातिकान नागान सहब्यत उपपन्ना । सचज्ज मय कायेन सुचरित चरेय्याम, वाचाय मनसा सुचरित चरेय्याम, एव मय कायस्स भेदा पर मरणा सुगति सग्ग लोक उपपज्जेय्याम । हन्द मय एतरहि कायेन सुचरित चराम, वाचाय मनसा

B
R

सुचरित चरामा' ति । अथ खो, भिक्खु, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चे ओपपातिका नागा उपोसथ उपवसन्ति वोस्सट्ठकाया च भवन्ती'' ति ।

---

७ सुतसुत्तं

७ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा अण्डजान नागान सहब्यत उपपज्जती" ति ?

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी होति, मनसा द्वयकारी होति । तस्स सुत होति – 'अण्डजा नागा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एव होति – 'अहो वताह कायस्स भेदा पर मरणा अण्डजान नागान सहब्यत उपपज्जेय्य'[1] ति । सो कायस्स भेदा पर मरणा अण्डजान नागान सहब्यत उपपज्जति । अय खो, भिक्खु, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा अण्डजान नागान सहब्यत उपपज्जती'' ति ।

---

८ दुतियसुतसुत्तं

८ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा जलाबुजान नागान सहब्यत उपपज्जती" ति पे०
244 अय खो, भिक्खु, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा जलाबुजान नागान सहब्यत उपपज्जती ति ।

---

९ ततियसुतसुत्तं

९ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त
205 एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा ससेदजान नागान सहब्यत उपपज्जती" ति पे० अय खो, भिक्खु, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा ससेदजान नागान सहब्यत उपपज्जती ति ।

---

१ उपपज्जती – सी० ।

१० चतुत्थसुतसुत्त

१० सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा ओपपातिकान नागान सहब्यत उपपज्जती" ति ?

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी, मनसा द्वयकारी । तस्स सुत होति – 'ओपपातिका नागा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एव होति – 'अहो वताह कायस्स भेदा पर मरणा ओपपातिकान नागान सहब्यत उपपज्जेय्य' ति । सो कायस्स भेदा पर मरणा ओपपातिकान नागान सहब्यत उपपज्जति । अय खो, भिक्खु, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा ओपपातिकान नागान सहब्यत उपपज्जती" ति ।

११–२० अण्डजदानूपकारसुत्तदसक

११–२० एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर R 2
मरणा अण्डजान नागान सहब्यत उपपज्जती" ति ?

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी, मनसा द्वयकारी । तस्स सुत होति – 'अण्डजा नागा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एव होति – 'अहो वताह कायस्स भेदा पर मरणा अण्डजान नागान सहब्यत उपपज्जेय्य' ति । सो अन्न देति । सो कायस्स भेदा पर मरणा अण्डजान नागान सहब्यत उपपज्जति । अय खो, भिक्खु, हेतु पे० उपपज्जती ति पे० सो पान देति पे० वत्थ देति पे० यान देति पे० माल देति पे० गन्ध देति पे० विलेपन देति पे० सेय्य देति पे० आवसथ देति पे० पदीपेय्य देति । सो कायस्स भेदा पर मरणा अण्डजान नागान B 2
सहब्यत उपपज्जति । अय खो, भिक्खु, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा अण्डजान नागान सहब्यत उपपज्जती" ति ।

२१–५० जलाबुजादिदानूपकारसुत्तत्तिंसक

२१–५० सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच –"को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो

कायस्स भेदा परं मरणा जलाबुजानं नागानं पे० संसेदजानं नागानं पे० ओपपातिकानं नागानं सहब्यतं उपपज्जती" ति ?

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी, मनसा द्वयकारी । तस्स सुतं होति– 'ओपपातिका नागा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एवं होति – 'अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं नागानं सहब्यतं उपपज्जेय्यं' ति । सो अन्नं देति पे० पानं देति पे० पदीपेय्यं देति । सो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं नागानं सहब्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु,
46 हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा ओपपातिकानं नागानं सहब्यतं उपपज्जती" ति । (इमिना पेय्यालेन दस[1] दस सुत्तन्ता कातब्बा । एवं चतूसु योनीसु चत्तालीसं[2] वेय्याकरणा[3] होन्ति[4] । पुरिमेहि पन दसहि सुत्तन्तेहि सह होन्ति पण्णाससुत्तन्ता ति ।)

नागसंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्दानं

*सुद्धिकं[5] पणीततरं, चतुरो च उपोसथा ।
तस्स सुतं चतुरो च, दानूपकारा च[6] तालीसं[6] ।
पण्णासं[7] पिण्डतो सुत्ता[7], नागम्हि सुप्पकासिता ति* ॥

—— ० ——

१ सह – स्या०, सी०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । २ चत्तारीसं – सी०, चत्तारीस – रो०, चत्ताळीसं – स्या० । ३ वेय्याकरणानि – सी०, रो० । ४ कातब्बानि – सी०, रो०, कातब्बा – स्या० । ५ सुद्धकं च – स्या०, सुद्धिकं च – रो० । ६–६ चतुरो – स्या०, रो० । ७–७ स्या०, रो० पोत्थकेसु नत्थि । *–* एत्थ सी० पोत्थके अयं गाथा दिस्सति –

सुद्धिकं पणीततरं चत्तारो उपोसथ पुच्छका ।
तस्स सुतं चत्तारो चतुरो सुचरितेन ।
दानुपकारा चत्तारो नागे सुप्पकासिता ॥

३०. सुपण्णसंयुत्तं

१ सुद्धिकसुत्त

१ सावत्थिनिदान । "चतस्सो इमा, भिक्खवे, सुपण्ण- B 20
योनियो । कतमा चतस्सो ? अण्डजा सुपण्णा, जलाबुजा सुपण्णा, ससेदजा सुपण्णा, ओपपातिका[1] सुपण्णा – इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो सुपण्णयोनियो" ति ।

---

२ हरन्तिसुत्त

२ सावत्थिनिदान । "चतस्सो इमा, भिक्खवे, सुपण्ण- R 24
योनियो । कतमा चतस्सो ? अण्डजा पे० इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो सुपण्णयोनियो । तत्र, भिक्खवे, अण्डजा सुपण्णा अण्डजे[2] व[2] नागे हरन्ति न जलाबुजे न ससेदजे न ओपपातिके । तत्र, भिक्खवे, जलाबुजा सुपण्णा अण्डजे च जलाबुजे च नागे हरन्ति न ससेदजे न ओपपातिके । तत्र, भिक्खवे, ससेदजा सुपण्णा अण्डजे च जलाबुजे च ससेदजे च नागे हरन्ति न ओपपातिके । तत्र, भिक्खवे, ओपपातिका सुपण्णा अण्डजे च जलाबुजे च ससेदजे च ओपपातिके च नागे हरन्ति । इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो सुपण्णयोनियो" ति ।

---

३ द्वयकारीसुत्त

३ सावत्थिनिदान । अञ्ञतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवन्त अभिवादेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा अण्डजान सुपण्णान सहब्यत[3] उपपज्जती" ति ?

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी, मनसा द्वयकारी । तस्स सुत होति – 'अण्डजा सुपण्णा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एव होति – 'अहो वताह कायस्स भेदा पर मरणा अण्डजान सुपण्णान सहब्यत उपपज्जेय्य' ति । सो कायस्स भेदा

---

१ उपपातिका – स्या० । २ २ अण्डजे – सी०, स्या०, रो० । ३ सहव्यत – सी०, रो० ।

पर मरणा अण्डजान सुपण्णान सहब्यत उपपज्जति । अय खो, भिक्खु,
B. 404 हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा अण्डजान सुपण्णान सहब्यत उपपज्जती" ति ।

४–६ दुतियादिद्वयकारीसुत्तत्तिकं

४–६ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु
R. 248 भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा जलाबुजान सुपण्णान पे० संसेदजान सुपण्णान पे० ओपपातिकान सुपण्णान सहब्यत उपपज्जती" ति ?

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी मनसा द्वयकारी । तस्स सुत होति – 'ओपपातिका सुपण्णा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एव होति – 'अहो वताह कायस्स भेदा पर मरणा ओपपातिकान सुपण्णान सहब्यत उपपज्जेय्य' ति । सो कायस्स भेदा पर मरणा ओपपातिकान सुपण्णान सहब्यत उपपज्जति । अय खो, भिक्खु, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा ओपपातिकान सुपण्णान सहब्यत उपपज्जती" ति ।

७–१६ अण्डजदानूपकारसुत्तदसकं

७–१६ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच –"को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा अण्डजान सुपण्णान सहब्यत उपपज्जती" ति ?

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी, मनसा द्वयकारी । तस्स सुत होति –'अण्डजा सुपण्णा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एव होति – 'अहो वताह कायस्स भेदा पर मरणा अण्डजान सुपण्णान सहब्यत उपपज्जेय्य' ति । सो अन्न देति पे० पान देति वत्थ देति यान देति माल देति गन्ध देति विलेपन देति सेय्य देति आवसथ देति पदीपेय्य देति । सो कायस्स भेदा पर मरणा अण्डजान सुपण्णान सहब्यत उपपज्जति । अय खो, भिक्खु, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा अण्डजान सुपण्णान सहब्यत उपपज्जती" ति ।

१७–४६ जलाबुजदानूपकारसुत्त

१७–४६ सावत्थिनिदान। एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा जलाबुजान सुपण्णान पे० ससेदजान सुपण्णान पे० ओपपातिकान सुपण्णान सहब्यत उपपज्जती" ति ? B 20 R 24

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन द्वयकारी होति, वाचाय द्वयकारी, मनसा द्वयकारी। तस्स सुत होति – 'ओपपातिका सुपण्णा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति। तस्स एव होति –'अहो वताह कायस्स भेदा पर मरणा ओपपातिकान सुपण्णान सहब्यत उपपज्जेय्य' ति। सो अन्न देति पे० पान देति पे० पदीपेय्य देति। सो कायस्स भेदा पर मरणा ओपपातिकान सुपण्णान सहब्यत उपपज्जति। अय खो, भिक्खु, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा ओपपातिकान सुपण्णान सहब्यत उपपज्जती" ति।

(एव पिण्डकेन छचत्तालीस[1] सुत्तन्ता होन्ति।)

सुपण्णसयुत्त समत्त।

तस्सुद्दान

सुद्धिक[2] हरन्ति चेव, द्वयकारी च[3] चतुरो[3]।
दानूपकारा तालीस[4], सुपण्णे[5] सुप्पकासिता[6] ति॥

———

१ छत्ताळीस – स्या०, छचत्तालीस – रो०। २ सुद्धक – सी०, स्या०, रो०। ३–३ चतुरो च – सी०, रो०, चतुरो पि च – स्या०। ४ च चत्तारो – रो०, चत्तारी – सी०, चत्तारो – स्या०। ५ सुपण्णा – सी०, रो०, सुपण्णेहि – स्या०। ६ सुपकासिता – रो०।

३१. गन्धब्बकायसंयुत्तं

१ सुद्धिकसुत्त

B 210 १ एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथ-
R 250 पिण्डिकस्स आरामे पे० भगवा एतदवोच – "गन्धब्बकायिके वो, भिक्खवे, देवे देसेस्सामि । त सुणाथ । कतमा[1] च, भिक्खवे, गन्धब्बकायिका देवा ? सन्ति, भिक्खवे, मूलगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्खवे, सारगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्खवे, फेग्गुगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्खवे, तचगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्खवे, पपटिकगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्खवे, पत्तगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्खवे, पुप्फगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्खवे, फलगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्खवे, रसगन्धे अधिवत्था देवा । सन्ति, भिक्खवे, गन्धगन्धे अधिवत्था देवा । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, गन्धब्बकायिका देवा" ति ।

२ सुचरितसुत्त

२ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा गन्धब्बकायिकान देवान सहब्यत उपपज्जती" ति ?

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन सुचरित चरति, वाचाय सुचरित चरति, मनसा सुचरित चरति । तस्स सुत होति – गन्धब्बकायिका देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एव होति – 'अहो वताह कायस्स भेदा पर मरणा गन्धब्बकायिकान देवान सहब्यत उपपज्जेय्य' ति । सो कायस्स भेदा पर मरणा गन्धब्बकायिकान देवान सहब्यत उपपज्जति । अय खो, भिक्खु, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा गन्धब्बकायिकान देवान सहब्यत उपपज्जती" ति ।

३ मूलगन्धदातासुत्त

R 251 ३ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो

१ कतमे – सी०, स्या०, रो० ।

कायस्स भेदा पर मरणा मूलगन्धे अधिवत्थान देवान सहब्यत उपपज्जती'' ति ? B 21

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन सुचरित चरति, वाचाय सुचरित चरति, मनसा सुचरित चरति। तस्स सुत होति – 'मूलगन्धे अधिवत्था देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति। तस्स एव होति – 'अहो वताह कायस्स भेदा पर मरणा मूलगन्धे अधिवत्थान देवान सहब्यत उपपज्जेय्य' ति। सो दाता होति मूलगन्धान। सो कायस्स भेदा पर मरणा मूलगन्धे अधिवत्थान देवान सहब्यत उपपज्जति। अय खो, भिक्खु, हेतु पे० येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा मूलगन्धे अधिवत्थान देवान सहब्यत उपपज्जती'' ति।

४–१२ सारगन्धादिदातासुत्तनवक

४–१२ सावत्थिनिदान। एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा सारगन्धे अधिवत्थान देवान पे० फेग्गुगन्धे अधिवत्थान देवान तचगन्धे अधिवत्थान देवान पपटिकगन्धे अधिवत्थान देवान पत्तगन्धे अधिवत्थान देवान पुप्फगन्धे अधिवत्थान देवान फलगन्धे अधिवत्थान देवान रसगन्धे अधिवत्थान देवान गन्धगन्धे अधिवत्थान देवान सहब्यत उपपज्जती'' ति ?

"इध, भिक्खु[1], एकच्चो कायेन सुचरित चरति, वाचाय सुचरित चरति, मनसा सुचरित चरति। तस्स सुत होति – 'सारगन्धे अधिवत्था देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति। तस्स एव होति – 'अहो वताह कायस्स भेदा पर मरणा सारगन्धे अधिवत्थान देवान पे० फेग्गुगन्धे अधिवत्थान देवान तचगन्धे अधिवत्थान देवान पपटिकगन्धे अधिवत्थान देवान पत्तगन्धे अधिवत्थान देवान पुप्फगन्धे अधिवत्थान देवान फलगन्धे अधिवत्थान देवान रसगन्धे अधिवत्थान देवान गन्धगन्धे अधिवत्थान देवान सहब्यत उपपज्जेय्य' ति। सो दाता होति सारगन्धान पे० सो दाता होति फेग्गुगन्धान सो दाता होति तचगन्धान सो दाता होति पपटिकगन्धान सो दाता होति पत्तगन्धान सो दाता होति पुप्फगन्धान सो दाता होति फलगन्धान सो दाता होति रसगन्धान सो दाता होति गन्धगन्धान। R 2

---

१ भिक्खवे भिक्खु – स्या०।

सो कायस्स भेदा परा मरणा गन्धगन्धे अधिवत्थान देवान सहब्यत उप-
252 पज्जति । अय खो, भिक्खु, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा गन्धगन्धे अधिवत्थान देवान सहब्यत उपपज्जती'' ति ।

१३–२२ मूलगन्धदानूपकारसुत्तदसक

१३–२२ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा मूलगन्धे अधिवत्थान देवान सहब्यत उपपज्जती'' ति ?

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन सुचरित चरति, वाचाय सुचरित चरति, मनसा सुचरित चरति । तस्स सुत होति – 'मूलगन्धे अधिवत्था देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एव होति – 'अहो वताह कायस्स भेदा पर मरणा मूलगन्धे अधिवत्थान देवान सहब्यत उपपज्जेय्य' ति । सो अन्न देति पे० पान देति वत्थ देति यान देति माल देति गन्ध देति विलेपन देति सेय्य देति आवसथ देति पदीपेय्य देति । सो कायस्स भेदा पर मरणा मूलगन्धे अधिवत्थान देवान सहब्यत उपपज्जति । अय खो, भिक्खु, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परा मरणा मूलगन्धे अधिवत्थान देवान सहब्यत उपपज्जती'' ति ।

२३–११२ सारगन्धादिदानूपकारसुत्तनवुतिक

R. 253 २३–११२ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा सारगन्धे अधिवत्थान देवान पे० फेग्गुगन्धे अधिवत्थान देवान तचगन्धे अधिवत्थान देवान पपटिकगन्धे अधिवत्थान देवान पत्तगन्धे अधिवत्थान देवान पुप्फगन्धे अधिवत्थान देवान फलगन्धे अधिवत्थान देवान रसगन्धे अधिवत्थान देवान गन्धगन्धे अधिवत्थान देवान सहब्यत उपपज्जती'' ति ?

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन सुचरित चरति, वाचाय सुचरित चरति, मनसा सुचरित चरति । तस्स सुत होति – 'गन्धगन्धे अधिवत्था देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एव होति – 'अहो

३२. वलाहकसंयुत्तं

१ सुद्धिकसुत्त

B 214, R 254 १ सावत्थिनिदान । "वलाहककायिके वो[1], भिक्खवे, देवे देसेस्सामि[2] । त सुणाथ । कतमे च, भिक्खवे, वलाहककायिका देवा ? सन्ति, भिक्खवे, सीतवलाहका देवा, सन्ति उण्हवलाहका देवा, सन्ति अब्भवलाहका देवा, सन्ति वातवलाहका देवा, सन्ति वस्सवलाहका देवा – इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, 'वलाहककायिका देवा'" ति ।

---

२ सुचरितसुत्त

२ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा वलाहककायिकान देवान सहब्यत[3] उपपज्जती" ति ?

"इध, भिक्खु, एकच्चो कायेन सुचरित चरति, वाचाय सुचरित चरति, मनसा सुचरित चरति । तस्स सुत होति – 'वलाहककायिका देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एव होति –'अहो वताह कायस्स भेदा पर मरणा वलाहककायिकान देवान सहब्यत उपपज्जेय्य' ति । सो कायस्स भेदा पर मरणा वलाहककायिकान देवान सहब्यत उपपज्जति । अय खो, भिक्खु, हेतु अय पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा वलाहककायिकान देवान सहब्यत उपपज्जती" ति ।

३–१२ सीतवलाहकदानूपकारसुत्तदसक

३–१२ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु
R 255 भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा पर मरणा सीतवलाहकान देवान सहब्यत उपपज्जती" ति ?

"इध भिक्खु, एकच्चो कायेन सुचरित चरति, वाचाय सुचरित चरति, मनसा सुचरित चरति । तस्स सुत होति – 'सीतवलाहका देवा
B 215 दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एव होति – 'अहो वताह कायस्स भेदा पर मरणा सीतवलाहकान देवान सहब्यत उपपज्जेय्य'

---

१ रो० पोत्थके नत्थि । २ देसिस्सामि – सी०, स्या०, रो० । ३ सहब्यत – सी०, रो० ।

ति । सो अन्नं देति पे० पदीपेय्यं देति । सो कायस्स भेदा परं मरणा सीतवलाहकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा सीतवलाहकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती" ति ।

१३–५२ उण्हवलाहकदानूपकारसुत्तं

१३–५२ सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा उण्हवलाहकानं देवानं पे० अब्भवलाहकानं देवानं पे० वातवलाहकानं देवानं पे० वस्सवलाहकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती" ति ?

"इध, भिक्खु एकच्चो कायेन सुचरितं चरति, वाचाय सुचरितं चरति, मनसा सुचरितं चरति । तस्स सुतं होति – 'वस्सवलाहका देवा दीघायुका वण्णवन्तो सुखबहुला' ति । तस्स एवं होति – 'अहो वताहं कायस्स भेदा परं मरणा वस्सवलाहकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जेय्यं' ति । सो अन्नं देति पे० पदीपेय्यं देति । सो कायस्स भेदा परं मरणा वस्सवलाहकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येन मिधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा वस्सवलाहकानं देवानं सहब्यतं उपपज्जती" ति ।

---

५३ सीतवलाहकसुत्तं

५३ सावत्थिनिदानं । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येनेकदा सीतं होती" ति ।

"सन्ति, भिक्खु, सीतवलाहका नाम देवा । तेसं यदा एवं होति – 'यन्नून मयं सकाय रतिया वसेय्यामा[1]' ति, तेसं तं चेतोपणिधिमन्वाय सीतं होति । अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येनेकदा सीतं होती" ति ।

---

१ रमेय्यामा – सी०, स्या०, रो० ।

५४ उण्हवलाहकसुत्तं

B 216 ५४ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येनेकदा उण्ह होती" ति ?

"सन्ति, भिक्खु, उण्हवलाहका नाम देवा । तेस यदा एव होति– 'यन्नून मय सकाय रतिया वसेय्यामा' ति, तेस त चेतोपणिधिमन्वाय उण्ह होति । अय खो, भिक्खु, हेतु अय पच्चयो येनेकदा उण्ह होती" ति ।

५५ अब्भवलाहकसुत्त

५५ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येनेकदा अब्भ होती" ति ?

"सन्ति, भिक्खु, अब्भवलाहका नाम देवा । तेस यदा एव होति – 'यन्नून मय सकाय रतिया वसेय्यामा' ति, तेस त चेतोपणिधिमन्वाय अब्भ होति । अय खो, भिक्खु, हेतु अय पच्चयो येनेकदा अब्भ होती" ति ।

५६ वातवलाहकसुत्त

५६ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येनेकदा वातो होती" ति ?

257 "सन्ति, भिक्खु, वातवलाहका नाम देवा । तेस यदा एव होति – 'यन्नून मय सकाय रतिया वसेय्यामा' ति, तेस त चेतोपणिधिमन्वाय वातो होति । अय खो, भिक्खु, हेतु अय पच्चयो येनेकदा वातो होती" ति ।

५७ वस्सवलाहकसुत्त

५७ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येनेकदा देवो वस्सती" ति ?

"सन्ति, भिक्खु, वस्सवलाहका नाम देवा। तेसं यदा एवं होति – 'यन्नून मयं सकाय रतिया वसेय्यामा' ति, तेसं तं चेतोपणिधिं अन्वाय देवो वस्सति। अयं खो, भिक्खु, हेतु अयं पच्चयो येनेकदा देवो वस्सती" ति।

वलाहकसंयुत्तं समत्तं।

तस्सुद्दानं

सुद्धिकं[1] सुचरितं च[1] दानूपकारपञ्ञास[2]।
सीतं उण्हं च अब्भं च वातवस्सवलाहका ति॥

——— ० ———

१–१ देसना सुचरितञ्च – सी०, रो०, देसना सुचरिता – स्या०। २ दानुपकारी पञ्चक – सी०, पञ्च दानूपकार पञ्चम – स्या०, दानुपकारा पञ्चक – रो०।

३३. वच्छगोत्तसंयुत्त

१ रूपअञ्ञाणसुत्त

218 १ एक समय भगवा सावत्थिय विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धि सम्मोदि । सम्मोदनीय कथ सारणीय[१] वीतिसारेत्वा एकमन्त निसीदि । एकमन्त निसिन्नो खो
258 वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा, अन्तवा लोको ति वा, अनन्तवा लोको ति वा, त जीव त सरीर ति वा, अञ्ञ जीव अञ्ञ सरीर ति वा, होति तथागतो पर मरणा ति वा, न होति तथागतो पर मरणा ति वा, होति च न च होति तथागतो पर मरणा ति वा, नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा" ति ?

"रूपे खो, वच्छ, अञ्ञाणा, रूपसमुदये अञ्ञाणा, रूपनिरोधे अञ्ञाणा, रूपनिरोधगामिनिया पटिपदाय अञ्ञाणा एवमिमानि[२] अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा ति । अय खो, वच्छ, हेतु अय पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा" ति ।

---

२ वेदनाअञ्ञाणसुत्त

२ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा" ति ?

"वेदनाय खो, वच्छ, अञ्ञाणा, वेदनासमुदये अञ्ञाणा,
219 वेदनानिरोधे अञ्ञाणा, वेदनानिरोधगामिनिया पटिपदाय अञ्ञाणा

---

१ साराणीय – सी०, स्या०, रो० । २ एवमानि – सी० ।

एवमिमानि अनकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति षा पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा ति । अय खो, वच्छ, हेतु अय पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा" ति ।

३ सञ्ञाअञ्ञाणसुत्त

३ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा" ति ?

"सञ्ञाय खो, वच्छ, अञ्ञाणा, सञ्ञासमुदये अञ्ञाणा, सञ्ञानिरोधे अञ्ञाणा, सञ्ञानिरोधगामिनिया पटिपदाय अञ्ञाणा एवमिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा ति । अय खो, वच्छ, हेतु अय पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा" ति ।

४ सङ्खारअञ्ञाणसुत्त

४ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्त एतदवोच – "को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, अस्ससतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो पर मरणा ति वा" ति ?

"सङ्खारेसु खो, वच्छ, अञ्ञाणा, सङ्खारसमदये अञ्ञाणा, सङ्खारनिरोधे अञ्ञाणा, सङ्खारनिरोधगामिनिया पटिपदाय अञ्ञाणा

220 एवमिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा ति। अयं खो, वच्छ, हेतु अयं पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा" ति।

---

५ विञ्ञाणअञ्ञाणसुत्तं

५ सावत्थिनिदानं। एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो
260 लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा" ति ?

"विञ्ञाणे खो, वच्छ, अञ्ञाणा, विञ्ञाणसमुदये अञ्ञाणा, विञ्ञाणनिरोधे अञ्ञाणा, विञ्ञाणनिरोधगामिनिया पटिपदाय अञ्ञाणा एवमिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा ति। अयं खो, वच्छ, हेतु अयं पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा" ति।

६–१० रूपअदस्सनादिसुत्तपञ्चकं

६–१० सावत्थिनिदानं। एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा" ति ?

रूपे खो, वच्छ, अदस्सना पे० रूपनिरोधगामिनिया पटिपदाय अदस्सना पे० वेदनाय सञ्ञाय सङ्खारेसु खो, वच्छ,

अदस्सना पे० विञ्ञाणे खो, वच्छ, अदस्सना पे० विञ्ञाण-निरोधगामिनिया पटिपदाय अदस्सना पे० ।

११–१५ रूपअनभिसमयादिसुत्तपञ्चक

११ सावत्थिनिदान । रूपे खो, वच्छ, अनभिसमया पे० रूपनिरोधगामिनिया पटिपदाय अनभिसमया पे० ।

१२ सावत्थिनिदान । वेदनाय खो, वच्छ, अनभिसमया पे० ।

१३ सावत्थिनिदान । सञ्ञाय खो, वच्छ, अनभिसमया पे० ।

१४ सावत्थिनिदान । सङ्खारेसु खो, वच्छ, अनभिसमया पे० ।

१५ सावत्थिनिदान । विञ्ञाणे खो, वच्छ, अनभिसमया पे० ।

१६–२० रूपअननुबोधादिसुत्तपञ्चक

१६ सावत्थिनिदान । एकमन्त निसिन्नो खो॰ वच्छगोत्तो परि-ब्बाजको भगवन्त एतदवोच – को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो पे० ?

रूपे खो, वच्छ, अननुबोधा पे० रूपनिरोधगामिनिया पटि-पदाय अननुबोधा पे० ।

१७ सावत्थिनिदान । वेदनाय खो, वच्छ पे० ।

१८ सावत्थिनिदान । सञ्ञाय खो, वच्छ पे० ।

१९ सावत्थिनिदान । सङ्खारेसु खो, वच्छ पे० ।

२० सावत्थिनिदान । विञ्ञाण खो, वच्छ अननुबोधा पे० विञ्ञाणनिरोधगामिनिया पटिपदाय अननुबोधा ।

२१–२५ रूपअप्पटिवेधादिसुत्तपञ्चक

२१–२५ सावत्थिनिदान । को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो पे० रूपे खो, वच्छ, अप्पटिवेधा पे० विञ्ञाणे खो, वच्छ, अप्पटिवेधा पे० ।

२६–३० रूपअसल्लक्खणादिसुत्तपञ्चक

२६–३० सावत्थिनिदान। रूपे खो, वच्छ, असल्लक्खणा पे० विञ्ञाणे खो, वच्छ, असल्लक्खणा पे० ।

३१–३५ रूपअनुपलक्खणादिसुत्तपञ्चक

222 ३१–३५ सावत्थिनिदान। रूपे खो, वच्छ, अनुपलक्खणा पे० विञ्ञाणे खो, वच्छ, अनुपलक्खणा पे० ।

३६–४० रूपअप्पच्चुपलक्खणादिसुत्तपञ्चक

३६–४० सावत्थिनिदान। रूपे खो, वच्छ, अप्पच्चुपलक्खणा पे० विञ्ञाणे खो, वच्छ, अप्पच्चुपलक्खणा पे० ।

४१–४५ रूपअसमपेक्खणादिसुत्तपञ्चक

४१–४५ सावत्थिनिदान। रूपे खो, वच्छ, असमपेक्खणा पे० विञ्ञाणे खो, वच्छ, असमपेक्खणा पे० ।

४६–५० रूपअप्पच्चुपेक्खणादिसुत्तपञ्चक

262 ४६–५० सावत्थिनिदान। रूपे खो, वच्छ, अप्पच्चुपेक्खणा पे० विञ्ञाणे खो, वच्छ, अप्पच्चुपेक्खणा पे० ।

५१–५४ रूपअप्पच्चक्खकम्मादिसुत्तचतुक्क

५१ सावत्थिनिदान। अथ खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि, उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं[1] वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो वच्छगोत्तो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच – "को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा" ति ?

रूपे खो, वच्छ, अप्पच्चक्खकम्मा, रूपसमुदये अप्पच्चक्खकम्मा, रूपनिरोधे अप्पच्चक्खकम्मा, रूपनिरोधगामिनिया पटिपदाय अप्पच्चक्खकम्मा पे० ।

---

१ साराणीय – सी०, स्या०, रो० ।

५२ सावत्थिनिदानं । वेदनाय खो, वच्छ, अप्पच्चक्खकम्मा पे० वेदनानिरोधगामिनिया पटिपदाय अप्पच्चक्खकम्मा पे० ।

५३ सावत्थिनिदानं । सञ्ञाय खो, वच्छ, अप्पच्चक्खकम्मा पे० सञ्ञानिरोधगामिनिया पटिपदाय अप्पच्चक्खकम्मा पे० ।

५४ सावत्थिनिदानं । सङ्खारेसु खो, वच्छ, अप्पच्चक्खकम्मा पे० सङ्खारनिरोधगामिनिया पटिपदाय अप्पच्चक्खकम्मा पे० ।

---

५५ विञ्ञाणअप्पच्चक्खकम्मसुत्तं

५५ सावत्थिनिदानं । "विञ्ञाणे खो, वच्छ, अप्पच्चक्खकम्मा, विञ्ञाणसमुदये अप्पच्चक्खकम्मा, विञ्ञाणनिरोधे अप्पच्चक्खकम्मा, विञ्ञाणनिरोधगामिनिया पटिपदाय अप्पच्चक्खकम्मा। एवमिमानि[1] अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा पे० नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा ति । अयं खो, वच्छ, हेतु अयं पच्चयो यानिमानि अनेकविहितानि दिट्ठिगतानि लोके उप्पज्जन्ति – सस्सतो लोको ति वा, असस्सतो लोको ति वा, अन्तवा लोको ति वा, अनन्तवा लोको ति वा, तं जीवं तं सरीरं ति वा, अञ्ञं जीवं अञ्ञं सरीरं ति वा, होति तथागतो परं मरणा ति वा, न होति तथागतो परं मरणा ति वा, होति च न च होति तथागतो परं मरणा ति वा, नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा ति वा" ति ।

वच्छगोत्तसंयुत्तं समत्तं ।

तस्सुद्दानं

अञ्ञाणा अदस्सना[2] चेव[2], अनभिसमया अननुबोधा ।
अप्पटिवेधा असल्लक्खणा, अनुपलक्खणेन[3] अप्पच्चुपलक्खणा ।
असमपेक्खणा अप्पच्चुपेक्खणा, अप्पच्चक्खकम्मं ति ॥

---

१ एवमिमानि – सी० । २–२ अदस्सनञ्चेव – स्या०, अदस्सनं चेव – रो० ।
३ अनुपलक्खणा – सी० ।

३४. झानसंयुत्तं

१ समाधिमूलकसमापत्तिसुत्त

24 १ सावत्थिनिदान । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे
64 चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वाय झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च अय इमेस चतुन्न झायीन अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो[1] च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीर, खीरम्हा दधि, दधिम्हा नवनीत, नवनीतम्हा सप्पि, सप्पिम्हा सप्पिमण्डो तत्र अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, य्वाय झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च अय इमेस चतुन्न झायीन अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो चा" ति ।

---

२ समाधिमूलकठितिसुत्त

२ सावत्थिनिदान । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि ठितिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि ठितिकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि ठितिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि ठितिकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वाय झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि ठितिकुसलो
65 च अय इमेस चतुन्न झायीन अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीर, खीरम्हा दधि, दधिम्हा

---

१ पामोक्खो – स्या० ।

नवनीत, नवनीतम्हा सप्पि, सप्पिम्हा सप्पिमण्डो तत्र अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, य्वाय झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति, समाधिस्मि ठितिकुसलो च अय इमेस चतुन्न झायीन अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो चा'' ति ।

३ समाधिमूलकवुट्ठानसुत्त

३ सावत्थिनिदान । ''चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वाय झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि वुट्ठान-कुसलो च अय इमेस चतुन्न झायीन अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीर पे० पवरो चा'' ति ।

४ समाधिमूलककल्लितसुत्त

४ सावत्थिनिदान । ''चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि कल्लितकुसलो[1] । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि कल्लितकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि कल्लितकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समा-धिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि कल्लितकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वाय झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि कल्लितकुसलो च अय इमेस चतुन्न झायीन अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीर पे० पवरो चा'' ति ।

---

१ कल्लकुसलो – रो० ।

५ समाधिमूलकआरम्मणसुत्तं

R 226 ५ सावत्थिनिदान । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि सगाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि आरम्मणकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि आरम्मणकुसलो होति, न समाविस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समाधिकुभलो होति न च समाधिस्मि आरम्मणकुसलो । इव पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाविकुसलो च होति समाधिस्मि आरम्मणकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वाय झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि आरम्मणकुसलो च अय इमेस चतुन्न झायीन अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीर पे० पवरो चा" ति ।

---

६ समाधिमूलकगोचरसुत्त

६ सावत्थिनिदान । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि गोचरकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी R 267 समाधिस्मि गोचरकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि गोचरकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि गोचरकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वाय झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि गोचरकुसलो च अय इमेस चतुन्न झायीन अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीर पे० पवरो चा" ति ।

---

७ समाधिमूलकअभिनीहारसुत्त

७ सावत्थिनिदान । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो ।

इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति B 227
न च समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो च । तत्र भिक्खवे, य्वाय झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो च अयं इमेस चतुन्न झायीन अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीर ... पे० ... पवरो चा'' ति ।

---

८ समाधिमूलकसक्कच्चकारीसुत्त

८ सावत्थिनिदान । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि सक्कच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि सक्कच्चकारी होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि सक्कच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी R 268
समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि सक्कच्चकारी च । तत्र, भिक्खवे, य्वाय झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि सक्कच्चकारी च अय इमेस चतुन्न झायीन अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीर ... पे० ... पवरो चा'' ति ।

---

९ समाधिमूलकसातच्चकारीसुत्त

९ सावत्थिनिदान । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि सातच्चकारी । इध पन, भिक्खवे एकच्चो झायी समाधिस्मि सातच्चकारी होति, न समाधिस्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न च समाधिस्मि सातच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि सातच्चकारी च । तत्र, भिक्खवे, य्वाय झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि सातच्चकारी

च अय इमेस चतुन्न झायीन अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीर पे० पवरो चा" ति ।

---

१० समाधिमूलकसप्पायकारीसुत्त

S 228 १० सावत्थिनिदान । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि सप्पायकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि सप्पायकारी होति, न समाधिम्मि समाधिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समाधिकुसलो होति न
R 269 च समाधिस्मि सप्पायकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च । तत्र, भिक्खवे, य्वाय झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च अय इमेस चतुन्न झायीन अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीर पे० पवरो चा" ति । (समाधिमूलक)

---

११ समापत्तिमूलकठितिसुत्त

११ सावत्थिनिदान । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समाधिकुसलो होति, न समाधिस्मि ठितिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि ठिति कुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि ठितिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्ति-कुसलो च होति समाधिस्मि ठितिकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वाय झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि ठितिकुसलो च अय इमेस चतुन्न झायीन अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीर पे० पवरो चा" ति ।

---

१२ समापत्तिमूलकवुट्ठानसुत्त

१२ सावत्थिनिदान । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो

होति, न समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो। इध, पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो। इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो। इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी B समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो च। R तत्र, भिक्खवे, य्वाय झायी पे० पवरो चा'' ति।

---

१३ समापत्तिमूलककल्लितसुत्त

१३ सावत्थिनिदान। "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी। कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति, न समाधिस्मि कल्लितकुसलो। इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि कल्लितकुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो। इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि कल्लितकुसलो। इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि कल्लितकुसलो च। तत्र पे० पवरो चा'' ति।

---

१४ समापत्तिमूलकआरम्मणसुत्त

१४ सावत्थिनिदान। "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी। कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति, न समाधिस्मि आरम्मणकुसलो। इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि आरम्मणकुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो। इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि आरम्मणकुसलो। इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि आरम्मणकुसलो च। तत्र पे० पवरो चा'' ति।

---

१५ समापत्तिमूलकगोचरसुत्त

१५ सावत्थिनिदान। "चत्तारोमे, भिक्खव, झायी। कतमे चत्तारो? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो R होति, न समाधिस्मि गोचरकुसलो। इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी

समाधिस्मि गोचरकुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि गोचरकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी
230 समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि गोचरकुसलो च । तत्र पे० पवरो चा'' ति ।

१६ समापत्तिमूलकअभिनीहारसुत्त

१६ सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति, न समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो च । तत्र पे० पवरो चा'' ति ।

१७ समापत्तिमूलकसक्कच्चसुत्त

१७ सावित्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति, न समाधिस्मि सक्कच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि सक्कच्चकारी होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि सक्कच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि सक्कच्चकारी च । तत्र पे० पवरो चा'' ति ।

१८ समापत्तिमूलकसातच्चसुत्त

१८ सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति, न समाधिस्मि सातच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि सातच्चकारी होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध

पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि सातच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि सातच्चकारी च । तत्र पे० पवरो चा" ति ।

१९ समापत्तिमूलकसप्पायकारीसुत्त

१९ सावत्थिनिदान । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति, न समाधिस्मि सप्पायकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि सप्पायकारी होति, न समाधिस्मि समापत्तिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि समापत्तिकुसलो होति न च समाधिस्मि सप्पायकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च । तत्र, भिक्खवे, य्वाय झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च अय इमेस चतुन्न झायीन अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीर, खीरम्हा दधि, दधिम्हा नवनीत, नवनीतम्हा सप्पि, सप्पिम्हा सप्पिमण्डो तत्र अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, य्वाय झायी समाधिस्मि समापत्तिकुसलो च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च अय इमेस चतुन्न झायीन अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो चा" ति । (समापत्तिमूलक)

२०–२७ ठितिमूलकवुट्ठानसुत्तादि अट्ठक

२०–२७ सावत्थिनिदान । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि ठितिकुसलो होति, न समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो होति, न समाधिस्मि ठितिकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि ठितिकुसलो होति न च समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि ठितिकुसलो च होति समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वाय झायी पे० उत्तमो च पवरो चा" ति । (पुरिममूलकानि विय याव सत्तवीसतिमा ठितिमूलकसप्पायकारीसुत्ता अट्ठ सुत्तानि पूरेतब्बानि । ठितिमूलक)

२८–३४ वुट्ठानमूलककल्लितसुत्तादिसत्तकं

२८–३४ सावत्थिनिदानं । "चत्तारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो होति, न समाधिस्मि कल्लितकुसलो । समाधिस्मि कल्लितकुसलो होति, न समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो । नेव समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो होति न च समाधिस्मि कल्लितकुसलो । समाधिस्मि वुट्ठानकुसलो च होति समाधिस्मि कल्लितकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं झायी पे० उत्तमो च पवरो चा" ति । (अट्ठवीसतिमं पुरिममूलकानि विय याव चतुत्तिंसतिमा वुट्ठानमूलकसप्पायकारीसुत्ता सत्तसुत्तानि पूरेतब्बानि । वुट्ठानमूलकं)

३५–४० कल्लितमूलकआरम्मणसुत्तादिछक्कं

३५–४० सावत्थिनिदानं । "समाधिस्मि कल्लितकुसलो होति, न समाधिस्मि आरम्मणकुसलो । समाधिस्मि आरम्मणकुसलो होति, न समाधिस्मि कल्लितकुसलो । नेव समाधिस्मि कल्लितकुसलो होति न च समाधिस्मि आरम्मणकुसलो । समाधिस्मि कल्लितकुसलो च होति समाधिस्मि आरम्मणकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं झायी पे० उत्तमो च पवरो चा" ति । (पुरिममूलकानि विय याव चत्तालीसमा कल्लितमूलकसप्पायकारीसुत्ता छ सुत्तानि पूरेतब्बानि । कल्लितमूलकं)

४१–४५ आरम्मणमूलकगोचरसुत्तादिपञ्चकं

४१–४५ सावत्थिनिदानं । "समाधिस्मि आरम्मणकुसलो होति, न समाधिस्मि गोचरकुसलो । समाधिस्मि गोचरकुसलो होति, न समाधिस्मि आरम्मणकुसलो । नेव समाधिस्मि आरम्मणकुसलो होति न च समाधिस्मि गोचरकुसलो । समाधिस्मि आरम्मणकुसलो च होति समाधिस्मि गोचरकुसलो च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं झायी पे० उत्तमो च पवरो चा" ति । (पुरिममूलकानि विय याव पञ्चचत्तालीसमा आरम्मणमूलकसप्पायकारी सुत्ता पञ्च सुत्तानि पूरेतब्बानि । आरम्मणमूलकं)

४६–४९ गोचरमूलकअभिनीहारसुत्तादिचतुक्कं

४६ सावत्थिनिदानं । "समाधिस्मि गोचरकुसलो होति, न समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो । समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो होति,

न समाधिस्मि गोचरकुसलो । नेव समाधिस्मि गोचरकुसलो होति न च समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो । समाधिस्मि गोचरकुसलो च होति समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीरं, खीरम्हा दधि, दधिम्हा नवनीतं, नवनीतम्हा सप्पि, सप्पिम्हा सप्पिमण्डो तत्र अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, य्वायं झायी समाधिस्मि गोचरकुसलो च होति समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो च अयं इमेसं चतुन्नं झायीनं पे० उत्तमो च पवरो चा" ति ।

४७ समाधिस्मि गोचरकुसलो होति, न समाधिस्मि सक्कच्चकारी पे० । (वित्थारेतब्बं)

४८ समाधिस्मि गोचरकुसलो होति, न समाधिस्मि सातच्चकारी पे० ।

४९ समाधिस्मि गोचरकुसलो होति, न समाधिस्मि सप्पायकारी पे० । (गोचरमूलकं)

५०–५२ अभिनीहारमूलकसक्कच्चसुत्तादितिकं

५० सावत्थिनिदानं । "समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो होति, न समाधिस्मि सक्कच्चकारी । समाधिस्मि सक्कच्चकारी होति, न समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो । नेव समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो होति न च समाधिस्मि सक्कच्चकारी । समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो च होति समाधिस्मि सक्कच्चकारी च । तत्र, भिक्खवे, य्वायं झायी पे० उत्तमो च पवरो चा" ति ।

५१ समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो होति, न समाधिस्मि सातच्चकारी पे० ।

५२ समाधिस्मि अभिनीहारकुसलो होति, न समाधिस्मि सप्पायकारी पे० । (अभिनीहारमूलकं)

५३–५८ सक्कच्चमूलकसातच्चकारीसुत्तादिदुकं

५३ सावत्थिनिदानं । "समाधिस्मि सक्कच्चकारी होति, न समाधिस्मि सातच्चकारी । समाधिस्मि सातच्चकारी होति, न समाधिस्मि

सक्कच्चकारी । नेव समाधिस्मि सक्कच्चकारी होति न च समाधिस्मि सातच्चकारी । समाधिस्मि सक्कच्चकारी च होति समाधिस्मि सातच्चकारी च । तत्र, भिक्खवे, य्वाय पे० उत्तमो च पवरो चा" ति ।

५४ समाधिस्मि सक्कच्चकारी होति, न समाधिस्मि सप्पायकारी पे० ।

---

५५ सातच्चमूलकसप्पायकारीसुत्त

५५ सावत्थिनिदान । "चतारोमे, भिक्खवे, झायी । कतमे चत्तारो ? इध, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि सातच्चकारी होति, न समाधिस्मि सप्पायकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि सप्पायकारी होति, न समाधिस्मि सातच्चकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी नेव समाधिस्मि सातच्चकारी होति न च
78 समाधिस्मि सप्पायकारी । इध पन, भिक्खवे, एकच्चो झायी समाधिस्मि सातच्चकारी च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च । तत्र, भिक्खवे, य्वाय झायी समाधिस्मि सातच्चकारी च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च अय इमेस चतुन्न झायीन अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, भिक्खवे, गवा खीर, खीरम्हा दधि, दधिम्हा नवनीत[1], नवनीतम्हा सप्पि, सप्पिम्हा सप्पिमण्डो तत्र अग्गमक्खायति, एवमेव खो, भिक्खवे, य्वाय झायी समाधिस्मि सातच्चकारी च होति समाधिस्मि सप्पायकारी च अय इमेस चतुन्न झायीन अग्गो च सेट्ठो च मोक्खो[2] च उत्तमो च पवरो चा" ति ।

५६ इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासित अभिनन्दु ति । (यथा पञ्चपञ्ञास वय्याकरणानि होन्ति तथा वित्थारेतब्बानि)

झानसयुत्त समत्त ।

तस्सुद्दान

समाधि समापत्ति ठिति च[3], वुट्ठान कल्लितारम्मणेन च ।
गोचरा[4] अभिनीहारो सक्कच्च, सातच्चकारी[4] अथो पि सप्पाय[5] ति ।।

खन्धवग्गो ततियो ।

---

१ नानात–स।० । २ पामोक्खो – स्या० । ३ स्या० पोत्थके नत्थि । ४ गोचर। –स्या०, रो० । ४ सकच्च सातच्च–सी०, म० । ५ सप्पाया–सी० ।

तस्सुद्दान

*खन्धराधसयुत्त च, दिट्ठि ओक्कन्त[1] उप्पादा ।
किलेससारिपुत्ता च, नागा सुपण्णगन्धब्बा ।
वलाहवच्छझान ति, खन्धवग्गम्हि तेरसा ति* ।।

खन्धवग्गसयुत्तपालि निट्ठिता ।

———•०•———

1 ओक्कन्ति – रो० ।
– एत्थ स्या० पोत्थके इमा गाथायो दिस्सन्ति –

तत्र वग्गुद्दान

नकुलपिता अनिच्चञ्च, भार नतुम्हाकेन च ।
अत्तदीपेन पञ्ञासो, पठमो ति पवुच्चति ।।
उपायो अरह खज्जनियो, थेर पुप्फेन पञ्चम ।
मज्झेपण्णासकोसलो, सम्बुद्धेन पकासित ।।
अन्त धम्मकथिकाविज्जा, कुक्कुल दिट्ठिपञ्चम ।
ततियो पण्णासको वुत्तो, निपातो ति पवुच्चती ति ।।
खन्धराधदिट्ठि च ओक्कन्ति, उप्पादेन किलेसेन च ।
सारीपुत्तो च नागो च, सुपण्ण गन्धब्बकायिका ।
बलाहो वच्छगोत्तो च, झानेन भवन्ति तेरसा ति ।।

अनुक्कमणिका

ध

न

प

फ

य

र

स

उपमायो

सुद्धिपण्णं

पिट्ठे	पन्तिय	असुद्धपाठो	सुद्धपाठो
१२	९	प्रविज्जा ०	अविज्जा ०
१६	१८	इम धम्म	इमं धम्मं
१७	१७	सब्बे	सब्ब
२५	२	० समुपन्ना	० समुप्पन्ना
३०	१६	० समुपन्न	० समुप्पन्नं
४२	१२	यथाभूत	यथाभूतं
४५	२८	एव ब्याकरेय्यं	ब्याकरेय्य
४८	२२	सत	सत्त
५९	२३	अच्छिद्दहि	अच्छिद्देहि
७१	२७	पञ्ञापेथा	पञ्ञायेथा
७७	९	एवमेवतस्स	एवमेतस्स
८७	१३	हालिद्दिया	हलिद्दिया
८८	९	अनुपायासे	अनुपायास
९९	१५	अञ्ञञेव	अञ्ञत्रेव
१०५	२८	त	त
१११	१	द्व	द्वे
,,	,,	पुत्तमसन	पुत्तमसेन
,,	७	जरामरनिरोध	जरामरण०
११२	(सिरो)	सत्थुसत्त	सत्थुसुत्त
१२६	२८	वदना	वेदना
१३०	१	परियसमानो	परियेसमानो
१८६	२७	० चरियक	० चरियक
१९८	१७	वसेय्य	घसेय्य
२१४	७	यव	येव
२१९	१८	वहुतरा	बहुतरा
२६७	१	भिक्खव	भिक्खवे
२७८	२६	खन्ध	खन्धे
२८५	२८	अघि०	अधि०
२९४	२२	भिक्खव	भिक्खवे
२९८	२०	सहेत	सहेतू
२९९	१७	विञ्ञाणस्मि	विञ्ञाणस्मिं
३०८	१	कचि	कानि
३१७	२७	उपायसेहि	उपायासेहि
३४७	१	भिक्ख	भिक्खू
३६२	१०	एकञ्ञाव	एकञ्ञेव
३७५	(सिरो)	साता०	सीता०
३७६,३९०	,,	तस्सुद्दान	तस्सुद्दानं
४१०	(सिरो)	निरोधम्मसुत्त	निरोध-धम्मसुत्तं
४१२	(अधो)	समदयधम्मो	समुदयधम्मो
४२०	१४	कार	कार-
४७३	१	अनक०	अनेक०
४८३	२३	भिक्खव	भिक्खवे
४८७	१३	गोवरमलक	गोचरमूलक

———— ०:————

प्रकाशक : भिक्षु जगदीश काश्यप, पालि प्रकाशन मण्डल,
बिहार, नालन्दा (पटना)

मुद्रक : श्री कृष्णचन्द्र बेरी, विद्यामन्दिर प्रेस प्राइवेट लिमिटेड,
डी० १५।२४, मानमन्दिर, वाराणसी—१